

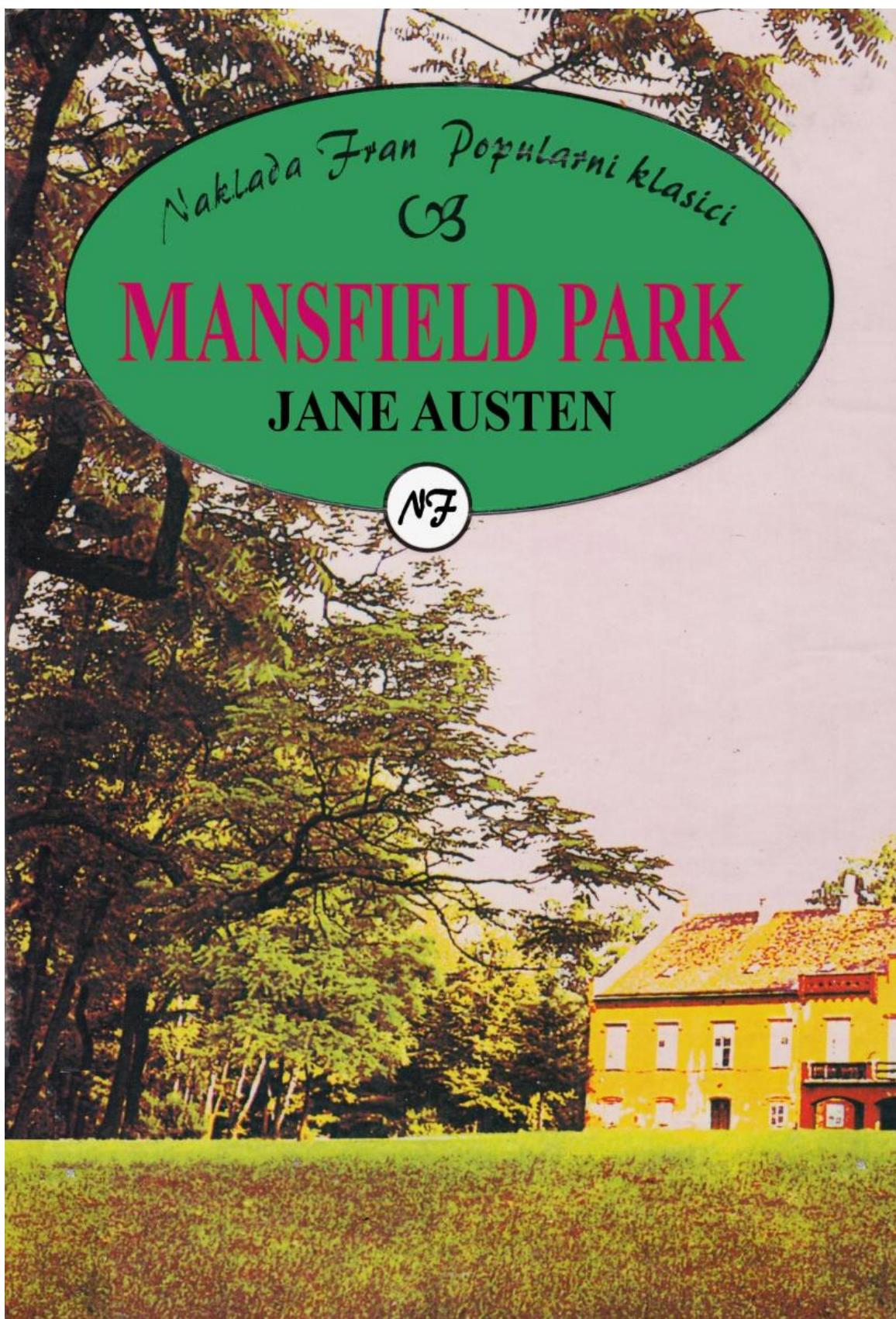
Naklada Fran Popularni klasici

MANSFIELD PARK

JANE AUSTEN

NF

Jane Austen

Mansfield Park

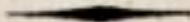
Ilustracije C.E. Brock

Janja

MANSFIELD PARK:

A NOVEL.

IN THREE VOLUMES.

BY THE

**AUTHOR OF "SENSE AND SENSIBILITY,"
AND "PRIDE AND PREJUDICE."**

VOL. I.

London:

**PRINTED FOR T. EGERTON,
MILITARY LIBRARY, WHITEHALL.**

1814.

U dobi od deset godina, stidljiva i osjetljiva Fanny Price, ostavlja svoju siromašnu obitelj iz Portsmoutha i odlazi živjeti kod bogatih rođaka u Mansfield Park.

Odrastajući s rođacima Tomom, Edmundom, Marijom i Julijom, ona je svjesna da se razlikuje od njih i da njezin položaj u društvu nije isti kao njihov, iako se oni prema njoj ne odnose neljubazno.

Pristao i smion par iz Londona, Mary Crawford i njezin brat Henry, svojim dolaskom prekidaju idilu mirnog seoskog života. Oni uspijevaju zaslijepiti sve u Mansfield Parku, osim Fanny koja prozire njihovu površnost.

Kroz dramatične događaje što slijede, otkriva se da je ona jedina osoba koja može ponovo vratiti sigurnost i stabilnost u slomljene živote ljudi koji ju okružuju.

Kao jedan od najvećih romana devetnaestog stoljeća, Mansfield Park odražava spisateljičinu bojazan i spoznaju dolaska modernog doba koje sa sobom donosi potpuni prekid sa starom seoskom tradicijom i načinom života.

Prije tridesetak godina imala je gospođica Maria Ward iz Huntingdona, s mirazom od samo sedam tisuća funti, sreću da osvoji Sir Thomasa Bertrama, vlasnika Mansfield Parka u grofoviji Northampton, da se time uzdigne do položaja baronetske supruge i da ima sve udobnosti i ostale blagodati koje da ju lijepa kuća i velik prihod. Cijeli je Huntingdon klicao diveći se tako sjajnoj udaji, a njezin ujak, odvjetnik, osobno je smatrao da joj nedostaju najmanje tri tisuće funti da bi imala pravo na takav brak. Imala je dvije sestre koje su trebale iskoristiti njezin uspon. Njihovi su znanci, smatrajući da su gospođica Ward i gospođica Frances podjednako lijepe kao i Maria, bez ustručavanja proricali kako će se i one udati gotovo isto tako dobro. No na svijetu nepobitno nema toliko bogatih ljudi koliko ima lijepih žena koje bi zaslužile poći za njih. Gospođica Ward je, poslije šest godina, bila prisiljena udati se za velečasnog gospodina Norrisa, svakova prijatelja, koji nije imao malone nikakav vlastiti imetak, a gospođica Frances je prošla još gore. Istini za volju, brak gospođice Ward nije zasluživao prezir, jer je Sir Thomas na sreću omogućio svom prijatelju da radi u mansfieldskoj župi, pa su gospodin i gospođa Norris započeli svoj sretni bračni život s godišnjim prihodom od gotovo tisuću funti. Međutim, gospođica Frances se udala, kako se to obično kaže na sramotu svoje obitelji, i odlučivši se za nekog mornaričkog poručnika bez škole, imetka i dobrih veza, učinila je to vrlo temeljito. Gotovo nije mogla gore odabrati. Sir Thomas je imao utjecaj kojim bi se, na osnovi načela i iz ponosa, te iz općenite želje da Čini dobro i da sve koji su u srodstvu s njim vidi na uglednim položajima, bio rado poslužio u korist sestre ledi Bertram. Međutim, zvanje njezina muža bijaše takvo da do njega nije nikakav utjecaj mogao doprijeti. Prije nego što je Sir Thomas stigao smisliti neki drugi način kako da im pomogne, između sestara je došlo do potpunog raskida. To je bila prirodna posljedica ponašanja obiju strana, onakva kakvu vrlo nerazborit brak gotovo uvijek donosi. Kako bi sebe pošteđela uzaludnih prijekora, gospođa Price nije o svojoj namjeri uopće pisala svojoj obitelji dok se nije udala. Ledi Bertram, koja je bila vrlo smirenih osjećaja, neobično blage i ravnodušne naravi, zadovoljila bi se time što bi jednostavno digla ruke od sestre i ne bi više o tom razmišljala. Međutim, gospođa Norris bijaše poduzetna te se nije mogla smiriti dok nije napisala dugo i ljutito pismo Frances kako bi je upozorila na ludost njezina postupka i zaprijetila joj svim njegovim mogućim lošim posljedicama. Nakon toga se gospođa Price uvrijedila i razljutila; njezin je odgovor, kojim je u ogorčenju obuhvatila obje sestre i u kojem je bilo tako neuljudnih napomena o ponosu Sir Thomasa da ih gospođa Norris nikako nije mogla zadržati za sebe, prekinuo na duže vrijeme bilo kakvo općenje među njima.

Njihovi su domovi bili tako udaljeni, a krugovi u kojima su se kretali tako različiti da je to isključivalo gotovo bilo kakvu mogućnost da čuju štogod jedni o životu drugih tijekom sljedećih jedanaest godina, te se Sir Thomas veoma čudio što im gospođa Norris uopće može povremeno kazati ljutitim glasom da je Frances rodila još jedno dijete. Međutim, potkraj jedanaeste godine nije više gospođa Price mogla dopustiti sebi da bude ponosna ili ljuta niti da izgubi jedinu rodbinu koja bi joj mogla pomoći. Velika obitelj koja se još povećavala, muž koji više nije bio sposoban za aktivnu službu, ali je i dalje volio društvo i čašicu, te vrlo malen prihod za zadovoljavanje njihovih potreba, prisilile je da poželi obnoviti prijateljstvo koje je lakomisleno žrtvovala, pa se obratila ledi Bertram pismom u kojem se odrazilo toliko skrušenosti i obeshrabrenosti, takav suvišak djece i takva oskudica gotovo u svemu drugom, da ih je ono sve potaknulo na pomirbu. Pripremala se za svoj deveti porođaj. Izjadavši se zbog te okolnosti i preklinjući ih da se prihvate kumstva tom budućem djetetu, nije mogla prikriti koliko vjeruje da bi oni ubuduće mogli pridonijeti uzdržavanju osmero već rođene djece. Najstarije joj dijete bijaše desetogodišnji sin, dobar i pametan dječak koji bi želio poći u svijet, ali što bi ona tu mogla učiniti? Ima li ikakvih nada da bi on odsad mogao korisno služiti Sir Thomasu na njegovu posjedu u Zapadnoj Indiji? On bi se svega prihvatio... Što misli Sir Thomas o Woolwichu? Ili, kako bi se dječak mogao poslati na Istok? To je pismo urodilo plodom. Uspostavilo je mir i ljubav. Sir Thomas je uputio prijateljske savjete i predložio razna zanimanja, ledi Bertram je poslala novac i rublje za novorođenče, a gospođa Norris je pisala pisma. Takve su bile neposredne posljedice, a iz njih je za nepunu godinu izišla još veća korist za gospođu Price. Gospođa Norris je često govorila ostalima da joj njezina jedna sestra i njezina obitelj ne izlaze iz glave i da bi, premda su već svi mnogo učinili za nju, htjela učiniti još više. Napokon je morala priznati kako bi željela da se jednoj gospođi Price olakša položaj tako što će se potpuno osloboditi brige i troška oko jednog od svoje mnogobrojne djece.

— Kako bi bilo kad bismo zajednički preuzeli brigu o njezinoj najstarijoj kćeri, kojoj je sada devet godina, pa je stoga u dobi kad joj treba obratiti veću pozornost nego što to njezina jedna mati može učiniti? — kazala je. — Trud i trošak oko toga bili bi za nas neznatni u usporedbi s dobrom koje bismo tako učinili.

Ledi Bertram se odmah složila s njom.

— Mislim da je to najbolje što možemo učiniti — rekla je. — Pošaljimo nekoga po dijete.

Sir Thomas nije mogao pristati tako naglo i bezuvjetno. Raspravljao je i oklijevao: to je ozbiljan zadatak, tako odgojena djevojka mora se i prikladno opskrbiti za budućnost, inače se ne bi učinilo dobro djelo, nego bi se postupilo okrutno ako bi se odvojila od svoje obitelji. Mislio je na svoja četiri djeteta, na dva sina, na rođake koji se zaljubljuju jedni u druge itd., ali tek što je počeo smišljeno iznositi svoje prigovore, prekinula ga je gospođa Norris odgovorom upućenim svima njima, bez obzira je li tkogod rekao nešto ili nije.

— Dragi moj Sir Thomase, ja vas potpuno razumijem i cijenim plemenitost i istančanost vaših pogleda koji se, zaista, posve podudaraju s vašim općim ponašanjem.

Osim toga, s vama se manje — više sasvim slažem što se tiče potrebe da se učini sve moguće za dijete koje se uzme, tako reći, u svoje ruke. Uvjerena sam da bih ja bila posljednja na ovom svijetu koja bi u takvim okolnostima uskratila bilo što. Budući da nemam vlastite djece, kome ću pokloniti svoje sitnice ako ne djeci svojih sestara? Nimalo ne dvojim da je i gospodin Norris pravedan... ali vi znate da ja ne govorim mnogo niti obećavam. Ne dopustimo da nas kakva sitnica uplaši i spriječi da učinimo dobro djelo. Omogućimo toj djevojčici školovanje i uvedimo je u život kako treba, pa će njezine nade da se dobro uda, bez ikakvih dodatnih troškova, biti deset prema jedan. Usuđujem se reći, Sir Thomase, da bi naša ili bar vaša nećakinja rastući u ovom okružju imala mnoge prednosti. Ne velim da će biti lijepa kao njezine rođakinje. Vjerujem da neće. Međutim, ući će u društvo u ovom kraju u tako povoljnim okolnostima da će se, po svoj prilici, moći dobro udati. Vi mislite na svoje sinove; no zar ne znate da ne postoji gotovo nikakva vjerojatnost da će se to dogoditi, jer će oni odrasti zajedno kao braća i sestre? To je moralno nemoguće. Ja ne znam ni za jedan takav slučaj. To je, zapravo, jedini pouzdan način da se takva veza spriječi. Pretpostavimo da će ona biti zgodna djevojka i da će je Tom ili Edmund prvi put vidjeti tek za sedam godina. Tu bi se, mislim, moglo svašta dogoditi. Već puka pomisao na to da se dopustilo da ona odraste tako daleko od svih nas, siromašna i zanemarena, bila bi dovoljna da se jedan od tih dragih dobrodušnih dječaka zaljubi u nju. Međutim, ako ona bude odsad rasla s njima nikad neće, makar bila lijepa kao anđeo, biti za njih ništa drugo osim sestre.

— Ima mnogo istine u tom što kažete — odgovorio joj je Sir Thomas — i nije mi ni nakraj pameti da mušičavo osujetim zamisao koja bi pogodovala objema stranama. Htio sam samo napomenuti da se u to ne smijemo olako upustiti i da moramo, želimo li uistinu pomoći gospođi Price i opravdati povjerenje, osigurati to dijete odnosno smatrati se obvezanima da joj ubuduće, ako bude potrebno, omogućimo život kakav dolikuje plemkinji i ako se ne pojavi prilika za onakvu udaju kakvu vi vrlo optimistično očekujete.

— Ja vas potpuno razumijem — uzviknula je gospođa Norris. — Vi ste utjelovljenje plemenitosti i obzirnosti pa sam uvjerena da u tom pogledu neće nikad biti razmirica među nama. Što god mogu učiniti za dobro onih koje volim ja sam, kao što vam je poznato, uvijek spremna i učiniti. Premda ne bih prema toj djevojčici nikada mogla osjetiti ni stoti dio one ljubavi koju gajim prema vašoj dragoj djeci niti bih nju, u bilo kojem pogledu, mogla smatrati toliko svojom rođenom kao njih, ipak bih bila sama sebi mrska kad bih je mogla zanemariti. Zar ona nije dijete moje sestre? Zar bih mogla dopustiti da oskudijeva dok ja imam komad kruha koji bih joj mogla dati? Dragi Sir Thomase, ja imam unatoč svim svojim manama dobro srce i, koliko god siromašna bila, prije bih sebe lišila onoga što je potrebno za život nego što bih učinila nešto sebično. Stoga ću, ako se vi slažete s tim, pisati sutra svojoj jednoj sestri i predložiti joj ovo o čemu smo razgovarali. Čim se dogovorimo o svemu, pobrinut ću se da to dijete dođe u Mansfield, vi nećete imati nikakva posla oko toga. Ja svoj trud, kao što znate, nikad ne štedim. Poslat ću dadilju u London da to obavi, a ona može prenoćiti kod svog rođaka sedlara, pa će se dijete sastati s njom ondje. Oni mogu djevojčicu lako poslati kočijom iz

Portsmoutha i povjeriti je brizi neke pouzdane osobe koja bude također putovala u London. Mislim da se uvijek može naći u kočiji neka ugledna trgovačka žena ili tko god drugi.

Sir Thomas nije imao više nikakvih prigovora, osim glede dadiljina rođaka, pa je to rješenje zamijenjeno doličnijim, ali manje jeftinim sastankom. Smatralo se da je sve sređeno, te su se već svi radovali tako dobrohotnom planu. Istinu govoreći, osjećaj zadovoljstva nije trebao biti kod svih podjednak, jer je Sir Thomas čvrsto odlučio da bude pravi i dosljedan pokrovitelj odabranog djeteta, a gospođa Norris nije ni u snu pomišljala da se izvrgne bilo kakvu trošku za njegovo uzdržavanje. Što se tiče šetnji, razgovora i kovanja planova, tu je bila krajnje darežljiva, i nitko nije znao bolje od nje upućivati druge da budu široke ruke. Međutim, njezina ljubav prema novcu bila je jaka koliko i ljubav prema zapovijedanju, pa je podjednako znala štedjeti svoj novac i trošiti novac svojih prijatelja. Budući da se udala za čovjeka s manjim prihodom od onog koji je očekivala, od početka je smatrala da mora biti vrlo štedljiva. Ono što je započelo kao opreznost, ubrzo je preraslo u njezin životni stav, u cilj njezine brižnosti što bi je inače usmjerila na djecu da ju je imala. Da se morala brinuti o obitelji, gospođa Norris možda ne bi štedjela novac. Međutim, budući da takvih briga nije imala, ništa nije moglo omesti njezinu štedljivost niti joj smanjiti zadovoljstvo što ga je osjećala kad bi svake godine ušteđevinom uvećala prihod koji nisu nikada cio ni potrošili. Očarana tim načelom, koje nije ometala nikakva iskrena ljubav prema sestri, nije mogla težiti ni za čime drugim osim da bude zaslužna jer je smislila i organizirala tako skupo dobročinstvo. Doduše, možda je sebe poznavala tako malo da je, vraćajući se poslije tog razgovora u župni dvor, blaženo vjerovala kako je ona najvelikodušnija sestra i tetka na svijetu.

Kad se o toj temi ponovno poveo razgovor, ona je svoje stajalište iscrpnije objasnila. Pošto ju je leđi Bertram mirno upitala: “Kamo će dijete najprije poći, sestro, k vama ili k nama?”... Sir Thomas je, donekle iznenađeno, čuo odgovor da gospođa Norris nipošto ne može sudjelovati u brizi o djevojčici. Dotad je mislio da je djevojčica osobito poželjna pridošlica u župnom dvoru, da će njezina tetka budući da nema vlastite djece željeti da bude uz nju, ali je uvidio da je bio u velikoj zabludi. Gospođi Norris bijaše žao što mora reći da je, s obzirom na sadašnje prilike, potpuno isključeno da djevojčica stanuje kod njih. To je nemoguće zbog prilično lošeg zdravstvenog stanja gospodina Norrisa; on ne može podnijeti dječju viku kao što ne može ni letjeti; ako se ikada oporavi od svoje kostobolje, onda će to biti već nešto drugo; ona će ih tada rado odmijeniti i neće joj nimalo smetati taj teret; no baš sada je potrebna jednom gospodinu Norrisu u svakom trenutku i uvjerena je da bi se on uznemirio i pri pukom spominjanju nečega takvog.

— Onda je bolje da ona dođe k nama — rekla je leđi Bertram vrlo smireno. Nakon kratke stanke Sir Thomas doda dostojanstveno: — Da, neka naša kuća bude njezin dom. Nastojat ćemo izvršiti svoju dužnost prema njoj, a ona će imati barem tu korist što će se družiti s vršnjacima i što će imati stalnu učiteljicu.

— Upravo je tako — uzvikne gospođa Norris. — Oboje je vrlo važno; a gospođici Lee bit će svejedno podučava li tri djevojčice ili samo dvije... tu ne može biti nikakve

razlike. Rado bih bila od veće koristi, ali vidite da činim sve što je u mojoj moći. Ja ne pripadam među one koji sebe štede i izbjegavaju teškoće. Dadilja će je dovesti ovamo, koliko god mi bilo nezgodno što ću tri dana ostati bez svoje glavne savjetnice. Vjerujem, sestro, da ćete to dijete smjestiti u onu bijelu sobicu na tavanu, kraj negdašnjih dječjih soba. To će biti najbolje mjesto za nju, vrlo blizu gospođice Lee, nedaleko od djevojčica, a u blizini su i obje sobarice koje bi joj, znate, mogle pomoći pri odijevanju i brinuti se o njezinim haljinama jer mislim da ne bi bilo pošteno očekivati da Ellis uz ostale posluhuje i nju. Uistinu ne vidim gdje biste je drugdje mogli smjestiti.

Ledi Bertram se ne usprotivi.

— Nadam se da će ona biti dobre naravi — nastavi gospođa Norris — i da će uvidjeti koliko je sretna što ima takve prijatelje.

— Ako se pokaže da je loše naravi — reče Sir Thomas — ne smijemo je zbog svoje djece zadržati u obitelji; no nemamo razloga očekivati takvu nesreću. Vjerojatno ćemo kod nje otkriti štošta što bismo htjeli izmijeniti i moramo biti spremni na to da ćemo naići na veliko neznanje, priproste nazore i vrlo prostačko ponašanje koje će nam veoma smetati; no to nisu nepopravljive mane niti mogu, nadam se, biti opasne za njezino društvo. Kad bi moje kćerke bile mlađe od nje, ja bih dovođenje takve družice smatrao vrlo ozbiljnim problemom, ali budući da nije tako, nadam se da se u pogledu njihova druženja nemamo čega plašiti za njih, dok za nju možemo od toga očekivati samo najbolje.

— I ja mislim upravo tako — uzvikne gospođa Norris — te sam to baš jutros govorila mužu. Dijete će se izobraziti, rekla sam mu, već samim tim što će biti sa svojim rođakinjama. Ako je gospođica Lee i ne nauči ničemu, ona će od njih naučiti da bude dobra i pametna.

— Nadam se da neće gnjaviti mog jadnog mopsa — reče ledi Bertram. — Upravo sam jedva natjerala Juliju da ga ne dira.

— Naići ćemo na stanovite teškoće, gospođo Norris — napomene Sir Thomas — s obzirom na doličnu razliku između djevojčica dok budu rasle: kako sačuvati kod mojih kćeri svijest o njihovu položaju da ne podcjenjuju previše svoju rođakinju i kako njoj, ne žalosteci je suviše, istaknuti da ona nije “gospođica Bertram”? Htio bih da one budu dobre prijateljice i nipošto neću svojim kćerima dopustiti bilo kakvu oholost prema svojoj sestričnici, ali one ipak ne mogu biti jednake. Među njima će uvijek postojati razlika u društvenom položaju, imetku i nadama. To je vrlo osjetljivo pitanje, pa nam morate pomoći u našim nastojanjima da pronađemo pravi način ophođenja s njom.

Gospođa Norris reče da mu potpuno stoji na usluzi. Iako se sasvim složila s njim da će to biti vrlo težak zadatak, poduprla ga je u nadi da će to lako riješiti zajedno.

Dakako, gospođa Norris nije sestri pisala uzalud. Gospođi Price se činilo prilično čudnim što je odabrana djevojčica, iako ona ima toliko zlatnih dječaka, ali je ponudu prihvatila vrlo zahvalno uvjeravajući ih da joj je kći veoma dobre naravi, da je dobroćudna, i nadajući se da nikada neće imati nikakav razlog da je odbace. Zatim je govorila o njoj kao o prilično nježnoj i slabašnoj djevojčici, ali se usrdno nadala da će joj zdravlju goditi promjena zraka. Jadnica! Vjerojatno je mislila da bi promjena zraka

pomogla i ostaloj njezinoj djeci.

balkandownload / janja

Djevojčica je sretno prevalila dugi put, a u Northamptonu ju je dočekala gospođa Norris uživajući u časti što joj je prva zaželjela dobrodošlicu i u važnosti što će je upravo ona dovesti ostalima te preporučiti njihovoj dobroti.

Fanny Price bijaše u to doba tek deset godina i, premda nije u njoj na prvi pogled bilo ničega što bi privuklo rođake, nije bilo ničega ni što bi ih odbilo. Bila je niska za svoje godine, bez rumenila u licu i bilo kakvih uočljivo lijepih crta. Pretjerano stidljiva i plaha, trudila se da je što manje zamjećuju. Međutim, njezino držanje, iako nespretno, nije bilo prostačko, glas joj bijaše milozvučan, a kad bi govorila, lice bi joj postalo ljepušasto. Sir Thomas i ledi Bertram primiše je vrlo srdačno. Opazivši koliko joj je potrebno ohrabrenje, Sir Thomas je nastojao biti što prijazniji, ali mu je pritom smetalo njegovo veoma ozbiljno držanje, a ledi Bertram je, premda se nije ni upola toliko trudila i premda je govorila jednu riječ ondje gdje bi ih on izgovorio deset, postala djevojčici odmah manje strašnom od njega samo zahvaljujući svom dobroćudnom osmijehu.

Djeca bijahu sva kod kuće i pri upoznavanju su se ponijela vrlo dolično, veoma ljubazno i nimalo zbunjeno, bar što se tiče sinova koji su se, jedan od sedamnaest i drugi od šesnaest godina i visoki za svoju dob, činili odraslim ljudima u očima svoje male rođakinje. Obje su se djevojčice držale zbunjenije, jer su bile mlađe i jer su se više bojale oca koji im se u toj prigodi obraćao nekako bezrazložno pomnjivo. Međutim, previše su se navikle na društvo i na pohvale da bi osjetile nešto makar slično prirodnoj stidljivosti, a budući da im je samopouzdanje poraslo jer ga kod njihove sestrice nije uopće bilo, ubrzo su mogle potanko razgledati njezino lice i haljinu.

Bila su to neobično dobra djeca, sinovi vrlo naočiti, kćeri nedvojbeno zgodne, a svi zajedno visoki i razvijeni za svoje godine, zbog čega je bila vrlo uočljiva razlika u izgledu među rođacima. Osim toga, zahvaljujući izobrazbi, ponašali su se drukčije, nitko ne bi pomislio da su djevojčice po godinama međusobno tako blizu kao što su u stvarnosti bile.

Zapravo razlika između mlađe kćeri Sir Thomasa i Fanny iznosila je samo dvije godine. Juliji Bertram bijaše tek dvanaest godina, a Maria je bila samo godinu dana starija od nje. Mala je gošća u međuvremenu postala nesretnom kako se samo zamisliti može. Bojeći se sviju, stideći se sebe i čeznući za domom koji je ostavila, nije znala kamo da gleda niti je mogla govoriti tako glasno da je čuju ili da ne zaplače. Gospođa Norris joj je cijelim putem od Northamptona pričala o čudesnoj sreći koja ju je snašla i o neobično velikoj zahvalnosti i dobrom ponašanju kojima ta sreća treba uroditi kod nje, pa je bila

još opterećenija svojim jadima jer je mislila da je ružno od nje što nije sretna. Osim toga, i umor od tako duga puta pretvorio se ubrzo u ne baš malu nevolju. Uzaludni su bili dobronamjerno dodvoravanje Sir Thomasa i nametljivo predviđanje gospođe Norris da će ona biti dobra djevojčica; uzalud se ledi Bertram smiješila i pozivala je da sjedne na sofu kraj nje i mopsa, uzalud je čak donesen kolač od ogrozda da bi joj se ugodilo. Tek što je progutala dva zalogaja, počele su je gušiti suze, i budući se činilo da će joj san biti najbolji prijatelj, odveli su je da svoju tugu stiša u postelji.

— Ovaj početak ne obećava mnogo — reče gospođa Norris kad je Fanny izišla iz sobe. — Poslije svega što sam joj na putu govorila, mislila sam da će se ponašati bolje. Kazala sam joj koliko sve ovisi o njezinu dobrom držanju već na početku. Bojim se da je malo mrzovoljne naravi... jadna joj je majka bila takva. Međutim, moramo biti strpljivi s takvim djetetom. Ne mogu reći da je njezina žalost zbog odlaska od kuće uistinu nešto loše, jer je to uz sve nedostatke ipak bio njezin dom, a ona još ne može shvatiti koliko će dobiti ovom promjenom. Doduše, u svemu je potrebna umjerenost.

Međutim, bilo je potrebno više vremena nego što je gospođa Norris bila voljna dopustiti da bi se Fanny pomirila s novim životom u Mansfield Parku i s rastankom od svih onih na koje se navikla. Bila je vrlo osjetljiva, a okolina ju je premalo razumjela da bi s njom postupala kako treba. Nitko nije bio namjerno neljubazan, no nitko se nije ni osobito trudio da joj olakša položaj.

Slobodan dan koji su sutradan dobile gospođice Bertram, kako bi imale priliku da se bez žurbe upoznaju i pozabave sa svojom malom sestričnom, slabo je pridonio njihovoj zbliženju. Smatrale su je beznačajnom čim su otkrile da ima samo dvije vrpce što se nose oko pojasa i da nikad nije učila francuski, a kad su opazile da ju je donekle zapanjio duet što su ga ljubazno odsvirale, nisu mogle učiniti ništa drugo nego da joj velikodušno poklone neke svoje igračke do kojih im je bilo najmanje stalo i da je prepuste samoj sebi, te da se prihvate neke svoje zabave koja ih je najviše zanimala u tom trenutku... izradbe umjetnog cvijeća ili trošenja zlaćanog papira.

Bila blizu svojih rođaka ili daleko od njih, bila u učionici, salonu ili u perivoju, Fanny se uvijek osjećala podjednako osamljenom, svagdje se bojeći nekoga ili nečega. Obeshrabrivala ju je šutnja ledi Bertram, plašio ju je ozbiljan izgled Sir Thomasa i teško pogađali prijekori gospođe Norris. Rođaci su je, stariji od nje, ponižavali napomenama o njezinu rastu i zbunjivali je zapažajući njezinu plahost. Gospođica Lee se čudila njezinu neznanju, a sobarice su se podsmježivale odjeći. Doda li se tim jadima sjećanje na braću i sestre među kojima je uvijek bila važna kao drug u igri, učiteljica i odgojiteljica, onda je jasno da je težak očaj pritisnuo njezino malo srce.

Uzaludni su bili dobronamjerno dodvoravanje Sir Thomasa

Otmjenost ju je kuće zadivila, ali je nije mogla utješiti. Sobe bijahu prevelike da bi se u njima mogla opušteno kretati. Mislila je da će oštetiti sve što dodirne, pa se šuljala po kući strahujući neprestano od ovog ili onog. Često se povlačila u svoju sobu da bi plakala. Djevojčica o kojoj se u salonu kad bi uvečer otišla na spavanje govorilo kao o djetetu koje, sudeći prema svemu vrlo dobro uviđa koliko je sretno, završavala je svaki dan svoje patnje jecajući dok ne bi zaspala. Tako je prošao tjedan dana da nitko nije ništa naslutio iz njezina mirnog, strpljivog držanja, a onda ju je jednog jutra zatekao bratić Edmund, mlađi sin Sir Thomasa, kako sjedi na tavanским stubama i plače.

— Draga moja mala sestrično — reče joj on, pokazujući svu nježnost svoje divne naravi — Što se događa? — Sjednuvši kraj nje, jedva je prevladao njezin stid što ju je našao u takvu stanju i nagovorio je da progovori otvoreno. Je li bolesna? Ili se tkogod naljutio na nju? Ili se posvađala s Marijom i Julijom? Ili se muči s nečim u zadaći što bi joj on mogao objasniti? Želi li ona, ukratko, nešto što bi joj on mogao pribaviti ili što bi mogao učiniti za nju? Dugo nije mogao dobiti nikakav odgovor osim “ne, ne... ništa... ne, hvala”. Međutim, bio je uporan. Čim je spomenuo njezin dom, pojačano mu je jecanje otkrilo gdje je uzrok tuge. Pokušao ju je utješiti.

— Žao ti je što si otišla od mame, draga moja mala Fanny — rekao joj je — a to pokazuje da si vrlo dobra djevojčica, ali moraš imati na umu da si ovdje među rođacima i prijateljima koji te svi vole i koji te žele usrećiti. Prošetajmo po perivoju, pa ćeš mi ispričati sve o braći i sestrama.

Nastavivši taj razgovor, uočio je da joj je među svom tom braćom i sestrama, koliko god joj svi bili dragi, jedan prirastao srcu više od ostalih. Najviše je pričala o Williamu i najviše ga je željela vidjeti. William, najstarije dijete u obitelji, godinu dana stariji od nje, bio joj je stalni drug i prijatelj. Branio ju je pred majkom (čiji je miljenik bio) u svakoj neprilici. Nije htio da ona ode od kuće; kazao joj je da će mu, doista, veoma nedostajati.

— Vjerojatno će ti William pisati — reče Edmund.

— Da, hoće, ali on je rekao neka mu ja prva pišem.

— A kad ćeš to učiniti?

Ona se pokunji i odgovori kolebljivo:

— Ne znam. Nemam papira.

— Ako je to jedini problem, ja ću ti dati papir i sve drugo što ti treba, pa možeš napisati pismo kad god hoćeš. Bilo bi ti drago da pišeš Williamu?

— Da, veoma.

— Onda piši odmah. Pođi sa mnom u blagovaonicu za doručkovanje, ondje ćemo naći sve, i nitko nam neće smetati.

— Ali, bratiću... hoće li pismo biti poslano poštom?

— Hoće, vjeruj mi; bit će poslano s ostalim pismima, a budući da će tvoj tetak platiti poštarinu, Williama neće to stajati ništa.

— Moj tetak? — ponovi Fanny, držeći se uplašeno.

— Da, kad napišeš pismo, ja ću ga odnijeti ocu da zalijepi marku.

Fanny se to činilo smionim pothvatom, ali se više nije opirala. Pođoše zajedno u

blagovaonicu gdje joj je Edmund pripremio papir i povukao crte pomoću ravnala, uslužan poput njezina brata, samo što je vjerojatno bio još malo pomniji. Ostao je s njom cijelo vrijeme dok je pisala kako bi joj pomogao pri oštrenju pera ili pri upotrebi pravopisa, jer ni u jednom od toga nije bila baš spretna. Te je znakove pažnje, koji su joj veoma godili, uvećao još tako što je dodao pozdrav njezinu bratu, a to ju je oduševilo više od svega ostalog. Vlastitom je rukom napisao taj pozdrav rođaku Williamu i poslao mu pola gvineje u pismu. Fannyni su osjećaji bili takvi da je vjerovala kako ih ne može iskazati, ali su njezin izraz lica i nekoliko iskrenih riječi sasvim jasno pokazali koliko je zahvalna i ushićena, pa je njezin bratić počeo uviđati da je ona zanimljiva. Nastavio je razgovarati s njom, te je iz svega što je rekla zaključio da ima dobro srce i jaku želju da čini ono što treba. Osim toga, spoznao je da joj, zbog velike osjetljivosti njezina položaja i goleme stidljivosti, treba posvetiti posebnu pažnju. Nikada joj nije svjesno nanio bol, ali je sada naslutio da joj je potrebno više istinske ljubaznosti, te je imajući to na umu nastojao prije svega ublažiti njezin strah pred svima njima i posebno joj je dao mnogo dobrih savjeta kako da se igra s Marijom i Julijom i da bude što veselija.

Od tog je dana Fanny bilo lakše. Osjećala je da ima prijatelja i, zahvaljujući Edmundovoj dobroti, bila je raspoloženija prema svima ostalima. Kuća je postala manje stranom, a ljudi manje strašnima, pa ako je među njima i bilo nekih kojih se i dalje bojala, počela je barem upoznavati njihovu narav i učiti kako će im se najbolje prilagoditi. Njezine sitne neuglađenosti i nespretnosti koje su u početku žalostile i uznemirivale sve, a osobito nju, postupno se neizbježno izgubiše pa se više nije bojala pojaviti pred svojim tetkom niti se osobito trzala kad bi začula glas tete Norris. Za sestrice je postala povremeno prihvatljivom družicom. Iako zbog svoje mladosti i slabašnosti nije bila dostojna da im bude stalna družbenica, njihove zabave i planovi bijahu katkad takvi da im je dobro došla treća osoba, pogotovo ako je bila uslužne i popustljive naravi. Morale su priznati, kad se njihova tetka raspitivala o njezinim manama ili kad im je brat Edmund govorio kako ona zaslužuje da budu dobre prema njoj, da je "Fanny prilično dobrodušna".

Edmund osobno bio je uvijek podjednako dobar prema njoj. Što se liče Toma, od njega nije morala trpjeti ništa gore od onih šala koje sedamnaestogodišnjaci uvijek smatraju prikladnima za dijete od deset godina. On je upravo ulazio u život, vrlo poletan i rasipnički raspoložen kao najstariji sin koji misli da se rodio samo zato da troši i uživa. Njegova je ljubaznost prema maloj rođakinji bila u skladu s njegovim položajem i pravima: darovao joj je nekoliko vrlo lijepih poklona, ali joj se i smijao.

Koliko su joj se izgled i raspoloženje popravljali, toliko su Sir Thomas i gospođa Norris sve zadovoljnije mislili o svom dobročinstvu. Ubrzo su među sobom zaključili da ona, iako daleko od toga da bude pametna, pokazuje prilagodljivu narav i vjerojatno im neće zadati mnogo muke. Nisu samo oni imali loše mišljenje o njezinim sposobnostima. Fanny je znala čitati, izrađivati ručni rad i pisati, ali je nitko nije naučio ništa drugo. Uvidjevši da ne zna štošta što je njima bilo poznato već odavno, sestrice su je smatrale vrlo glupom, pa su za prvih dvaju — triju tjedana pričale uvijek nešto novo o tom kad bi došle u salon.

— Draga mama, zamisli samo, naša sestrična ne zna sastaviti zemljovid Europe — kazale bi one. Ili: — Naša sestrična ne zna nabrojiti glavne rijeke u Rusiji. — Ili: — Ona još nikada nije čula za Malu Aziju. — Ili: — Ne zna kakva je razlika između akvarela i pastela! Kako je to čudno! Jesi li ikada čula nešto tako glupo!

— Drage moje — prozborila bi tada njihova uviđavna tetka — to je vrlo loše, ali ne smijete očekivati da svatko bude tako napredan i brz u učenju kao vas dvije.

— Ali, teto, ona je doista velika neznalica! Zna, sinoć smo je pitale kojim bi putem išla u Irsku, a ona je rekla da bi se prevezla do otoka Wighta. Govori o tom otoku kao da je jedini na svijetu. Ja bih se svakako stidjela da nisam znala više nego ona dok sam bila još mnogo mlađa od nje. Ne mogu se sjetiti vremena kad sam ja znala već štošta o čemu ona nema još ni pojma. Prije koliko smo vremena već ponavljale, teto, redosljed engleskih kraljeva s datumima njihova stupanja na prijestolje i većinom glavnih događaja za vrijeme njihove vladavine.

— Tako je — dodala bi druga. — Znale smo i rimske careve, počevši od Septimija Severa; da i ne spominjem velik dio poganske mitologije i sve metale, polumetale, planete i istaknute filozofe.

— Istina je, drage moje, ali vas je Bog obdario izvanrednim pamćenjem, a vaša ga jadna rođakinja vjerojatno uopće nema. Postoji velika razlika u pamćenju, kao i u svemu ostalom, pa stoga ne smijete biti prestroge prema svojoj sestrični i morate je žaliti zbog tog njezina nedostatka. Ujedno zapamtite da morate, premda ste napredne i pametne, uvijek biti skromne; jer, koliko god već znate, trebate štošta naučiti.

— Da, jasno mi je da moramo učiti dok ne napunimo sedamnaest godina. No moram reći još nešto čudno i smiješno o Fanny. Ona veli da ne želi učiti glazbu i crtanje.

— To je bez dvojbe vrlo glupo, draga moja, i pokazuje koliko je nedarovita i nepoduzetna. Međutim, jedno s drugim, možda je tako i najbolje, jer iako znate da su vaši roditelji (zahvaljujući meni) tako dobri da će je othraniti s vama, nipošto nije potrebno da ona bude izobražena poput vas. Naprotiv, bilo bi kudikamo bolje da između vas postoji neka razlika.

Takvi su bili savjeti kojima je gospođa Norris pridonosila stvaranju nazora kod svojih nećakinja. Stoga nije nikakvo čudo što su one, unatoč svojoj darovitosti od koje se mnogo očekivalo i rano stečenom znanju, bile potpuno nespremljene za ne baš uobičajene vještine kao što su poznavanje samog sebe, plemenitost i smjernost. Bile su izvršno poučene svemu osim dobroti srca. Sir Thomas nije znao što im nedostaje jer on, iako je bio vrlo brižan otac, nije pokazivao svoje naklonosti, pa je svojim suzdržljivim ponašanjem gušio bilo kakve njihove izljeve osjećaja pred njim.

Odgoju svojih kćeri nije ledi Bertram posvećivala baš nikakvu pozornost. Nije imala vremena za takve brige. Ona je provodila dane sjedeći lijepo odjevena na divanu i radeći kakav poveći ručni rad koji je bio od male koristi i bez ljepote, te misleći više na svoje psetance nego na djecu prema kojoj je doduše bila veoma popustljiva, osim kad bi joj smetala, povodeći se u svemu važnom za Sir Thomasom, a u manje važnim pitanjima za svojom sestrom. Da je i imala više vremena za bavljenje svojim kćerima, vjerojatno bi to smatrala suvišnim, jer su one bile pod nadzorom odgojiteljice, imale su dobre učitelje, i

nije se moglo poželjeti ništa bolje. Što se tiče Fannyne tupavosti pri učenju, mogla je reći samo da je to vrlo žalosno, ali ima ljudi koji su doista tupoglavi, pa se Fanny treba više truditi: nije znala što bi se drugo moglo učiniti. Morala je dodati da u toj maloj jadnici ne vidi, osim što je tako tupa, ništa loše i uvjerila se već da je uvijek pri ruci i da hitro prenosi poruke i donosi ono što se zatraži od nje.

Usprkos svem svom neznanju i stidljivosti, Fanny je ostala u Mansfield Parku i, naučivši kako da na njega prenese velik dio ljubavi koja ju je prije vezala uz svoju kuću, rasla je tu prilično sretno među rođacima. Maria i Julia nisu bile namjerno zle prema njoj. Premda je Fanny često bila ponižena njihovim postupcima, imala je o svojim pravima tako skromno mišljenje da se nije zbog toga mogla osjećati uvrijeđenom.

Otprilike od onog vremena kad je ušla u njihovu obitelj, ledi Bertram je, zbog neke manje bolesti i poprilične lijenosti, napustila kuću u gradu gdje je obično prebivala svakog proljeća i zastalno se nastanila na njihovu seoskom imanju, ostavivši Sir Thomasa da obavlja svoju dužnost u Parlamentu i ne vodeći računa hoće li mu biti udobno bez nje. Stoga su gospođice Bertram nastavile na selu vježbati pamćenje i svoje duete, rasle su i pretvarale se u žene, a njihov je otac gledao kako one izgledom, ponašanjem i izobraženošću postaju takve da je mogao biti zadovoljan njima. Najstariji mu je sin bio lakomislen i rasipan, i zadao mu je već podosta briga, ali se od ostale djece moglo očekivati da će biti dobra. Mislio je da će njegove kćeri, dok budu još nosile prezime Bertram, svakako pridodati tom prezimenu novu otmjenost, a kad ga napuste proširit će se, vjerovao je, njegove ugledne rodbinske veze. Edmundov pak karakter, njegov pouzdani zdravi razum i poštenu duh, navješćivali su da će služiti u korist, na čast i sreću sebi samom i svima svojim. Očekivalo se da će on postati svećenik.

Koliko god obuzet brigama i zadovoljstvom zbog vlastite djece, Sir Thomas nije zaboravio činiti sve što je mogao za djecu gospođe Price: velikodušno joj je pomagao u školovanju i zapošljavanju sinova kad bi oni dorasli za stanovito zanimanje, a Fanny se, iako gotovo sasvim odvojena od svoje obitelji, iskreno radovala kad god bi čula da je on štogod učinio za njih ili kad bi doznala bilo što povoljno o njihovu položaju ili ponašanju. Jedanput, i to samo jedanput tijekom godina, imala je sreću da bude s Williamom. Od ostalih nije nikoga vidjela; činilo se da nitko i ne misli da će im se ona ikada vratiti, makar ih samo posjetiti, i stjecao se dojam kao da je kod kuće nitko ne želi vidjeti. No William je, budući je ubrzo nakon njezina odlaska odlučio postati mornarom, bio pozvan da provede tjedan dana kod sestre u Northamptonshireu prije nego što se otisne na more. Lako se mogu zamisliti njihova velika uzbuđenost pri susretu, golemo oduševljenje što su zajedno, sati sretne razdraganosti i trenuci ozbiljnih razgovora. Isto su tako lako zamislive dječakove nade i dobro raspoloženje do posljednjeg časa te djevojčina žalost kad je otišao od nje. Njegov se posjet dogodio, na sreću, o božićnim praznicima, kad je kod bratića Edmunda mogla odmah potražiti utjehu, a on joj je tako lijepo pričao o onom što će William odsad raditi i biti, u okviru svog zanimanja, da je postupno morala priznati kako će taj rastanak možda biti koristan. Edmund joj nikad nije uskratio prijateljstvo. Odlazak iz Etona u Oxford nije nimalo promijenio njegovu nježnost prema njoj, nego mu je samo dao priliku da je češće pokazuje. Ne razmećući se

nikada da za nju čini više od ostalih niti se bojeći da čini previše, uvijek je iskreno štitio njezine interese i vodio računa o njezinim osjećajima, trudeći se da istakne njezine dobre osobine i da svlada njezinu plahost zbog koje se one nisu mogle bolje vidjeti. Savjetovao ju je, tješio i hrabrio.

Budući da su je svi ostali potiskivali u pozadinu, on je sam nije mogao izvući naprijed, ali je njegova pažnja bila inače vrlo važna kao pomoć u razvoju njezina duha i u širenju duševnih zadovoljstava. Znao je da je bistra, da brzo shvaća i da je razborita te da rado čita, što samo po sebi, ako se bude dobro upućivala, mora donijeti izobraženost. Gospođica Lee ju je učila francuski i svaki dan ispitivala lekciju iz povijesti; međutim, on joj je preporučio knjige koje su je očaravale u slobodno vrijeme, razvijao joj ukus i popravljao rasuđivanje: čitanje je učinio korisnim tako što je s njom razgovarao o onom što bi pročitala i uvećao bi njegovu draž pametnim pohvalama. Za uzvrat za takve usluge, ona ga je voljela više nego bilo koga drugog na svijetu osim Williama. Srce joj je bilo podijeljeno između njih dvojice.

Prvi važniji događaj u obitelji bijaše smrt gospodina Norrisa, koja se zbila kad je Fanny bilo petnaest godina i neizbježno je donijela promjene i novosti. Gospođa Norris se, napustivši župni dvor, uselila najprije u Mansfield Park, a poslije u jednu Sir Thomasovu kućicu u selu, i tješila se nakon muževe smrti mislima da će moći sasvim lijepo živjeti i bez njega. U novu je kuću prešla i zato što je, budući da joj se smanjio prihod, morala više štedjeti.

Predvidjelo se da župa poslije pripadne Edmundu. Da mu je ujak umro koju godinu ranije, ona bi bila povjerena nekom prijatelju da u njoj radi dok on ne napuni godine za zaređenje. Međutim, Tomovo je rasipništvo prije tog događaja bilo takvo da se župa morala drukčije predati sljedećem svećeniku, te je mlađi brat bio prisiljen pridonijeti plaćanju užitaka starijega. Sada se za Edmunda čuvala jedna druga župa, koja je također pripadala njihovoj obitelji. No, iako je ta okolnost donekle smirila Sir Thomasovu savjest glede raspolaganja prvom župom, on se ipak nije mogao oduprijeti dojmu da je taj postupak nepravedan i ozbiljno je nastojao uvjeriti u to svog starijeg sina, nadajući se da će to djelovati bolje nego bilo što drugo što je dotad mogao kazati ili učiniti.

— Crvenim se zbog tebe. Tome — rekao je on vrlo dostojanstveno. — Crvenim se zbog postupka na koji sam prisiljen, i vjerujem da te mogu žaliti zbog onoga što kao brat osjećaš u ovoj prilici. Ti si oteo Edmundu za deset, dvadeset, trideset godina, možda za cio život, više od polovice prihoda koji je trebao biti njegov. Možda će poslije biti u mojoj moći, ili u tvojoj (nadam se da hoće), da se njegov položaj popravi, no ne smije se zaboraviti da nikakvo poboljšanje u tom pogledu neće premašiti njegova prirodna prava s obzirom na nas i da, zapravo, ništa ne može nadoknaditi stanovite prednosti kojih se on sada mora odreći zbog tvojih dugova. Tom je slušao donekle postiđeno i pokajnički. Međutim, pobjegavši što je prije mogao, ubrzo je ispunjen vedrom sebičnošću pomislio prvo, kako se on nije ni upola zadužio kao neki njegovi prijatelji; drugo, otac je od toga napravio vrlo dosadnu govoranciju; treće, budući će korisnik nadarbine, tko god on bio, vjerojatno umrijeti vrlo brzo.

Nakon smrti gospodina Norrisa, na župu je stekao pravo neki doktor Grant, koji je stoga došao živjeti u Mansfield. Kako je bio krepak čovjek od četrdeset pet godina, činilo se da bi mogao pobrkati račune gospodinu Bertramu. (U Engleskoj je uobičajeno da se najstariji sin u obitelji naziva gospodinom — ovdje je to gospodin Bertram — dok se za mlađe redovito stavlja i ime ispred prezimena. Isto vrijedi i za kćeri; najstarija je gospođica Bertram — nap. prev.) No govorilo se: “Ne, on ima kratak vrat, čini se da je sklon kapi i ako bude obilno jeo i pio, ubrzo će otići pod ledinu.”

Žena mu je bila petnaestak godina mlađa od njega, ali nisu imali djece; došli su u taj kraj praćeni uobičajenim dobrim glasom da su vrlo ugledni i ugodni ljudi.

Sada je došlo vrijeme kad je Sir Thomas očekivao da će svastika polagati pravo na njihovu nećakinju, jer je smatrao da su, budući se promijenio položaj gospođe Norris i da je Fanny poodrasla, ne samo nestale negdašnje zapreke za njihov zajednički život nego će djevojka postati i kudikamo pogodnijom za udaju. Kako su se njegove prilike pogoršale zbog nedavnih gubitaka na posjedu u Zapadnoj Indiji, uz rasipništvo starijeg sina, ne bi mu bilo mrsko da se mogao osloboditi troškova oko njezina uzdržavanja i obveze da je osigura za budućnost. Čvrsto uvjeren da tako mora biti, spomenuo je to svojoj ženi kao nešto vrlo vjerojatno, a kad se ona prvi put potom prisjetila opet tog razgovora, baš u trenutku kad je bila nazočna Fanny, mirno joj je napomenula:

— Dakle, Fanny, napustit ćeš nas i živjeti kod moje sestre. Hoće li ti biti drago? Fanny se previše iznenadila da bi mogla učiniti bilo što drugo osim ponoviti tetkine riječi:

— Napustit ću vas?

— Da, draga moja, zašto se čudiš? Bila si pet godina kod nas, a sestra te od početka namjeravala uzeti k sebi kad umre gospodin Norris. No ti ćeš mi i ubuduće dolaziti i napinjati platno za vezenje.

Ta je vijest bila za Fanny koliko neugodna toliko i neočekivana. Tetka Norris nije nikada bila ljubazna prema njoj, pa je nije mogla voljeti.

— Bit će mi vrlo žao da odem od vas — kazala je drhtavim glasom.

— Da, vjerujem da hoće; to je sasvim prirodno. Držim da si se u ovoj kući, otkako si došla, uzrujavala manje neko itko drugi na svijetu.

— Nadam se da nisam nezahvalna, teto — reče Fanny skromno.

— Ne, draga moja, vjerujem da nisi. Uvijek sam te smatrala vrlo dobrom djevojčicom.

— Zar neću više nikada živjeti ovdje?

— Nećeš, draga moja. No imat ćeš udoban dom. Bit će ti gotovo svejedno jesi li u jednoj kući ili u drugoj.

Fanny je iz sobe izišla s velikom tugom u srcu. Nije mogla prihvatiti da će joj biti gotovo svejedno, nije mogla zamisliti da će joj život s tetkom priuštiti bilo kakvo zadovoljstvo. Čim je sreća Edmunda, ispričala mu je svoju nevolju.

— Bratiću — reče ona — dogodit će se nešto što mi se nimalo ne sviđa. Iako me često uspijevate nagovoriti da se pomirim s onim što mi u početku nije drago, ovaj put nećete to moći učiniti. Odsad ću živjeti kod tetke Norris.

— Doista?

— Da, maloprije mi je to kazala tetka Bertram. Već su se o svemu dogovorili. Trebam napustiti Mansfield Park i preseliti se u "Bijelu kuću"... po svoj prilici, čim se ona doseli tamo.

— Dakle, Fanny, kad ti ta zamisao ne bi bila nemila, ja bih je smatrao izvrsnom.

— Ah, bratiću!

— Sve ostalo joj ide u prilog. Teta postupa kao pametna žena ako želi da budeš s

njom. Bira prijateljicu i družbenicu upravo ondje gdje treba, te mi je drago što se tu nije uplela njezina ljubav prema novcu. Ti ćeš joj biti ono što trebaš biti. Nadam se da te to ne žalosti previše. Fanny.

— Žalosti me i te kako. Ja se tomu ne mogu veseliti. Volim ovu kuću i sve u njoj: ondje neću voljeti ništa. Znae kako se nelagodno osjećam u njezinu društvu.

— Ne mogu ništa kazati o njezinu ponašanju prema tebi dok si bila dijete; no takva je bila sa svima nama, ili gotovo takva. Nikada nije znala pridobiti dječju naklonost. Međutim, sada si u dobi kad treba s tobom postupati bolje. Mislim da se već vlada bolje, a kad joj budeš jedina družbenica, zacijelo ćeš joj biti važna.

— Ja ne mogu nikomu biti važna.

— Zbog čega?

— Zbog svega. Zbog svog položaja, svoje gluposti i nespretnosti.

— Što se tiče tvoje gluposti i nespretnosti vjeruj mi, draga Fanny, od toga nije kod tebe nikada bilo ni traga, nego ti te riječi sasvim pogrešno upotrebljavaš. Nema baš nikakva razloga na ovom svijetu zbog kojeg ti ne bi mogla biti važna onima koji te poznaju. Ti si razborita, blage si naravi, a uvjeren sam da imaš i zahvalno srce koje nikada ne bi moglo primati dobrotu da je ne poželi uzvratiti. Ne znam kakve se bolje osobine mogu tražiti za prijateljicu i družbenicu.

— Vi ste preljubazni — reče Fanny, pocrvenjevši od takvih pohvala. — Kako ću vam ikada dostojno zahvaliti na tako lijepom mišljenju o meni? Ah, rođače, ako budem morala otići odavde, sjećat ću se vaše dobrote do posljednjeg časa u životu.

— Da, Fanny, nadam se da me nećeš zaboraviti kad budeš tako daleko kao što je "Bijela kuća". Govoriš kao da ćeš otići trista kilometara odavde, a ne samo na drugi kraj parka. Ti ćeš biti naša gotovo isto kao i dosad. Naše će se dvije obitelji sastajati svakog dana u godini. Jedina će razlika biti u tom što će se tvoja osobnost, kad budeš živjela s tetkom, neizbježno istaknuti kao što treba. Ovdje nas ima previše iza kojih se možeš skrivati. Međutim, kod nje ćeš biti prisiljena govoriti u svoje ime.

— Ah, ne zborite tako.

— Moram zboriti tako, i to sa zadovoljstvom. Gospođa Norris je sada mnogo pogodnija od moje majke da se brine o tebi. Takve je naravi da će mnogo učiniti za onoga do koga joj je uistinu stalo, pa će te prisiliti da naučiš cijeniti svoje prirodne sposobnosti.

Fanny uzdahne i reče:

— Ja ne mogu na to gledati kao vi, ali trebam vjerovati da ste u pravu više nego ja, i vrlo sam vam zahvalna što me pokušavate navesti da se pomirim s onim što mora biti. Kad bih mogla pretpostaviti da sam tetki doista draga, bila bih sretna što nekomu značim nešto! Ovdje, znam, ne značim nikomu ništa, a ipak sve ovdje veoma volim.

— Ti nas nećeš napustiti, Fanny, iako ćeš otići od kuće. Imat ćeš slobodan pristup u park i vrtove kao i dosad. Čak se ni tvoje vjerno srdašce ne treba bojati te formalne promjene. Šetat ćeš po istim stazama, birat ćeš knjige iz iste knjižnice, gledat ćeš iste ljude, jahat ćeš na istom konju.

— Istina je. Da, dragi stari sivi poni. Ah, bratiću, kad se sjetim koliko sam se plašila

jahanja, kakav me strah hvatao kad sam slušala razgovore o tome kako će mi jahanje, vjerojatno, koristiti (o, kako sam drhtala kad bi tetak zaustio da kaže nešto ako se pričalo o konjima)... zatim, kad se sjetim vaše dobrote dok ste me nastojali urazumiti i osloboditi straha, te me uvjeriti da ću to poslije nekog vremena zavoljeti... i, znajući da ste uvijek bili u pravu, sklona sam ponadati se da će vaša predviđanja biti uvijek tako točna.

— A ja sam čvrsto uvjeren da će boravak kod gospođe Norris djelovati na tvoj duh isto tako povoljno kao što je jahanje djelovalo na tvoje zdravlje, te da će biti isto tako dobro za tvoju konačnu sreću.

Tako se završio njihov razgovor do kojeg, što se tiče eventualne praktične koristi za Fanny, nije trebalo ni doći, jer gospođi Norris nije bilo ni na kraj pameti da je uzme k sebi. Njoj nije to u sadašnjim okolnostima padalo na um, osim kao nešto što treba oprezno izbjegavati. Kako se to ne bi očekivalo od nje, odlučila se za najmanju kuću koja se među zgradama u župi Mansfield Park mogla smatrati gospodskom. “Bijela kuća” bijaše upravo tolika da je mogla primiti nju i poslugu, s jednom gostinskom sobom za prijatelje, što je ona posebno naglašavala. Gostinske joj sobe u župnom dvoru nisu nikad bile potrebne, ali sada nije zaboravila da joj je takva prostorija nužna za prijatelje. Pa ipak, usprkos svoj opreznosti, nije mogla spriječiti da se pomisli nešto bolje; ili je, možda, baš njezino često pričanje o važnosti gostinske sobe dovelo Sir Thomasa u zabludu da povjeruje kako je ta prostorija zapravo namijenjena Fanny. Ledi Bertram je ubrzo istjerala sve na čistac, nepromišljeno rekavši gospođi Norris:

— Mislim, sestro, da ne moramo više držati gospođicu Lee kad Fanny odlazi živjeti k vama.

Gospođa je Norris umalo skočila na noge.

— Zar da živi kod mene, draga ledi Bertram? Kako to mislite?

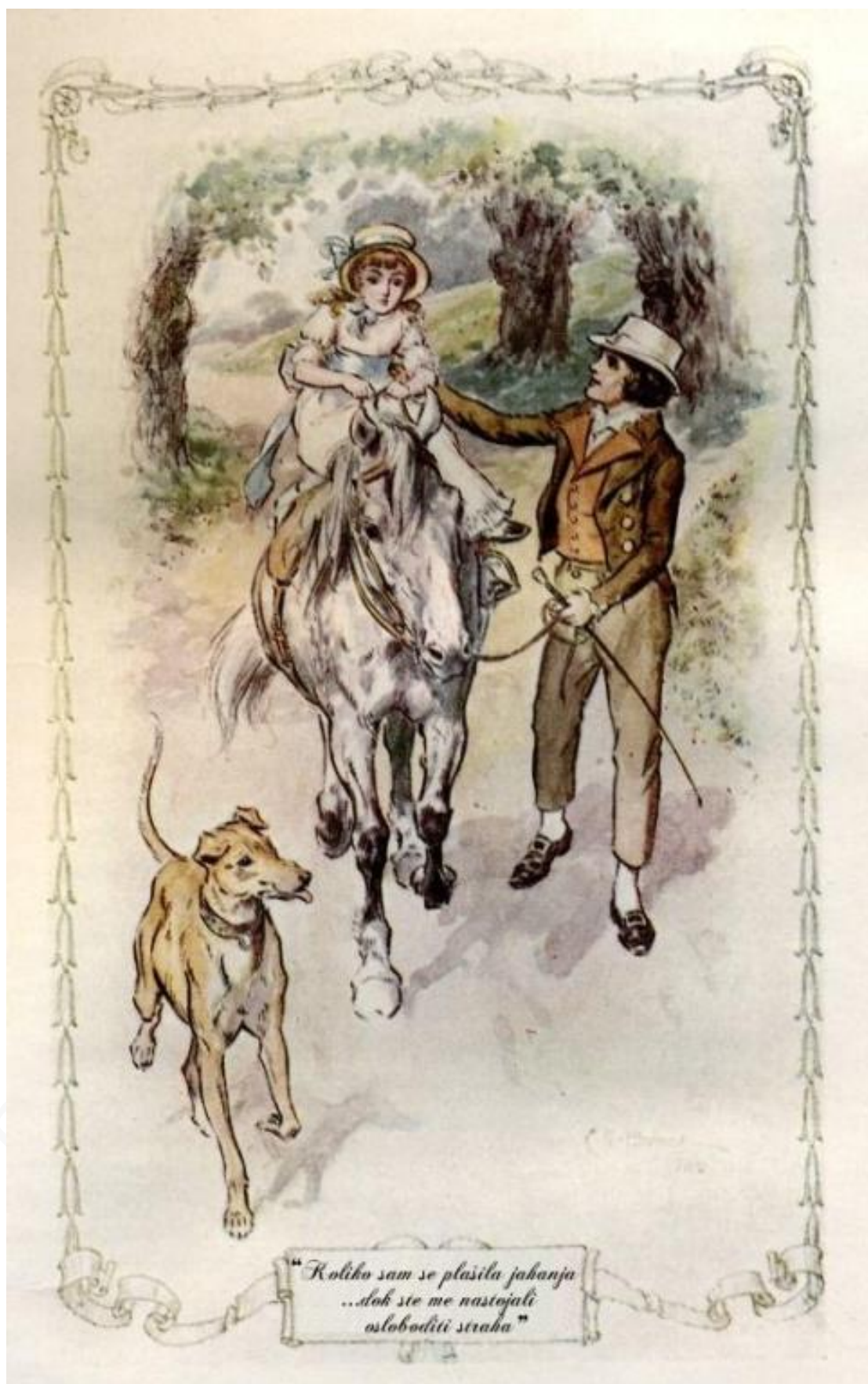
— Zar ona neće živjeti kod vas? Ja sam mislila da ste se tako dogovorili sa Sir Thomasom. “Koliko sam se plašila jahanja ...dok ste me nastojali osloboditi straha”

— Ja? Nikada! Nisam o tom kazala ni riječ Sir Thomasu, a ni on meni. Zar da Fanny živi kod mene? To mi nikad u životu ne bi palo na um niti bi to poželio itko tko nas pozna obje. Gospode Bože! Što bih ja radila s Fanny? Ja? Jadna, nemoćna, nesretna udovica koja nije sposobna nizašto, shrvana bolom! Što bih ja mogla imati s djevojkom njezinih godina... s petnaestogodišnjom djevojčicom koja je upravo u onoj dobi kad joj je potrebna najveća pažnja? Sir Thomas nipošto ne može očekivati nešto takvo. On mi je prevelik prijatelj. Uvjerena sam da mi nitko tko mi želi dobro ne bi predložio nešto takvo. Kojim vam je povodom Sir Thomas govorio o tom?

— Doista ne znam. Vjerujem da je to smatrao najboljim.

— Ipak, što je kazao? Nije mogao reći da želi da ja uzmem Fanny. Uvjerena sam da u srcu ne želi da ja to učinim.

— Ne, rekao je samo kako to smatra vrlo vjerojatnim; i ja sam mislila tako. Oboje smo vjerovali da bi to bila utjeha za vas. Međutim, ako to vama nije po volji, ne treba više ništa govoriti. Ona nam nije ovdje nikomu na teretu.

"Koliko sam se plašila jahanja ...dok ste me nastojali osloboditi straha"

— Draga sestro! Razmislite li o mom nesretnom položaju, kakva mi ona utjeha može biti? Pred vama sam ja, kukavna, utučena udovica koja je izgubila najboljeg muža na svijetu i zdravlje njegujući ga i ugađajući mu, upropativši sav svoj duševni mir, jadnica koja ima upravo toliko sredstava da može živjeti kako priliči otmjenoj gospođi da ne okalja uspomenu na dragog pokojnika... kakvu bih utjehu mogla naći ako bih se prihvatila takve brige kao što je skrb o Fanny? Ako bih to i mogla poželjeti za sebe osobno, ne bih mogla biti tako nepravedna prema toj jednoj djevojčici. Ona je u dobrim rukama, i može biti sigurna da će joj biti dobro. Ja se moram boriti sa svojom tugom i tegobama kako znam i umijem.

— Onda vam neće biti teško da živite sasvim sami?

— Draga ledi Bertram! Što mi drugo ostaje osim samoće? Nadam se da će katkad u moju kućicu doći tko god od mojih prijatelja (uvijek ću imati spremnu postelju za njih), ali ja ću ubuduće svoje dane provoditi najčešće u potpunoj osamljenosti. Ne tražim ništa više nego samo to da mogu sastaviti kraj s krajem.

— Nadam se, sestro, da vaš položaj ipak nije toliko težak, jer Sir Thomas kaže da ćete imati šest stotina funti na godinu.

— Ledi Bertram, ja se ne žalim. Znam da ne mogu živjeti onako kako sam živjela, nego moram štedjeti gdje god mogu i naučiti bolje voditi kućanstvo. Bila sam prilično široke ruke kao domaćica, ali se neću stidjeti da sada strogo vodim računa o svakoj pari. Moj se položaj promijenio koliko i prihod. Jadni je gospodin Norris imao, kao svećenik ove župe, mnoge obveze koje se od mene ne mogu očekivati. Tko zna koliko se u našoj kuhinji trošilo na razne prolaznike. U "Bijeloj kući" morat će se bolje voditi računa o svemu. Moram se protegnuti koliko mi je dugačak pokrivač, inače ću upasti u bijedu. Priznajem da bih se veoma radovala kad bih mogla postići i više: da potkraj godine stavim štogod i na stranu.

— Vjerujem da ćete moći. Vama to uvijek polazi za rukom, zar ne?

— Cilj mi je, ledi Bertram, da budem od koristi onima koji dolaze poslije mene. Želim biti bogatijom za dobro vaše djece. Nemam nikoga drugoga o komu bih vodila brigu; vrlo sam zadovoljna pri pomisli da ću im moći ostaviti neku sitnicu koja će im dobro doći.

— Vrlo ste dobri, no ne mučite se zbog njih. Oni će, svakako, biti dobro zbrinuti. Za to će se pobrinuti Sir Thomas.

— Da, ali znate da će Sir Thomasova sredstva biti poprilično ograničena ako s imanja na Antigui bude dobivao tako skromne prihode.

— Ah, to će se uskoro srediti. Znam da je Sir Thomas pisao u vezi s tim.

— Dobro, ledi Bertram — reče gospođa Norris, spremajući se za polazak — ja mogu kazati samo da mi je jedina želja da budem od koristi vašoj obitelji; stoga, ako Sir Thomas ikada progovori opet o mogućnosti da ja uzmem Fanny, moći ćete mu kazati da je to sasvim isključeno zbog mog zdravlja i raspoloženja. Osim toga, uistinu ne bih imala postelju za nju jer gostinsku sobu moram držati spremnu za prijatelje.

Ono što je od tog razgovora prepričala ledi Bertram mužu bilo je dovoljno da uvidi

koliko je pogrešno procijenio svastikine namjere; od tog se trenutka nije više nimalo morala bojati da on bilo što očekuje od nje ili da će išta natuknuti u tom smislu. Nije mu ostalo ništa drugo nego da se čudi što ona neće ništa učiniti za nećakinju koju je toliko željela posvojiti. Međutim, budući da se ona odmah pobrinula istaknuti njemu i ledi Bertram kako je sve što ima namijenjeno njihovoj obitelji, ubrzo se pomirio s tim izdvajanjem za dobrobit njegove djece koje je bilo ne samo povoljno i laskavo za njih nego će mu i omogućiti da osobno bolje zbrine Fanny.

Fanny je ubrzo doznala koliko je suvišna bila njezina bojazan da će morati otići odande. Njezina iskrena, neizvještačena radost kad je to otkrila donekle je utješila Edmunda u njegovu razočaranju zbog onog što je u biti smatrao vrlo dobrim za nju. Gospođa se Norris doselila u "Bijelu kuću", Grantovi su stigli u župni dvor, i nakon toga je u Mansfieldu bilo neko vrijeme sve po starom.

Budući da su se Grantovi pokazali kao prijazni i društveni, njihovi su novi znanci bili uglavnom vrlo zadovoljni. Imali su i mana, koje je gospođa Norris ubrzo otkrila. Doktor bijaše velik sladokusac i želio je svaki dan dobro ručati, a gospođa Grant, umjesto da smisli kako će ga zadovoljiti uz malen trošak, plaćala je svoju kuharicu koliko i oni u Mansfield Parku i nije gotovo ni dolazila u njezine prostorije. Gospođa Norris nije mogla mirno govoriti o nečemu tako žalosnom kao što je količina maslaca i jaja koja se redovito trošila u toj kući. Nitko ne voli izobilje i gostoprimstvo tako kao ona, govorila bi, nitko ne mrzi škrtarenje više od nje... vjeruje da se u župnom dvoru nije nikada osjećao nedostatak bilo čega što život čini udobnim, toj se kući u njezino vrijeme nije moglo ništa prigovoriti... ali ovakav način vođenja kućanstva ne može ona razumjeti. Finoj dami nikako nema mjesta u seoskom župnom dvoru. Vjerovala je da bi njezina smočnica bila sasvim dobra i za gospođu Grant. Gdje god se raspitivala, nije mogla saznati je li gospođa Grant ikada imala više od pet tisuća funti.

Ledi Bertram je slušala manje-više ravnodušno takve zajedljive primjedbe. Nije se mogla upuštati u razgovore o lošem raspolaganju novcem, ali je mislila da se gospođa Grant vrlo dobro snašla u životu iako nije zgodna, pa je svoje čuđenje glede toga iskazivala gotovo isto tako često, premda ne i tako opširno kao gospođa Norris kad bi govorila o onom drugom.

O tim se mišljenjima nije raspravljalo još ni punu godinu dana kad je u obitelji iskrsnuo važan događaj koji se opravdano uvukao u misli i razgovore tih dviju gospođa. Sir Thomas je zaključio da mora osobno otići na Antiguu kako bi bolje sredio svoje poslove, te je poveo sa sobom najstarijeg sina, nadajući se da će ga odvojiti od lošeg društva kod kuće. Kad su odlazili iz Engleske, moglo se očekivati da ih neće biti gotovo godinu dana.

Nužnost tog koraka s novčanog gledišta i nada da će to koristiti njegovu sinu navele su Sir Thomasa da se pomiri s činjenicom da će napustiti obitelj i da će kćeri prepustiti tuđem utjecaju u najzanimljivijoj dobi života. Nije mogao misliti da je ledi Bertram potpuno dorasla da ga zamijeni kod njih ili, bolje rečeno, da izvrši svoju dužnost, ali je imao dovoljno povjerenja u budnu pozornost gospođe Norris i u Edmundovo rasuđivanje, te je mogao otići bez straha za njihovo ponašanje.

Ledi Bertram nije bilo nimalo drago što će je muž ostaviti, ali se nije zabrinula za njegov život ni za to kako će mu biti ondje jer je pripadala među one osobe koje misle da ništa ne može biti opasno, teško niti zamorno nikomu drugom osim njima osobno.

Gospođice Bertram zaslužile su u toj prilici žaljenje, ali ne zbog svoje tuge, nego zato što je nisu osjetile. Otac nije za njih bio predmet ljubavi. Činilo im se da se on protivi njihovim zadovoljstvima, pa ih je njegov odlazak, na žalost, veoma razveselio. Sada kad njega ne bude tu, oslobodit će se bilo kakve stege. Iako nisu imale naumu nikakav određen užitek koji bi Sir Thomas vjerojatno zabranio, odmah su imale dojam da su postale svojim gospodarima i da će im se popuštati u svemu što zažele. Olakšanje što ga je osjetila Fanny i njezina svijest o tom bijahu podjednaki kao u njezinih sestrični, ali je ona zbog svoje nježnije naravi smatrala da ti osjećaji pokazuju njezinu nezahvalnost, te joj je uistinu bilo žao što ne može žaliti za Sir Thomasom koji je učinio tako mnogo za nju i njezinu braću i koji se, možda, neće više nikada vratiti! Gledajući ga kako odlazi, nije ni suzu spustila! To je sramotna bezosjećajnost. Štoviše, ujutro uoči odlaska rekao joj je kako se nada da će ona moći tijekom sljedeće zime vidjeti opet Williama i stavio joj je u dužnost da mu piše i pozove ga u Mansfield čim se bude čulo da je njegova eskadra doplovila u Englesku. Bilo je to vrlo pažljivo i lijepo od njega! Da joj se još samo osmjehnuo i kazao joj “draga moja Fanny” dok je to govorio, možda bi bila zaboravila sva njegova prijašnja mrštenja i hladne riječi. Međutim, on je taj razgovor završio tako da ju je ražalostio i ponizio dodavši: “Ako William dođe u Mansfield, nadam se da ćeš ga moći uvjeriti kako sve te godine koje su prošle od vašeg rastanka nisi sasvim potratila ne postigavši ništa. Doduše, bojim se da će on ustanoviti da mu sestra sa šesnaest godina u nekim pogledima previše nalikuje desetogodišnjakinji.” Gorko se rasplakala zbog te primjedbe kad je tetak otputovao. Vidjevši je crvenih očiju, sestrične zaključiš da je licemjerna.

Tom Bertram je u novije vrijeme bio tako malo kod kuće da im je mogao samo formalno nedostajati. Ledi Bertram se ubrzo iznenadila vidjevši kako lijepo žive čak i bez njegova oca, kako ga uspješno može Edmund zamijeniti pri rezanju mesa za stolom, u razgovorima s upraviteljem imanja, u dopisivanju s odvjetnikom, u ravanju poslugom, i kako je, baš kao i muž, pošteđuje bilo kakva mogućeg zamora ili napora u svemu osim u pisanju njezinih osobnih pisama.

Uto stigoše prve vijesti o sretnom dolasku putnika na Antiguu i o ugodnom putovanju. Međutim, gospođa Norris se dotad već užasno nastrahovala i nastojala je Edmunda uvući u svoje bojazni kad god bi ga uhvatila samog. Kako je vjerovala da će prva doznati za neku kobnu katastrofu, smislila je već kako će to priopćiti svima ostalima kadli su je Sir Thomasove vijesti da su obojica doputovali živi i zdravi prisilile da stiša svoju uznemirenost i da privremeno odgodi nježne govore kojima će ih pripremiti za nesreću.

Zima je došla i prošla, a takvi se govori nisu pokazali potrebnima. I dalje su pristizale vrlo povoljne vijesti. Gospođa Norris je, brinući se o razonodi svojih nećakinja, pomažući im u odijevanju, ističući njihove vrline i tražeći im buduće muževe, imala toliko posla da je uz brigu o svom kućanstvu, povremeno uplitanje u sestrino gospodarenje i nadzor nad rasipništvom gospođe Grant, vrlo rijetko imala priliku strahovati za odsutne.

Gospođice Bertram su se sada već nepobitno svrstale među ljepotice u tom kraju. Budući da su uz ljepotu i pamet imale prirodno ponašanje i bile brižljivo odgojene da budu uljudne i ljubazne prema svakomu, to im svi bijahu naklonjeni i divili su im se. Taština im je bila tako prikrivena da se činilo kako je uopće nemaju i da nisu umišljene. Pohvale koje su pratile takvo ponašanje, a koje je pribavljala i poslije ih prepričavala njihova tetka, učvršćivale su ih u uvjerenju da su bez mana.

Ledi Bertram nije izlazila u javnost sa svojim kćerima. Bila je prelijena, čak i za uživanje u zadovoljstvu koje osjeća svaka majka kad gleda uspjeh svoje djece, da bi se zbog toga izvrgnula bilo kakvu naporu, pa je tu dužnost predala sestri koja je željela upravo takvo počasno zastupanje, te je temeljito uživala u prilici da se kreće u otmjenom društvu bez vlastitih troškova.

Fanny nije sudjelovala u svečanostima te zime, ali se radovala što je, prema otvorenom priznanju, korisna što ostaje s tetkom i pravi joj društvo kad svi drugi iz obitelji odu. Budući da je gospođica Lee otišla iz Mansfielda, ona je naravno mnogo značila ledi Bertram u noćima kad bi se održavao kakav ples ili kućna zabava. Fanny je

razgovarala s njom, slušala je, čitala joj. Mir za takvih večeri, njezina potpuna sigurnost da za takvih trenutaka u četiri oka neće čuti nijednu neljubaznu riječ, bijahu neizrecivo dobrodošli duši koja je rijetko znala za predah u svojoj uznemirenosti ili zbunjenosti. Što se tiče zabava njezinih sestrični, rado je slušala izvještaje o njima, osobito o balovima i o tome s kim je Edmund plesao. Međutim, o svom je položaju mislila preskromno da bi zamišljala kako će i ona jednom biti primljena u taj krug, pa je stoga slušala ne pomišljajući da bi tu i ona mogla sudjelovati. Jedno s drugim, bila je to za nju ugodna zima. Iako William još nije stigao u Englesku, mnogo joj je vrijedila uporna nada u njegov dolazak. U proljeće je izgubila svog dragog prijatelja, starog sivog ponija. Neko je vrijeme postojala opasnost da će joj taj gubitak nauditi zdravlju koliko i osjećajima. Premda se znalo koliko je jahanje važno za nju, nije se poduzelo ništa kako bi dobila drugog konja, “jer je”, kako su napomenule njezine tetke, “mogla jahati na nekom od konja svojih sestrični kad god njima nije potreban”. Budući da su gospođicama Bertram bili konji potrebni redovito svakog dana za lijepa vremena i da im nije bilo ni nakraj pameti da zbog ljubaznosti žrtvuju bilo kakvo pravo zadovoljstvo, ta se prigoda, naravno, nije nikad pojavila. Veselo su odlazile na jahanje svakog lijepog jutra u travnju i svibnju, a Fanny je ili cijeli dan sjedila kod kuće s jednom tetkom, ili je, na zahtjev druge, hodala više nego što je po svojoj snazi mogla. Ledi Bertram je smatrala kretanje suvišnim za svakoga jer je njoj bilo neugodno, a gospođa Norris koja je po cio dan hodala, mislila je da svatko treba toliko pješačiti. Edmund nije u to doba bio kod kuće, inače bi se tom zlu već prije našao lijek. Kad je, vrativši se, shvatio u kakvu je položaju Fanny i zapazio loše posljedice, činilo mu se da treba učiniti samo jedno. “Fanny mora imati konja” govorio je odlučno i tako se suprotstavljao svemu što bi njegova majka zborila iz lijenosti ili njegova tetka iz štedljivosti ne bi li to prikazale kao nešto nevažno. Gospođa Norris se nije mogla osloboditi misli da bi se među konjima u Mansfield Parku mogla naći kakva mirna stara raga koja bi bila sasvim pogodna za Fanny, ili da bi se od upravitelja imanja mogao posuditi konj, ili da bi im, možda, doktor Grant mogao pokatkad dati svog ponija kojeg šalje na poštu. Smatrala je potpuno suvišnim, čak i nepristojnim, da Fanny ima svog pravog damskog konja kao i njezine sestrične. Čvrsto je vjerovala da Sir Thomas nije namjeravao nikada učiniti nešto takvo. Morala je istaknuti da joj se takva kupnja dok on nije kod kuće i povećanje velikih troškova oko održavanja staja, u doba kad je znatan dio njegovih prihoda neizvjestan, čine vrlo neopravdanima. “Fanny mora imati konja”, bilo je sve što joj je Edmund odgovorio. Gospođa Norris nije se mogla s njim složiti. No ledi Bertram se potpuno složila sa sinom da je to potrebno, te da bi to potrebnim smatrao i njegov otac. Tvrdila je samo da se ne treba žuriti; željela je jedino da on pričeka do Sir Thomasova povratka, a onda će Sir Thomas sam srediti sve. On će doći kući u rujnu, pa kakva može biti zla ako se pričeka samo do rujna?

Iako je bio mnogo nezadovoljniji tetkom nego majkom, jer ona nije pokazivala gotovo nikakvu obzirnost prema nećakinji, Edmund je protiv volje morao obratiti više pozornosti onom što je ona govorila, te se napokon odlučio za takav postupak koji će ukloniti opasnost da njegov otac pomisli kako je učinio previše, a istodobno će omogućiti Fanny da odmah nastavi jahati jer nije mogao dopustiti da se ona lišava te

razonode. Imao je tri konja, ali nijedan nije bio pogodan za žene. Od ta tri konja služila su dva za lov, a treći za putovanja. Odlučio je tog trećeg zamijeniti za takva konja na kojem bi mogla jahati njegova rođakinja. Znao je gdje ga može naći, a kad je jednom stvorio odluku, brzo je obavio cijeli posao. Nova se kobila pokazala kao pravo blago. Uz vrlo malo truda postala je upravo onakva kakva je trebala biti za svoju namjenu, te je tada gotovo sasvim predana Fanny u posjed. Dotad nije mogla zamisliti da bi joj bilo koji drugi konj mogao tako dobro odgovarati kao stari sivi poni, ali je u Edmundovoj kobili uživala kudikamo više nego u bilo kojem sličnom zadovoljstvu prije. Dodatni užitak, pri pomisli na ljubaznost koja joj je omogućila to zadovoljstvo, bijaše takav da ga nije mogla iskazati riječima. U svom je bratiću gledala utjelovljenje svega dobrog i velikog, svega što vrijedi, što nitko osim nje neće nikada znati cijeliti, i mislila je da on ima pravo na takvu njezinu zahvalnost i da mu se ona nikakvim osjećajima, koliko god jaki bili, ne može dovoljno odužiti. Prema njemu je osjećala poštovanje, zahvalnost, povjerenje i nježnost.

Budući da je kobila formalno i stvarno bila i dalje Edmundovo vlasništvo, gospođa Norris je mogla podnijeti da se Fanny služi njome. Da se ledi Bertram prisjetila svojih prigovora, našla bi za Edmunda opravdanje što nije čekao da se Sir Thomas vrati u rujnu, jer kad je rujna došao, Sir Thomas je još bio na putu i nisu postojale nikakve nade da će uskoro završiti posao. Neprilike su iznenada iskrsnule u trenutku kad su se sve njegove misli počele okretati prema Engleskoj, te ga je vrlo velika neizvjesnost koja je sve prožimala natjerala da kući pošalje sina i da sam pričekava konačni ishod. Tom je sretno doputovao i donio izvrsne vijesti o očevu zdravlju, ali one, što se tiče gospođe Norris, nisu gotovo ništa značile. Činjenica da je Sir Thomas poslao sina činila joj se roditeljskom brižnošću, nastalom zbog zlih slutnji da će se njemu osobno dogoditi neko zlo, pa se nije mogla osloboditi užasnih predosjećaja. Kako su nastale duge jesenje večeri, nju su te misli tako strašno progonile u tužnoj samoći njezine kućice da je morala svakog dana potražiti utočište u blagovaonici Mansfield Parka. No početak zimskih društvenih okupljanja nije ostao bez posljedica, te joj se duh, kako su ona bivala sve češća, tako ugodno zaokupio brigom o sreći najstarije nećakinje da su joj se živci poprilično smirili. “Ako je jadnom Sir Thomasu suđeno da se više nikada ne vrati, bilo bi vrlo utješno vidjeti njihovu dragu Mariju dobro udanu”, mislila je ona vrlo često, odnosno uvijek kad bi bili u društvu imućnih ljudi, a osobito ako bi im bio predstavljen neki mladić koji je nedavno naslijedio jedno od najvećih imanja i najljepše kuće u grofoviji.

Gospodin Rushworth bio je od prvog trenutka očaran ljepotom gospođice Bertram i, budući da se naumio oženiti, ubrzo je umislio sebi da je zaljubljen. Bio je krupan mladić, sasvim prosječno pametan. Međutim, kako u njegovu izgledu i ponašanju nije bilo ničega neugodnog, mlada je djevojka bila zadovoljna svojim udvaračem. Budući da je navršila dvadeset jednu godinu, Maria Bertram počela je o udaji misliti kao o dužnosti, a kako bi joj brak s gospodinom Rushworthom omogućio veći prihod od onog koji ima otac i donio joj kuću u Londonu, što je njoj sada bio glavni cilj, to joj je po istom pravilu moralnih obveza, očigledno bila dužnost da se uda za gospodina Rushwortha ako može. Gospođa Norris se vrlo revno trudila da do tog braka dođe, služeći se

svakakvim natuknicama i domišljatostima ne bi li ga učinila što privlačnijim za oboje. Između ostaloga, sprijateljila se s majkom tog gospodina, koja je zasad živjela s njim, te je čak prisilila ledi Bertram da prevali petnaestak kilometara po prilično lošoj cesti i ode u prijedpodnevi posjet k njoj. Uskoro su se ona i ta gospođa već dobro razumjele. Gospođa Rushworth je priznala svoju želju da joj se sin oženi i rekla je kako joj se čini da bi ga, od svih mladih djevojaka koje je dosad vidjela, gospođica Bertram mogla svojim lijepim osobinama i odgojem najlakše usrećiti. Gospođa Norris je prihvatila tu pohvalu i divila se takvu pametnom rasuđivanju koje zna uočiti vrline. Maria je, doista, bila ponos i dika sviju njih... bez ijedne mane ... pravi anđeo. I, naravno, budući da je bila tako okružena obožavateljima, nije joj bilo lako odrabrati, ali se ipak, koliko je gospođa Norris mogla prosuditi poslije tako kratka poznanstva, činilo da je gospodin Rushworth baš takav mladić koji je zaslužuje i koji bi je mogao vezati uz sebe.

Pošto su plesali jedno s drugim na onoliko balova koliko je potrebno, mladi su opravdali ta očekivanja, pa su sklopljene zaruke, s primjerenim spominjanjem odsutnog Sir Thomasa, na veliko zadovoljstvo obiju obitelji i svih promatrača iz okolice, koji su već tjednima smatrali pogodnim da se gospodin Rushworth oženi gospođicom Bertram.

Proteklo je nekoliko mjeseci prije nego što je mogao stići Sir Thomasov pristanak, ali su se budući da nitko nije nimalo sumnjao u to da će se on od sveg srca obradovati tom braku, te dvije obitelji družile za to vrijeme bez ikakva ustručavanja. Što se tiče čuvanja zaruka u tajnosti, nije učinjen nikakav drugi pokušaj osim što je gospođa Norris svagdje pričala o njima kao o nečemu o čemu se zasad još ne smije govoriti.

Edmund je jedini u obitelji uočio da to nije baš kako treba, te ga nikakve priče njegove tetke nisu mogle navesti da pomisli kako je gospodin Rushworth poželjan bračni drug. Mogao je prihvatiti da njegova sestra ima najveće pravo suditi o svojoj sreći, ali mu nije bilo drago što joj je sreća usredotočena na velik prihod niti se mogao obuzdati da u društvu gospodina Rushwortha često ne kaže u sebi: "Da ovaj čovjek nema dvanaest tisuća funti na godinu, bio bi vrlo glup."

Međutim, Sir Thomas se iskreno razveselio tako nepobitno povoljnoj vezi s obitelji o kojoj je dotle slušao samo najbolje i najljepše. Bio je to brak kakav se samo poželjeti može... u istoj grofoviji i iz iste sredine... pa je poslao srdačan pristanak što je brže mogao. Postavio je samo jedan uvjet: vjenčanje se ne smije obaviti prije njegova povratka, koji je sada opet željno očekivao. Pisao im je u travnju i čvrsto se nadao da će sve srediti onako kako je i želio, te da će s Antigüe otputovati prije kraja ljeta.

Takvo je bilo stanje u mjesecu srpnju. Fanny je upravo ušla u osamnaestu godinu kad se društvo u selu povećalo dolaskom brata i sestre gospođe Grant, gospodina i gospođice Crawford, koji bijahu djeca iz drugog braka njezine majke. To su bili imućni mladi ljudi. Sin je imao lijepo imanje u Norfolku, a kći dvadeset tisuća funti. Sestra ih je veoma voljela dok su još bili djeca, ali kako je ubrzo poslije njezine udaje umro njihov zajednički roditelj zbog čega su oni potpali pod skrbništvo svog strica o kojem nije gospođa Grant ništa znala, ona ih otada nije gotovo viđala. Kod strica su našli topao dom. Iako se admiral i njegova žena, gospođa Crawford, nisu slagali ni u čemu drugom, ujedinili su se u ljubavi prema toj djeci, ili se barem razlika u njihovim osjećajima svela

na to što su jedno i drugo imali svog ljubimca kojem su poklanjali više ljubavi nego drugom djetetu. Admiral je uživao u dječaku, a gospođa Crawford se oduševila djevojčicom, te je njezina štićenica poslije nekoliko teških mjeseci provedenih u stričevoj kući nakon smrti te gospođe bila prisiljena potražiti sebi drugi dom. Admiral Crawford bijaše čovjek poročna vladanja, koji je odlučio pod svoj krov dovesti ljubavnicu umjesto da zadrži nećakinju, te je gospođa Grant mogla tome zahvaliti što joj je sestra predložila da dođe k njoj, a to je bilo podjednako dobrodošlo jednoj strani koliko korisno drugoj jer je gospođa Grant dotad već iscrpila uobičajene načine razonode gospođa bez djece koje žive na selu — napunila je i prepunila svoj najmiliji salon lijepim namještajem i prikupila podosta sadnica i živadi — pa joj je kakva promjena u kući bila i te kako potrebna. Stoga joj je dolazak sestre, koju je oduvijek voljela i za koju se sada nadala da će je zadržati kraj sebe dokle god se ne uda, pričinio veliko zadovoljstvo, a najveća joj je briga bila hoće li ta mlada djevojka naviknuta uglavnom na London biti nezadovoljna Mansfield Parkom.

I gospođicu Crawford su donekle mučile slične bojazni, iako su one potekle ponajviše iz sumnje u sestrin način života i u otmjenost tamošnjeg društva, te se tek poslije neuspješnih pokušaja da nagovori brata da se s njom useli u svoju ladanjsku kuću osmjelila otići k drugim rođacima. Henry Crawford je, na žalost, osjećao veliku odbojnost prema svemu što bi sličilo stalnom prebivalištu ili ograničavanju u pogledu društva. Nije mogao sestri udovoljiti u nečem tako važnom, ali ju je vrlo ljubazno dopratio u Northamptonshire i spremno obećao da će je odande odvesti čim mu javi da se zasitila tog mjesta.

Susret je ispao na obostrano zadovoljstvo. Gospođica Crawford je ustanovila da joj sestra nije cjepidlaka ni neotesana, da joj svak izgleda kao gospodin i da je kuća prostrana i lijepo namještena, a gospođa Grant je u njima, za koje se nadala da će ih voljeti više nego ikoga drugoga, otkrila mladića i djevojku vrlo privlačne vanjštine. Mary Crawford bijaše neobično lijepa, a Henry, iako ne baš lijep, imao je gospodsko držanje. Oboje su bili živahni i ugodni, te je gospođa Grant odmah povjerovala da imaju i druge lijepe osobine. Bila je oduševljena oboma, ali joj je Mary ipak bila draža. Kako nikada nije mogla uživati u vlastitoj ljepoti, od srca se radovala što se može ponositi sestrinom. Nije čekala da Mary stigne, pa da joj tek onda nađe pogodna muža, nego je već odabrala Toma Bertrama. Najstariji sin jednog baroneta nije bio neprimjeren za djevojku s dvadeset tisuća funti, u kojoj je gospođa Grant već unaprijed vidjela vrlo otmjenu i izobraženu osobu. Budući da je Mary bila vrlo srdačna i neposredna, sestra joj je ispričala svoju zamisao prije nego što je provela tri sata u njezinoj kući.

Gospođica Crawford se obradovala što je našla takvu uglednu obitelj tako blizu njih, a nije bila nimalo nezadovoljna ni sestrinom preuranjenom brigom za njezinu udaju niti njezinim izborom. Brak joj je bio cilj, pod uvjetom da se dobro uda, a budući da je u Londonu već bila vidjela gospodina Bertrama, znala je da se nema što prigovoriti ni njegovu izgledu, ni društvenom položaju. Stoga, iako se na taj račun šalila, nije zaboravila misliti o tome ozbiljno. Ta je zamisao ubrzo priopćena Henryju.

— A sad sam — dodala je gospođa Grant — smislila nešto kao dopunu. Vrlo rado

bih vas dvoje udomila u ovom kraju, pa ćeš se ti, Henry, oženiti mlađom gospođicom Bertram — ljupkom, zgodnom, dobroćudnom, lijepom djevojkom koja će te veoma usrećiti.

Henry se naklonio i zahvalio joj.

— Draga sestro — rekla je Mary — ako ga budete mogli nagovoriti na nešto takvo, imat ću razloga da se opet veselim što imam tako pametnu sestru, samo ću žaliti što nemate šest kćeri da ih tako udomite. Budete li mogli nagovoriti Henryja da se oženi, onda ste, nema dvojbe, spretni kao Francuskinje. Sve što je u moći Engleskinja, već se pokušavalo. Ja imam tri vrlo bliske prijateljice koje su jedna po jedna umirale za njim, i ne može se ni zamisliti koliko su se trudile one i njihove majke (vrlo pametne žene) kao i moja draga strina, pa i ja osobno, da ga urazumimo i nagovorimo ili na prijevaru namamimo u brak! On je najgrozniji ženskar koji se može zamisliti. Ako vaše gospođice Bertram ne žele da im srca budu slomljena, bolje je za njih da izbjegavaju Henryja.

— Dragi brate, ne mogu vjerovati da si takav.

— Ne, uvjeren sam da ste predobri da biste to povjerovali. Bit ćete prema meni milosrdniji nego Mary. Dopustit ćete da se mogu kolebati zbog svoje mladosti i neiskustva. Ja sam oprezne naravi, pa ne bih htio brzopleto ugroziti svoju sreću. Nitko ne može povoljnije misliti o braku nego ja. Držim da je sreća koju da je supruga najbolje opisana u suzdržljivim pjesničkim stihovima: “Posljednji najbolji nebeski dar.”

— Eto, gospođo Grant, vidite kako je izgovorio riječ “posljednji” i pogledajte samo kako se smiješi. Uvjeravam vas da je odvratn, admiralove su ga pouke sasvim pokvarile.

— Ja obraćam vrlo malu pozornost — reče gospođa Grant — onom što mladi govore o braku. Ako tvrde da nemaju sklonosti za nj, ja zaključim iz toga da još nisu sreli pravu osobu.

Smijući se, doktor Grant je čestitao gospođici Crawford što nije nesklona braku.

— O, da, ja se toga nimalo ne stidim. Htjela bih da se svatko oženi ili uda, ako to može učiniti onako kako mu priliči. Ne sviđa mi se kad se ljudi iz lakomislenosti upropaste, ali svatko treba stupiti u brak čim dobije priliku za vezu koja će mu biti korisna.

Mladi su se od početka svidjeli jedni drugima. I gosti, i domaći imali su mnogo privlačnih osobina, pa se moglo očekivati da će njihovo poznanstvo brzo prijeći u blisko prijateljstvo koliko to dopuštaju pravila pristojna ponašanja. Ljepota gospođice Crawford nije joj naštetila u očima gospođica Bertram. One su i same bile prelijepe, a da bi se držale neprijateljski prema drugim lijepim ženama i očarale su ih, gotovo koliko i njihovu braću, njezine žive tamne oči, čista preplanula put i općenito njezina ljepota. Da je bila visoka, bujna i plavokosa, možda bi to bilo malo veće iskušenje. Međutim, ovako nije moglo između njih biti nikakve usporedbe: bila je vrlo slatka i zgodna, dok su one bile najotmjenije djevojke u tom kraju.

Brat joj nije bio zgodan. Kad su ga prvi put vidjele činio im se crnim i neuglednim, ali je ipak bio gospodin i znao se ugodno vladati. Pri drugom se susretu pokazalo da nije baš potpuno neugledan; nesumnjivo je to bio, ali se tako dopadljivo ponašao, zubi mu bijahu tako lijepi i bio je tako skladno građen da se brzo zaboravljala njegova neuglednost. Poslije trećeg susreta, poslije večere s njim u župnom dvoru, više ga nitko nije smio nazvati neuglednim. Bio je, zapravo, najsimpatičniji mladić kojeg su sestre ikada upoznale, te su se obje podjednako oduševile njime. Budući da se gospođica Bertram zaručila, on je po pravu pripao Juliji, i ona je toga bila potpuno svjesna. Prije nego što je proveo tjedan dana u Mansfieldu, bila je već sasvim spremna da se on zaljubi u nju.

Marijin je stav prema tome bio zbrkaniji i nejasniji. Nije htjela ništa vidjeti ni razumjeti. “Nema nikakva zla ako joj se sviđa simpatičan čovjek... svatko zna kakav je njezin položaj... neka gospodin Crawford sam pripazi na sebe.” Međutim, gospodin Crawford se nije namjeravao izložiti nikakvoj opasnosti. Isplatilo se svidjeti gospođicama Bertram, a one su bile pripravne za to. Započeo je nemajući pred sobom nikakav drugi cilj osim da im postane drag. Nije htio da svisnu od ljubavi, ali je, premda obdaren razumom i naravi koji su mu trebali omogućiti da bolje rasuđuje i misli, ipak dopustio sebi veliku slobodoumnost u tom pogledu.

— Vaše mi se gospođice Bertram veoma sviđaju, sestro — rekao je vrativši se pošto ih je ispratio do njihove kočije nakon spomenute večere. — Vrlo su ugađene i ugodne djevojke.

— Da, doista su takve, i vrlo sam sretna što čujem da i ti to kažeš. No tebi se Julia više sviđa.

— O, da, Julia mi se sviđa više.

— Je li to istina? Naime, većina smatra gospođicu Bertram ljepšom.

— I ja mislim tako. Ona ima ljepše crte lica i njezino mi se držanje više sviđa... ali Juliju volim više. Gospođica Bertram je nedvojbeno ljepša, a čini mi se i simpatičnijom, ali ću uvijek više voljeti Juliju jer mi vi tako naređujete.

— Neću ti ništa govoriti, Henry, ali znam da ćeš je na posljetku voljeti više.

— Zar vam ne velim da je već od početka više volim?

— Uostalom, gospođica Bertram je zaručena. Imaj to na umu, dragi brate. Ona je sebi već izabrala muža.

— Tako je, i baš zbog toga mi se još više sviđa. Zaručena je djevojka uvijek simpatičnija od nezaručene. Ona je zadovoljna sobom. Riješila se te brige, pa misli da se sada može služiti svojim dražima da ne izazove nikakvu sumnju. Čovjek je siguran uz zaručenu djevojku, tu mu se ništa loše ne može dogoditi.

— O, što se toga tiče, gospodin Rushworth je vrlo dobar mladić i izvrsna partija za nju.

— Međutim, gospođici Bertram je stalo do njega koliko i do lanjskog snijega — tako vi mislite o svojoj prisnoj prijateljici. Ja se ne bih s tim složio. Uvjeran sam da je gospođica Bertram vrlo odana gospodinu Rushworthu. Mogao sam to zapaziti u njezinim očima pri spominjanju njegova imena. Imam predobro mišljenje o gospođici Bertram da bih pomislio kako bi ona mogla dati ruku bez srca.

— Mary, kako ćemo izići s njim nakraj?

— Vjerujem da ga moramo ostaviti na miru. Ne isplati se govoriti. On će na posljetku upasti u klopku.

— Ali ja ne bih htjela da to bude klopka, ne bih htjela da se bilo što postigne prijevarom; htjela bih da sve bude časno i pošteno.

— O, Bože! Neka onda pokuša sreću i nasjedne. Ni to neće biti loše. Svakomu se u životu dogodi da se prevari.

— Ali to ne vrijedi uvijek za brak, draga Mary.

— Za njega pogotovo vrijedi. Uz sve dužno poštovanje prema onima u ovom društvu koji su slučajno oženjeni ili udani, draga moja gospođo Grant, mora se priznati da samo jedan posto onih koji stupaju u brak nisu u nekoj zabludi. Kamo god pogledala, vidim da je uistinu tako, a mislim da tako i mora biti kad imam na umu da ljudi, računajući sve moguće nagodbe, baš od braka očekuju da najviše dobiju od drugih i da su pritom osobno najmanje poštteni.

— Ah! Ti si u Hill Streetu imala lošu školu za brak.

— Moja je jedna strina imala, bez dvojbe, malo razloga da voli brak, ali ja govorim na osnovi vlastitih zapažanja i mislim da su posrijedi smicalice. Znam mnoge koji su stupili u brak s mnogo nade i pouzdanja da će tako steći neku osobitu korist ili da se osoba s kojom se vjenčaju posebno ističe u nečemu ili ima neku vrlinu, a poslije su ustanovili da su se prevarili i morali su se pomiriti s nečim sasvim suprotnim! Što je to drugo nego smicalica?

— Drago moje dijete, tebe u tome očito zavodi mašta. Oprosti, ali ja ti ne mogu sasvim vjerovati. Budi uvjerena da vidiš samo pola od svega. Ti vidiš lošu stranu, a ne vidiš onu utješnu. Svagdje mora biti malih trvenja i razočaranja, ali ako se jedna zamisao

o sreći ne ostvari, ljudska priroda okreće se drugoj. Ako je prvi račun bio pogrešan, drugi ćemo načiniti boljim. Negdje ćemo naći utjehu... a zlonamjerni promatrači, draga Mary, koji od buhe prave slona, prevare se i razočaraju češće nego oni koje oni promatraju.

— Izvrsno, sestro! Svaka čast vašoj solidarnosti. I ja namjeravam biti tako nepopustljiva kad se udam, a htjela bih da i moji prijatelji uglavnom budu takvi. To bi mi poštedjelo srce mnogih patnji.

— Pokvarena si kao i tvoj brat, Mary, ali mi ćemo vas oboje izliječiti. Izliječit će vas Mansfield, i to bez ikakvih prijevara. Ostanite kod nas, pa ćemo vas izliječiti.

Crawfordovi bijahu i te kako voljni ostati, iako se nisu željeli izliječiti. Mary je bila zadovoljna župnim dvorom kao privremenim domom, a Henry je isto tako bio spreman produžiti svoj boravak. Došao je s namjerom da tu provede samo nekoliko dana, ali je Mansfield mnogo obećavao, a ništa ga nije vuklo nekamo drugdje. Gospođa Grant se radovala što će oboje ostati kod nje, a i doktor Grant je time bio sasvim zadovoljan: razgovorljiva je lijepa mlada djevojka poput gospođice Crawford uvijek ugodno društvo tromu čovjeku koji nerado izlazi iz kuće, a budući da je i gospodin Crawford bio njegov gost, imao je izgovor da svaki dan pije ružicu.

Divljenje gospođica Bertram prema gospodinu Crawfordu bilo je zanosnije od svega što bi gospođica Crawford, s obzirom na svoje navike, ikada mogla osjetiti. Međutim, ipak je priznala da su gospoda Bertram vrlo otmjeni mladići, da se takva dva mladića čak ni u Londonu ne mogu često vidjeti i da je njihovo ponašanje, osobito starijeg od njih, veoma uglađeno. On je često boravio u Londonu i bio je življi i galantniji od Edmunda, pa se stoga morala njemu davati prednost, a na to je kao stariji imao i veće pravo. Brzo je osjetila da bi starijeg mogla više zavoljeti. Znala je da joj je to u naravi.

Tom Bertram se svakako morao smatrati dopadljivim. Pripadao je među one mladiće koje ljudi obično vole, njegova je ugodnost bila onakva kakva se često cijeni više nego neke vrednije osobine jer je imao prirodno držanje, vedru narav, mnoga poznanstva i uvijek je znao štošta pričati, a svemu tomu nije, naravno, nimalo štetila činjenica da će mu poslije pripasti Mansfield Park i baronetski naslov. Gospođica Crawford je ubrzo zaključila da bi joj on i njegov položaj mogli odgovarati. Gledala je oko sebe pozorno, kako i treba, i ustanovila da mu malone sve ide u prilog: park, pravi park čiji opseg iznosi desetak kilometara, prostrana, suvremeno sagrađena kuća, na tako lijepom mjestu i tako lijepo zaklonjena da zaslužuje da bude unesena u svaku zbirku gravira plemićkih domova u kraljevini. U njoj je potrebno samo izmijeniti sav namještaj. Tu su, zatim, simpatične sestre, blaga majka, a i on osobno je drag čovjek koji ima tu prednost da se sada ne smije mnogo kockati zbog obećanja koje je dao ocu, kao i to da će poslije i on postati Sir Thomas. To bi moglo biti vrlo dobro. Vjerovala je da bi trebala prihvatiti njegovu bračnu ponudu, pa se u skladu s tim počela pomalo zanimati za njegova konja koji je trebao sudjelovati na utrka u B..

Zbog tih je utrka trebao otići iz Mansfielda ubrzo pošto su se upoznali, a kako se činilo da njegova obitelj na temelju iskustva ne očekuje da će se vratiti prije nego što prođe nekoliko tjedana, to bi se njegova ljubav rano našla na kušnji. Pričao je štošta ne bi li je nagovorio da dođe na utrke s gorljivošću koja izvire iz naklonosti, a kovali su se i

planovi da tamo pođe veće društvo, ali se o tom moglo samo razgovarati.

A što je Fanny radila i mislila za cijelo to vrijeme? Što je ona mislila o pridošlicama? Malo je mladih osamnaestogodišnjih djevojaka koje se tako rijetko pita za mišljenje kao Fanny. Ona je mirno, gotovo nezapaženo, dala svoj udio u divljenju ljepoti gospođice Crawford, ali kako je gospodina Crawforda i dalje smatrale vrlo neuglednim, iako su njezine sestrice u više mahova pokazale da misle sasvim drukčije, njega nije nikada ni spomenula. Stoga je stvorila dojam u skladu s tim.

— Sada počinjem shvaćati sve vas, osim gospođice Price — rekla je gospođica Crawford dok je šetala s braćom Bertram. — Molim vas, izlazi li ona u društvo ili ne? Meni to nije jasno. Večerala je u župnom dvoru kao i svi vi ostali, pa bi se po tome moglo zaključiti da izlazi. Međutim, ona govori tako malo da gotovo i ne mogu povjerovati da je doista tako.

Na to je Edmund, kojem je to uglavnom i bilo upućeno, odgovorio:

— Čini mi se da znam na što mislite, ali neću pokušati odgovoriti na to pitanje. Moja je rođakinja odrasla. Ona je po godinama i po razumu već žena, ali vam ja ne bih znao reći izlazi li ona u društvo ili ne.

— A obično nije ništa lakše utvrditi nego to. Razlika je vrlo velika. Ponašanje i izgled se, općenito uzevši, potpuno razlikuju. Dosad nisam mogla zamisliti da bih se mogla prevariti da li neka djevojka već izlazi ili ne. Djevojka koja se još ne izvodi u društvo uvijek nosi gotovo istu odjeću... malu kapicu, na primjer... drži se vrlo čedno i ne progovara ni riječ. Smiješite se koliko hoćete, ali je tako, uvjeravam vas. I dobro je da je tako, ako se ne pretjeruje. Djevojke trebaju biti mirne i skromne. Prigovoriti se može jedino to što se njihovo ponašanje, kad se uvedu u društvo, često promijeni prenamerno. Katkad prijeđu za vrlo kratko vrijeme iz suzdržljivosti u pravu suprotnost... steknu preveliko samopouzdanje! To je nedostatak sadašnjeg sustava. Čovjek nerado gleda kako se djevojka od osamnaest ili devetnaest godina najednom razumije u sve... a prije godinu dana nije još znala ni govoriti. Gospodine Bertrame, vi ste već vjerojatno vidjeli takve promjene.

— Mislim da jesam, ali ovo nije lijepo; vidim ja na što ciljate. Izrugujete se meni i gospođici Anderson.

— Ne, ni govora. Gospođici Anderson! Ne znam na koga ili na što mislite. Ništa ne razumijem. Međutim, zadirkivat ću vas, i to s velikim zadovoljstvom, ako mi ispričate o čemu je riječ.

— O, vi vrlo dobro glumite, ali mene ne možete zavarati. Zacijelo ste imali pred očima gospođicu Anderson dok ste opisivali promjenu kod mlade djevojke. Prikazali ste to suviše zorno da bi mogla biti posrijedi bilo kakva zabuna. Bilo je baš u dlaku tako. To su Andersonovi iz Ulice Baker. Neki dan smo, znate, razgovarali o njima. Edmund, čuo si da sam spomenuo Charlesa Andersona. Okolnosti bijahu baš onakve kakvima ih je ova gospođica opisala. Kad me Anderson upoznao sa svojom obitelji, otprilike prije dvije godine, njegova sestra nije izlazila u društvo i ja od nje nisam mogao izvući gotovo ni riječ. Sjedio sam ondje jedan sat jednog priepodneva i čekao Andersona. U sobi su bile samo ona i još jedna ili dvije djevojčice... odgojiteljica im se razboljela ili je pobjegla, a

majka je svaki čas prolazila kroz sobu noseći neka poslovna pisma, dok sam ja jedva uspijevao izmamiti od te mlade gospođice koju riječ ili pogled... ništa ni nalik na uljudan odgovor. Stiskala je usta i oholo se okrenula od mene! Nakon toga je nisam vidio godinu dana. Tada je počela izlaziti u društvo. Sreo sam je kod gospođe Holford i nisam je prepoznao. Prišla mi je, rekla mi da se poznamo, zbunila me svojim pogledom, te govorila i smijala se toliko da već nisam znao kamo bih gledao. Naslutio sam da mi se svi u toj sobi rugaju, a gospođica Crawford je očito čula tu priču.

— To je vrlo zgodna priča i u njoj ima, usuđujem se reći, više istine nego što može služiti na čast gospođici Anderson. To je prečesta pogreška. Majke nisu još, očito, pronašle najbolji način za odgoj svojih kćeri. Ne znam u čemu griješe. Ne namjeravam popravljati ljude, ali vidim da često griješe.

— Oni koji svijetu pokazuju kakvo bi trebalo biti žensko ponašanje — reče kavalirski gospodin Bertram — znatno pridonose njegovu popravljanju.

— Prilično je jasno u čemu je pogreška — prozbori ne tako uglađeni Edmund. — Takve su djevojke loše odgojene. Od početka su im usađena pogrešna shvaćanja. Sve njihove postupke nadahnjuje taština, i u njihovu ponašanju nema prave skromnosti ni prije nego što se pojave u društvu, a niti poslije.

— Ne znam — odgovori kolebljivo gospođica Crawford. — Ne, u tom se ne mogu složiti s vama. To je svakako najskromniji dio svega toga. Mnogo je gore kad se djevojke koje još ne izlaze u društvo vladaju isto tako ili dopuštaju sebi iste slobode kao da već izlaze, što sam također već vidjela. To je najgore... to je baš odvratno!

— Da, to je zaista vrlo nezgodno — reče gospodin Bertram. — To dovodi čovjeka u zabludu, pa ne zna što da radi. Mala kapica priljubljena uz glavu i čedno držanje koje ste tako dobro opisali (nikad ništa nije točnije rečeno) otkrivaju čovjeku što treba očekivati, no ja sam lani zapao u grdnu nepriliku zato što toga nije bilo. Otišao sam u rujnu, odmah po povratku iz Zapadne Indije, s jednim prijateljem na tjedan dana u Ramsgate. Otišao sam s prijateljem Sneydom... ti si čuo kad sam pričao o njemu, Edmund. Dakle, ondje su bili njegov otac, majka i sestre, a ja nikoga od njih nisam poznao. Kad smo nas dvojica stigli u njihovu kuću na Trgu Albion, oni su već izišli. Pošli smo za njima i zatekli ih na pristaništu... gospođu i obje gospođice Sneyd, te neke njihove znance. Naklonio sam se kako se priliči. Budući da je gospođa Sneyd bila okružena nekim ljudima, pridružio sam se jednoj od njezinih kćeri i odšetao s njom sve do kuće, trudeći se da je zabavim što sam bolje mogao. Mlada se gospođica vladala sasvim prirodno i bila je podjednako spremna pričati i slušati. Nisam ni slutio da, možda, činim nešto pogrešno. Izgledale su sasvim jednako: obje su bile lijepo odjevene, imale su velove i suncobrane kao i druge djevojke, no ja sam tek poslije otkrio da sam svu svoju pozornost obraćao mladoj, koja još nije izlazila u društvo, i da sam duboko uvrijedio stariju. Gospođicu Augustu nije trebalo zapažati još šest mjeseci pa mi to njezina starija sestra, vjerujem, nije nikada oprostila. — To je, uistinu, bilo loše. Jadna starija sestra! Iako ja nemam mlađu sestru, suosjećam s njom. Nedvojbeno je vrlo neugodno biti zanemaren prije vremena. No za to je bila kriva samo njihova majka. Gospođica Augusta je trebala biti sa svojom odgojiteljicom. Takve polovične mjere nikad ne uspijevaju.

Međutim, sada morate zadovoljiti moju znatiželju glede gospođice Price. Ide li ona na plesove? Odlazi li na večere i u druge kuće, kao što je bila kod moje sestre?

— Ne — odgovori Edmund — mislim da još nije bila ni na jednom plesu. Moja majka rijetko izlazi u društvo i na večere ne ide nikamo osim gospođi Grant, pa Fanny ostaje kod kuće s njom.

— O, onda je sve jasno. Gospođica Price ne izlazi u društvo.

balkandownload | janja

Gospodin Bertram je otputovao u B., pa je gospođica Crawford bila pripravna na to da će osjetiti veliku prazninu u njihovu društvu i da će joj on veoma nedostajati na sad već gotovo svakodnevnim sastancima dviju obitelji. Na zajedničkoj večeri u Mansfield Parku, ubrzo po njegovu odlasku, opet je sjela na mjesto koje je i prvi put odabrala, pri dnu stola, čvrsto uvjerena da će osjetiti žalosnu razliku u promjeni gospodara. Bit će to vrlo dosadna večer, mislila je. Za razliku od brata, Edmund neće imati ništa kazati. Juha će se služiti za stolom u turobnom raspoloženju, vino će se piti bez ikakvih osmijeha ili ugodna čavrljanja, a srnetina će se rezati bez ijedne zabavne anegdote o kakvom drugom butu i bez ijedne zanimljive priče o “tom i tom mom prijatelju”. Morat će se nekako zabaviti onim što će se događati na gornjem kraju stola, te promatranjem gospodina Rushwortha koji će se sada pojaviti u Mansfieldu prvi put otkako su došli Crawfordovi. On je bio u posjetu kod nekog prijatelja u susjednoj grofoviji, a budući da je taj prijatelj nedavno preuredio perivoj i imanje, to je glava gospodina Rushwortha kad se vratio bila puna te teme, pa je veoma želio i on tako preurediti svoj posjed. Premda nije govorio bogzna što o tome, nije mogao razgovarati ni o čemu drugom. O toj se temi pričalo već u salonu, ali je u blagovaonici opet oživjela. Očigledno mu je bilo najviše stalo do toga da privuče pozornost gospođice Bertram i da čuje njezino mišljenje. Iako je svojim držanjem pokazala više svijest o vlastitoj nadmoći negoli želju da njemu ugodu, spominjanje zamka Sotherton i asocijacije vezane uz njega izazvali su u njoj blagonaklonost koja ju je spriječila da bude previše neljubazna.

— Htio bih da možete vidjeti Compton — kazao je on — to je nešto savršeno! Nikad u životu nisam vidio da se neko mjesto tako promijenilo. Rekao sam Smithu da ne znam gdje sam. Prilaz toj kući sad je jedan od najljepših u zemlji: kuća se vidi, nekako, vrlo neobično. Kad sam se jučer vratio u Sotherton sličio mi je, uvjeravam vas, tamnici... sumornoj staroj tamnici.

— Oh, sram vas bilo! — uzvikne gospođa Norris. — Govorite o tamnici, je li? Zamak Sotherton je najotmjenija stara kuća na svijetu.

— Prijeko je potrebno da se dotjera, gospođo. Nikad u životu nisam vidio kuću kojoj toliko treba preuređenje. Doima se tako neveselo da ne znam što bi se moglo učiniti.

— Nije nikakvo čudo što gospodin Rushworth privremeno misli tako — reče gospođa Grant gospođi Norris smiješeći se — no vjerujte mi da će se Sotherton s vremenom tako poljepšati kako on samo poželjeti može.

— Moram učiniti nešto s njim — prozbori gospodin Rushworth — ali ne znam što.

Nadam se da će mi pomoći koji dobar prijatelj.

— Najbolji bi prijatelj u takvim okolnostima — reče mirno gospođica Bertram — bio, čini mi se, gospodin Repton.

— I ja mislim tako. Budući da je tako dobro obavio posao kod Smitha, mislim da bi najbolje bilo da ga odmah pozovem. On traži pet gvineja na dan.

— Kad bi tražio i deset — uzvikne gospođa Norris — uvjeren sam da se ne biste trebali obazirati na taj trošak. Na vašem bih mjestu naredila da se sve učini što bolje i da bude što ljepše. Takvo mjesto kao što je zamak Sotherton zaslužuje sve što ukus i novac mogu postići. Ondje imate dosta prostora za rad i zemljište koje će vas dobro nagraditi za trud. Što se mene tiče, kad bih ja imala kuću makar i pedeset puta manju od Sothertona, uvijek bih nešto sadila i dotjerivala jer to, naravno, veoma volim. Bilo bi vrlo smiješno ako bih pokušala bilo što ondje gdje sada živim i imam samo pola jutra zemlje. To bi bila prava lakrdija. Međutim, kad bih imala više prostora, veoma bih uživala u dotjerivanju i sadnji. Mi smo u tom pogledu učinili mnogo u župnom dvoru: potpuno smo izmijenili njegov izgled u usporedbi s onim kakvog smo zatekli. Vi mladi možda se toga i ne sjećate dobro, ali kad bi dobri Sir Thomas bio ovdje, on bi vam mogao reći koliko smo sve dotjerali, a učinilo bi se i mnogo više da jadni gospodin Norris nije bio onako boležljiv. Gotovo nije mogao izaći iz kuće, jadnik, i uživati u bilo čemu, pa me to obeshrabrilo i nisam učinila štošta o čemu smo Sir Thomas i ja razgovarali. Da nije bilo toga, dovršili bismo vrtni zid i posadili zelenilo kako bismo se zaklonili od crkvenog groblja baš kao što je to napravio doktor Grant. Pa ipak, uvijek smo radili nešto. Jednog proljeća, upravo godinu dana prije smrti gospodina Norrisa, posadili smo marelicu kraj stajskog zida i ona je sada već znatno narasla i vrlo lijepo napreduje, gospodine — dovršila je obraćajući se doktoru Grantu.

— Nema dvojbe, stablo dobro napreduje, gospođo — odgovori doktor Grant. — Zemlja je dobra, i kad god prođem mimo njega, ja zažalim što mu je plod tako malo vrijedan truda oko branja.

— Gospodine, to je zemljište močvarno, kupili smo ga kao takvo, i stajalo nas je... zapravo, dobili smo ga na poklon od Sir Thomasa, ali ja sam vidjela račun i znam da je stajalo sedam šilinga, te da je račun glasio na močvarno zemljište.

— Prevarili su vas, gospođo — odvratila doktor Grant — ovi krumpiri imaju isto toliko okus marelice koliko i plod s onog drveta. Za njega se u najboljem slučaju može reći da je bljutav, a dobra je marelica ukusna, no takve nisu marelice ni s jednog drveta u mom voćnjaku.

— Riječ je o tome, gospođo — umiješa se gospođa Grant, tobože šapćući preko stola gospođi Norris — da doktor Grant gotovo i ne zna kakav je prirodni okus naših marelica. On ih skoro nikada i ne jede jer je to voće divno ako se malo njeguje, a naše su marelice tako velike i lijepe da naša kuharica rano pobere sve za kolače i ukuhavanje.

Gospođa Norris, koja je već počela crvenjeti, sada se smirila. Potom su druge teme nakratko zamijenile razgovor o preuređenju Sothertona. Doktor Grant i gospođa Norris rijetko su bili dobri prijatelji; njihovo je poznanstvo započelo u nepovoljnim okolnostima za nju, a navike im bijahu potpuno suprotne.

Nakon kratkog prekida progovori gospodin Rushworth opet:

— Smithovoj se kući sada svi dive, a nije bila baš ništa dok se Repton nije latio uređivanja perivoja i zemlje oko nje. Mislim da ću i ja uzeti Reptona.

— Gospodine Rushworthe — reče ledi Bertram — da sam na vašem mjestu, ja bih oko kuće posadila ukrasno grmlje. Kad je lijepo vrijeme, čovjek rado iziđe u zelenilo.

Gospodin Rushworth požuri uvjeriti ledi Bertram da se slaže s njom, te je pokušao kazati nešto laskavo. Međutim, kad je počeo govoriti kako smjerno prihvaća njezin ukus i kako i on oduvijek namjerava učiniti isto, te kako uvijek želi ugoditi damama općenito pri čemu je navijestio da posebno želi učiniti po volji samo jednoj, zbunio se, pa je Edmund rado završio njegov govor predloživši da piju vino. No gospodin Rushworth, inače ne baš osobito govorljiv, imao je još štošta reći o toj temi koja mu je tako prirasla srcu:

— Smith nema ukupno više od stotinu jutara zemlje, što je prilično malo, pa je stoga još čudnije što mu se imanje toliko poljepšalo. Mi u Sothertonu imamo dobrih sedam stotina jutara, ne računajući podvodne livade. Stoga mislim da nemamo razloga da gubimo nadu, ako se u Comptonu moglo toliko postići. Ondje su posječena dva-tri lijepa stara stabla koja su rasla preblizu kuće, pa se time izvanredno poboljšao vidik, što me navodi na pomisao da bi Repton ili tko drugi iz njegove struke zacijelo htio posjeći drvored u Sothertonu, znate onaj drvored koji vodi od zapadne sirane kuće do vrha brda — dovrši on obraćajući se osobito gospođici Bertram. No gospođica Bertram je smatrala sasvim prikladnim ovakav odgovor:

— Drvored? Ah, ne sjećam ga se. Ja doista poznam vrlo slabo Sotherton.

U tom trenu Fanny sjedeći kraj Edmunda, upravo nasuprot gospođici Crawford, i pozorno slušajući, pogleda u njega i prozbori tihim glasom:

— Zar da se posiječe drvored? Kakva šteta! Ne podsjeća li vas to na Cowpera?" O, posječeni drvoredi, opet tugujem zbog kobi vaše nezaslužene."

Osmjehnuvši se, Edmund joj odgovori:

— Bojim se da se drvoredu crno piše.

— Rado bih vidjela Sotherton prije nego što posijeku stabla... rado bih vidjela kako izgleda sada dok je još neizmijenjen, ali ne vjerujem da će mi se želja ispuniti.

— Zar nisi još nikada bila ondje? Dabome, nisi ga mogla vidjet. Predaleko je, na žalost, da bi donde odjahala. Bilo bi mi drago da nekako odemo tamo.

— Ah, nije važno. Kad ga budem vidjela, vi ćete mi ispričati što se izmijenilo.

— Iz razgovora sam zaključila — reče gospođica Crawford — da je Sotherton stara građevina, i to prilično veličanstvena. Je li sagrađena u nekom posebnom stilu?

— Kuća je sagrađena u Elizabethino doba. Riječ je o velikoj, pravilnoj zgradi od cigli... masivnoj, ali skladnoj, s mnogo lijepih soba. Podignuta je na lošem mjestu, na jednom od najnižih dijelova parka, pa je zbog toga nije lako uljepšati. No drveće oko nje je lijepo, a tu je i potok koji bi se, mislim, mogao dobro iskoristiti. Vjerujem da je gospodin Rushworth sasvim u pravu kad želi Sothertonu dati suvremeno ruho i ne sumnjam da će sve biti napravljeno odlično.

Gospođica Crawford je mirno slušala, a u sebi je pomislila: "On je lijepo odgojen

čovjek, pa sve prikazuje u najboljem svjetlu.”

— Ne želim utjecati na gospodina Rushwortha — nastavi on — ali, kad bih ja htio preurediti svoje imanje, ne bih to prepustio nekom stručnjaku. Neka radije bude manje lijepo, ali onakvo kakvim sam ga ja zamislio, i neka se poljepša postupno. Milije bi mi bile vlastite pogreške nego njegove.

— Vi biste, naravno, znali što hoćete, no meni to ne bi odgovaralo — reče gospođica Crawford. — Ja nemam smisla za takve stvari niti sam domišljata, već vidim sve samo onakvo kakvo je preda mnom. Kad bih i imala neko imanje, bila bih vrlo zahvalna svakom gospodinu Reptonu koji bi pristao preuzeti brigu o njegovu uređivanju i dao mi što više ljepote za moj novac, te ne bih nijedanput zavirila ondje dok ne bi sve bilo gotovo.

— A meni bi bio velik užitek gledati kako sve to napreduje — napomene Fanny.

— Da, vi ste tako odgojeni. U mom se odgoju nije tome posvećivala nikakva pozornost; jedino što sam o tom naučila navelo me na zaključak da su takvi radovi nešto najpogodnije, a i u tome mi je učitelj bila ne baš prikladna osoba. Prije tri godine moj je poštovani stric, admiral, kupio nekakvu kućicu u Twickenhamu u kojoj smo trebali ubuduće svi ljetovati. Strina i ja smo otišle tamo vrlo oduševljene, no kako je kuća bila izvanredno lijepa, ubrzo se zaključilo da se mora dotjerati, pa smo tri mjeseca bili svi prljavi i živjeli u neredu, bez ijedne pošljunčane staze na koju bi se moglo kročiti i klupe na koju bi se moglo sjesti. Ja bih htjela na svom imanju imati sve što je potrebno: i grmlje, i cvjetnjake, i bezbroj klupa u seoskom stilu, ali sve bi se to moralo napraviti bez mog sudjelovanja. Henry je drukčiji, on voli uvijek raditi nešto.

Edmundu bijaše žao što gospođica Crawford, kojoj je bio sklon diviti se, govori tako otvoreno o svom stricu. To se nije slagalo s njegovim poimanjem pristojnosti, pa je zašutio dok ga nije osmijesima i živahnošću prisilila da zasad prijeđe preko toga.

— Gospodine Bertrame — reče ona — napokon sam dobila vijesti o svojoj harfi. Uvjeravaju me da je na sigurnom mjestu u Northamptonu, a vjerojatno je bila ondje i ovih deset dana, iako su nam svečano tvrdili da nije tako. — Edmund pokaže zadovoljstvo i iznenađenost. — Valjda smo se raspitivali suviše izravno. Slali smo slugu, išli smo i osobno tamo. Ne radi se to tako u mjestu koje je stotinjak kilometara od Londona. Međutim, jutros smo doznali za harfu na pravi način. Vidio ju je neki seljak, te je rekao mlinaru, a mlinar je kazao mesaru, pa nam je mesarov zet ostavio poruku kod trgovca.

— Veoma se radujem što ste doznali za nju, kako god stigla ta vijest do vas, i nadam se da više nećete čekati.

— Imat ću je već sutra. Ali što mislite, kako da je dopremim? Ne mogu teretnim kolima ni dvokolicom... a, ne, nešto se takvo ne može u selu unajmiti. Mogla bih isto tako tražiti nosače i tačke.

— Vjerujem da bi vam sada, u jeku kasne kosidbe, zaista bilo teško unajmiti kola i konja.

— Zapanjila sam se kad sam vidjela kakav se problem stvara od toga! Činilo mi se nevjerojatnim da se u selu ne bi mogli naći konj i kola, pa sam rekla sobarici neka

odmah potraži kakvu zapregu. Kako ja ne mogu pogledati iz svoje sobe za oblačenje da ne vidim koje seosko dvorište niti mogu prošetati da ne nađem na neko, mislila sam da ću dobiti kola čim ih zatražim, pa sam čak žalila što taj unosni posao ne mogu ponuditi svima. Zamislite kako sam se iznenadila kad sam ustanovila da tražim nešto najnerazboritije, najnevjerojatnije na svijetu, i da sam uvrijedila sve seljake, sve težake i sve sijeno u župi! Što se tiče upravitelja imanja doktora Granta, bolje je da mu se mičem s puta. Čak me i moj svak, koji je inače duša od čovjeka, prilično mrko pogledao kad je čuo što hoću.

— Od vas se nije moglo očekivati da prije promislite o tom, ali ako sada razmislite, svakako ćete uvidjeti koliko je važno skupljanje sijena. Unajmljivanje kola nije ni u koje vrijeme tako lako kao što vi zamišljate. Naši se seljaci nisu na to navikli. Međutim, u doba kosidbe ne mogu se odreći gotovo nijednog konja.

— S vremenom ću shvatiti sve vaše ovdašnje navike, ali budući da sam ovamo došla s pravim londonskim načelom da se za novac može sve dobiti, u početku me malo zbunila uporna nezainteresiranost ovdašnjih ljudi. No, ipak se moram sutra dokopati svoje harfe. Henry, koji je sušta dobrotu, ponudio se da mi je doveze svojim fijakerom. Bit će dostojno dopremljena, zar ne?

Edmund istakne da mu je harfa najdraže glazbalo i iskaže nadu da će je uskoro čuti. Fanny nije još nikada čula harfu, a to je veoma željela.

— Vrlo ću rado svirati za vas oboje — reče gospođica Crawford — barem dok vam bude ugodno slušati, a vjerojatno i mnogo duže jer ja veoma volim glazbu, a onomu koga je priroda obdarila takvom ljubavlju mora uvijek biti najljepše kad svira jer tada najviše uživa. Gospodine Bertrame, ako budete pisali bratu recite mu, molim vas, da je moja harfa stigla, jer se on naslušao kako sam nesretna bez nje. Možete mu osim toga poručiti da ću za njegov povratak uvježbati najtužnije melodije iz sažaljenja, jer znam da će njegov konj izgubiti.

— Ako mu budem pisao, reći ću mu što god želite, no zasad ne vidim nikakvu prigodu za pisanje.

— Da, vjerojatno je tako. Kad bi on bio na putu i godinu dana, vi mu ne biste nikad pisali, a ni on vama ako bi se to ikako moglo izbjeći. Nikad ne biste uočili neku prigodu za pisanje. Kako su braća čudna bića! Vi ne biste jedan drugome pisali dok vas na to ne bi prisilila kakva golema nužda, a ako biste se morali latiti pera da kažete da je taj i taj rođak umro, priopćili biste to najmanjim mogućim brojem riječi. Svi imate samo jedan stil. Izvrsno ga poznajem. Henry, koji je u svemu drugom uzoran brat koji me voli i sa mnom se dogovara, koji mi se povjerava i koji sa mnom razgovara satima, nije još nikad u pismu prešao na drugu stranicu, i ono se vrlo često svodi samo na ovo: "Draga Mary, upravo sam doputovao. Bath je, čini se, pun i sve je po starom. Srdačan pozdrav." To je pravi muški stil... to je sve što može napisati brat.

— Kad su daleko od cijele obitelji — reče Fanny pocrvenjevši zbog Williama — znaju pisati duga pisma.

— Gospođica Price ima brata pomorca — napomene Edmund — a on je tako dobar u dopisivanju da ona stoga misli kako ste prestrogi prema nama.

— Pomorca, je li? Vjerojatno je u kraljevskoj mornarici?

Fanny bi bilo milije da je Edmund ispričao sve, ali ju je njegova uporna šutnja prisilila da govori o bratovoj situaciji. Glas joj je živnuo dok je pripovijedala o njegovoj službi i o stranim lukama u kojima je bio. Međutim, nije mogla spomenuti koliko je već godina proteklo od njegova odlaska da joj oči ne zasuze. Gospođica Crawford mu uglađeno zaželi skoro promaknuće.

— Zna li što god o mom rođaku kapetanu? — upita Edmund. — O kapetanu Marshallu? Držim da poznajete mnoge u mornarici.

— Poznajem podosta admirala — odgovori ona ponosno — ali vrlo malo drugih, nižih po činu. Kapetani mogu biti krasni ljudi, ali oni ne pripadaju u naš krug. Mogla bih vam mnogo pričati o raznim admiralima, o njihovim zastavama i brodovima, o tome koliko je koji od njih plaćen, a i o njihovim razmiricama i ljubomori. No mogu vam reći da su oni uglavnom zapostavljeni i da se s njima vrlo loše postupa. Dabome, u stričevoj sam kući upoznala svakakve admirale. Kontraadmirale i vice-admirale.

Edmund se opet uozbilji i odvrati samo:

— To je plemenito zanimanje.

— Da, to je zanimanje prilično dobro, ali samo uz dvije okolnosti: ako se njime može obogatiti i ako se stečeno može slobodno trošiti. Ipak, ukratko, taj mi se posao ne sviđa osobito. Nikada mi nije bio privlačan.

Edmund ponovno povede razgovor o harfi i ponovi koliko se veseli što će uskoro čuti gospođicu Crawford kako svira.

Ostali su, međutim, još pričali o uljepšavanju imanja. Gospođa Grant se nije mogla suzdržati da se ne obrati bratu, iako mu je time morala odvratiti pozornost od gospođice Julije Bertram.

— Dragi Henry, zar ti nemaš ništa reći? Osobno si se bavio time i, koliko sam čula o Everinghamu, on se može natjecati s bilo kojim posjedom u Engleskoj. Uvjerena sam da je njegova prirodna ljepota velika. Već onakav kakav je nekoć bio, Everingham bijaše prema mom mišljenju savršen. Ondje se zemljište spušta vrlo blago, a drveće je divno! Što bih sve dala da ga mogu opet vidjeti!

— Ništa mi ne bi moglo goditi više od vašeg mišljenja — odgovori on — ali se bojim da biste se razočarali: vidjeli biste da Everingham ne odgovara predodžbi koju sada imate o njemu. Što se tiče veličine, ona nije vrijedna spomena... iznenadili biste se koliko je beznačajna. A što se tiče uljepšavanja, ja sam tu imao vrlo malo posla... premalo. Žao mi je što se nisam time mogao baviti mnogo duže.

— Vi se rado bavite takvim poslovima? — zapita Julia.

— Vrlo rado. Međutim, imaju li se na umu prirodne prednosti tog zemljišta, koje su i vrlo mladom oku otkrivale koliko se malo još može učiniti, a i moji zaključci u skladu s tim, onda nije nikakvo čudo što je Everingham već tri mjeseca nakon moje punoljetnosti bio ovakav kakav je sada. Smislio sam što ću učiniti dok sam se još školovao u Westminsteru. i to sam možda malo izmijenio u Cambridgeu, a kad sam napunio dvadeset jednu godinu, ostvario sam svoj naum. Sklon sam pozavidjeti gospodinu Rushworthu na tako velikoj sreći koja ga tek očekuje. Ja sam svoju prebrzo potrošio.

— Oni koji brzo zapažaju, brzo se odlučuju, a i brzo djeluju — reče Julia. — Vi nikada ne možete biti besposleni. Umjesto što zavidite gospodinu Rushworthu, trebali biste mu pomoći savjetima.

Čuvši njegove posljednje riječi, gospođa Grant zagrijano podupre to mišljenje, uvjerena da ničija prosudba u tom pogledu ne može biti bolja od bratove. Kako se to svidjelo i gospođici Bertram, pa je podržala takvu zamisao govoreći svim srcem da je kudikamo bolje obratiti se prijateljima i ljudima koji će nepristrano dati savjete nego odmah predati taj posao u ruke nekome kome je to zanimanje, to je gospodin Rushworth bio potpuno pripravan zamoliti gospodina Crawforda za pomoć. Gospodin Crawford je, pošto je iz pristojnosti najprije govorio podcjenjivački o svojim sposobnostima, kazao kako mu stoji na usluzi za sve što mu može biti od koristi. Potom je gospodin Rushworth predložio da mu gospodin Crawford učini čast i dođe na stanovito vrijeme k njemu u Sotherton. U tom se trenu umiješala gospođa Norris, kao da je naslutila koliko se njezine dvije nećakinje protive zamisli koja bi im odvušla gospodina Crawforda, i predložila je nešto drugo.

— Nema dvojbe da je gospodin Crawford voljan poći tamo, ali zašto ne bi otišlo više nas? Zašto ne bismo napravili malen izlet? Ovdje nas ima mnogo koje bi zanimali vaši planovi o uljepšavanju, gospodine Rushworthe, i koji bi rado čuli na licu mjesta mišljenje gospodina Crawforda, a možda bi vam barem malo mogli pomoći i svojim savjetima. Što se mene tiče, odavno želim ponovno vidjeti vašu dobru majku i u tom ne bih nipošto bila tako nemarna da imam vlastite konje, ali sad bih mogla poći i posjediti koji sat s gospođom Rushworth dok vi ostali budete šetali i dogovarali se o uređivanju. Zatim bismo se svi mogli vratiti ovamo na večeru, kasnije nego obično, ili bismo mogli večerati u Sothertonu, ovisno o tom što bi vašoj majci bilo draže, i lijepo bismo se po mjesecini dovezli kući. Vjerujem da bi gospodin Crawford primio moje dvije nećakinje i mene u svoj fijaker, dok bi Edmund mogao jahati, znate, sestro, a Fanny će ostati s vama kod kuće.

Ledi Bertram nije imala nikakav prigovor, a svi koji su trebali poći kazali su žurno da se potpuno slažu, svi osim Edmunda, koji je sve to čuo, ali nije ništa rekao.

— Dobro, Fanny, kako ti se sada sviđa gospođica Crawford? — zapitao je sutradan Edmund pošto je i on neko vrijeme razmišljao o tome. — Kako ti se jučer svidjela?

— Veoma... veoma mi se sviđa. Rado je slušam dok priča. Zabavlja me. Osim toga, tako je lijepa da uživam gledajući je.

— Posebno je privlačna zbog svog izraza lica. Crte joj se zanimljivo mijenjaju! Ipak, Fanny, zar ti se u njezinu razgovoru nije učinilo da nešto nije baš onako kako bi trebalo biti?

— O, da, nije smjela onako govoriti o stricu. Zapanjila sam se. I to o stricu kod kojeg je živjela toliko godina i koji je, kakve god mane imao, veoma volio njezina brata te je, priča se, postupao s njim kao s rođenim sinom! Nisam mogla vjerovati ušima!

— Očekivao sam da ćeš se iznenaditi. To je bilo vrlo ružno, vrlo nepristojno.

— I vrlo nezahvalno, rekla bih.

— “Nezahvalno” je teška riječ. Ne znam ima li njezin stric bilo kakvo pravo očekivati od nje zahvalnost. Njegova je žena to pravo svakako imala, a gospođicu Crawford su tu zaveli ljubav i poštovanje prema uspomeni na strinu. Ona je u vrlo nezgodnu položaju. Ispunjena tako toplim osjećajima i tako živahna, teško može dati maha ljubavi prema gospođi Crawford, a da pritom ne baci sjenku na admirala. Ne velim da znam koga treba više osuđivati za njihovo neslaganje, premda bi sadašnje admiralovo ponašanje moglo navesti čovjeka da bude na strani njegove žene, ali je prirodno i lijepo što gospođica Crawford smatra da njezina strina nije nimalo kriva. Ja ne prigovaram njezinu mišljenju, ali smatram da je bez sumnje nepristojno iskazivati ga javno.

— Zar vam se ne čini — reče Fanny nakon kratka razmišljanja — da je za tu nepristojnost kriva upravo gospođa Crawford, jer je samo ona odgajala nećakinju. Jamačno je nije poučila što zaslužuje admiral.

— Ta ti je napomena dobra. Da, moramo zaključiti da su nećakinjine pogreške zapravo strinine. Tada je jasnije u kakvim je nepovoljnim okolnostima živjela. No mislim da njezin sadašnji dom mora dobro utjecati na nju. Ponašanje je gospođe Grant baš onakvo kakvo se samo poželjeti može. Gospođica Crawford govori o svom bratu s vrlo simpatičnom nježnošću.

— Da, izuzevši predbacivanje što joj piše onako kratka pisma. Umalo sam se nasmijala. Međutim, ja ne mogu tako visoko cijeniti ljubav ni dobrotu brata koji se neće potruditi toliko da sestri, kad je odvojen od nje, napiše nešto vrijedno čitanja. Čvrsto vjerujem da se William nikada, ni u kakvim okolnostima, ne bi tako ponio prema meni. Osim toga, odakle joj pravo na zaključak da vi ne biste pisali dugačka pisma kad biste bili negdje na putu?

— To je pravo živahna duha, Fanny, koji grabi sve što bi moglo pridonijeti zabavljanju njega samog ili drugih. Sasvim je dopustivo, ako nije prožeto zlovoljom ili grubošću, a toga nema niti truna u izrazu lica ni u držanju gospođice Crawford. Kod nje nema nikakve oštine, bučnosti ni prostote. Vrlo je ženstvena, osim u onim slučajevima o kojima smo govorili. Tu nema opravdanja za nju. Drago mi je što si sve zapazila kao i ja.

Budući da je on utjecao na razvoj njezina duha i da je stekao njezinu naklonost, postojala je velika vjerojatnost da ona misli kao i on. Međutim, u to se vrijeme glede te teme pojavila opasnost da među njima dođe do razmimoilaženja, jer je on bio sklon diviti se gospođici Crawford, a to ga je moglo odvesti tamo gdje ga Fanny ne bi mogla slijediti. Privlačnost gospođice Crawford nije se smanjila. Harfa je stigla i još više istaknula njezinu ljepotu, duhovitost i vedrinu, jer je rado svirala čim bi to bilo tko zaželio s izražajnošću i ukusom koji su joj osobito pristajali, a po završetku svakog glazbenog komada moglo se uvijek reći nešto pametno. Edmund je svaki dan odlazio u župni dvor kako bi uživao u svom omiljelom instrumentu: ujutro bi pribavio sebi poziv već za sljedeće jutro, jer se gospođica nije protivila da je netko sluša, te je uskoro teklo sve ustaljenom kolotečinom.

Mlada žena, zgodna, živahna, s harfom elegantnom kao i ona, obje kraj prozora koji seže do poda i koji se otvara na malen travnjak okružen bujnim ljetnim grmljem, sve je to bilo dovoljno da osvoji srce svakog muškarca. Ljeto, taj prizor, glazba, sve je pogodovalo ženstvenosti i osjećajnosti. Ni gospođa Grant i njezin okvir za platno za vezenje nisu bili suvišni: sve bijaše skladno. A kako sve ide u prilog ljubavi kad ona počne djelovati, onda su čak i pladanj sa sendvičima i doktor Grant koji je posluživao, bili vrijedni gledanja. Ne proučavajući sve to i ne znajući čak ni što se s njim zbiva, Edmund se potkraj prvog tjedna takva općenja počeo duboko zaljubljevati. U prilog gospođici može se dodati da se i on počeo sviđati njoj, iako nije bio svjetski čovjek ni stariji brat, iako se nije služio vještinom laskanja ni vedrog čavrljanja. Osjetila je da je tako, premda to nije predvidjela, i teško je mogla razumjeti, jer on nije bio dopadljiv prema uobičajenim mjerilima, nije pričao nikakve besmislice, nije govorio komplimente, čvrsto se držao svojih nazora, a njegovi su znakovi pažnje prema njoj bili smireni i jednostavni. Možda je bilo neke draži u njegovoj iskrenosti, postojanosti i čestitosti što je gospođica Crawford mogla osjetiti, iako nije o tom mogla raspravljati sama sa sobom. Međutim, nije o tom mnogo razmišljala: zasad joj se sviđao. Željela je da joj bude u blizini i to joj je bilo dovoljno.

Fanny se nije mogla čuditi što Edmund svako prijepodne provodi u župnom dvoru. I ona bi bila rado išla tamo da je mogla ući nepozvana i neopažena i slušala harfu. Nije se mogla čuditi tome što bi on nakon večernje šetnje, kad bi se dvije obitelji rastajale, mislio da treba gospođu Grant i njezinu sestru otpratiti do kuće, dok bi gospodin Crawford ostao vjeran gospođicama iz Mansfield Parka, no smatrala je to vrlo lošom razmjenom. Ako Edmund ne bi bio tu da joj naliže vina i vode, ona radije ne bi ni pila. Donekle se iznenadila što može provesti toliko sati s gospođicom Crawford a da ne vidi još nešto što bi mu više otkrilo onu njezinu manu koju je već bio zapazio, a na koju je

nju podsjećalo nešto slično onom postupku gotovo uvijek kad bi bila s njom; no bilo je tako. Edmund joj je rado pričao o gospođici Crawford, ali je mislio čini se kako je dovoljno što je admiral otada pošteđen, a ona mu se ustručavala kazati što je osobno zamijetila, bojeći se da bi mu to nalikovalo na zlobu.

Uživao je u svom omiljelom instrumentu

Prva ozbiljna bol koju joj je zadala gospođica Crawford potekla je iz želje da uči jahati, koja se pojavila ubrzo po njezinu dolasku u Mansfield, izazvana primjerom mladih gospođica iz Parka, a koja je, kad se Edmundovo prijateljstvo s njom produbilo, dovela do toga da ju je hrabrio u tome i ponudio joj svoju mirnu kobilu da na njoj pokuša učiti jer je bila pogodnija za početnika od svih drugih konja iz obiju konjušnica. Međutim, on nije namjeravao tom ponudom nanijeti nikakvu bol ni uvredu sestrični: ona ne smije zbog toga propustiti nijedan dan jahanja. Trebalo je samo odvesti kobilu do župnog dvora pola sata prije jahanja. Kad je čula taj prijedlog Fanny je, nipošto se ne uvrijedi, bila gotovo zbunjena od zahvalnosti što je on moli za dopuštenje da to učini.

Prvi je pokušaj gospođice Crawford prošao vrlo pohvalno i bez ikakvih neugodnosti za Fanny. Edmund se, pošto je odveo kobilu tamo i brinuo se o svemu, vratio točno na vrijeme, prije nego što su se Fanny i pouzdani stari kočijaš koji ju je uvijek pratio kad bi jahala bez svojih rođaka, pripremili za polazak. Drugog dana nije pokušaj bio tako nevin. Gospođica Crawford je toliko uživala u jahanju da nije znala prestati. Živahna i neustrašiva, te premda prilično niska rasta, čvrsto građena, činila se rođenom jahačicom. Čistom i iskrenom uživanju u jahanju pridonijele su, vjerojatno Edmundova nazočnost i upute, a još više uvjerenost da je tako brzim napretkom daleko nadmašila sve druge pripadnice svog spola, pa joj se nije silazilo s konja. Fanny je bila spremna i čekala je, a gospođa Norris ju je počela koriti što još nije otišla, ali joj još nitko nije javio da se konj vratio niti se pojavio Edmund. Kako bi se riješila tetke i potražila ga, izašla je iz kuće.

Iako su te dvije kuće bile udaljene međusobno samo malo više od pola kilometra, ipak se iz jedne nije vidjela druga. Međutim, prešavši pedesetak metara od glavnog ulaza Fanny je mogla vidjeti niz park, župni dvor i zemljište oko njega na blagoj padini s druge strane seoskog puta. Odmah je ugledala na livadi doktora Granta skupinu ljudi: Edmunda i gospođicu Crawford kako jašu jedno uz drugo, te doktora i gospođu Grant, gospodina Crawforda i dva-tri konjušara kako što je uokolo i gledaju. Njoj se to društvo činilo sretnim, nedvojbeno veselim, jer su živahni glasovi dopirali čak gore do nje. No ti glasovi nisu i nju razveselili. Čudila se što ju je Edmund mogao zaboraviti, i to ju je zaboljelo. Nije mogla odvojiti oka od livade, nije mogla ne gledati što se ondje događa. Najprije su gospođica Crawford i njezin pratilac laganim korakom u krugu obišli livadu koja nije bila malena. Potom su, očigledno po njezinoj želji, prešli u galop te se Fanny, premda ne baš bojažljive naravi, veoma začudila vidjevši kako se ona dobro drži u sedlu. Poslije nekoliko su se minuta zaustavili, Edmund je bio blizu nje, govorio joj nešto, očito objašnjavao kako da rukuje uzdama, držao ju za ruku. Fanny je to vidjela, ili je mašta dočarala ono što pogled nije mogao dosegnuti. Nije se tomu smjela čuditi što bi moglo biti prirodnije od Edmundove želje da bude koristan i da svima pokazuje svoju dobrodušnost? Ipak, nije se mogla osloboditi pomisli da ga je gospodin Crawford mogao poštediti tog truda i da bi bilo sasvim prikladno i lijepo da to čini upravo brat. Međutim, gospodin Crawford, unatoč svojoj hvaljenoj dobroćudnosti i vještom upravljanju zapregama, vjerojatno nije znao ništa o tom i, u usporedbi s Edmundom, dobrota mu se nije vidjela na djelu. U glavi joj se rodila misao kako je za kobilu prilično

naporna takva dvostruka upotreba. Ako su nju zaboravili, trebalo bi misliti na jednu kobilu.

Uskoro joj se osjećaji malo smiriše kad je vidjela da se društvo na livadi razilazi i da gospođica Crawford, još na konju, ali praćena Edmundom koji je sada hodao kraj nje, izlazi kroz vrata na puteljak i tako ulazi u park, te kreće prema mjestu gdje je ona stajala. U tom trenu uplašivši se da bi se mogla dojmiti neuljudnom i nestrpljivom pođe im u susret, žarko želeći da izbjegne takvu sumnju.

— Draga gospođice Price — progovori gospođica Crawford čim ju je Fanny mogla čuti — došla sam se osobno ispričati što sam vas pustila da čekate, ali ne mogu baš ništa reći u svoju obranu. Znala sam da je već kasno i da se vrlo ružno ponašam. Stoga vas molim da mi oprostite. Znate, sebičnost se uvijek mora opraštati, jer nema nade za izliječenje.

Fannyn odgovor bijaše vrlo ugladen, a Edmund je dodao kako joj se, po svoj prilici, ne žuri.

— Naime, moja sestrična ima dovoljno vremena da odjaše dvostruko dalje nego inače — reče on. — Vi ste pridonijeli njezinoj udobnosti tako što ste je spriječili da krene već prije pola sata: skupljaju se oblaci, pa je neće mučiti vrućina kao što bi je mučila da je tada krenula. Žao mi je ako ste se previše umorili jašući toliko. Bolje bi bilo da ste sebe poštedjeli ovog pješaćenja kući.

— Ne zamara me ništa osim silaska s ovog konja, uvjeravam vas — reče ona skočivši na zemlju uz njegovu pomoć. — Ja sam vrlo jaka. Ne umorim se nikada osim kad radim ono što ne volim. Gospođice Price, prepuštam vam konja vrlo nepristojno, ali se iskreno nadam da će vam jahanje goditi i da ću o ovoj dragoj, poslušnoj i lijepoj kobili čuti samo najbolje.

Tada im priđe stari kočijaš koji je u blizini čekao sa svojim konjem, pomogne Fanny da uzjaše i zaputi se s njom prema drugom kraju parka. Nelagoda se nije smanjila kad je, osvrnuvši se, opazila da ono dvoje zajedno idu nizbrdo prema selu. Ni pratilac joj nije olakšao položaj svojim primjedbama o velikoj jahačkoj spretnosti gospođice Crawford, jer ju je promatrao zainteresirano gotovo poput nje.

— Zadovoljstvo je vidjeti tako srčanu ženu na konju! — reče on. — Nisam još nikada vidio nijednu tako sigurnu u sedlu. Čini mi se da se nije nimalo bojala. Vi ste bili sasvim drukčiji, gospođice, kad ste počeli učiti, a od toga će o Uskrsu biti šest godina. Bože mili, kako ste drhtali kad vas je Sir Thomas prvi put smjestio u sedlo!

Gospođica Crawford je bila slavljena i u salonu. Gospođice Bertram odavale su puno priznanje njezinoj zaslugi što ju je priroda obdarila snagom i hrabrošću. Ona uživa u jahanju kao i one. U tom se snašla brzo i izvrsno poput njih, pa su je stoga vrlo zadovoljno hvalile.

— Bila sam uvjerena da će dobro jahati — reče Julia. — Ona je kao stvorena za to. Tijelo joj je skladno kao u brata.

— Da — doda Maria. — Osim toga, vedra je kao on i podjednako energična. Ja vjerujem da je jahačka vještina i te kako povezana s jahačevim duhom.

Kad su se uvečer rastajali, Edmund je upitao Fanny namjerava li sutradan jahati.

— Ne, ne vjerujem... ako vama treba kobila — glasio je njezin odgovor.

— Nije mi potrebna za mene osobno — reče on — ali, kad god budeš ubuduće htjela ostati kod kuće, mislim da će se gospođica Crawford veseliti bude li je mogla zadržati duže... ukratko, cijelo prijedodne. Veoma želi odjahati čak do Mansfieldske utrine. Gospođa Grant joj je pričala kako je lijep pogled odande, a ja ne sumnjam da je tomu sasvim dorasla. Međutim, nije bitno kojeg će se jutro to dogoditi. Njoj bi bilo vrlo žao ako bi ti pomrsila planove. Bilo bi veoma ružno ako bi to učinila. Ona jaše samo iz zadovoljstva, a ti zbog zdravlja.

— Sutra neću nipošto jahati — odgovori Fanny. — U novije sam doba izlazila vrlo često, pa bih radije ostala kod kuće. Zna da sam sada dovoljno jaka da mogu i pješačiti.

Edmund se doimao zadovoljnim, što je Fanny moralo biti drago, i sutradan se ujutro jahalo do mansfieldske utrine. Krenula je sva mladež osim nje, i veoma su uživali na tom putu, a još dvostruko više kad se na večer razgovaralo o tome. Iz jednog se uspješnog pothvata takve vrste ponajčešće rađa drugi te su, nakon jahanja do mansfieldske utrine, svi bili raspoloženi za to da sljedećeg dana opet odu nekamo. Bilo je još mnogo drugih vidika koje je trebalo pokazati i, unatoč vrućem vremenu, mogle su se svagdje naći sjenovite staze. Tako su proveli četiri uzastopna prijedodneva, pokazujući kraj Crawfordovima i vodeći ih na najljepša mjesta. Sve je bilo kako se samo poželjeti može. Svi bijahu veseli i dobro raspoloženi, vrućina im je smetala tek toliko da su o njoj mogli pričati sa zadovoljstvom... sve do četvrtog dana kad se sreća jednog člana društva veoma pomutila. Taj je član bila gospođica Bertram. Edmund i Julia bijahu pozvani na večeru u župni dvor, ali ne i ona. To je smislila i učinila gospođa Grant, u najboljoj namjeri, i to zbog gospodina Rushwortha od kojeg se nekako očekivalo da će se tog dana pojaviti u Mansfield Parku. Međutim, gospođica Bertram je to primila kao vrlo tešku uvredu, te joj se lijepo ponašanje našlo na velikoj kušnji ne bi li prikrila svoj jad i srdžbu dok ne stigne kući. Kako gospodin Rushworth nije došao, uvreda je postala još većom, a ona nije sebi mogla dati ni toliko oduška da pokaže svoju vlast nad njim. Mogla se samo duriti na majku, tetku i sestričnu i što više im zagorčati večeru.

Između deset i jedanaest udoše u salon Edmund i Julia, osvježeni večernjim zrakom, rumeni i veseli... bili su sušta suprotnost izgledu triju dama koje su zatekli unutra. Maria nije gotovo htjela dići pogled sa svoje knjige. Ledi Bertram je već napola spavala. Čak je i gospođa Norris, uznemirena lošim raspoloženjem svoje nećakinje kojoj je za večerom postavila dva-tri pitanja, ali nije na njih odmah dobila odgovor, odlučila da više neće izustiti ni riječ. Nekoliko su minuta bili brat i sestra previše zaneseni pričanjem o noći i zvijezdama da bi mislili na bilo što drugo. Međutim, kad su prvi put zašutjeli, Edmund se osvrne oko sebe i zapita:

— Dobro, gdje je Fanny? Zar je otišla na spavanje?

— Ne, koliko znam, nije — odgovori gospođa Norris. — Maloprije je bila ovdje.

Uto se začuje Fannyn blagi glas s drugog kraja sobe, koja je bila vrlo dugačka, i reče im da je na sof. Gospođa Norris je počne koriti.

— To je vrlo glupa šala, Fanny, to tvoje ljenčarenje na sof cijelu večer. Zašto ne možeš sjediti ovdje i raditi nešto korisno kao mi? Ako nemaš nikakav svoj rad, mogu ti

dati nešto iz košarice za sirotinju. Ovdje je sav onaj novi cic koji je kupljen prošlog tjedna, još nedirnut. Uvjeravam te da su mi umalo pukla leđa dok sam ga krojila. Trebala bi već jednom misliti i na druge. Vjeruj mi na riječ, vrlo je ružno kad se mlada djevojka stalno izležava na sofi.

Prije nego što je izgovorila pola toga, Fanny se već vratila na svoje mjesto za stolom i opet je uzela svoj ručni rad. Vrlo dobro raspoložena, zahvaljujući zadovoljstvima tog dana, Julia je bila pravedna prema njoj uzviknuvši:

— Moram reći, gospođo, da Fanny provodi na sofi manje vremena nego itko drugi u ovoj kući.

— Fanny — prozbori Edmund, pošto ju je pozorno promotrio — uvjeren sam da te boli glava.

Nije to mogla poreći, ali je dodala da nije ništa ozbiljno.

— Teško ti mogu povjerovati — odgovori on. — Predobro znam kako inače izgledaš. Otkad te boli?

— Zaboljela me uoči večere. Nije to ništa, svemu je kriva samo vrućina.

— Zar si izlazila iz kuće po vrućini?

— Izlazila? Razumije se da je izlazila — reče gospođa Norris. — Zar bi ti htio da bude u kući kad je ovako lijep dan? Nismo li svi bili vani? Čak je i tvoja majka danas provela vani više od jednog sata.

— Da, istina je, Edmund — doda njezino gospodstvo sasvim se razbudivši dok je gospođa Norris oštro prigovarala Fanny. — Bila sam vani više od sata. Sjedila sam tri četvrt sata u vrtu dok je Fanny rezala ruže, i bilo je vrlo ugodno, vjeruj mi, samo pretoplo. U sjenici je bilo dovoljno hlada, ali mogu reći da sam se plašila povratka kući.

— Fanny je rezala ruže, je li?

— Da, bojim se da će to bili posljednje ruže ove godine. Jadnica! Bilo joj je vruće, ali su se one tako rascvjetale da se više nije moglo čekati.

— Nije se moglo drukčije, bez sumnje — pridruži joj se gospođa Norris prilično blažim glasom. — No pitam se, sestro, nije li je možda glava zaboljela upravo tada. Glavobolja se najlakše dobije od stajanja i saginjanja na pripeci, ali vjerujem da će joj već sutra biti dobro. Kako bi bilo da joj dadete malo mirisava octa? Ja uvijek zaboravim napuniti svoju bočicu.

— Već ga je dobila — reče ledi Bertram. — Dobila ga je kad se drugi put vratila iz vaše kuće.

— Što? — uzvikne Edmund. — Zar je ne samo rezala ruže nego je pješačila, išla po suncu kroz park do vaše kuće, gospođo, i to dvaput? Nije ni čudo što je sada boli glava.

Gospođa Norris je upravo govorila nešto Juliji, pa nije čula.

— Bojala sam se da će to biti prenaporno za nju — reče ledi Bertram — ali, kad je skupila ruže onda je tvoja tetka htjela da ih i ona dobije, i zato ih je morala odnijeti k njoj, znaš.

— Ipak, zar je bilo toliko ruža da je morala ići dvaput?

— Nije, no trebalo ih je metnuti u gostinsku sobu da se suše, a Fanny je, na žalost, zaboravila zaključati vrata te sobe i donijeti ključ pa je morala ići još jedanput.

Edmund ustane i počne šetati kroz sobu govoreći:

— Dobro, zar to nije mogao učiniti nitko drugi osim Fanny? Poštenja mi, gospodo, to ste vrlo loše obavili.

Fanny je rezala ruže

— Zaista ne znam što se bolje moglo učiniti — uzvikne gospođa Norris jer se više nije mogla praviti gluhom — osim da sam ja osobno otišla onamo. No ne mogu u isti tren biti na dvama mjestima. Baš u to sam vrijeme razgovarala s gospodinom Greenom o mljekarici vaše majke, i to po njezinoj želji, i obećala sam već Johnu Groomu da ću pisati gospođi Jefferies o njegovu sinu, te me taj jadnik čekao pola sata. Mislim da me nitko pravedan ne bi mogao optužiti da sam ikada štedjela sebe, ali ja doista ne mogu sve činiti istovremeno. A ako je Fanny samo otišla do moje kuće umjesto mene... pa, tu nema više od pola kilometra... ne mogu smatrati da sam bila nerazborita zatraživši to od nje. Nerijetko se dogodi da prijeđem tu udaljenost i triput na dan, u rane i kasne sate, da, i po svakakvu vremenu, pa ništa ne pričam o tom.

— Kamo sreće da je Fanny snažna kao vi, gospođo!

— Da se Fanny više kreće, ne bi se tako brzo umorila. Eto, već dugo ne jaše, a uvjerena sam da bi kad ne jaše trebala šetati. Da je prije toga bila na jahanju, ja to ne bih tražila od nje. Međutim, mislila sam da će joj pogodovati poslije saginjanja u ružičnjaku jer nakon takva umora nije ništa bolje od šetnje, a sunce nije previše peklo iako je bilo jako. Među nama rečeno, Edmund — doda ona, pokazujući glavom na njegovu majku — njoj je naštetilo rezanje ruža i vrziranje po cvjetnjaku.

— Vjerojatno je tako, na žalost — zaključi čuvši to ledi Bertram, koja je bila iskrenija. — Veoma se bojim da ju je od toga zaboljela glava, jer je žega bila ubitačna. Jedva sam je i ja podnijela. Za mene je bilo malone previše što sam sjedila ondje, dozivala psetance i pazila da ne uđe u cvjetne gredice.

Edmund ne reče više ništa nijednoj od njih dviju, ali je mirno otišao do drugog stola na kojem je još bio pladanj od večere, donio čašu madeire Fanny i prisilio je da je gotovo cijelu ispije. Željela je odbiti, ali joj je zbog suza, koje su joj na oči natjerali razni osjećaji, bilo lakše gutati nego govoriti.

Koliko god se srdio na majku i tetku, Edmund se još više ljutio na sebe. Činjenica da ju je zaboravio, bila je gora od svega što su one učinile. Ništa se od svega toga ne bi dogodilo da se o njoj vodilo računa kako treba, no ona je četiri dana uzastopce bila napuštena tako da nije mogla birati ni društvo, ni zabavu na svježem zraku, i nije imala nikakvu mogućnost da izbjegne ono što bi njezine nerazumne tetke mogle zatražiti od nje. Postidio se pomisli da već četiri dana ne može jahati i ozbiljno je odlučio da se to, koliko god mu teško bilo uskratiti zadovoljstvo gospođici Crawford, neće više nikada dogoditi.

Fanny je otišla u postelju s tjeskobom u srcu kao i prve večeri po dolasku u Mansfield Park. Neraspoloženje joj je, vjerojatno, utjecalo na zdravstveno stanje. Osjećala se zanemarenom i već nekoliko se dana borila protiv nezadovoljstva i zavisti. Dok se naslanjala na sofu, kamo se povukla da je ostali ne bi vidjeli, bol u srcu bila je kudikamo veća nego u glavi, a iznenadna promjena koju je tada izazvala Edmundova dobrota dovela ju je dotle da gotovo nije znala kako da se drži.

Fanny je opet pošla na jahanje već sutradan, a kako je jutro bilo ugodno i svjež, manje toplo nego u posljednje doba, Edmund se nadao da će joj se zdravlje i raspoloženje ubrzo popraviti. Dok je bila izvan kuće, stigao je gospodin Rushworth i dopratio majku koja je došla reda radi i pogotovo zato da pokaže svoju ugladenost time što će dati poticaj za ostvarenje plana o posjetu Sothertonu, spomenutom prije četrnaest dana, a o kojem se otada nije ništa govorilo jer u međuvremenu nije bila kod kuće.

Gospođa Norris i njezine nećakinje bijahu vrlo zadovoljne oživljavanjem te zamisli, pa je za taj posjet utvrđen jedan dan u bliskoj budućnosti, ako gospodin Crawford bude tada slobodan. Mlade dame nisu zaboravile taj uvjet i, premda je gospođa Norris bila spremna zaključiti kako on neće biti zauzet ničim drugim, one je nisu htjele ovlastiti za takvo odlučivanje niti sebe izložiti riziku. Na posljepku se gospodin Rushworth, na mig starije gospođice Bertram, sjetio da bi najprikladnije bilo da on odmah ode do župnog dvora da posjeti gospodina Crawforda i upita ga bi li mu bilo zgodno da to bude u srijedu.

Prije nego što se vratio, došle su gospođa Grant i gospođica Crawford. Kako su već poodavno otišle od kuće, a išle su drugim putem, nisu ga srele. Umirile su ih, ipak, rekavši kako se nadaju da će zateći gospodina Crawforda kod kuće. Spomenula se, naravno, zamisao o posjetu Sothertonu. Istini za volju, teško se i moglo govoriti o bilo čemu drugom, jer se gospođa Norris oduševila time, a gospođa Rushworth, dobronamjerna, uljudna, dosadna i pompozna žena koja je smatrala nevažnim sve osim onog što je povezano s njom ili njezinim sinom, nije još prestala nagovarati ledi Bertram da i ona pođe s ostalima. Ledi Bertram je uporno odbijala taj prijedlog, ali je krotki način na koji je to činila navodio gospođu Rushworth na pomisao kako ona ipak želi poći, dok je napokon gospođa Norris nije svojom većom rječitošću i jačim glasom razuvjerila.

— To bi bio prevelik zamor za moju sestru, uistinu prevelik, vjerujte mi, draga moja gospođo Rushworth. Zna, petnaestak kilometara tamo i petnaestak natrag. Morate ovom prigodom ispričati moju sestru i primiti naše dvije drage djevojke i mene bez nje. Sotherton je jedino mjesto koje bi ona mogla poželjeti da vidi, iako je tako daleko, ali je to nemoguće, uistinu. Pravit će joj društvo Fanny Price, znate, pa će sve biti u redu. Što se tiče Edmunda, budući da on nije ovdje i ne može govoriti u svoje ime, ja ću umjesto njega odgovoriti da će nam se vrlo rado pridružiti. On može odjahati tamo, znate.

Prisiljena se pomiriti sa činjenicom da će ledi Bertram ostati kod kuće, gospođa Rushworth je mogla samo zažaliti što je tako. Vrlo teško će se odreći društva ledi

Bertram, rekla je, i bila bi vrlo sretna kad bi mogla vidjeti i mladu damu, gospođicu Price, koja još nikada nije bila u Sothertonu te je šteta što neće vidjeti to mjesto.

— Vrlo ste ljubazni, vi ste sušta ljubaznost, draga gospođo — uzvikne gospođa Norris — ali, što se tiče Fanny, ona će imati još obilje prilika da vidi Sotherton. Pred njom je još dovoljno vremena, ali je sasvim isključeno da sada ode tamo. Ledi Bertram ne bi nikako mogla bez nje.

— A, ne! Ja ne mogu bez Fanny.

Gospođa Rushworth je tada, uvjerena da svi zacijelo žele vidjeti Sotherton, pozvala i gospođicu Crawford. Iako je gospođa Grant, koja se nije potrudila kad je došla u ovaj kraj posjetiti gospođu Rushworth, uljudno odbila poziv što se tiče nje osobno, rado je prihvatila mogućnost da priušti zadovoljstvo svojoj sestri. Mary je, pošto su u granicama pristojnosti navaljivali na nju i nagovarali je, ubrzo pristala na taj posjet iz uljudnosti. Gospodin Rushworth se uspješno obavivši posao vratio iz župnog dvora, a Edmund se pojavio u pravi čas da čuje što se dogovorilo za srijedu, da isprati gospođu Rushworth do njezine kočije i da kroz park otprati druge dvije gospođe pola puta do njihove kuće.

Vrativši se u malu blagovaonicu, zatekao je gospođu Norris kako pokušava odgonetnuti je li poželjno da i gospođica Crawford bude u tom društvu ili nije, te hoće li fijaker njezina brata biti pun i bez nje. Gospođice Bertram su joj se smijale zbog toga, uvjeravajući je da u fijaker mogu bez teškoća stati četiri osobe, ne računajući kočijaško sjedalo, gdje bi jedna od njih mogla sjediti s gospodinom Crawfordom.

— Dobro, zašto je potrebno — prozbori Edmund — da se upotrijebi Crawfordova kočija, ili samo njegova? Zašto ne bismo uzeli majčina kola? Kad se neki dan prvi put spomenuo taj plan, ja nisam mogao razumjeti zašto se obiteljski posjet ne bi mogao obaviti obiteljskim kolima.

— Što? — uzvikne Julia. — Zar da se po ovakvu vremenu tiskamo u čezama, kad možemo sjediti u fijakeru? Ne, dragi moj Edmund, to ne ide.

— Osim toga — reče Maria — ja znam da gospodin Crawford očekuje da pođemo s njim. Nakon onog što smo u početku govorili, on to smatra vjerojatno obećanjem.

— Ujedno, dragi moj Edmund — doda gospođa Norris — uzmu li se dvojica kola, iako su jedna dovoljna, to bi značilo suviše komplikacije. Osim toga, u povjerenju govoreći, naš kočijaš ne voli baš osobito put odavde do Sothertona: uvijek se ogorčeno žali da su mu kola izgrebena poslije vožnje uskim putem, a znaš da nikomu ne bi bilo drago da Sir Thomas, kad se vrati, vidi da mu je na kolima sav lak izgreben.

— To ne bi bio baš lijep razlog zbog kojeg bi trebalo uzeti kola gospodina Crawforda — napomene Maria — no Wilcox je, zapravo, glup starac i ne zna voziti. Ja vam jamčim da nam u srijedu neće uski putovi nimalo smetati.

— Mislim da nije nezgodno ni neugodno — reče Edmund — sjediti na kočijaškom sjedalu u fijakeru.

— Neugodno? — uzvikne Maria. — O, Bože, meni se, naprotiv, čini da se to sjedalo može smatrati najboljim. Što se tiče pogleda odande, nijedno se drugo ne može usporediti s njim. Vjerojatno će gospođica Crawford odabrati za sebe kočijaško sjedalo.

— Onda nema razloga da i Fanny ne pođe s vama; nedvojbeno će i za nju biti

mjesta među vama.

— Fanny! — ponovi gospođa Norris. — Dragi moj Edmund, nema ni govora da ona pođe s nama. Ostati će sa svojom tetkom. Tako sam rekla gospođi Rushworth. Oni je i ne očekuju.

— Vjerujem da za zahtjev da Fanny ne ide s društvom nemate, gospođo — obrati se on majci — nikakav drugi razlog osim sebe same, to jest svoje udobnosti. Kad biste nekako mogli bez nje, ne biste je željeli zadržati kod kuće?

— Zacijelo ne bih, ali ja ne mogu bez nje.

— Možete, ako ja ostanem s vama kod kuće, kao što namjeravam učiniti.

Na to svi povikaše.

— Da — nastavi on — uopće nije nužno da pođem, pa kanim ostati kod kuće. Fanny veoma želi vidjeti Sotherton. Znam da to i te kako želi. Ona nema baš često priliku zadovoljiti takve svoje želje, a čvrsto vjerujem, gospođo, da biste joj rado priuštili taj užitak.

— O, da, vrlo rado, ako se tvoja tetka slaže s tim.

Gospođa Norris bijaše vrlo spremna predložiti jedini razlog protiv toga koji joj je još mogao preostati: činjenicu da su uvjerali gospođu Rushworth kako Fanny ne može doći i da bi bilo vrlo čudno ako bi je povelu sa sobom, što se njoj činilo nepremostivom teškoćom. To bi, uistinu, bilo vrlo čudno! To bi bilo tako nepristojno, tako blisko nepoštovanju prema gospođi Rushworth, čije je ponašanje uzor lijepog odgoja i pažnje, da ona doista osjeća kako to ne bi mogla učiniti. Gospođa Norris nije voljela Fanny i nije joj nikada željela priuštiti nikakvo zadovoljstvo, ali se sada usprotivila Edmundu više zato što je pristrano zastupala svoj plan, jer on bijaše njezin, nego zbog bilo čega drugog. Vjerovala je da je sve izvrsno smislila i da svaka promjena može biti samo pogoršanje. Stoga je kad joj je Edmund odgovorio, što je učinio čim je mogao doći do riječi, kako se ne treba brinuti zbog gospođe Rushworth jer je on ugrabio priliku kad je s njom išao kroz predvorje da spomene kako će gospođica Price vjerojatno doći s ostalim društvom i kako je odmah dobio zdušan poziv za svoju sestričnu, gospođa Norris bila previše ogorčena da bi se s tim tiho pomirila, već je kratko rekla:

— Vrlo dobro, vrlo dobro, neka bude po tvojoj volji, radi kako hoćeš, mene se to baš nimalo ne tiče.

— Čini mi se vrlo čudnim — prozbori Maria — Što hoćeš ostati kod kuće umjesto Fanny.

— Ona ti, bez dvojbe, treba biti vrlo zahvalna — doda Julia i žurno krene iz sobe, znajući da bi se ona trebala ponuditi da ostane kod kuće. — Fanny će se osjećati zahvalnom onoliko koliko je u ovoj prigodi potrebno — bilo je jedino što je Edmund odgovorio, pa se o tome prestalo raspravljati.

Kad je Fanny čula taj plan, njezina je zahvalnost bila zapravo kudikamo veća od njezine radosti. Osjećala je Edmundovu dobrotu u svemu tome i nježnost kojih on, ne sluteći njezinu naklonost prema njemu, nije ni mogao biti svjestan. Međutim, boljelo ju je što će se zbog nje lišiti jednog zadovoljstva, a ni njezin užitak zbog posjeta Sothertonu neće biti nikakav bez njega.

Sljedeći sastanak dviju obitelji iz Mansfielda donio je još jednu izmjenu u planu, i to takvu da je primljena uz opće odobravanje. Gospođa Grant se ponudila da tog dana pravi društvo ledi Bertram umjesto njezina sina, a dogovorili su se da im se doktor Grant pridruži za večerom. Ledi Bertram bijaše vrlo zadovoljna takvim rješenjem te su se mlade dame opet oraspoložile. Čak je i Edmund bio zahvalan na takvu rješenju koje mu je omogućilo da ode s ostalim društvom na izlet. Gospođa Norris je smatrala tu zamisao izvrsnom i rekla je kako joj je bilo navrh jezika to predložiti baš kad je to kazala gospođa Grant.

U srijedu je bio lijep dan. Ubrzo poslije doručka stigao je fijaker, kojim je gospodin Crawford dovezao svoje sestre, a kako su svi bili već spremni, trebala je samo gospođa Grant sići s kola i ostali posjedati na svoja mjesta. Mjesto nad mjestima, sjedalo na kojem se zavidjelo, počasno mjesto, nije još bilo zauzeto. Tko će biti takve sreće da ono pripadne baš njemu? Dok su obje gospođice Bertram razmišljale kako bi ga najlakše sebi osigurale i pritom stvorile dojam kako čine veliku uslugu ostalima, problem je riješila gospođa Grant govoreći dok je izlazila iz kočije:

— Budući da vas ima petero, najbolje bi bilo da netko od vas sjedne kraj Henryja, a kako ste vi, Julia, nedavno rekli da biste htjeli naučiti kako se vozi, mislim da će vam ovo biti dobra prilika za učenje.

Sretna Julia! Nesretna Maria! Prva se za tren oka našla na kočijaškom sjedalu, a druga je, natmurena i uvrijeđena, sjela u fijaker te su kola, ispraćena željama za sretan put, što su ih dovikivale obje dame koje su ostale, i lavežom psetanceta koje je njegova gospodarica držala u naručju, ubrzo krenula.

Put ih je vodio kroz lijepe predjele. Kako nikada nije jahala daleko, Fanny se uskoro našla izvan poznatog područja, pa je bila vrlo sretna gledajući sve što je za nju bilo novo i diveći se ljepotama. Nju nisu često pozivali da sudjeluje u razgovoru ostalih, a ni ona sama nije to željela. Uglavnom su joj najbolje društvo bile vlastite misli i zapažanja. Promatrajući krajolike, prilike na putovima, raznoliko zemljište, stanje žetve, kućice, stoku i djecu, ona se zabavljala tako lijepo da bi joj ljepše bilo samo onda kad bi kraj nje bio Edmund da mu može pričati što osjeća. To je bila jedina sličnost između nje i djevojke koja je sjedila pokraj nje, jer se gospođica Crawford u svemu razlikovala od nje, osim u tome što je i ona cijenila Edmunda. Ona nije imala tako profinjen ukus, duh ni osjećaje kao Fanny. Gledajući prirodu, mrtvu prirodu, nije zapažala ništa osobito. Svu je pozornost obraćala muškarcima i ženama, njezina je darovitost bila usmjerena prema onom što je lako i živahno. Međutim, kad bi se osvrnula tražeći pogledom Edmunda, ako bi iza njih ostao ravan dio puta ili ako bi ih on sustigao dok su se penjale uz kakav poveći brijeg, bile su složne i obje su višeput uskliknule u istom trenutku: "Eno ga"!

Prvih je desetak kilometara Maria Bertram vrlo malo uživala: granica njezina vidika neprestano bijahu gospodin Crawford i njezina sestra koji su, sjedeći jedno kraj drugoga, bili puni priče i veselja. Gledanje samo njegova izražajnog profila kad bi se, s osmijehom na licu, okrenuo prema Juliji ili slušanje njezina smijeha, bijahu za nju nepresušan izvor srdžbe koju je jedva jedvice mogla prikriti zahvaljujući svom osjećaju pristojnosti. Kad bi se Julia okrenula prema njima, lice bi joj izražavalo uživanje, a kad god bi im nešto rekla,

uvijek je bila vrlo razdragana: s njezina se mjesta divno vidjela okolica, željela je da svi to vide, itd., ali je ponudu za zamjenu mjesta uputila samo gospođici Crawford, kad su se približili jednom vrhu nakon dugog uspona, i svela se samo na ovo:

— Sada puca divan pogled unaokolo. Htjela bih da budete na mojem mjestu, ali mislim da nećete prijeći ovamo, koliko god vas ja nagovarala.

Gospođica Crawford nije stigla gotovo ni odgovoriti prije nego što su u galopu krenuli dalje.

Kad su stigli donde gdje se već mogao osjetiti utjecaj Sothertona i misli koje on izaziva, gospođica Bertram, za koju se moglo reći da sjedi na dva stolca, ćutjela se bolje. U njoj su postojali stanoviti osjećaji prema Rushworthu, a stanoviti prema Crawfordu, no u blizini Sothertona imali su znatan učinak oni prvi. Ugled i položaj gospodina Rushwortha bijahu i njezini. Nije mogla reći gospođici Crawford da “one šume pripadaju Sothertonu”, nije mogla nehajno napomenuti kako misli da se sada “s obiju strana puta prostire imanje gospodina Rushwortha”, a da joj srce ne zaigra. To se zadovoljstvo sve više povećavalo dok su se približavali glavnom vlastelinskom zamku, starom plemićkom domu te obitelji, koja je uživala sva sudbena i druga prava feudalaca.

— Sada se više nećemo voziti po neravnom putu, gospođice Crawford, teškoćama je došao kraj. Ostatak je puta onakav kakav i treba biti. Ovdje počinje selo. Te kućice su doista užasne. Za crkveni zvonik tvrde da je neobično lijep. Drago mi je što crkva nije baš blizu vlastelinskog dvorca, kao u mnogim drugim starim mjestima. Zacijelo je strašno kad vam zvona stalno smetaju. Ono je župni dvor: uredna kućica, a čula sam da su svećenik i njegova žena vrlo pristojni. Ono je ubožnica, koju je podigao netko iz ove obitelji. Desno je kuća upravitelja imanja, koji je vrlo ugledan čovjek. Sada stižemo do vratarske kuće kod ulaza, ali se moramo voziti još gotovo kilometar i pol kroz park. On s ove strane, vidite, nije ružan; ima vrlo lijepog drveća, ali je položaj kuće užasan. Do nje se moramo spuštati niz obronak pola kilometra, i to je šteta, jer ta kuća ne bi izgledala loše da joj je prilaz ljepši.

Gospođici Crawford nije trebalo mnogo vremena da se zadivi. Prilično je dobro naslutila osjećaje gospođice Bertram, pa joj je nastojala, kao da je to pitanje njezine časti, što više povećati užitak. Gospođa Norris je bila veoma ushićena i govorljiva. Čak je i Fanny dobila priliku da ponekom riječi iskaže svoje divljenje i bila je saslušana blagonaklono. Njezin je pogled žudno hvatao sve unutar dosega. Kad se malo namučila kako bi ugledala kuću i kad je napomenula da je to jedna od onih građevina koje mora gledati s poštovanjem, dodala je:

— A gdje je drvored? Vidim da je kuća okrenuta prema istoku. Dakle, drvored mora biti iza nje. Gospodin Rushworth je govorio o zapadnoj strani kuće.

— Da, drvored je upravo iza kuće. Počinje malo dalje i penje se pola kilometra do kraja imanja. Oдавде možete vidjeti jedan njegov dio... udaljenije drveće. Cijeli se drvored sastoji od hrastova.

Gospođica Bertram je mogla sada govoriti samopouzdanom i upućeno o onom o čemu nije znala ništa kad ju je gospodin Rushworth pitao za mišljenje. Dok su se približavali širokim kamenim stepenicama pred glavnim ulazom, bila je toliko sretna i

ustreptala koliko je mogla biti pod utjecajem taštine i ponosa.

Granica njezina vidika bijahu gospodin Crawford i njezina sestra
sjedeći jedno kraj drugoga

Gospodin je Rushworth dočekaao na vratima svoju lijepu zaručnicu. I svima ostalima je zaželio dobrodošlicu s pažnjom koja priliči u takvim zgodama. U salonu ih je isto tako srdačno dočekala majka, a gospođica Bertram je doživjela sve počasti koje je mogla poželjeti. Kad se završilo pozdravljanje po njihovu dolasku, najprije se moralo jesti. Otvoriše se vrata da ih propuste kroz jednu ili dvije sobe u za to određenu svečanu blagovaonicu gdje je bila pripremljena obilna i ukusna zakuska. Mnogo se pričalo, a mnogo se i jelo, i sve je dobro prošlo. Tada se poveo razgovor o posebnom cilju koji su tog dana imali pred sobom. Kako bi gospodin Crawford želio, na koji bi način htio da se razgleda imanje? Gospodin Rushworth spomene svoje čeze. Gospodin Crawford napomene kako bi bilo zgodnije uzeti neka kola u koja može stati više od dviju osoba.

— Lišavanje povoljne prilike da i drugi to vide i da kažu svoje mišljenje moglo bi biti veće zlo od zla koje bi sada donio puki gubitak tog zadovoljstva.

Gospođa Rushworth predloži da uzmu i njezine čeze, ali se to nije prihvatilo kao nešto bolje: mlade gospođice nisu ništa rekle niti su se osmjehnule. Njezin sljedeći prijedlog... da pokaže kuću onima među njima koji tu nisu dosad bili... bijaše prihvatljiv, jer je gospođici Bertram godilo da se pokaže kolika je kuća, a i svi ostali su bili zadovoljni što će se nešto događati.

Stoga je cijelo društvo ustalo i, pod vodstvom gospođe Rushworth, prošlo kroz mnogo soba, koje su sve bile veličanstvene, mnoge među njima velike, bogato namještene po ukusu prije pedeset godina, sa sjajnim podom, čvrstim mahagonijem, mramorom, pozlatom i rezbarijama, i sve je to na svoj način bilo lijepo. Postojalo je obilje slika, ali malo dobrih, uglavnom bijaše riječ o obiteljskim portretima koji nisu više nikome značili ništa osim gospođi Rushworth koja se veoma namučila dok je učila sve čemu ju je mogla poučiti domaćica te je sada mogla gotovo isto tako dobro kao i ona pokazivati kuću. U ovoj se zgodi obraćala ponajviše gospođici Crawford i Fanny, no njihova se spremnost da je pozorno slušaju nije međusobno mogla usporediti, jer je gospođica Crawford, vidjevši desetke i desetke velikih kuća i ne mareći ni za jednu od njih, samo naoko slušala uljudno, dok je Fanny, za koju je sve bilo koliko zanimljivo toliko i novo, pratila s iskrenom ozbiljnošću sve što je gospođa Rushworth mogla reći o prošlosti svoje obitelji, o njezinu usponu i veličini, o kraljevskim posjetima i vjernom zalaganju, oduševljena kad god bi nešto mogla povezati s već poznatom povijesti ili kad bi prizorima iz prošlosti potaknula svoju maštu.

Položaj je kuće bio takav da se ni iz jedne sobe nije mogla osobito vidjeti okolica.

Dok su Fanny i neki drugi pozorno slušali gospođu Rushworth, Henry Crawford se držao ozbiljno i tresao glavom gledajući prozore. Svaka je soba na zapadnoj strani kuće gledala preko travnjaka do početka drvoreda iza visoke željezne ograde.

Pošto su obišli još mnogo drugih soba za koje se nije moglo pretpostaviti da služe bilo čemu drugom osim kao doprinos porezu na prozore i kao sredstvo da se sobaricama nađe posao, gospođa Rushworth reče:

— Sada dolazimo do kapele, u koju bi vjerojatno bilo bolje ući s galerije i odande je i gledati; međutim, budući da su ovdje samo naši prijatelji, povest ću vas ovuda, ako mi dopustite.

Tada udoše. Fanny je mašta pripremila da očekuje nešto veličanstvenije od jedne obične, prostrane, pravokutne prostorije, opremljene za bogoslužje... u kojoj nije bilo ničega neobičnijeg ni svečanijeg od obilja mahagonija i jastučića od grimiznog pliša koji su se gore vidjeli iznad ruba obiteljske galerije.

— Razočarana sam — rekla je tiho Edmundu. — Ja kapelu ne zamišljam ovako. Ovdje nema ničega što bi ulijevalo strahopoštovanje, ničega tužnog ni veličanstvenog. Ovdje nema pobočnih lađa kao u crkvi, ni lukova, ni natpisa, ni zastava. Nema zastava, rođače, koje bi “zalepršale na noćnom vjetru s neba”. Nema znakova da “škotski monarh sniva u kripti”.

— Zaboravljaš, Fanny, da je ovo sagrađeno razmjerno nedavno i za ograničenu svrhu, u usporedbi sa starim kapelama u utvrdama i samostanima. Ovo je bilo namijenjeno samo za privatnu upotrebu ove obitelji. Njih su, vjerojatno, pokapali u župnoj crkvi. Ondje trebaš tražiti zastave i uspomene na njihovu veličinu.

— Glupo je što nisam mislila na sve to, ali ipak sam razočarana.

Gospođa Rushworth počne svoju priču:

— Ova je kapela opremljena ovako kako je sada vidite u doba Jamesa Drugog. Prije tog su vremena klupe, koliko znam, imale samo oplatu od običnog drveta, a postoje neki znakovi na temelju kojih se može zaključiti da su meki ukrasni dijelovi i jastučići za propovjedaonicu i obiteljsku klupu bili samo od grimizna sukna, ali to nije sasvim sigurno. Ova je kapela lijepa i nekoć se redovito upotrebljavala ujutro i uvečer. Domaći je kapelan uvijek tu čitao molitve, i toga se mnogi još sjećaju, ali je pokojni gospodin Rushworth prekinuo taj običaj.

— Svaki naraštaj ide korak dalje — reče gospođica Crawford, osmjehnuvši se Edmundu.

Gospođa Rushworth je već otišla ponoviti svoje predavanje gospodinu Crawfordu, a Edmund, Fanny i gospođica Crawford ostadoše zajedno na okupu.

— Šteta — uzvikne Fanny — što se taj običaj napustio. Bio je to važan sastavni dio negdašnjeg života. Ima u kapeli i kapelanu nečega što izvanredno pristaje plemićkoj kući i načinu života kakav čovjek zamišlja u takvu domu! Divno je kad se cijela obitelj redovito okuplja da bi se pomolila Bogu!

— Krasno, zaista — prozbori kroz smijeh gospođica Crawford. — Zacijelo su glave obitelji vidjele mnogo dobra u tom što su prisiljavali sve jadne sobarice i slugu da ostave posao ili zabavu i da se ovdje dvaput na dan mole, dok su za sebe izmišljali razne

izgovore kako bi se riješili te obveze.

— Ne vjerujem da Fanny tako zamišlja obiteljski skup — reče Edmund. — Ako molitvama ne pribivaju gospodar i gospodarica, onda u tom običaju ima više štete nego koristi.

— Bilo kako bilo, bolje je pustiti ljude da u tom pogledu postupe po svojoj volji. Svatko želi činiti po svome... da sam odlučio kad će i kako se moliti. Obvezatno prisustvovanje, ukočenost, stega, trajanje... sve je to nešto strašno što nitko ne voli. Da su oni dobri ljudi koji su nekada klečali i zijevali na galeriji mogli predvidjeti da će jednom doći vrijeme kad će muškarci i žene moći odležati još desetak minuta u postelji, ako su se probudili s glavoboljom, bez opasnosti da će biti ukoreni što nisu došli u kapelu, skočili bi od radosti i zavisti. Možete li zamisliti kako su često negdašnje ljepotice iz kuće Rushworth nerado dolazile u ovu kapelu? Sjetimo se mladih gospođa Eleanors i Bridgets, naoko ukočenih od pobožnosti, dok su im glave bile pune nečega sasvim drukčijeg... pogotovo ako jadni kapelan nije bio takav da se isplatio gledati... a ja zamišljam da su tadašnji svećenici bili mnogo gori čak i od današnjih.

Nekoliko joj trenutaka nije nitko ništa odgovorio. Fanny se zacrvnjela i gledala Edmunda, ali se previše razljutila da bi mogla govoriti, a i njemu je trebalo stanovito vrijeme da se sabere prije nego što je mogao prozboriti:

— Vaš se živahni duh teško može ozbiljno pozabaviti čak i ozbiljnim temama. Ispričali ste nam zabavnu zgodu, a ljudska priroda ne može reći da nije bilo tako. Svi mi katkad usredotočimo teško svoje misli onako kako bismo htjeli. Međutim, pretpostavi li se da se to događalo često, to jest da je ta slabost zbog nemara prešla u naviku, što se onda moglo očekivati od intimne pobožnosti takvih ljudi? Zar mislite da bi njihova pamet, koja u kapeli dopušta sebi lutanje, bila sabranija u nekakvu sobičku?

— Da, vrlo vjerojatno. Tu bi imali barem dvije povoljne okolnosti. Ne bi bilo ničega što bi im izvana odvrćalo pozornost i ona se ne bi tako dugo iskušavala.

— Duh koji se u jednoj prilici ne bori protiv sebe, našao bi, vjerujem, štošta što bi mu i u drugoj odvrćalo pozornost, a mjesto i primjer drugih mogu često utjecati tako da izazovu plemenitije osjećaje od onih koji su postojali na početku. No priznajem da je duže trajanje bogoslužja katkad prenaporno za duh. Bilo bi nam drago da je drukčije, ali ja nisam izišao iz Oxforda tako davno da bih zaboravio kakve su službe Božje po kapelama.

Dok se to događalo, ostalo se društvo raštrkalo po kapeli, te Julia skrene gospodinu Crawfordu pozornost na svoju sestru rekavši:

— Pogledajte gospodina Rushwortha i Mariju kako što je jedno kraj drugoga, baš kao da će sada početi svečani obred. Zar se ne doimaju baš tako?

Gospodin Crawford se složio s njom i osmjehnuo, a onda je prišao Mariji i rekao joj glasom koji je samo ona mogla čuti:

— Nerado gledam gospođicu Bertram tako blizu oltara. Iznenadivši se, ona nagonski uzmakne korak-dva, ali se brzo sabere, nasmije izvještačeno i upita ga, ne baš mnogo glasnije, bi li je on htio predati pred oltarom budućem supruhu.

— Bojim se da bih to vrlo nespretno učinio — glasio je njegov odgovor, popraćen

značajnim pogledom.

Pridruživši im se u tom trenutku, Julia nastavi svoju šalu.

— Časne mi riječi, doista je šteta što se to neće odmah obaviti. Kad bismo imali propisnu dozvolu, moglo bi se to učiniti sada, jer smo svi ovdje, i ništa na svijetu ne bi bilo ljepše ni zgodnije. — Pričala je o tome i šalila se tako neoprezno da su misao shvatili gospodin Rushworth i njegova majka, te je izložila sestru udvaranju koje joj je šapatom govorio njezin dragan dok je gospođa Rushworth s prikladnim osmijesima i dostojanstvom govorila kako će to za nju biti najsretniji događaj kad god se dogodio.

— Da se, barem, Edmund već zaredio! — uskline Julia i, trčeći tamo gdje je stajao s gospođicom Crawford i Fanny, doda: — Dragi Edmund, da si se već zaredio, mogao bi odmah obaviti taj obred. Kakva šteta što već nisi svećenik! Gospodin Rushworth i Maria potpuno su spremni.

Izraz lica gospođice Crawford, dok je Julia govorila, mogao je zabaviti nezainteresirana promatrača. Doimala se tako kao da je malone užasnuta tim novim otkrićem. Fanny ju je žalila.

“Koliko li će zažaliti zbog onog što je maločas rekla”, pomisli ona.

— Zarediti se! — prozbori gospođica Crawford. — Što, zar ćete biti svećenik?

— Da, zaredit ću se čim se otac vrati... vjerojatno o Božiću.

Sabravši se malo i izmijenivši izraz lica, gospođica Crawford odgovori samo: — Da sam to znala prije, govorila bih o svećenicima s više poštovanja — te tada promijeni temu.

Kapelu su ubrzo prepustili miru i tišini koji su u njoj, s malim prekidima, vladali tijekom cijele godine. Nezadovoljna svojom sestrom, gospođica Bertram krenula je prva, a svima se činilo da su tu već dovoljno dugo.

Tada su im pokazali cijeli donji dio kuće, i gospođa Rushworth, koju to nikad ne bi zamorilo, pošla bi prema glavnim stubama i provela bi ih kroz sve sobe na katu da se njezin sin nije umiješao rekavši kako sumnja da će za to biti dovoljno vremena.

— Naime — rekao je on, tvrdeći ono što je očigledno, a što često ne mogu shvatiti ni mnogo bistrije glave — ako budemo predugo razgledavali kuću, onda nećemo imati vremena za ono što trebamo učiniti vani. Već je prošlo dva, a trebamo večerati u pet.

Gospođa Rushworth se pokorila. Činilo se da će se sada iscrpno raspraviti o pitanju kako će razgledati imanje, tko će s kim i kako ići, te je gospođa Norris počela već smišljati kako bi se najbolje mogli iskoristiti kola i konji kadli je mladež, došavši do kućnih vrata primamljivo otvorenih iznad stuba što su vodile ravno na travnjak, u zelenilo, potaknuta istom željom za zrakom i slobodom, izišla van.

— Kako bi bilo da sada pođemo dolje — reče gospođa Rushworth, uljudno shvativši njihovu želju i pošavši za njima. — Ovdje ima najviše naših sadnica, a ovdje su i naši neobični fazani.

— Pitam se — progovori gospodin Crawford osvrćući se oko sebe — ne bismo li ovdje mogli naći nešto čime bismo se pozabavili prije nego što krenemo dalje. Vidim zidove od kojih bi se moglo štošta učiniti. Gospodine Rushworthe, hoćete da sazovemo vijeće na ovom travnjaku?

— Jamese — reče gospođa Rushworth sinu — vjerujem da će naša šuma biti nešto novo za cijelo društvo. Gospođice Bertram nisu je još vidjele.

Nitko se nije usprotivio, ali se činilo da još neko vrijeme nitko ne želi ići ni po kakvu planu i nikamo dalje. Sve su ih odmah privukle sadnice i fazani, te su se raštrkali, sretni zbog svoje slobode. Gospodin Crawford je prvi pošao pogledati kakve su mogućnosti na toj strani kuće. Na travnjaku, ograđenom s obiju strana visokim zidom, bila je iza prvog pojasa sadnica tratina za kuglanu, a iza nje dugo šetalište ograđeno željeznom ogradom. Odatle se pogled pružao preko ograde do vrhova drveća u šumarku. To je mjesto bilo baš pogodno za pronalaženje mana. Za gospodinom Crawfordom dođoše ubrzo gospođica Bertram i gospodin Rushworth, a kad su se kratko vrijeme nakon toga ostali počeli okupljati u grupice, zatekli su Edmund, gospođica Crawford i Fanny, koji su se sasvim prirodno družili, njih troje kako se užurbano dogovaraju te su ih, poslušavši malo njihove žalbe i teškoće, napustili i produžili dalje. Ostale tri dame, gospođa Rushworth, gospođa Norris i Julia, zaostaše daleko iza njih, jer je Julia čija sretna zvijezda više nije blistala bila prisiljena ići uz gospođu Rushworth i, obuzdavajući svoju nestrpljivost, prilagoditi korak sporom hodu te gospođe, dok je njezina tetka zastavši s domaćicom kad je izašla hraniti fazane, ostala otraga čavrljajući s njom. Jadna Julia, jedina među njima devetoro koja nije bila koliko — toliko zadovoljna svojom sudbinom, bijaše sada u stanju potpunog pokajanja i razlikovala se od one Julije na kočijaškom sjedalu onoliko koliko se samo zamisliti može. Uljudnost, što ju je zahvaljujući svom odgoju morala smatrati svojom dužnošću, nije joj nikako dopuštala da pobjegne, dok ju je nedostatak više vrste vladanja sobom, primjerene obzirnosti prema drugima, poznavanja vlastitog srca i načela pravednosti koji nisu spadali u nužne temelje njezina odgoja, činio nesretnom zbog toga.

— Ovdje je nepodnošljivo vruće — reče gospođica Crawford kad su jedanput prešli preko zaravanka i po drugi se put približavali vratima u sredini koja su vodila u park. — Protivi li se itko od nas udobnosti? Evo jednog lijepog šumarka, samo ako bismo mogli ući u njega. Kakve li sreće ako vrata nisu zaključana! No zaključana su, naravno, jer su na ovakvim velikim imanjima vrtlari jedini koji mogu ići kamo god hoće.

Pokazalo se, međutim, da vrata nisu zaključana, te svi složno i radosno prođoše kroz njih, ostavljajući iza sebe nemilosrdnu pripeku ljetnog dana. Sišavši niz poduže stube, stigoše u “divljinu” koja je zapravo bila šumica od otprilike dva jutra, i premda se uglavnom sastojala od ariša, lovora i potkresanih bukvi i iako je drveće bilo posađeno u previše pravilnim redovima, ipak je tu bilo sumraka i hlada i prirodne ljepote više nego na zaravanku i na tratini za kuglanje. Svi su osjetili kako ih to osvježava, pa su neko vrijeme mogli samo šetati i diviti se. Napokon, nakon jedne kraće stanke, progovori gospođica Crawford:

— Dakle, vi ćete postati svećenik, gospodine Bertrame. To je poprilično iznenađenje za mene.

— Zašto biste se tome čudili? Zacijelo ste zaključili da ću se baviti nekim zanimanjem, a mogli ste već zapaziti da nisam ni pravnik, ni vojnik, ni mornar.

— Upravo je tako, ali meni to naprosto nije palo na um. Osim toga, znate da se

obično nađe neki ujak, stric ili djed koji drugorođenom sinu ostavlja svoj imetak.

— Taj je običaj vrlo pohvalan — reče Edmund — ali se još nije sasvim rasprostranio. Ja sam jedna od iznimaka i, budući da je tako, moram se sam pobrinuti za sebe.

— Ali zašto morate biti baš svećenik? Uvijek sam mislila da je to sudba najmlađega, u obiteljima gdje ima više sinova, pa oni biraju prije njega.

— Vi mislite, dakle, da se nitko nikada ne opredjeljuje za crkvu zbog nje same?

— “Nikada” je prejaka riječ. Međutim, ako je to “nikada” ono koje se upotrebljava u običnom razgovoru, a koje znači “ne osobito često”, onda mislim uistinu tako. Jer što se može postići u crkvi? Ljudi se rado ističu, i to se na svim drugim poljima može učiniti, ali ne i u crkvi. Svećenik nije ništa.

— “Ništa” iz običnog razgovora ima, nadam se, iste stupnjeve kao i “nikada”. Svećenik ne može biti na visokom položaju niti osobito otmjen. On ne smije predvoditi svjetinu niti određivati modu u odijevanju. No ja za njegov položaj ne mogu reći da nije ništa, kad se on zahvaljujući tom položaju mora brinuti o onom što je najvažnije u čovječanstvu, bilo da se promatra kao cjelina ili kao pojedinci, privremeno ili u vječnosti... kad mora čuvati vjeru i moral, pa se, prema tome, brine i o odnosima među ljudima koji nastaju pod utjecajem tih dviju vrijednosti. Nitko ne može reći da ta služba nije ništa. Ako je čovjek koji je obavlja ništavan, takav je zato što je zanemario svoju dužnost, što se odrekao njezina pravog značenja i što je napustio svoje pravo mjesto kako bi bio ono što ne smije biti.

— Vi pridajete svećeniku veću važnost nego što se to obično čini i veću nego što ja mogu shvatiti. U društvu se ne zapažaju baš osobito taj utjecaj i važnost, a kako ih oni mogu i steći kad se vrlo rijetko pojavljuju u javnosti? Kako se može s dvjema propovijedima na tjedan, čak i ako se one isplate čuti i ako je svećenik tako pametan da Blairovim propovijedima da je prednost pred svojima, postići sve to o čemu vi govorite? Upravlјati ponašanjem i utjecati na odnose mnogobrojnih župljana tijekom svih ostalih dana u tjednu? Svećenik se gotovo nigdje i ne vidi osim na propovjedaonici.

— Vi govorite o Londonu, a ja o narodu općenito.

— Prijestolnica je, čini mi se, prilično dobar primjer za ostali dio zemlje.

— Nadam se da ne pokazuje razmjer između vrline i poroka u cijelom kraljevstvu. Mi ne tražimo u velikim gradovima naš najviši moral. Njega ondje nema toliko da bi čestiti ljudi, ma kako se nazivali, mogli učiniti najviše dobra, i ondje se nipošto ne može najviše osjećati utjecaj svećenstva. Dobrog propovjednika ljudi slijede i dive mu se, ali dobar svećenik ne koristi svojoj župi i okolici samo lijepim propovijedima ako su župa i okolica takve veličine da se u njima može znati kakav je on čovjek i ako se može pratiti kako se općenito ponaša, što se u Londonu rijetko može dogoditi. Ondje se svećenstvo gubi u masi župljana. Većini su ljudi svećenici poznati samo kao propovjednici. Što se tiče njihova utjecaja na ponašanje ljudi, gospođica Crawford me ne smije pogrešno shvatiti i zaključiti da ih ja hoću nazvati arbitrima lijepa ponašanja, ljudima koji će propisivati pravila uglađenosti i pristojnosti, glavnim majstorima životnih ceremonija. Ophođenje o kojem ja govorim moglo bi se, možda, prije nazvati držanjem, posljedicom

dobrih načela. Ukratko, učinkom onih učenja kojima svećenici po dužnosti moraju poučavati ljude i koje im moraju preporučivati, te vjerujem da se svagdje može zapaziti da je narod onakav kakvo mu je svećenstvo... bilo dobro ili onakvo kakvo ne smije biti. — Svakako — reče Fanny s blagom ozbiljnošću.

— Eto — prozbori gospođica Crawford — gospođicu Price ste već sasvim uvjerali.

— Htio bih uvjeriti i gospođicu Crawford.

— Ne vjerujem da će vam to ikada poći za rukom — reče ona vragolasto se osmjehnuvši. — Još se čudim, kao i u prvom trenutku, vašoj namjeri da se zaređite. Zaista ste stvoreni za nešto bolje. Hajde, predomislite se. Još nije prekasno, idite u pravnike.

— Da idem u pravnike? Kažete to tako olako kao da velite neka idem u ovaj divlji šumarak.

— Sada hoćete reći kako je pravo veća divljina od ove ovdje, ali ja sam vas preduhitрила, ne zaboravite to.

— Nije potrebno da se žurite ako vam je cilj jedino da me spriječite da kažem nešto duhovito, jer ja po naravi nisam nimalo duhovit. Vrlo sam suhoparan, običan čovjek, i može mi se dogoditi da čitavih pola sata smišljam kako da odgovorim nešto zgodno, a na posljertku mi to ipak ne pođe za rukom.

Na to svi zašutješe. Svi su se zamislili. Fanny prva prekine tišinu rekavši:

— Čudim se što sam umorna iako sam samo šetala po ovoj lijepoj šumici, ali kad naiđemo na prvu klupu, rado bih nakratko sjela ako to vama ne bi bilo nezgodno.

— Draga moja Fanny — uzvikne Edmund provukavši odmah njezinu ruku ispod svoje — kako sam bio nepažljiv! Nadam se da se nisi jako umorila. Možda bi mi — doda on, okrenuvši se prema gospođici Crawford — i druga dama htjela učiniti čast i uhvatiti me pod ruku?

— Hvala, ali ja nisam nimalo umorna. — Međutim, govoreći to, gospođica Crawford ga ipak uhvati ispod ruke, a on od zadovoljstva što je to učinila i što takav dodir osjeća prvi put, donekle zaboravi Fanny: — Gotovo me i ne dotičete — reče on. — Ja vam nisam ni od kakve koristi. Koliko je ženska ruka lakša od muške! U Oxfordu sam se naviknuo na to da se koji momak nasloni na mene dok idemo ulicom, a vi ste u usporedbi s tim laki kao pero.

— Zaista nisam umorna, te se gotovo tome čudim, jer smo u ovoj šumi prevalili barem kilometar i pol. Ne mislite li i vi tako?

— Ni pola kilometra — odgovori on odlučno, jer još nije bio zaljubljen toliko da bi daljinu ili vrijeme mjerio sukladno ženskoj svojevrijednosti.

— Oh, vi ne vodite računa o tome kroz koliko smo zavoja prošli. Išli smo vrlo vijugavim putem, a šuma je zacijelo u ravnoj liniji dugačka jedan kilometar jer joj, otkad smo skrenuli s one prve široke staze, još nismo ugledali kraj.

— Ipak, ako se sjećate, prije nego što smo s te staze skrenuli, vidjeli smo kraj šume. Gledali smo je dolje cijelom njezinom dužinom i vidjeli da su na kraju željezna vrata, a staza nije mogla biti duža od dvjesto metara.

— A, ne znam ja o koliko je stotina metara riječ, ali sam čvrsto uvjerena da je ova

šuma vrlo dugačka i da smo krivudali lijevo i desno otkako smo ušli u nju; stoga, kad velim da smo u njoj prešli kilometar i pol, onda govorim ono što je moguće.

— Ovdje smo proveli točno četvrt sata — reče Edmund, vadeći uru. — Zar mislite da hodamo brzinom od šest kilometara na sat?

— Ah, ne gnjavite me svojom urom. One uvijek ili žure, ili zaostaju. Meni ura neće zapovijedati.

Poslije nekoliko koraka stigoše baš do one staze o kojoj su govorili. Kad su zastali u dubokom hladu i zaklonu pod drvećem, i pogledali preko niske ograde u park, spazili su udobnu klupu, te su potom svi posjedali na nju.

— Bojim se da si se veoma umorila, Fanny — prozbori Edmund gledajući je. — Zašto to nisi već prije rekla? Današnji ti dan neće biti baš zabavan ako se premoriš. Ona se, gospođice Crawford, vrlo brzo umori od svakog napora izuzevši jahanje.

— Onda je veoma ružno od vas što ste me pustili da prošlog tjedna onoliko zadržavam njezina konja! Stidim se zbog vas i zbog sebe, no to se neće više nikada dogoditi.

— Vaša pažnja i obzirnost tjeraju me da budem još svjesniji svog nemara. Čini se da se vi više brinete o Fannynu dobru nego ja.

— Međutim, ne čudim se što je sada umorna jer je ovo što ovdje radimo zamornije od svih uobičajenih dužnosti: razgledavamo plemićku kuću, tumaramo od jedne sobe do druge, naprežemo oči i pozornost, divimo se onomu do čega nam nije stalo. Općenito se priznaje da je to najdosadnije na svijetu, što je gospođica Price ustanovila, iako nije ni znala.

— Brzo ću se odmoriti — reče Fanny. — Čovjek se najbolje osvježi ako po lijepom vremenu sjedi u hladovini i gleda zelenilo.

Sjedeći kratko vrijeme, gospođica Crawford ponovno ustane.

— Ja se moram kretati — reče — sjedenje me zamara. Gledala sam preko one ograde dok mi se nije već smučilo. Moram otići do onih željeznih vrata i pogledati isti predio, iako ga odande neću tako dobro vidjeti.

I Edmund se dignuo s klupe.

— Ako sada, gospođice Crawford, pogledate stazu uvjerit ćete se da ona ne može biti dugačka ni pola kilometra, pa ni polovicu od pola kilometra.

— To je golema udaljenost — odvratila ona. — Vidim to već na prvi pogled.

Nastavio je raspravljati s njom, ali uzalud. Ona nije htjela računati ni uspoređivati. Samo se smješkala i potvrđivala. Ni najviši stupanj razumne dosljednosti ne bi bio mogao biti tako privlačan, te su razgovarali s uzajamnim zadovoljstvom. Najzad su se složili da bi trebalo odrediti razmjere šume tako što će još malo prošetati po njoj. Otići će na jedan njezin kraj u smjeru u kojem su pošli (jer je u podnožju niske ograde bila jedna ravna zelena staza), a možda će negdje i malo skrenuti ako im se učini da bi im to moglo pomoći i vratit će se za koju minutu. Fanny reče da se odmorila te htjede i ona poći s njima, ali joj to ne dopustiše. Edmund ju je tako ozbiljno zamolio da ostane tu gdje jest da mu se nije mogla usprotiviti, pa je ostala na klupi razmišljajući zadovoljno o rođakovoj pažnji, ali i veoma žaleći što nije jača. Pratila ih je pogledom dok nisu

zamaknuli iza jedne okuke i osluškivala dokle god su se čuli.

balkandownload / janja

10

Prošlo je četvrt sata, pa dvadeset minuta, a Fanny je još razmišljala o Edmundu, gospođici Crawford i o sebi neometana ni od koga. Počela se čuditi što su je tako dugo ostavili samu, i osluškivati priželjkujući nestrpljivo da opet začuje korake i glasove. Osluškivala je i napokon čula. Začula je glasove i korake koji su se približavali, a upravo u trenutku kad je zamijetila da to nisu oni koje željno očekuje, pojavise se gospođica Bertram, gospodin Rushworth i gospodin Crawford, na istoj stazi kojom je i ona koračala i zastadoše pred njom.

“Gospođica Price sasvim sama!” i “Draga moja Fanny, otkud ti?” bili su njihovi prvi pozdravi. Ona im ispriča što se dogodilo.

— Jadna draga Fanny — uzvikne njezina sestrična — kako su ružno postupili prema tebi! Bolje bi ti bilo da si ostala s nama.

Zatim je sjela, s po jednim kavalikom sa svake strane, i nastavila razgovor koji je dotad vodila, te je vrlo živahno govorila o onome što se može popraviti i uljepšati. Ništa se još nije odlučilo, ali je Henry Crawford bio pun ideja i planova i gotovo svi njegovi prijedlozi odmah bi se prihvatili. Najprije bi se s njim složila ona, zatim gospodin Rushworth, čiji je glavni zadatak čini se bio da sluša druge i koji se gotovo nijedanput nije osmjelio kazati neku svoju zamisao, osim što je žalio što nisu vidjeli imanje njegova prijatelja Smitha.

Pošto su tako proveli nekoliko minuta, gospođica Bertram opazivši željezna vrata reče kako bi željela proći u park, te kako bi im odande pogled i zamisli bili jasniji. Upravo to su željeli i ostali i to je bio najbolji i jedini način da se učini nešto korisno, prema mišljenju Henryja Crawforda. On je odmah zapazio jedan brežuljak samo pola kilometra od njih, odakle bi najbolje mogli vidjeti kuću. Stoga su trebali otići do brežuljka i proći kroz vrata. No vrata bijahu zaključana. Gospodin Rushworth zažali što nije ponio ključ. Reče kako mu je gotovo palo na pamet da bi ga trebao ponijeti. Odlučio je da više nikada neće doći ovamo bez ključa, no time se još nije riješila sadašnja nezgoda. Nisu mogli proći kroz vrata, a kako se želja gospođice Bertram nije nimalo smanjila, na posljétku je gospodin Rushworth bez okolišanja rekao da ide po ključ. I doista je otišao.

— To je, bez sumnje, najbolje što možemo učiniti sada kad smo već tako daleko od kuće — reče gospodin Crawford nakon njegova odlaska.

— Da, ništa se drugo ne može učiniti. No recite mi iskreno, ne čini li vam se sve ovo gorim nego što ste očekivali?

— Zaista ne. Ovo mi se, naprotiv, čini boljim, veličanstvenijim i stilski potpunijim,

iako taj stil možda nije baš najbolji. Istini za volju — reče on govoreći nešto tiše — ne vjerujem da ću ikada više gledati Sotherton s takvim zadovoljstvom kao sada. Jedno ljeto više, neće jamačno, uljepšati njegov izgled.

Poslije trenutačne zbunjenosti djevojka odgovori:

— Vi ste previše svjetski čovjek da ga ne biste gledali očima svijeta. Ako će drugi misliti da je Sotherton ljepši, ne sumnjam da ćete se i vi s tim složiti.

— Bojim se da nisam svjetski čovjek toliko koliko bi, možda, u ponečem bilo dobro za mene. Moji osjećaji nisu tako prolazni niti ja mogu tako lako ukrotiti svoje uspomene kao što je svojstveno svjetskim ljudima.

Nakon toga su nakratko zašutjeli. Tada gospođica Bertram progovori opet:

— Imam dojam da ste veoma uživali jutros dok smo se vozili ovamo. Radovala sam se što vidim da se tako dobro zabavljate. Vi i Julia smijali ste se cijelim putem.

— Doista? Da, vjerujem da jesmo, ali više se uopće ne sjećam kakav je bio razlog. A, mislim da sam joj pričao neke smiješne priče o jednom starom Ircu, stričevu konjušaru. Vaša se sestra rado smije.

— Mislite da je ona vedrije prirode od mene.

— Nju je lakše zabavljati — odgovori on — i stoga je, znate — doda s osmijehom — pogodnija za društvo. Nemam nikakve nade da bih i vas mogao zabavljati anegdotama o Ircima cijelo vrijeme vožnje od petnaestak kilometara.

— Ja, naravno, vjerujem da sam živahna kao i Julia, samo što sada moram misliti o koječemu drugom.

— Da, bez dvojbe... a u nekim bi se prilikama moglo izvrsno raspoloženje shvatiti kao znak neosjetljivosti. Međutim, izgledi za vašu budućnost prelijepi su da bi se njima moglo opravdati bilo kakvo neraspoloženje. Budućnost vam se smiješi.

— Mislite li doslovce ili u prenesenom smislu? Vjerojatno, doslovce. Da, svakako, sunce sija i park izgleda vrlo lijepo. No, na žalost, ona željezna vrata i ona ograda izazivaju u meni dojam skučenosti i stege. “Ne mogu izići”, kako reče čvorak. — Dok je to govorila glasom koji je odavao više od riječi, prišla je vratima. On je išao za njom. — Gospodina Rushwortha dugo nema s tim ključem!

— A vi ni za što na svijetu ne želite izići bez ključa, dopuštenja i zaštite gospodina Rushwortha, inače biste se uz moju pomoć mogli s malo muke provuci oko ruba vrata. Mislim da bi se to moglo učiniti kad biste vi doista željeli biti slobodniji i kad biste sebi mogli dopustiti da mislite kako to nije zabranjeno.

— Zabranjeno? Koješta! Ja svakako mogu tuda izaći, i učinit ću to. Gospodin Rushworth će se pojaviti ovdje za koji tren, znate... mi nećemo biti tako daleko da nas ne bi mogao vidjeti.

— A ako budemo, gospođica Price će biti tako dobra i kazati mu da nas može naći kod onog brežuljka ili u hrastovu šumarku.

Osjećajući da to ne valja, Fanny se nije mogla suzdržati da ih ne pokuša osujetiti:

— Ozlijedit ćete se, gospođice Bertram — vikne ona — zacijelo ćete se ozlijediti na tim šiljcima... poderat ćete haljinu... može vam se dogoditi da padnete na ogradu. Radije ne idite.

Dok je još govorila, sestrična je sretno prešla na drugu stranu i, smijući se raspoložena zbog svog uspjeha, rekla je:

— Hvala ti, draga moja Fanny, ali ja i moja haljina ostadosmo žive i zdrave, a sad zbogom.

Fanny je opet bila prepuštena samoći, nimalo zadovoljnija nego prije, jer je žalila zbog svega što je čula i vidjela. Čudila se gospođici Bertram i ljutila na gospodina Crawforda. Pošavši zaobilaznim i, kako se njoj činilo, vrlo nezgodnim putem prema brežuljku, oni su joj ubrzo nestali iz vidokruga te sljedećih nekoliko minuta nije vidjela ni čula nikoga iz društva. Činilo joj se da je cijela šumica njezina. Mogla je lako zamisliti da su Edmund i gospođica Crawford otišli odatle, ali je bilo nemoguće da ju je Edmund sasvim zaboravio.

Opet su je iznenadni koraci trgnuli iz neugodna razmišljanja; netko je brzim hodom dolazio glavnom stazom. Očekivala je gospodina Rushwortha, no pojavila se Julia koja je zagrijana i zadihana, razočaranog izraza na licu, uzviknula kad ju je ugledala:

— Hej! Gdje su ostali? Mislila sam da su Maria i gospodin Crawford s tobom.

Fanny joj objasni gdje su.

— Zgodno su to udesili, časna riječ! Ne vidim ih nigdje — reče ona, gledajući nestrpljivo u park. — No nisu mogli daleko odmaknuti, a mislim da ja mogu učiniti isto što i Maria, čak i bez tuđe pomoći.

— Ali, Julia, gospodin Rushworth će za koji trenutak biti ovdje s ključem. Pričekajte ga.

— Ni govora. Dosta mi je te obitelji za danas. Zaboga, dijete, tek sam sada uspjela pobjeći od njegove grozne majke. Kakvu sam pokoru morala izdržati dok si ti ovdje sjedila mirno i sretno! Možda ne bi bilo loše da si se našla na mom mjestu, ali tebi nekako uvijek polazi za rukom da se izvučeš iz ovakvih neprilika.

To bijaše vrlo nepravedan zaključak, no Fanny ju je mogla razumjeti i prijeći preko toga: Julia je bila ljuta, a po naravi nagla. Međutim, znala je da to neće dugo potrajati, pa ju je stoga upitala, ne osvrćući se na njezine riječi, je li vidjela gospodina Rushwortha.

— Da, da, vidjele smo ga. Jurio je kao da mu se radi o glavi, te je jedva zastao toliko da nam kaže po što ide i gdje ste vi ostali.

— Šteta što se uzalud mučio toliko.

— To je Marijina briga. Ja ne moram sebe kažnjavati zbog njezinih grijeha. Majku nisam mogla izbjeći dokle god se moja dosadna tetka vrzmala uokolo s domaćicom, ali od sina mogu pobjeći.

Ona se bez oklijevanja uzvere preko ograde i ode, ne čuvši da je Fanny još pita je li vidjela gospođicu Crawford i Edmunda. Strah u kojem je Fanny sad iščekivala gospodina Rushwortha nije joj dopustio da razmišlja o njihovu dugom izbjivanju onoliko koliko bi inače. Osjećala je da se prema njemu postupilo vrlo ružno, te je bila nesretna što mu baš ona mora priopćiti što se dogodilo. Pridružio joj se pet minuta nakon Julijina odlaska i, premda je sve prikazala što je ljepše mogla, očigledno se uvrijedio i bio vrlo nezadovoljan. U početku nije gotovo ništa ni govorio; samo mu je lice pokazivalo

golemo iznenađenje i srdžbu. Prišao je vratima i tu stajao ne znajući, čini se, što da radi.

— Oni su željeli da ja ostanem... sestrična Maria me zamolila neka vam kažem da ćete ih naći na onom brežuljku ili negdje oko njega.

— Ne vjerujem da ću uopće ići dalje — reče on zlovoljno. — Nigdje ih ne vidim. Dok ja stignem do brijega, oni mogu otići već nekamo dalje. Dosta mi je hodanja!

Potom je sjeo kraj Fanny držeći se vrlo turobno.

— Veoma mi je žao — prozbori ona. — To je vrlo nezgodno. — Žalila je što mu nije sposobna kazati nešto što bi bilo prikladnije u tom trenutku.

Šuteći neko vrijeme, on reče:

— Mislim da su me mogli pričekati.

— Gospođica Bertram je vjerovala da ćete poći za njom.

— Ne bih morao ići za njom da me pričekala.

To se nije moglo poreći, pa je Fanny zašutjela. Nakon kratkotrajnog muka on nastavi:

— Molim vas, gospođice Price, divite li se i vi tom gospodinu Crawfordu kao neki drugi? Ja osobno ne vidim ništa u njemu.

— Mislim da on nije nimalo lijep.

— Lijep! Nitko ne bi za tako niska čovjeka mogao reći da je lijep! Nije visok ni stotinu sedamdeset centimetara. Ne bih se začudio ako bih čuo da nije viši od stotinu šezdeset pet centimetara. Smatram ga ružnim čovjekom. Prema mom mišljenju, s tim Crawfordovima nismo baš ništa dobili. Bilo nam je vrlo lijepo i bez njih.

Tu se Fanny ote malen uzdah, te nije znala kako da mu proturječi.

— Da sam imalo oklijevao hoću li poći po ključ ili neću, tada bi možda i imali neko opravdanje, no otišao sam onog trena kad je ona to zaželjela.

— Nema dvojbe da ste bili vrlo uslužni i uvjerena sam da ste hodali što ste brže mogli; no, znate, ipak je prilično daleko oдавde do kuće, a još ste morali ići i u kuću, a kad čovjek čeka, tad izgubi pojam o vremenu i svakih mu se pola minute čini poput pet minuta. Prišao je vratima i tu stajao ne znajući, što da radi.

On opet ustane, ode do vrata i reče kako mu je žao što nije odmah imao ključ kod sebe. Fanny zaključila da je njegovo stajanje kraj vrata znak da malo popušta, pa je to ohrabri da pokuša još nešto, i stoga je prozborila:

— Šteta bi bila ako im se ne biste pridružili. Mislili su da će iz tog dijela parka bolje vidjeti kuću, i razmišljat će kako bi se ona mogla uljepšati, a o nečemu takvom ne može se, znate, odlučivati bez vas.

Otkrila je da joj bolje polazi za rukom da društvo udalji od sebe nego da ga zadrži. Gospodin Rushworth je poslušao.

— Dobro — reče on — ako zaista mislite da bih trebao otići. Uistinu bi bilo glupo da sam ključ donio uzalud. — Otključavši vrata, ode odatle bez oklijevanja.

Prišao je vratima i tu stajao ne znajući, što da radi.

Fanny je sada bila obuzeta mislima na ono dvoje koje ju je odavno ostavilo i, postavši već nestrpljivom, odluči ih potražiti. Zaputila se stazom duž ograde, kuda su i oni otišli, i baš kad je skrenula na drugu, do ušiju joj opet dopre glas i smijeh gospođice Crawford. Taj glas se približavao i. kad je malo dalje odmaknula vijugavim puteljcima, oni iskrснуše pred njom. Upravo su se vratili u "divljinu" iz parka, kamo su ih, ubrzo pošto su se rastali od nje, odmamila jedna pobočna vrata koja nisu bila čvrsto zatvorena, i tada su prošavši kroz jedan dio parka stigli baš do onog drvoreda do kojeg je Fanny cijelog jutra željela napokon doći, te su ondje sjedili pod jednim drvetom. Sve su joj to i oni ispričali. Bilo je očigledno da im je vrijeme ugodno proteklo i da nisu zamijetili koliko su je dugo ostavili samu. Najbolja je utjeha za Fanny bila kad su je uvjerali da je Edmund veoma žalio što i ona nije s njima i da bi svakako došao po nju da već nije bila umorna. Ipak, to nije moglo sasvim ukloniti njezinu bol što je bila ostavljena čitav sat, iako je on rekao da će se vratiti za koju minutu, niti je moglo odagnati onu radoznalost koja ju je kopkala da sazna o čemu su cijelo to vrijeme razgovarali. Posljedica svega toga za nju su bili razočaranje i potištenost, koji je obuzeše dok su se spremali da se svi zajedno vrate kući.

Kad su stigli do podnožja stuba što su vodile na zaravanak, na njihovu se vrhu pojaviše gospođa Rushworth i gospođa Norris, priprave da krenu u "divljinu", pošto je prošao već sat i pol otkako su izašle iz kuće. Gospođa Norris se predobro zabavljala da bi mogla ići brže. Kakve god nezgode snalazile njezine nećakinje i kvarile im zadovoljstvo, ona je tog jutra izvanredno uživala jer ju je domaćica, najprije razgovarajući s njom vrlo uljudno o fazanima, odvela u mljekaru, ispričala joj sve o njihovim kravama i dala joj recept za jedan čuveni meki sir. Osim toga, poslije Julijina odlaska susrele su vrtlara, s kojim se upoznala na obostrano zadovoljstvo jer ga je umirila u pogledu bolesti njegova sina, uvjerala ga da je to groznica i obećala mu neku amajliju protiv nje, a on je njoj za uzvrat pokazao sve svoje najljepše biljke, te joj čak i poklonio jedan vrlo neobičan primjerak vrijesa.

Susrevši se tako, svi se zajedno vratiše kući da tu prikrate vrijeme kako znaju, lješkareći po sofama, čavrljajući i pregledavajući brojeve tromjesečnog književnog časopisa, dok se ne vrate i ostali i dok ne bude vrijeme za večeru. Gospođice Bertram i njihovi pratioci dođoše kasno; činilo se da je šetnja bila ugodna samo jednom dijelu tog društva i da se njome nije postiglo ništa korisno s obzirom na njihov cilj toga dana. Prema vlastitom kazivanju, stalno su tražili jedni druge, a kad su se najzad našli taj se susret, zaključila je Fanny, dogodio prekasno da bi mogao uspostaviti sklad, kao što se, prema njihovu priznanju, dogodio prekasno i za odlučivanje o bilo kakvim izmjenama na posjedu. Gledajući Juliju i gospodina Rushwortha, Fanny je naslutila da njezino srce nije jedino nezadovoljno u tom društvu. Oboje su se držali natmureno. Gospođica Bertram i gospodin Crawford bijahu veseliji, te je za večerom zapazila kako on uočljivo nastoji rastjerati zlovolju kod ono dvoje i stvoriti dobro raspoloženje.

Ubrzo nakon večere posluženi su čajem i kavom jer se, budući da se opet trebalo voziti petnaest kilometara, nije smjelo gubiti vrijeme. Od trenutka kad su sjeli za stol,

užurbano su se nizale beznačajnosti jedna za drugom sve dok nije pred vrata stigla kočija i dok gospođa Norris, vrzmajući se uokolo, nije od domaćice dobila nekoliko fazanskih jaja i meki sir te je, obasuvši gospođu Rushworth svojim uglađenostima, bila spremna krenuti na čelu svih ostalih. U istom trenutku prozbori gospodin Crawford prišavši Juliji:

— Nadam se da neću izgubiti svoje društvo na kočijaškom sjedalu, osim ako se gospođica boji izložiti večernjem zraku.

Ta molba nije bila predviđena, ali je vrlo blagonaklono prihvaćena, pa se činilo da će se taj dan za Juliju završiti onako sretno kako je i započeo. Gospođica Bertram je bila smislila nešto drugo i sada se malo razočarala, ali je to razočaranje bilo ublaženo njezinim uvjerenjem da on zapravo nju voli više, te je stoga na rastanku mogla prihvatiti pažnju gospodina Rushwortha onako kako se priliči. Njemu je, dakako, bilo ugodnije da joj pomogne pri ulasku u fijaker nego pri penjanju na kočijaško sjedalo, i činilo se da je sasvim zadovoljan takvim rasporedom.

— Eh, Fanny, ovo je na časnu riječ bio divan dan za tebe! — progovori gospođa Norris dok su se vozili kroz park. — Sve samo zadovoljstvo od početka do kraja! Uvjerena sam da trebaš biti vrlo zahvalna svojoj tetki Bertram i meni što smo ti omogućile da i ti pođeš. Lijepo si se zabavljala cijelog dana!

Budući da je bila veoma nezadovoljna, Maria joj odmah odgovori:

— Mislim da ste se vi za sebe prilično dobro pobrinuli. Čini mi se da vam je krilo puno svakakvih poslastica, a između nas je i nešto u košari koja me nemilosrdno udara po laktu.

— Draga moja, to je samo lijepi mali vrijes koji mi je na silu ugurao u ruke onaj dobri vrtlar. Međutim, ako ti smeta, odmah ću ga staviti u krilo. Čuj, Fanny, pridržmi ovaj paket... pripazi dobro na nj... nemoj da ti padne. To je meki sir, poput onog izvrsnog što smo ga jeli za večeru. Dobra stara gospođa Whitaker nije se htjela smiriti dokle god nisam uzela jedan od njezinih sireva. Opirala sam se koliko sam mogla, ali se ona malone rasplakala, a znala sam da je to baš ona vrsta sira koja će veoma razveseliti sestru. Ta gospođa Whitaker je suho zlato! Zaprepastila se kad sam je zapitala smije li kod njih služinčad piti vino o obrocima. Otpustila je dosad već dvije djevojke zato što su nosile bijele haljine. Pripazi na sir, Fanny. Sad mogu lakše izići na kraj s ovim drugim paketom i košarom.

— Što ste još izvukli? — upita Maria, napola zadovoljna što ona tako pohvalno govori o Sothertonu.

— Izvukla? Bože moj! Tu su samo četiri lijepa fazanska jaja, koja mi je gospođa Whitaker na silu ugurala; nije dopustila da joj to odbijeni. Rekla je, kad je čula da živim sasvim sama, da će za mene zacijelo biti dobra zabava ako budem držala nekoliko takvih ptica, a vjerojatno će tako i biti. Kazat ću mljekarici neka ih metne pod prvu kokoš koja ostane bez jaja, pa ako se izlegnu pilići, mogu ih odnijeti kući i iskoristiti kokošinjac, a bit će mi velik užitak da se u svojoj osamljenosti njima pozabavim. Budem li imala sreće, i vaša će majka dobiti kojeg fazana.

Večer bijaše lijepa, blaga i tiha, a vožnja ugodna koliko je mogla biti zahvaljujući

spokojnoj prirodi. Kad je gospođa Norris prestala govoriti, u fijakeru nije više nitko progovorio ni riječ. Opće je raspoloženje bilo klonulo, i gotovo svi su razmišljali o tome jesu li tog dana doživjeli više zadovoljstva ili boli.

balkandownload | janja

Taj dan u Sothertonu, unatoč svim nedostacima, izazvao je u gospođicama Bertram mnogo ugodnije osjećaje od onih što su ih izazvala pisma s Antigüe koja su ubrzo nakon toga stigla u Mansfield. Bilo je kudikamo zabavnije razmišljati o Henryju Crawfordu nego o ocu, a pomisao da će on uskoro biti u Engleskoj, što su morale zaključiti poslije tih pisama, nije im nimalo godila duši.

Studen i bijaše crni mjesec u kojem je Sir Thomas najavio svoj povratak. O tome je pisao onoliko pouzdano koliko je mogao s obzirom na iskustvo i svoje brige. Posao je gotovo priveo kraju, pa je imao razloga pisati kako će, po svoj prilici, oputovati brodom koji kreće u rujnu, i stoga se nadao da će se sa svojom dragom obitelji sastati početkom studenoga.

Mariju je trebalo žaliti više nego Juliju, jer je njoj očev dolazak donosio muža i povratak prijatelja kojem je najviše bilo stalo do toga da se sretno sjedini s čovjekom kojeg voli, s čovjekom kojem je odlučila povjeriti upravljanje svojom srećom. Bili su to sumorni izgledi, a jedino što je mogla učiniti bilo je da sve prekrije nekom maglom i da se nada da će, kad se magla razide, ugledati nešto drugo. Mala je bila vjerojatnost da će se sve zbiti baš početkom studenoga. Obično dolazi do odgoda, teškoća na putovanju ili se dogodi nešto, ono omiljelo “nešto” čime se tješi svatko tko zatvara oči ili razum dok misli. Vjerojatno će se to dogoditi, najranije, sredinom studenoga, a dotad su ostala još tri mjeseca. Ovi mjeseci imaju trinaest tjedana. Tijekom trinaest tjedana može se štošta dogoditi.

Sir Thomas bi se bio duboko ražalostio da je naslutio i polovicu onog što su njegove kćeri osjećale zbog njegova povratka, i mala je vjerojatnost da bi se utješio doznajući kakvo je zanimanje ono izazvalo u grudima jedne druge mlade djevojke. Došavši s bratom da provede večer u Mansfield Parku, gospođica Crawford čula je tu radosnu vijest i, iako se činilo da je to ne zanima više nego li što iziskuje puka uljudnost i premda je sve svoje osjećaje iskazala mirnim čestitkama, ipak je slušala s pozornošću koja se nije baš lako mogla zadovoljiti. Gospođa Norris je ispričala neke pojedinosti iz pisma, te je razgovor skrenuo na nešto drugo. Međutim, poslije čaja, kad je gospođica Crawford stajala kraj otvorenog prozora s Edmundom i Fanny i gledala vani suton, dok su gospođice Bertram, gospodin Rushworth i Henry Crawford užurbano postavljali svijeće oko glasovira, ona je odjednom vratila razgovor na tu temu i, okrenuvši se prema njima, rekla:

— Kako se gospodin Rushworth doima sretnim! On misli na studeni.

I Edmund pogleda gospodina Rushwortha, ali mu ne padne na um ništa što bi

mogao kazati.

— Povratak vašeg oca bit će vrlo zanimljiv događaj — reče gospođa Norris.

— Bit će, doista, poslije takva izbjivanja; izbjivanja koje nije bilo samo dugačko nego i povezano s mnogim opasnostima.

— To će ujedno biti uvod u druge zanimljive događaje. Doći će do udaje vaše sestre i do vašeg zaređenja — napomene gospođica Crawford.

— Da.

— Nemojte se uvrijediti — reče ona kroz smijeh — ali to me podsjeća na neke stare poganske junake koji su, izvršivši velika i slavna djela u stranim zemljama, po sretnom povratku prinosili žrtve bogovima.

— Ovdje nema nikakve žrtve — odgovori Edmund, ozbiljno se osmjehnuvši i pogledavši opet prema glasoviru — ona je to sama tako htjela.

— A, da, znam da je tako. Samo sam se šalila. Nije učinila ništa drugo nego što bi i bilo koja druga mlada djevojka, i ja ne sumnjam u to da je veoma sretna. Vi, naravno, ne razumijete na koju drugu žrtvu mislim.

— O svom zaređenju odlučio sam, uvjeravam vas, isto tako slobodno kao i Maria o svojoj udaji.

— Sva sreća što se vaše naklonosti tako dobro podudaraju s onim što je i vašem ocu po volji. Čula sam da se ovdje u okolici čuva za vas jedna vrlo dobra župa.

— I mislite da je to utjecalo na mene?

— Ja sam čvrsto uvjerena da nije — uzvikne Fanny.

— Hvala ti na tako povoljnom mišljenju, ali to je više nego što bih ja osobno mogao tvrditi. Naprotiv, vjerojatno je utjecala na mene činjenica što sam znao kako za mene postoje vrlo pogodni izgledi. A ne mislim ni da je loše što je tako. Nisam morao u sebi svladavati nikakav prirodni otpor, a ne vidim nikakav razlog zbog kojeg bi netko bio gori svećenik samo zato što zna da će već u mladosti imati dovoljan prihod. Ja sam bio u dobrim rukama. Mislim da nisam bio izložen nikakvu lošem utjecaju, a vjerujem i da je otac presavjestan da bi to dopustio. Nimalo ne sumnjam da sam bio pod stanovitim utjecajem, ali mislim da se tome nema što prigovoriti.

— To je isto — progovori Fanny poslije kratke stanke — kao kad admiralov sin ide u mornaricu ili generalov u vojsku, te u tome nitko ne vidi ništa loše. Nitko se ne čudi što oni idu putem na kojem im njihovi prijatelji mogu najviše pomoći niti sumnja da su manje ozbiljni nego što bi se moglo suditi prema njihovu izgledu.

— Ne, draga moja gospođice Price, ne može se to uspoređivati, i to iz valjanih razloga. Takvo zanimanje, bila riječ o mornarici ili vojsci, opravdava samo sebe. Njemu sve ide u prilog: junaštvo, opasnost, buran život, moda. Vojnici i mornari uvijek se mogu primiti u dobro društvo. Nitko se ne može čuditi što je netko vojnik ili mornar.

— No pobude čovjeka koji ide u svećenike, uvjeren da mu je taj posao najdraži, mogu se gledati prilično sumnjičavo, to hoćete reći? — prozbori Edmund. — U vašim se očima on može opravdati samo ako uopće ne zna kako će sastavljati kraj s krajem.

— Što? Zar da se zaredi bez unaprijed osigurane župe? Ne, to bi bila ludost, prava ludost.

— Da vas pitam: Kako bi Crkva došla do svećenika ako se ni onaj čovjek koji ima zajamčen prihod, ni onaj koji ga nema, ne bi trebao zaređiti? Ali neću vas to pitati, jer mi, zacijelo, ne biste znali odgovoriti. No moram stvoriti neke povoljne zaključke o svećenicima na temelju vaših vlastitih riječi. Ako na njih ne može utjecati ništa od onoga što je, prema vašem mišljenju, velika primamljivost i nagrada za vojnika i mornara prigodom odabira zanimanja, jer su junaštvo, buran život i moda nešto što nikako ne ide uz svećenički poziv, onda bi trebalo manje sumnjati u to da kod svećenika nema iskrenosti ni dobrih namjera kad se odlučuju za svoj posao.

— Oh, nema dvojbe da su svećenici vrlo iskreni kad im je miliji već osiguran prihod nego da se muče da ga radom steknu i kad imaju dobre namjere da do kraja života ne rade ništa drugo osim da jedu, piju i debljaju se. To je prava lijenost, gospodine Bertrame. Lijenost i sklonost lagodnu životu... nepostojanje bilo kakve pohvalne poduzetnosti, naklonosti prema dobrom društvu i želje da se čovjek potruži da bude ugodan. Eto, zato ljudi postaju svećenici. Svećenik ne mora ništa drugo raditi osim biti nemaran i sebičan... čitati novine, gledati kakvo je vrijeme i svađati se sa ženom. Njegov kapelan obavlja sve njegove poslove, a jedini isključivo njegov posao u životu, jest da dobro jede.

— Takvih svećenika, bez sumnje, ima, ali mislim da ih nema toliko da bi opravdali mišljenje gospođice Crawford o njima općenito. Slutim da do te opsežne i, mogao bih reći, uobičajene kritike niste došli vlastitim rasuđivanjem, nego ste je preuzeli od ljudi sa stanovitim predrasudama, čije ste mišljenje navikli slušati. Nemoguće je da ste vlastitim zapažanjem mnogo saznali o svećenstvu. Osobno ste mogli upoznati vrlo malo ljudi iz tog staleža koji tako oštro osuđujete. Vi govorite ono što ste čuli za stričevim stolom.

— Govorim ono što mi se čini općim mišljenjem, a kad je neko mišljenje opće, onda je uglavnom i pravilno. Iako ja osobno nisam upoznala baš bogzna kako privatni život svećenika, vidjelo ga je previše ljudi da bi se moglo misliti kako nisu dovoljno upućeni.

— Kad god se osuđuje jedna cijela skupina ljudi, bez obzira na to kako se oni nazivali, i kad se među njima ne pravi nikakva razlika, tu mora biti riječ o nedovoljnoj upućenosti — reče on i osmijehne se — ili o nečemu drugom. Vaš stric i njegovi admirali znali su, možda, vrlo malo o svećenstvu izuzevši vojne kapelane, za koje su uvijek željeli da budu što dalje od njih, bili oni dobri ili loši.

— Jadni William! Kapelan na “Antwerpenu” bio je vrlo dobar prema njemu — ubaci Fanny nježno, potpuno u skladu sa svojim osjećajima, premda ne i s razgovorom u tom trenutku.

— Ja se nisam baš navikla uzimati stričevo mišljenje kao svoje — reče gospođica Crawford — pa teško mogu povjerovati da je tako... a budući da me vi tjerate da idem tako daleko, moram vam napomenuti da mi nije baš sasvim nemoguće vidjeti kakvi su svećenici jer sam sada u gostima kod svog svaka, doktora Granta. I, premda je doktor Grant vrlo ljubazan i susretljiv prema meni, premda je pravi gospodin i, vjerujem, vrlo učen i pametan, te često drži dobre propovijedi i veoma je poštenja usprkos svemu tomu vidim da je on lijen, sebičan bonvivan čiji ukus mora odlučivati o svemu, koji neće ni

prstom maknuti da bi komu drugom ugodio i koji, osim toga, ako kuharica pogriješi u nečemu, iskaljuje srdžbu na svojoj divnoj ženi. Iskreno govoreći, Henry i ja smo večeras pobjegli iz kuće donekle i zbog prepirke oko neke mlade guske, u kojoj on nije mogao uživati. Moja je jadna sestra morala ostati i to trpjeti.

— Ne čudim se, vjerujte mi, što to ne odobravate. To je velika mana u naravi nekih ljudi, i ona se pogoršava sasvim pogrešnom navikom ugađanja samom sebi, a vas je zbog vaših osjećaja moralo veoma zaboljeti kad ste vidjeli koliko vam sestra pati. Fanny, ovo nam ne ide u prilog. Ne možemo pokušati braniti doktora Granta.

— Ne možemo — odvrati Fanny — ali zato ne moramo, ipak, dići ruke od njegova zanimanja, jer za koji god bi se posao doktor Grant odlučio obavljao bi ga... s nezgodnom naravi. Budući da bi u mornarici ili vojsci imao mnogo više ljudi pod svojom komandom nego što ih ima sada, mislim da bi unesrećio mnogo više njih kao pomorac ili vojnik nego kao svećenik. Osim toga, smatram da bi se ono što nije baš najbolje kod doktora Granta lako moglo još pogoršati u kakvu aktivnijem i svjetovnijem zanimanju, u kojem bi imao manje vremena i dužnosti i u kojem, možda, ne bi ni stekao onu spoznaju o sebi od koje sada nikako ne može pobjeći. Pametan čovjek, poput doktora Granta, ne može svaki tjedan poučavati druge o izvršavanju njihovih dužnosti, ne može svake nedjelje ići dvaput u crkvu i držati tako dobre propovijedi kao on da i osobno ne postane zbog toga bolji. To ga mora prisiliti da misli, a ja ne sumnjam u to da se on pokušava obuzdati češće nego što bi to činio da je postao bilo što drugo, a ne svećenik.

— Suprotno se, dabome, ne može dokazati, ali ja vam, gospođice Price, želim bolju sudbinu od one da budete žena čovjeka čija ljubaznost ovisi o njegovim propovijedima. Jer, iako on u sebi može prodikama stvoriti dobro raspoloženje svake nedjelje, doista je neugodno ako se od ponedjeljka ujutro do subote uvečer svađa zbog mladih gusaka.

— Ja mislim da bi čovjek koji bi se često svađao s Fanny — reče nježno Edmund — morao biti takav da na njega nikakve propovijedi ne bi mogle utjecati.

Fanny se okrene još više prema prozoru, a gospođica Crawford je još stigla samo ljubazno kazati: — Mislim da se gospođica Price više navikla zasluživati pohvale nego ih slušati — kad su je gospođice Bertram ozbiljno pozvale da im se pridruži u jednoj pjesmi. Tada je živahno prišla glazbalu ostavivši Edmunda da gleda za njom zaneseno se diveći svim njezinim brojnim vrlinama, počevši od prijaznog ponašanja sve do lakog i ljupkog hoda.

— Evo, to je prava vedrina, uvjeren sam — progovori on zatim. — To je narav koja ne bi nikomu htjela zadati bol! Kako se lijepo kreće! Kako se rado priklanja raspoloženju drugih i pridružuje im se čim je pozovu! Kakva šteta — doda on, razmislivši malo — što je bila u takvim rukama!

Fanny se složi s tim i bila je zadovoljna vidjevši da će ostati s njom kraj prozora, unatoč pjesmi koju će pjevati. Obradovala se kad je uskoro i on pogledao van gdje se sve što je bilo uzvišeno, blago i ljupko pojavilo u blistavu sjaju vedre noći, ističući se jasno nasuprot tamne sjene drveća. Fanny iskaže svoje osjećaje:

— Evo sklada! Evo spokoja! Ovo baca u zasjenak sve slike, svu glazbu i sve ono što pjesništvo može samo pokušati opisati! To može stišati sve brige i oduševiti srce! Kad

gledam prirodu u ovakvoj noći, čini mi se da na svijetu ne može biti zlobe ni tuge, a svakako bi ih bilo manje kad bi se više obraćala pozornost uzvišenosti prirode i kad bi ljudi više oslobađali sami sebe promatranjem ovakvih prizora.

— Rado te slušam kako se zanosiš, Fanny. Noć je divna, i treba žaliti one koji nisu naučili bar donekle osjećati to što ti osjećaš... one kod kojih se u djetinjstvu nije razvio smisao za prirodu. Ne znaju kako puno gube.

— Vi ste me, rođake, naučili razmišljati o prirodi i osjećati je.

— Imao sam vrlo sposobna učenika. Eno, Arktur vrlo jasno blista.

— Da. i Veliki Medvjed. Rado bih vidjela i Kasiopeju.

— Onda moramo izići na tratinu. Bojiš li se možda?

— Ni najmanje. Već odavno nismo gledali zvijezde.

— Da, ne znam zašto se to dogodilo. — Uto započne pjesma. — Ostat ćemo dok se ovo ne završi, Fanny — reče on okrećući leđa prozoru. Dok je pjesma odmicala, tužno je gledala kako se i on odmiče i postupno prilazi glazbalu, a kad je pjesma završila bio je pokraj pjevačica i isticao se među onima koji su najviše molili da se pjesma ponovi.

Fanny je uzdisala sama pred prozorom sve dok je gospođa Norris nije odande otjerala prijekorima i prijetnjama da će se prehladiti.

Sir Thomas se trebao vratiti u studenom, a njegova je starijeg sina dužnost natjerala da prije toga dođe kući. Kad se približio rujan, stigoše vijesti od gospodina Bertrama, najprije pismo čuvaru lovišta, zatim Edmundu, a potkraj kolovoza se pojavio i on osobno, te je opet bio veseo, ugodan i galantan, ovisno o prilikama ili o onom što bi gospođica Crawford željela. Pričao je o utrkaama i Weymouthu, o zabavama i prijateljima što bi ona prije šest tjedana slušala donekle zainteresirano, no sada se potpuno uvjerila snagom žive usporedbe da joj je miliji njegov mlađi brat.

To bijaše neugodno, i ona je od srca žalila, no bilo je tako. Budući da se više nije namjeravala udati za starijeg, nije ga čak željela ni privući više nego što to zahtijevaju najobičnija prava svjesne ljepotice. Njegovo produženo izbivanje iz Mansfielda, kad nije morao ni o čemu drugom voditi računa doli o svom zadovoljstvu i kad je o tome mogla odlučivati samo njegova volja, jasno je pokazalo da mu nije stalo do nje. Njegovoj je ravnodušnosti bila više nego ravna njezina, pa je vjerovala kako se ne bi mogla udati za njega čak ni onda ako bi se pojavio kao vlasnik Mansfield Parka, kao pravi Sir Thomas, što je s vremenom trebao i postati.

Sezona lova i dužnosti koje su gospodina Bertrama dovele natrag u Mansfield odvele su gospodina Crawforda u Norfolk. Početkom rujna nije Everingham mogao biti bez njega. Otišao je na dva tjedna — dva tjedna takve dosade za gospođice Bertram da ih je to obje trebalo natjerati na oprez i navesti Juliju da, ljubomorna na sestru, prizna kako prema njegovu udvaranju svakako mora biti nepovjerljiva i da zaželi da se on i ne vrati. Ta dva tjedna dovoljne dokolice, u razdobljima između lova i spavanja, mogla su tog gospodina uvjeriti kako bi trebao duže ostati daleko od njih, da je bio naviknut ispitivati svoje pobude i razmišljati kamo vodi popustljivost prema vlastitoj dokonoj taštini. Međutim, nepromišljen i sebičan zbog bogatstva i loših primjera, nije htio gledati dalje od sadašnjeg trenutka. Te sestre, lijepe, pametne i susretljive, zabavljale su zasićeni duh. Ne našavši u Norfolku ništa što bi bilo ravno zabavnom društvenom životu u Mansfieldu, rado mu se vratio u predviđeno vrijeme, a tu su ga vrlo radosno dočekale one s kojima se došao još malo poigrati.

Maria, pokraj koje je sada bio samo gospodin Rushworth i koja je bila osuđena slušati nekoliko puta kako je tog dana prošao u lovu, dobro ili loše, ili slušati njegovo hvalisanje psima, ljubomoru prema susjedima i sumnje u njihove sposobnosti, njegovo revno proganjanje lovokradica — sve su to bile teme koje u ženama neće izazvati nikakve osjećaje, ako na jednoj strani nema darovitosti ili privrženosti na drugoj. Osjećala je bolno koliko joj nedostaje gospodin Crawford, dok je Julia, slobodna i

besposlena, smatrala kako ima puno pravo na to da joj bude bez njega još teže. Svaka je sestra za sebe mislila da mu je milija od one druge. Julia bi se mogla opravdati natuknicama gospođe Grant sklone vjerovati u ono što želi, a Maria natuknicama gospodina Crawforda osobno. Sve se vratilo u stanje kakvo je bilo prije njegova odlaska. Ponašao se prema svakoj od njih tako živahno i prijazno da se nije mogao zamjeriti nijednoj, a zaustavljao se upravo ondje gdje bi postojanost, odlučnost, brižnost i toplina mogli pobuditi opću pozornost.

Fanny bijaše jedina u njihovu društvu kojoj se ponešto nije dopadalo. Od onog dana u Sothertonu nije više nikada mogla vidjeti gospodina Crawforda ni sa jednom sestrom, a da se pritom ne zamisli, i to rijetko bez čuđenja ili osude. Da se uzdala u svoju prosudbu onako kao u svakom drugom pogledu i da je bila čvrsto uvjerena da vidi jasno i da sudi pošteno, vjerojatno bi priopćila nešto važno onomu komu se obično povjeravala. Ovako se usudila samo ponešto nagovijestiti, a on to nije razumio.

— Prilično se čudim — rekla je — što se gospodin Crawford vratio tako brzo, iako je već prije bio ovdje vrlo dugo, punih sedam tjedana. Koliko sam razumjela, on veoma voli promjene i kretanje, pa sam mislila da će se, kad jednom ode odavde, zacijelo dogoditi nešto što će ga odvesti nekamo drugamo. Naviknuo se na mnogo veselija mjesta od Mansfielda.

— To mu treba pripisati kao zaslugu — odgovori Edmund — a vjerujem da mu je i sestra zadovoljna što je tako. Njoj se ne sviđa njegov nesređeni način života.

— Kako ga vole moje sestrice!

— Da, on se prema ženama vlada tako da im se mora svidjeti. Vjerujem da gospođa Grant smatra da on više voli Juliju. Ja, doduše, nisam vidio nikakve osobite znakove za to, ali bi mi bilo drago da je tako. On nema takvih mana koje ozbiljna ljubav ne bi mogla ukloniti.

— Da gospođica Bertram nije zaručena — reče oprezno Fanny — katkad bih gotovo pomislila da se on divi više njoj nego Juliji.

— Što možda ide više u prilog pretpostavci da mu je Julia draža nego što ti možeš zamisliti. Naime, često se događa, čini mi se, da čovjek prije nego što se sasvim odluči iskazuje veću pažnju sestri ili prisnoj prijateljici djevojke na koju zapravo misli, negoli njoj osobno. Crawford je suviše razborit da bi ostao ovdje kad bi vidio da mu prijeti opasnost od Marije, a za nju se nimalo ne bojim jer je već dokazala da joj osjećaji nisu jaki.

Fanny povjeruje da je pogriješila, i odluči ubuduće misliti drukčije. Međutim, unatoč svoj svojoj pokornosti Edmundu i unatoč pogledima i natuknicama koje je povremeno zapažala kod nekih drugih, a koji kao da su potvrđivali da je Julia odabranica gospodina Crawforda, ipak nije pokatkad znala što da misli. Jedne je večeri bila nazočna kad je tetka Norris govorila čemu se nada u tom pogledu i što misli o tom i kad je gospođa Rushworth rekla što misli o nečemu sličnom, te se, htjela ili ne htjela, čudila dok je slušala. Bilo bi joj drago da nije morala slušati, jer se o tome razgovaralo dok je sva ostala mladež plesala, a ona je preko volje sjedila među starijim gospođama pokraj vatre, željno očekujući da se u sobu vrati rođak u kojeg je polagala sve nade da će joj biti

partner za ples. Bio je to njezin prvi bal, ali bez priprema i sjaja što su inače svojstveni prvom balu mladih gospođica, jer im je zamisao pala na um tek tog dana poslije podne. Rodila se zato što su odnedavno imali među poslugom jednog čovjeka koji je svirao na violini, te su mislili da će uz pomoć gospođe Grant i jednog novog bliskog prijatelja gospodina Bertrama, koji im je tek stigao u goste, sastaviti pet parova. No Fanny je, ipak, bila vrlo sretna tijekom četiriju plesova i žalila je što gubi makar i četvrt sata. Dok je čekala i priželjkivala ples, pogledavajući čas plesače, čas vrata, morala je protiv volje slušati razgovor spomenutih dviju dama. — Ja mislim, gospođo — reče gospođa Norris gledajući prema gospodinu Rushworthu i Mariji, koji su već drugi put bili plesni partneri — da ćemo uskoro vidjeti kako neka lica blistaju od sreće.

— Doista je tako, gospođo — odgovori druga, dostojanstveno se osmjehnuvši — bit će ugodno gledati ih i mislim da je šteta što su se morali rastati. Mladima u njihovu položaju trebalo bi dopustiti da se ne pridržavaju uobičajenih pravila. Čudim se što to moj sin nije već predložio.

— Vjerujem da je to učinio, gospođo. Gospodin Rushworth nije nikada nemaran. No draga Maria ima vrlo jak osjećaj pristojnosti, vrlo mnogo one prave profinjenosti na kakvu se u današnje doba može rijetko naići, draga gospođo Rushworth, i želju da izbjegne isticanje! Dragi gospođo, pogledajte samo njezino lice u ovom trenu! Koliko je drukčije nego tijekom prošlih dvaju plesova!

Gospođica Bertram se zaista doimala sretnom, oči su joj blistale od zadovoljstva, i vrlo je živahno razgovarala, jer su Julia i njezin partner, gospodin Crawford, bili blizu nje. Svi su bili međusobno blizu. Kako je prije toga izgledala, Fanny se nije mogla sjetiti jer je tada plesala s Edmundom i nije o njoj mislila.

Gospođa Norris nastavi:

— Pravi je užitak, gospođo, gledati mlade kad su tako sretni, kad tako dobro odgovaraju jedno drugom, baš kako treba! Htjela ili ne htjela, mislim koliko će se veseliti Sir Thomas. Što velite, gospođo, kakvi su izgledi za još jedan brak? Gospodin Rushworth dao je lijep primjer, a takve su stvari vrlo zarazne.

Gospođa Rushworth, koja osim svog sina nije vidjela ništa drugo, bijaše sasvim zbunjena.

— Onaj par iza njih, gospođo — napomene gospođa Norris. — Zar tu ne vidite nikakvih navještaja?

— O, Bože... gospođica Julia i gospodin Crawford. Da, doista su vrlo lijep par. Što on ima?

— Četiri tisuće na godinu.

— Vrlo dobro. Oni koji nemaju više, moraju se zadovoljiti onim što imaju. Četiri tisuće na godinu prilično su lijep imetak, a on se doima kao vrlo ugađen i ozbiljan mladić, pa se nadam da će gospođica Julia biti vrlo sretna.

— To još nije gotova stvar, gospođo. Mi o tom govorimo samo među prijateljima. No skoro nimalo ne sumnjam da će se to i dogoditi. On je u novije doba posebno pažljiv prema njoj.

Fanny više nije mogla slušati. Privremeno je prestala slušati i čuditi se jer je

gospodin Bertram opet bio u sobi. Iako je znala da bi za nju bila velika čast ako bi je zamolio za ples, ipak je mislila da se to mora dogoditi. Tom priđe njihovu malom krugu, no umjesto da je zamoli da zapleše s njim, on privuče jedan stolac do nje te joj ispriča kakvo je sada stanje njegova bolesnog konja i što o tom misli konjušar s kojim je upravo razgovarao. Vidjevši da joj se želja neće ispuniti, Fanny skromno pomisli kako je bila nerazumna što se tomu ponadala. Kad joj je ispričao sve o konju, uzme neke novine sa stola i, pogledavši preko njih, reče umornim glasom: — Ako želiš plesati, Fanny, ustati ću i poći s tobom. — Fanny odbije njegovu ponudu uljudnije; odgovori mu da ne želi plesati. — To mi je drago — reče on mnogo živahnijim glasom i, bacivši novine, doda — jer sam smrtno umoran. Čudim se samo kako ovi dragi ljudi mogu tako dugo plesati. Morali bi svi biti zaljubljeni da u tim glupostima pronađu zabavu... a valjda i jesu. Ako ih pogledaš, možeš vidjeti da su to sve zaljubljeni parovi — svi osim Yatesa i gospođe Grant — a, među nama rečeno, i ona jadnica zacijelo želi kakva dragana kao i sve druge. Jamačno joj je užasno dosadan život uz doktora — reče on pogledavši, s obješenjačkim izrazom na licu, prema stolcu na kojem je sjedio dr. Grant. No, budući da se pokazalo da je on vrlo blizu, morao je promijeniti izraz lica i temu tako brzo da je Fanny, unatoč svemu, jedva suzdržala smijeh. — Čudne se stvari događaju u Americi, doktore Grante! Što vi mislite o tome? Ja vas uvijek dođem pitati kako bih znao što da mislim o državnim poslovima.

— Dragi Tome — uzvikne ubrzo potom njegova tetka — budući da ne plešeš, nadam se da ćeš pristati odigrati s nama partiju karata, hoćeš li? — Tada, dignuvši se i prišavši mu kako bi ga pridobila, doda šapatom: — Htjeli bismo se, znaš, kartati gospođi Rushworth za volju. Tvojoj je majci osobito stalo do toga, ali ona ne može sjesti s nama, jer upravo radi rese. Bit će dovoljno ako budemo igrali samo ti, ja i doktor Grant. Iako mi igramo samo s ulozima od pola krune, ti se možeš, znaš, s njim kladiti i u pola gvineje.

— Bio bih vrlo sretan — odgovori on glasno i skoči hitro na noge — bilo bi mi to najveće zadovoljstvo... ali upravo idem plesati. Hajde, Fanny — doda uhvativši je za ruku — nemoj više oklijevati, inače će se ples završiti.

Povede Fanny, koja vrlo rado pođe s njim, premda mu sada više nije mogla biti osobito zahvalna niti je mogla kao on razlikovati tuđu sebičnost od njegove vlastite.

— Vrlo skroman zahtjev, doista! — uzvikne on ozlojeđeno kad su se malo udaljili. — Hoće me prikovati uz kartaški stol za sljedeća dva sata, i to s njom i doktorom Grantom, a njih dvoje se uvijek svađaju, te s onom dosadnom babom koja o vistu zna koliko i o algebri. Bilo bi dobro da je moja draga tetka malo manje nametljiva! I na kakav me način zove! Bez uvijanja, pred svima njima, kako bi mi onemogućila odbijanje! To mi je najmrže. To me razljuti više od svega, kad me netko tobože moli i da je mi priliku da biram, a istodobno mi se obraća tako da me prisiljava da učinim baš to... o čemu god bila riječ. Da se, na svu sreću, nisam sjetio zaplesati s tobom ne bih se mogao izvući. To je baš ružno. Međutim, kad tetka zabije sebi nešto u glavu, onda je ništa ne može zaustaviti.

"Bilo bi mi to najveće zadovoljstvo..."

Taj novi prijatelj, poštovani gospodin John Yates nije se imao bogzna čime pohvaliti osim kicošenjem i rasipništvom te činjenicom da je bio mlađi sin lorda i prilično samostalan. Stoga Sir Thomas ne bi, vjerojatno, nipošto smatrao poželjnim njegov dolazak u Mansfield. Gospodin Bertram se s njim upoznao u Weymouthu, gdje su zajedno proveli deset dana u istom društvu, pa se to prijateljstvo, ako se ta veza mogla nazvati prijateljstvom, potvrdilo i zapečatilo pozivom da gospodin Yates svrati u Mansfield kad bude mogao i njegovim obećanjem da će doći. Međutim, došao je prije nego što su mu se nadali jer se jedno veliko društvo koje se okupilo u kući nekog drugog njegova prijatelja, kojem je otišao iz Weymoutha da se ondje zabavlja, iznenada raspalo. Došao je na krilima razočaranja, sav obuzet glumom, jer je to društvo trebalo pripremiti neki kazališni komad u kojem je i on igrao jednu ulogu. Dva dana prije predstave umrla je iznenada bliska rođakinja te obitelji, pa je zamisao propala i izvođači su se morali razići. Činjenica da je bio tako blizu sreće, tako blizu slave, tako blizu dugog članka u kojem bi se hvalile privatne predstave u Ecclesfordu, prebivalištu časnog lorda Ravenshawa u Cornwallu, čime bi, naravno, cijelo društvo steklo besmrtnost bar za godinu dana, i da je premda tako blizu izgubio sve to, bijaše uvreda koja je gospodina Yatesa pekla toliko da nije mogao govoriti ni o čemu drugom. Neprestano je pričao o Ecclesfordu i njegovu kazalištu, o tamošnjim pripremama i kostimima, o pokusima i šalama, i jedina mu je utjeha bila da se hvali tom prošlošću.

Na njegovu sreću, ljubav prema kazalištu tako je rasprostranjena, želja za glumom tako jaka među mladeži da govoreći o tome gotovo nije mogao dosaditi svojim slušateljima. Od prve podjele uloga do epiloga, sve bijaše čarobno, i malo je bilo onih koji nisu zažalili što se nisu našli u tom društvu ili koji bi se ustručavali iskušati svoju vještinu. Pripremala se drama "Ljubavničke prisege", a gospodin Yates je trebao igrati grofa Cassela.

— Tričava uloga — reče on — koja nimalo ne odgovara mom ukusu i koju nipošto ne bih više nikada prihvatio, no nisam htio stvarati teškoće. Lord Ravenshaw i vojvoda uzeli su jedine dvije uloge koje se isplati igrati još prije nego što sam stigao u Ecclesford. Iako je lord Ravenshaw ponudio da će se odreći svoje uloge u moju korist, ja to, znate, nisam mogao prihvatiti. Žalio sam ga što je tako precijenio svoje mogućnosti, jer nije bio dorastao ulozi baruna. On je nizak čovjek, slaba glasa, i uvijek promukne već poslije prvih deset minuta. To bi uistinu nudilo predstavi, no čvrsto sam odlučio da neću stvarati teškoće. Sir Henry je mislio da vojvoda nije pogodan za Fredericka, ali samo zato što je želio tu ulogu za sebe. Međutim, ona je svakako pripala boljem od njih dvojice.

Iznenadio sam se vidjevši koliko je Sir Henry ukočen. Na sreću, uspjeh predstave nije ovisio o njemu. Naša je Agatha bila nenadmašna, a mnogi su i vojvodu smatrali izvrsnim. Jedno s drugim, predstava bi bila divna.

“To je, bome, bilo teško” i “Mislim da vas je trebalo veoma žaliti”... komentirali su ljubazno slušatelji, suosjećajući s njim.

— Nema smisla žaliti za tim. Međutim, ta jadna stara udovica nije mogla umrijeti u nezgodniji čas, i doista je šteta što se ta vijest nije mogla prikriti samo tri dana koja su nam još bila potrebna. Posrijedi bijahu samo tri dana, a kako je ona bila samo baka i sve se dogodilo trista kilometara od nas, mislim da ne bi bilo nikakva velikog zla u tome. Netko je to i predložio, no lord Ravenshaw, koji je vjerujem jedan od najbesprekornijih ljudi u Engleskoj, nije za to htio čuti.

— Skeč umjesto komedije — prozbori gospodin Bertram. — “Ljubavničke prisege” su završile, te su lord i ledi Ravenshaw ostali sami igrati predstavu. Dobro, možda mu takvo rješenje pogoduje. Među nama rečeno, možda je počeo strepiti za svoj uspjeh i pluća u ulozi barona, pa mu nije bilo žao što se mora povući. Međutim, kako bismo vama, Yatese, nadoknadili gubitak, mislim da moramo stvoriti maleno kazalište u Mansfieldu i zamoliti vas da budete naš redatelj.

Iako mu je to palo na pamet tek u tom trenutku, nije se završilo na tome jer se probudila želja za glumom, i to ponajviše baš u njemu koji je sad bio gospodar u kući i koji je, imajući toliko slobodnog vremena da bi mu bilo kakva novost dobro došla, bio obdaren talentom i smislom za humor upravo toliko koliko je bilo potrebno za tu novu zabavu: glumu. Ta se misao neprestano vraćala.

— Ah, da su nam ovdje kazalište iz Ecclesforda i tamošnji krajolik, pa da pokušamo nešto! — Obje su sestre ponavljale kao odjek tu želju, a Henry Crawford, za kojeg je to u obilju njegovih uspjeha bilo još neokušano zadovoljstvo, veoma se zagrijao za tu zamisao.

— Ja iskreno mislim — reče on — da bih u ovom trenutku mogao biti toliko lud da prihvatim bilo koju ulogu, počevši od Shylocka ili Richarda III, sve do raspjevanog junaka iz neke lakrdije u crvenom kaputu i s nakrivljenim šeširom. Čini mi se da bih mogao biti bilo što ili sve, da bih mogao deklamirati ili urlati, uzdisati ili skakutati u bilo kojoj tragediji ili komediji napisanoj na engleskom jeziku. Prihvatimo se nečega. Makar bila riječ samo o polovici predstave, o jednom činu o jednom prizoru, što bi nas u tom moglo spriječiti? Ne ova lica, uvjeren sam — reče on gledajući u gospođice Bertram — a što se tiče kazališta, zašto bi nam ono bilo važno? Mi ćemo se samo zabavljati. Za to bi nam bila pogodna bilo koja soba u ovoj kući.

— Moramo imati zastor — reče Tom Bertram — nekoliko metara zelene tkanine za zastor, i to bi nam moglo biti dovoljno.

— O, sasvim dovoljno — uzvikne gospodin Yates — samo da se podignu još jedna ili dvije prostrane kulise, vrata u pozadini kulisa i tri četiri slike koje bi se spuštale odozgo. Neće nam biti potrebno ništa drugo ako se budemo htjeli zabaviti samo među sobom.

— Mislim da se moramo zadovoljiti i manjim — reče Maria. — Nećemo imati

vremena, a iskrsnut će i druge teškoće. Moramo prihvatiti mišljenje gospodina Crawforda i postaviti sebi za cilj predstavu, a ne kazalište. Mnogi dijelovi naših najboljih drama nimalo ne ovise o scenografiji.

— Ne — progovori Edmund, uznemirivši se dok ih je slušao. — Nemojmo ništa činiti napola. Ako kanimo glumiti, onda neka to bude u kazalištu koje ima sve... i parket, i lože, i galerije, i igraymo cijeli komad od početka do kraja, neki njemački komad, nije bitno koji, s dobrim šalama, dugim epilogom, baletom, živahnim mornarskim plesom i pjesmom između činova. Ako ne nadmašimo Ecclesford, nećemo učiniti ništa.

— Uh, Edmund, ne budi neugodan — reče Julia. — Nitko ne voli dobru predstavu kao ti, niti je itko išao dalje da je vidi.

— To je istina, išao sam gledati pravu glumu, dobru, solidnu, pravu glumu, no vjerojatno ne bih otišao iz ove sobe u susjednu da gledam nespretne napore onih koji nisu izobraženi za taj posao: skupinu gospode i gospođa koji trebaju svladati sve zapreke što su im nametnuli odgoj i pristojnost.

Međutim, nakon kratke se stanke nastavilo razgovarati o toj temi i raspravljati podjednako žustro jer se želja sviju njih povezivala raspravljanjem i spoznajom da to žele i ostali i, premda se ništa nije utvrdilo, osim da bi Tom Bertram više volio komediju, a njegove sestre i Henry Crawford tragediju, i da ništa na svijetu ne bi bilo lakše nego naći komad koji će se njima svidjeti, činilo se da je njihova odluka da igraju neki komad, bilo koji, tako čvrsta da se Edmund osjećao vrlo nelagodno. Namjeravao je to spriječiti, ako bude mogao iako majka, koja je isto tako čula razgovor za stolom, nije pokazala ničime da to ne odobrava.

Iste je večeri dobio priliku pokazati svoju snagu. Maria, Julia, Henry Crawford i gospodin Yates bijahu u prostoriji za bilijar. Kad se Tom vratio odande u salon gdje je Edmund zamišljeno stajao pokraj kamina, ledi Bertram sjedila na sofi malo podalje, a Fanny blizu nje namještala ručni rad, započeo je čim je ušao:

— Takav grozan stol za bilijar ne može se, vjerujem, naći nigdje na kugli zemaljskoj! Ne mogu ga više gledati, i mislim da smijem reći kako me više ništa neće dovesti u iskušenje da mu se približim. Međutim, upravo sam ustanovio nešto dobro, a to je da je ona soba najpogodnija za kazalište, jer je po obliku i dužini kao stvorena za to. Osim toga, vrata su joj na suprotnoj strani, pa se iz jednih može ići na druga, što se može postići za pet minuta ako se samo pomakne ormar s knjigama u očevoj sobi. Upravo je onakva kakvu smo samo mogli poželjeti. A očeva će soba biti odlična garderoba za glumce. Kao da je zbog toga i spojena s bilijarnicom.

— Tome, valjda ne misliš ozbiljno sudjelovati u nekakvoj predstavi? — prozbori Edmund tiho kad je njegov brat prišao vatri.

— Ne mislim ozbiljno? Nikad nisam mislio ozbiljnije, uvjeravam te. Što ti je u tome čudno?

— Mislim da bi to bilo vrlo loše. Privatnim se kazališnim predstavama može općenito prigovoriti štošta, a držim da bi u našim okolnostima bilo veoma nerazborito, pa i više nego nerazborito, ako bismo pokušali nešto takvo. To bi značilo veliku bezobzirnost prema našem ocu, koji nije ovdje i koji je, moglo bi se reći, stalno izložen

opasnosti. Osim toga, mislim da bi to bilo nerazumno glede Marije, čiji je položaj vrlo delikatan... kad se sve ima na umu, izvanredno delikatan.

— Ti sve shvaćaš preozbiljno! Kao da ćemo imati predstave triput na tjedan dok se otac ne vrati i pozivati sve iz okolice. Međutim, nije riječ ni o čemu takvom. Mi hoćemo samo malo zabave za sebe, tek toliko da unesemo nekakvu promjenu u svoj život i da vježbamo svoje sposobnosti na nekom novom polju. Nama ne treba nikakvo gledateljstvo, nikakav publicitet. Može nam se vjerovati, mislim, da ćemo odabrati neki sasvim običan komad, i ne vidim kakva bi šteta ili opasnost mogla postojati za bilo koga od nas ako budemo razgovarali lijepim jezikom nekog uglednog pisca umjesto što bismo čavrljali svojim vlastitim riječima. Ja nemam nikakvih bojazni ni sumnji. A što se tiče činjenice da nam otac nije ovdje, ne može mi se zamjeriti ako je smatram baš razlogom u našu korist, jer je očekivanje njegova povratka, jamačno, za majku ispunjeno velikom tjeskobom. Budemo li mogli ublažiti tu tjeskobu tako što ćemo je zabavljati i održavati njezino dobro raspoloženje tijekom nekoliko sljedećih tjedana, vjerovat ću da smo vrlo korisno utrošili vrijeme, a uvjeren sam da će tako i biti. Ovo je veoma teško razdoblje za nju.

Kad je Tom to rekao, obojica pogledaše majku. Ledi Bertram, zavaljena u kutu sofe, utjelovljenje zdravlja, bogatstva, bezbrižnosti i spokojnosti, upravo je tonula u lagan san, dok je Fanny radila neki teži dio na njezinu ručnom radu.

Edmund se osmjehne i strese glavom.

— Tako mi Boga, ovo ne pali! — reče Tom i baci se na stolac, smijući se od srca. — Dakle, draga majko, s vašom tjeskobom... doista nisam imao sreće.

— Što je bilo? — zapita njezino gospodstvo pospanim glasom osobe koja se još nije razbudila. — Nisam spavala.

— O, Bože, niste gospodo... nitko nije nešto takvo ni posumnjao. Slušaj, Edmund — nastavi on vraćajući se maloprijašnjoj temi, čim je ledi Bertram opet zadrijemala — i dalje tvrdim da od toga neće biti nikakve štete.

— Ne mogu se složiti s tobom... uvjeren sam da to otac nipošto ne bi odobrio.

— A ja sam uvjeren u suprotno. Nikomu nije tako drago kao ocu ako mladi vježbaju svoje sposobnosti, nitko ih ne potiče više nego on, i mislim da je uvijek imao smisla za sve što spada u glumu, držanje govora ili recitacije. Dobro znam da nas je on hrabrio u tom dok smo još bili djeca. Koliko smo puta tugovali nad mrtvim tijelom Julija Cezara i pitali se “biti il’ ne biti” za njegovu razonodu baš ovdje, u ovoj sobi? I znam da “moje ime bijaše Norval” svake bogovetne večeri tijekom jednih božićnih školskih praznika.

— To je bilo nešto sasvim drugo. Valjda uviđaš i ti razliku. Naš je otac želio da mi, kao učenici, lijepo govorimo, no nikada ne bi poželio da njegove odrasle kćeri glume u predstavama. On ima vrlo razvijen osjećaj pristojnosti.

— Znam sve to — reče nezadovoljno Tom. — Poznajem oca isto tako dobro kao i ti, pa ću se pobrinuti da njegove kćeri ne učine ništa što bi ga ražalostilo. Ti se, Edmund, bavi svojim brigama, a ja ću se pobrinuti za ostale u obitelji.

— Ako si čvrsto odlučio da nešto igrate — odvrati nepopustljivi Edmund — onda

se nadam da će to biti vrlo skromno i mirno, i mislim da se ne bi smjelo ništa ni pokušavati s kazalištem. To bi značilo uzimanje prevelike slobode u očevoj kući za vrijeme njegove odsutnosti i ne bi se moglo opravdati.

— Za sve ću ja odgovarati — reče Tom odlučno. — Njegovoj se kući neće nauditi. Meni je koliko i tebi stalo do toga da se vodi briga o njoj. A što se tiče promjena koje sam maločas predložio, kao što su pomicanje ormara s knjigama ili otključavanje vrata, ili čak uporaba bilijarnice tijekom tjedan dana za nešto drugo osim igranja bilijara, moglo bi se isto tako pretpostaviti da bi nam on zamjerio što, otkad je otišao, više sjedimo u ovoj sobi nego u maloj blagovaonici ili što je sestrin glasovir premješten s jednog kraja sobe na drugi. To su prave besmislice!

— Ako ta novotarija i ne bi bila loša kao novotarija, bila bi loša zbog troškova.

— Da, troškovi takva pothvata bili bi golemi! Možda bi sve stajalo punih dvadeset funti. Nešto slično kazalištu moramo, bez sumnje, imati, ali to će biti vrlo skromno: zelena zavjesa i nešto drvenarije, i to je sve. Što se tiče drvenarije, može nam je kod kuće napraviti Christopher Jackson, pa je besmisleno govoriti o trošku, a dokle god Jackson bude zaposlen nečime, Sir Thomas se neće buniti. Ne umišljaj sebi da u ovoj kući nitko osim tebe na zna gledati ni rasuđivati. Ti nemoj glumiti ako ti se to ne sviđa, ali se nemoj nadati da ćeš zapovijedati svima drugima.

— Ne, što se tiče pomisli da ja glumim — reče Edmund — energično je odbijam.

Tom ode iz sobe kad je on to kazao, a Edmund ostane sjediti i poticati vatru, zamišljen i nezadovoljan.

Čuvši sve to i u svemu se potpuno slažući s Edmundom, Fanny se sada osmjeli progovoriti ne bi li ga bar malo utješila:

— Možda neće moći pronaći pogodan komad. Čini se da se ukus vašeg brata veoma razlikuje od ukusa vaših sestara.

— Nemam u tom pogledu nikakvih nada, Fanny. Ako oni ustraju u svojoj namjeri, naći će nešto. Porazgovarat ću sa sestrama i pokušat ću ih odvratiti od toga; ništa drugo ne mogu učiniti.

— Mislim da će tetka Norris biti na vašoj strani.

— Nadam se da hoće, ali ona nema ni na Toma, ni na moje sestre takav utjecaj kakav bi nam barem malo pomogao. Ako ih ne budem mogao osobno uvjeriti, dopustit ću neka sve ide svojim tokom i neću pokušati ništa postići preko nje. Obiteljske su svađe najveće zlo, i nipošto ne bi bilo dobro da se međusobno zavadimo.

Njegove su sestre, s kojima je imao priliku razgovarati sutradan ujutro, podjednako nerado slušale njegov savjet, bile su podjednako nepopustljive prema njegovim razlozima i podjednako odlučne glede svog zadovoljstva kao i Tom. Kako se majka nije protivila toj zamisli, nisu se nimalo bojale da to otac ne bi odobrio. Rekoše da ne može biti ničega lošeg u onome što se čini u brojnim uglednim obiteljima i čime se bave mnoge najotmjenije gospođe. Ako netko može naći bilo kakav prigovor zamisli poput njihove, u kojoj će sudjelovati samo braća i sestre te prisni prijatelji i o kojoj neće ništa čuti nitko osim njih, onda je tu riječ o obzirnosti koja više nema veze s umom. Činilo se da je Julia sklona priznati kako bi Marijin položaj mogao zahtijevati poseban oprez i

istančanost... no to se nije moglo primijeniti i na nju... ona bijaše slobodna. Maria je, pak, očigledno smatrala kako su je zaruke toliko izdigle iznad stege da se zbog njih morala manje nego Julia savjetovati s ocem ili majkom. Edmund je imao malo nade, ali je još uporno govorio kadli je Henry Crawford, upravo došavši iz župnog dvora, ušao u sobu i doviknuo:

— U našem kazalištu nema oskudice u osoblju, gospođice Bertram. Pomoć stiže sa svih strana. Moja vas sestra pozdravlja i nada se da ćete je primiti u družinu, te veli da će biti sretna ako dobije ulogu kakve stare pratilice ili krotke pouzdanice, koju vi ne biste htjele uzeti.

Maria dobaci Edmundu pogled koji je značio: “Što kažeš sada? Je li moguće da mi griješimo ako i Mary Crawford misli poput nas?” Edmund je, ušutkan, morao priznati da draž glume može lako očarati i veleum, pa je, potaknut plemenitom ljubavlju, više razmišljao o tome koliko njezina poruka govori o uslužnosti i želji da im ugoditi nego o bilo čemu drugom.

Plan se razvijao. Otpor bijaše uzaludan. Što se tiče gospođe Norris, Edmund se prevario kad je mislio da će se i ona usprotiviti. Nije spomenula nikakve druge teškoće osim onih o kojima su je za pet minuta razuvjerali najstariji nećak i nećakinja, koji su prema njoj bili svemoćni. Budući da je sve trebalo biti takvo da se nitko ne izloži veliku trošku, a ona baš nikakvu, i da je predvidjela da će tu biti puno žurbe, gužve i važnosti, što joj se dopadalo, i budući je zaključila da će izravna korist za nju biti to što će, kako je zamišljala, morati napustiti svoju kuću gdje je živjela o svom trošku, i stanovati u njihovoj kako bi im u svako doba bila pri ruci, zapravo se oduševila tom zamisli.

14

Činilo se da je Fanny bila više u pravu nego što je Edmund mislio. Pokazalo se da nije baš lako naći komad koji bi svima odgovarao. Tesar je dobio narudžbu i izmjerio sve, istaknuo i otklonio barem dvije vrste teškoća, i pošto im je jasno dokazao da je nužno proširiti plan i povećati izdatke, prihvatio se posla dok su oni još tražili komad. Ostale su pripreme također bile već u toku. Iz Northamptona je stigao golem smotak zelena sukna. Gospođa Norris ga je skrojila (uštedjevši, kao dobra domaćica, pune tri četvrtine metra) pa su sobarice već šile od njega zavjesu, a kazališnog komada još nije bilo. Kad su tako prošla dva-tri dana, Edmund se gotovo ponadao da se neće ni naći.

Bilo je, zapravo, toliko pojedinosti kojima je trebalo obratiti pozornost, toliko ljudi kojima je trebalo ugoditi, tražilo se toliko najboljih uloga i, prije svega, toliko se zahtijevalo da ta predstava bude istodobno tragedija i komedija da se činilo kako ima vrlo malo izgleda za konačnu odluku.

Za tragediju su se opredijelile gospođice Bertram, Henry Crawford i gospodin Yates; za komediju je bio Tom Bertram, ne baš sasvim sam, jer se jasno vidjelo da je i Mary Crawford, premda je uljudno šutjela, sklonija tome. No njemu, zbog odlučnosti i snage, kao da saveznici nisu ni bili potrebni. Osim toga, neovisno o tom velikom i nepomirljivom razilaženju, svi su htjeli predstavu u kojoj ukupno uzevši ima vrlo malo likova, ali u kojoj bi sve uloge bile odlične i da postoje tri glavne junakinje. Prelistali su sve najbolje drame bez ikakva uspjeha. Ni "Hamlet", ni "Macbeth", ni "Otelo", ni "Douglas", ni "Kockar" nisu mogli dati ništa čime bi bar tragičari bili zadovoljni, a "Suparnici", "Škola ogovaranja", "Kolo sreće", "Nasljednik" i jedno dugo "I tako dalje", bili su jedno za drugim odbačeni s još žešćim zamjerkama. Nijedan se komad nije mogao predložiti a da u njemu ne bude kakvih teškoća za nekoga od njih, pa se s jedne ili druge strane neprestano ponavljalo: "Oh, to nikako neće biti dobro. Ne uzimajmo te kićene tragedije. Previše likova. Nema nijedne iole bolje ženske uloge u komadu. Bolje bilo što drugo nego to, dragi Tome. Ne bi se mogle podijeliti uloge. Ne može se očekivati da bi itko uzeo takvu ulogu. Ništa osim lakrdijanja, od početka do kraja. To bi se još, možda, i moglo prihvatiti da nije onih sporednih uloga. Ako baš moram kazati što mislim, onda znaj da sam to oduvijek smatrala najglupljim komadom na engleskom jeziku. Ja ne želim tražiti zamjerke, bit ću sretna ako ću moći bilo kako pomoći, ali smatram da ništa gore ne bismo mogli odabrati."

Fanny je gledala, slušala i zabavljala se promatrajući kako sebičnost, manje ili više prikrivena, upravlja svima njima i pitala se kako će to završiti. Mogla je za svoje osobno zadovoljstvo poželjeti da se nešto igra, jer još nikad nije gledala ni pola predstave, no

tome se protivilo sve ono što bijaše važnije.

— Ovo nikako ne valja — najzad reče Tom Bertram. — Vrlo glupo tratimo vrijeme. Za nešto se moramo odlučiti. Bilo što, bitno je da se nešto odabere. Ne smijemo biti tako izbirljivi. Ako ima nekoliko likova više, to nas ne smije uplašiti. Moramo igrati po dvije uloge. Moramo malo smanjiti zahtjeve. Ako je neka uloga beznačajna, naša će zasluga biti utoliko veća ako od nje napravimo nešto. Od ovog trena ja više neću stvarati teškoće. Prihvatit ću svaku ulogu koju mi dadete, samo ako bude komična. Neka bude komična, i ja ne tražim ništa drugo.

Tada predloži i peti put “Nasljednika,” dvoumeći se samo bi li radije igrao lorda Duberleyja ili doktora Panglossa. Ostale je vrlo ozbiljno, ali sasvim neuspješno, pokušavao uvjeriti kako među likovima ima lijepih tragičnih uloga.

Šutnju koja je nastala nakon njegova jalovog pokušaja, prekinuo je opet on, uzevši jednu od mnogih knjiga s kazališnim komadima koje su ležale na stolu, te je, okrenuvši je, iznenada uzviknuo:

— “Ljubavničke prisege”! Zašto ne bi “Prisege” bile dobre za nas ako su bile dobre za Ravenshawove? Kako ih se nismo već prije sjetili? Čini mi se da bi nam baš odgovarale. Što velite? Tu su dvije glavne tragične uloge za Yatesa i Crawforda, tu je i sluga, stihoklepac za mene... ako nitko drugi ne želi tu ulogu... riječ je o sitnoj ulozi, ali pripada među one koje mi ne bi bile mrske, a kao što već rekoh, odlučio sam prihvatiti što god mi se dade i potruditi se da to ispadne što bolje. Što se tiče ostalih uloga, može ih uzeti tko god hoće. Ostali su još samo grof Cassel i Anhalt.

Taj su prijedlog svi toplo pozdravili. Svima je već dojadilo kolebanje, i prvo što su pomislili bilo je kako se dotad nije predložilo još ništa što bi se moglo toliko svidjeti svima. Gospodin Yates bijaše posebno zadovoljan: on je u Ecclesfordu uzdisao i čeznuo za tim da igra baruna, zavidio je lordu Ravenshawu na svakoj rečenici koju je izgovorio i bio je prisiljen ponavljati ih poslije u svojoj sobi. Barun Wildenheim bio je vrhunac njegovih glumačkih ambicija. Budući da je pola scena znao već na pamet, sada se vrlo živahno ponudio za tu ulogu. No treba biti pravedan prema njemu i reći da je nije odlučio prisvojiti. Sjetivši se da u Frederickovoj ulozi ima, također, vrlo lijepih prilika za patetiku, pokazao se podjednako pripravnim da ju prihvati. Henry Crawford bio je spreman uzeti bilo koju od tih dviju uloga. Bit će potpuno zadovoljan onom koju gospodin Yates ne uzme, te su potom neko vrijeme njih dvojica laskali jedan drugom. Osjećajući se, kao Agatha, vrlo zainteresirana za tu ulogu, gospođica Bertram preuzme na sebe odluku o tom, te napomene gospodinu Yatesu da se tu mora voditi računa o visini i stasu i da se njoj čini kako je on, budući da je viši, kao stvoren za baruna. Ostali priznaše da je ona u pravu, te je, pošto su te dvije uloge tako i prihvaćene, bila sigurna da će imati pravog Fredericka. Tri su uloge već podijelili, a o gospodinu Rushworthu je Maria neprestano govorila da će pristati na sve, no u tom se trenu Julia, namjeravajući kao i njezina sestra igrati Agathy, pokolebala zbog gospođice Crawford.

— Sad se ne ponašamo lijepo prema onima koji su odsutni — reče ona. — Tu nema dovoljno žena. Amelia i Agatha su dobre za Mariu i mene, ali ovdje nema ničega za vašu sestru, gospodine Crawforde.

Gospodin Crawford je želio da se o tome ne misli. Uvjeran je, reče, kako njegova sestra ne želi igrati u predstavi, osim ako bi im trebalo u nečemu pomoći, i kako ne bi dopustila da se u ovom slučaju obaziru na nju. Međutim, tome se odmah usprotivio Tom Bertram, tvrdeći da je uloga Amelije u svakom pogledu baš pogodna za gospođicu Crawford, ako je bude htjela prihvatiti.

— Koliko je prirodno toliko je i nužno da ta uloga bude njezina — reče on — kao što će Agathu dobiti jedna od mojih sestara. Neće to biti nikakva žrtva, jer je uloga vrlo komična.

Na to svi privremeno zašutješe. Obje su se sestre doimale zabrinuto, jer je i jedna i druga mislila da ima više prava na Agathinu ulogu i nadala se da će je ostali prisiliti da je prihvati. Taj problem riješi ubrzo Henry Crawford, koji je u međuvremenu uzeo dramu i naoko nemarno prelistavao prvi čin.

— Moram zamoliti gospođicu Juliju Bertram — reče on — da ne uzme ulogu Agathe, jer će to upropastiti moju ozbiljnost. Vi to ne smijete, zaista ne smijete — doda okrenuvši se prema njoj. — Ne bih mogao izdržati gledajući vaše lice koje bi tada moralo biti tužno i blijedo. Zacijelo bih se sjetio mnogih naših šala, pa bi Frederick i njegova naprtnjača morali pobjeći.

Izrekao je to prijazno i uljudno, no Juliju nije pogodio njegov način nego smisao svega toga. Vidjela je njegov pogled upućen Mariji, koji je učvrsti u uvjerenju da je uvrijeđena. To je splotka, to je podvala — ona je zanemarena, a Maria je stekla prednost. Pobjednički osmijeh što ga je pokušala prikriti pokazao je da ona to vrlo dobro razumije. Međutim, prije nego što se Julia mogla toliko svladati da nešto kaže, glas protiv nje dao je i brat rekavši:

— O, da, Maria mora biti Agatha. Maria će biti najbolja Agatha. Iako Julia umišlja da joj je draža tragedija, ja joj to ne mogu vjerovati. Kod nje nema ničega tragičnog. Ona nema tragičan izgled. Lice joj nije tragično, hoda prebrzo, govori prebrzo i ne bi mogla zadržati tragičan izraz na licu. Bolje bi bilo da igra staru seljanku, ženu onog težaka. Doista, Julia, to ti je najbolje. Riječ je o vrlo zgodnoj ulozi, vjeruj mi. Ta starica veoma duhovito odgovara svom mužu koji govori dobroćudno, ali kićeno. Ti ćeš biti težakova žena.

— Težakova žena? — uzvikne gospodin Yates. — O čemu to govorite? To je najtričavija, najništavnija i najbeznačajnija uloga. Sve same otrcanosti. U cijeloj ulozi nema nigdje podnošljivog teksta. Zar da to igra vaša sestra? Vrijedate je takvim prijedlogom. U Ecclesfordu je tu ulogu trebala igrati guvernant. Svi smo se složili da se ona ne može ponuditi nikome drugom. Budite malo pravedniji, gospodine ravnatelju, molim vas. Vi ne zaslužujete taj položaj ako ne možete malo bolje ocijeniti sposobnosti svoje družine.

— Što se toga tiče, dragi prijatelju, dokle god ja i moja družina nešto doista ne odigramo, mora biti malo nagađanja; no nije mi namjera da podcijenim Juliju. Ne možemo imati dvije Agathe, a moramo imati jednu seljanku. Mislim da sam osobno dao primjer umjerenosti kad sam se zadovoljio ulogom sluge. Ako je uloga tričava, zasluga će joj biti veća napravi li nešto od nje, a ako se toliko protivi svemu što je komično, onda

neka govori tekst težaka, a ne njegove žene, i neka tako sasvim izmijeni te uloge. On je, nema dvojbe, dovoljno ukočen i patetičan. Time se ne bi nimalo promijenila predstava, a što se tiče težaka, ja bih, ako dobije ženin tekst, vrlo rado preuzeo njegovu ulogu.

— Unatoč vašoj sklonosti težakovoj ženi — reče Henry Crawford — neće se od nje moći napraviti ništa pogodno za vašu sestru, a mi ne smijemo dopustiti da joj se bilo što nametne samo zato što je dobre naravi. Ne smijemo dopustiti da prihvati tu ulogu. Ne smijemo dopustiti da nas posluša. Njezina će darovitost biti potrebna za Amelijinu ulogu. Amelia je lik koji je čak teže odigrati nego Agathu. Ja smatram Ameliju najtežom ulogom u cijelom komadu. Ona zahtijeva velike sposobnosti, mnogo šarma, kako bi bila razigrana i jednostavna, bez pretjerivanja. Vidio sam velike glumice koje nisu bile dorasle toj ulozi. Jednostavnost je, doista, izvan domašaja gotovo svih profesionalnih glumica. Ona zahtijeva profinjenost osjećaja koju one nemaju. Zahtijeva damu... jednu Juliju Bertram. Vi ćete se, nadam se, prihvatiti te uloge? — reče on, uperivši u nju pogled pun molbe, što ju je malo smekšalo. Međutim, dok se kolebala što da kaže, opet se umiješao njezin brat i napomenuo kako gospođica Crawford ima na tu ulogu veće pravo.

— Ne, ne, Julia ne smije biti Amelia. Ta uloga nije nipošto za nju. Ne bi joj se svidjela. Nije ona za to. Previsoka je i presnažna. Amelia treba biti niska, lagana, mladenačka, živahna. Ona odgovara gospođici Crawford, i jedino njoj. Izgled joj je baš kao stvoren za tu ulogu, i uvjeren sam da će je ona odlično odigrati.

Ne obrativši pozornost tim riječima, Henry Crawford nastavi moliti Juliju.

— Morate nam učiniti tu uslugu — reče on — zaista morate. Kad proučite ulogu, vjerujem da ćete uvidjeti da vam odgovara. Vi biste možda odabrali tragediju, ali mi se čini da komedija bira vas. Morat ćete me posjetiti u zatvoru, s košaricom punom hrane. Nećete odbiti da me posjetite u zatvoru? Kao da vas već vidim kako ulazite s košaricom.

Osjetilo se da njegov glas djeluje na nju. Julia se pokolebala. No ne pokušava li on samo popraviti ono što je već učinio, umiriti je i natjerati da zaboravi maloprijašnju uvredu? Nije mu vjerovala. Uvreda bijaše sasvim jasna. Možda se samo prevrtljivo igra s njom. Sumnjičavo pogleda sestru. O tom će odlučiti Marijin izraz lica. Ako je ljuta i uznemirena... no Maria se držala sasvim spokojno i zadovoljno, a Julia je dobro znala da Maria u ovoj prigodi može biti sretna samo na njezinu štetu. Stoga mu, malo se razljutivši, reče drhtavim glasom:

— Čini mi se da se ne bojite da nećete moći ostati ozbiljni kad uđem s košaricom punom hrane... iako bi se to moglo pretpostaviti... no ja sam jedino kao Agatha, tobože, neodoljiva! — Ona je zastala, a Henry Crawford se doimao prilično glupo, i kao da ne zna što bi rekao. Tom Bertram opet progovori:

— Gospođica Crawford mora biti Amelia. Ona će biti izvrsna Amelia .

— Ne boj se da ja želim tu ulogu — vikne Julia, brzopleta od srdžbe. — Neću biti Agatha, ali neću igrati ni bilo što drugo; što se tiče Amelije, ta mi je uloga najodvratnija na svijetu. Mrzim je. To je odbojna, mala, drska, neprirodna, besramna djevojka. Oduvijek sam se protivila komediji, a ovo je komedija u najgorem obliku. — Izrekavši to, ona žurno ode iz sobe, ostavivši u mnogima od njih nelagodne osjećaje, ali ne izazvavši sućut ni kod koga, osim kod Fanny, koja je sve to mirno slušala i koja se

razmišljajući o njezinim postupcima izazvanim ljubomorom morala od srca sažaliti nad njom.

Kad je Julia izišla, neko su vrijeme svi šutjeli, no njezin se brat ubrzo vratio poslu i "Ljubavničkim prisegama", te je uz pomoć gospodina Yatesa nestrpljivo prelistavao dramu kako bi vidio kakav je dekor potreban, dok su Maria i Henry Crawford poluglasno razgovarali. Njezino očitovanje koje je započela riječima: "Vjerujte da bih vrlo rado tu ulogu prepustila Juliji, ali premda ću je ja igrati vrlo loše, uvjeren sam da bi je ona odigrala još gore", svakako je izazvalo sve one pohvale koje je i tražila.

Poslije nekog se vremena društvo napokon razišlo kad su Tom Bertram i gospodin Yates otišli zajedno da se još posavjetuju o nekim pojedinostima u sobi koju su već počeli nazivati "kazalištem" i kad je gospođica Bertram odlučila osobno otići do župnog dvora i gospođici Crawford ponuditi ulogu Amelije, te je Fanny ostala sama.

Svoju je samoću odmah iskoristila tako što je uzela knjigu koja je ostala na stolu i počela se upoznavati s djelom o kojem je već mnogo slušala. Bila je vrlo radoznala i čitala ga žudno, zastajući samo pokatkad, zgranuta što se nešto takvo moglo odabrati u ovoj prigodi i što se moglo predložiti i prihvatiti za privatno kazalište! Agatha i Amelia činile su joj se, svaka na svoj način, tako nepogodnima za privatno prikazivanje. Položaj jedne i jezik druge bili su tako neprikladni za svaku čednu ženu da gotovo nije mogla vjerovati da njezini rođaci znaju u što se upuštaju. Gorjela je od želje da se osvijeste što prije, a to će se dogoditi onda kad ih Edmund ukori, što će on bez sumnje učiniti.

Gospođica Crawford je prihvatila ulogu vrlo rado. Ubrzo po povratku gospođice Bertram iz župnog dvora, stigao je gospodin Rushworth, pa je i on dobio ulogu. Ponuđeni su mu grof Cassel i Anhalt, i u početku nije znao za koju bi se ulogu opredijelio, te je htio da mu to kaže gospođica Bertram, ali kad mu je objašnjena razlika u karakteru tih likova i kad je razabrao koji je koji, sjetio se da je jedanput u Londonu gledao taj komad i da mu se Anhalt učinio vrlo glupim pa se ubrzo odlučio za grofa. Gospođica Bertram se složila s njegovim izborom, jer je za njega bilo bolje da mora što manje učiti. Ipak nije mogla željeti, kao on, da se grof i Agatha zajedno pojavljuju i igraju niti baš strpljivo čekati dok je on polako listao stranice nadajući se da će naći takvu scenu. Vrlo je ljubazno pregledala njegovu ulogu i skratila sve što se u njoj moglo skratiti, upozorivši ga osim toga da mora biti vrlo lijepo odjeven i da mora odabrati boje za svoje kostime. Gospodinu Rushworthu se veoma svidjelo što će biti elegantan, premda je hinio da to prezire. Previše se zanio razmišljajući o svom izgledu da bi mislio o drugima, te da bi došao do bilo kojeg od onih zaključaka ili da bi osjetio bilo kakvo nezadovoljstvo na koje je Maria bila već napola pripravna.

Tako se štošta uglavilo prije nego što je Edmund, koji je cijelo priepodne proveo izvan kuće, doznao bilo što o tome. Kad je uoči večere ušao u salon, začuo je bučan razgovor što su ga vodili Tom, Maria i gospodin Yates, a gospodin Rushworth mu je živahnim koracima krenuo u susret, kako bi mu priopćio radosnu vijest.

— Pronašli smo dramu — progovori on. — Igrat ćemo “Ljubavničke prisege”; ja ću biti grof Cassel, i najprije ću se pojaviti u modru odijelu s ogrtačem od ružičasta satena, a poslije ću imati jedno lijepo otmjeno lovačko odijelo. Ne znam hoće li mi se svidjeti.

Fanny je pogledom pratila Edmunda, a srce joj je bilo uz njega dok je slušala te riječi, gledala njegovo lice i slutila njegove osjećaje.

— “Ljubavničke prisege!” — bilo je jedino što je glasom koji je odražavao krajnju zaprepaštenost odgovorio gospodinu Rushworthu, zatim se okrenuo prema bratu i sestrama kao da gotovo i ne sumnja da će oni to poreći.

— Da — uzvikne gospodin Yates. — Nakon svih naših rasprava i teškoća uvidjeli smo da nema ničega drugog što bi nam u svemu odgovaralo toliko, ničega tako običnog kao što su “Ljubavničke prisege”. Čudno je što se toga nismo već prije sjetili. Bio sam užasno glup, jer tu se možemo koristiti svime što sam vidio u Ecclesfordu, a vrlo je dobro kad se ima neki uzor! Već smo podijelili gotovo sve uloge.

— A što ćete sa ženama? — zapita ozbiljno Edmund i pogleda Mariju.

Maria pocrveni protiv volje dok mu je odgovarala.

— Ja uzimam ulogu koju je trebala igrati leđi Ravenshaw, a — doda pogledavši ga smionije — gospođica Crawford će biti Amelia.

— Nikad ne bih pomislio da je to komad u kojem možemo tako lako podijeliti uloge među sobom — odvraći Edmund, okrenuvši se prema vatri oko koje su sjedile njegova majka, tetka i Fanny i sjedne držeći se vrlo ljutito.

Pridruživši mu se, gospodin Rushworth reče:

— Ja se pojavljujem triput i imam četrdeset dvije replike. Prilično mnogo, zar ne? No ne sviđa mi se što ću biti tako elegantan. Neću se gotovo ni sam moći prepoznati u modrom odijelu i ogrtaču od ružičastog satena.

Edmund mu nije mogao odgovoriti. Za nekoliko minuta je gospodin Bertram pozvan da izađe iz sobe kako bi riješio neke tesarove dvojbe. Kako je s njim pošao gospodin Yates, a ubrzo za njima izašao i gospodin Rushworth, Edmund odmah iskoristi priliku da prozbori:

— Ne mogu pred gospodinom Yatesom govoriti što mislim o tom komadu a da time ne bacim ljagu na njegove prijatelje u Ecclesfordu, no moram sada, draga moja Maria, kazati tebi kako mislim da ta predstava nije nimalo pogodna za privatno prikazivanje i kako se nadam da ćeš odustati od nje. Uvjeran sam da ćeš tako postupiti kad još jednom pročitaš pozorno tekst. Pročitaj samo prvi čin na glas majci ili tetki, pa ćeš vidjeti da ga ne možeš odobriti. Onda nećeš, uvjeren sam, morati oca pitati za mišljenje.

— Mi sasvim drukčije gledamo na to — uzvikne Maria. — Ja savršeno poznajem tu predstavu, možeš mi vjerovati. Kad se ponešto izbací, a to će se naravno učiniti, ne vidim čemu bi se još moglo prigovoriti. Ja nisam jedina djevojka koja smatra taj komad potpuno pogodnim za privatno prikazivanje.

— Žao mi je što je tako — odgovori on. — No u ovom moraš ti predvoditi. Ti moraš dati primjer. Ako su drugi pogriješili, tvoje je da to popraviš i da im pokažeš što je prava istančanost. U pogledu doličnosti mora tvoje ponašanje biti zakon za ostale u ovom našem društvu.

Ova je predodžba njezine važnosti donekle djelovala, jer nitko nije više od Marije želio biti na čelu, te je odgovorila mnogo raspoloženije:

— Veoma sam ti zahvalna, Edmund, i uvjerena da su ti namjere najbolje, ali ipak mislim da sve gledaš suviše crno, i doista ne mogu sve ostale nagovarati kad je nešto takvo posrijedi. To bi, čini mi se, bilo krajnje nedolično.

— Zar misliš da mi je nešto takvo moglo pasti na pamet? Ne, neka tvoje ponašanje bude jedini nagovor. Reci da se, pročitavši dramu, ne osjećaš dolaslom ulozi, da ti se čini kako ona zahtijeva veći napor i sigurnost nego što ih ti možeš dati. Reci to odlučno, pa će biti sasvim dovoljno. Tko god zna misliti, shvatit će tvoju pobudu. Od predstave će se odustati, a tvojoj će se istančanosti iskazati primjereno poštovanje.

— Ne igray nikakvu nepristojnu ulogu, draga moja — reče leđi Bertram. — Sir Thomasu se to ne bi svidjelo. Fanny, zazvoni! Moram večerati. Julia se, valjda, već obukla.

— Uvjeran sam, gospođo — reče Edmund pretekavši Fanny — da se to ne bi

svidjelo Sir Thomasu.

— Eto, draga moja, čuješ li što kaže Edmund?

— Ako bih ja odbila ulogu — reče Maria, opet žustrije — svakako bi je uzela Julia.

— Što? — uzvikne Edmund. — Zar i onda kad bi znala zašto to činiš?

— Ah, mogla bi pomisliti da zbog razlike među nama — zbog razlike u našim položajima — ona ne mora biti tako obzirna kao ja. Uvjerena sam da bi to rekla. Ne, morate me ispričati. Ja ne mogu povući svoj pristanak. Sve je već predaleko odmaknuto, svi bi se veoma razočarali, a Tom bi se grdno naljutio. Osim toga, budemo li tako izbirljivi, nećemo nikada ništa ni igrati.

— Upravo sam htjela kazati isto — prozbori gospođa Norris. — Budete li svakoj predstavi pronalazili mane, nećete ništa ni igrati, pa će sav novac za pripreme biti uludo potrošen, a to bi, vjerujem, bila sramota za sve nas. Ja ne znam taj komad, ali kao što Maria veli, ako u njemu ima ičega neugodnog (a toga ima u većini predstava), to se lako može izostaviti. Ne smijemo se kruto držati baš svake riječi, Edmund. Budući da će u predstavi sudjelovati i gospodin Rushworth, u tome ne može biti ničega lošeg. Žao mi je samo što Tom nije znao što hoće prije nego što se tesar latio posla, jer je ovako izgubio na onim bočnim vratima pola dana. No zavjesa će biti dobro napravljena. Sobarice vrlo dobro rade svoj posao, pa mislim da ćemo trgovcu moći vratiti nekoliko desetaka kolutova. Ne moraju se staviti tako gusto jedan do drugoga. Ja vam, nadam se, pomažem tako što ne dopuštam rasipanje i nastojim sve iskoristiti što bolje. Uvijek je potrebna jedna staložena glava za nadzor nad tolikom mladeži. Zaboravila sam Tomu ispričati nešto što mi se baš danas dogodilo. Kad sam bila u dvorištu za živad i upravo htjela krenuti, ugledala sam, zamislite, Dicka Jacksona kako ide prema vratima prostorije za služinčad i nosi dvije jelove daske. Nosi ih ocu, bez sumnje. Majka ga je slučajno poslala ocu da mu nešto kaže, a onda mu je otac rekao neka donese te dvije daske, jer su mu prijeko potrebne. Ja sam znala što sve to znači, jer nam je baš u tom trenu zazvonilo nad glavom zvono za ručak, a kako mrzim nametljive ljude (Jacksonovi su vrlo nametljivi — to sam uvijek govorila, oni pripadaju među one ljude koji izvuku sve što mogu), rekla sam dečku bez uvijanja (velikom nespretnom klipanu od deset godina, znate, koji bi se sebe trebao stidjeti): “Ja ću odnijeti daske tvom ocu, Dick, a ti požuri kući što brže možeš.” Dječak se držao vrlo glupo i okrenuo se bez riječi, jer ja znam govoriti vrlo strogo. Držim da će ga to privremeno odvratiti od pljački oko kuće. Mrzim takvu pohlepu. Vaš je otac vrlo dobar prema toj obitelji i da je tom čovjeku posla preko cijele godine.

Nitko se nije potrudio odgovoriti. Ubrzo se vratiše ostali, te Edmund uvidje da mu jedina utjeha može biti to što ih je pokušao urazumiti.

Večera je prošla u mučnom raspoloženju. Gospođa Norris je opet pričala o svojoj pobjedi nad Dickom Jacksonom, ali o predstavi i o pripremama nije se inače mnogo govorilo, jer je Edmundovo protivljenje osjetio čak i njegov brat, iako to ne bi priznao. Maria je, želeći da je Henry Crawford snažno podupre, mislila kako je bolje izbjegavati tu temu. Gospodin Yates, koji se pokušavao dodvoriti Juliji, uvidio je da njezino sumorno raspoloženje ne trpi nikakav drugi razgovor osim njegova pričanja o tom kako

mu je žao što je istupila iz njihove družine, a gospodin Rushworth, kojem su se po glavi vrzmali samo njegova uloga i odijelo, ubrzo je ispričao sve što se o jednom i o drugom moglo reći.

No razmišljanje o kazalištu odgodilo se samo za jedan do dva sata. Trebalo je još štošta riješiti. Budući da ih je večer opet ohrabrila, kad su se ponovno svi našli na okupu u salonu, Tom, Maria i gospodin Yates ubrzo su sjeli za jedan odvojeni stol — kao nekakav odbor — držeći pred sobom otvorenu knjigu, i upravo su se udubili u dramu kad ih je prekinuo dobrodošao ulazak gospodina i gospođice Crawford koji, premda je bilo kasno, mračno i blatno, nisu mogli odoljeti želji da dođu, i dočekani su zahvalno i radosno.

“Onda, kako napredujete?” i “Što ste odlučili?” i “Oh, ništa ne možemo bez vas”, čulo se odmah poslije pozdrava. Henry Crawford je ubrzo sjeo za stol s ono troje, a njegova je sestra prišla ledi Bertram i, pokazujući simpatičnu pažnju, govorila joj komplimente.

— Zaista vam moram čestitati, ledi Bertram — reče ona — što je komad odabran, jer, iako ste to vi podnosili uzorno strpljivo, uvjerena sam da vam se moralo smučiti od naše galame i naših teškoća. Glumci se vjerojatno raduju, ali oni koji su po strani svakako su neusporedivo sretniji zbog odluke, i ja se iskreno veselim s vama, gospodo, kao i s gospodom Norris, i sa svima ostalima koji su u istom položaju — napomene ona pogledavši pomalo plašljivo, a pomalo lukavo, preko Fanny u Edmunda.

Ledi Bertram joj odgovori vrlo uljudno, ali Edmund ne prozbori ništa. Ne opovrgne njezine riječi o sebi da je samo promatrač. Pošto je još nekoliko minuta čavrljala s društvom oko vatre, gospođica Crawford se vrati onima oko stola. Stojeći pokraj njih, doimala se tako kao da je njihov dogovor zanima, a onda je, kao da joj je odjednom palo nešto na um, uzviknula:

— Dragi moji prijatelji, vi ste se svojski prihvatili tih seoskih kućica i pivnica, onog što je u njima i oko njih... ali, molim vas, recite mi kakva je moja sudbina. Tko će biti Anhalt? Kome ću se od vas, gospodo, imati zadovoljstvo udvarati?

Za trenutak ne reče nitko ništa, a onda više njih progovori u isti mah, kako bi joj rekli tužnu istinu da još nemaju Anhalta.

— Gospodin Rushworth će biti grof Cassel, ali se još nitko nije prihvatio Anhalta.

— Ja sam mogao birati između tih dviju uloga — reče gospodin Rushworth — i mislim da mi se više sviđa grof, iako nisam oduševljen što ću morati biti vrlo lijepo odjeven.

— Uvjerena sam da ste vrlo mudro odabrali — odvrati gospođica Crawford, držeći se veselije. — Anhaltova je uloga teška.

— Grof ima četrdeset dvije replike — istakne gospodin Rushworth — a to nije baš malo.

— Nimalo se ne čudim — reče gospođica Crawford poslije kratke stanke — što još nema nikoga za Anhalta. Amelia ne zaslužuje ništa bolje. Takva drska gospođica može lako uplašiti muškarce.

— Ja bih i te kako rado preuzeo tu ulogu, kad bi to bilo moguće — uzvikne Tom —

ali se, na žalost, sluga i Anhalt pojavljuju istodobno. Ipak, neću je se sasvim odreći... vidjet ću što se može učiniti... pročitat ću sve još jedanput.

— Tu ulogu bi trebao uzeti vaš brat — reče tiho gospodin Yates. — Mislite da ne bi pristao?

— Ja ga neću moliti — odgovori Tom hladno i odlučno. Gospođica Crawford je govorila o nečemu drugom, a ubrzo potom pridružila se društvu oko vatre.

— Ja im nimalo nisam potrebna — reče ona sjednuvši. — Samo ih zbunjujem i prisiljavam da mi uljudno odgovaraju. Gospodine Edmunda Bertrame, budući da ne sudjelujete u predstavi, bit ćete nepristran savjetodavac, pa se stoga obraćam vama. Što da učinimo s Anhaltom? Može li se udesiti da netko od ostalih igra i njegovu ulogu? Što nam vi savjetujete?

— Savjetujem vam — reče on mirno — da uzmete drugi komad.

— Ja ne bih imala ništa protiv toga — odgovori ona — jer, iako ne bih bila baš nezadovoljna ulogom Amelije ako ostali glumci budu dobri... to jest, ako se sve bude razvijalo dobro... bilo bi mi žao da ih dovedem u nepriliku, ali, kako oni za onim stolom — doda pogledavši tamo — ne žele čuti vaš savjet, neće ga, jamačno, ni prihvatiti.

Edmund ne reče više ništa.

— Ako bi vas koja uloga mogla dovesti u iskušenje da je igrate, držim da bi to bila Anhaltova — napomene vragolasto gospođica nakon kratke šutnje — jer on je, znate, svećenik.

— Ta me okolnost ne bi nipošto dovela u iskušenje — odgovori on — jer bi mi bilo žao da zbog moje loše glume taj lik postane smiješan. Zacijelo se vrlo teško može postići da se Anhalt ne doima ukočen i strog propovjednik, a čovjek koji je osobno odabrao to zanimanje vjerojatno je među posljednjima koji bi ga željeli prikazati na pozornici.

Gospođica Crawford je time bila ušutkana, te je pomalo ljutita i uvrijeđena, privukla svoj stolac mnogo bliže čajnom stoliću i obratila svu pozornost gospođi Norris, koja je imala glavnu riječ.

— Fanny — dovikne Tom Bertram s drugog stola gdje je savjetovanje živo teklo i dalje i gdje razgovor nije prestajao — potrebna nam je tvoja pomoć.

Fanny smjesta skoči na noge očekujući da će je poslati po nešto jer se ostali, usprkos svemu što je Edmund činio, još nisu odviknuli od toga da joj daju takve poslove.

— Ah, ne želimo da se dižeš. Ne treba nam tvoja pomoć odmah. Bit ćeš nam samo potrebna u predstavi. Morat ćeš igrati težakovu ženu.

— Ja? — uzvikne Fanny spustivši se opet na stolac i držeći se vrlo uplašeno. — Morate me ispričati, zaista. Ne bih znala ništa odglumiti niti kad biste mi ponudili cio svijet. Ne, doista ne znam glumiti.

— Ali moraš glumiti, jer mi te toga ne možemo osloboditi. Ne boj se, nije to nikakva uloga, baš nikakva, ukupno nema više od šest-sedam replika, i neće biti osobito važno ako nitko ne čuje nijednu tvoju riječ, pa stoga možeš govoriti koliko god hoćeš tiho. Moraš biti tamo samo da gledamo u tebe.

— Ako se bojite šest replika — uzvikne gospodin Rushworth — Što biste učinili s ulogom poput moje? Ja moram naučiti četrdeset dvije.

— Nije riječ o tom da se ja bojim učenja na pamet — reče Fanny zaprepastivši se što u tom trenutku samo ona govori u sobi i što su gotovo sve oči uprte u nju — ali ja uistinu ne znam glumiti.

— Da, da, znaš ti glumiti sasvim dovoljno za nas. Nauči svoju ulogu, a mi ćemo ti reći sve ostalo što trebaš činiti. Imaš samo dvije scene, a budući da ću ja biti težak, dovest ću te i gurati po pozornici, te jamčim da ćeš to odigrati vrlo dobro.

— Ne, doista, gospodine Bertrame, morate me ispričati. Ne možete ni zamisliti kako je to. Ja to nipošto ne mogu. Ako bih se toga i prihvatila, samo bih vas razočarala.

— Uh! Uh! Ne budi tako stidljiva. Odigrat ćeš to vrlo dobro. Bit ćemo vrlo obzirni prema tebi. Ne očekujemo savršenstvo. Moraš nabaviti tamnu haljinu, bijelu pregaču i kapicu, a mi ti moramo napraviti nekoliko bora na licu i oko očiju, pa ćeš biti vrlo zgodna mala starica.

— Morate me toga osloboditi, doista morate — vikne Fanny crveneći se sve više i više od prevelikog uzbuđenja i okrenuvši se očajno prema Edmundu, koji ju je dobrostivo promatrao. Međutim, on je samo ohrabri osmijehom jer se nije htio zamjeriti bratu svojim miješanjem. Njezina molba nije djelovala na Toma. Samo je ponovio ono što je već rekao. No nije bila riječ samo o Tomu, jer su njegov zahtjev sada poduprli Maria, gospodin Crawford i gospodin Yates, pokazujući upornost koja se razlikovala od njegove time što je bila blaža ili uglađenija, pa je to sasvim svladalo Fanny, koja nije stigla još ni odahnuti kad joj se gospođa Norris obratila srditim šapatom koji su čuli i ostali:

— Koliko se truda ovdje ulaže ni zbog čega; zaista se stidim, Fanny, što stvaraš takve teškoće oko neznatne usluge koju trebaš učiniti svojim rođacima... i to njima koji su tako dobri prema tebi! Prihvati pristojno tu ulogu, i ne pričaj više o tome, molim te.

— Ne nagovarajte je, gospođo — reče Edmund. — Nije pošteno da utječete na nju. Vidite da ne želi glumiti. Neka o tom odluči sama, kao i svi mi ostali. Možete se pouzdati u njezinu prosudbu kao i u odluku svih drugih. Nemojte je više nagovarati.

— I neću — odgovori osorno gospođa Norris — ali ću je smatrati vrlo tvrdoglavom i nezahvalnom ako ne učini ono što traže od nje njezina teta i rođaci... da, smatrat ću je veoma nezahvalnom, pogotovu kad se ima na umu tko je i što je ona.

Edmund se previše razljutio da bi mogao govoriti, ali gospođica Crawford, pogledavši za tren osupnuto gospođu Norris, pa Fanny, čije su oči bile pune suza, progovori odmah prilično odrješito.

— Ne sviđa mi se moj položaj, ovdje mi je pretoplo — reče i pomakne stolac prema drugom kraju stola do Fanny pa joj prišapne sjednuvši kraj nje tihim i prijaznim glasom: — Ne uzrujavajte se, draga gospođice Price... ovo je neugodna večer... svi su ljuti i zajedljivi... no nemojmo im obraćati pozornost. — Potom nastavi usrdno razgovor s njom, trudeći se da joj popravi raspoloženje, iako je i sama bila neraspoložena. Pogledavši brata, spriječila je bilo kakve molbe kazališnog odbora, i njezini su uistinu plemeniti osjećaji, koji su gotovo isključivo njome vladali, ubrzo opet učvrstili Edmundovo dobro mišljenje koje se maločas pokolebalo.

Fanny nije voljela gospođicu Crawford, ali joj je bila vrlo zahvalna na dobroti i, kad

je gospođica Crawford, zamijetivši njezin ručni rad i zažalivši što i ona ne zna tako lijepo raditi, zamolila uzorak te kazala kako pretpostavlja da se Fanny sada sprema za izlazak u društvo, što će se svakako dogoditi kad se njezina rođakinja uda, pa je onda zapitala je li nedavno dobila vijesti od brata pomorca i napomenula da bi ga rado vidjela jer ga zamišlja kao vrlo lijepa mladića, i savjetovala Fanny da naruči njegov portret prije nego što se opet otisne na more — Fanny je morala priznati da je to vrlo ugodno laskanje i morala je slušati i odgovarati življe nego što je namjeravala.

Dogovor o predstavi trajao je i dalje. Pozornost gospođice Crawford odvratio je Tom rekavši s beskrajnim žaljenjem kako vidi da se on nikako ne može, uz ulogu sluge, prihvatiti i Anhalta. Svim je silama to nastojao postići, ali mora odustati.

— No vrlo lako ćemo naći nekoga za tu ulogu — doda on. — Trebamo to samo objaviti, pa možemo birati koga hoćemo. Mogao bih ovog trenutka spomenuti imena najmanje šestorice mladića, koji žive uokrug desetak kilometara oko nas, a koji gore od želje da ih primimo u svoje društvo. Među njima jedan ili dvojica nipošto se ne bi osramotili... ne bih se bojao povjeriti tu ulogu bilo kojem od dvojice Olivera ili Charlesu Maddoxu. Tom Oliver je vrlo pametan mladić, a Charles Maddox je pravi svjetski čovjek, pa ću sutra rano ujutro uzjahati konja i otići do Stokea, te se dogovoriti s jednim od njih. Dok je to govorio, Maria se okrenula i sa strepnjom gledala Edmunda, uvjerena da će se on svakako usprotiviti takvu proširenju njihova plana jer se to potpuno protivilo svim njihovim početnim izjavama, ali Edmund ne reče ništa. Razmislivši malo, gospođica Crawford mirno odgovori:

— Što se mene tiče, ja se ne protivim ničemu što svi vi smatrate prihvatljivim. Jesam li ikada vidjela nekog od te gospode? Jesam. Gospodin Charles Maddox je jednog dana večerao kod naše sestre, nije li tako, Henry? Mladić mirna izgleda. Sjećam ga se. Pozovite njega, molim vas, jer će mi to biti manje neugodno nego da igram s nekim koga uopće ne poznajem.

Anhalta je trebao igrati Charles Maddox. Tom ponovi kako je odlučio otići k njemu sutra rano ujutro i, premda je Julia, koja nije dotad gotovo nijednom otvorila usta, ironično napomenula pogledavši hitro najprije Mariju, zatim Edmunda, da će “mansfieldsko kazalište izazvati veliku živost u cijelom tom kraju”, Edmund je ipak još šutio pokazujući što misli samo svojom odlučnom ozbiljnošću.

— Nisam osobito optimistična glede naše drame — reče gospođica Crawford tiho Fanny, pošto je malo razmislila — i mogu gospodinu Maddoxu kazati da ću donekle skratiti njegov tekst i poprilično svoj, prije nego počnemo zajedno probe. To će biti vrlo neugodno i nipošto ne ono što sam očekivala.

16

Gospođica Crawford nije imala takvu moć da svojim pričanjem kod Fanny potisne u zaborav ono što se dogodilo. Kad je večer prošla, Fanny je otišla u postelju puna dojmova i živaca još uvijek uznemirenih od neprijatnog iznenađenja zbog napada rođaka Toma, napada koji se zbio pred svima. Bila je potištena i zbog tetkine neugodne primjedbe i prijekora. Privući pozornost na takav način, čuti da je to samo uvod u nešto neusporedivo gore, doznati da mora raditi nešto tako nemoguće kao što je gluma, a onda slušati kako je netko optužuje za tvrdoglavost i nezahvalnost, ističući takvom aluzijom njezin zavisni položaj, bilo je u tom trenutku preteško a da bi joj u samoći moglo biti manje teško... pogotovo kad se pridružila bojazan od onoga što bi sutrašnji dan mogao donijeti ako se opet bude govorilo o tome. Gospođica Crawford ju je zaštitila samo privremeno, ali ako joj se opet obrate kad budu sami, i to onako zapovjednički uporno kako su Tom i Maria sposobni, a Edmund možda ne bude nazočan, što da radi? Zaspala je prije nego što je mogla odgovoriti na to pitanje, a ono joj je sutradan ujutro, kad se probudila, bilo podjednako teško kao i prije. Budući da se bijela sobica u potkrovlju, koja je bila njezina spavaća soba otkako je došla u tu obitelj, pokazala neprikladnom da joj ponudi bilo kakav odgovor, ona je, čim se obukla, potražila utočište u drugom dijelu zgrade, mnogo prostranijem i pogodnijem za šetanje i razmišljanje, u kojem je također bila već neko vrijeme gotovo jedina gospodarica. To bijaše učionica, zvana tako sve dok gospođice Bertram nisu zabranile taj naziv, ali koja se za tu svrhu još dugo upotrebljavala. Tu je živjela gospođica Lee i tu su one čitale i pisale, pričale i smijale se, sve do prije tri godine, kad je otišla od njih. Otada ta soba nije više nikome bila potrebna, te je već neko vrijeme bila sasvim napuštena, i u nju je zalazila samo Fanny kad je obilazila svoje cvijeće ili kad je htjela uzeti neku od svojih knjiga koje je još i sada tu rado držala. Gore, u njezinoj sobici, nije za njih bilo ni mjesta, ni prigode. Postupno je sve više cijeneći udobnost te sobe, prenosila sve više i više svojih stvari u nju i tu provodila sve više vremena, a kako se nitko nije tomu protivio, ona ju je zaposjela tako prirodno i spontano da su sada svi tu sobu smatrali njezinom. Istočnu sobu, kako su je nazivali otkad je Maria Bertram napunila šesnaest godina, smatrali su sada Fannynom gotovo koliko i bijelu sobicu u potkrovlju. Bilo je sasvim razumljivo da se ona služi njome jer je njezina bila tako malena da su i gospođice Bertram, koje su u svojim odajama imale sve udobnosti što ih je njihov osjećaj nadmoći mogao zahtijevati, to potpuno odobravale. Gospođa Norris se, postavivši uvjet da se u toj sobi nikad ne smije naložiti vatra, poprilično pomirila s tim da se Fanny služi nečim što nikome drugome ne treba, iako je pokatkad govorila o ugađanju Fanny te se iz njezinih riječi moglo zaključiti kako je to

najbolja soba u kući.

Soba bijaše na tako zgodnu mjestu da je u njoj netko dobroćudan poput Fanny mogao i bez vatre provoditi mnoga prijedpodneva u rano proljeće i u kasnu jesen, a dokle god je u sobu dopirao ijedan tračak sunca, ona se nadala da neće biti odande potpuno otjerana čak ni kada dođe zima. Tu joj je u slobodnim satima bilo vrlo udobno. Mogla je doći čim bi joj se dolje dogodilo što god neugodno i odmah bi se utješila kakvim poslom ili mislima koje bi je tu zaokupile. Njezini lonci s cvijećem, njezine knjige... koje je skupljala od vremena kad je dobila prvi šiling... pisači stol i ručni radovi za dobrotvorne svrhe, sve joj to bijaše pri ruci; a ako nije bila raspoložena ni za kakav posao, ako je bila sklona samo razmišljanju, nije mogla pogledati gotovo nijedan predmet u toj sobi da je ne podsjeti na neki zanimljiv događaj u vezi s njim. Svaka je stvar bila njezin prijatelj ili joj je misli upućivala kakvu prijatelju, iako je tu katkad i mnogo patila, iako su se njezine pobude često pogrešno tumačile, osjećaji zanemarivali i moć shvaćanja podcjenjivala, iako je znala za bol koju nanose samovolja, podsmijeh i ravnodušnost... ipak je poslije svakog takvog događaja došlo i nešto utješno: tetka Bertram bi se zauzela za nju, ili bi je gospođica Lee hrabrila, ili bi, što se događalo još češće i bilo joj milije, Edmund bio njezin zaštitnik i prijatelj. On je podupirao njezine stavove ili objašnjavao što je htjela kazati, govorio joj da ne plače ili joj davao kakav dokaz svoje naklonosti zbog čega bi joj se suze pretvorile u radosnice... i sve se to sada tako ispreplelo i uskladilo zbog vremenske daljine da je svaka tuga iz prošlosti imala svoju draž. Ta joj je soba bila milija od svih drugih, i ne bi bila taj namještaj zamijenila ni za najljepši u cijeloj kući, iako su stvari, i inače sasvim obične, pretrpjele svaku štetu koju im djeca mogu nanijeti. U njoj su najelegantniji ukrasi bili jedan izbljedjeli podnožak, Julijin ručni rad, suviše nevješto napravljen da bi mogao biti u salonu, tri slike rukom izrađene na muslinu, kad je to bilo vrlo moderno. Napravljeni su za tri donja okna na jednom prozoru, a na njima bijaše tintemska opatija između neke pećine u Italiji i mjesečinom obasjana jezera u Cumberlandu. Nad kaminom nalazila se zbirka obiteljskih profila koja se nije smatrala dovoljno dobrom da bude na nekom drugom mjestu, a kraj njih je na zidu bio obješen malen crtež broda koji je prije četiri godine poslao William iz Sredozemlja, s tekstom "Brod Nj. V. Antwerpen", ispisanim na dnu slovima velikim kao glavni jarbol.

U to gnijezdo puno utjehe zaputila se sada Fanny kako bi pokušala iskoristiti njegov utjecaj na svoj uznemireni duh, obuzet sumnjom. Htjela je vidjeti hode li se, gledajući Edmundov profil, sjetiti nekog od njegovih savjeta i hode li i ona udahnuti svježi povjetarac koji bi joj okrijepio dušu. No morala je otkloniti i nešto više od pukog straha hoće li ustrajati: počela se kolebati što bi trebala učiniti. Dok je hodala po sobi, sve više su je obuzimale dvojbe. Je li postupila pravilno kad je odbila ono što se od nje tako usrdno zahtijevalo, ono što su ostali tako jako željeli? Ono što bi moglo biti bitno za zamisao do koje je veoma stalo nekima od onih prema kojima bi trebala biti i te kako susretljiva? Nije li tu riječ o njezinoj zlovolji, sebičnosti i bojazni da se ne izloži kritici? Bi li joj Edmundovo mišljenje, njegova uvjerenost da Sir Thomas ne bi odobrio cijelu zamisao, bilo dovoljno opravdanje za odlučno odbijanje unatoč svemu ostalom? Pomisao da zaigra u predstavi bijaše tako grozna da je bila sklona posumnjati u istinitost

i čistoću svojih razloga. Dok se osvrtna oko sebe i zapažala sad ovo, sad ono što su joj darovali rođaci, njihovo pravo na njezine usluge kao da je bivalo sve jače. Stol između prozora bio je potpuno prekriven kutijama za ručni rad što ih je dobila u raznim prigodama, uglavnom od Toma, te se zbunila misleći koliko su je zadužili tim dragim uspomenama. Dok je pokušavala spoznati svoju dužnost, trgne je iz razmišljanja kucanje na vratima, a kad je tiho kazala “slobodno”, pojavio se onaj kojem je obično povjeravala sve svoje sumnje. Bljesnuše joj oči kad je ugledala Edmunda.

— Mogu li za trenutak razgovarati s tobom, Fanny? — zapita on.

— Da, naravno.

— Htio bih te pitati za savjet. Htio bih čuti tvoje mišljenje.

— Moje mišljenje? — uzvikne ona, zaprepaštena takvim komplimentom, koliko god joj on godio.

— Da, tvoj savjet i mišljenje. Ne znam što da radim. Kao što vidiš, ta zamisao o kazališnoj predstavi postaje sve gora i gora. Izabrali su malone najgori komad koji su mogli naći, a sada, kao kruna svega, hode zatražiti pomoć nekog mladića kojeg svi mi samo površno poznajemo. To će biti kraj one tajnosti i pristojnosti o kojima se u početku govorilo. Ja ne znam ništa loše o Charlesu Maddoxu, ali prevelika prisnost, do koje mora doći ako ga tako primimo u svoje redove, ima mnogo nepovoljnih strana, utoliko više što bi to bila i familijarnost, a ne samo prijateljstvo. Ne mogu o tom smireno razmišljati, i čini mi se da se tako veliko zlo mora spriječiti, ako je ikako moguće. Misliš li i ti tako?

— Mislim, ali što se može učiniti? Vaš brat je čvrsto odlučio.

— Može se učiniti samo jedno, Fanny. Moram osobno preuzeti Anhalta. Dobro znam da ništa drugo neće smiriti Toma. Fanny mu nije mogla odgovoriti.

— To mi se nimalo ne sviđa — nastavi on. — Nikome ne može biti drago ako je prisiljen da bude naoko tako nedosljedan. Budući da se zna da sam se toj ideji protivio od početka, onda je smiješno što im se sada, kad premašuju prvobitni plan u svakom pogledu, pridružujem, ali ne mogu smisliti ništa drugo. Možeš li ti, Fanny?

— Ne — odgovori polako Fanny — ne odmah, ali...

— Ali što? Vidim da se ne slažeš sa mnom. Promisli malo o tom. Možda ne uviđaš poput mene koliko bi to moglo biti nezgodno, kakve bi neugodnosti, po svoj prilici, iskrsnule zato što smo nekog mladića tako primili, dopustili mu da se udomaći među nama, da dolazi u svako doba, i odjednom ga doveli u takav položaj koji svako ustručavanje čini suvišnim. Pomisli samo na slobodu koja će neizbježno nastati na svakom pokusu. Sve je to vrlo loše! Zamisli sebe na mjestu gospođice Crawford, Fanny. Pomisli kako bi ti bilo da igraš Ameliju s nekim stranim čovjekom. Ona ima pravo na obzirnost, jer je i ona obzirna. Čuo sam podosta od onog što ti je sinoć govorila, pa sam mogao shvatiti kako ona ne bi rado igrala s nekim nepoznatim; osim toga, vjerojatno se prihvatila te uloge očekujući nešto drugo... možda nije o tome ni dovoljno razmišljala da bi mogla znati što će biti... te bi bilo uskogrudno, bilo bi čak ružno ako bismo dopustili da tako bude. Njezini se osjećaji moraju poštovati. Zar se ne slažeš s tim, Fanny? Kolebaš se.

— Žao mi je gospođice Crawford, ali mi je još više žao što vidim da ste uvučeni u nešto čemu ste se odlučno protivili i što, prema vašem mišljenju, neće biti po volji mom tetku! Ostali će likovati!

— Neće imati baš mnogo razloga za likovanje kad budu vidjeli kako sramotno glumim. No, ipak će likovati, a ja to moram podnijeti. Međutim, ako ja mogu spriječiti da se za to sazna u okolini, ako se može taj pothvat ograničiti na nas i ta ludorija zadržati u našem krugu, bit ću dobro nagrađen. Ovakav kakav sam sada, nemam nikakva utjecaja i ne mogu ništa učiniti: uvrijedio sam ih, pa me neće slušati. No, kad zbog ovog ustupka budu opet dobro raspoloženi prema meni, nadam se da ću ih moći nagovoriti da predstavu zadrže u mnogo užem krugu nego što su sada naumili. To će biti istinska dobit. Cilj mi je da to ograničim na gospodina Rushwortha i na Grantove. Zar se to ne isplati postići?

— Da, to će biti vrlo važno.

— Ali ti to još ni sada ne odobravaš. Možeš li mi predložiti kakav drugi način kojim bih, možda, uspio postići nešto isto tako dobro?

— Ne, ništa mi drugo ne pada na pamet.

— Onda mi reći da to odobravaš, Fanny. Nisam miran bez tvog pristanka.

— Ah, rođače!

— Ako si ti protiv mene, onda bih trebao posumnjati u sebe, a ipak... Nipošto ne mogu pustiti Toma da ovako nastavi, da jaše uokolo i traži nekoga koga bi mogao nagovoriti da igra u predstavi... nije važno tko će to biti, važno je samo da taj gospodin lijepo izgleda. Mislio sam da ćeš ti više suosjećati s gospođicom Crawford.

— Ona će se tomu, bez sumnje, obradovati. Zacijelo će joj pasti kamen sa srca — reče Fanny, pokušavajući govoriti srdačnije.

— Nikad se još nije vladala tako prijazno prema tebi kao sinoć. Time je stekla veliko pravo na moju susretljivost.

— Zaista je bila vrlo dobra, pa se radujem što će biti pošteđena...

Nije mogla dovršiti taj plemeniti izljev osjećaja. Savjest ju je natjerala da stane usred rečenice, no Edmund je bio zadovoljan.

— Otići ću dolje odmah poslije doručka — reče on — i vjerujem da ću ih razveseliti. A sada, Fanny, neću ti više smetati. Vjerojatno želiš čitati. No nisam se mogao smiriti dok nisam porazgovarao s tobom i došao do ove odluke. Spavao ili bio budan, cijelu mi se noć samo to vrzmalo po glavi. To je zlo, no ja ću ga sada, vjerujem, smanjiti. Ako je Tom ustao, otići ću odmah k njemu i reći mu novost, a kad se sretnemo za doručkom, svi ćemo biti odlično raspoloženi, jer ćemo, eto, vrlo jednodušno izigravati lude. Ti ćeš dotle, po svoj prilici, skoknuti malo u Kinu. Kako napreduje lord Macartney? — zapita on, otvorivši jednu knjigu na stolu, a zatim uzme i nekoliko drugih. — Evo i Crabbeovih pripovijesti, tu je i “Besposličar” da ti donese olakšanje ako se umoriš od svoje velike knjige. Veoma mi se sviđa ova tvoja sobica: čim odem, iz tvoje će glave ishlapiti sve ove gluposti o predstavi, i lijepo ćeš se smjestiti za svoj stol. No nemoj ostati dugo ovdje da ne ozebeš.

Otišao je, ali za Fanny nije bilo ni čitanja, ni Kine, ni smirenja. Priopćio joj je

najčudniju, najnevjerovatniju i najneugodniju vijest, te nije mogla misliti ni na što drugo. On će glumiti! Nakon svega što je pred svima govorio opravdano protiv toga! Nakon svih njegovih riječi koje je čula, nakon svih izraza lica koje je vidjela, nakon svih njegovih osjećaja u koje je proniknula! Zar je to moguće? Zar je Edmund tako nedosljedan? Zar zavarava sam sebe? Ne griješi li? Jao, sve je to djelo gospođice Crawford. Fanny je zapazila njezin utjecaj u svakoj njegovoj riječi, i bila je nesretna. Dvojbe i strah koji su je obuzeli glede njezina vlastitog ponašanja i koji su je prije njegova dolaska uznemirili, ali su se povukli dok ga je slušala, sada su postali nevažni. Utopili su se u ovoj drugoj, većoj brizi. Neka sve ide svojim tokom, njoj je svejedno kako će se to završiti. Rođaci je mogu napadati, ali joj teško mogu nauditi. Ona je sada izvan njihova dohvata, a ako je naposljetku i prisile da popusti... nije važno... ionako je sada sve žalosno.

17

To je, uistinu, bio slavodobitan dan za gospodina Bertrama i Mariju. Nisu se nadali takvoj pobjedi nad Edmundovim obzirima, pa im je stoga ona bila divna. Više nije bilo ničega što bi ih ometalo u ostvarenju omiljele zamisli, te su potajno čestitali jedno drugom na njegovoj ljubomornoj slabosti kojoj su pripisivali tu promjenu, veseli u svakom pogledu. Može se Edmund i dalje držati ozbiljno, govoriti kako mu se njihov plan općenito ne sviđa i kako se osobito protivi baš toj predstavi, ali su oni ipak postigli ono što su htjeli: on će igrati u komadu, a na to ga tjera samo snaga njegove sebičnosti. Edmund je sišao s onih moralnih visina na kojima je dotad bio, a njih su dvoje bili zbog tog srozavanja sretni i zadovoljni.

Međutim, prema njemu su se u toj prigodi ponijeli vrlo lijepo, ne odajući svoju radost ničime osim boricama oko kutova usta. Doimali su se tako kao da i oni misle kako se izbjegla velika opasnost dolaskom Charlesa Maddoxa među njih, kao da su bili prisiljeni da ga prime protiv svoje volje. Rekoše da veoma žele da sve to bude samo u njihovu obiteljskom krugu. Strani bi im čovjek potpuno poremetio mir. Kad je Edmund, povodeći se za tom misli, natuknuo kako se nada da će i broj gledatelja biti ograničen, bili su pripralni, privremeno vrlo susretljivi, obećati što god zaželi. Svi su pokazivali dobro raspoloženje i potporu. Gospođa Norris se ponudila da mu napravi kostim, gospodin Yates ga je uvjeravao kako se Anhaltova posljednja scena s barunom može izvesti s mnogo radnje i zanosa, a gospodin Rushworth je preuzeo na sebe brojenje njegovih replika.

— Možda bi nam sada Fanny — reče Tom — bila voljnija pomoći. Možda bi je ti mogao nagovoriti.

— Ne, ona je nepokolebiva. Nikako neće igrati u predstavi.

— O, u redu. — Više ništa ne rekoše, ali Fanny nasluti da je opet u opasnosti, a njezina se ravnodušnost prema toj opasnosti počne već gubiti.

U župnom dvoru nije bilo manje osmijeha povodom te Edmundove odluke negoli u Mansfieldu; gospođica Crawford se držala vrlo ljupko i veselo, i prišla je opet poslu tako radosno da je to moglo za njega značiti samo jedno. Nedvojbeno je postupio pravilno što poštuje takve njezine osjećaje, mislio je, sretan što se na to odlučio. Cijelo je prijepodne proteklo u vrlo ugodnom, premda ne i osobito utemeljenom, zadovoljstvu. Ono je Fanny donijelo jednu korist, a ta je bila da je gospođa Grant, na ozbiljnu molbu gospođice Crawford, pokazala svoju uobičajenu dobroćudnost i pristala prihvatiti ulogu koju su davali Fanny. No to je bilo jedino što joj je tog dana moglo razveseliti srce. Doduše, i to joj je, kad joj je to Edmund priopćio, zadalo stanovitu bol, jer ju je gospođica Crawford

time zadužila, pa joj je morala biti zahvalna zbog ljubaznosti i truda, a on je govorio o njezinoj zaslugi sa žarkim divljenjem. Više nije bila u opasnosti, ali joj to nije donijelo mir i sigurnost. Duh joj nikad nije bio udaljeniji od smirenosti. Nije mogla smatrati da je osobno pogriješila, ali je u svakom drugom pogledu bila uznemirena. Srce i razum podjednako su se protivili Edmundovoj odluci: nije mu mogla oprostiti nepostojanost i bila je nesretna što je baš zbog te odluke sretan. Potpuno su je ispunili ljubomora i nemir. Gospođica Crawford je došla vedra lica, što joj se činilo poput uvrede, puna ljubaznih riječi, na koje joj je jedva jedvice odgovorila mirno. Svi oko nje bijahu veseli i zaposleni, uspješni i važni; svatko je imao nešto što ga je zanimalo... ulogu, kostim, najmiliju scenu, prijatelje i saveznike; svi su bili zauzeti dogovorima i usporedbama ili su se zabavljali šaljivim zamislima što su ih predlagali. Jedino je ona bila žalosna i nevažna; nije sudjelovala ni u čemu; mogla je otići ili ostati, mogla je biti usred njihove buke ili se iz nje povući u samoću Istočne sobe, da to nitko ne zamijeti i ne zažali što i ona nije tu. Pomislila je da bi gotovo sve drugo bilo bolje od toga. Gospođa Grant je bila važna... o njezinoj se dobroti govorilo s poštovanjem, o njezinu se ukusu i vremenu vodilo računa, njezina je nazočnost bila potrebna, nju su tražili, ugađali joj i hvalili je, pa se Fanny u početku donekle našla u iskušenju da joj pozavidi na prihvaćenoj ulozi. Međutim, kad je razmislila, u njoj su pobijedili plemenitiji osjećaji, i uvidjela je da gospođa Grant ima pravo na poštovanje koje njoj nipošto ne bi moglo pripasti i da ona, ako bi doživjela i najveće poštovanje, nikako ne bi mogla biti mirna kad bi se pridružila tom planu koji mora, vodeći računa o svom tetku, u cjelini osuditi. Fannyno srce nije bilo baš jedino ražalošćeno među njima, kako je ubrzo sebi priznala. I Julia je patila, premda ne sasvim nevin.

Henry Crawford se poigrao njezinim osjećajima; no ona mu je već odavno dopustila da joj se udvara, čak je to i sama tražila, i bila je opravdano ljubomorna na sestru tako da ih je to trebalo obje izliječiti. Sada, kad je bila prisiljena uvidjeti kako mu je Maria draža nego ona, trpjela je ne zabrinuvši se nimalo za Marijin položaj niti se trudeći da se sama smiri razumnim razlozima. Ili je sjedila turobno, bez riječi, obavijena takvom ozbiljnošću koju ništa nije moglo uzdrmati, koju znatiželja nije mogla dirnuti ni šala zabaviti, ili je dopuštala gospodinu Yatesu da joj se udvara, razgovarajući izvještačeno živahno samo s njim i ismijavajući glumu ostalih.

Dan-dva poslije one uvrede, Henry Crawford ju je pokušao izgladiti svojom uobičajenom galantnošću i komplimentima, ali mu nije bilo dovoljno stalo da bi ostao uporan nakon nekoliko odbijanja. Ubrzo prezauzet predstavom da bi imao vremena za više od jednog udvaranja, postao je ravnodušan prema njezinoj srdžbi ili, bolje rečeno, počeo je to smatrati sretnom okolnošću, jer je tako okončao nešto što je moglo uskoro probuditi nadu kod još nekoga osim gospođe Grant. Njoj nije bilo drago što Julia ne sudjeluje u predstavi i što zanemarena sjedi po strani, no budući da to nije bio problem od kojeg bi joj doista ovisila sreća, te da je Henry, zacijelo, najbolje znao što je za njega dobro i budući da ju je uspio uvjeriti, osmjehnuvši se vrlo samosvjesno, kako on i Julia nisu nikad mislili ozbiljno jedno o drugom, mogla ga je samo upozoriti neka bude oprezan sa starijom sestrom i zamoliti ga neka svoj mir ne ugrozi pretjeranim divljenjem

Mariji. Potom se prepustila zadovoljstvu da sudjeluje u onom što veseli mladež općenito, a što je bilo osobito zabavno njima dvoma, posebno joj dragima.

— Prilično se čudim što Julia nije zaljubljena u Henryja — reče ona Mary.

— Ja mislim da jest — odgovori Mary hladno. — Mislim da su obje zaljubljene u njega.

— Obje? Ne, ne, to ne smije biti. Nemoj mu to spomenuti. Misli na gospodina Rushwortha.

— Bolje bi bilo da gospođici Bertram kažete neka misli na gospodina Rushwortha. Za nju bi to moglo biti dobro. Često razmišljam o imetku i o samostalnosti gospodina Rushwortha, te mi je žao što nisu u rukama nekoga drugog, ali nikad ne razmišljam o njemu. S takvim bi imanjem čovjek mogao biti zastupnik grofovije; ne bi se morao baviti nikakvim poslom i mogao bi zastupati grofoviju.

— Ja vjerujem da će on uskoro biti u parlamentu. Kada dođe Sir Thomas, po svoj prilici će se kandidirati u nekom izbornom okrugu, ali dosad nije bilo nikoga tko bi mu savjetovao da nešto poduzme.

— Sir Thomas će morati obaviti velika djela kad se vrati kući — reče Mary, pošto je šutjela za tren. — Sjećate li se “Ode duhanu” Hawkinsa Brownea, gdje se oponaša Papa?

“Blagoslovljeni li ste! Ti, čiji mirisni dah zapahuje templare skromnošću, župnike pameću.”

— Ja ću ih parodirati ovako:

“Blagoslovljeni viteže! Ti, čije tiransko oko poklanja djeci obilje, Rushworthu razum.”

— Zar to ne bi bilo dobro, gospođo Grant? Čini se da sve ovisi o Sir Thomasovu povratku.

— Uvidjet ćeš da je on opravdano tako važan kad ga vidiš u krugu njegove obitelji, vjeruj mi. Mislim da nam bez njega nije dobro kao s njim. Vlada se lijepo i dostojanstveno, kako dolikuje glavi kuće, i svakoga drži ondje gdje mu je mjesto. Ledi Bertram se sada doima mnogo beznačajnijom nego kad je on kod kuće, a nitko drugi ne može ukrotiti gospođu Norris. No, Mary, ne zamišljaj da je Mariji stalo do Henryja. Uvjerena sam da Juliji nipošto nije stalo, jer se inače ne bi s gospodinom Yatesom zabavljala onako kao sinoć. Iako su on i Maria vrlo dobri prijatelji, mislim da ona previše voli Sotherton da bi ga iznevjerila.

— Ja ne bih dala mnogo za izgled gospodina Rushwortha ako bi se Henry umiješao prije nego što se potpišu isprave o vjenčanju.

— Ako tako misliš, onda se mora nešto učiniti. Čim prođe sve ovo s predstavom, porazgovarat ćemo ozbiljno s njim i prisiliti ga da raščisti sam sa sobom, pa ćemo ga, ako nema nikakve namjere, poslati na neko vrijeme odavde, makar on bio Henry.

Međutim, Julia je uistinu patila, iako to gospođa Grant nije zapazila, iako to nisu uočili ni mnogi drugi iz njezine obitelji. Voljela je prije, voljela je još i sada, i trpjela je sve one patnje koje u temperamentnom i živahnom stvorenju može izazvati razočaranje u dragoj, iako nerazumnoj nadi osjećajući pritom da se prema njoj postupilo vrlo ružno. Srce joj bijaše ranjeno i gnjevno, i mogla se tješiti samo gnjevom. Sestra s kojom je

oduvijek bila u dobrim odnosima postala joj je sada najvećim neprijateljem: otuđile su se jedna od druge, te se Julia nadala da će kakav nemio događaj okončati udvaranje koje je još trajalo i da će Mariju snaći neka kazna zbog nedostojnog ponašanja prema njoj i gospodinu Rushworthu. Bez ikakve bitne mane u svojoj naravi ili razlike u mišljenju, koje im ne bi dopustile da budu vrlo dobre prijateljice kad su im interesi isti, sestre nisu u ovakvu iskušenju imale dovoljno ljubavi ni moralne snage da bi mogle biti milosrdne ili pravedne, da bi se mogle ponijeti časno ili samilosno. Maria je bila svjesna svoje pobjede i išla je za svojim ciljem, ne mareći za Juliju, a Julia nije mogla gledati kako Henry Crawford svojom pažnjom izdvaja Mariju. Ponadala se da će to izazvati ljubomoru, a na poslijetku i javni skandal.

Fanny je puno toga zamijetila kod Julije i žalila ju je, ali između njih nije bilo vidljiva prijateljstva. Julia joj nije ništa govorila, a Fanny se nije nametala. One su bile dvije osamljene patnice, spojene samo Fannynom spoznajom o tome.

Činjenica da braća i tetke nisu opazili promjenu kod Julije niti su uočili pravi uzrok, mora se pripisati okolnosti što su svi bili zauzeti nečim drugim. Bili su sasvim obuzeti drugim mislima. Tom se brinuo o svojem kazalištu i nije vidio ništa što nije bilo u neposrednoj vezi s predstavom. Edmund je, između svoje kazališne i prave uloge, između zahtjeva gospođice Crawford i vlastitog ponašanja, između ljubavi i dosljednosti, bio isto tako slijep. Gospođa Norris je bila prezauzeta, izmišljajući razne manje poslove za družinu i dajući naređenja za njihovo obavljanje, nadzirući šivanje raznih kostima i trudeći se da se pri tom uštedi, za što joj nitko nije zahvaljivao, uštedjevši s ushićenim poštenjem ovdje-ondje pola krune za odsutnog Sir Thomasa, a da bi imala vremena paziti na ponašanje njegovih kćeri ili čuvati njihovu sreću.

Sve je sada išlo svojim ustaljenim tokom; kazalište, glumci, glumice, kostimi, sve je napredovalo. Međutim, iako nisu iskrsnule nikakve druge krupne smetnje, Fanny je poslije nekoliko dana uvidjela da to neće biti samo užitak za družinu i da neće stalno gledati onakvu slogu i radost kakve u početku nije gotovo mogla podnijeti. Svatko je imao neku svoju muku. Edmund ih je imao mnogo. Sasvim suprotno njegovoj prosudbi, iz grada je stigao slikar dekoracija i već se prihvatio posla, što će znatno povećati troškove i, što je još gore, dodati sjaj njihovim pripremama. Njegov je brat, umjesto da se zaista povede za njim glede tajnosti predstave, pozivao svaku obitelj na koju bi naišao. Tom se počeo ljutiti zbog slikarova sporog rada i osjećati kako je teško čekati. Naučio je svoju ulogu tj. sve svoje uloge, jer je pokupio sve sporedne uloge koje su se mogle spojiti sa sluginom... i nestrpljivo ih je želio zaigrati. Svaki dan koji je tako besposlen provodio učvršćivao je sve više u njemu zaključak da su sve njegove uloge zajedno tričave i sve više je žalio što nisu izabrali neku drugu predstavu.

Budući da je uvijek vrlo uljudno slušala, a često bila i jedina pri ruci, Fanny je ubrzo saznala za nevolje i jade većine njih. Znala je da svi misle kako gospodin Yates govori užasno patetično, da se gospodin Yates razočarao u Henryu Crawfordu, da Tom Bertram govori tako brzo da ga nitko neće razumjeti, da gospođa Grant sve kvari zato što se smije, da Edmund kasni sa svojom ulogom i da je teško surađivati s gospodinom Rushworthom, kojem je za svaku repliku potreban šaptač. Znala je, osim toga, da jadni gospodin Rushworth rijetko može naći nekoga da s njim proba: njegova je žalba stigla do nje kao i sve ostale. Maria ga je tako odlučno izbjegavala i tako često probala bez potrebe prvu scenu s gospodinom Crawfordom da se Fanny uplašila kako će joj se on uskoro požaliti i na nešto drugo. Daleko od toga da budu zadovoljni i radosni, svi su koliko je vidjela, tražili nešto što nemaju i davali drugima povod za nezadovoljstvo. Uloga svakoga od njih bila je ili predugačka, ili prekratka... nitko nije htio slušati kako treba... nitko nije htio pamtit i s koje strane treba ući... nitko, osim onoga koji se žalio, nije se htio držati nikakvih uputa.

Fanny je vjerovala da joj ta predstava daje onoliko bezazlena zadovoljstva koliko i svima drugima; Henry Crawford je glumio dobro, te je uživala kad bi se ušuljala u kazalište i gledala pokus prvog čina, usprkos osjećajima što su ih u njoj izazivale neke riječi upućene Mariji. I Maria je, prema njezinu mišljenju, glumila dobro, predobro. Poslije nekoliko početnih pokusa postala je Fanny njihova jedina publika, i često bi im veoma pomogla, bilo kao šaptačica, bilo kao gledateljica. Koliko je mogla prosuditi, gospodin Crawford bijaše nedvojbeno najbolji glumac među svima njima. Imao je više

samopouzdanja od Edmunda, više razboritosti od Toma, više darovitosti i ukusa od gospodina Yatesa. Ona ga kao čovjeka nije voljela, ali je morala priznati da je najbolji glumac. Većina se slagala u tom pogledu s njom. Doduše, gospodin Yates je prigovarao njegovoj mlitavosti i suhoparnosti. Na poslijetku je osvanuo i dan kad se gospodin Rushworth, namrgođen, okrenuo prema njoj i zapitao je:

— Mislite li vi da u svemu ovomu ima ičega osobito lijepog? Života mi, ja mu se ne mogu diviti. Među nama rečeno, mislim da je vrlo smiješno kad takav kržljiv, nizak, jadan čovjek hoće biti velik glumac.

Od tog ga je trenutka opet obuzela nekadašnja ljubomora, koju Maria, polažući sve veće nade u Crawforda, nije baš ni pokušavala otkloniti, pa su postojali sve manji izgledi da će on ikada naučiti svoje četrdeset dvije replike. Što se tiče mogućnosti da će od njih napraviti išta podnošljivo, u nju nije nimalo vjerovao nitko osim njegove majke. Ona je, dapače, žalila što mu uloga nije veća i odgađala je svoj dolazak u Mansfield dok pokuši ne odmaknu toliko da može vidjeti sve njegove scene. Međutim, ostali nisu od njega očekivali ništa drugo osim da zapamti riječ vodilju i prvi red svog teksta, te da može izgovoriti ostalo uz šaptačevu pomoć. Fanny mu je iz sažaljenja i dobrote svojski nastojala objasniti kako da uči, pomažući mu svim uputama koje je znala, pokušavajući mu razviti pamćenje i učeći svaku njegovu riječ na pamet, ali njemu nije gotovo ništa pomagalo.

Nedvojbeno se katkad osjećala nelagodno, bila je zabrinuta ili se bojala; no unatoč svemu tomu uz štošta drugo čemu je morala posvećivati svoju pozornost i vrijeme, bila je daleko od toga da među njima bude besposlena ili nekorisna, kao i da bude osamljena u tom osjećaju nelagode. Isto je tako bilo nemoguće da se od nje ne traži da im žrtvuje svoje slobodno vrijeme ili da ne suosjeća s njima. Pokazalo se da je njezino sumorno raspoloženje, s kojim je prvih dana gledala u budućnost, bilo neutemeljeno. Bila je u raznim prigodama korisna svima... i možda spokojnija nego ostali.

Trebalo je osim toga još štošta sašiti, te je bila potrebna njezina pomoć. Da je gospođa Norris smatrala kako se ona zabavlja dobro kao i ostali, vidjelo se iz načina kako je to zahtijevala.

— Slušaj, Fanny — viknula bi — ovo su divni dani za tebe, ali ne smiješ samo šetkati neprestano iz sobe u sobu i dokono gledati što se radi. Potrebna si mi ovdje. Ja radim kao rob tako da već jedva stojim na nogama da bih skrojila ogrtač za gospodina Rushwortha, a da ne dodajem još satena, pa mislim da bi mi sada mogla pomoći da ga sastavim. Postoje samo tri šava, možeš to za tili čas napraviti. Bilo bi dobro kad bih ja mogla samo nadzirati posao. Tebi je najbolje, mogu ti reći. Međutim, kad nitko ne bi radio više od tebe, ne bi se baš brzo napredovalo.

Fanny se sasvim mirno latila posla, i ne pokušavajući se braniti, ali je njezina dobra tetka Bertram odgovorila umjesto nje.

— Nije nikakvo čudo, sestro, što se Fanny raduje. Sve je to novo za nju, znate. Vi i ja smo nekoć, također, veoma voljele kazališne predstave, ja ih volim još i danas. Čim budem imala malo više vremena, i ja ću pogledati njihove pokuse. O čemu je riječ u toj drami, Fanny, nisi mi to još ispričala, zar ne?

— Ah, sestro, molim vas, ne pitajte je to sada jer Fanny ne može pričati i raditi u isti mah. Radi se o nekakvim ljubavničkim prisegama.

— Mislim da će sutra uvečer — reče Fanny tetki Bertram — probati tri čina, pa biste mogli vidjeti odjednom sve glumce.

— Bolje je da pričekate dok se ne objesi zavjesa — uplete se gospođa Norris — a to će se dogoditi za dan-dva. Kazališna predstava bez zastora nema gotovo nikakva smisla... i ja čvrsto vjerujem da će vam se svidjeti vrlo lijepe girlande na njemu.

Ledi Bertram se držala kao da je potpuno spremna čekati. No Fanny nije bila smirena kao ona; mnogo je razmišljala o sutrašnjem danu... Jer, ako se budu probala tri čina, onda će Edmund i gospođica Crawford prvi put igrati zajedno. U trećem će činu doći na red scena između njih dvoje koja ju je posebno zanimala, te je gorjela od želje, plašeći se istodobno, da vidi kako će je oni odigrati. Tu se sve vrtjelo oko ljubavi... gospodin je trebao govoriti o braku iz ljubavi, a dama je trebala izreći nešto malone poput ljubavnog očitovanja.

Već je mnogo puta pročitala tu scenu koja je u njoj izazivala bolne osjećaje i čuđenje, te je očekivala njihovo tumačenje prizora koje će biti, možda, i previše zanimljivo. Nije vjerovala da su scenu dosad uvježbavali, makar i nasamo.

Osvanuo je i taj dan, plan za tu večer nije se promijenio, a Fannyne misli bijahu nemirne kao i prije. Radila je vrlo marljivo prema tetkinim uputama, no njezina su marljivost i šutnja prikrivale odsutnost duhom i zabrinutost. Oko podneva je pobjegla noseći ručni rad u Istočnu sobu kako ne bi morala još jednom pribivati probi prvog čina, po njezinu mišljenju sasvim suvišnoj, a koju je Henry Crawford upravo predlagao. Željela je ujedno biti sama i izbjeći susret s gospodinom Rushworthom. Kad je prolazeći kroz predvorje spazila dvije dame koje su dolazile iz župnog dvora, nije odustala od namjere da se povuče. Radila je i razmišljala u Istočnoj sobi, neometana ni od koga, oko četvrt sata. Tada je začula tiho kucanje na vratima, a zatim je u sobu ušla gospođica Crawford.

— Jesam li na pravom mjestu? Da, ovo je Istočna soba. Oprostite, draga gospođice Price, ali ja sam vas došla zamoliti da mi pomognete.

Veoma iznenađena, Fanny se htjela svojom ljubaznošću pokazati kao dobra domaćica i zabrinuto je pogledala sjajne šipke praznog kamina.

— Hvala... meni je toplo, vrlo toplo. Dopustite mi da malo ostanem ovdje i budite tako dobri da saslušate moj treći čin. Donijela sam svoju knjigu i, ako biste samo htjeli probati sa mnom, bila bih vam vrlo zahvalna! Došla sam danas ovamo s namjerom da to pred večer probam nasamo s Edmundom, ali on nije ovdje, a i da jest, ne vjerujem da bih to mogla proći s njim dok se malo ne naviknem na tekst, jer tu doista postoje jedna ili dvije replike... Bit ćete tako dobri, zar ne?

Fanny vrlo uljudno pristane, premda nije mogla govoriti sasvim mirnim glasom.

— Jeste li slučajno pročitali tu ulogu? — nastavi gospođica Crawford otvarajući knjigu. — Evo je. U početku nisam baš mnogo razmišljala o njoj... ali, vjerujte mi... Evo, pogledajte ovu repliku, pa ovu, pa ovu. Kako da mu gledam u lice i govorim nešto takvo? Biste li vi to mogli? Doduše, on vam je rođak, pa je to sasvim drukčije. Morate probati sa mnom, kako bih mogla zamisliti da ste vi on, te se postupno naviknuti. Vi mu katkad i

sličite.

Radila je vrlo marljivo prema tetkinim uputama

— Sličim mu? Vrlo ću rado učiniti sve što mogu... ali ja moram čitati ulogu, jer bih vrlo malo mogla govoriti na pamet.

— Vjerojatno ne znate ništa na pamet. Uzet ćete, naravno, knjigu. Dakle, da počnemo. Moramo imati pri ruci dva stolca koje ćete prenijeti na prednji dio pozornice. Evo vrlo dobrih đačkih stolaca... doduše, nisu napravljeni za kazalište; mnogo su pogodniji za djevojčice da sjede na njima i udaraju o njih nogama dok uče zadatak. Što bi rekli vaša guvernanta i vaš tetak kad bi vidjeli za što se upotrebljavaju? Kad bi nas Sir Thomas mogao sada vidjeti, zaprepastio bi se, jer probamo po cijeloj kući. Yates govori gromko u blagovaonici. Čula sam ga dok sam se penjala uza stube, a pozornicu je, naravno, zauzelo ovo dvoje što neumorno probaju Agathu i Fredericka. Ako oni ne budu savršeni, bit će to zaista čudo. Usput rečeno, svratila sam k njima prije pet minuta, a to je bio upravo jedan od onih trenutaka u kojima se trude da se ne zagre. Sa mnom je bio i gospodin Rushworth. Učinilo mi se da mu se na licu pojavio čudan izraz, pa sam to prekinula što sam bolje mogla, šapnuvši mu: "Imat ćemo izvrsnu Agathu, njezino je držanje vrlo materinsko, a materinski su joj i glas i izraz lica." Zar to nisam dobro izvela? Odmah se razvedrio. A sada, prijedimo na moj monolog.

Ona počne govoriti, a Fanny joj se nakon nekog vremena pridruži s velikom skromnošću koju je potaknula pomisao da predstavlja Edmunda, ali njezin izgled i glas bijahu tako ženstveni da nije stvarala baš dobru predodžbu muškarca. Međutim, uz takva je Anhalta imala gospođica Crawford dovoljno hrabrosti. Prešle su pola scene kad ih je kucanje na vratima natjeralo da stanu, a Edmundov ulazak odmah potom prekinuo je sve.

Iznenadenje, spoznaja o zgodnoj igri slučaja i zadovoljstvo pojaviše se na licu svih troje pri tom neočekivanom susretu, a kako je Edmund došao zbog istog razloga kao i gospođica Crawford, bilo je vjerojatno da za njih ta spoznaja i zadovoljstvo neće biti samo trenutačni. I on je donio svoju knjigu, te je potražio Fanny kako bi je zamolio da proba s njim i da mu pomogne pripremiti se za večer, ne znajući da je gospođica Crawford u kući. Veoma se obradovao i uzбудio što su se tako sreli, imajući slične namjere i isto povoljno mišljenje o Fannynoj dobroti i susretljivosti.

Međutim, ona nije mogla biti ushićena kao oni. Raspoloženje joj se pokvarilo suočeno s njihovom zagrijanošću i predobro je osjetila kako ni za jedno od njih ne znači gotovo ništa i da je nimalo ne može utješiti činjenica da su je oboje potražili. Sada moraju probati zajedno što je Edmund i predložio. Nagovarao je gospođicu Crawford i molio je dok ona, premda ni u početku ne baš osobito protivna, više nije mogla odbijati, pa je Fanny bila potrebna samo da ih podsjeća na tekst i da ih gleda. Dobila je zadatak da prosuđuje i kritizira, i ozbiljno su tražili da ga izvrši i kaže im sve prigovore, ali se ona toga žacala. Nije mogla, nije htjela, nije smjela to pokušati: da je i bila sposobna za kritiku, savjest joj nedvojbeno ne bi dopustila da im nešto zamjeri. Smatrala je da je previše pod dojmom svega kao cjeline, a da bi mogla nepristrano i pouzdano suditi o pojedinostima. Mora joj biti dovoljno da im bude šaptač; katkad joj je to bilo i više nego dovoljno, jer nije mogla biti stalno usredotočena na knjigu. Gledajući ih zaboravila bi se,

pa je jedanput uzbuđena zbog Edmundova sve većeg zanosa, sklopila knjigu i okrenula se od njih upravo u trenu kad mu je zatrebala njezina pomoć. Pripisali su to sasvim razumljivom umoru, te su joj zahvaljivali i sažalijevali je, no ona je zaslužila njihovo žaljenje više nego što bi oni, nadala se, ikada mogli i naslutiti. Scena se najzad završila i Fanny se prisilila da svoje pohvale doda komplimentima što su ih njih dvoje upućivali jedno drugome. Kad je opet ostala sama i kad se mogla prisjetiti svega, bila je sklona zaključku da će njihova gluma doista biti tako prirodna i iskrena da će im pribaviti priznanje, dok će to za nju biti vrlo mučan prizor. No, bez obzira na posljedice, morat će taj udarac izdržati još jedanput tog dana.

Prvi pravi pokus triju prvih činova svakako će se održati te večeri: gospođa Grant i Crawfordovi obećali su da će se zbog toga vratiti odmah poslije večere, a svi su sudionici žudno iščekivali pokus. Činilo se da ih je u toj prigodi sve zahvatilo vedro raspoloženje. Tom se radovao napretku na putu prema cilju. Edmund je bio dobre volje još od prijedpodnevnog pokusa, i sve male razmirice kao da su se izgubile. Svi bijahu živahni i nestrpljivi. Izuzevši leđi Bertram, gospođu Norris i Juliju, otiđoše svi rano u kazalište osvijetljeno koliko je to u nedovršenom stanju bilo moguće, te su čekali samo da stignu gospođa Grant i Crawfordovi, pa da počnu.

Crawfordove nisu dugo čekali, ali gospođe Grant nije bilo. Ona nije mogla doći. Doktor Grant je rekao da se ne osjeća dobro i da se ne može lišiti žene, što mu je lijepa svastika poprilično zamjerila.

— Doktor Grant je bolestan — reče ona tobože ozbiljno. — Razbolio se jer danas nije pojeo ni zalogaj fazana. Učinilo mu se da je tvrd, vratio je nedirnute tanjuri i otada pati.

To bijaše razočaranje! Uistinu je bilo žalosno što gospođa Grant nije došla. Ona im je zbog prijaznog ponašanja i vedrine i spremnosti da svakome ugodi bila uvijek dragocjena, no sada im je bila prijeko potrebna. Nisu mogli glumiti, ni obaviti pokus bez nje. Propao im je sav užitak te večeri. Što da se radi? Tom je, kao težak, bio očajan. Poslije stanke u kojoj svi bijahu zbunjeni, neki među njima počеше pogledavati Fanny i jedan ili dva glasa prozboriše: — Možda bi gospođica Price bila tako dobra da čita tu ulogu. — Odmah je sa svih strana saletješe molbama, svi su to od nje tražili, čak je i Edmund rekao: — Hajde, Fanny, ako ti to nije previše neugodno.

No Fanny se još opirala. Nije se mogla s tim pomiriti. Zašto nije otišla u svoju sobu, gdje se osjeća najsigurnijom, umjesto što je došla gledati pokus? Znala je da će je to uznemiriti i ražalostiti... znala je da joj je dužnost da se toga kloni. Snašla ju je zaslužena kazna.

— Trebate samo čitati ulogu — reče Henry Crawford, moleći je opet.

— Ja vjerujem da ona zna na pamet svaku riječ — doda Maria — jer je neki dan ispravila gospođu Grant na dvadesetak mjesta. Fanny, uvjerena sam da znaš tu ulogu.

Fanny nije mogla reći da ne zna. Kako su svi ustrajali i kako je Edmund ponovio svoju želju — čak ju je pogledao nježno uzdajući se u njezinu dobru narav — morala je popustiti. Učinit će što može. Svi bijahu zadovoljni. Bila je prepuštena drhtajima svog ustreptalog srca, dok su se ostali pripremali za početak pokusa.

Uskoro su počeli. Prezauzeti svojim vlastitim glasovima, a da bi mogli čuti neuobičajene zvukove iz drugog dijela kuće, glumili su neko vrijeme kada su se naglo otvorila vrata i, pojavivši se na njima, zabezeknuta je Julia uzviknula:

— Došao je otac! Upravo je u predvorju.

balkandownload | janja

Kako da se opiše zaprepaštenost cijelog društva? Za većinu njih bio je to užasan trenutak. Sir Thomas je u kući! Svi odmah u to povjeravaše. Nitko se nije ponadao da je posrijedi podvala ili kakva zablude. Julijin je izraz lica bio nepobitan dokaz istinitosti te činjenice. Čitave pola minute nakon početnog iznenađenja i uzvika nije nitko izustio ni riječ. Svi su izmijenjenih lica gledali jedni druge i malone svi su pomislili kako je to udarac koji nitko nije očekivao, koji ih je snašao u najgorem trenutku i koji je užasan! Gospodin Yates je, možda, mislio kako je riječ o neugodnosti koja će im pokvariti samo tu večer, a gospodin Rushworth je to možda smatrao srećom, no svi su se ostali uznemirili jer su donekle osuđivali sebe ili su se nejasno bojali nečega. Svi ostali su mislili: “Što će biti s nama? Što da se sada učini?” Bila je to strašna stanka. Strašna je bila svakom uhu i škripa vrata koja su se otvarala i bat koraka — zvukovi koji su potvrđivali istinu.

Julia se prva pomakla i opet progovorila. Ljubomora i ogorčenje su se u početku povukli; sebičnost je nestala u zajedničkoj nevolji. Međutim, u trenutku kad se ona pojavila, Frederick je slušao Agathinu priču dok su mu oči bile pune ljubavi, i pritiskao je njezinu ruku na svoja prsa. Čim se sabrala toliko da je mogla zapaziti i vidjeti da je on, usprkos iznenađenju što su ga izazvale njezine riječi, ostao u istom položaju i da i dalje drži ruku njezine sestre, ranjeno srce joj je ponovno ispunila gorčina, te je Okrenuvši se da pođe iz sobe, crvena koliko je maločas bila blijeda, rekla:

— Ja se mogu bez straha pojaviti pred njim.

Njezin odlazak osvijesti ostale, te oba brata u istom trenutku kročiše naprijed, svjesni da se mora nešto učiniti. Dovoljno je bilo samo nekoliko riječi što su ih izmijenili. Okolnosti nisu dopuštale razlike u mišljenju, moraju odmah otići u salon. Maria im se pridruži s istom namjerom, najodlučnija među njima trima jer je baš ono što je Juliju otjeralo odande bilo za nju najslađa potpora. Činjenica da je Henry Crawford zadržao njezinu ruku u svojoj u takvu trenutku, u trenutku takve osobite kušnje i važnosti, vrijedila je čitavu vječnost sumnji i tjeskoba. Obradovala se tome kao vrlo ozbiljnoj odluci s njegove strane, pa je bila spremna čak i za susret s ocem. Oni odoše, ne obraćajući nikakvu pozornost pitanjima koja je gospodin Rushworth ponavljao: — Da pođem i ja? Ne bi li bilo bolje da pođem i ja? Zar ne bih trebao i ja ići? — Međutim, čim su oni izišli, Henry Crawford je preuzeo na sebe da odgovori na ta zabrinuta pitanja, pa ga je, rekavši mu kako bi svakako trebao bez odgode iskazati svoje poštovanje Sir Thomasu, poslao za njima užurbanog i oduševljenog.

Fanny je ostala samo s Crawfordovima i s gospodinom Yatesom. Rodaci su je potpuno zaboravili, a kako je osobno mislila preskromno o svom pravu na Sir

Thomasovu naklonost i nije joj padalo na um da se svrsta uz njegovu djecu, bilo joj je drago što je ostala iza njih i što će moći malo predahnuti. Njezino uzbuđenje i zbunjenost premašuje sve što su ostali osjećali, jer je bila takve naravi da je ni nevinost nije mogla sačuvati od patnje. Umalo se onesvijestila. Vratio joj se sav negdašnji strah od Sir Thomasa, a s njim i sažaljenje prema njemu i gotovo prema svima ostalima iz društva zbog onoga što ih sada očekuje, te neopisiva zabrinutost za Edmunda. Sjela je na stolac i tu se veoma drhteći suočavala sa svim tim strašnim mislima, dok je ono troje, sad već bez ikakva ustručavanja, davalo oduška svojoj zlovolji i jadalo se zbog takva neočekivana preranog dolaska kao vrlo nepoželjnog događaja, nemilosrdno žaleći što putovanje jasnog Sir Thomasa nije potrajalo dvostruko duže ili što on nije još na Antigui.

Crawfordovi su se uzrujavali više nego gospodin Yates, jer su bolje poznali obitelj Bertram i jasnije predviđali kakve će neprilike sada nastati. Propast predstave činila im se nesumnjivom, vjerovali su da im zamisao neizbježno pada u vodu. Gospodin Yates je, naprotiv, mislio kako je to samo privremen prekid, nezgoda koja im je upropastila samo ovu večer, te je čak predložio da se pokus nastavi poslije čaja, kad prođe uzbuđenje zbog Sir Thomasova dolaska i kad Sir Thomas bude već imao vremena da se i osobno zabavi predstavom. Crawfordovi se tome nasmijaše, složivši se ubrzo kako bi najbolje bilo da mirno odu kući i da obitelj ostave nasamo. Predložili su gospodinu Yatesu da pođe s njima i da tu večer provede u župnom dvoru. No, budući da gospodin Yates nije nikada razmišljao mnogo o roditeljskim pravima ni o obiteljskim tajnama, nije mogao uvidjeti da je to potrebno, pa im je stoga rekao zahvalivši se, da će radije ostati tu gdje jest, kako bi mogao izraziti štovanje starom gospodinu kad je već došao. Osim toga, smatrao je da ne bi bilo lijepo prema ostalima da svi pobjegnu.

Kad su tako odlučili, Fanny se upravo počela smirivati i uviđati da bi se njezin duži boravak ovdje mogao protumačiti kao nedostatak poštovanja, te je, pošto su je brat i sestra Crawford spremajući se za odlazak, zamolili da ih ispriča kod obitelji, krenula iz sobe kako bi izvršila groznu dužnost i pojavila se pred tetkom.

Prebrzo se našla pred salonskim vratima. Zastavši malo i očekujući nešto za što je znala da se neće dogoditi — očekujući hrabrost koju još nikad nije stekla oklijevanjem ni pred kojim vratima, pritisnula je očajnički kvaku i u sljedećem je trenu vidjela pred sobom osvijetljen salon i cijelu obitelj na okupu. Dok je ulazila, čula je kako netko spominje njezino ime. U tom se času Sir Thomas osvrnuo oko sebe, pitajući: — A gdje je Fanny? Zašto ne vidim svoju malu Fanny? — Ugledavši je, prišao joj je tako srdačno da ju je to iznenadilo i ganulo, nazvao ju je svojom dragom Fanny, toplo je poljubio i s očiglednim zadovoljstvom zapazio koliko je odrasla! Fanny nije znala što da misli ni kamo da gleda. Bila je potpuno zbunjena. Nikad u životu nije bio tako ljubazan prema njoj. Činilo se da mu se držanje promijenilo, glas mu je bio življi od radosnog uzbuđenja. Sve ono što je prije izazivalo strahopoštovanje prema njegovu dostojanstvu kao da se sada izgubilo u nježnosti. On je povede prema svjetlu i opet je pogleda raspitujući se posebno za njezino zdravlje, a onda se uspravi i napomene kako to ne treba ni pitati, jer njezin izgled dovoljno govori o tom. Kad joj se preko dotad blijedog lica prelilo ljupko rumenilo, njegov se zaključak da je sada ljepša i zdravija pokazao opravdanim. Potom je

pitao za njezinu obitelj, pogotovo za Williama. Uglavnom, njegova je dobrota bila takva da je korila sebe što ga voli tako malo i što njegov povratak smatra nesrećom. Kad se ohrabrila toliko da je digla pogled prema njegovu licu i opazila da je omršavio, preplanuo, i da mu je na licu umoran, iscrpljen izraz kao posljedica napora i žarke klime, još više se raznježila i bila je nesretna pri pomisli kakvi ga neslućeni jadi očekuju već u najskorije vrijeme.

Sir Thomas je doista bio duša tog društva koje je sada, na njegov prijedlog, posjedalo oko vatre. Imao je najviše prava govoriti, te je razdragan što je opet kod kuće u krugu svoje obitelji, pošto je tako dugo bio odvojen od njih, bio neobično razgovorljiv. Bio je spreman ispričati sve o svom putovanju i odgovoriti na svako pitanje svojih sinova gotovo prije nego što bi ga oni i postavili. Njegov je posao na Antigui u novije vrijeme brzo napredovao te je sada doputovao ravno iz Liverpoola, dobivši priliku da do njega stigne jednim privatnim brodom, umjesto da čeka na redovnu liniju. Sve je sitne pojedinosti o svom putu i o događajima, o dolasku i odlasku brzo ispričao sjedeći pokraj ledi Bertram i gledajući s iskrenim zadovoljstvom lica oko sebe, prekidajući pokatkad svoju priču da bi rekao kako je sretan što ih je, došavši tako iznenada, našao sve kod kuće na okupu kao što je samo poželjeti mogao, ali čemu se nije usudio nadati. Ni gospodin Rushworth nije bio zaboravljen. Sir Thomas se s njim pozdravio vrlo prijateljski, rukujući se srdačno i sada ga je, obrativši mu osobitu pažnju, uključio u razgovor koji se ticao samo Mansfielda. U izgledu gospodina Rushwortha nije bilo ničega neugodnog, pa ga je Sir Thomas odmah zavolio.

No nitko ga u tom društvu nije slušao s takvim potpunim, čistim užitkom kao njegova žena, koja je uistinu bila izvanredno sretna što ga vidi i čije se srce toliko razveselilo zbog njegova iznenadnog dolaska da je bila bliže uzbuđenju nego ikada za proteklih dvadeset godina. Malone je ustreptala tijekom nekoliko minuta i istodobno je bila ipak toliko sabrana da je ostavila svoj ručni rad, maknula mopsa od sebe i poklonila svu pozornost i sav ostali dio sofe svome mužu. Nije se bojala da će joj itko pomutiti zadovoljstvo. Vladala se besprijeckorno za cijelo vrijeme njegove odsutnosti, izradila je podosta sagova i napravila mnogo metara resa, i bila je spremna isto tako vedra čela jamčiti da se i sva mladež dobro vladala i bavila korisnim poslovima kao i ona osobno. Bilo joj je tako ugodno što ga opet gleda, što ga opet sluša kako govori, što ga pušta da je sasvim zanese i zabavi svojim pričama, da je počela osjećati koliko joj je grozno nedostajao i zaključila je kako ne bi mogla ponovo podnijeti njegovo duže izbjivanje.

Sreća gospođe Norris nije se nipošto mogla usporediti sa sestrinom srećom. Ne zato što su je uznemirivale nekakve bojazni da Sir Thomas neće odobriti sadašnje stanje u kući kad bude saznao za nj, jer je njezino rasuđivanje bilo toliko zaslijepljeno da se, izuzevši instinktivnu opreznost kad je hitro uklonila ogrtač od ružičastog satena gospodina Rushwortha čim je svak ušao u sobu, gotovo i nije moglo reći da pokazuje bilo kakve znakove uzbunjenosti, nego zato što je bila nezadovoljna načinom njegova povratka. Takav joj način nije omogućio da bilo što učini. Umjesto da je pozovu iz sobe i da ga ona prva vidi, kako bi potom tu radosnu vijest mogla pronijeti kroz cijelu kuću, Sir Thomas je, možda se opravdano uzdajući u dobre živce svoje žene i djece, odabrao kao

svog povjerenika glavnog slugu za kojim je gotovo odmah ušao u salon. Gospođa Norris je imala dojam da je na prijevaru lišena dužnosti koju je od početka smatrala svojom, bilo da je trebalo objaviti njegov dolazak, ili njegovu smrt, te se sada pokušavala užurbano vrtjeti oko nečega, a nije imala oko čega, i trudila se biti važna iako tu nije bilo potrebno ništa osim mira i tišine. Da je Sir Thomas pristao jesti, mogla bi otići domaćici i davati joj dosadne upute, mogla bi vrijeđati lakaje tjerajući ih da se požure. Međutim, Sir Thomas je odlučno odbio večeru. Kazao je da neće jesti ništa, baš ništa dok ne bude vrijeme čaja — radije će pričekati čaj. Gospođa Norris mu je ipak, od vremena do vremena, nudila ponešto. U najzanimljivijem trenutku njegove priče o povratku u Englesku, kad je uzbuđenje zbog pojave francuskog gusarskog broda doseglo vrhunac, prekinula ga je prijedlogom da mu donese juhu.

— Dragi Sir Thomase, zacijelo bi vam mnogo više koristio tanjur juhe nego čaj. Uzmite tanjur juhe.

Sir Thomas ne dopusti da ga izbací iz takta.

— Još se, kao i prije, brinete da svakome bude dobro, draga gospođo Norris — odgovori joj on. — No doista ne želim ništa osim čaja.

— Dobro. Kako bi onda bilo, leđ Bertram, da odmah naručíte čaj? Ne bi bilo loše da Baddeleyju kažete neka se malo požuri, čini mi se da večeras kasni. — Sada, kad je postigla što je htjela, Sir Thomas nastavi pričati.

Napokon je zašutio. Ispričao je sve čega se u tim prvim trenucima mogao sjetiti, pa se činilo da mu je dovoljno da radosno gleda oko sebe, sad u jedno, sad u drugo lice iz tog voljenog kruga. No šutnja ne potraje dugo. Vrlo razdragana, leđ Bertram je postala razgovorljiva. Kako li su se osjećala njezina djeca kad su začula sljedeće riječi:

— Što mislite, Sir Thomase, kako se naša mladež zabavljala u novije vrijeme? — prozbori ona. — Pripremaju jednu predstavu. Svi smo živnuli od te glume.

— Da? A što pripremate?

— Ah, o tom će vam oni sve ispričati.

— Sve ćemo uskoro ispričati — uzvikne Tom žurno i tobože bezbrižno — no ne isplati se sada time dosađivati ocu. Sutra ćete čuti dovoljno o tome, gospodine. Pokušavali smo, tek toliko da nešto radimo i da zabavimo majku ovog tjedna pripremiti nekoliko scena, običnu sitnicu. Kiša je tako neprekidno padala gotovo od početka listopada da danima nismo mogli izviriti iz kuće. Od trećega nisam malone ni izišao s puškom. Prva tri dana bio je prilično uspješan lov, ali se poslije nije na nj moglo više ni pomisliti. Prvog dana otišao sam u mansfieldsku šumu, a Edmund je pošao u šikaru iza Eastona, pa smo zajedno donijeli šest pari fazana, iako smo ih mogli pobiti šest puta više; no mi vodimo računa o vašim fazanima, vjerujte mi, gospodine, kako biste samo poželjeti mogli. Mislim da ćete ustanoviti da ih u vašim šumama nema manje nego što ih je bilo. U mansfieldskoj šumi nisam još nikada u životu vidio toliko fazana kao ove godine. Nadam se da ćete i vi, gospodine, uskoro poći onamo u lov.

Opasnost je zasad prošla, pa se Fanny smirila. Međutim, kad je ubrzo potom donesen čaj i kad je Sir Thomas ustao i rekao da ne može više biti u kući, a da barem ne zaviri u svoju dragu sobu, opet se svi uzbudiše. Otišao je prije nego što je itko išta rekao

i pripremio ga za promjene koje će ondje zateći, te je šutnja nakon njegova odlaska bila puna nemira. Prvi progovori Edmund:

— Nešto se mora učiniti — reče on.

— Vrijeme je da mislimo na naše goste — prozbori Maria, osjećajući još svoju ruku na srcu Henryja Crawforda i ne hajući mnogo ni za što drugo. — Gdje si ostavila gospođicu Crawford, Fanny?

Fanny odgovori da su otišli i prenese njihovu poruku.

— Onda je jadni Yates potpuno sam — uzvikne Tom. — Idem po njega. On će nam poprilično pomoći kad otac vidi što se zbilo.

Ode u kazalište i stigne tamo baš na vrijeme da prisustvuje prvom susretu svog oca i prijatelja. Sir Thomas se grdno iznenadio ugledavši u svojoj sobi zapaljene svijeće, a osvrnuvši se oko sebe, vidio je i druge znakove nedavnog boravka u njoj te premješten i zbrkan namještaj. Osobito se začudio što je ormar s knjigama odmaknut od vrata bilijarnice, ali se nije gotovo ni stigao svemu tomu čuditi, jer su iz bilijarnice doprli neki zvukovi koji su ga još više iznenadili. Ondje je netko govorio vrlo glasno. Nije poznao taj glas, to nije bio običan govor, nego malone vikanje. On priđe vratima radujući se u tom trenutku što može odmah ući i, otvorivši ih, nađe se na pozornici licem u lice s nekim mladićem, koji je deklamirajući nešto izgledao kao da bi ga čovjek mogao srušiti jednim udarcem. U tom času kad je Yates spazio Sir Thomasa govoreći početni tekst, možda bolje nego na bilo kojem pokusu dotad, u sobu je ušao s druge strane Tom Bertram. Još nikad u životu nije teže zadržao ozbiljan izraz lica. Dostojanstvenost i začuđenost njegova oca pri prvom kročenju na pozornicu u cijelom svom životu i postupno pretvaranje raspaljenog baruna Wildenheima u lijepo odgojenog i smirenog gospodina Yatesa koji se naklonio i ispričao Sir Thomasu, bijaše takav prizor, takva iskrena gluma, da to ne bi propustio ni za što na svijetu. To će, po svoj prilici, biti posljednja scena na toj pozornici, ali je čvrsto vjerovao da se tu ništa bolje ne bi moglo odigrati. Kazalište će se zatvoriti s najvećim sjajem.

Međutim, nije bilo vremena za uživanje u smiješnim prizorima. Bilo je prijeko potrebno da im priđe, da im pomogne pri upoznavanju te je, osjećajući se prilično nelagodno, učinio to što je bolje mogao. Sir Thomas se pozdravio s gospodinom Yatesom naoko vrlo srdačno, kao što je bilo svojstveno njegovoj naravi, premda je zapravo bio veoma nezadovoljan potrebom takva poznanstva i načinom kako je ono započelo. Dovoljno je poznao obitelj i dalju rodbinu gospodina Yatesa da bi mu njegovo predstavljanje kao "bliskog prijatelja" bilo jedno između što drugih bliskih prijatelja njegova sina, i stoga krajnje nepoželjno. Samo su velika sreća što je opet kod kuće i velika trpeljivost koja ju je pratila, spasile Sir Thomasa od gnjeva što se našao tako zbunjen u svojem vlastitom domu, što je upao u smiješan prizor usred neke kazališne gluposti i što je prisiljen da se u tako nezgodnom trenutku upoznaje s nekim mladićem koji mu se nedvojbeno neće svidjeti i koji se, nehajan i brbljav tijekom prvih pet minuta, vlada tako kao da je to više njegova kuća nego Sir Thomasova.

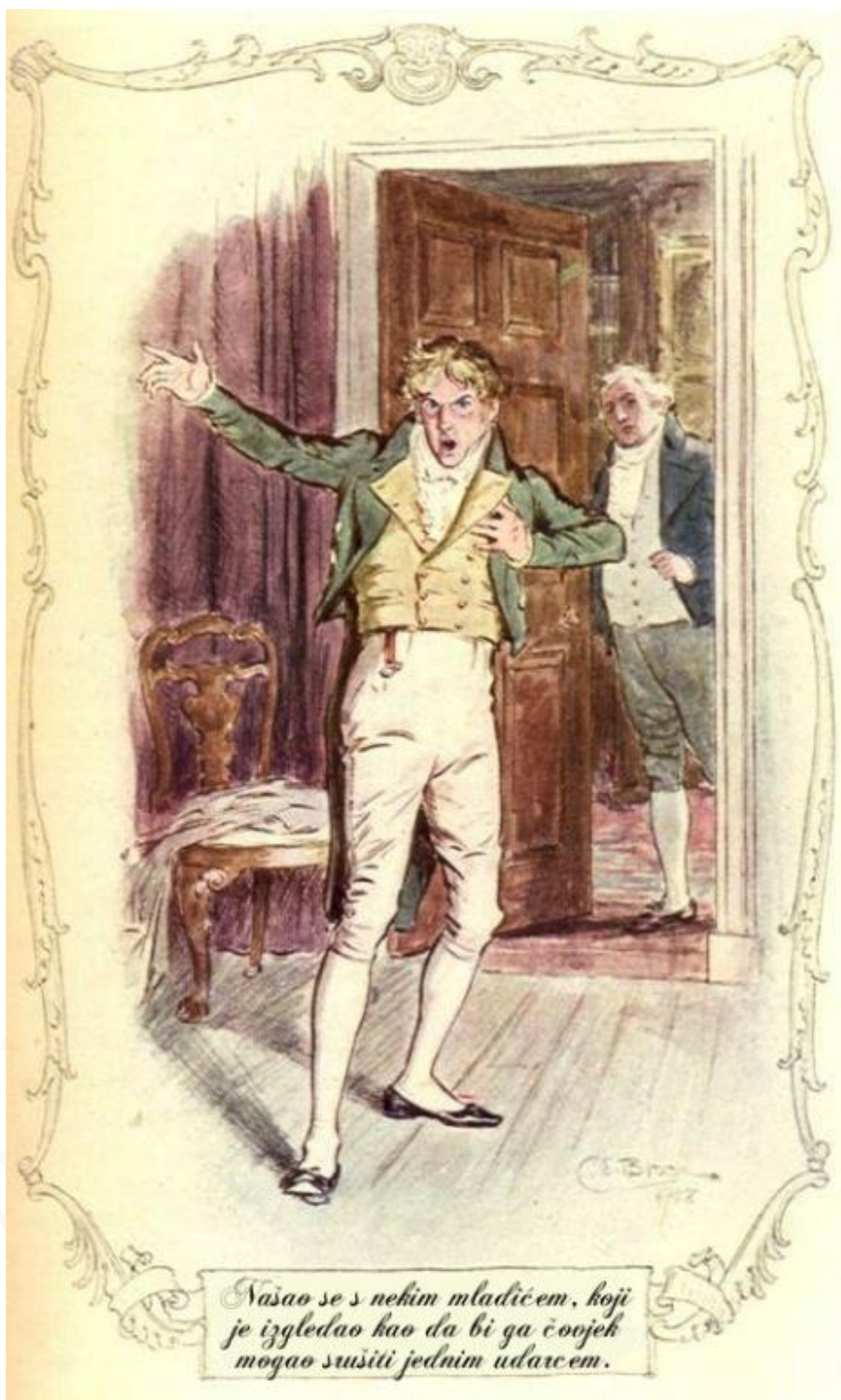
Naslutivši očeve misli, Tom je, želeći od sveg srca da uvijek bude tako sklon samo djelomičnom pokazivanju svojih misli, počeo uviđati jasnije nego ikad dotad da bi

mogao postojati neki razlog za uvredu. Njegov bi otac mogao imati razlog zbog kojeg pogledava strop i sadrene ukrase u sobi i da pitajući blago, ali ozbiljno, što je s bilijarskim stolom, ne prelazi granice sasvim dopustive radoznalosti. Nekoliko je minuta bilo potpuno dovoljno za tako nelagodne osjećaje s obiju strana. Sir Thomas se svladao toliko da je mogao mirno izreći nekoliko riječi odobravanja odgovarajući na usrdne tvrdnje gospodina Yatesa kako je sve to izvrsno napravljeno. Potom se sva trojica vratiše u salon. Sir Thomas je sada bio ozbiljniji, što su neki odmah zapazili.

— Dolazim iz vašeg kazališta — reče on staloženo dok je sjedao. — Našao sam se u njemu prilično neočekivano. U neposrednoj je blizini moje sobe — iznenadio sam se u svakom pogledu, jer nisam imao pojma da je vaša gluma poprimila već tako ozbiljne razmjere. No čini mi se da je, koliko sam mogao prosuditi pri svjetlu svijeća, sve lijepo napravljeno i služi na čast mom prijatelju Christopheru Jacksonu. — Tada bi bio poveo razgovor o nečemu drugom i pijuckao bi kavu u miru, pričajući o kućnim temama mirnije naravi, da ga nije prekinuo gospodin Yates. On nije bio sposoban osjetiti što Sir Thomas misli i nije imao dovoljno ni poštovanja, ni istančanosti, ni razboritosti da bi mu mogao dopustiti da vodi glavnu riječ a nije se osobno pomiješao s ostalima ne bi li bio što neuočljiviji. Zaokupljao ga je i dalje razgovorom o kazalištu, mučio ga pitanjima i zapažanjima u vezi s njim i na posljetku ga prisilio da sluša cijelu priču o njegovu razočaranju u Ecclesfordu. Sir Thomas je slušao vrlo uljudno, ali mu je štošta povrijedilo osjećaj pristojnosti i potvrdilo loše mišljenje o rasuđivanju gospodina Yatesa od početka do kraja priče. Kad se to završilo, mogao mu je samo blagim kimanjem pokazati da suosjeća s njim.

— Iz toga se, zapravo, rodilo naše kazalište — progovori Tom, razmislivši malo. — Moj prijatelj Yates donio je tu zarazu iz Ecclesforda, i ona se proširila — kao što se zaraze obično šire, znate, gospodine... vjerojatno brže baš zato što ste nas vi nekoć u tom sokolili. To je za nas bilo kao da opet idemo poznatim stazama.

Gospodin Yates preuzme riječ čim je mogao i odmah ispriča Sir Thomasu što su već učinili i što sada rade; pričao mu je o postupnom širenju njihove prvobitne zamisli, o sretnom rješenju prvih teškoća i o sadašnjem stanju koje mnogo obećava; o svemu je govorio tako zaslijepljeno da ne samo što nije uopće opazio zbunjeno meškoljenje svojih prijatelja, promjene na njihovim licima, nestrpljivost, nakašljavanje kojim su iskazivali svoj nemir, nego nije čak mogao vidjeti ni izraz lica u koje je uperio oči... nije vidio kako se Sir Thomasovo čelo namrštilo kad je ozbiljno i ispitivački pogledao u svoje kćeri i u Edmunda, zadržavši posebno dugo pogled na njemu, izražavajući jasno negodovanje i prijekor što su mu ležali na srcu. Sve je to dobro osjetila Fanny, povukavši svoj stolac iza onog kraja sofe na kojem joj je sjedila tetka, odakle je, zaklonjena od tuđih pogleda, vidjela sve što se pred njom zbivalo. Nije mogla zamisliti da će ikada doživjeti da Sir Thomas tako prijekorno gleda Edmunda, a budući da je smatrala da je on taj pogled donekle i zaslužio, osjećala se još nelagodnije. Sir Thomasov je pogled govorio: "Pouzdao sam se u tvoj razum, Edmund, a što si ti učinio?" U mislima je pala na koljena pred njim i grudi su joj se nadimale od želje da izusti: "Oh, njega ne! Gledajte tako sve ostale, ali ne i njega!"

Našao se s nekim mladićem, koji je izgledao kao da bi ga čovjek mogao srušiti jednim udarcem

Gospodin Yates je još govorio:

— Priznat ću vam istinu, Sir Thomase: kad ste večeras doputovali, upravo smo probali komad. Obrađivali smo prva tri čina, i to ne loše, ukupno uzevši. Naša se družina sada tako raspršila jer su Crawfordovi otišli kući, pa se večeras više ništa ne može napraviti; međutim, ako nas sutra na večer počastite svojom nazočnošću, neću se plašiti ishoda. Mi vas, kao mladi glumci, molimo da budete blagi. Molimo vas da budete blagi.

— Ja ću biti blag, gospodine — odgovori Sir Thomas ozbiljno — ali bez ikakvih pokusa ubuduće. — Potom doda, smiješeći se popustljivo: — Došao sam kući da budem sretan i blag. — A onda, okrenuvši se prema ostalima, reče mirno: — U posljednjim ste pismima iz Mansfielda spominjali gospodina i gospođicu Crawford. Smatrate li to poznanstvo ugodnim?

Jedino je Tom bio spreman odgovoriti, a budući da mu nije bilo osobito stalo ni do jednoga od njih i da nije bio ljubomoran ni zbog ljubavi ni zbog njihove glume, mogao je vrlo lijepo govoriti o oboma. O gospodinu Crawfordu reče da je vrlo simpatičan i gospodski čovjek, a o njegovoj sestri da je ljupka, zgodna, uglađena i živahna djevojka.

Gospodin Rushworth više nije mogao šutjeti.

— Ne velim da on nije gospodin — prozbori — ali biste trebali kazali ocu da nije viši od stotinu i sedamdeset centimetara, inače će očekivati stasita čovjeka.

Sir Thomas nije to mogao potpuno shvatiti, pa ga je pogledao donekle iznenađeno.

— Ako moram reći što mislim — nastavi gospodin Rushworth — držim da je vrlo neugodno ako se neprestano održavaju pokusi i ne treba pretjerivati ni u čemu. Mene gluma više ne zanima kao na početku. Mislim da je mnogo bolje da sjedimo ovdje na okupu i da ništa ne radimo.

Sir Thomas ga opet pogleda i, odobravajući mu osmijehom, odgovori:

— Drago mi je što o tom imamo tako slično mišljenje. Od srca se radujem. Ako sam ja oprezan i oštroidan i ako imam mnoge obzire o kojima moja djeca ne vode računa, to je sasvim prirodno, a isto je tako prirodno što ja daleko više cijenim kućni mir, bez bučnih zabava, nego oni. No vrlo je povoljno za vas i za sve one koji su povezani s vama što već u tim godinama tako mislite. Svjestan sam koliko je važno imati tako jakog saveznika.

Sir Thomas je vjerovao da je time izrekao ono što gospodin Rushworth misli, samo možda ljepšim riječima od onih koje bi on našao. Bio je svjestan da od gospodina Rushwortha ne smije očekivati genijalnost, ali ga je odlučio visoko cijeniti kao razborita, pouzdana mladića koji zna bolje misliti nego što se može izraziti. Mnogi među prisutnima nisu mogli suzdržati osmijeh. Gospodin Rushworth nije gotovo ni sam znao što će s tolikim pohvalama, ali je svojim držanjem, koje je pokazivalo ono što je uistinu osjećao — veliko zadovoljstvo zbog Sir Thomasova lijepog mišljenja — i šutnjom učinio sve što je mogao kako bi to lijepo mišljenje još malo potrajalo.

Prvi Edmundov cilj sutradan ujutro bio je da se s ocem vidi nasamo i da mu pošteno ispriča sve o njihovoj namjeri da pripreme predstavu, braneći svoje sudjelovanje u tom samo onoliko koliko su sada, kad je postao svjesniji svega, njegove pobude to zasluživale i priznajući sasvim iskreno da je njegov ustupak tako malo popravio stanje da se njegova prosudba može smatrati vrlo dvojbenom. Pazio je da, opravdavajući sebe, ne kaže ništa loše o drugima. No među njima je bila jedna osoba čije je držanje u svemu tome mogao spomenuti bez ikakve potrebe da je brani ili da štogod prikriva.

— Svi smo mi manje ili više krivi — reče on — svatko od nas, osim Fanny. Ona je jedina uvijek mislila razumno o tome. Ona je bila jedina dosljedna. Od početka do kraja odlučno se protivila. Ni u jednom trenutku nije zaboravila što se pristoji prema vama. Vidjet ćete da je Fanny onakva kakvu biste samo poželjeti mogli.

Sir Thomas je uočio svu nepriličnost takve zamisli u takvu društvu i u takvo vrijeme, baš kao što je njegov sin i očekivao. Osjećao je to presnažno a da bi o tom mogao mnogo govoriti. Rukujući se s Edmundom, namjeravao se osloboditi tog neugodnog dojma i zaboraviti što prije koliko je on osobno bio zaboravljen čim se iz kuće ukloni sve što ga sada, htio ili ne htio, podsjeća na to i čim se u njoj uspostavi prijašnje stanje. Ostalu djecu nije korio: milija mu bijaše pomisao da su uvidjeli svoju pogrešku nego da se izlaže opasnosti da to ispituje. Ako se sve odmah okonča i sve pripremljene stvari uklone, to će biti dovoljan prijekor.

Međutim, u kući je ipak bila jedna osoba koju nije mogao pustiti da samo iz njegova držanja zaključuje što misli. Morao je gospođi Norris natuknuti kako se nadao da će se ona i riječju usprotiviti onome što njezin razum, bez sumnje, nije odobravao. Mladi su bili vrlo nepromišljeni kad su skovali takav plan; trebali su i oni biti pametniji, ali su mladi i svi su, osim Edmunda, nepostojane naravi. Stoga se on kudikamo više čudi njezinu pristanku na nešto što nije dobro, njezinoj potpori opasnoj zabavi, nego li činjenici da su takvi postupci i zabava uopće predloženi. Gospođa Norris se malo zbunila, i bila je bliže šutnji nego ikada u životu, jer se stidjela priznati da u tom nije vidjela nikakvu nedoličnost Sir Thomasu tako očiglednu, a nije htjela priznati ni da bi njezin utjecaj bio preslab — da bi, možda, govorila uzalud. Jedini joj izlaz bijaše da što prije pobjegne od te teme i Sir Thomasove misli skrene na neku pogodniju stranu. Mogla je štošta natuknuti u svoju korist, povoljno govoriti o pozornosti što ju je uvijek obraćala interesima i dobroti njegove obitelji, spominjala je velik napor i brojna žrtvovanja kad bi užurbano išla k njima i napuštala svoje ognjište, istaknula je kako je ledi Bertram i Edmundu često pomagala uputama da su potrebni povjerenje i štedljivost

na sitnicama, što bi uvijek urodilo nekom znatnom uštedom i raskrinkalo nekoliko loših slugu. No glavnu joj je snagu davao Sotherton. Za nju je najveća potpora i slava bila činjenica da je stvorila čvrstu vezu s obitelji Rushworth. Tu je bila nepobjediva. Pripisivala je sebi svu zaslugu za to što je divljenje gospodina Rushwortha prema Mariji donijelo neki učinak.

— Da ja nisam ništa poduzela — reče ona — i da nisam izričito zahtijevala da se upoznam s njegovom majkom, te da potom nisam nagovorila sestru neka prva ode u posjet k njoj, sigurna sam, kao što sam sigurna da ovdje sjedim, da od toga ne bi bilo ništa... jer je gospodin Rushworth jedan od onih simpatičnih skromnih mladića koje treba mnogo hrabriti, a bilo je dosta djevojaka koje bi ga ulovile da smo mi ostali skrštenih ruku. No ja nisam mirovala. Bila sam pripravna pokrenuti nebo i zemlju da bih nagovorila sestru, i na poslijetku sam je i nagovorila. Znaate kako je daleko Sotherton; bila je sredina zime i putovi gotovo neprohodni, ali sam je nagovorila.

— Znam koliko je velik, koliko opravdano velik vaš utjecaj na ledi Bertram i našu djecu, pa stoga još više žalim što ga niste...

— Dragi Sir Thomase, da ste vidjeli u kakvu su stanju bili putovi tog dana! Mislila sam da nikad nećemo stići tamo, iako smo, naravno, upregnuli četiri konja, a jadni je stari kočijaš iz velike ljubavi i dobrote htio poći s nama, premda je jedva sjedio na kolima zbog reumatičnosti od koje sam ga liječila još od Miholjdana. Napokon sam ga izliječila, no cijelu mu je zimu bilo vrlo loše, a taj je dan bio takav da sam prije polaska morala otići u njegovu sobu i savjetovati mu da ne krene na put. Upravo je stavljao vlasulju na glavu kad mu rekoh: “Kočijašu, bilo bi mnogo bolje da ne idete, vaša gospodarica i ja bit ćemo u dobrim rukama, Znaate kako je pouzdan Stephen, a Charles je dosad jahao već toliko puta na prednjacima da vjerujem kako ne postoje nikakvi razlozi za strah.” No ubrzo sam uvidjela da to neće pomoći. Htio je pošto-poto ići, a budući da ja nerado zanovijetam i zapovijedam, nisam više ništa rekla, ali me srce boljelo kad god bi se kola drmusala, a kad smo stigli na onaj neravni dio puta oko Stokea, gdje su led i snijeg prekrili kamenje, bilo je gore nego što uopće možete zamisliti, te sam se smrtno bojala za njega. I za jadne konje! Gledati ili kako se naprežu! Vi znale koliko ja uvijek žalim konje. A kad smo se našli u podnožju brijega Sandcroft, pogodite što sam učinila! Smijati ćete mi se... no ja sam izašla i pješice se popela na brdo. Doista jesam. Možda im time nisam osobito pomogla, ali malo ipak jesam, a nisam mogla mirno sjediti i trpjeti da se vozim do vrha dok se te plemenite životinje muče. Tada sam strašno nazebla, ali se na to nisam osvrnula. Svoj sam cilj postigla tim posjetom.

— Nadam se da ćemo to poznanstvo uvijek smatrati vrijednim truda koji je bio potreban da do njega dođe. U ponašanju gospodina Rushwortha nema ničega osobitog, ali se meni sinoć svidjelo ono što on, očigledno, misli o nečemu: kudikamo mu je miliji miran obiteljski razgovor nego zbrka i metež oko predstave. Čini mi se da o tom misli baš onako kako se može poželjeti.

— Da, doista je tako, i što ga više budete poznavali, sve ćete ga više voljeti. On nije posebno bistar mladić, ali ima tisuću dobrih osobina, i tako je spreman da vam se divi da se zbog toga meni svi smiju, smatrajući to mojim djelom. “Dakle, gospođo Norris”, reče

mi neki dan gospođa Grant, “da vam je gospodin Rushworth rođeni sin, ne bi Sir Thomasa mogao više poštovati.”

Sir Thomas odustane od svoje namjere, osujećen njezinim okolišanjem, razoružan njezinim laskanjem. Morao se pomiriti sa zaključkom da joj dobrota, kad je posrijedi zadovoljstvo onih koje ona voli, katkad nadjačava razum.

Tog je jutro imao mnogo posla. Razgovor s bližnjima oduzeo mu je samo malo vremena. Morao se ponovno prihvatiti svih poslova i briga u vezi sa životom u Mansfieldu, morao se sastati s upraviteljem svog imanja i nadzornikom, morao je štošta pregledati i računati, a između tih poslova otići u konjušnicu, u vrt i u najbliže nasade. No, budući da je bio radin i metodičan, ne samo da je sve to obavio prije nego što je za večerom opet sjeo za stol na svoje mjesto gospodara kuće, nego je dao i zadatak tesaru da ukloni ono što je nedavno postavljeno u bilijarnici i otkazao je slikaru dekoracija već prije toliko vremena da je opravdano mogao zadovoljno misliti kako je slikar u međuvremenu stigao barem do Northamptona. Slikar dekoracija je otišao uprljavši pod samo u jednoj sobi, upropastivši sve kočijaševe spužve te lišivši posla i naljutivši pet nižih slugu. Sir Thomas se nadao da će dan — dva biti dovoljni da se izbriše sve što je izvana podsjećalo na ono što se dogodilo, pa je čak uništio sve neuvezane primjerke “Ljubavničkih prisega” u kući, jer je spaljivao sve što bi mu došlo pod ruku.

Gospodin Yates je sada počeo shvaćati Sir Thomasove namjere, iako je još bio vrlo daleko od toga da spozna njihov izvor. On i njegov prijatelj proveli su to prijedodne uglavnom izvan kuće, u lovu, te je Tom iskoristio tu prigodu da mu objasni, ispričavajući oca zbog njegove osebnosti, što se može očekivati. Gospodina Yatesa je to vrlo teško pogodilo, kao što se moglo i predvidjeti. Doživjeti i drugi put isto razočaranje doista je znak zle sreće. Njegovo je ogorčenje bilo takvo da bi vjerojatno, da nije imao obzira prema prijatelju i prijateljevoj mlađoj sestri, napao baroneta zbog njegovih glupih postupaka i dokazao mu da mora biti malo razumniji. U to je čvrsto vjerovao dok je bio u mansfieldskoj šumi i za cijelo vrijeme povratka do kuće. Međutim, u Sir Thomasu je, kad su sjeli za isti stol, bilo nečega što je gospodina Yatesa navelo na pomisao da je bolje pustiti ga da učini ono što je naumio i ne protiviti se iako vidiš koliko je to glupo. Upoznao je već mnoge neugodne očeve i često se čudio neprilikama koje oni stvaraju, ali još nikad u životu nije iz tog društvenog sloja vidio nekoga tko bi bio tako neshvatljivo moralan, tako sramno tiranin kao Sir Thomas. Taj se čovjek mogao podnijeti samo zbog svoje djece i trebao je zahvaliti svojoj lijepoj kćeri Juliji što je gospodin Yates ipak odlučio ostati pod njegovim krovom još nekoliko dana.

Večer je prošla naoko mirno, premda su u duši svi bili uznemireni. Glazba, za koju je Sir Thomas angažirao svoje kćeri, pripomogla je da se prikrije nedostatak pravog sklada. Maria bijaše vrlo uzrujana. Za nju je bilo od presudne važnosti da se Crawford što prije očituje, te joj je smetala pomisao da prođe i jedan jedini dan bez pomaka u tom pravcu. Cijelo se prijedodne nadala da će ga vidjeti, a tome se nadala i cijelu večer. Gospodin Rushworth je rano otišao u Sotherton noseći važnu vijest, a ona se toplo nadala da će se sve brzo razjasniti te da se on više neće morati ni vratiti. No nisu vidjeli nikoga iz župnog dvora, ni žive duše, niti su od njih dobili bilo kakve vijesti osim jednog

pisamca gospođe Grant, upućenog leđi Bertram, u kojem im je prijateljski čestitala i raspitivala se o njima. Tog su dana, prvi put poslije mnogo, mnogo tjedana, te dvije obitelji bile potpuno razdvojene. Od početka kolovoza nisu još nijednom prošla dvadeset četiri sata da se nisu kako — tako sastali. Bio je to tužan dan, pun briga; ni sljedeći nije bio bolji, iako nevolje bijahu drukčije. Poslije nekoliko trenutaka grozničave radosti slijedili su sati teške patnje. Henry Crawford je opet bio u kući. Došao je s doktorom Grantom, koji je želio pozdraviti Sir Thomasa, i njih dvojica su prilično rano ušli u malu blagovaonicu, gdje je bila većina članova obitelji Bertram.

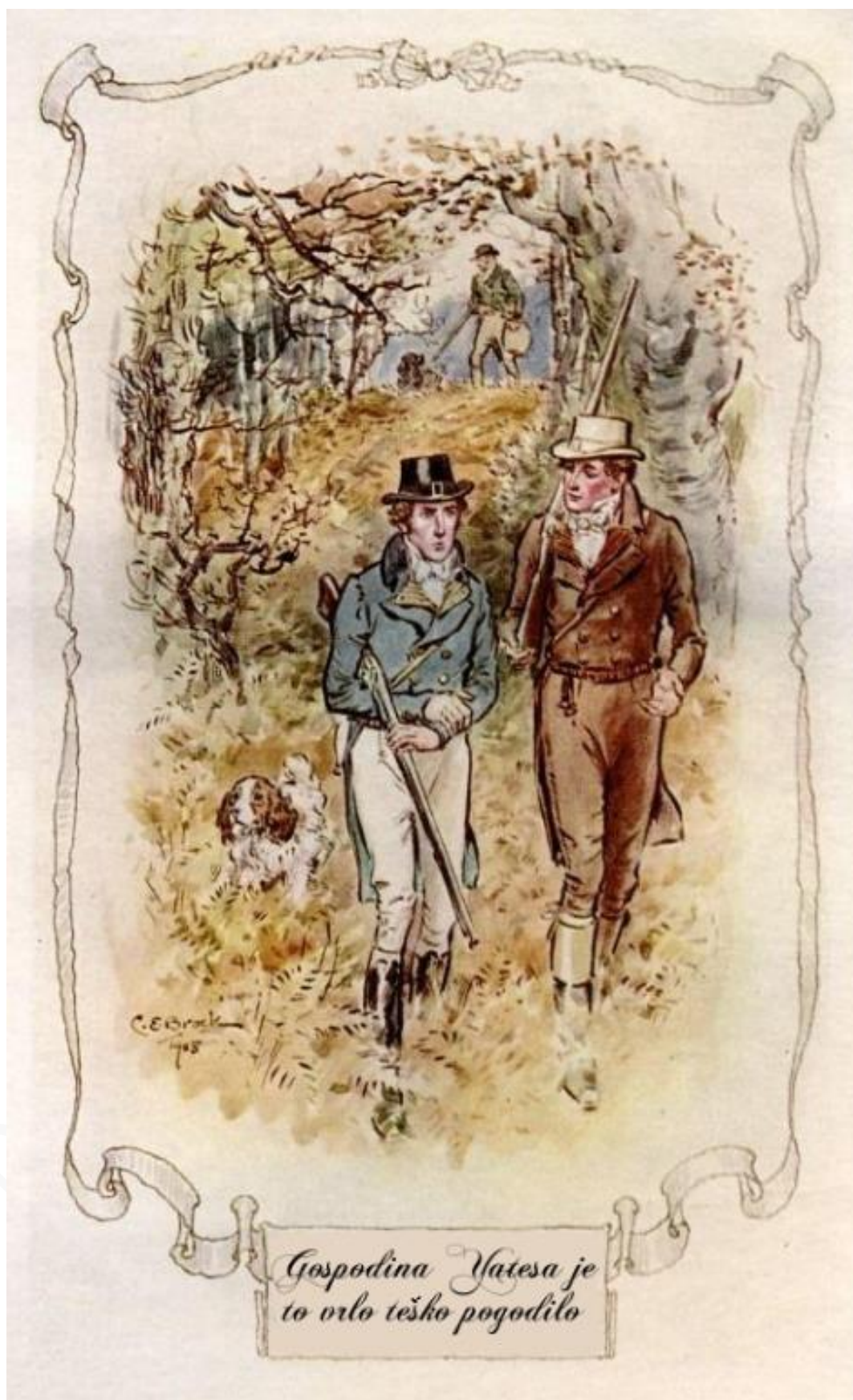
Ubrzo se pojavio Sir Thomas, te je Maria veselo i uzbuđeno gledala kako se čovjek kojeg voli upoznaje s njezinim ocem. Osjećaji su joj bili neodređivi; a takvi su ostali i nakon nekoliko minuta kad je čula kako Henry Crawford, sjedeći između nje i Toma, pita poluglasno potonjega namjeravaju li nastaviti pripremu predstave poslije prekida izazvanog ovim sretnim događajem (pri čemu je uljudno pogledao Sir Thomasa), jer će se on, ako se to dogodi, svakako vratiti u Mansfield kad oni budu to odredili. Sada kreće smjesta na put, jer se treba neodgodivo sastati u Bathu sa stricem. Međutim, ako postoje bilo kakve nade da će se obnoviti pripreme “Ljubavničkih prisega”, on će se smatrati zauzetim i oslobodit će se svih drugih obveza, a stricu će postaviti uvjet da može doći k njima kad god im bude potreban. Predstava ne smije propasti zbog njegova izbjivanja.

— Iz Batha, Norfolka, Londona, Yorka, gdje god bio — reče on — iz svakog mjesta u Engleskoj doći ću k vama čim me pozovete.

Dobro je bilo što je u tom trenutku trebao govoriti Tom, a ne njegova sestra. On je mogao odmah kazati lako i rječito:

— Žao mi je što idete, ali što se tiče naše predstave... to je sasvim gotovo, potpuno je završeno, — napomene gledajući značajno oca. — Slikar dekoracija je jučer poslan odavde, a sutra će vrlo malo ostati i od samog kazališta. Znao sam ja od početka što će biti s tim. Rano je za Bath. Nećete ondje naći nikoga.

Večer je prošla naoko mirno, premda su u duši svi bili uznemireni. Glazba, za koju je Sir Thomas angažirao svoje kćeri, pripomogla je da se prikrije nedostatak pravog sklada. Maria bijaše vrlo uzrujana. Za nju je bilo od presudne važnosti da se Crawford što prije očituje, te joj je smetala pomisao da prođe i jedan jedini dan bez pomaka u tom pravcu. Cijelo se prijepodne nadala da će ga vidjeti, a tome se nadala i cijelu večer. Gospodin Rushworth je rano otišao u Sotherton noseći važnu vijest, a ona se toplo nadala da će se sve brzo razjasniti te da se on više neće morati ni vratiti. No nisu vidjeli nikoga iz župnog dvora, ni žive duše, niti su od njih dobili bilo kakve vijesti osim jednog pisamca gospođe Grant, upućenog leđi Bertram, u kojem im je prijateljski čestitala i raspitivala se o njima. Tog su dana, prvi put poslije mnogo, mnogo tjedana, te dvije obitelji bile potpuno razdvojene. Od početka kolovoza nisu još nijednom prošla dvadeset četiri sata da se nisu kako — tako sastali. Bio je to tužan dan, pun briga; ni sljedeći nije bio bolji, iako nevolje bijahu drukčije. Poslije nekoliko trenutaka grozničave radosti slijedili su sati teške patnje. Henry Crawford je opet bio u kući. Došao je s doktorom Grantom, koji je želio pozdraviti Sir Thomasa, i njih dvojica su prilično rano ušli u malu blagovaonicu, gdje je bila većina članova obitelji Bertram.

Gospodina Yatesa je to vrlo teško pogodilo

Ubrzo se pojavio Sir Thomas, te je Maria veselo i uzbuđeno gledala kako se čovjek kojeg voli upoznaje s njezinim ocem. Osjećaji su joj bili neodredivi; a takvi su ostali i nakon nekoliko minuta kad je čula kako Henry Crawford, sjedeći između nje i Toma, pita poluglasno potonjega namjeravaju li nastaviti pripremu predstave poslije prekida izazvanog ovim sretnim događajem (pri čemu je uljudno pogledao Sir Thomasa), jer će se on, ako se to dogodi, svakako vratiti u Mansfield kad oni budu to odredili. Sada kreće smjesta na put, jer se treba neodgodivo sastati u Bathu sa stricem. Međutim, ako postoje bilo kakve nade da će se obnoviti pripreme "Ljubavničkih prisega", on će se smatrati zauzetim i oslobodit će se svih drugih obveza, a stricu će postaviti uvjet da može doći k njima kad god im bude potreban. Predstava ne smije propasti zbog njegova izbjivanja.

— Iz Batha, Norfolka, Londona, Yorka, gdje god bio — reče on — iz svakog mjesta u Engleskoj doći ću k vama čim me pozovete.

Dobro je bilo što je u tom trenutku trebao govoriti Tom, a ne njegova sestra. On je mogao odmah kazati lako i rječito:

— Žao mi je što idete, ali što se tiče naše predstave... to je sasvim gotovo, potpuno je završeno, — napomene gledajući značajno oca. — Slikar dekoracija je jučer poslan odavde, a sutra će vrlo malo ostati i od samog kazališta. Znao sam ja od početka što će biti s tim. Rano je za Bath. Nećete ondje naći nikoga.

— Moj stric uvijek ide tamo otprilike u ovo doba.

— Kad kanite krenuti?

— Možda ću još danas stići do Banburyja.

— Čijom se konjušnicom služite u Bathu? — glasilo je sljedeće pitanje. Dok se razgovaralo o toj temi, Maria se, kojoj nisu nedostajali ponos ni odlučnost, pripremala prilično mirno za razgovor s njim.

Ubrzo se okrenuo prema njoj, ponavljajući velik dio onog što je već rekao, samo s blažim izrazom lica i s više riječi žaljenja. No što su vrijedile njegove riječi ili držanje? On odlazi, a ako i ne odlazi po svojoj volji, dragovoljno namjerava ostati daleko od Mansfielda jer je sve te društvene obveze, osim one prema stricu, sam sebi nametnuo. Može on govoriti o neizbježnoj potrebi koliko hoće, ali ona zna koliko je samostalan. Ruka koja je onako pritiskala njezinu na svoje srce! Ta ruka i to srce bili su sada podjednako nepokretni i ravnodušni! Ona se dobro držala, ali je u duši grozno patila. Nije morala dugo trpjeti muke slušajući njegove riječi koje su postupci opovrgavali, niti skrivati kovitlac svojih osjećaja ispod suzdržljivosti uobičajene u društvu, jer su opća pravila uljudnosti ubrzo skrenula njegovu pozornost od nje i oproštajni posjet, kako je tada otvoreno priznao, bijaše vrlo kratak. Otišao je... posljednji joj je put dodirnuo ruku, naklonio se na rastanku, i odmah je potom mogla potražiti utjehu u samoći. Henry Crawford je otišao, otišao iz kuće, a za nepuna dva sata i iz župe. Tako su propale sve nade koje je njegova sebična taština probudila u Mariji i Juliji Bertram.

Julia se mogla veseliti što je on otišao. Njegova joj je nazočnost postala već mučnom. Ako ga Maria ne dobije, nije joj sada, kad se dovoljno smirila, potrebna nikakva druga osveta. Nije htjela da njegov bijeg bude popraćen raskrinkavanjem.

Budući da je Henry Crawford otišao, mogla je čak žaliti sestru.

Fanny se čistije duše radovala toj vijesti. Čula ju je za večerom i smatrala je pravom blagodat. Svi su ostali spominjali to sa žaljenjem. O njegovim se lijepim osobinama govorilo ovisno o tome što je tko za njega osjećao, počevši od Edmundove iskrene suviše pristrane naklonosti, pa sve do ravnodušnosti njegove majke koja je govorila sasvim automatski. Gospođa Norris se počela osvrutati oko sebe i čuditi što njegova ljubav prema Juliji nije ni do čega dovela. Gotovo se uplašila da je bila nemarna i propustila poduprijeti tu vezu. Međutim, budući da se mora brinuti o toliko ljudi, kako bi mogla čak i njezina marljivost držati korak s njezinim željama?

Za dan — dva otišao je i gospodin Yates. Sir Thomasu je bilo veoma stalo do toga da on ode. Kako je želio biti sam sa svojom obitelji, smetala bi mu nazočnost stranog čovjeka koji bi bio i bolji od gospodina Yatesa, a on mu je pogotovo površan i umišljen, besposlen i rasipan, bio u svakom pogledu neugodan. Već sam po sebi bio je dosadan, ali kao Tomov prijatelj i Julijin obožavatelj postao je nepodnošljiv. Sir Thomasu je bilo sasvim svejedno hoće li gospodin Crawford otići ili ostati... no, prateći gospodina Yatesa do kućnih vrata, s iskrenim mu je zadovoljstvom zaželio sretan put. Gospodin Yates je ostao dok nije vidio kako se brišu sve pripreme za kazalište u Mansfieldu i uklanja sve što je bilo povezano s tim. Napustio je tu kuću sasvim svjestan duha koji u njoj vlada, a Sir Thomas se nadao, gledajući ga kako odlazi, da se riješio onog najgoreg u vezi s planom i posljednjeg što ga je neizbježno još podsjećalo da je taj plan uopće postojao. Gospođi Norris je pošlo za rukom da mu ispred očiju ukloni jednu stvar koja bi ga mogla žalostiti. Zavjesu, čije je šivanje tako sposobno i uspješno nadzirala, odnijela je svojoj kući gdje joj je slučajno bilo potrebno baš zeleno sukno.

21

Sir Thomasov je povratak vidljivo izmijenio način života u njegovoj obitelji, neovisno o “Ljubavničkim prisegama”. Pod njegovom je upravom Mansfield postao drukčiji. Neki su članovi njihova društva otišli, a duše mnogih drugih su se rastužile. Sve je bilo jednolično i turobno u usporedbi s prijašnjim stanjem. Bila je to sumorna obitelj koja bi rijetko živnula. S osobama iz župnog dvora malo se općilo. Sir Thomas, koji je općenito izbjegavao prisnosti, bio je u to doba posebno nesklon bilo kakvim društvenim obvezama osim prema jednoj obitelji. Rushworthovi bijahu jedini koje je rado zvao u svoj obiteljski krug.

Edmund se nije čudio što je očevo raspoloženje takvo niti je žalio zbog čega, osim zbog toga što su i Grantovi isključeni iz njihova društva.

— No oni — napomenuo je Fanny — imaju određeno pravo na druženje s nama. Meni se čini da pripadaju nama... kao da su već dio naše obitelji. Htio bih da otac više misli na to koliko su bili pažljivi prema majci i sestrama dok je on izbivao. Bojim se da će se osjetiti zanemarenima. No, istini za volju, otac ih gotovo i ne poznaje. Nisu ovdje bili ni godinu dana kad je on otputovao iz Engleske. Da ih pozna bolje, njihovo bi društvo cijenio onoliko koliko su i zaslužili, jer su zapravo, baš onakvi ljudi kakve on voli. Kad smo sami, katkad nam nedostaje živosti: moje se sestre drže neraspoloženo, a Tomu kao da nisu sve koze na broju. Doktor i gospođa Grant unijeli bi živost među nas, pa bismo svi, čak i otac, provodili ugodnije večeri.

— Mislite li tako? — zapita Fanny. — Meni se čini da se tetku ne bi svidjelo nikakvo povećanje našeg društva. Mislim da on cijeni baš mir o kojem govorite i da je taj odmor u obiteljskom krugu jedino što želi. Osim toga, ja nemam dojam da smo ozbiljniji nego prije... mislim, prije nego što je tetak otputovao u inozemstvo. Koliko se mogu sjetiti, uvijek je bilo otprilike ovako. Pred njim se nikada nismo mnogo smijali; ili, ako i postoji nekakva razlika, onda mislim da nije veća od one koja obično nastaje poslije takva izbivanja. Mora biti malo bojažljivosti; no ne mogu se sjetiti da su naše večeri ikada bile vesele, osim kad bi tetak otišao u grad. Držim da je tako i s ostalom mladeži kad su kod kuće oni u koje se gleda s poštovanjem.

— Vjerujem da si u pravu, Fanny — odgovori on pošto je malo razmislio. — Vjerojatnije je da su nam večeri opet onakve kakve su negda bile nego da su postale drukčije. Za nas bijaše novo to što su bile vesele. Pa ipak, kako jak dojam može ostaviti samo nekoliko tjedana! Sada mi se čini kao da nikada dosad nismo ovako živjeli.

— Mislim da sam ja ozbiljnija od ostalih — reče Fanny. — Ja nemam dojam da su večeri duge. Rado slušam tetka kad pripovijeda o Zapadnoj Indiji. Mogla bih ga slušati

čitav sat bez prekida. Mene to zabavlja više nego štošta drugo dosad; no ja sam, po svoj prilici, drukčija od ostalih.

— Zašto govoriš tako? — reče on, osmjevajući se. — Želiš čuti da si drukčija od ostalih samo po tome što si pametnija i obzirnija? Međutim, kad sam ja tebi, Fanny, ili bilo kome drugome rekao išta laskavo? Idi mom ocu ako hoćeš slušati pohvale. On će ti udovoljiti. Pitaj ga što misli, pa ćeš čuti podosta komplimenata. Iako će se oni, možda, ticati uglavnom tvoje vanjštine, moraš se s tim pomiriti i nadati se da će on s vremenom uvidjeti kako je i tvoj duh podjednako lijep.

Te riječi bijahu za Fanny nešto tako novo da su je potpuno zbunile.

— Tvoj te tetak smatra, draga Fanny, vrlo lijepom... i to ti je, ukratko, sve. Svatko bi se drugi na mom mjestu raspričao o tom nadugo i naširoko, a svatko bi se drugi na tvom mjestu uvrijedio zato što te on već i prije nije smatrao vrlo lijepom. Međutim, činjenica je da ti se tetak dosad nije divio, a sada ti se divi. Lice ti se neobično proljepšalo... neusporedivo se ljepše držiš... i tvoj stas je... ne, Fanny, ne okreći se u stranu zbog toga, to ti govori samo tetak. Ako ne možeš podnijeti tetkovo divljenje, što će biti s tobom? Moraš uistinu prihvatiti pomisao da te se isplati gledati. Moraš se truditi da se ne ljutiš zbog toga što se razvijaš u lijepu ženu.

— Ah, ne govorite tako, ne govorite — uzvikne Fanny, uznemirenija nego što je on zapazio. Uočivši ipak njezinu nelagodu, on odustane od te teme i samo doda ozbiljnije:

— Tvoj je tetak sklon biti zadovoljan tobom u svakom pogledu, pa bih samo htio da češće razgovaraš s njim. Ti si jedna od onih osoba koje previše šute u našem večernjem krugu.

— Ali ja s njim razgovaram više nego prije. Uvjerena sam da je tako. Zar niste čuli da sam ga sinoć pitala o trgovini robljem?

— Čuo sam... i ponadao sam se da će nakon tog pitanja slijediti i druga. Tvom bi tetku bilo drago da si ga pitala još štogod.

— Ja sam gorjela od želje da ga pitam... ali je u sobi nastala grobna tišina! Dok su moje sestrice sjedile ne govoreći ni riječ i držeći se tako kao da ih uopće ne zanima ta tema, nisam htjela... pomislila sam da bih stvorila dojam da se hoću istaknuti na njihovu štetu tako što pokazujem znatiželju i zadovoljstvo slušajući njegovo pričanje, premda bi on, zacijelo, želio da to osjećaju njegove rođene kćeri.

— Gospođica Crawford je bila sasvim u pravu kad je neki dan rekla da se ti, čini se, bojiš gotovo isto toliko skrenuti pozornost na sebe i slušati kako te netko hvali koliko druge žene da ostanu nezapažene. Razgovarali smo o tebi u župnom dvoru, i upravo to je kazala. Ona je vrlo oštroumna. Ne znam nikoga tko bolje od nje pozna ljude. Za tako mladu djevojku to je uistinu neobično! Ona te nedvojbeno razumije bolje nego većina onih koji te dugo poznaju. Što se tiče nekih drugih, mogao sam zapaziti po nekim živahnim natuknicama, neopreznim riječima što su joj izletjele, da bi mogla isto tako točno opisati i njihove naravi kad je u tom ne bi sprečavala obzirnost. Pitam se što misli o mom ocu! Zacijelo mu se divi kao naočitom čovjeku, vrlo gospodskog, dostojanstvenog i dosljednog ponašanja. No, budući da ga tako rijetko viđa, možda joj je njegova suzdržljivost donekle odbojna. Kad bi mogli mnogo vremena provoditi zajedno,

uvjeren sam da bi se svidjeli jedno drugom. Njemu bi godila njezina živahnost, a ona bi znala cijeniti njegove sposobnosti. Htio bih da se češće susreću! Nadam se da ona ne misli kako joj on bilo što zamjera.

— Ona nedvojbeno zna predobro koliko je svi vi drugi cijenite — reče Fanny, uzdahnuvši malo — da bi se toga bojala. A Sir Thomasova je želja da na početku bude samo sa svojom obitelji tako prirodna da ona iz nje ne može ništa zaključiti. Vjerujem da ćemo se nakon nekog vremena viđati opet kao nekoć, osim ako nam ne bude smetalo godišnje doba.

— Ovo je prvi listopad koji je poslije djetinjstva provela na selu. Turnbridge i Cheltenham ne smatram selima. Studeni je još sumorniji mjesec, te sam uočio da se gospođa Grant veoma brine da Mansfield ne bude dosadan njezinoj sestri kada dođe zima.

Fanny mu je mogla kazati štošta, ali joj je bilo bolje da ne veli ništa i ne spomene dosjetljivost gospođice Crawford, njezinu darovitost, vedrinu, važnost, prijatelje, kako je to ne bi navelo da izrekne nešto što ne bi zvučalo lijepo. Gospođica Crawford je svojim dobrim mišljenjem o njoj zaslužila barem da iz zahvalnosti bude trpeljiva prema njoj, pa je počela govoriti o nečem drugom.

— Mislim da će tetak sutra ići na večeru u Sotherton, a s njim i vi i gospodin Bertram. Kod kuće će ostati sasvim malo društvo. Nadam se da će se gospodin Rushworth i dalje svidati tetku.

— To nije moguće, Fanny. Zacijelo će mu se manje svidati poslije sutrašnjeg posjeta, jer ćemo tada provesti s njim pet sati. Bojao bih se da će tog dana sve biti glupo kad potom ne bi došlo još jedno, mnogo veće, zlo... dojam koji će to ostaviti na Sir Thomasa. Neće više dugo moći zavaravati sebe. Žalim sve njih, i mnogo bih dao da se Rushworth i Maria nisu nikada sreli.

U tom je pogledu doista očekivalo Sir Thomasa razočaranje. Ni sva njegova dobronamjernost prema gospodinu Rushworthu, ni sve poštovanje koje je gospodin Rushworth pokazivao prema njemu, nisu ga mogli spriječiti da vidi bar dio istine... da je gospodin Rushworth ne baš sposoban mladić, koji ne poznaje ni posao ni književnost, koji uglavnom ni o čemu nema određeno mišljenje i koji, čini se, ni sam nije toga svjestan.

Očekivao je sasvim drukčijeg zeta. Zabrinuvši se zbog Marije, pokušao je shvatiti njezine osjećaje. Bilo mu je dovoljno da je samo malo promatra kako bi uočio da je ona u najboljem slučaju ravnodušna. Prema gospodinu se Rushworthu vladala nehajno i hladno. Nije ga mogla voljeti niti ga je voljela. Sir Thomas odluči s njom ozbiljno porazgovarati. Bez obzira na to što bi taj brak bio koristan i što svijet već odavno zna za te zaruke, njezina se sreća ne smije žrtvovati. Možda je dala svoj pristanak gospodinu Rushworthu nakon prekratkog poznanstva, pa se sada, kad ga je bolje upoznala, pokajala.

Sir Thomas joj se obratio svečano i toplo. Rekao joj je čega se boji, pitao ju je što želi, molio je da bude otvorena i iskrena i uvjeravao je da će se sve neprilike prebroditi i te zaruke potpuno raskinuti, ako se ona osjeća nesretnom misleći na takvu budućnost.

On će postupiti u njezino ime i vratiti joj slobodu. Slušajući ga, Maria se za tren pokolebala, ali samo za tren. Kad je otac zašutio, mogla mu je odmah odgovoriti odlučno i bez ikakva vidljiva uzbuđenja. Zahvalila mu je na velikoj pažnji, na očinskoj dobroti, ali je rekla kako se veoma vara ako misli da ona imalo želi raskinuti zaruke ili ako mu se čini da se iole promijenilo njezino mišljenje o gospodinu Rushworthu ili njezina naklonost prema njemu od onog dana kad mu je dala riječ. Ona veoma cijeni karakter i narav gospodina Rushwortha i nimalo ne sumnja da će s njim biti sretna.

Sir Thomas bijaše zadovoljan; možda je suviše rado prihvatio to zadovoljstvo da bi istražio situaciju onoliko koliko bi to njegov razum, vjerojatno, zahtijevao od drugih. Te se veze ne bi bio mogao odreći bez žaljenja, pa je stoga razmišljao ovako: gospodin Rushworth je dovoljno mlad da se još može popraviti. Morat će i htjet će se popraviti u dobru društvu, a ako pak Maria može sada tako pouzdano zboriti o svojoj sreći s njim, govoreći nedvojbeno bez predrasuda, nezaslijepljena ljubavlju, onda joj treba vjerovati. Njezini osjećaji nisu, po svoj prilici, osobito snažni; nikad nije ni očekivao da bi mogli takvi biti, ali možda je ona baš zato spokojnija, a ako se može pomiriti s činjenicom da joj muž neće blistati u društvu i imati glavnu riječ, onda joj sve ostalo svakako ide u prilog. Mlada djevojka dobre naravi, koja se ne udaje iz ljubavi, ponajčešće je baš zbog toga privrženija svom rodu, a okolnost da je Sotherton blizu Mansfielda bit će, naravno, za nju veliko iskušenje i, po svoj prilici, trajan izvor vrlo srdačnih i bezazlenih radosti. Tako je otprilike razmišljao Sir Thomas... sretan što je izbjegao neugodnosti oko raskida zaruka, čuđenje, savjete i prijekore koji bi ga svakako popratili... sretan što je osiguran brak koji će mu znatno povećati ugled i utjecaj... i vrlo sretan što zbog toga može o svojoj kćeri misliti najljepše.

Ona je tim razgovorom bila zadovoljna koliko i on. Bila je u takvu duševnom stanju da se radovala što je o svojoj sudbini neopozivo odlučila i što se ponovno obećala Sothertonu, što se oslobodila opasnosti da Crawfordu dađe priliku da likuje upravljajući njezinim postupcima i upropašćujući joj budućnost. Povukla se ponosno i odlučno, nakanivši samo da se prema gospodinu Rushworthu ubuduće ponaša opreznije kako otac ne bi opet posumnjao u nju.

Da je Sir Thomas razgovarao sa kćerkom prva tri ili četiri dana nakon odlaska Henryja iz Mansfielda, dok joj se osjećaji nisu još nipošto smirili, dok još nije izgubila svaku nadu u njega i dok još nije čvrsto odlučila trpjeti njegova suparnika, možda bi njezin odgovor bio drukčiji. Međutim, kad su protekla još tri-četiri dana, a on se nije vratio niti je stiglo bilo kakvo pismo, bilo kakva poruka, bilo kakav znak da mu se srce smekšalo, niti je više bilo ikakvih nada da će taj rastanak donijeti nešto dobro, tada je ohladnjela toliko da je mogla potražiti utjehu koju su joj mogli dati ponos i želja da se samoj sebi osveti.

Henry Crawford joj je uništio sreću, ali on ne smije doznati da je to učinio, ne smije joj uništiti i dobar glas, izgled, blagostanje. Ne smije pomisliti da se povukla u Mansfield i tuguje za njim, da je zbog njega odbacila Sotherton i London, neovisnost i raskoš. Neovisnost joj je sada potrebna nego ikada, i njezino je pomanjkanje u Mansfieldu osjećala više nego prije. Sve je manje i manje mogla podnositi očevu stegu. Sloboda koju

je imala za njegova izbjivanja postala joj je sada prijeko potrebnom. Mora što prije pobjeći od njega i Mansfielda i svojoj ranjenoj duši naći utjehu u bogatstvu i društvenom položaju, u bumom životu i otmjenim krugovima. To je čvrsto odlučila i nije se kolebala.

Za takvo bi raspoloženje odgoda, čak i zbog velikih priprema bila štetna, a očekivala je vjenčanje, vjerojatno, još nestrpljivije nego gospodin Rushworth. Duševno je bila posve pripravna za brak, jer se na nj pripremila mržnjom prema roditeljskom domu, stezi i miru, tugom zbog razočaranja u ljubavi i prezirom prema čovjeku za kojeg će se udati. Ostalo može pričekati. Pripreme oko novih kočija i namještaja mogu se odgoditi do odlaska u London i proljeća, kad će se njezinu ukusu dopustiti da se time više pozabavi.

Kako su se svi koji su o tom odlučivali složili u tom pogledu, uskoro se pokazalo da će nekoliko tjedana biti dovoljno za one pripreme koje se ipak moraju obaviti prije vjenčanja.

Gospođa Rushworth bijaše potpuno spremna povući se i prepustiti svoje mjesto sretnoj mladoj ženi koju je njezin dragi sin odabrao, te se početkom studenoga preselila sa svojom sobaricom, lakajem i kočijom kao što priliči uglednoj staroj gospi u Bath gdje se u svom društvu koje se kod nje okupljalo uvečer hvalila ljepotama Sothertona i uživala u uzbuđenju za kartaškim stolom, možda, više nego ikad prije. U prvoj polovici tog mjeseca obavljen je svečani obred koji je Sothertonu dao novu gospodaricu.

Bilo je to vrlo lijepo vjenčanje. Nevjesta bijaše veoma otmjeno odjevena. Obje su djeveruše u tom pogledu zaostale za njom, kako se i priliči. Do oltara ju je doveo otac i predao mladoženji, majka je stajala držeći u ruci mirisne soli, jer je očekivala uzbuđenje. Njezina je tetka pokušavala zaplakati, a doktor Grant je vrlo dostojanstveno obavio obred. Kad se to poslije prepričavalo u okolini, nije se mogla naći nijedna zamjerka, osim da je kočija u kojoj su se mlada, mladoženja i Julia odvezli od crkve do Sothertona ona kojom se gospodin Rushworth služi već godinu dana. U svemu ostalom je svečanost mogla izdržati i najstrože ispitivanje.

Kad se sve završilo, mladenci su otišli. Sir Thomas se osjećao onako kako se svaki brižan otac mora osjećati i iskusio je, štoviše, podosta onog uzbuđenja koje je njegova žena sa strepnjom iščekivala, ali ga je na sreću izbjegla. Gospođa Norris, vrlo sretna što pomaže da toga dana bude sve kako treba tako što je provodila dan u Mansfield Parku i sokolila sestru, istodobno pijuću pokoju prekomjernu čašicu u zdravlje gospodina i gospođe Rushworth, bila je sva razdragana jer je taj brak sklopljen njezinom zaslugom. Ona je učinila sve i, slušajući je kako umišljeno likuje, nitko ne bi mogao pomisliti da je ikad u životu išta čula o nesretnim brakovima ili da može barem malo naslutiti što osjeća nećakinja koja joj je odrasla pred očima.

Mladi je bračni par namjeravao poslije nekoliko dana otići u Brighton i ondje unajmiti kuću na nekoliko tjedana. Za Mariju je svaki gradić bio nov, a u Brightonu je zimi gotovo podjednako živo kao i ljeti. Kad joj ta nova zabava više ne bude zanimljiva, bit će vrijeme za London i njegove šire mogućnosti za razonodu.

Odlučilo se da Julia pođe s njima u Brighton. Budući da je suparništvo među sestrama nestalo, postupno se uspostaviše nekadašnji dobri odnosi. Bile su barem toliko

prijateljski raspoložene jedna prema drugoj da su se obje veoma radovale što su u takvo doba zajedno. Neko drugo društvo osim gospodina Rushwortha bilo je prijeko potrebno njegovoj gospođi, a Julia je željela promjenu i zadovoljstva koliko i Maria, premda se ona, možda, ne bi toliko potrudila da do njih dođe i lakše bi podnijela podređen položaj.

Njihov je odlazak izazvao još jednu bitnu promjenu u Mansfieldu, stvorio je prazninu koja će se tek nakon nekog vremena popuniti. Obiteljski se krug znatno suzio pa se, iako su gospođice Bertram u novije vrijeme unosile u njega malo veselja, ipak njihova odsutnost osjetila. Nedostajale su čak i majci, a koliko li tek svojoj tankočutnoj sestričnici koja je lutala po kući, razmišljala o njima i s njima suosjećala, ispunjena nježnošću i žaljenjem koje one nisu gotovo ničime zaslužile!

Fanny je po odlasku svojih sestrični postala važnija ličnost.

Budući da je u to vrijeme bila jedina mlada žena u salonu, jedina predstavnica onog zanimljivog dijela obitelji u kojem je dotad bila vrlo skromna treća članica, neizbježno se u nju gledalo više, mislilo se na nju i pazilo više nego ikada prije, te je pitanje “Gdje je Fanny?” postalo sasvim obično, čak i onda kad je nitko nije tražio ni zbog kakva posla.

Nisu je samo kod kuće više cijenili, nego je tako bilo i u župnom dvoru. U toj kući, u koju je ona poslije smrti gospodina Norrisa zalazila najviše dvaput na godinu, sada je postala dobrodošla i zvana gošća. Za tmurnih, blatnih dana u studenom Mary Crawford ju je vrlo rado primala. Posjetila je taj dom slučajno, no poslije je dolazila na poziv. Gospođa Grant, koja je zapravo željela unijeti u sestrin život malo promjene, vrlo je lako mogla sebe obmanuti kako čini dobro Fanny i da je joj veoma dragocjenu priliku da nauči štošta korisno tako što je usrdno zove u česte posjete.

Fanny je, kad ju je tetka Norris poslala u selo da nešto kupi, iznenada uhvatio jak pljusak blizu župnog dvor. Budući da su je kroz prozor ugledali kako se pokušava skloniti ispod granja hrasta nasuprot kući, morala je ući premda se stidljivo protivila. Oduprla se uljudnom sluzi, ali kad je doktor Grant osobno izišao iz kuće s kišobranom, nije joj preostalo ništa drugo nego da veoma posramljena što prije uđe. Jadna je gospođica Crawford, koja je vrlo neraspoložena promatrala sumornu kišu uzdišući što joj je propala namjera da prošeće tog prijepodneva i što sljedeća dvadeset četiri sata neće imati priliku vidjeti nikog živog osim ukućana, doživjela vrlo ugodno iznenađenje kad je začula užurbane korake na ulaznim vratima i potom ugledala u predsoblju gospođicu Price s koje se slijevala voda. Snažno je osjetila koliko za kišnih dana vrijedi bilo kakav događaj na selu. Odmah je živnula i više od svih je nastojala pomoći Fanny, otkrivši da je pokisla više nego što je u početku htjela priznati, te joj je otišla donijeti suhu odjeću. Prisiljena da podnese svu tu pažnju i vrzmanje gospodarica i sluškinja oko sebe, Fanny je bila ujedno primorana da, vrativši se iz sobe u kojoj se presvukla, odsjedi u njihovu salonu još jedan sat dok je kiša i dalje padala, te se zadovoljstvo gospođice Crawford što vidi nešto novo i što može misliti o nečemu drugom produžilo, tako da je postojala vjerojatnost da će joj dobro raspoloženje potrajati dok se bude oblačila za večeru, a i tijekom večere.

Doktor Grant osobno je izišao iz kuće s kišobranom

Obje sestre bijahu tako dobre i ljubazne da bi Fanny bila uživala u tom posjetu, da nije mislila kako im smeta i da je mogla predvidjeti kako će se vrijeme uistinu razvedriti za jedan sat i tako je spasiti sramote da doktor Grant naredi da se upregnu konji i odvezu je kući, čime su joj već zaprijetili. Što se tiče bojazni da bi njezino izbjivanje po takvu vremenu moglo uznemiriti njezine kod kuće, zbog toga se nije morala brinuti jer je, budući da su o njezinu izlasku bile obaviještene samo njezine dvije tetke, pouzdano znala da se one neće zabrinuti, i da će tetka Bertram čvrsto vjerovati kako je ona u onoj kućici koju tetka Norris odabere u svojim mislima kao njezino utočište za vrijeme pljuska.

Nebo se upravo počelo razvedravati kad je Fanny, opazivši u sobi harfu, postavila nekoliko pitanja o njoj što ju je ubrzo dovelo do priznanja da bi je vrlo rado čula i do izjave, koja je zvučala gotovo nevjerojatno, da nije harfu čula još otkad je stigla u Mansfield. Fanny osobno činilo se to sasvim jednostavnim i prirodnim. Nije gotovo ni dolazila u župni dvor otkako je to glazbalo stiglo, a nije postojao ni razlog za njezin dolazak. Međutim, gospođica Crawford je, sjetivši se da je odavno izrazila želju za tim, predbacivala sebi što je bila tako nemarna, pa ju je odmah spremno i vedro zapitala: bi li htjela da joj sada svira i što bi htjela čuti. Svirala je po Fannynoj želji sretna što ima novu slušateljicu, i to slušateljicu koja joj je, čini se, vrlo zahvalna, koja se veoma divi njezinoj svirci i koja, kako se pokazalo, ima dobar ukus. Svirala je dokle god Fannyn pogled nije, odlutavši do prozora kroz koji se vidjelo vedro nebo, izrekao ono što je smatrala da mora učiniti.

— Pričekajte još četvrt sata — reče gospođica Crawford — pa ćemo vidjeti kako će biti. Nemojte pobjeći čim je kiša prestala. Oni me oblaci zabrinjavaju.

— A, oni su već prošli — odvrati Fanny. — Gledala sam ih. Nevrijeme dolazi s juga.

— Nije važno dolazi li sa sjevera ili juga, ja znam što znači crn oblak; ne smijete krenuti dok još prijeti oluja. Osim toga, hoću vam još nešto odsvirati... jedan vrlo lijep komad... baš onaj koji vaš rođak Edmund najviše voli. Morate ostati i čuti njegovu najmiliju melodiju.

Fanny zaključila da mora ostati. Premda joj nije bila potrebna ta rečenica da bi pomislila na Edmunda, takvo ga je podsjećanje osobito živo dočaralo, pa ga je zamislila kako opet sjedi u toj sobi, možda baš na istom mjestu gdje je ona sada, i sluša uvijek s istim užitkom tu najdražu melodiju, koju je gospođica Crawford, kako joj se činilo, svirala posebno nadahnuto i izražajno. Iako se ta melodija svidjela i njoj i premda joj je bilo drago što nalazi ljepotu u svemu što se i njemu dopada, ipak je po završetku tog komada usrdnije željela otići odande negoli prije toga. Kako se jasno vidjelo, ljubazno su je zamolili da ih opet posjeti, da svrati k njima kad god može, da dođe i ponovno sluša harfu tako da je zaključila kako to mora i učiniti, ako se tome nitko kod kuće ne bude usprotivio.

Tako je započelo prisnije prijateljstvo među njima tijekom prvih četrnaest dana nakon odlaska gospođice Bertram, prijateljstvo koje je uglavnom niknulo iz želje gospođice Crawford za nečim novim, a koje u Fannynu srcu nije imalo baš bogzna kakav

temelj. Fanny je svaka dva — tri dana odlazila k njoj. To je sličilo nekakvoj opčinjenosti, nije mogla biti mirna ako ne bi otišla, a ipak je išla bez ljubavi, ne misleći nikada kao ona, bez ikakva osjećaja zahvalnosti što je poziva sada kad nema nikoga drugog, te ne nalazeći u razgovoru s njom nikakva plemenitijeg zadovoljstva osim što bi je njezino pričanje povremeno zabavljalo, a to se često protivilo Fannynu razumu, kao onda kad bi se šalila na račun ljudi ili tema koje je Fanny željela poštivati. Međutim, odlazila je tamo pa bi često šetale pola sata po vrtu gospođe Grant, jer je vrijeme bilo neobično blago za to doba godine. Katkad bi se čak usudile sjesti na neku od klupa koje sada nisu bile osobito zaklonjene i tu bi sjedile, sve dok ih iznenadan nalet hladna vjetra, koji bi prekinuo Fanny usred kakve raznježene rečenice o blagosti takve kasne jeseni, ne bi, otkidajući posljednje malobrojno žuto lišće s drveća oko njih, prisilio da skoče na noge i prošeću kako bi se zagrijale.

— Ovo je lijepo, vrlo lijepo — reče Fanny, osvrćući se oko sebe kad su tako sjedile zajedno jednog dana. — Kad god dođem među ovo ukrasno grmlje, svaki se put još više iznenadim njegovoj veličini i ljepoti. Ovo je prije tri godine bila samo divlja živica duž gornje strane polja, i ona nije nikada privlačila pozornost niti se mislilo da bi od nje moglo išta biti, a sada se to pretvorilo u malen park, i teško se može reći vrijedi li više zbog udobnosti ili kao ukras. Možda ćemo kad prođu još tri godine već zaboraviti, gotovo zaboraviti, kako je to nekoć izgledalo. Kako su čudni, kako neobični učinci vremena i promjene u ljudskoj svijesti! — Nadovezujući se na tu misao, ona ubrzo doda: — Ako se i za jednu sposobnost naše prirode može reći da je čudesnija od ostalih, ja mislim da je to pamćenje. U moćima, manama i neujednačenosti pamćenja ima nečega kudikamo neshvatljivijeg nego u bilo kojoj drugoj sposobnosti našeg uma. Pamćenje je katkad vrlo dobro, uslužno, poslušno; u drugim je zgodama vrlo zbunjeno i slabo; a kadšto je veoma tiransko, izvan naše vlasti! Mi smo, bez dvojbe, čudnovata bića u svakom pogledu, no čini se da je baš moć sjećanja i zaboravljanja posebno teško proučiti.

Nedirnuta time i odsutna duhom, gospođica Crawford nije imala što kazati, pa Fanny, zapazivši to, vrati svoje misli na ono za što je vjerovala da će je zanimati.

— S moje se strane može činiti drskom ta pohvala, ali se moram diviti ukusu što ga je gospođa Grant pokazala u svemu ovome. U planu tih staza odražava se mnogo smirene jednostavnosti! Tu se nije pokušalo učiniti ništa izvan mogućnosti!

— Da — odgovori nehajno gospođica Crawford — to je sasvim dobro za ovakvu kuću. Čovjek ne pomišlja na veći prostor i, među nama rečeno, ja do svog dolaska u Mansfield nisam ni mislila da seoski svećenik može ikada poželjeti ukrasno grmlje ili nešto slično.

— Vrlo mi je drago što ovdje uspijeva zimzelen! — odvrati Fanny. — Tetkov vrtlar uvijek govori da je ovdje zemlja bolja nego u njegovu vrtu, a to kao da potvrđuje rast lovora i zimzelenog bilja općenito. Zimzelen! Kako je lijep, kako dobrodošao i kako čudesan! Kad čovjek pomisli na to, čudi se raznolikosti prirode! Znamo da u nekim zemljama ima listopadnog drveća koje mu je srodno, ali to nimalo ne umanjuje čudo da ista zemlja i isto sunce hrane biljke koje se razlikuju po osnovnom pravilu i zakonu svog

postojanja. Pomislit ćete da sam podlegla zanosu, ali kad sam vani, pogotovo kad sjedim u prirodi, vrlo sam sklona prepustiti se takvim mislima i čuditi se. Čovjek ne može pogledati ni najobičnije djelo prirode da mu se ne razbukta mašta.

— Iskreno govoreći — odgovori gospođica Crawford — ja pomalo sličim onom slavnom duždu na dvoru Luja XIV, i mogu vam reći da u ovom grmlju ne vidim veće čudo od činjenice da sam ja u njemu. Da mi je itko prije godinu dana kazao kako će ova kuća biti moj dom, kako ću ovdje provoditi mjesec za mjesecom, kao što sam ih provela, ja mu nipošto ne bih povjerovala. Ovdje sam već malone pet mjeseci; to je, štoviše, najmirnijih pet mjeseci u mom životu.

— Suviše mirnih za vas, rekla bih.

— Tako bih teoretski i ja pomislila — reče gospođica Crawford, a oči joj zasjaše dok je govorila — ali ukupno uzevši, još nikad nisam provela tako sretno ljeto. Samo — doda ona tiše, ozbiljnijeg lica — tko zna do čega će to dovesti.

Fanny zakuca srce brže i nije se više osjećala sposobnom da bilo što nagađa ili pita. Međutim, gospođica Crawford živnuvši ponovno, nastavi ubrzo:

— Svjesna sam da sam se sa životom na selu pomirila mnogo bolje nego što sam to ikada očekivala. Mogu čak zamisliti da je ugodno provoditi pola godine na selu, u određenim okolnostima. Otmjena kuća, ni prevelika ni premalena, okruženost rodbinom, stalni međusobni posjeti. Imati glavnu riječ u društvu toga kraja, biti ugledan, biti prva ličnost usprkos drugima bogatijima i nakon veselog niza zabava opet biti u četiri oka s osobom koja vam je najdraža na svijetu. Nema ničeg strašnog u takvoj predodžbi, zar ne, gospođice Price? Ne treba zavidjeti novoj gospođi Rushworth na onakvu domu.

— Zavidjeti gospođi Rushworth! — bilo je jedino što je Fanny pokušala kazati.

— Hajde, hajde, ne bi bilo baš lijepo od nas ako bismo bile stroge prema gospođi Rushworth, jer se nadam da ćemo joj morati biti zahvalne za mnoge vesele, ugodne, sretne sate. Vjerujem da ćemo dogodine svi biti vrlo često u Sothertonu. Brak kakav je sklopila gospođica Bertram bit će koristan svima, jer prva razonoda supruge gospodina Rushwortha mora biti da napuni svoju kuću i da priređuje najbolje balove u grofoviji.

Fanny je šutjela, a gospođica Crawford se opet zamislila dok nije, dignuvši pogled poslije nekoliko minuta, uzviknula:

— Oh, evo ga! — No nije to bio gospodin Rushworth, nego Edmund, koji se upravo pojavio i prilazio im s gospođom Grant. — Moja sestra i gospodin Bertram. Baš mi je drago što je vaš stariji rođak otišao, pa sada on može opet biti gospodin Bertram. Kad se kaže, “gospodin Edmund Bertram”, to zvuči tako ukočeno, tako jadno i toliko podsjeća da je riječ o mlađem bratu da mi je mrsko.

— Kako različito mislimo nas dvije! — uzvikne Fanny. — Za mene “gospodin Bertram” zvuči vrlo hladno i ne znači mi ništa, nema nikakve topline i bezlično je! Time se samo označava da se govori o nekom gospodinu, i to je sve. No u imenu “Edmund” ima plemenitosti. To je junačko i slavno ime, ime kraljeva, prinčeva, vitezova; ono kao da utjelovljuje viteški duh i dobro srce.

— Priznajem da je to ime samo po sebi lijepo i da “lord Edmund” ili “Sir Edmund”

divno zvuči. Međutim, kad se ono sroza na hladnu, praznu riječ “gospodin”, onda gospodin Edmund nije ništa više nego nekakav gospodin John ili gospodin Thomas. Dobro, hoćemo li im krenuti u susret i razočarati ih ne dajući im priliku da održe cijelo predavanje o sjedenju vani u ovo doba godine? Ustanimo prije nego li započnu s time!

Edmund je, sastavši se s njima pokazao osobito zadovoljstvo. Prvi put ih je vidio zajedno od početka tog prisnijeg prijateljstva o kojem je slušao s velikim užitkom. Prijateljstvo dviju njemu tako dragih osoba bilo je upravo ono što je mogao poželjeti. Razumu tog zaljubljenog mladića treba pripisati zaslugu što nipošto nije smatrao da tim prijateljstvom dobiva jedino Fanny, pa čak ni da je ono korisnije njoj nego onoj drugoj.

— Dobro — prozbori gospođica Crawford — zar nas nećete ukoriti zbog nepromišljenosti? Što mislite, zašto smo sjedile ovdje ako ne zato da pričate o tome te nas molite i preklinjete da to više nikada ne učinimo?

— Možda bih vas korio — reče Edmund — da je bilo koja od vas dviju sjedila sama. No, kad griješite zajedno, onda vam mogu štošta progledati kroz prste.

— Nisu mogle dugo sjediti — uzvikne gospođa Grant — jer sam ih vidjela kroz prozor na stubištu dok sam se penjala po šal, a tada su šetale.

— Istini za volju — doda Edmund — dan je tako blag da bi se teško moglo reći kako ste nepromišljene zato što ste sjedile nekoliko minuta. Ne smijemo o vremenu uvijek suditi prema kalendaru. Katkad možemo sebi dopustiti više u studenom nego u svibnju.

— Dakle — odvrati gospođica Crawford — vas dvoje ste najgori i najmanje brižni prijatelji koje sam ikada imala! Ne možete se ni za trenutak zabrinuti. Ne znate koliko smo propatile i kako smo prozeble! Doduše, ja odavno znam da je gospodin Bertram pravi stručnjak kad je riječ o malim smicalicama protiv zdravog razuma kojima se gnjave žene. U njega sam od početka polagala vrlo male nade. Međutim, od vas sam gospođu Grant, od svoje rođene sestre, očekivala da se malo uznemirite.

— Ne laskaj sebi, draga moja Mary. Ne postoje nikakve nade da ćeš me ganuti. Imam ja svoje brige, ali na sasvim drugoj strani. Da sam mogla promijeniti vrijeme, po vama bi već puhao jak i oštar vjetar... jer Robert neke moje biljke stalno ostavlja vani jer su noći tako blage, a ja znam da će se sve to završiti tako što će se vrijeme iznenada promijeniti, što će najednom pasti mraz koji će sve, ili barem Roberta, iznenaditi pa će sve moje biljke propasti. Što je još gore, kuharica mi je upravo rekla da će pura, za koju sam posebno željela da se ne pripravlja do nedjelje jer znam koliko bi doktor Grant uživao u njoj baš u nedjelju, nakon svih napora ovog dana, izdržati najduže do sutra. Zbog takvih nedaća mislim da je vrijeme pretopio za ovo godišnje doba.

— Radosti vođenja kućanstva na selu! — reče vragolasto gospođica Crawford. — Preporučite me vlasniku rasadnika i trgovcu peradi.

— Drago moje dijete, preporuč ti doktora Granta dekanatu Westminstera ili Crkvi svetog Pavla, a ja bih se veselila koliko i ti da imamo rasadnik i kokošara. No mi nemamo takvih ljudi u Mansfieldu. Što bi ti htjela da učinim?

— Ah, vi ne možete učiniti ništa drugo osim onog što već činite... da vrlo često trpite tuđe dodijavanje i da nikad ne gubite strpljenje.

— Hvala ti, no te se male neprilike ne mogu izbjeći, Mary, gdje god mi živjeli. Kad se ti skrasiš u gradu i ja ti dođem u posjet, uvjerena sam da ću te zateći s tvojim brigama, unatoč vlasniku rasadnika i trgovcu peradi... ili, možda, baš zbog njih. Gorko ćeš se jadatai što su daleko i netočni ili, pak, što ti sve računaju preskupo i potkrajaju te.

— Namjeravam biti tako bogata da se neću na to žaliti niti ću uopće misliti o tome. Veliki je prihod najbolji recept za sreću koji sam ikada čula. On jamačno može pribaviti svu potrebnu mirtu i pure.

— Vi namjeravate biti vrlo bogati — reče Edmund gledajući je pogledom koji je, prema Fannynu mišljenju, imao vrlo ozbiljno značenje.

— Dabome. Zar to ne namjeravate i vi? I svi mi?

— Ja ne mogu namjeravati ništa što je potpuno izvan moje moći. Gospođica Crawford može za sebe odabrati stupanj bogatstva. Treba samo odrediti koliko tisuća funti na godinu želi i one će, bez sumnje, doći. Moja je namjera samo da ne budem siromašan.

— A to ćete postići umjerenošću i štedljivošću, usklađivanjem svojih želja s prihodima, i tako dalje. Ja vas razumijem... to je sasvim pogodan plan za čovjeka vaše dobi, s tako ograničenim novčanim sredstvima i osrednjim društvenim vezama. Što vi možete željeti osim pristojnog sastavljanja kraja s krajem? Nemate mnogo vremena pred sobom, a vaši rođaci nisu u takvu položaju da bi za vas mogli učiniti bogzna što ili da bi vas mogli posramiti svojim bogatstvom i ugledom. Samo budite poštteni i siromašni, no ja vam neću zavidjeti. Čak mislim da vas neću ni osobito poštovati. Mnogo više štujem one koji su poštteni i bogati.

— Stupanj vašeg poštovanja prema pošttenju, bogatom ili siromašnom, upravo je ono na što ja nikako ne mogu utjecati. Ja ne namjeravam biti siromašan. Siromaštvo je baš ono protiv čega sam se odlučio. Stalo mi je jedino do toga da na pošttenje u središnjem položaju po svjetovnom mjerilu, ne gledate prezirno.

— Ali ja na to gledam prezirno ako ne služi rastu bogatstva. Moram gledati prezirno sve što se zadovoljava mrakom iako bi se moglo uzdići i istaknuti.

— Dobro, kako se može uzdići? Kako se moje pošttenje može uzdići toliko da bi se istaknulo?

Na to pitanje nije bilo baš lako odgovoriti, pa je lijepa dama izustila jedno poduže “oh” prije nego što je mogla dodati:

— Trebali biste biti u parlamentu ili ste prije deset godina trebali otići u vojsku.

— To se sada ne isplati spominjati, a što se tiče mogućnosti da budem u parlamentu, vjerujem da moram pričekati dok se ne stvori posebna skupština za predstavnike mlađih sinova koji imaju male prihode. Ne, gospođice Crawford — doda on ozbiljnim glasom — doista ima nekih načina isticanja zbog kojih bih bio nesretan ako bih mislio da nemam nikakvih nada — baš nikakvih nada ni mogućnosti da to postignem — ali su ti načini posve drukčije naravi.

Njegovo držanje koje je odavalo da je svjestan onoga što je rekao i ponašanje gospođice Crawford koja je, čini se namjerno nešto odgovorila kroz smijeh, ostavili su žalostan dojam na Fanny. Razmišljala je da ne može gospođu Grant, uz koju je sad išla

za gospođicom Crawford i Edmundom, slušati onako pozorno kako bi trebalo. Već je gotovo odlučila poći kući i samo je čekala da prikupi hrabrost i kaže to, kadli ju je veliki sat u Mansfield Parku otkucavajući tri, podsjetio da se uistinu zadržala mnogo duže nego obično. To ju je natjeralo opet na prijašnje razmišljanje da li da se smjesta oprostili ili ne i kako da to brzo obavi. Odmah se potom čvrsto odlučivši počela pozdravljati. U istom trenutku se prisjetio Edmund da se majka raspitivala o njoj i da je krenuo prema župnom dvoru kako bi je doveo kući.

Fanny se još više užurba. Namjeravala je, ne nadajući se da će je Edmund pratiti, pohitati sama kući, ali svi ubrzaše korak i otpratiše je do župnog dvora, kroz koji se moralo proći. U predvorju je bio doktor Grant i, kad su zastali da porazgovaraju s njim, razaznala je iz Edmundova držanja da on, ipak kani poći s njom. I on se opraštao. Htjela ili ne htjela, bila mu je zahvalna. U trenutku kad su se rastajali, doktor Grant pozove Edmunda da sutradan dođe k njima na ovčetinu. Fanny se još gotovo nije ni stigla zbog toga osjetiti nelagodno kadli se gospođa Grant, prisjetivši se nečega, okrenula prema njoj i zamolila je da im učini zadovoljstvo te dođe i ona. Bio je to tako nov znak pažnje, tako nov događaj u Fannynu životu, da se ona veoma iznenadila i zbunila. Dok je mucajući iskazivala zahvalnost i govorila kako ne vjeruje da će moći doći, gledala je Edmunda ne bi li vidjela što on misli o tome i očekivala da joj pomogne. No Edmund je, oduševljen što joj je ponuđena takva sreća, otkrio napola pogledom, napola riječima da se ona ustručava samo zbog svoje tetke, te je napomenuo kako ne vjeruje da će se njegova majka protiviti da je pusti i stoga joj je odlučno i otvoreno savjetovao da prihvati poziv. Iako se Fanny ni tako ohrabrena nije usudila biti smiona i samostalna, ubrzo su se dogovorili da je gospođa Grani, ako joj ne jave suprotno, može očekivati.

— A znate što ćete večerati — reče gospođa Grant, smijući se. — Puru i to, vjerujte mi, vrlo dobru jer dragi moj — doda ona okrenuvši se prema mužu — kuharica kaže da se pura mora sutra pripremiti za jelo.

— Vrlo dobro, vrlo dobro — uzvikne doktor Grant — utoliko bolje. Radujem se što čujem da imate nešto tako dobro u kući. No vjerujem da su gospođica Price i gospodin Edmund Bertram spremni prihvatiti rizik. Ne želimo čuti jelovnik. Očekujem samo prijateljski sastanak, a ne neku posebnu večeru. Jest ćemo puru, gusku, ovčji but ili bilo što nam vi i kuharica odlučite dati.

Rođaci pođuše zajedno kući. Osim razgovora o pozivu kojeg je Edmund smatrao vrlo poželjnim, označavajući ga važnim za to novo prijateljstvo koje ga je vrlo obradovalo, uglavnom su šutjeli, jer se on, rekavši što je htio, zamislio i nije bio raspoložen za drugu temu.

— Ali zašto je gospođa Grant pozvala Fanny? — upita ledi Bertram. — Kako joj je palo na pamet da je pozove? Fanny nije nikad bila kod njih na večeri, znaš, na takav način. Ja je se ne mogu odreći, a uvjeren sam da ni ona ne želi ići. Fanny, ti ne želiš ići, zar ne?

— Ako joj postavite takvo pitanje — uzvikne Edmund spriječivši sestričnu da progovori — Fanny će smjesta reći “ne”, no ja sam čvrsto uvjeren, draga majko, da bi ona htjela ići i ne vidim nikakvog razloga da ne ide.

— Ja ne mogu zamisliti zašto ju se gospođa Grant sjetila pozvati? Nije ju dosad nikada zvala. Pozivala je katkad tvoje sestre, ali Fanny nikada.

— Ako ne možete bez mene, gospođo... — prozbori Fanny glasom punim samoodricanja.

— Pa, otac će biti s majkom cijelu večer.

— Razumije se da hode.

— Kako bi bilo da upitate oca što on o tome misli, gospođo?

— To si se dobro sjetio. Pitat ću ga, Edmund. Pitat ću Sir Thomasa, čim dođe, mogu li ostati bez nje.

— Pitajte ga i to, ako hoćete, gospođo. No mislio sam na očevo mišljenje o tom bi li poziv trebalo prihvatiti ili ne. Ja smatram da će on zaključiti kako ga iz obzirnosti prema gospođi Grant, a i prema Fanny, treba prihvatiti jer je to prvi poziv.

— Ne znam. Pitat ćemo ga. No on će se veoma iznenaditi što gospođa Grant uopće zove Fanny.

Više se ništa nije moglo reći, ili barem ništa čime bi se nešto postiglo dok ne dođe Sir Thomas. Međutim, budući da joj je u vezi s tim razgovorom bila ugrožena osobna udobnost sljedeće večeri, ta je tema zaokupila misli ledi Bertram toliko da je za pola sata, kad je Sir Thomas navratio samo na minutu zaputivši se iz nasada u svoju sobu za oblačenje, pozvala muža da se vrati, pošto je već gotovo zatvorio vrata za sobom i prozborila:

— Sir Thomase, pričekajte malo... hoću vam kazati nešto.

Njezin se mirni slabi glas, jer se nikad nije trudila povišiti ton, uvijek čuo i slušao te se Sir Thomas vratio. Počela je pričati, a Fanny se odmah išuljala iz sobe, jer njezini živci ne bi mogli podnijeti da ih sluša kako raspravljaju o njoj. Znala je da bi htjela otići u taj posjet, možda to želi i više nego što bi smjela, jer nije baš važno hoće li ići ili ostati. Međutim, ako Sir Thomas bude dugo razmišljao i kolebao se, držeći se vrlo ozbiljno i pogledavajući ju ozbiljno, te na posljatku odluči suprotno njezinoj želji, možda se ne bi mogla doimati pokorno i ravnodušno koliko bi to bilo potrebno. No sve se razvijalo

povoljno za nju. Počelo je riječima ledi Bertram:

— Moram vam kazati nešto što će vas iznenaditi. Gospođa Grant je pozvala Fanny na večeru.

— Dobro — reče Sir Thomas kao da još čeka ono što će ga iznenaditi.

— Edmund želi da ona ide. Ali kako ja mogu ostati bez nje?

— Zakasnit ću — odvrati Sir Thomas, vadeći sat iz džepa. — Dobro, što vam stvara teškoće?

Edmund uvidje da mora osobno progovoriti i ispuniti prazninu u majčinoj priči. Kad je sve ispričao, ona je samo dodala:

— Vrlo čudno! Nju nije gospođa Grant još nikada zvala.

— Ipak, zar nije sasvim prirodno — istakne Edmund — što gospođa Grant želi svojoj sestri priuštiti tako ugodno društvo?

— Ništa ne može biti prirodnije od toga — reče Sir Thomas nakon kratka razmišljanja — niti bi, smatram, išta moglo biti prirodnije čak i da nema te sestre. Za iskazivanje poštovanja gospođe Grant prema gospođici Price, nećakinji ledi Bertram, nije potrebno baš nikakvo objašnjenje. Ja se jedino mogu čuditi što joj ga ona tek sada iskazuje. Fanny je bila potpuno u pravu što je pristala samo uvjetno. Čini se da rasuđuje onako kako treba. Međutim, budući da ja zaključujem kako bi željela ići jer mladež uvijek voli biti zajedno, nema nikakvog razloga da joj se to zadovoljstvo uskrati.

— Ali mogu li ja bez nje, Sir Thomase?

— Uistinu mislim da možete.

— Ona, znate, uvijek priprema čaj kad sestra nije ovdje.

— Možda bismo vašu sestru mogli nagovoriti da provede sutrašnji dan s nama, a i ja ću svakako biti kod kuće. — Vrlo dobro, onda Fanny može ići, Edmund.

Ta je dobra vijest ubrzo stigla do nje. Krenuvši u svoju sobu, Edmund pokuca na njezina vrata.

— Eto, Fanny, sve se sretno završilo, i tvoj tetak nije nimalo oklijevao. Imao je samo jedno mišljenje. Trebaš ići.

— Hvala vam, veoma se radujem — odgovori instinktivno Fanny iako se, kad se okrenula od njega i zatvorila vrata, zapitala: “Ipak, zašto bih se radovala? Zar nisam uvjerena da ću ondje vidjeti ili čuli nešto što će me zaboljeti?”

Međutim, veselila se usprkos tom uvjerenju. Koliko god se takav posjet mogao činiti običnim u očima drugih, on je u njezinima bio nešto novo i važno, jer Fanny, osim izleta u Sotherton, nije gotovo nikad odlazila na večere izvan kuće. Iako je sada išla u blizinu, u posjet kod samo triju osoba, ipak je to bila večera izvan kuće i sve male draži priprema za nju bijahu užitak same po sebi. Nisu je razumjeli niti su joj pomogli oni koji su trebali shvatiti njezine osjećaje i usmjeriti njezin ukus, jer ledi Bertram nije nikada ni pomišljala na to da bude nekome korisna, a gospođa Norris, kad je sutradan došla dobivši rano poziv od Sir Thomasa, bila je vrlo loše volje i vladala se kao da želi, koliko god je moguće pokvariti sadašnje i bilo kakvo buduće zadovoljstvo svoje nećakinje.

— Zaista si, Fanny, vrlo sretna što nailaziš na takvu pažnju i dobrotu! Morala bi biti vrlo zahvalna gospođi Grant što misli na tebe, a i svojoj tetki što te pušta da ideš, i to

trebaš smatrati nečime izvanrednim. Nadam se da ti je jasno kako ne postoji nikakav pravi razlog da izađeš ili da uopće budeš pozvana na večeru i ne smiješ se uzdati da će se to ikada ponoviti. Isto tako ne smiješ umišljati sebi da je taj poziv nekakav poseban znak poštovanja prema tebi — to je poštovanje iskazano tvom tetku, teti i meni. Gospođa Grant misli da iz uljudnosti prema nama treba donekle obratiti pozornost i tebi, inače joj to nikad ne bi palo na pamet, a možeš biti uvjerena da te ne bi ni pozvala da je tvoja rođakinja Julia kod kuće.

Gospođa Norris je tako domišljato odbacila bilo kakvo sudjelovanje gospođe Grant u toj ljubaznosti da je Fanny, vidjevši kako se od nje očekuje da kaže nešto, mogla samo reći da je vrlo zahvalna tetki Bertram što ju je pustila i da će se potruditi da tetkin ručni rad, kojim se ona zabavlja uvečer, ostavi u takvu stanju da se njezina odsutnost neće osjetiti.

— Ah, ne brini za to, tvoja tetka može vrlo lako bez tebe, inače ti ne bi dopustila da ideš. Ja ću biti ovdje, pa možeš prema tome biti potpuno spokojna što se tetke tiče. Nadam se da ćeš se vrlo lijepo provesti i da će ti biti divno. Ipak, moram napomenuti da je od svih mogućih kombinacija najgore kad za stolom sjedi pet osoba. Stoga se čudim što tako profinjena dama kao što je gospođa Grant nije smislila nešto bolje! I to još oko njihova golemog stola koji zauzima toliko prostora u sobi! Da je doktor pristao uzeti moj blagovaonički stol kad sam se odande iselila, kao što bi svatko pametan učinio, umjesto što je donio onaj svoj smiješni stol koji je mnogo širi od blagovaoničkog stola u ovoj kući... koliko bi to bolje bilo! I koliko bi ga više poštovali! Jer ljudi nikad ne poštuju one koji iziđu iz sredine kojoj zapravo pripadaju. Zapamti to, Fanny. Zar da petero, samo petero sjedi za tim stolom? Međutim, vjerujem da će na njemu biti jela dovoljno za desetero.

Gospođa Norris udahne zrak i nastavi:

— Glupost i ludost onih ljudi koji zakorače izvan svoje sredine i pokušavaju se prikazati višima nego što jesu, podsjetila me da bi dobro bilo da ti natuknem nešto sada, kad ideš u društvo bez ikoga od nas, pa te molim i preklinjem da se ne namećeš, te da ne govoriš i ne pričaš što misliš kao da si jedna od svojih sestrični — kao da si draga gospođa Rushworth ili Julia. To nikako ne bi valjalo, vjeruj mi. Gdje god bila, ne zaboravi da moraš biti najponiznija i posljednja. Iako je gospođica Crawford u župnom dvoru u neku ruku kod kuće, ne smiješ imati prednost pred njom. Što se tiče povratka na večer, trebaš ostati ondje dok to Edmund bude želio. Prepusti njemu odluku o tom.

— Da, gospođo, ne bih drukčije ni postupila.

— A ako počne padati kiša, što mi se čini vrlo vjerojatnim jer još nikad u životu nisam vidjela vrijeme koje je ovoliko navješćivalo da će večer biti vlažna, moraš se snaći kako god znaš i ne smiješ očekivati da će se po tebe poslati kočija. Ja večeras neću, bez dvojbe ići kući, pa se zbog mene neće upregnuti konji. Stoga moraš imati na umu što bi se moglo dogoditi i pripremiti se shodno tomu.

Njezina je nećakinja mislila da je to sasvim razborito. Smatrala je da ima toliko malo prava na udobnost koliko joj je to pripisivala tetka. Kad je ubrzo potom Sir Thomas otvorio vrata i zapitao: — Fanny, u koje vrijeme hoćeš da kočija dođe po vas? —

zaprepastila se toliko da nije mogla progovoriti ni riječ.

— Dragi Sir Thomase! — uzvikne gospođa Norris, pocrvenjevši od srdžbe — Fanny može pješačiti.

— Pješačiti! — ponovi Sir Thomas glasom punim dostojanstva, koji nije dopuštao nikakav prigovor, i uđe još više u sobu. — Moja nećakinja neće u ovo doba godine ići pješice na večeru! Hoće li ti biti zgodno da kočija bude spremna u četiri i dvadeset?

— Hoće, gospodine — odgovori Fanny skromno, osjećajući se gotovo kao zločinac prema gospođi Norris. Kako nije mogla ostati s njom, jer bi to moglo stvoriti dojam da likuje, pošla je iz sobe za tetkom, ali je ipak zaostala toliko da je mogla čuti ove riječi, izgovorene u srditom uzbuđenju:

— To je sasvim suvišno! Previše ljubazno! No Edmund ide tamo; dabome, sve je to zbog Edmunda. Zapazila sam da je u četvrtak na večer promuknuo.

Međutim, to nije moglo prevariti Fanny. Shvatila je da je kočija naručena zbog nje, i samo zbog nje. Tetkova pažnja prema njoj, koja je uslijedila odmah poslije onakva tetina predbacivanja, izazvala je nekoliko suza zahvalnosti kad je ostala sama.

Kočijaš je dovezao kola pred vrata točno na minutu. U sljedećem je trenutku sišao gospodin, a kako je gospođica veoma se plašeći da ne zakasni već mnogo minuta sjedila u salonu, Sir Thomas ih je ispratio na vrijeme, u skladu sa svojom navikom da bude uvijek točan.

— Moram te sada pogledati, Fanny — prozbori Edmund, smiješeći se ljubazno poput dobra brata — i kazati ti kako izgledaš vrlo lijepo. Što si obukla?

— Onu novu haljinu koju mi je tetak ljubazno poklonio za vjenčanje moje sestrične. Nadam se da nije preotmjena. No smatrala sam da bih je trebala nositi čim budem mogla i da, možda, neću više cijelu zimu imati takvu priliku. Nadam se se da vam se ne čini preotmjrenom.

— Žena ne može nikad biti preotmjena kad je sva u bijelom. Ne, ne mislim da si se previše dotjerala, nego upravo onoliko koliko se pristoji. Haljina ti je vrlo zgodna. Sviđaju mi se te sjajne točkice. Nema li i gospođica Crawford jednu sličnu haljinu?

Približavajući se župnom dvoru, prodoše mimo staje i spremišta za kola.

— Gle — uzvikne Edmund — ovdje ima društva. Eno nekih kola! S kime će nas to upoznati? — Spustivši bočni prozor kako bi bolje vidio, on doda: — To je Crawfordov fijaker, tako mi svega! Dvojica slugu guraju fijaker na njegovo staro mjesto. On je, naravno, ovdje. To je lijepo iznenađenje, Fanny. Baš mi je drago što ću ga vidjeti.

Fanny nije imala ni priliku, ni vremena kazati koliko se njezini osjećaji razlikuju ali je zbog pomisli da će je takav čovjek promatrati, obavila s mnogo većom strepnjom strašnu ceremoniju ulaska u salon.

U salonu je uistinu bio gospodin Crawford. Stigao je dovoljno rano da se mogao pripremiti za večeru, a osmijesi i zadovoljni pogledi ostalih troje koji su stajali oko njega pokazivali su koliko ih je razveselila njegova iznenadna odluka da po odlasku iz Batha dođe k njima na nekoliko dana. On i Edmund pozdraviše se vrlo srdačno, i svi su, osim Fanny, bili zadovoljni. Njegova je nazočnost mogla biti korisna čak i njoj, jer je svako proširenje društva svakako išlo na ruku njezinoj iskrenoj želji da je puste da sjedi na

miru i da joj nitko ne obraća pozornost. Uskoro je to i uvidjela. Premda je morala trpjeti kao što joj je nalagao smisao za pristojnost, a suprotno mišljenju tetke Norris, da bude glavna dama u tom društvu, kojoj se iskazuju sve primjerene male počasti, vidjela je da se dok su sjedili za stolom, vodi tako živ i neprekidan razgovor da se od nje nije tražilo da u njemu uopće sudjeluje. Brat i sestra imali su toliko kazati jedno drugom o Bathu, mladići toliko o lovu, gospodin Crawford i doktor Grant o politici, te gospodin Crawford i gospođa Grant o svemu i svačemu drugom da joj se činilo kako je očekuje najljepše što bi mogla poželjeti: da samo sluša šutke i da vrlo ugodno provede vrijeme. Pa ipak, nije mogla biti toliko ljubazna prema tek pristiglom gospodinu da bi hinila kako je zanimaju zamisao o produžetku njegova boravka u Mansfieldu i razgovor o tome kako bi trebao dopremiti svoje lovačke konje iz Norfolka, što je predložio doktor Grant, savjetovao mu Edmund i potom ga usrdno nagovarale obje sestre, a što je njega ubrzo zaokupilo tako da je želio da i ona utječe na njega da se odluči na to. Htio je čuti njezino mišljenje hoće li vrijeme i dalje biti lijepo, no njezini su odgovori bili toliko kratki i ravnodušni koliko joj je to uljudnost dopuštala. Nije mogla željeti da ostane i mnogo bi joj draže bilo da joj se nije obraćao.

Otkad ga je ugledala, Fanny je puno mislila na obje svoje odsutne sestrice, osobito na Mariju, no na njegovo raspoloženje nisu nimalo utjecale nikakve neugodne uspomene. Opet je bio na istom mjestu gdje se u prošlosti sve zbilo i doimao se spremnim ostati i biti sretan bez gospođica Bertram kao da nikad nije ni upoznao drukčiji Mansfield. Čula ga je kako ih spominje samo uzgred sve do trenutka kad je, pošto su se poslije večere opet svi okupili u salonu gdje se Edmund odvojeno upustio s doktorom Grantom u razgovor o nekakvu poslu koji ih je potpuno zaokupio, a gospođa Grant je bila zaposlena oko stola za čaj, počeo drugoj sestri govoriti malo više o njima. Značajno se osmjehnuvši, zbog čega je Fanny bio vrlo mrzak, prozborio je:

— Dakle, kako čujem, Rushworth i njegova lijepa nevjesta sada su u Brightonu. Baš je sretnik!

— Da, bili su ondje oko dva tjedna, nije li tako, gospođice Price? I Julia je s njima.

— A ni gospodin Yates, valjda, nije daleko od njih.

— Gospodin Yates! Ah, o njemu ne čujemo ništa. Ne vjerujem da se on mnogo spominje u pismima koja se šalju u Mansfield Park. Što vi velite, gospođice Price? Mislim da je moja prijateljica Julia toliko pametna da oca ne zabavlja gospodinom Yatesom.

— Jadni Rushworth i njegove četrdeset dvije replike! — nastavi Crawford. — To nitko ne može zaboraviti. Jadnik! Kao da ga sada vidim kako se muči i očajava. Hm, veoma ću se prevariti ako njegova ljupka Maria ikada poželi da joj izgovori svoje četrdeset dvije replike. — Potom doda, uozbiljivši se za trenutak: — Ona je predobra za njega... predobra. — Nakon toga progovori opet glasom blagog udvaranja i, obrativši se Fanny, reče: — Vi ste bili najbolja prijateljica gospodina Rushwortha. Vaša dobrota i strpljivost ne mogu se nikada zaboraviti, vaše neumorno strpljivo nastojanje da mu pomognete naučiti ulogu, nastojanje da mu dadete mozak koji mu je priroda uskratila, da mu stvorite razumijevanje od suviška svojeg. Možda nije dovoljno pametan da cijeni

vašu ljubaznost, ali ja se usuđujem kazati da su vam svi ostali odavali priznanje zbog toga.

Fanny pocrveni i ne reče ništa.

— To je poput sna, poput lijepa sna! — uzvikne on, progovorivši opet poslije kratka razmišljanja. — Uvijek ću se vrlo zadovoljno prisjećati našeg kazališta. Ono je izazvalo veliko zanimanje, veliku zahvalnost, opće dobro raspoloženje. Svi su to osjećali. Svi smo bili puni života. Svaki je sat tijekom dana bio ispunjen radom, nadom, brigom i žurbom. Uvijek je trebalo svladati neku malu zapreku, neku malu sumnju, neku malu brigu. Nikad nisam bio sretniji.

Obuzeta nijemim ogorčenjem, Fanny ponovi u sebi: “Nikad sretniji! Nikad sretniji nego tada kad ste znali da za ono što činite nema opravdanja! Nikad sretniji nego tada kad ste se ponašali onako nečasno i okrutno! Oh, kakva li pokvarena čovjeka!”

— Nismo imali sreće, gospođice Price — nastavi tiše kako ga Edmund ne bi mogao čuti, ne zapazivši nimalo što ona osjeća — doista nismo imali nimalo sreće. Dostatan bi nam bio još samo jedan tjedan dana, još samo tjedan. Mislim, da smo mi mogli upravljati događajima... da je Mansfield Park mogao zapovijedati vjetrovima samo tjedan-dva u doba ravnodnevnice, bilo bi drukčije. Tona znači da bismo ugrozili Sir Thomasov život kakvom strašnom nepogodom... već bismo samo poslali vjetar koji bi uporno puhao u suprotnom smjeru ili ne bi uopće bilo vjetra. Mislim, gospođice Price, da bismo se zadovoljili jednotjednom bezvjetricom na Atlantskom oceanu u to doba.

Činilo se da je čvrsto odlučio dobiti od nje odgovor pa mu Fanny, okrenuvši lice od njega, reče odrješitim glasom nego inače:

— Što se mene tiče, gospodine, ja ne bih njegov povratak odgodila ni za jedan dan. Kad je stigao, moj se tetak toliko usprotivio svemu da je priprema predstave, očito već, otišla predaleko.

Još nikad u životu nije mu odjednom uputila toliko riječi niti je bilo s kime govorila tako ljutito, a kad ih je izgovorila, zadrhtala je i pocrvenjela zbog svoje smjelosti. On se iznenadio, ali je poslije nekoliko minuta razmislivši šutke, odgovorio mirnijim i ozbiljnijim glasom, kao da riječi izviru iz iskrena uvjerenja:

— Vjerujem da ste u pravu. To je bilo više ugodno nego pametno. Postali smo već prebučni.

Tada htjede prijeći na nešto drugo i zainteresirati je za kakvu drugu lemu, ali su njezini odgovori bili tako plašljivi i suzdržljivi da nije mogao započeti s njom nikakav pravi razgovor.

Uto gospođica Crawford pogledavajući svaki čas doktora Granta i Edmunda prozbori:

— Ova gospoda raspravljaju, očito, o nečemu vrlo zanimljivom.

— O nečemu najzanimljivijem na svijetu — odgovori joj brat. — Kako zaraditi novac, kako pretvoriti dobar prihod u još bolji. Doktor Grant da je Edmundu upute o župi u koju će uskoro otići. Navodno će se zarediti za nekoliko tjedana. O tom su govorili za stolom u blagovaonici. Drago mi je što čujem da će Bertram tako dobro proći. Imat će dovoljno novca za trošenje i zarađivat će ga bez mnogo muke. Ako sam dobro

razumio, neće imati manje od sedam stotina funti na godinu. Godišnji prihod od sedam stotina sasvim je pristojna svota za mlađeg brata, a kako će on, naravno, i dalje živjeti kod kuće, to će mu sve služiti za džeparac dok će se njegovo ukupno žrtvovanje svesti na propovijed o Božiću i Uskrsu.

Njegova sestra pokuša smijehom prikriti osjećaje i reče:

— Ništa me ne zabavlja više nego ta lakoća kojom svatko govori o izobilju onih koji imaju mnogo manje od njega. Ti bi se, Henry, grdno zbunio ako bi ti se džeparac sveo na sedam stotina funti na godinu.

— Možda i bih, ali je sve to, znaš, sasvim relativno. Bitna su prava koja se stječu rođenjem i navike. Bertram je, bez sumnje, imućan za mlađeg sina čak i u baronetskoj obitelji. Kad navršši dvadeset četiri ili dvadeset pet godina, imat će sedam stotina na godinu, a za to neće morati ništa raditi.

Gospođica Crawford je mogla kazati da će se morati nešto raditi i pretrpjeti, o čemu nije mogla olako misliti, ali se obuzdala i pustila to. Kad su im ubrzo potom prišla oba gospodina, nastojala se držati mirno i ravnodušno.

— Bertrame — progovori Henry Crawford — svakako ću nastojati doći u Mansfield kako bih vas čuo kad budete držali svoju prvu propovijed. Doći ću ohrabriti mladog početnika. Kad će se to dogoditi? Gospođice Price, zar mi se nećete i vi pridružiti kad budem hrabrio vašeg rođaka? Nećete obećati da ćete ga cijelo vrijeme gledati netremice kao što ću činiti ja... i pozorno ga slušati da vam ne promakne nijedna riječ? Odnosno, da ćete odvojiti pogled od njega samo zato da biste zapisali kakvu posebno lijepu rečenicu? Opskrbit ćemo se pločicama i pisaljkom. Kad će to biti? Morate održati propovijed u Mansfieldu, znate, kako bi vas Sir Thomas i ledi Bertram mogli čuti.

— Izbjegavat ću vas, Crawforde, koliko god budem mogao — reče Edmund — jer biste me po svoj prilici htjeli zbuniti, a meni bi bilo mnogo teže gledati vaše pokušaje nego kad bi to činio bilo tko drugi.

“Zar on ništa ne shvaća?” pomisli Fanny. “Ne, on ne može ništa osjetiti kako bi trebalo.”

Budući da je sada cijelo društvo bilo na okupu i glavni se kozeri međusobno izazivali, nju su svi ostavili na miru. Kad se poslije čaja sastavilo društvo za vist — što je obzirna gospođa Grant učinila zapravo zato da bi ugodila svom mužu, iako to nije otvoreno rekla — a gospođica Crawford uzela svoju harfu, nije morala ništa drugo raditi osim da sluša. Do kraja večeri nije ju više nitko uznemiravao, osim što bi joj se gospođica Crawford povremeno obratila kakvim pitanjem ili primjedbom, na što je morala odgovoriti. Gospođica Crawford bijaše suviše ozlojeđena onim što se zbilo da bi bila raspoložena za bilo što drugo osim glazbe. Njome je smirivala sebe i zabavljala prijateljicu.

Nedvojbena da će Edmund u vrlo bliskoj budućnosti postati svećenik, premda se dosad još nadala da je to daleko i neizvjesno, pogodila ju je kao privremeno odgođeni udarac, te je zbog toga bila zlovoljna i uvrijeđena. Veoma se ljutila na njega. Dosad je vjerovala da je njezin utjecaj jači. Počela je već misliti na njega i to s velikim poštovanjem, gotovo odlučna u svojim namjerama. No sada će mu uzvratiti hladnim

osjećajima kakvi su i njegovi. Bilo je očigledno da on ne može imati na pameti ništa ozbiljno niti joj biti iskreno odan, kad se opredijelio za položaj na koji se, valjda mu je jasno, ona ne bi nikad spustila. Ona će ubuduće biti ravnodušna kao i on. Odsad će njegovu pažnju prihvaćati ne pridajući joj nikakvo veće značenje od trenutačne zabave. Ako on može tako zapovijedati svojoj naklonosti, onda joj ni njezina neće zadavati bol.

balkandownload | janja

24

Henry Crawford je sutradan ujutro odlučio darovati Mansfieldu još četrnaest dana svog vremena i, pošto je poslao po lovačke konje, napisao nekoliko redaka admiralu i objasnio mu svoj postupak, okrenuo se zapečativši pismo i bacivši ga na stol prema sestri te, vidjevši da u blizini nema nijednog drugog člana obitelji, kazao smiješeći se:

— Što misliš, Mary, kako ću se zabavljati onih dana kad ne budem lovio? Već sam prestar za odlazak u lov više od tripot na tjedan, ali imam jedan plan za te dane između lova. Što misliš, kakav je?

— Šetat ćeš sa mnom i jahati, dabome.

— Nije baš sasvim tako, premda ću se rado i time zabaviti, no to bi bila vježba samo za moje tijelo, a ja se moram brinuti i za svoj duh. Osim toga, sve bi se svelo na odmor i zadovoljstvo bez ikakva blagotvorna rada, a ja sam nerado besposlen. Ne, moj plan se sastoji u tome da navedem Fanny Price da se zaljubi u mene.

— Fanny Price! Glupost! Ne, ne. Moraš se zadovoljiti njezinim rođakinjama.

— Ali ne mogu biti zadovoljan bez Fanny Price, ne mogu se smiriti dok joj malo ne ranim srce. Čini mi se da nisi potpuno svjesna koliko je zaslužila da bude zapažena. Kad smo sinoć razgovarali o njoj, stekao sam dojam da nitko od vas nije uočio koliko se proljepšala za ovih proteklih šest tjedana. Vi je vidate svaki dan pa stoga to ne zapažate, no ona je, vjeruj mi, sasvim drukčija nego jesenas. Tada je bila samo mirna, skromna djevojka, ne baš ružna, ali sada je nedvojbeno zgodna. Činilo mi se da se ne ističe ni licem ni držanjem, ali ona njezina nježna koža preko koje se vrlo često prelijeva rumenilo, kao sinoć, nesumnjivo je lijepa, a sudeći prema onom što sam joj zapazio u očima i na usnama, ne gubim nadu da one mogu biti izražajne kad imaju što izraziti. Zatim, njezino držanje, ponašanje, sve skupa neopisivo se popravilo! Zacijelo je od listopada narasla najmanje pet centimetara.

— Hajde, hajde! Govoriš tako samo zato što nije bilo nijedne visoke žene s kojom bi je mogao usporediti, što je imala novu haljinu i što je nisi još nikada vidio tako lijepo odjevenu. Ona je sasvim ista kao u listopadu, vjeruj mi. Međutim, sada je bila jedina djevojka u društvu koja ti je mogla privući pozornost, a ti moraš imali nekoga. Uvijek sam je smatrala zgodnom — ne baš upadljivo zgodnom ali “prilično zgodnom”, kako se to kaže. Kod nje je riječ o onoj ljepoti koja se s vremenom sve više zapaža. Bolje bi bilo da su joj oči tamnije, ali osmijeh joj je blag. Međutim, što se tiče tog čudesnog proljepšanja, čvrsto vjerujem da se sve može objasniti boljim krojem njezine haljine i činjenicom da nisi mogao nikoga drugog gledati. Stoga me, ako joj se doista počneš udvarati, nipošto nećeš uvjeriti da to činiš zato što se diviš njezinoj ljepoti niti da je

posrijedi bilo što drugo osim tvoje dokolice i ludosti.

Njezin se brat na tu optužbu samo osmijehne i ubrzo potom reče:

— Nisam baš sasvim načistu kakva je gospođica Fanny. Ne razumijem je. Ne mogu protumačiti njezino jučerašnje ponašanje. Kakav joj je karakter? Je li ozbiljna? Je li nastrana? Je li licemjerna? Zašto se povukla i gledala me onako ozbiljno? Jedva jedvice sam izvukao pokoju riječ iz nje. Još nikad u životu nisam bio tako dugo pokraj neke djevojke i tako neuspio u svojim pokušajima da je zabavim! Nikad nisam sreo djevojku koja me tako ozbiljno gledala! Moram pobijediti u toj igri. Njezin pogled veli: “Neću te voljeti, čvrsto sam odlučila da te neću voljeti”, a ja kažem da hoće.

— Beno jedna! U tom je, dakle, njezina privlačnost! Eto, to je posrijedi — budući da joj nije stalo do tebe, zaključio si da ima nježnu kožu, mnogo je viša i posjeduje svakakve draži i vrline. Ja ne želim da je ti unesrećiš. Od malo bi ljubavi, možda, donekle živnula i to bi joj koristilo, ali neću da je gurneš u provaliju jer je tako dobro stvorenje kakva nema na svijetu i vrlo je osjećajna.

— To se može dogoditi samo za četrnaest dana — reče Henry — a ako je četrnaest dana može dotući, onda je tako slabašna da je ništa ne bi moglo spasiti. Ne, neću toj dragoj dušici učiniti ništa na žao! Hoću samo da me gleda ljubazno, da mi se osmijehuje i crveni, da čuva kraj sebe stolac za mene gdje god bili i da sva ustrepti kad sjednem i obratim joj se te da misli onako kako ja mislim, da je zanimaju moja zadovoljstva i sve što je moje, da me pokuša zadržati duže u Mansfieldu i da ima dojam kad ja odem kako više nikada neće biti sretna. To je sve što želim.

— Sušta umjerenost! — reče Mary. — Sad ne mogu imati više nikakvih obzira. U redu, imat ćeš dovoljno prilika da joj se pokušaš preporučiti jer smo često zajedno.

Ne nastojeći ga više koriti, ona prepusti Fanny njezinoj sudbini, sudbini koja je, da Fannyno srce nije bilo zaštićeno nečim što gospođica Crawford nije ni slutila, mogla biti i teža nego što je zaslužila. Jer, premda nedvojbeno ima takvih neosvojivih mladih dama od osamnaest godina (inače o njima ne bismo čitali) koje se ne mogu nagovoriti da se zaljube ako se tome njihov razum protivi usprkos svemu što mogu učiniti darovitost, lijepo ponašanje, pažnja i laskanje, ne treba biti sklon vjeronanju da je Fanny bila jedna od njih niti misliti da bi se ona, tako osjećajne naravi i s toliko ukusa, mogla izvući nedirnuta srca iz udvaranja (makar ono trajalo samo četrnaest dana) takva čovjeka kao što je Crawford. Treba računati i na činjenicu da bi najprije trebalo svladati njeno loše mišljenje o njemu, kao i to da je svoju naklonost već poklonila nekom drugom. Unatoč svoj sigurnosti, zbog ljubavi prema drugom čovjeku i nepoštovanja Crawforda, u kojoj je mogao biti spokojan njezin duh koji je on napadao, njegova stalna pažnja, stalna ali nenametljiva koja se sve više prilagođavala nježnosti i istančanosti njene naravi, ubrzo ju je prisilila da prema njemu bude manje netrpeljiva nego prije. Nipošto nije zaboravila prošlost i mislila je o njemu loše kao i dotad, ali je osjećala njegovu moć. Bio je zabavan, ponašanje mu se znatno popravilo, postalo je mnogo uglađenije, tako ozbiljno i besprijekorno uglađeno da mu je morala uzvratiti uljudnošću.

To je postigao za samo nekoliko dana, a potkraj tih dana iskrsnule su neke okolnosti koje su mogle pogodovati njegovoj želji da joj se svidi, jer je ona, zahvaljujući

njima bila tako sretna i u takvu raspoloženju da joj se sviđao svatko. William, njezin brat, voljeni i dugo odsutni brat, bijaše opet u Engleskoj. Dobila je pismo od njega, nekoliko sretnih redaka žurno napisanih kad je brod uplovio u Kanal i koje je on poslao u Portsmouth prvim čamcem koji je napustio brod “Antwerpen”, usidren u Spitheadu. Kad je Crawford došao s novinama u ruci nadajući se da će ona iz njih doznati vijest, zatekao ju je kako sva ustreptala od radosti nad tim pismom sluša ozarena lica puna zahvalnosti, ljubazni poziv koji joj je tetak vrlo staloženo diktirao kao odgovor.

Crawford se tek jučer upoznao sasvim s tom temom, bolje rečeno, tek je jučer saznao da ona ima brata i da je on na takvu brodu, ali se živo zainteresirao i odlučio se po povratku u grad raspitati kad će se otprilike vratiti “Antwerpen” sa Sredozemnog mora. Sreća koja ga je poslužila sutradan ujutro u tom prvom traženju vijesti o brodu kao da je bila nagrada za njegovu dovitljivost u pronalaženju načina da joj se svidi, kao i za njegovu poslušnost prema admiralu, jer je godinama uzimao list za koji se smatralo da prvi donosi pomorske novosti. Pokazalo se, međutim, da je zakasnio. Svi oni divni početni osjećaji koje je želio izazvati, već su bili poklonjeni. Ipak, zahvalno je odala priznanje njegovoj namjeri, dobroti koja ga je na to potakla. Učinila je to vrlo neposredno i srdačno, jer ju je bujica ljubavi prema Williamu uzdigla iznad uobičajene plahosti.

Dragi će William biti uskoro među njima. Ne može biti dvojbe da će odmah dobiti dopust jer je on još i sada samo mornarički dočasnik, a budući su ga roditelji, živeći u Portsmouthu, zacijelo već vidjeli i možda ga viđaju svaki dan, moći će opravdano posvetiti svoje dane odmora sestri koja se za sedam godina najviše dopisivala s njim, i letku koji je najviše učinio za njega i njegov napredak. Shodno tomu, odgovor na njezin odgovor u kojem joj je javljao dan svog dolaska u vrlo bliskoj budućnosti stigao je u najkraćem mogućem roku. Prošlo je tek deset dana otkako je Fanny doživjela uzbuđenje zbog svog prvog poziva na večeru kad je već obuzeta novim, plemenitijim uzbuđenjem, čekala u predvorju, predsoblju ili na stubištu hoće li začuti kloparanje kočije koja će joj dovesti brata.

Dok je tako čekala, stigoše sretno kola. Kako nije bilo nikakve ceremonije ni plašljivosti koje bi odgodile trenutak sastanka, bila je s njim od trenutka kad je kročio u kuću te im za prvih minuta neopisive sreće nitko nije smetao niti ih gledao, ne računajući poslugu koja se uglavnom brinula o otvaranju vrata. To je ispalo baš onako kako su Sir Thomas i Edmund, svaki za sebe, potajno pripremili što su jedan drugom i dokazali kad su obojica, čuvši da je stigao William, složno i živahno savjetovali gospođi Norris neka ostane tu gdje jest, umjesto da pohita u predsoblje čim su čuli da je stigao gost.

Ubrzo se pojaviše William i Fanny, te je Sir Thomas u svom štíćeniku zadovoljno ugledao sasvim drukčijeg čovjeka od onog kojeg je prije sedam godina otpremio. Taj se mladić držao otvoreno i ljubazno, ponašao se iskreno i neizvještačeno ali pažljivo i s puno poštovanja, što je Sir Thomasu potvrdilo da mu je prijatelj.

Prošlo je podosta vremena prije nego što se Fanny mogla oporaviti od uzbuđenja i sreće doživljenih za posljednjih trideset minuta iščekivanja, i potom ostvarenja svoje

želje. Prošlo je neko vrijeme, čak i prije nego što se moglo reći da je sretna zbog tog događaja, prije nego što je nestalo razočaranje, neizbježno zbog promjena na bratu kad je opet u njemu mogla vidjeti onog istog negdašnjeg Williama i razgovarati s njim, za čim joj je srce čeznulo već godinama. No to je vrijeme ipak došlo postupno, pod utjecajem njegove ljubavi, tople poput njezine, ali kudikamo manje sputane istančanošću i nesigurnošću u sebe. Ona je bila glavni cilj njegove ljubavi, ali je za njega zbog snažnijeg duha i smionije naravi, bilo podjednako prirodno da izrazi tu ljubav koliko i da je osjeća. Sutradan su zajedno šetali uživajući iskreno u tome, i otada su svaki dan često bili sami, što je Sir Thomas zadovoljno uočio čak i prije nego što mu je Edmund skrenuo na to pozornost.

Izuzevši trenutaka iznimne radosti što ih je u njoj za proteklih nekoliko mjeseci izazivao svaki osobiti ili neočekivani znak Edmundove pažnje, Fanny nije još nikad u životu iskusila takvu sreću kao u tom nesputanom, ravnopravnom, slobodnom druženju s bratom i prijateljem koji joj je sasvim otvarao srce, pričao joj o svim svojim nadama i bojaznima, planovima i brigama glede odavno očekivanog, teško zasluženog i opravdano cijenjenog promaknuća. William joj je mogao neposredno i potanko pričati o ocu i majci, o braći i sestrama, od kojih je ona vrlo rijetko dobivala vijesti. Njega su zanimala sve zgode i sitne nevolje u njezinu domu, u Mansfieldu. Bio je spreman misliti o svakom članu iz tog doma onako kako ona kaže ili se od nje razlikovao samo svojim slobodnijim mišljenjem o tetki Norris, o kojoj je govorio žešće nego o drugima. S njim je mogla prepričati sve dobro i zlo iz njihova najranijeg doba (što je, možda, od svega bilo najveće zadovoljstvo) i obuzeta nježnim uspomenama sjećati se svake njihove zajedničke boli i zadovoljstva. To je prednost, to jača ljubav, u kojoj i bračna veza zaostaje za bratskom. Djeca iz iste obitelji, iste krvi, s istim prvim uspomenama i navikama, sposobna su uživati na takav način koji nikakve kasnije veze ne mogu zamijeniti. Ako tako dragocjeni ostaci privrženosti iz najranijeg doba ikada sasvim iščeznu, to se mora pripisati dugom i neprirodnom otuđenju ili razdvojenosti koje ne može opravdati nikakva kasnija veza. Na žalost, prečesto biva tako. Bratska je ljubav katkad gotovo sve, a katkad manje nego ništa. No kod Williama i Fanny Price bio je taj osjećaj još sasvim čist i svjež, nepomućen nikakvim sukobom interesa, neohlađen nikakvom naklonošću prema komu drugom, osjećaj koji je pod utjecajem vremena i razdvojenosti samo ojačao.

Takva simpatična privrženost stvorila je još bolje mišljenje o njima kod svih koji su bili takva srca da su znali cijeniti sve što je dobro. Henry Crawford se tome iznenadio kao i drugi. On je poštovao srdačnu, nespretnu ljubav mladog mornara koja ga je navela da kaže, pokazujući objema rukama Fannynu glavu: — Znate, ova mi se čudna moda već počinje sviđati, iako u početku nisam mogao vjerovati kad sam čuo da se nešto takvo radi u Engleskoj. Kad su se gospođa Brown i druge žene pojavile tako udešene kod zapovjednika u Gibraltaru, mislio sam da su lude, no Fanny me može natjerati da se pomirim sa svime. — Vidio je također, iskreno se diveći, rumenilo na Fannynim obrazima, sjaj u očima, duboku zainteresiranost i zanesenu pozornost dok joj je brat opisivao opasnosti ili strašne prizore koji su neizbježni kad se provede toliko vremena

na moru.

Bila je to slika za koju je Henry Crawford imao dovoljno moralnog prosuđivanja da bi ju mogao cijeniti. Fanny je postala privlačnijom — dvostruko privlačnijom, jer je osjećajnost koja joj je uljepšala lice i ozarila cijelo biće bila privlačna sama po sebi. Više nije sumnjao u sposobnosti njezina srca. Znala je osjećati, iskreno osjećati. Kad bi ga voljela takva djevojka, kad bi izazvao prvi zanos u njezinoj mladoj, neiskvarenoj duši, to bi bilo nešto posebno! Zanimala ga je više nego što je predvidio. Četrnaest dana nije bilo dosta. Njegov se boravak u Mansfieldu produžio neograničeno.

Sir Thomas je često poticao Williama da govori. Njegove su priče same po sebi zanimale Sir Thomasa, no on ga je navodio na pripovijedanje ponajviše zato što ga je htio upoznati, doznati o njemu štošta na temelju njegove prošlosti. Bio je potpuno zadovoljan slušajući kako on jasno, jednostavno i duhovito govori o raznim pojedinostima, te je u njima vidio dokaz valjanih načela, stručnog znanja, odlučnosti, hrabrosti i vedrine — sve ono čime se može zaslužiti povoljno mišljenje i sve što obećava dobro. Premda još mlad, William se već nagledao svijeta. Bio je u Sredozemlju, u Zapadnoj Indiji, pa opet u Sredozemlju. Kapetan ga je, budući mu je bio naklonjen, često vodio na kopno i tijekom sedam godina upoznao je sve opasnosti koje čovjeka mogu snaći na moru i u ratu. Kako je imao takvo iskustvo, opravdano se moglo očekivati da ga drugi slušaju pa su, makar se gospođa Norris vrzmala po sobi i uznemirivala sve tražeći kakav končić ili gumb za staru košulju baš onda kad bi njezin nećak pričao o najzanimljivijim trenucima iz kakva brodoloma ili boja, svi ostali pozorno pratili njegove riječi. Čak ni leđi Bertram nije mogla slušati o takvim strahotama a da se ne uzbuđi ili da s vremena na vrijeme ne digne pogled sa svog ručnog rada i rekne: — Bože moj! Kako neugodno! Čudim se kako se itko može otisnuti na more.

Te su priče izazivale u Henryu Crawfordu drukčije osjećaje. Žalio je što nije bio na moru, što nije sve to vidio i učinio i što nije toliko propatio. Imao je toplo srce i bujnu maštu, te je veoma poštovao mladića koji je ne napunivši još ni dvadesetu pretrpio toliko tjelesnih muka i koji je dao toliko dokaza o svojoj duševnoj snazi. Suočen sa slavom što okružuje junaštvo, snalažljivost, napor i izdržljivost, postidio se svog života punog sebičnog ugađanja, koji mu se činio kao sušta suprotnost, zažalio je što i on nije neki William Price pa da se s takvom gorljivošću i samopoštovanjem, istakne i sam prokrči put do bogatstva i ugleda, umjesto ovog što je sada!

Ta želja bijaše više žarka nego trajna. Iz sanjarenja o prošlosti i žaljenja koje je ono izazvalo trgnuo ga je Edmund pitajući ga nešto o njegovim planovima za sutrašnji lov, te on zaključi da je isto tako dobro biti bogat i imati konje i slugu. To je donekle bilo i bolje, jer je tako imao priliku činiti dobro ondje gdje je htio obvezati koga na zahvalnost. Čio, hrabar, znatiželjan i spreman na sve, William izjavi da bi rado pošao u lov. Crawford je, dajući mu konja bez ikakvih neprilika za sebe, želio samo otkloniti stanovite dvojbe Sir Thomasa koji je bolje od nećaka znao koliko vrijedi takva posudba, i umiriti Fannyne strepnje. Ona je strahovala za Williama nimalo umirena onim što joj je ispričao o jahanju u raznim zemljama, o borbama u kojima je sudjelovao, o neobuzdanim konjima i mazgama na kojima je jahao i o raznim zgodama kad je za

dlaku izbjegao kakav užasan pad. Nije vjerovala da je dorastao vladanju rasnim konjem, uvježbanim za lov na lisice, niti je mogla osjetiti bilo kakvu zahvalnost prema gospodinu Crawfordu zbog te posudbe, a što je potonji i te kako očekivao. Tek kad se William vratio živ i zdrav, mogla je priznati da je to bilo ljubazno i, štoviše, nagraditi vlasnika osmijehom u trenutku kad mu je konj vraćen. Međutim, on je odmah potom, vrlo srdačno tako da se nije moglo odbiti, predao konja Williamu da se služi njime dokle god bude u Northamptonshireu.

Sir Thomas je često poticao Williama da govori.

Društveno je općenje dviju obitelji postalo u to doba opet onakvo kakvo je bilo u jesen, čemu se njihovi pripadnici, nekoć vrlo prisni, nisu više gotovo ni nadali. Tome su znatno pridonijeli povratak Henryja Crawforda i dolazak Williama Pricea, no posebno je zaslužan bio Sir Thomas koji se pokazao više nego trpeljivim prema susjedskim pokušajima iz župnog dvora. Budući da se oslobodio onih briga koje su ga tištale u početku, mogao je sada smireno zaključiti kako se s Grantovima i njihovim mladim gostima uistinu isplati družiti. Iako je bio daleko od toga da smišlja ili udešava nešto čime bi došlo do kakva vrlo korisnog braka nekoga od njegovih najmilijih, i čak je prezirao kao podlost oštro zapažanje u takvu pogledu, ipak je koliko god dostojanstven i ravnodušan bio, nehotice uočio da gospodin Crawford donekle izdvaja njegovu nećakinju i nije se mogao suzdržati (premda nesvjesno) da zbog toga bude neskloniji pozivima.

Ipak, njegova je spremnost da večera u župnom dvoru, kad su se Grantovi, poslije brojnih rasprava i dvojbi isplati li se to uopće pokušati jer im “Sir Thomas, čini se, nije baš naklonjen, a ledi Bertram je sasvim svejedno”, najzad osmjelili pozvati cijelu obitelj, izvirala samo iz njegova dobrog odgoja i dobronamjernosti, pa taj pristanak nije bio ni u kakvoj vezi s gospodinom Crawfordom, osim što je i on pripadao tom ugodnom društvu. Naime, Sir Thomasu je tek za vrijeme tog posjeta palo na pamet kako bi svatko, tko se naviknuo na takva dokona zapažanja, pomislio da je gospodin Crawford obožavatelj Fanny Price.

Taj je susret bio, prema općem mišljenju, vrlo ugodan jer se društvo sastojalo u pogodnom omjeru, od onih koji rado govore i onih koji rado slušaju. Što se tiče večere, ona bijaše ukusna i obilna kako se već uobičajilo kod Grantovih, i suviše nalik na večere na koje su se gosti navikli i koje bi bilo čime uzbudile ikoga osim gospođe Norris. Ona nikad nije mogla mirno gledati velik stol i mnogo jela na njemu i uvijek je uspijevala pronaći nešto loše u tom što joj posluga prolazi iza stolca i uvijek se iznova uvjerila da se među tolikim jelima neka moraju ohladiti.

Uvečer se ustanovilo, u skladu s prethodnim planovima gospođe Grant i njezine sestre, da će poslije sastavljanja potrebnog društva za vist ostati dovoljno njih za još jednu igru i, budući da su svi bili vrlo uslužni i bez nekih posebnih želja kako to u takvim prilikama obično i biva, odlučili su se za špekulaciju (igra u kojoj se karte kupuju i prodaju, nap. prev.). Ledi Bertram se ubrzo našla u škakljivoj situaciji jer su je zamolili da odabere što će igrati i da izvuče kartu za vist, ako se odluči za njega. Oklijevala je. Na sreću, pri ruci joj je bio Sir Thomas.

— Što da učinim, Sir Thomase? Vist ili špekulacija... Što će me više zabaviti?

Razmislivši malo, Sir Thomas joj preporuči špekulaciju. On je igrao vist te je možda zaključio kako mu ne bi bilo baš zabavno ako bi mu ona bila partnerica.

— Vrlo dobro — odgovori njezino gospodstvo — onda sam za špekulaciju, gospođo Grant. Ja ne znam ništa o toj igri, ali me Fanny mora naučiti.

Međutim, uto se umiješa Fanny tvrdeći zabrinuto da ni ona to ne zna; nikada nije igrala tu igru niti je ikada u životu gledala partiju špekulacije, te se ledi Bertram za tren opet pokoleba... ali, budući da su je svi uvjerovali kako nema ničega lakšeg od toga, kako je to najlakša kartaška igra, i budući da je prišao Henry Crawford i vrlo ozbiljno zamolio za dopuštenje da sjedne između ledi Bertram i gospođice Price da ih obje pouči, ostali su pri tom: kad su Sir Thomas, gospođa Norris, doktor Grant i njegova žena sjeli za stol za kojim su svi bili pametni i dostojanstveni, ostalih šestero posjedaše oko drugog prema redoslijedu koji je odredila gospođica Crawford. Taj poredak bijaše vrlo pogodan za Henryja Crawforda, koji se našao blizu Fanny i imao je pune ruke posla jer je morao voditi računa o kartama obiju igračica kao i o svojim. Naime, premda je Fanny već za tri minute ovladala pravilima igre, ipak je morao utjecati na njezinu igru, poticati je da bude štedljivija i tvrđeg srca, što bijaše prilično težak zadatak, pogotovo kad bi joj William bio protivnik. Što se tiče ledi Bertram, on se tijekom cijele večeri morao brinuti o njezinoj slavi i sreći. Ako bi bio dovoljno hitar da je spriječi da pogleda svoje karte dok bi se još dijelile, morao ju je do kraja igre upućivati što da radi s njima.

Bio je dobre volje, sve je učinio vrlo lako i isticao se naglim obratima, dosjetljivošću i razigranom drskošću čime je pridonosio zanimljivosti igre. Tako je okrugli stol po svemu bio veoma ugodan kao sušta suprotnost onom drugom za kojim su vladali mirna trijeznost i pristojna tišina.

Dvaput se Sir Thomas raspitao kako se njegova gospođa zabavlja i kako joj ide igra, ali uzalud. Nijedna stanka nije bila dovoljno duga za njegov odmjereni način govora. O njezinoj se sudbi vrlo malo moglo doznati dok joj nije gospođa Grant po završetku prve partije prišla da porazgovara.

— Nadam se da se vašem gospodstvu sviđa ta igra.

— O, Bože, svakako. Zaista je vrlo zabavna. Vrlo neobična igra. Ne znam o čemu je tu riječ. Nikad mi ne dopuštaju da pogledam svoje karte, a gospodin Crawford radi sve ostalo.

— Bertrame — prozbori Crawford poslije nekog vremena, iskoristivši priliku kad je u igri došlo do malog zastoja — nisam vam ispričao što mi se dogodilo jučer kad sam jahao kući.

Bili su zajedno u lovu i upravo su jahali u galopu, podalje od Mansfielda, kad su opazili da je Crawfordovu konju otpala jedna potkova, tako da je morao napustiti lov i vratiti se što prije kući.

— Rekao sam vam da sam zalutao kad sam prošao mirno one stare seoske kuće s tisama, jer se nikad ne mogu prisiliti da pitam za put. No nisam vam rekao da sam se imajući uobičajenu sreću — jer ja nikad ne pogriješim, a da od toga nemam i nekakvu korist — poslije nekog vremena našao baš na onom mjestu koje sam želio vidjeti.

Spustivši se niz jednu strmu padinu i skrenuvši, najednom sam se našao usred nekog osamljenog seoceta među pitomim bregovima. Preda mnom bijaše potočić koji je trebalo prijeći, s desne sam strane vidio na brdašcu crkvu, neobično veliku i lijepu za to mjesto, a na vidiku nije nigdje bilo nijedne gospodske ni polugospodske kuće, osim jedne — vjerojatno župnog dvora — koja je bila nedaleko od spomenutog brdašca i crkve. Ukratko, našao sam se u Thornton Laceyju.

— Čini se da je tako — reče Edmund. — No na koju ste stranu skrenuli kad ste prošli mimo Sewellova gazdinstva?

— Ne odgovaram na takva nevažna i lukava pitanja, premda mi, makar ja odgovarao cio sat na sve što biste me mogli pitati, ne biste mogli dokazati da nisam bio u Thornton Laceyju — jer je to, očito, bilo to mjesto.

— Znači, pitali ste.

— Nisam, ja nikada ne pitam. No rekao sam jednom čovjeku koji je popravljao ogradu da je to Thornton Lacey, a on se složio sa mnom.

— Imate dobro pamćenje. Ne sjećam se da sam vam ikada ispričao ni upola toliko o tom mjestu.

Njegova se buduća župa zvala Thornton Lacey, što je gospođica Crawford dobro znala, stoga se jače zainteresirala za dolnjaka što ga je imao William Price.

— Dakle — nastavi Edmund — kako vam se svidjelo ono što ste vidjeli?

— Veoma mi se svidjelo. Vi ste sretnik. Morat će se raditi najmanje pet ljeta prije nego se u toj kući bude moglo živjeti.

— Ne, ne, nije baš tako strašno. Priznajem da se za živad mora naći drugo dvorište, ali nisam ništa drugo zapazio. Kuća nije nipošto loša, a kad se živad premjesti u drugo dvorište, moći će se napraviti sasvim ugodan prilaz do nje.

— To se dvorište mora potpuno očistiti i treba posaditi drveće kako bi se zaklonila kovačnica. Kuća se mora preinačiti tako da pročelje bude okrenuto prema istoku umjesto prema sjeveru — hoću reći, ulaz i glavne sobe moraju biti na toj strani odakle je pogled uistinu vrlo lijep. Uvjeran sam da se to može učiniti. Vaš prilaz mora biti ondje gdje je sada vrt. Morate napraviti nov vrt iza kuće, što će joj dati vrlo lijep izgled, jer se tu zemljište spušta na jugoistok. Ono je baš kao stvoreno za to. Jahao sam pedesetak metara uzbrdo od crkve prema kući i gledao okolicu te sam vidio kako bi sve moglo izgledati. Ništa ne može biti lakše. Livade iza onog dijela gdje će biti vrt, a i onoga gdje je sada koje se od puta na kojem sam se zaustavio protežu na sjeveroistok, to jest do glavne seoske ceste, moraju se, naravno, sve spojiti. Vrlo su lijepe, prošarane tu i tamo drvećem. Vjerojatno pripadaju župnom dvoru. Ako nije tako, morate ih kupiti. Zatim, potok... s njim treba nešto učiniti, ali nisam mogao odlučiti što. Pale su mi na pamet dvije-tri zamisli.

— Imate dobro pamćenje. Ne sjećam se da sam vam ikada ispričao ni upola toliko o tom mjestu.

Njegova se buduća župa zvala Thornton Lacey, što je gospođica Crawford dobro znala, stoga se jače zainteresirala za dolnjaka što ga je imao William Price.

— Dakle — nastavi Edmund — kako vam se svidjelo ono što ste vidjeli?

“Rekao sam jednom čovjeku koji je popravljao ogradu da je to Thornton Lacey”

— Veoma mi se svidjelo. Vi ste sretnik. Morat će se raditi najmanje pet ljeta prije nego se u toj kući bude moglo živjeti.

— Ne, ne, nije baš tako strašno. Priznajem da se za živad mora naći drugo dvorište, ali nisam ništa drugo zapazio. Kuća nije nipošto loša, a kad se živad premjesti u drugo dvorište, moći će se napraviti sasvim ugodan prilaz do nje.

— To se dvorište mora potpuno očistiti i treba posaditi drveće kako bi se zaklonila kovačnica. Kuća se mora preinačiti tako da pročelje bude okrenuto prema istoku umjesto prema sjeveru — hoću reći, ulaz i glavne sobe moraju biti na toj strani odakle je pogled uistinu vrlo lijep. Uvjeran sam da se to može učiniti. Vaš prilaz mora biti ondje gdje je sada vrt. Morate napraviti nov vrt iza kuće, što će joj dati vrlo lijep izgled, jer se tu zemljište spušta na jugoistok. Ono je baš kao stvoreno za to. Jahao sam pedesetak metara uzbrdo od crkve prema kući i gledao okolicu te sam vidio kako bi sve moglo izgledati. Ništa ne može biti lakše. Livade iza onog dijela gdje će biti vrt, a i onoga gdje je sada koje se od puta na kojem sam se zaustavio protežu na sjeveroistok, to jest do glavne seoske ceste, moraju se, naravno, sve spojiti. Vrlo su lijepe, prošarane tu i tamo drvećem. Vjerojatno pripadaju župnom dvoru. Ako nije tako, morate ih kupiti. Zatim, potok... s njim treba nešto učiniti, ali nisam mogao odlučiti što. Pale su mi na pamet dvije-tri zamisli.

— I ja imam dvije-tri zamisli — reče Edmund — a jedna je od njih da će se vaš plan o Thornton Laceyju vrlo malo ostvariti. Ja se moram zadovoljiti s mnogo manje ukrasa i ljepote. Mislim da se kuća i zemljište oko nje mogu bez velikih troškova urediti tako da budu udobni i da nalikuju na gospodski dom i to mi mora biti dovoljno, a nadam se da bi moglo biti dovoljno i svima onima kojima je stalo do mene.

Gospođica Crawford, kojoj je bilo sumnjivo nešto u njegovu glasu i dobačenom pogledu kad je izrekao tu svoju nadu i koja se malo razljutila, požuri završiti igru s Williamom Priceom i, pribavivši za sebe njegova skupo plaćenog dolnjaka, uzvikne:

— Evo, stavit ću na kocku i posljednje kao hrabra žena. Hladna opreznost nije za mene. Ja nisam rođena za to da mirno sjedim prekriženih ruku. Ako izgubim igru, neću je izgubiti zato što se nisam borila da je dobijem.

Pobijedila je, ali joj se nije isplatilo ono što je uložila. Podijeliše karte iznova, te Crawford počne opet pričati o Thornton Laceyju.

— Možda moj plan i nije najbolji. Nisam imao mnogo vremena za razmišljanje o njemu, ali svakako morate štošta učiniti. To mjesto zaslužuje da se potrudite oko njega, a ni vi osobno nećete se zadovoljiti mnogo manjim od onog što bi se moglo postići. (Oprostite, ali vaše gospodstvo ne smije gledati karte. Ostavite ih neka leže pred vama.) To je mjesto vrijedno truda, Bertrame. Velite kako želite da se ta kuća doima gospodski. To ćete postići kad napravite drugo dvorište za perad, jer ja usprkos toj mani, nisam još nikada u životu vidio takvu kuću koja sama po sebi sličí gospodskom domu i koja toliko stvara dojam da je znatno iznad običnog župnog dvora — i prihoda od nekoliko stotina funti na godinu. Tu nije riječ ni o kakvoj zbrci niskih, nepovezanih soba, s onoliko krovova koliko i prozora, nije zbijena u obične okvire pravokutne seljačke kuće, nego je

to čvrsto sagrađena, prostrana kuća nalik na zamak, takva da bi se moglo pomisliti da u njoj živi već pokoljenjima, barem dva stoljeća, kakva ugledna plemićka obitelj i da ta obitelj sada troši dvije do tri tisuće na godinu. — Gospođica Crawford je slušala, a Edmund se s tim složio. — Dakle, vi ćete joj dati gospodski izgled što god učinili. No tu se može postići i mnogo više. (Čekaj da vidim, Mary: ledi Bertram nudi dvanaest za tu damu... ne, ne, dvanaest je previše, ona ne vrijedi toliko. Ledi Bertram ne nudi dvanaest. Ona neće na to ništa kazati. Nastavite, nastavite). Ako biste me poslušali bar u nečemu od onog što sam predložio za uljepšavanje njezina izgleda (ja uistinu ne tražim da postupite prema mom planu, premda sumnjam uzgred rečeno da bi itko smislio bolji), ona bi postala otmjenijom. Mogli biste je podići na viši stupanj. Od obične gospodske kuće mogla bi razumnim dotjerivanjem postati dom izobražena čovjeka koji ima ukusa, zna se savršeno ponašati i ima dobre društvene veze. Može se postići da njezin izgled odaje sve to i da bude takva da svatko tko prolazi cestom pomisli kako je njezin vlasnik veliki zemljoposjednik u toj župi, pogotovo zato što u blizini nema prave plemićke kuće koja bi ga mogla pokolebati. Ta okolnost, među nama rečeno, neizmjereno povećava vrijednost takva položaja glede povlaštenosti i samostalnosti. Nadam se da se slažete sa mnom — reče on, obrativši se Fanny nježnijim glasom. — Jeste li ikada vidjeli tu kuću? Fanny brzo odgovori niječno te pokuša, obrativši veliku pozornost bratu koji se uporno cjenkao u igri i nastojao joj nametnuti što višu cijenu, prikriti koliko je ta tema zanima, ali uto Crawford opet progovori:

— Ne, ne, ne smijete se rastati od dame. Platili ste je preskupo, a vaš brat ne nudi ni pola njezine vrijednosti. Ne, gospodine, ruke k sebi. Vaša se sestra neće rastati od te dame. Čvrsto je odlučila. Vi ćete dobiti igru — reče on okrenuvši se ponovno prema njoj — nedvojbeno ćete je dobiti.

— A Fanny bi bilo mnogo draže da je dobije William — prozbori Edmund, smiješeći joj se. — Jadna Fanny! Ne dopuštaju joj ni da samu sebe vara kako bi željela!

— Gospodine Bertrame — reče gospođica Crawford poslije nekoliko minuta — vi znate da je Henry takav stručnjak za uljepšavanje imanja da, zacijelo, nećete moći poduzeti ništa u tom smislu u Thornton Laceyju dok ne prihvatite njegovu pomoć. Sjetite se samo kako je koristan bio u Sothertonu! Sjetite se samo kakve su se veličanstvene promjene zbile ondje kad smo jednog vrućeg kolovoskog dana svi pošli s njim da obiđemo imanje i da vidimo kako će se razmahati njegov genijalni um. Otišli smo tamo, vratili se kući, a što se ondje učinilo — to ne može nitko reći!

Fanny za trenutak uperi u Crawforda pogled koji je bio više nego ozbiljan, čak prijekoran, ali čini je srela njegove oči, brzo se povuče. Kao da se malo zbunio, on mahne glavom prema sestri, te odgovori kroz smijeh:

— Ne mogu reći da se u Sothertonu učinilo mnogo, no tog je dana bilo vrlo vruće i svi smo tamarali uokolo i bili ošamućeni. — Čim se mogao sakriti iza općeg žamora, on doda tihim glasom, obraćajući se samo Fanny: — Žao bi mi bilo ako bi se o mojim sposobnostima planiranja sudilo prema onom danu u Sothertonu. Sada mislim o svemu sasvim drukčije. Nemojte misliti da sam onakav kakav sam tada izgledao.

Sotherton bijaše riječ na koju je gospođa Norris morala reagirati i, budući da je

upravo u tom trenutku poslije sjajnog poteza svog partnera u igri, Sir Thomasa, protiv odličnih karata doktora Granta i njegove gospođe bila besposlena, ona im razdragano dovikne:

— Sotherton! Da, to je uistinu divno imanje i lijepo smo se proveli ondje. Williame, ti baš nemaš sreće, no nadam se da će gospodin i gospođa Rushworth kad idući put dođeš ovamo biti kod kuće i uvjerena sam da će te njih dvoje ljubazno primiti. Tvoji rođaci nisu takvi da bi zaboravili svoju rodbinu, a gospodin Rushworth je doista krasan čovjek. Oni su sada u Brightonu, znaš, u jednoj od najboljih tamošnjih kuća, što mogu sebi priuštiti s obzirom na veliko bogatstvo gospodina Rushwortha. Ja ne znam točno o kakvoj je udaljenosti riječ, ali bi kad se vratiš u Portsmouth, ako on nije predaleko od Brightona, trebao otići k njima i javiti im se, a ja bih po tebi mogla poslati jedan paketić koji bih htjela dati tvojim sestričnima.

— Ja bih to, tetko, vrlo rado učinio, no Brighton je gotovo kod Beachey Heada, a i kad bih mogao otići tako daleko zacijelo me ne bi u tako otmjenom mjestu lijepo dočekali — mene, jadnog malog dočasnika.

Gospođa Norris ga počne živahno uvjeravati kako može biti siguran da će oni biti ljubazni, kadli ju je Sir Thomas prekinuo govoreći ozbiljno:

— Ne savjetujem ti, Williame, da ideš u Brighton, jer vjerujem da ćeš uskoro imati pogodniju priliku za susret s njima. Moje će se kćeri radovati da vide svog rođaka gdje god bio, a vidjet ćeš da gospodin Rushworth iskreno smatra svu našu rodbinu svojom.

— Radije bih vidio da je on tajnik ministra mornarice — glasio je Williamov kratak odgovor, izgovoren tiho kako se ne bi daleko čuo, zatim se prestalo o tom govoriti.

Sir Thomas nije dotad zapazio još ništa u ponašanju gospodina Crawforda. Međutim, kad se poslije druge partije raspalo društvo koje je igralo vist i kad su za tim stolom ostali samo doktor Grant i gospođa Norris raspravljajući o posljednjim potezima, on je prišao drugom stolu kako bi promatrao igru i uočio je da je njegova nećakinja u središtu Crawfordove pažnje ili, bolje rečeno, da joj on govori s određenim ciljem.

Henry Crawford se upravo zanio pričajući o drugom planu za Thornton Lacey. Vidjevši da ga Edmund ne sluša, potanko ga je izlagao svojoj lijepoj susjedi, držeći se vrlo ozbiljno. Njegova zamisao bijaše da tu kuću osobno unajmi za sljedeću zimu kako bi mogao imati svoj dom u tom kraju, i to ne samo zato da bi je mogao koristiti u sezoni lova (kako joj je upravo govorio) premda je i ta okolnost, svakako, prilično važna jer on osjeća da, unatoč vrlo velikoj ljubaznosti doktora Granta, ne mogu on i njegovi konji ostati ovdje gdje su sada a da to nekomu ne bude nezgodno. Međutim, njegova privrženost tom kraju ne ovisi o jednoj vrsti razonode ili jednom godišnjem dobu. Stalo mu je do toga da ima nešto kamo može uvijek doći, neko svoje malo domaće ognjište gdje će moći provesti sav svoj odmor te nastaviti, poboljšati i usavršiti prijateljstvo i prisnost s obitelji iz Mansfield Parka koji su mu sa svakim danom sve vredniji. Sir Thomas je to čuo i nije se uvrijedio. U riječima mladića nije nedostajalo poštovanja, a Fanny ih je prihvatila tako pristojno i skromno, tako mirno i bez koketiranja da joj se nije moglo ništa prigovoriti. Govorila je malo, samo pokatkad bi se složila s nečim i nije pokazala nikakvu sklonost da pripiše bar dio tog komplimenta sebi niti da ga podupre u

njegovim namjerama glede boravka u Northamptonshireu. Opazivši tko ga promatra, Henry Crawford se obrati Sir Thomasu običnijim glasom, ali ne bez osjećaja govoreći o istoj temi.

— Htio bih biti vaš susjed Sir Thomase, kao što ste možda već čuli da sam rekao gospođici Price. Smijem li se nadati da ćete mi biti blagonakloni i da nećete utjecati na svog sina protiv takva zakupca?

Sir Thomas odgovori, naklonivši se uljudno:

— To je jedini način na koji ne bih mogao poželjeti da se ovdje naselite kao naš stalni susjed, jer se nadam i vjerujem da će Edmund živjeti u toj svojoj kući u Thornton Laceyju. Edmund, jesam li previše rekao?

Uključen tako u razgovor, Edmund je najprije morao čuti o čemu je riječ, a kad je shvatio što je posrijedi, nije se kolebao što će odgovoriti.

— Svakako, gospodine, ja i ne pomišljam ni na što drugo nego da ondje stalno živim. Međutim, Crawforde, iako vas odbijam kao zakupca, dođite mi kao prijatelj. Smatrajte kuću napola svojom svake zime, a konjušnicu ćemo povećati sukladno vašem planu za dotjerivanje i sve ćemo urediti prema razrađenom planu koji vam padne na pamet ovog proljeća.

— Mi ćemo time izgubiti — nastavi Sir Thomas. — Njegovim odlaskom u Thornton, premda samo dvanaest kilometara odavde, naš će se obiteljski krug na žalost suziti, ali bih se duboko ražalostio ako bi se bilo koji od mojih sinova mogao zadovoljiti nečim manjim od toga. Sasvim je prirodno, gospodine Crawforde, što vi niste o tom mnogo razmišljali. No svaka župa ima svoje potrebe i svoja prava za koje može znati samo svećenik koji u njoj stalno živi i nikada nikakav zamjenik ne može zadovoljiti kao župnik osobno. Edmund bi mogao, kako se to obično kaže, obavljati svoju dužnost prema Thorntonu, to jest čitati molitve i držati propovijedi ne odričući se Mansfield Parka. Mogao bi svake nedjelje odjahati do kuće u kojoj bi tobože živio i obaviti službu Božju. Kao svećenik mogao bi biti u Thornton Laceyju svakog sedmog dana po tri do četiri sata, ako bi mu to bilo dovoljno. No neće biti. On zna da čovječjoj naravi treba više pouka nego što se može dati u jednoj propovijedi na tjedan i da će malo učiniti za dobrobit svojih župljana, a i za svoju osobnu, ako ne bude živio među njima i ako im svojom stalnom pažnjom ne dokaže da im želi dobro i da im je prijatelj.

Gospodin Crawford se nakloni pokazujući tako da se slaže s njim.

— Opet ponavljam — doda Sir Thomas — da je Thornton Lacey jedina kuća u ovom kraju u kojoj ne bih želio gospodina Crawforda pozdraviti kao zakupca.

Gospodin Crawford zahvali poklonom.

— Sir Thomas — reče Edmund — nedvojbeno shvaća župničke dužnosti. Moramo se nadati da će i njegov sin dokazati da ih zna.

Bez obzira na to kako je taj kratki govor Sir Thomasa djelovao na gospodina Crawforda, svakako je izazvao neugodne osjećaje u drugim dvjema osobama koje su ga vrlo pozorno slušale, u gospođici Crawford i Fanny. Jedna od njih, koja dotad nije znala da će Thornton tako skoro i tako potpuno biti njegov dom, razmišljala je spuštenu pogleda kako će biti ako ne bude Edmunda viđala svaki dan, dok druga, trgnuvši se iz

ugodna sanjarenja kojim se zanijala poslije opisa koji je o Thorntonu dao njezin brat, nije više mogla iz slike koju je sebi dočarala o budućem Thorntonu izbaciti crkvu, izbrisati svećenika i vidjeti samo ugledni, otmjeni, osuvremenjeni povremeni dom imućna čovjeka koji ni o komu ne ovisi. S nepobitnom je zlovoljom smatrala da je Sir Thomas sve to razorio i patila je još više zbog spontane poslušnosti koju je nametao svojom ličnošću i držanjem kao i zbog toga što se nije usudila dati sebi oduška baš nijednim pokušajem da njegovo shvaćanje izvrgne podsmijehu.

U tom je trenu izgubila igra za nju svu draž. Bilo je vrijeme da se prekine kartanje jer su prevladale propovijedi, te se obradovala kad je morala završiti partiju i kad se mogla osvježiti promjenom mjesta i susjeda.

Većina se društva sada okupila u grupicama oko vatre i čekala vrijeme rastanka. William i Fanny sjedili su najdalje. Ostali su zajedno za kartaškim stolom koji su svi drugi već napustili ugodno čavrljajući i ne misleći o ostalima, dok neki od njih ne počese misliti o njima. Prvi se prema njima okrenuo Henry Crawford, te je sjedio i šutke ih promatrao nekoliko minuta. Za to vrijeme njega je promatrao Sir Thomas stojeći i razgovarajući s doktorom Grantom.

— Večeras je u Portsmouthu bal — reče William. — Da sam ondje, možda bih bio na balu.

— No nije ti žao što nisi u Portsmouthu, Williame?

— Ne, Fanny, nije mi žao. Dovoljno ću se naužiti Portsmoutha, a i plesa, kad ne budem mogao biti s tobom. Uostalom, ne znam bi li mi se isplatilo ići na bal jer možda ne bih mogao naći partnericu. Portsmouthske su djevojke digle nos, pa ne gledaju nikoga tko nije časnik. Kad si dočasnik, onda kao da nisi ništa. Onda, zapravo, i nisi ništa. Sjećaš se Gregoryjevih: one su sada odrasle i postale su neobično lijepe djevojke, ali neće gotovo ni razgovarati sa mnom, jer se Lucy udvara neki poručnik.

— O, sram ih bilo, sram ih bilo! No ne ljuti se zbog toga, Williame. Dok je to govorila, obrazi su joj se zarumenjeli od srdžbe. — Ne isplati se ljutiti zbog toga. To nije upereno protiv tebe. Manje ili više, morali su to u svoje vrijeme iskusiti i svi najslavniji admirali. Moraš to imati na umu, moraš se pokušati naviknuti na to kao nužno zlo koje je sudba dodijelila svakom pomorcu — kao ružno vrijeme i težak život — samo s tom razlikom što će tome doći kraj, što će doći vrijeme kad nećeš više morati trpjeti takve neugodnosti. Kad budeš poručnik! Zamisli samo, Williame, kad budeš poručnik kako ćeš malo voditi računa o takvim glupostima.

— Počinjem već misliti, Fanny, da neću nikada ni postati poručnik. Svi dobivaju viši čin, samo ja ne.

— Ah, dragi moj Williame, ne govori tako, ne budi tako malodušan. Tetak ne govori ništa ali sam uvjerena da će učiniti sve što može kako bi ti bio promaknut. On zna, baš kao i ti, koliko je to važno.

Tad je zašutjela opazivši da je tetak mnogo bliže nego što je mislila, te oboje zaključiš kako trebaju govoriti o nečem drugom.

— Plešeš li rado, Fanny?

— Da, vrlo rado, ali se brzo umorim.

— Htio bih poći s tobom na kakav bal i vidjeti te kako plešeš. Zar nikad nemate balove ovdje u Northamptonu? Rado bih te gledao dok plešeš, a i zaplesao bih s tobom ako bi pristala jer ovdje ne bi nitko znao tko sam, a ja bih ti htio opet biti partner. Nekoć smo ti i ja često skakali po sobi kad bismo čuli svirku orguljica s ulice, nije li tako? Ja prilično dobro plešem, ali vjerujem da si ti u tom bolja. — Okrenuvši se prema tetku, koji je sada bio tik kraj njih, zapita: — Zar ne, gospodine, Fanny je vrlo dobra plesačica?

Zbunjena tako neobičnim pitanjem, Fanny nije znala kamo da gleda niti kako da se pripremi za odgovor. Sada će uslijediti kakav vrlo ozbiljan prijekor ili, barem vrlo hladan, ravnodušan izraz lica koji će joj ražalostiti brata, a nju će natjerati da zaželi propasti u zemlju. No, naprotiv, nije čula ništa gore od ovoga: — Vrlo mi je žao što moram reći da ti ne mogu odgovoriti na to pitanje. Nisam vidio Fanny kako pleše još od onog doba kad je bila mala djevojčica, ali vjerujem da ćemo obojica zaključiti da se drži kao prava dama dok pleše, a priliku da je gledamo mogli bismo dobiti ubrzo.

— Ja sam doživio užitak da vidim vašu sestru kako pleše, gospodine Price — prozbori Henry Crawford, nagnuvši se naprijed — i obećavam da ću vam odgovoriti, na vaše potpuno zadovoljstvo, na svako pitanje koje mi možete postaviti u vezi s tom temom. No mislim — doda on vidjevši da se Fanny doima neraspoloženo — da ćemo o tom drugi put. U ovom društvu ima jedna osoba kojoj se ne sviđa da se govori o gospođici Fanny Price.

Bila je istina da je jedanput vidio Fanny plesati. Isto je tako bila istina da bi odgovorio kako ona klizi kroz dvoranu lako i skladno, potpuno u ritmu glazbe iako se, zapravo, ni za što na svijetu nije mogao sjetiti njezina plesa, te je više uzeo kao gotovu činjenicu da je i ona bila nazočna nego što se mogao prisjetiti bilo čega u vezi s njom.

Međutim, ispalo je da se divi njezinu plesu te je Sir Thomas, nipošto nezadovoljan, nastavio razgovor o plesu općenito i zanio se opisujući balove na Antigui i slušajući kako je njegov nećak pripovijedao o raznim oblicima plesa koje je imao priliku vidjeti, tako da nije ni čuo kad su najavili njegovu kočiju. Pozornost mu je skrenula tek užurbanost gospođe Norris.

— Hajde, Fanny, što radiš? Idemo. Zar ne vidiš da ti tetka odlazi? Brzo, brzo. Ne mogu dopustiti da nas dobri stari Wilcox čeka. Uvijek trebaš misliti na kočijaša i konje.

— Dragi Sir Thomase, dogovorili smo se da se kola vrate po vas, Edmunda i Williama.

Sir Thomas se nije mogao usprotiviti jer je to osobno odredio i već prije priopćio svojoj ženi i svastici, no gospođa Norris kao da je to zaboravila umišljajući sebi da je sve sama smislila.

Fannyn posljednji osjećaj tijekom tog posjeta bijaše razočaranje jer je šal, koji je Edmund mirno uzeo od sluge namjeravajući joj ga odnijeti i prebaciti preko ramena, hitro zgrabio gospodin Crawford, pa je njemu trebala biti zahvalna na toj uočljivoj pažnji.

Williamova želja da vidi Fanny kako pleše nije se samo prolazno dojmila tetka. Nada da će se ukazati takva prilika, koju mu je tada dao Sir Thomas, nije bila dana tek zato da se dade, pa da se o tome poslije više ne misli. Sir Thomas je i dalje bio sklon udovoljiti tako simpatičnoj želji, udovoljiti i svakom drugom tko bi htio vidjeti Fannyn ples, te mladeži općenito priuštiti užitak. Pošto je razmislio o tome u tišini, odlučio je sam o svemu.

Rezultat se vidio sutradan za doručkom kad je, podsjetivši ostale na ono što je William rekao i pohvalivši ga, dodao:

— Ne bih htio, Williame, da odeš iz Northamptona bez tog zadovoljstva. Veselilo bi me da vas oboje vidim kako plešete. Raspitivao si se o balovima u Northamptonu. Tvoji su rođaci povremeno odlazili na njih, ali nam sada ne bi sasvim odgovarali. To bi bilo prezamorno za tvoju tetku. Čini mi se da ne trebamo razmišljati o kakvu balu u Northamptonu. Ples kod kuće bio bi poželjniji, pa ako...

— O, dragi Sir Thomase — upadne mu u riječ gospođa Norris — znala sam što slijedi. Zнала sam što hoćete kazati. Kad bi draga Julia bila kod kuće ili premila gospođa Rushworth u Sothertonu, pa da imamo kakav razlog, kakav povod za takvo što, vi biste bili spremni prirediti u Mansfieldu ples za mladež. Znam da biste to učinili. Kad bi one bile kod kuće i mogle ukasiti bal, vi biste pripremili ples, o ovom Božiću. Zahvali tetku, Williame, zahvali tetku.

— Moje se kćeri — odvrati Sir Thomas držeći se ozbiljno i prekine je — zabavljaju po svojoj želji u Brightonu i nadam se da su vrlo sretne. Međutim, ples koji namjeravam prirediti u Mansfieldu bit će u čast njihovih rođaka. Kad bismo svi bili na okupu, naše bi zadovoljstvo bilo bez dvojbe potpunije, ali izbivanje jednih ne smije uskratiti užitak drugima.

Gospođa Norris više nije imala što kazati. Vidjela je odlučnost u njegovu pogledu, pa je njezinu iznenađenju i ozlojeđenosti trebalo nekoliko minuta šutnje da se stišaju. Bal u takvo vrijeme! Njegove su kćeri odsutne, a nju nije pitao za savjet! Međutim, ubrzo je našla nešto čime će se utješiti. Sve mora učiniti upravo ona. Ledi Bertram će, naravno, biti pošteđena svih briga i napora, pa će sve pasti na njezina leđa. Ona će te večeri morati obavljati dužnost domaćice. Ta ju je misao oraspoložila toliko da se mogla pridružiti ostalima prije nego li su završili sa zahvaljivanjem i pokazivanjem oduševljenja.

Edmund, William i Fanny su se, svako na svoj način, doimali tako zahvalnima i zadovoljnima zbog obećanog bala kako je Sir Thomas mogao samo poželjeti. Edmund se radovao zbog njih dvoje. Od svih dobrih djela njegova oca i svih znakova dobrote, ovaj

mu je postupak bio najmiliji.

Ledi Bertram je bila potpuno suglasna i zadovoljna bez ikakvih prigovora. Sir Thomas je obećao da neće imati nikakva osobitog posla oko toga, a ona ga je uvjeravala da se nimalo ne plaši posla i da, zapravo, ne vidi zašto bi ga i bilo.

Gospođa Norris mu je bila spremna savjetovati koje bi prostorije bile najpogodnije za tu svrhu, ali je uočila da je on već promislio o tome, a kad je htjela nagađati i natuknuti mu koji bi dah bio najprikladniji, stekla je dojam da je i dan već određen. Sir Thomas je, zabavljajući se, potanko smislio sve i čim se smirila toliko da ga je mogla slušati, pročitao je popis obitelji koje treba pozvati, te je na njegovoj osnovi, računajući sa svim neizbježnim odstupanjima zbog kratkog roka, predvidio da će okupiti dvanaest do četrnaest mladih parova. Potom je potanko obrazložio zašto je odabrao baš 22. kao najpogodniji dan. William mora biti u Portsmouthu 24. Dakle, 22. će biti posljednji dan koji će provesti kod njih, no budući da je rok tako kratak, ne bi bilo pametno odlučiti se za neki raniji datum. Gospođa Norris se morala zadovoljiti time da se suglasi s njim i da kaže kako je i ona htjela predložiti 22. kao nedvojbeno najbolji dan.

Bal je sada bio već gotova stvar, te je još prije večeri objavljen svima kojih se ticao. Brzo su razaslali pozive pa je te večeri mnogim mladim djevojkama, dok su išle u postelju, glava bila puna sretnih briga baš kao i Fanny. Kod nje su te brige pokatkad gotovo premašivale sreću jer je za nju, mladu i neiskusnu, s malim sredstvima na raspolaganju i bez povjerenja u vlastiti ukus, pitanje “kako da se obučem” bilo bolno i zabrinjavalo je. Najteže joj bijaše zbog njezina malone jedinog ukrasa, jednog vrlo lijepog jantarnog križa što joj ga je William donio sa Sicilije jer ga nije mogla prikvačiti ni na što drugo osim vrpce. Iako ga je tako već jedanput nosila, pitala se bi li to smjela učiniti i u takvoj prigodi gdje će se druge djevojke, vjerovala je, pojaviti s bogatim nakitom. A ipak, zar da ga ne nosi? William joj je htio kupiti i zlatni lanac, ali nije imao toliko novca, pa bi se mogao rastužiti ako ne bi nosila križ. To su bile ozbiljne brige, dovoljne da je otrijezne čak i pri pomisli na bal koji se priređuje uglavnom za njezino zadovoljstvo.

U međuvremenu su se pripreme nastavile, a ledi Bertram je i dalje, neometana ni od koga, sjedila na svojoj sofa. Doduše, domaćica ju je posjećivala češće nego obično, a i sobarica se prilično užurbala šijući joj novu haljinu. Sir Thomas je naređivao, gospođa Norris trčkarala uokolo, no nju nije ništa od toga uznemiravalo i, kao što je i predvidjela “oko toga nije, zapravo, bilo nikakva posla”.

Edmund je u to doba imao osobito mnogo briga. Bio je veoma obuzet mislima o dvama važnim događajima u bliskoj budućnosti, presudnima za njegov život — o zaređenju i braku — o tako ozbiljnim događajima, da je u njegovim očima bal za kojim će ubrzo uslijediti jedno ili drugo, imao manje značenje nego za bilo koga drugog u kući. On će 23. otići k prijatelju blizu Peterborougha, koji je u istom položaju kao i on, te će obojica biti zaređeni uoči Božića. Tada će se riješiti pola njegove sudbine, dok s drugom polovicom, možda, neće ići tako glatko. Odredit će se njegove dužnosti, no žena koja ih treba dijeliti s njim, sokoliti ga i nagraditi za njih, možda je još nedostižna. Znao je što želi, ali nije bio baš uvijek načistu s onim što hoće gospođica Crawford. Bilo je tema u

kojima se nisu potpuno slagali, bilo je trenutaka kad mu se nije činila sklonom, pa su ga, premda je uglavnom vjerovao u njezinu naklonost toliko da je naumio (gotovo nepokolebljivo) da se to riješi vrlo skoro čim se srede obveze koje ga čekaju i kad bude znao što još može ponuditi, poprilično mučili tjeskobni osjećaji i sumnje u ishod. Katkad je čvrsto vjerovao da joj je stalo do njega. Osvrnuvši se unatrag, mogao je vidjeti da mu je često davala nade i da je u nesebičnoj privrženosti bila savršena kao i u svemu ostalom. No katkad bi mu sumnja i nemir pomutili nadu. Kad bi pomislio na njezino priznanje da ne voli povučenost i mir i da joj je, svakako, draži život u Londonu, što je mogao očekivati osim odlučnog odbijanja? Ili, možda, prihvaćanje koje bi bilo još gore, jer bi se od njega tražilo da svoj položaj i dužnosti žrtvuje toliko da bi mu to savjest morala zabraniti.

Ishod svega toga ovisio je o jednom jedinom pitanju. Voli li ona njega dovoljno da bi se mogla odreći onoga što je za nju dosad bilo najvažnije u životu? Voli li ga toliko da joj to više neće biti najvažnije? Iako je na to pitanje koje je neprestano sebi postavljao, češće odgovarao potvrdno, kadšto bi odgovor bio niječan.

Gospođica Crawford je trebala uskoro otići iz Mansfielda, pa su se zbog toga u najnovije vrijeme potvrdni i niječni odgovori često smjenjivali. Vidio je kako joj se iskre oči dok je pričala o pismu jedne svoje dobre prijateljice koja ju je pozivala k sebi u London na duže vrijeme u goste, i o dobroti Henryja koji ju je molio da ostane do siječnja kako bi je on mogao odvesti onamo. Slušao ju je kako o užicima na tom putu govori tako oduševljeno da je svaki titraj njezina glasa navodio na niječan odgovor. Međutim, to je čuo prvog dana kad se pojavila takva mogućnost, tijekom prvog sata izljeva radosti dok je vidjela pred sobom samo te prijatelje koje će posjetiti. Poslije ju je slušao kako govori i drukčije, u drugom raspoloženju, pomiješanih osjećaja. Čuo je kako veli gospođi Grant da će joj biti žao otići od nje i da je počela vjerovati kako ni prijatelji ni zadovoljstva koja je očekuju nisu vrijedni ovoga što ostavlja ovdje. Osim toga, dodala je da se, iako smatra da mora otići i zna da će se lijepo provesti kad bude ondje, već sada raduje povratku u Mansfield. Zar nije u svemu tome bio potvrđan odgovor? Budući da je morao razmišljati o nečem takvom i kovati planove, Edmund nije mogao s većim zanimanjem, i više misliti o večeri koju su ostali članovi obitelji iščekivali, što je bilo i prirodno. Bez obzira na činjenicu što će njegovih dvoje rođaka uživati u toj večeri, ona za njega nije bila nimalo drukčija od bilo koje druge zgode kad bi se sastale dvije obitelji. Pri svakom se susretu nadao da će otkriti nove dokaze o privrženosti gospođice Crawford, no metež u plesnoj dvorani nije, po svoj prilici, bio osobito pogodan za poticanje ili izražavanje ozbiljnih osjećaja. Jedino što je mogao učiniti za svoju osobnu sreću i jedina priprema za bal u koju se mogao upustiti, usprkos svemu što se u vezi s tim događalo oko njega od jutra do mraka, bilo je da je rano zamoli za prva dva plesa.

Bal je bio zakazan za četvrtak, a u srijedu prije podne je Fanny, koja još nije mogla odlučiti kako da se obuče, nakanila zatražiti savjet iskusnijih od sebe i obratiti se gospođi Grant i njezinoj sestri čiji će joj poznati ukus, bez dvojbe, pomoći da izgleda besprijekorno. Kako su Edmund i William otišli u Northampton, imala je razloga

vjerovati da ni gospodin Crawford nije kod kuće, pa se zaputila u župni dvor bez neke osobite bojazni da neće imati priliku razgovarati s njima nasamo, što joj je bilo najvažnije, jer se poprilično stidjela svojih briga.

Susrela je gospođicu Crawford nekoliko metara od župnog dvora, upravo kad je krenula k njoj, a kako je Fanny stekla dojam da bi prijateljica, iako je bila prisiljena predložiti da se vrate u kuću, nerado propustila šetnju, objasnila joj je odmah razlog dolaska. Napomenula je da se o svemu mogu podjednako uspješno razgovarati vani kao i unutra ako bi bila tako dobra da joj kaže svoje mišljenje. Gospođica Crawford se držala kao da je zadovoljna tom molbom, te je razmislivši malo, pozvala Fanny mnogo srdačnije nego maločas da uđe s njom u kuću i predložila joj da se popnu u njezinu sobu, gdje bi mogle u miru čavrljati ne uznemirujući doktora i gospođu Grant koji sjede u salonu. To je potpuno odgovaralo Fanny, pa je vrlo zahvalna na takvoj susretljivoj i ljubaznoj pažnji, ušla s njom u kuću i zatim se popela u sobu, gdje se ubrzo udubiše u razgovor o toj zanimljivoj temi. Zadovoljna što joj se Fanny obratila, gospođica Crawford joj pomogne svojim prosudbama i ukusom koliko god je mogla, olakša joj sve svojim prijedlozima i pokuša hrabrenjem učiniti sve ugodnim. Kad se u glavnim crtama riješilo pitanje haljine, gospođica Crawford zapita: — A kakvu ćete ogrlicu nositi? Zar nećete imati bratov križ? — Dok je to govorila, razmotavala je neki zamotuljak koji je Fanny zapazila u njezinoj šaci kad su se srele. Fanny joj prizna svoje želje i dvojbe u tom pogledu: bi li bilo bolje da nosi križ ili da odustane od njega? Umjesto odgovora, gospođica Crawford metne pred nju kutijicu za nakit i zamoli je da između nekoliko zlatnih lančića i ogrlica odabere nešto za sebe. To je bio zamotuljak koji je pripremila i zbog kojeg je namjeravala posjetiti Fanny. Sada ju je najljubaznije molila da uzme jedan lančić za križ i da ga zadrži, njoj za ljubav. Pritom je govorila sve čega se mogla sjetiti kako bi otklonila obzire zbog kojih je Fanny, čuvši prijedlog, u prvom trenutku zgranuto ustuknula.

— Vidite kakvu zbirku imam — reče ona. — Ja ni pola od toga neću nikada upotrijebiti niti ću na to misliti. Ne nudim vam ih kao nove. Nudim vam samo jednu staru ogrlicu. Morate mi oprostiti što sam tako slobodna i učiniti mi to za volju.

Fanny se još opirala, i to iskreno. Taj je dar bio preskup. No gospođica Crawford je ustrajala i nagovarala ju je s tako ljupkom ozbiljnošću spominjući Williama i križ, bal, i samu sebe, da je najzad uspjela. Fanny je uvidjela da mora popustiti kako je ne bi optužila za gordost, ravnodušnost ili kakvu drugu manu pa je, pristavši skromno i kolebljivo, počela birati. Gledala je i gledala, ne bi li otkrila što je najjeftinije i napokon se odlučila, jer joj se činilo da joj gospođica Crawford pokazuje jednu ogrlicu više nego ostale. Bila je zlatna, lijepo izrađena. Premda bi Fanny bio miliji kakav duži i običniji lančić pogodniji za željenu namjeru, nadala se da je odlučivši se za nj izabrala ono što gospođica Crawford najmanje želi zadržati. Gospođica Crawford pokaže smiješkom svoje potpuno odobravanje i požuri dovršiti čin poklanjanja tako što joj je stavila ogrlicu oko vrata i pokazala kako joj lijepo pristaje. Fanny nije mogla ništa prigovoriti i, ne računajući činjenicu da su je još donekle mučili obziri, bila je veoma zadovoljna tako prikladnim darom. Možda bi radije bila zahvalila nekoj drugoj osobi. No takav osjećaj

bijaše nedostojan. Gospođica Crawford je predvidjela što joj je potrebno i svojom je dobrotom dokazala da joj je iskrena prijateljica.

— Kad god budem nosila ovu ogrlicu, uvijek ću misliti na vas — reče ona — i osjećati koliko ste bili dobri.

— Morate misliti i na nekog drugog kad ćete je nositi — odgovori gospođica Crawford. — Morate misliti na Henryja jer ju je on prvi izabrao. Poklonio ju je meni, a ja vam s njom predajem i dužnost da se sjećate njezina prvobitnog darodavca. Ona će vas podsjećati na nas oboje. Ne smijete misliti na sestru a da se pritom ne sjetite i brata.

Osupnuta i zbunjena, Fanny htjede odmah vratiti poklon. Nikako ne može uzeti nešto što je darovala neka druga osoba... i to brat! To ne smije učiniti. Spustila je ogrlicu na vatu u kutijici tako žurno i smeteno da je to njezinu prijateljicu vrlo zabavilo. Fanny se doimala kao da je čvrsto odlučila uzeti neku drugu ili nijednu. Gospođica Crawford zaključila kako nije još nikada vidjela ljupkiju zbunjenost.

— Drago dijete — reče ona kroz smijeh — čega se bojite? Zar mislite da će Henry tvrditi kako je to moja ogrlica i smatrati da je niste pošteno stekli? Ili zamišljate da će mu previše goditi ako oko vašeg lijepog vrata vidi ukras koji je kupio prije tri godine, u doba kad još nije ni znao da takav vrat postoji na svijetu? Ili možda — doda ona, pogledavši je vragolasto — sumnjate da smo se mi urotili, pa ja ovo činim s njegovim znanjem i po njegovoj želji?

Oblivena tamnim crvenilom, Fanny odbije takvu pomisao.

— Dobro — odvrati gospođica Crawford ozbiljnije, ne vjerujući joj nimalo — kako biste me uvjerali da ne sumnjate ni u kakvu podvalu niti, što sam već zapazila kao vašu stalnu osobinu, pomišljate na kompliment, uzmite tu ogrlicu i ne govorite više o njoj. Činjenica da sam je dobila kao dar od brata ne bi vam smjela nimalo smetati, jer vas uvjeravam da meni nimalo ne smeta da se od nje rastanem. On mi stalno nešto poklanja. Od njega sam dobila toliko stvari da uistinu ne mogu ni upola odrediti njihovu vrijednost niti se on može polovice sjetiti. Što se tiče ove ogrlice, vjerojatno je nisam nosila ni šest puta. Vrlo je lijepa, ali ja na nju nikad ne mislim. Premda bih vam od srca dala i bilo koju drugu iz ove kutije, vi ste se slučajno odlučili baš za onu s kojom bih se ja, da sam mogla birati, najlakše rastala i koju bih najradije vidjela u vašem posjedu. Ne protivite se više, molim vas. Takva sitnica ne vrijedi ni pola ovog što smo mi izgovorile.

Fanny se više nije smjela opirati. Ponovno prihvativši ogrlicu opet je zahvaljivala, ali manje sretna nego maloprije jer je u očima gospođice Crawford vidjela neki izraz kojim nije mogla biti zadovoljna.

Htjela ili ne htjela, zapazila je promjenu u držanju gospodina Crawforda. Zapazila ju je odavno. Očigledno joj se nastojao svidjeti. Bio je galantan, pažljiv, ponašao se slično kao nekoć prema njezinim sestričnama. Slutila je da joj želi varkom oteti mir kao što ga je oteo i njima: tko zna, možda je i on nekako upleten u ovo s ogrlicom! Nije mogla vjerovati da nije, jer je gospođica Crawford, uslužna kao sestra, bila nemarna kao žena i prijateljica.

Razmišljajući i sumnjajući, te osjećajući da joj posjedovanje onog za čime je toliko čeznula nije donijelo osobito zadovoljstvo, sada se vraćala kući obuzeta drukčijim, ali ne

i manjim brigama od onih koje su je mučile dok je prije išla tim putem.

balkandownload / Janja

Stigavši kući Fanny se popne odmah u svoju sobu kako bi stavila taj neočekivani poklon, tu dvojbenu ogrlicu, u jednu od svojih omiljenih kutija u Istočnoj sobi gdje se nalazilo svo njezino malo blago. Međutim, kako se iznenadila zatekavši Edmunda koji je pisao nešto za stolom! Budući da takav prizor nije tu još nikada vidjela, začudila se gotovo isto toliko koliko se i obradovala.

— Fanny — prozbori on odmah, te dignuvši se i ostavivši pero, priđe noseći nešto u ruci. — Molim te da mi oprostiš što sam ovdje. Tražio sam te i došao ovamo, i tada sam se, čekajući te i nadajući se da ćeš se vratiti, poslužio tvojim perom i tintom kako bih ti objasnio zašto sam došao. Naći ćeš pisamce koje sam počeo pisati, no sada ti mogu kazati sve. Riječ je samo o želji da te zamolim da primiš ovu malenkost: lančić za Williamov križ. Trebala si ga dobiti još prije tjedan dana, ali je do odgode došlo jer je moj brat doputovao u London nekoliko dana kasnije nego sam očekivao, pa sam ga tek sada dobio u Northamptonu. Nadam se da će ti se lančić svidjeti. Trudio sam se da njegovom jednostavnošću ugodim tvom ukusu, ali znam da ćeš svakako biti dobra prema meni zbog te namjere i da ćeš taj lančić smatrati onim što on zapravo jest: znakom ljubavi jednog od tvojih najstarijih prijatelja.

Rekavši to, on žurno krene iz sobe prije nego li je Fanny, svladana mnoštvom raznih osjećaja boli i sreće, mogla pokušati kazati bilo što. Ipak, potaknuta jednom željom jačom od ostalih, ona vikne:

— Oh, rođače, stanite za tren, molim vas, stanite!

On se okrene.

— Ne mogu ni pokušati da vam zahvalim — nastavi ona vrlo uzbuđeno — zahvaljivanje je ovdje neumjesno. Ja osjećam mnogo više nego što bih ikada mogla izreći. Vaša dobrota što ste mislili na mene premašuje...

— Ako je to sve što hoćeš kazati, Fanny... — reče on osmjehnuvši se, pa opet krene.

— Ne, ne, nije. Htjela bih vas pitati za savjet.

Gotovo nesvjesno je razmotala zamotuljak koji joj je maločas tutnuo u ruku, pa se vidjevši pred sobom u lijepo opremljenoj draguljarskoj kutijici vrlo jednostavan i ukusan zlatni lančić, nije mogla suzdržati da opet ne usklikne:

— O, ovo je zaista lijepo! Ovo, baš ovo sam željela! Ovo je jedini ukras koji sam ikada poželjela imati. Izvrsno će pristajati mom križu. To dvoje mora se nositi zajedno, a tako će i biti. Osim toga, stiže mi baš u pravom trenutku. O, rođače, vi i ne znate kako je ovaj trenutak pogodan.

"O, ovo je zaista lijepo!"

— Draga moja Fanny, ti pretjeruješ u svemu tome. Vrlo sam sretan što ti se lančić sviđa i što je stigao na vrijeme za sutrašnji bal, no tvoje su zahvale pretjerane. Vjeruj mi, za mene nema većeg zadovoljstva od onoga da tebi učinim nešto po volji. Ne, slobodno mogu reći da mi nijedno drugo zadovoljstvo nije tako potpuno i tako čisto. Nema ničega što bi ga moglo pomutiti.

Fanny bi od tako nježnih riječi mogla živjeti cio sat da ne prozbori više ništa, ali ju je Edmund, pričekavši trenutak-dva, prisilio da se spusti iz nebeskih visina zapitavši je:

— Dakle, kakav si to savjet htjela zatražiti od mene?

Posrijedi bijaše ogrlica koju je sada najozbiljnije željela vratiti; Nadala se da će on to odobriti. Ispričala mu je sve o svom nedavnom posjetu, nakon čega je bilo gotovo s njezinim zanosom jer se Edmund toliko začudio tom događaju, toliko se ushitio onim što je učinila gospođica Crawford, toliko se oduševio što su on i ona jednako postupili, da je Fanny morala priznati kako to zadovoljstvo ima najveću vlast nad njim, usprkos svojim nedostacima. Prošlo je neko vrijeme prije nego što mu je mogla skrenuti pozornost na svoju zamisao i uopće dobiti od njega bilo kakav odgovor. Zanio se nježnim sanjarenjem govoreći tek povremeno kakvu nedovršenu rečenicu punu pohvale, međutim kad se probudio i shvatio o čemu je riječ, vrlo se odlučno usprotivio njezinoj želji.

— Da vratiš ogrlicu? Ne, draga moja Fanny, ni govora. To bi je duboko uvrijedilo. Vjerojatno nije ništa neugodnije nego kad nam se vraća nešto što smo dali prijatelju nadajući se da ćemo mu time učiniti zadovoljstvo. Zašto bi ona bila lišena radosti koju je, kako se pokazalo, veoma zaslužila?

— Da je ta ogrlica najprije poklonjena meni — reče Fanny — ne bi mi bilo ni na kraj pameti da je vratim, no budući da ju je ona dobila od brata, nije li sasvim prirodna pretpostavka da se ne bi htjela rastati od ogrlice ako ogrlica nije onoj drugoj osobi potrebna?

— Ona ne smije pomisliti da ti ta ogrlica nije potrebna ili, barem, prihvatljiva, a činjenica da ju je brat najprije darovao njoj ne mijenja ništa. Budući joj to nije smetalo da ti je ponudi, ni tebi da je uzmeš iako si to znala, ne bi te to ni sada smjelo spriječiti da je zadržiš. Nedvojbeno je ljepša od mojeg lančića i prikladnija za plesnu dvoranu.

— Ne, nije ljepša, nipošto nije ljepša i za moje potrebe nije ni upola prikladna kao vaš lančić. On će se s Williamovim križem slagati neusporedivo bolje nego ogrlica.

— Vjerujem da ćeš, Fanny, kad dobro razmisliš, radije učiniti tu žrtvu, ako je to za tebe žrtva samo jedne večeri, jedne jedine večeri, nego da naneseš bol nekome tko se toliko brinuo za tebe. Pažnja gospođice Crawford prema tebi nije veća od one na koju ti doista imaš pravo — ja sam posljednji koji bi pomislio nešto takvo — ali ona je postojana, a uvjeren sam da nije svojstveno tvojoj naravi da joj na to uzvратиš nečim što bi moglo nalikovati na nezahvalnost, iako znam da ne bi nipošto mogla biti posrijedi takva namjera. Nosi tu ogrlicu sutra na večer, kao što si obećala, a lančić koji nije ni bio naručen za bal, ostavi za običnije zgođe. To ti je moj savjet. Ne bih htio da se sjena hladnoće uvuče između dviju osoba čije sam prisno druženje pratio s najvećim

zadovoljstvom i čije su naravi u glavnim crtama toliko slične po iskrenoj plemenitosti i prirodnoj istančanosti da one malobrojne neznatne razlike, koje su uglavnom posljedica različitog položaja, ne mogu biti ozbiljna smetnja savršenom prijateljstvu. Ne bih htio da se sjena hladnoće — ponovi on malo tišim glasom — nadvije nad dva stvorenja koja su mi najdraža na svijetu.

Izrekavši to, otišao je, te Fanny ostane da se umiri kako god zna. Ona je jedno od dvaju najdražih mu stvorenja — to je mora utješiti. Ali ono drugo... ono prvo! Dosad ga još nije čula da veli nešto tako otvoreno, pa je to, premda joj nije otkrilo ništa što nije već odavno zapazila, ipak doživjela kao udarac, jer je tako doznala njegovo mišljenje i namjere. One bijahu nedvojbene. Vjenčat će se s Mary Crawford. To je bio udarac iako je nešto takvo odavno očekivala, te je morala neprestano ponavljati kako je ona jedna od njegovih dviju najdražih osoba dokle god te riječi nisu dobile neki smisao. Kad bi mogla vjerovati da ga je gospođica Crawford zavrijedila, bilo bi drukčije... koliko drukčije... koliko podnošljivije! Međutim, on se vara u njoj i pripisuje joj vrline koje nema. Mane su joj iste kao i prije, samo što ih on više ne vidi. Fanny se nije mogla smiriti dok se nije pošteno isplakala, a potištenost koja ju je potom obuzela mogla se ublažiti samo usrdnim molitvama za njegovu sreću.

Namjeravala je, smatrajući to svojom dužnošću, pokušati svladati sve što je pretjerano, sve što u njezinoj naklonosti prema Edmundu graniči sa sebičnošću. Nazvati to ili zamišljati gubitkom, razočaranjem, bila bi drskost za koju nije imala dovoljno jakih riječi koje bi zadovoljile njezinu poniznost. Misliti o njemu onako kako gospođica Crawford opravdano može misliti, bila bi ludost s njezine strane. Njoj on ne može biti ništa... ništa draže od prijatelja. Zašto joj je nešto takvo palo na um i obuzelo je toliko da se sad mora koriti zbog toga i obuzdavati se? Nešto takvo nije smjela ni u snu pomisliti. Nastojat će biti razumna te zaslužiti pravo da sudi o karakteru gospođice Crawford i povlasticu da se iskreno brine o Edmundu zdravim razumom i iskrenim srcem.

Imala je veliku moralnu snagu i odlučila izvršiti svoju dužnost. No, budući da je imala i mnoge prirodne osjećaje svojstvene mladosti, ne treba joj se previše čuditi što je, poslije svih tih svojih plemenitih odluka o samosvladavanju, zgrabila komadić papira na kojem joj je Edmund počeo pisati, to blago koje je premašilo sve njezine nade. Pročitavši vrlo uzbuđeno riječi: "Mila moja Fanny, moraš biti tako dobra, pa primiti...", zaključala je pisamce zajedno s lančićem kao dražim dijelom poklona. Bilo je to jedino od njega što je dosad sličilo nekakvu pismu. Možda više nikada neće dobiti neko drugo, nije moguće da će ikada dobiti od njega kakvo pismo koje će biti tako ugodno s obzirom na prigodu i stil. Ni iz pera najboljeg pisca nisu još potekla dva toliko cijenjena retka... nikad se još nisu toliko veličala istraživanja ni najzanesenijih životopisaca. Ushićenost ženske ljubavi premašuje čak i biografski zanos. Za nju je i rukopis, neovisno o onom što je priopćavao, bio blaženstvo. Nikad još nitko nije ispisao takva divna slova kakva se mogu naći u Edmundovu najobičnijem rukopisu! Taj primjerak, iako napisan na brzinu, nije imao nijednu pogrešku, a iz triju prvih riječi, iz poretka onog "Mila moja Fanny", zračila je takva sreća da bi ih ona mogla vječno gledati. Kad je sredila misli i stišala osjećaje sretnom mješavinom razuma i slabosti, mogla je poslije nekog vremena otići dolje, latiti

se uobičajenog posla kraj tetke Bertram i biti na usluzi kao obično, ne pokazujući nikakvo neraspoloženje.

Stigao je četvrtak, dan predodređen za nadu i veselje. Za Fanny je počeo bolje nego što takvi samovoljni, nepokorni dani često znaju biti jer je ubrzo nakon doručka uručeno Williamu vrlo prijateljsko pismo gospodina Crawforda koji mu je javljao da sutradan mora poći u London na nekoliko dana i da bi htio pronaći društvo za put, pa se stoga nada da će William, ako može odlučiti da iz Mansfielda krene pola dana ranije nego što je bilo predviđeno, prihvatiti mjesto u njegovoj kočiji. Gospodin Crawford je namjeravao stići u London uvečer na vrijeme za večeru kod admirala koji obično večerava kasno, pa je i Williama pozvao da jede s njim kod njegova strica. Taj je prijedlog bio Williamu vrlo ugodan, jer se veselio da će putovati četveropregom, i to s tako vedrim, simpatičnim prijateljem. Kad je to usporedio s putovanjem u diližansi, odmah je u prilog tom zadovoljstvu i toj časti izrekao sve što mu je moglo pasti na pamet. Fanny je, pak, iz drugih razloga bila vrlo zadovoljna. Prema prvobitnom je planu trebao William sljedeće noći otputovati poštanskom kočijom iz Northamptona, što je značilo da ne bi imao ni sat odmora prije nego bi morao ući u kočiju za Portsmouth. Iako će je ponuda gospodina Crawforda lišiti sati koje bi još provela s Williamom, ipak je bila suviše sretna što će on izbjeći tako zamoran put da bi mislila na bilo što drugo. Sir Thomas se s tim složio zbog nečega drugog. Moglo bi biti korisno da se njegov nećak upozna s admiralom Crawfordom. Vjerovao je da je admiral utjecajan. Jedno s drugim, to je pisamce izazvalo veselje. Fanny je pola prijedpodneva mislila samo o tome, radujući se donekle i što će pošiljatelj pisma otputovati odande.

Što se tiče vrlo skorog bala, imala je previše briga i bojazni, a da bi se u tom iščekivanju veselila barem upola onoliko koliko se trebala veseliti ili kako su to zamišljale mnoge druge mlade dame koje su isti događaj očekivale opuštenije i za koje on nije bio ni takva novost, ni takva zanimljivost, ni takvo osobito zadovoljstvo kao što se njoj pripisivalo. Gospođica Price, koju pola uzvanika zna samo po imenu, sada će se prvi put pojaviti u društvu, pa se stoga mora smatrati kraljicom večeri. Tko bi mogao biti sretniji od gospođice Price? Međutim, ona nije bila odgojena za umijeće “ulaska u društvo”, a da je znala kako se taj bal uglavnom povezuje s njom, bila bi se osjećala još nelagodnije i još bi se više plašila da će pogriješiti u nečemu i da će svi gledati u nju. Plesati neprimijećeno, a da se ne umori previše, imati snage i dovoljno partnera za otprilike pola večeri, plesati malo s Edmundom i ne mnogo s gospodinom Crawfordom, vidjeti Williama kako uživa i kloniti se tetke Norris — to joj bijahu najveće želje i činilo joj se da bi to bila najveća moguća sreća. Kako je to bilo najbolje čemu se mogla nadati, u što nije mogla ni potpuno vjerovati, tijekom dugog prijedpodneva provedenog uglavnom s tetkama, često je podlijegala mnogo turobnijem raspoloženju. William je, odlučivši cio taj posljednji dan provesti zabavno, otišao u lov na šljuke. Imala je i te kako valjanih razloga za zaključak da je Edmund u župnom dvoru. Ostavljena da sama podnosi zanovijetanje gospođe Norris koja se ljutila što je domaćica htjela da večera bude po njezinoj volji, najzad je bila iscrpljena toliko da je mislila kako ništa u vezi s balom ne valja. Kad su je poslali iz salona, pošla je brinući se što će obući. Krenula je

tako klonulo u svoju sobu i osjetila se nesposobnom za radovanje i sudjelovanje u predstojećem veselju.

Dok se polako penjala uza stube, razmišljala je o jučerašnjem danu. Otprilike u isto se vrijeme bila vratila iz župnog dvora i zatekla Edmunda u Istočnoj sobi. "Kad bih ga danas opet zatekla ondje!" reče u sebi, dajući maha mašti. — Fanny — progovori uto neki glas blizu nje. Trgnuvši se, podigne pogled i ugleda, na drugom kraju hodnika do kojeg je upravo stigla, Edmunda osobno kako stoji pred drugim stubištem. On krene prema njoj.

— Doimaš se umorno i izmučeno. Predaleko si šetala.

— Ne, uopće nisam bila vani.

— Onda si se umorila u kući, što je još gore. Bolje bi bilo da si izišla.

Budući da se nerado žalila, Fanny zaključila kako joj je najlakše da mu ne odgovori. Premda ju je gledao ljubazno kao i obično, vjerovala je da je već prestao razmišljati o njezinu izgledu. Nije se činio raspoloženim; valjda nije u redu nešto što nema veze s njom. Produžiše zajedno uz stube, jer su im sobe bile na istom katu.

— Dolazim od Grantovih — reče tada Edmund. — Možda ćeš pogoditi zašto sam išao onamo, Fanny. — Doimao se tako uvjerenim u to da je mogla pomisliti samo na jedno, a od toga joj se grlo tako stegnulo da nije bila sposobna progovoriti. — Htio sam zamoliti gospođicu Crawford da mi obeća prva dva plesa — glasilo je objašnjenje koje je potom dao, a koje ju je vratilo u život toliko da je mogla kazati nešto što je sličilo zanimanju o ishodu, jer je vidjela da on to od nje očekuje.

— Da — odgovori on — obećala mi je ples. Međutim — doda i osmijehne se nelagodno — veli da će to biti posljednji put. No nije govorila ozbiljno. Mislim i nadam se... uvjeren sam da nije ozbiljno govorila, ali bi mi bilo draže da to nisam čuo. Kaže da još nikada nije plesala sa svećenikom i da više nikada i neće. Što se mene tiče, milije bi mi bilo da ovog bala nema baš u... hoću reći, ne baš ovog tjedna i toga dana, jer sutra odlazim od kuće.

Tražeci riječi, Fanny prozbori:

— Vrlo mi je žao što se dogodilo nešto što vas je rastužilo. Današnji bi dan trebao biti pun radosti. Tetak ga je tako zamislio.

— O, da, da! I bit će pun radosti. Sve će se dobro završiti. Ja sam samo trenutačno neraspoložen. Zapravo ne mislim da je bal priređen u nezgodno vrijeme. Ah, Fanny — reče on i zaustavi je uhvativši je za ruku, te nastavi tiho i ozbiljno — ti znaš što znači sve ovo. Vidiš kako je, i mogla bi mi kazati možda bolje nego ja tebi zašto sam neraspoložen. Dopusti mi da ti malo pričam. Ti znaš slušati vrlo suosjećajno. Mene je jutros zapeklo njezino držanje i ne mogu to preboljeti. Znam da je po naravi blaga i dobra kao i ti, ali se pod utjecajem svog negdašnjeg društva doima katkad tako kao da... njezine riječi, njezina izrečena mišljenja zvuče kadšto pogrešno. Ona ne misli loše, ali tako govori, govori u šali. Iako znam da je posrijedi šala, ipak me duša boli.

— To je posljedica njezina odgoja — reče blago Fanny.

Edmund se morao s tim složiti.

— Da, taj stric i strina! Naudili su izvanredno istančanom duhu! Naime, priznajem

ti, Fanny, katkad mi se čini da nije posrijedi samo ponašanje, čini mi se kao da joj je zatrovan i duh.

Fanny nasluti da on želi čuti njezin sud, pa mu poslije kratka razmišljanja, reče:

— Ako želite, rođače, samo da vas slušam bit ću vam na usluzi koliko god je moguće, ali vas ne mogu savjetovati. Ne tražite savjet od mene. Nisam sposobna za to.

— U pravu si što odbijaš takav zadatak, no ne boj se. Za nešto takvo ne bih smio nikada tražiti savjet; za nešto takvo je bolje i ne tražiti savjet. Malo ga ljudi vjerujem i traži, osim kad žele da se na njih utječe protiv njihove savjesti. Želim samo da popričamo.

— Još nešto. Oprostite mi tu slobodu... ali pripazite kako ćemo pričati. Nemojte mi sada reći ništa zbog čega biste se poslije mogli pokajati. Možda dođe vrijeme...

Dok je to govorila, obraze joj oblije rumenilo.

— Mila moja Fanny — uzvikne Edmund i poljubi joj ruku gotovo isto tako toplo kao da je riječ o ruci gospođice Crawford. — Kako si obzirna! Ali to ovaj put nije potrebno. To vrijeme neće nikada doći. Ne takvo vrijeme na kakvo ti misliš. Počinjem vjerovati kako je to potpuno nemoguće: izgledi za to su sve manji i manji. No, ako bi i došlo takvo vrijeme... ti i ja ne bismo se morali sjećati ničega što bi nas plašilo. Ja se ne mogu stidjeti svojih dvojbi: nestanu li one, to će biti posljedica promjena koje će njezin karakter samo uzvisiti baš zbog sjećanja na mane koje je nekoć imala. Ti si jedino biće na svijetu kojem bih rekao ovo što sam ti sada kazao, no ti oduvijek znaš što ja mislim o njoj i živi si svjedok da nikada nisam bio zaslijepljen. Koliko smo puta razgovarali o njezinim sitnim grijesima! Ne trebaš me se bojati, gotovo sam potpuno odustao od ozbiljnih namjera glede nje. No, što god me snašlo u budućnosti, bit ću pravi glupan ako budem o tvojoj dobroti i suosjećajnosti mislio bilo kako drukčije osim s najiskrenijom zahvalnošću.

Rekao je dovoljno da je uzdrmao iskustvo osamnaestogodišnje djevojke i u Fanny izazvao jače osjećaje sreće od svih koje je u novije vrijeme iskusila, te mu je odgovorila blistavih očiju:

— Da, rođače, uvjerena sam da vi ne biste mogli drukčije, iako bi neki drugi mogli. Ne mogu se bojati onog što mi želite kazati. Ne ustručavajte se. Recite mi što god hoćete.

Sad su bili na drugom katu, i njihov razgovor prekine sobarica koja je upravo naišla. To se dogodilo možda u najpogodnijem času po Fanny, jer da je Edmund mogao govoriti još pet minuta, tko zna ne bi li pronašao opravdanje za sve mane gospođice Crawford i ne bi li njegova nada opet živnula. Međutim, ovako ju je na rastanku pogledao s nježnom zahvalnošću, pa je ponijela sa sobom dragocjene dojmove. Već satima nije osjetila nešto takvo. Otkako je minula početna radost što ju je izazvalo pismo gospodina Crawforda Williamu, bila je u sasvim suprotnom raspoloženju. Nigdje nije vidjela ništa utješno, niti su u njoj postojale nade. Sada se sve osmijevalo. Ponovno se sjeti sreće koja se nasmiješila Williamu, i ona joj se sada učini većom nego u prvom trenutku. Pa i bal... pred njom je večer puna zadovoljstva! Sad se tome uistinu veselila. Počela se oblačiti, sva sretna i ustreptala, kao sve djevojke kad se spremaju za bal. Sve je

teklo dobro, nije bila nezadovoljna svojim izgledom, a kad su došle opet na red ogrlice, sreća joj se činila potpunom, jer ogrlicu što ju je dobila od gospođice Crawford nikako nije mogla provući kroz ušicu na križu. Odlučila ju je nositi kako bi ugodila Edmundu, ali je ogrlica bila predebela za tu ušicu. Stoga mora nositi njegovu, zaključila je. Kad je sva ushićena spojila lančić i križ, darove dvojice ljudi koje najviše voli i mile uspomene koje su tako odgovarale jedna drugoj po svemu stvarnom i imaginarnom i kad ih je stavila oko vrata, te vidjela i osjetila Williamovu i Edmundovu prisutnost, mogla se bez ikakva napora odlučiti da nosi i ogrlicu gospođice Crawford. Priznala je kako bi to trebala učiniti. Gospođica Crawford je imala stanovito pravo, a kad ono nije zadiralo u druga jača prava niti im je smetalo, a ni iskrenoj ljubaznosti nekoga drugog, mogla je biti pravedna prema njoj i čak osjetiti neko zadovoljstvo. Ogrlica je zaista izgledala vrlo lijepo, te Fanny najzad ode iz sobe, zadovoljna samom sobom i svime oko sebe.

I tetka Bertram je se sjetila tom zgodom s neuobičajenom budnošću. Palo joj je na um, premda joj nitko nije ništa napomenuo, da bi se Fanny pripremajući se za bal mogla obradovati ako bi joj pomogao netko bolji od sobarice na gornjem katu, pa je kad se obukla poslala u pomoć svoju osobnu sobaricu, naravno, prekasno da bi mogla biti od bilo kakve koristi. Gospođa Chapman je upravo stigla do potkrovlja kad je gospođica Price izišla iz svoje sobe potpuno odjevena, tako da su samo izmijenile nekoliko uljudnih riječi, no Fanny je osjetila tetinu pažnju gotovo isto toliko koliko su je mogle osjetiti ledi Bertram ili gospođa Chapman.

Kad je Fanny sišla, u salonu je bio tetak i obje tetke. Sir Thomas ju je gledao zainteresirano, te je zadovoljno opazio da je cijela njezina pojava elegantna i da izgleda neobično lijepo. Dopustio je sebi da pred njom pohvali samo urednost i skladnost haljine, ali je, kad je ona ubrzo opet izašla iz sobe, vrlo izričito veličao njezinu ljepotu.

— Da — reče ledi Bertram — izgleda vrlo lijepo. Poslala sam joj gospođu Chapman.

— Izgleda lijepo! O, da! — uzvikne gospođa Norris. — Ima i valjanih razloga da izgleda dobro u ovako povoljnom položaju. Odrasla je u ovoj obitelji gdje se može koristiti primjerom svojih rođaka glede ponašanja. Zamislite samo, dragi Sir Thomase, kako je dobro prošla zahvaljujući vama i meni. I ta haljina koju ste uočili bila je vaš velikodušni poklon kad se udavala draga gospođa Rushworth. Što bi ona bila da je nismo prihvatili?

Sir Thomas nije više ništa rekao, ali su ga kad su sjeli za stol, pogledi dvojice mladića uvjerali da bi mogao uspješnije dotaknuti opet tu temu kad se dame povuku. Fanny je vidjela da pobuđuje divljenje, a spoznaja da izgleda lijepo još ju je više uljepšala. Bila je sretna iz više razloga, a ubrzo je postala još sretnijom, jer joj je Edmund, držeći otvorena vrata, rekao dok je prolazila mimo njega: — Moraš sa mnom plesati, Fanny; moraš sačuvati dva plesa za mene... koje god hoćeš osim prvih. — Nije mogla više ništa poželjeti. Gotovo nikad u životu nije bila u raspoloženju tako bliskom razdraganosti. Više se nije čudila negdašnjem veselju svojih sestrični na dan kakva bala. Osjećala je da je to uistinu vrlo ugodno i uvježbavala je razne plesne korake po salonu, dokle god je mogla biti sigurna da je neće opaziti tetka Norris, koja je privremeno bila potpuno zauzeta preuređivanjem i kvarenjem lijepe vatre koju je pripremio glavni sluga.

Sljedećih bi pola sata bilo u svakoj drugoj prigodi dosadno, no Fanny je još bila sretna. Mislila je samo na svoj razgovor s Edmundom, a što je u usporedbi s njim bilo zanovijetanje gospođe Norris? Ili zijevanje ledi Bertram?

Uto im se pridružiše gospoda. Ubrzo je započelo slatko iščekivanje kola te je ugodno i vedro raspoloženje postalo opće, svi su stajali u grupicama, razgovarali i smijali se, i svaki je trenutak sadržavao neko svoje zadovoljstvo i nadu. Fanny je slutila da se Edmund mora prisiliti da bude veseo, ali je uživala gledajući kako mu to polazi za rukom.

Kad su se kočije napokon začule i kad su se gosti doista počeli okupljati, veselje joj se znatno stišalo. Vidjevši toliko stranih lica, povukla se u sebe. Osim ozbiljnosti i ukočenosti kad je pristigao prvi veliki krug gostiju, a koje se nisu mogle izbjeći zbog

držanja Sir Thomasa i ledi Bertram, povremeno je morala otrpjeti i nešto još gore. Tetak ju je predstavljao sad ovima, sad onima, tako da ih je morala slušati, klanjati im se i govoriti. Bila je to teška dužnost, te bi kad god bi je pozvali, pogledala Williama koji je mirno šetao u pozadini i zaželjela je biti s njim.

Ulazak Grantovih i Crawfordovih djelovao je povoljno na sve. Pod utjecajem njihova prirodnog držanja i šireg poznanstva, iz tog je skupa ubrzo nestalo ukočenosti, stvorile su se manje skupine i svima je postalo ugodnije. Fanny je osjetila taj koristan učinak i oslobodivši se dotadašnjih muka ugladenosti, bila bi opet vrlo sretna da se mogla obuzdati da ne gleda čas Edmunda, čas gospođicu Crawford. Ona je izgledala kao utjelovljenje ljupkosti, a do čega bi sve to moglo dovesti? Fannyno razmišljanje prekine gospodin Crawford, iskrsnuvši pred njom, te joj misli potekoše drugim smjerom kad ju je gotovo bez ikakva uvoda zamolio za prva dva plesa. Sreća joj je u tim okolnostima bila vrlo neizvjesna, svijetla i tamna u isti mah. Imati sigurna partnera već na početku bijaše bitno i dobro, jer se početak plesa već ozbiljno približio. Mislila je tako skromno o sebi da je vjerovala kako bi bila posljednja koju bi itko zamolio za ples da to nije učinio gospodin Crawford i da bi partnera dobila tek nakon traženja, komešanja i uplitanja, što bi za nju bilo strašno. Međutim, u načinu kako ju je zamolio bilo je nekakve odlučnosti koja joj se nije svidjela i opazila je da je za trenutak pogledao ogrlicu i osmijehnuo se... činilo joj se da se osmijehnuo... pa je pocrvenjela i našla se u neprilici. Iako joj više nije pogledao ogrlicu i ponovno je zbunio, te iako se činilo da želi samo biti nenametljivo ugodan, ipak se nije mogla oporaviti od nelagode. Ta je nelagoda bila tim veće što je imala dojam da ju je i on zapazio i nije se mogla sabrati dokle god se nije obratio nekome drugom. Tek tada je mogla postupno osjetiti zadovoljstvo što ima partnera, i to takvog koji se sam javio prije početka plesa.

Kad se društvo počelo seliti u plesnu dvoranu, prvi se put našla blizu gospođice Crawford čiji su pogledi i osmijesi bili odmah usmjereni na ogrlicu otvorenije nego što je to učinio njezin brat. Počela je o tom govoriti, ali je Fanny želeći to prebrinuti, požurila objasniti odakle joj druga ogrlica — pravi lančić. Gledajući je, gospođica Crawford zaboravi sve komplimente i aluzije koje je namjeravala uputiti Fanny. Osjećala je samo jedno, a oči joj, već prije toga sjajne, pokazaše da mogu biti još sjajnije. Ushićeno je uskliknula:

— Zar on? Zar Edmund? To je baš slično njemu. Nijedan drugi čovjek ne bi se toga sjetio. Poštujem ga neizrecivo. — Osvrne se oko sebe kao da bi mu to htjela kazati. Nije ga bilo u blizini; upravo je pratio nekoliko gospođa iz sobe. Uto gospođa Grant priđe objema djevojkama, uhvati svaku od njih pod ruku, te pođoše za ostalima.

Fannyno se srce rastužilo, ali sada nije imala vremena dugo razmišljati čak ni o osjećajima gospođice Crawford. Bili su u plesnoj dvorani, svirale su violine, a ona je sva ustreptala tako da nije mogla usredotočiti misli ni na što ozbiljno. Morala je gledati kako će se svi rasporediti i vidjeti kako se što radi.

Poslije nekoliko trenutaka priđe joj Sir Thomas i zapita je da li je već zauzeta, a kad je odgovorila: — Jesam, gospodine, obećala sam ples gospodinu Crawfordu — čuo je upravo ono što je i očekivao. Gospodin Crawford nije bio daleko. Sir Thomas ga dovede

do nje, govoreći nešto po čemu je Fanny zaključila da ona treba otvoriti bal. Nešto takvo joj nije dotad palo na pamet. Kad god je razmišljala o pojedinostima te večeri, uvijek je smatrala prirodnim da će bal otvoriti Edmund s gospođicom Crawford. Ove su riječi ostavile na nju tako snažan dojam da se nije mogla suzdržati da ne uzvikne od iznenađenja i da, premda je tetak kazao drukčije, ne natukne kako ona nije sposobna za to pa čak zamoli da je oslobode toga. Činjenica da je svoje mišljenje suprotstavila Sir Thomasovu pokazala je da se nalazi u golemoj nevolji. Međutim, njegov ju je prijedlog tako užasn timer da ga je, čak, mogla pogledati u lice i reći kako se nada da se to može riješiti drukčije. No sve bijaše uzalud. Sir Thomas se smješkao, pokušavao ju je ohrabriti, a onda se previše uozbiljio i rekao vrlo odlučno: — Tako mora biti, draga moja — tako da se ona više nije usudila kazati bilo što. U sljedećem ju je trenutku odveo gospodin Crawford u gornji dio dvorane gdje su stajali čekajući da im se pridruže ostali plesači, par po par, već kako su se okupljali.

Gotovo nije mogla vjerovati. Uzdignuta je iznad toliko drugih elegantnih mladih žena! Ta je čast bila prevelika. S njom se postupa kao s njezinim sestričnama! Nato joj misli poletješe prema tim odsutnim rođakinjama s vrlo iskrenim i usrdnim žaljenjem što nisu kod kuće da zauzmu svoje mjesto u ovoj dvorani i da sudjeluju u ovom zadovoljstvu kojem bi se i te kako radovale. Mnogo puta ih je čula kako priželjkuju bal u svojoj kući kao najveću sreću. A sada nisu tu kad se on priređuje... pa će ona otvoriti bal... i to s gospodinom Crawfordom! Nadala se da joj one neće sada zavidjeti na toj časti. Međutim, kad se sjetila kakvo je stanje bilo u jesen, kakvi su bili međusobni osjećaji kad se jednom prije plesalo u toj kući, gotovo nije mogla shvatiti kako se sve ovo sada zbilo.

Uto započne bal. Za Fanny je on, barem za vrijeme prvog plesa, bio više čast nego sreća. Partner joj je bio izvrsno raspoložen i pokušao je to raspoloženje prenijeti na nju, ali je ona bila previše uplašena da bi mogla uživati dokle god je imala dojam da netko gleda u nju. Mlada, lijepa i mila, ipak nije bila nespretna toliko da to ne bi izgledalo ljupko. Među nazočnima bijaše malo onih koji je nisu bili skloni hvaliti. Doimala se privlačno i skromno, bila je Sir Thomasova nećakinja i ubrzo se pronio glas da joj se gospodin Crawford divi. To je bilo dovoljno da postane omiljela među svima. Sir Thomas ju je pratio vrlo blagonaklonim pogledom dok je plesala. Ponosio se svojom nećakinjom iako nije svu njezinu ljepotu, kao što je to činila gospođa Norris, pripisivao njezinu preseljenju u Mansfield. Ipak je bio zadovoljan sobom, jer joj je dao sve ostalo: izobrazbu i lijepo ponašanje.

Gospođica Crawford je prozrela velik dio Sir Thomasovih misli dok je tako stajao pa je, budući da je usprkos svim njegovim nepravednostima prema njoj veoma željela steći njegovu naklonost, iskoristila jednu priliku da mu priđe i kaže nešto lijepo o Fanny. Njezina je pohvala bila srdačna, i on ju je prihvatio baš onako kako je željela, pridruživši joj se koliko su mu dopuštali promišljenost, uljudnost i njegov spori govor. Pritom se svakako pokazao mnogo boljim od svoje supruge, kojoj se Mary ubrzo potom, opazivši je na obližnjoj sofi, okrenula prije nego što je zaplesala i pohvalila Fannyn izgled.

— Da, ona vrlo lijepo izgleda — spokojno je odgovorila ledi Bertram. — Moja sobarica Chapman pomogla joj je da se obuče. Ja sam joj je poslala. — To ne znači da se

nije iskreno radovala što Fanny izaziva divljenje, nego je bila previše iznenađena svojom vlastitom dobrotom što je poslala svoju sobaricu k njoj da bi joj to moglo izići iz glave.

Odveo ju je gospodin Crawford u gornji dio dvorane

Gospođica Crawford je predobro poznavala gospođu Norris da bi mogla pomisliti kako će i njoj ugoditi ako joj bude rekla štogod lijepo o Fanny. Kazala joj je ono što je odgovaralo toj prigodi. — Oh, gospođo, koliko nam večeras nedostaju draga gospođa Rushworth i Julia! — A gospođa Norris joj je uzvratila s onoliko osmijeha i uljudnih riječi za koje je imala vremena usred tolikog posla u kojem se našla: sastavljala je društvo za kartanje, davala savjete Sir Thomasu i nastojala nagovoriti sve pratilice mladih djevojaka da prijeđu u udobniji dio dvorane.

Gospođica Crawford je, želeći ugoditi, postupila najnespretnije baš prema Fanny. Htjela je u njezinu srcu izazvati sretno podrhtavanje i uliti joj divno samopouzdanje, pa je mislila da joj to i polazi za rukom, pogrešno tumačeći Fannyno crvenilo kad joj je prišla i rekla, značajno je pogledavši:

— Možda mi vi možete kazati zašto moj brat sutra odlazi u grad? Veli da ima ondje posla, ali neće reći kakva. Prvi put taji nešto preda mnom. No to se događa svima nama. Svatko biva zamijenjen, prije ili poslije. Sad se moram vama obratiti za obavijest. Molim vas, zašto Henry putuje?

Fanny izjavi, s onoliko čvrstine koliko joj je dopuštala zbunjenost, da ne zna.

— Dobro — odgovori gospođica Crawford smijući se — onda moram zaključiti da on to čini samo zbog zadovoljstva koje će imati vozeći vašeg brata i usput razgovarajući o vama.

Fanny je bila smetena, ali to je bila smetenost zbog nezadovoljstva. Gospođica Crawford se čudila što se ne smiješi i činilo joj se da se doima previše zabrinuto ili da je čudna. Padalo joj je na um sve drugo, samo ne pomisao da joj ne godi Henryjevo udvaranje. Fanny se te večeri lijepo provela, ali Henryjevo udvaranje nije tomu nimalo pridonijelo. Mnogo bi joj milije bilo da je on nije tako brzo zamolio opet za ples i bilo bi joj drago da nije morala posumnjati kako je gospođu Norris pitao u koliko će sati biti večera samo zato da bi sebi za taj dio večeri osigurao mjesto pokraj nje. Međutim, to se nije moglo izbjeći: prisilio ju je da osjeti kako je ona cilj svega. Doduše, nije mogla reći da on to čini neukusno, da u njegovu ponašanju ima netaktnosti ili nametljivosti. Povremeno nije nipošto bio neugodan, a to je bilo kad je govorio o Williamu, i pokazivao je čak srdačnu toplinu koja mu je služila na čast. No njegovo udvaranje nije ipak nimalo pridonijelo njezinu zadovoljstvu. Bila je sretna kad god bi pogledala Williama i vidjela da se on izvrsno zabavlja, uživala je svakih pet minuta kad je mogla prošetati s njim i čuti njegove dojmove o djevojkama s kojima je plesao. Bila je sretna znajući da se sviđa okolini. Bila je sretna tijekom najvećeg dijela večeri jer pred njom bijahu još ona dva plesa s Edmundom. Svi su tako nestrpljivo tražili prigodu da zaplešu s njom da se ono što su se dogovorili, ne odredivši točno vrijeme, neprestano odgađalo. Bila je sretna kad je napokon zaplesala s njim, ali ne zbog kakva osobitog raspoloženja s njegove strane niti zbog onakvih znakova nježne naklonosti koji su joj jutros obasjali dan. Bio je iscrpljen, a sreća je niknula iz spoznaje da je upravo ona prijateljica uz koju se može odmarati.

— Iznemogao sam od uglađenosti — reče joj on. — Govorim neprestano cijele

večeri, a nemam što kazati. No uz tebe se, Fanny, mogu smiriti. Ti nećeš zahtijevati da ti pričam. Prepustimo se užitku šutnje.

Fanny jedva izgovori čak da se slaže s tim. Tu iscrpljenost, vjerojatno nastalu ponajviše iz osjećaja koje joj je jutros povjerio, trebalo je osobito poštovati, te su otplesali svoja dva plesa tako ozbiljno i mirno da bi svaki promatrač zaključio kako Sir Thomas nije u Fanny odgojio ženu za svog mlađeg sina.

Ta je večer donijela Edmundu malo zadovoljstva. Gospođica Crawford bijaše vesela kad su prvi put plesali, no njezino mu veselje nije moglo koristiti — prije bi se moglo reći da se on zbog njega oneraspoložio nego razvedrio. A poslije... jer je uvidio da ga neka sila tjera da je opet potraži... nedvojbeno mu je nanijela bol načinom kako je govorila o zanimanju kojim će se on vrlo skoro baviti. Razgovarali su, ali i šutjeli; on je govorio ozbiljno, ona se izrugivala. Na posljetku su se rastali ozlojeđeni jedno na drugo. Kako se nije mogla obuzdati toliko da ih uopće ne gleda, Fanny je vidjela dovoljno da bi mogla biti prilično zadovoljna. Okrutno je bilo osjećati sreću dok Edmund pati. Međutim, baš ta spoznaja da on pati urodit će neizbježno nekakvom srećom.

Kad je otplesala dva plesa s njim, više nije imala volje ni snage za plesanje. Vidjevši da ona više hoda nego što pleše u sada već smanjenoj skupini plesača i da se rukom drži za slabinu, Sir Thomas joj naredi da odsad sjedi. Tog je trena sjeo i gospodin Crawford.

— Jadna Fanny — uzvikne William došavši na trenutak da je vidi i mašući pritom partneričinom lepezom kao da je riječ o životu ili smrti — kako se ona brzo zamori! Zaboga, zabava je tek počela. Nadam se da će potrajati još dva sata. Kako se možeš tako brzo umoriti?

— Tako brzo! Dragi moj prijatelju — reče Sir Thomas, vadeći vrlo oprezno uru — već su tri sata, a tvoja sestra nije navikla na ovakvo bdjenje.

— Dobro, Fanny, sutra nemoj ustati prije mog polaska. Spavaj dokle god možeš i ne brini za mene.

— Oh, Williame!

— Što? Zar je kanila ustati prije tvog polaska?

— Jesam, gospodine — uzvikne Fanny i živahno se digne sa stolca kako bi bila bliže tetku — moram ustati i doručkovati s njim. To će biti posljednji put, znate, to je posljednje jutro.

— Bolje bi bilo da ne ustaješ. On će doručkovati i otići u pola deset. Gospodine Crawforde, ako se ne varam, vi ćete doći po njega u pola deset?

Međutim, Fanny je previše navaljivala i u očima joj se nakupilo previše suza da bi je mogao odbiti. Završilo se njegovim ljubaznim riječima “dobro, dobro”, što je značilo da joj dopušta.

— Da, u pola deset — reče Crawford Williamu kad je potonji već odlazio od njih — i bit ću točan, jer zbog mene neće ustati nikakva dobra sestra. — Potom reče tiše Fanny: — Morati ću pohitati iz puste kuće. Vaš će brat sutra uvidjeti da se moji i njegovi pojmovi o vremenu veoma razlikuju.

Razmislivši malo, Sir Thomas pozove Crawforda da doručkuje kod njih, umjesto da jede sam a i on će biti na doručku. Spremnost s kojom je taj poziv prihvaćen uvjerila ga

je da su njegove sumnje koje su, morao je sebi priznati uglavnom i dovele do ovog bala, i te kako utemeljene. Gospodin Crawford je zaljubljen u Fanny. Sir Thomas je zadovoljno predviđao što će se dogoditi. Međutim, nećakinja mu nije bila zahvalna zbog onog što je upravo učinio. Nadala se da će tog posljednjeg jutra imati Williama samo za sebe. To bi bilo neopisivo zadovoljstvo. No, premda su joj se želje izjalovile, nije u sebi gundala. Naprotiv, potpuno nenavikla na to da je itko pita što bi htjela ili da išta bude onako kako bi ona željela, bila je prije sklona čuđenju i radovanju što je i toliko postigla nego prigovaranju zbog onog što je potom uslijedilo.

Ubrzo nakon toga Sir Thomas se opet umiješao u njezine želje savjetujući joj da odmah pođe na spavanje. "Savjetovanje" bijaše njegov izraz, no taj je savjet imao neograničenu moć pa joj nije ostalo ništa drugo nego da ustane i da, pošto se gospodin Crawford vrlo srdačno oprostio od nje, mirno ode. Zastala je kod ulaznih vrata, kao gospodarica Branhholm Halla, "samo na trenutak i ne više" kako bi pogledala vedri prizor i posljednji put vidjela pet-šest neumornih parova koji su još uporno plesali, a onda je penjući se polako po glavnom stubištu praćena zvucima narodnog plesa, grozničava od nade i straha, od juhe i kuhana vina, umorna i bolnih nogu, nemirna i uzbuđena, zaključila da je bal ipak, usprkos svemu, doista bio divan.

Kad ju je poslao na spavanje. Sir Thomas možda nije mislio samo na njezino zdravlje. Lako je moguće da mu je palo na pamet kako gospodin Crawford već dovoljno dugo sjedi kraj nje, ili ju je možda htio preporučiti kao ženu pokazujući koliko je poslušna.

Bal je prošao, a ubrzo i doručak. Poljubila je Williama posljednji put i on je otišao. Gospodin Crawford je došao točno u zakazano vrijeme kao što je i obećao, a obrok je prošao brzo i ugodno. Pošto je ispratila Williama pogledom dokle god ga je mogla vidjeti, Fanny se teška srca vratila u malu blagovaonicu da tuguje zbog te žalosne promjene. Tu ju je Sir Thomas uviđavno ostavio da se isplače na miru, možda misleći kako napušteni stolci obojice mladića izazivaju u njoj izljeve nježnosti i kako kosti od hladne svinjske pečenke i gorušica na Williamovu tanjuru mogu djelovati na njezine osjećaje podjednako kao i ljuske od jaja na Crawfordovu. Sjedila je i plačem dala oduška osjećajima kao što je tetak i htio, no to su bili samo sestrinski osjećaji i nikakvi drugi. Sada, kad je William otišao, činilo joj se da je pola vremena što ga je tu proveo potratila na tričarije i sebične brige koje nisu imale nikakve veze s njim.

Fannyno raspoloženje bijaše takvo da nije mogla misliti čak ni o svojoj tetki Norris, njezinoj jadnoj i neveseloj kućici, niti da si predbaci kako se nije vladala dovoljno pažljivo prema njoj kad su posljednji put bile zajedno. Još manje si je mogla oprostiti što Williamu nije učinila i rekla sve na što je imao pravo tijekom svih četrnaest dana i što nije dovoljno mislila na nj.

Bio je to težak i tužan dan. Ubrzo nakon objeda oprostio se od njih Edmund na tjedan dana, uzjahao na konja i zaputio se prema Peterboroughu. Od prošle noći nije ostalo ništa osim uspomena koje nije imala s kime podijeliti. Razgovarala je s tetkom Bertram; morala je nekome pričati o balu, no teta je vidjela tako malo od onog što se događalo i pokazivala tako malu znatiželju da je to bio težak posao. Ledi Bertram nije, osim za sebe, znala ni za koga drugog, ni kako je bio odjeven niti gdje je sjedio za večerom. Nije se mogla sjetiti što je ono čula o jednoj od gospođica Maddox niti što je ledi Prescott zapazila na Fanny. Nije bila načistu je li pukovnik Harrison govorio o gospodinu Crawfordu ili o Williamu kad je rekao da je to najljepši mladić u sobi. Netko joj je nešto prišapnuo... zaboravila je pitati Sir Thomasa što bi to moglo biti. Bile su to najduže rečenice i najjasnija priopćenja. Inače je mlitavo govorila samo: "Da, da... vrlo dobro... jesi li?... zar on?... nisam to vidjela... ne bih razlikovala jednu od druge." To je bilo grozno. Bilo je bolje samo od oštih odgovora kakve bi joj dala gospođa Norris. No, budući da je ona, noseći sve slastice koje su preostale, otišla kući njegovati svoju bolesnu sluškinju, u njihovu su malom društvu vladali mir i dobroćudnost, iako se ono ničim drugim nije moglo pohvaliti.

Večer je bila teška kao i dan.

— Ne znam što mi je — reče ledi Bertram kad je odnesen pribor za čaj. — Osjećam

se sasvim bezvoljno. Valjda zato što sam noćas bdjela onako dugo. Fanny, moraš nešto učiniti da ne zaspim. Ne mogu raditi. Donesi karte. Osjećam se vrlo bezvoljnom.

Donesene su karte, te je Fanny s tetom igrala dok nije došlo vrijeme za spavanje; kako je Sir Thomas čitao u sebi, u sobi se tijekom sljedeća dva sata nije čulo ništa drugo osim računanja u igri: — To je trideset jedan; četiri u ruci i osam na stolu. Sada vi dijelite, gospođo; hoćete da ja podijelim umjesto vas? — Fanny je neprestano razmišljala koliko su se ta soba i cio taj dio kuće promijenili za dvadeset četiri sata. Sinoć su salon i sve ostale prostorije bili puni nade i osmijeha, žurbe i pokreta, buke i sjaja. Sada su tu bili mrtvilo i samoća.

Dobar počinak te noći popravio joj je raspoloženje. Sutradan je mogla vedrije razmišljati o Williamu. Kako je tog priepodneva imala priliku razgovarati vrlo lijepo s gospođom Grant i gospođicom Crawford o četvrtku, sa svim preuveličavanjima svojstvenima mašti i s veselim smijehom koji nerazdvojno prate uspomenu na protekli bal, mogla se poslije toga bez većeg napora vratiti opet u svagdašnjicu i prilagoditi spokojstvu tog mirnog tjedna.

Sada ih je u kući bilo preko cijelog dana manje nego ikada otkad je pamtila, a otišao je i onaj od kojeg je uglavnom ovisilo njezino raspoloženje na svakom obiteljskom skupu i pri svakom obroku. No morala se naviknuti da to podnosi. On će uskoro otići sasvim od kuće; bila je zahvalna što sad može sjediti u istoj sobi s tetkom, što može slušati njegov glas i pitanja, čak i odgovarati na njih, bez onih mučnih osjećaja kakvi su je prije ispunjavali.

— Nedostaju nam naša dva mladića — napomenuo je Sir Thomas i prvog i drugog dana, kad su poslije večere sjedili u vrlo suženom krugu. Iz obzirnosti prema Fannynim suznim očima prvog dana nije rekao ništa više osim što je ispio čašu vina u njihovo zdravlje, no drugog ga je dana to odvelo malo dalje. Srdačno je pohvalio Williama i rekao kako se nada njegovu promaknuću. — Nema razloga da ne pretpostavimo — dodao je Sir Thomas — kako će nas on ubuduće češće posjećivati. Što se tiče Edmunda, moramo se naviknuti da budemo bez njega. Ovo će biti posljednja zima kad će još pripadati nama kao dosad.

— Da — reče ledi i Bertram — ali ja bih htjela da on ne ide odavde. Čini mi se da svi odlaze. Milije bi mi bilo da ostaju kod kuće.

Ta se želja odnosila uglavnom na Juliju, koja je upravo zamolila dopuštenje da ide s Marijom u London. Kako je Sir Thomas smatrao da je za obje njegove kćeri bolje da joj to dopusti, ledi Bertram se, premda suviše dobroćudna da bi to osobno spriječila, jadala zbog nastale promjene glede Julijina povratka jer bi ona inače došla otprilike u to vrijeme. Nakon toga je Sir Thomas dugo razborito govorio i nastojao navesti ženu da se pomiri s tim planom. Isticao joj je sve ono što uviđavan roditelj treba osjećati, a njezinoj je naravi pripisao sve što nježna majka mora osjećati kad čini ono što će pridonijeti zadovoljstvu njezine djece. Ledi Bertram se složila sa svim tim izrekavši mirno “da”, a kad je četvrt sata razmišljala u tišini, rekla je spontano:

— Sir Thomase, promislila sam malo... i vrlo mi je drago što smo Fanny uzeli k sebi, jer sada kad drugi nisu ovdje osjećamo koliko je to dobro.

Sir Thomas je odmah popravio taj kompliment dodavši:

— Tako je. Mi pokazujemo Fanny svoje lijepo mišljenje tako što je hvalimo u lice. Ona nam je sada vrlo dragocjeno društvo. Koliko smo mi bili dobri prema njoj prije, toliko je ona sada nama prijeko potrebna.

— Da — odvrati ubrzo ledi Bertram — utješna je pomisao da će uvijek biti s nama.

Sir Thomas je za tren šutio, malo se osmjehnuo, pogledao nećakinju, a onda je ozbiljno odgovorio:

— Nadam se da nas ona neće napustiti dokle god ne bude pozvana u kakav drugi dom koji bi joj opravdano mogao ponuditi veću sreću nego što ju je upoznala ovdje.

— Nema baš mnogo izgleda da bi se nešto takvo moglo dogoditi, Sir Thomase. Tko bi je pozvao? Možda bi se Maria veoma radovala da je s vremena na vrijeme vidi u Sothertonu, ali joj ne bi palo na pamet da je pozove da živi ondje. Uostalom, uvjeren sam da joj je ovdje bolje. Osim toga, ja ne mogu bez nje.

Taj tjedan, koji je u Mansfieldu protekao tako tiho i spokojno, bio je sasvim drukčiji u župnom dvoru. Uglavnom, donio je djevojkama iz tih obitelji različite osjećaje. Ono što je za Fanny bilo mirno i ugodno, za Mary je bilo dosadno i neugodno. Ta je razlika donekle potjecala iz njihove naravi i navika: jedna je bila zadovoljna i sitnicama, druga se nije navikla bilo što trpjeti. No, ipak se to stanje više moglo pripisati različitim okolnostima. U nekim su važnim stavovima bile njih dvije prava suprotnost. Prema Fannynu mišljenju, Edmundova je odsutnost bila s obzirom na uzrok i posljedice tog putovanja, povoljan događaj. Za Mary je ona bila samo mučna. Osjećala je svaki dan, gotovo svaki sat, da joj nedostaje njegovo društvo i zato nije moglo u njoj biti ničega drugog osim srdžbe kad bi razmišljala o cilju zbog kojeg je otišao. Nije mogao smisliti ništa bolje što bi pojačalo njegov utjecaj nego što bijaše to jednotjedno izbivanje koje se podudarilo baš s odlaskom njezina brata i Williama Pricea, čime se dovršio raspad vrlo veselog društva. Ona je to duboko osjećala. Sada bijahu jedna trojka, zarobljeni kišom i snijegom u kući, nemajući što da rade niti se nadajući bilo kakvoj promjeni. Koliko god se ljutila na Edmunda što je ostao pri svojim namjerama i što je, držeći se svojih odluka, postupio suprotno njezinim željama (a ona je bila toliko ljuta da se na balu nisu gotovo ni rastali kao prijatelji), ipak nije mogla spriječiti da u njegovoj odsutnosti misli neprestano na njega. Razmišljala je o njegovim vrlinama i privrženosti i čeznula da se opet viđaju gotovo svaki dan kao u novije doba. Njegovo izbivanje nije moralo biti tako dugo. Nije trebao baš za to vrijeme predvidjeti putovanje. Nije trebao otići od kuće na tjedan dana baš onda kad je njezin odlazak iz Mansfielda tako blizu. Potom je počela sebe koriti. Zalila je što je bila onako žestoka prema njemu prigodom njihova prošlog razgovora. Bojala se da je upotrijebila kakav jak ili preziran izraz govoreći o svećenstvu, a to se nije smjelo dogoditi. Bio je to znak neodgojenosti; bila je to pogreška. Iz dna se duše kajala što je izgovorila takve riječi.

Njezina se zlovolja nije završila tim tjednom. To je već bilo dovoljno loše, ali je još bilo gore kad je opet došao petak, a Edmund se nije pojavio. Zatim je stigla subota, a Edmunda još nije bilo. Tada je, zahvaljujući površnom općenju s njegovom obitelji u nedjelju, doznala da je pisao kući kako odgađa povratak jer je obećao prijatelju da će još

koji dan ostati kod njega.

Ako je dotad bila nestrpljiva i žalila za njim... ako se kajala zbog onog što je rekla i plašila da će to presnažno djelovati na njega... onda je sada osjećala i bojala se deset puta više. Morala se, osim toga, boriti s jednim neugodnim osjećajem, sasvim novim za nju — ljubomorom. Njegov prijatelj, gospodin Owen, ima sestre. One bi mu mogle biti privlačne. Uglavnom, njegovo je izbivanje baš u vrijeme kad bi ona prema svim prijašnjim planovima trebala oputovati u London, značilo nešto što nije mogla podnijeti. Da se Henry vratio, kao što je najavio za tri ili četiri dana, ona bi sada otišla iz Mansfielda. Zaključila je da mora svakako doprijeti do Fanny i pokušati od nje što god doznati. Kako više nije mogla živjeti tako osamljena i nesretna, zaputila se pješice u Mansfield Park, iako je prije tjedan dana mislila da ne može hodati donde, ne bi li čula malo više, barem njegovo ime.

Prvi je sat bio izgubljen jer Fanny i ledi Bertram bijahu zajedno, a ona se ničemu nije mogla nadati ako ne bude nasamo s Fanny. Ipak, napokon je ledi Bertram otišla iz sobe, te je gospođica Crawford gotovo odmah progovorila, trudeći se da joj glas bude što prirodniji:

— Dakle, što velite na to što vam rođak Edmund tako dugo izbiva od kuće? Budući da ste vi sada ovdje jedina mlada osoba, smatram da upravo vi najviše patite zbog toga. Nedvojbeno vam nedostaje. Jeste li iznenađeni što je ondje ostao duže nego što je kanio?

— Ne znam — reče kolebljivo Fanny. — Jesam... nisam to baš očekivala.

— Možda će uvijek ostajati duže nego što govori. Većina mladića postupa tako.

— On nije dosad tako postupao, barem nije onaj jedini put kad je išao u goste gospodinu Owenu.

— Ta mu je kuća sada ugodnija. On je vrlo... vrlo simpatičan mladić te mi je, htjela ili ne htjela, žao što ga neću vidjeti prije svog odlaska u London... a tako će sada, bez sumnje, biti. Svaki dan očekujem Henryja i, čim on dođe, više me ništa neće zadržati u Mansfieldu. Priznajem, bilo bi mi drago da sam ga još jedanput vidjela. No vi mu prenesite moje pozdrave. Da, mislim da to tako treba reći. Zar vam se ne čini, gospođice Price, da u našem jeziku nedostaje nešto... nešto između pozdrava i... i ljubavi... Što bi odgovaralo ovakvu prijateljstvu kakvo je naše? Poznajemo se već mjesecima. No ovdje su, možda, dovoljni pozdravi. Je li njegovo pismo bilo dugo? Opisuje li vam opširno što radi? Ostaje li on to zbog božićnih zabava?

— Ja sam čula samo jedan dio pisma. Upućeno je Sir Thomasu, no vjerujem da je vrlo kratko. Zapravo, znam pouzdano da ima samo nekoliko redaka. Čula sam samo da je njegov prijatelj navaljivao na njega da ostane duže, pa je na posljetku pristao na to. Nekoliko dana više ili još koji dan, ne znam točno kako se izrazio.

— Oh, da, ako je pisao ocu... ali ja sam mislila da je pisao ledi Bertram ili vama. Nije ni čudo što je tako sažeto pisao ako se obraćao ocu. Tko bi se mogao raspričati u pismu Sir Thomasu? Da je pisao vama bilo bi više pojedinosti. Vi biste doznali za sve balove i zabave. Vama bi opisao sve i svakoga. Koliko ima gospođica Owen?

— Tri odrasle.

— Jesu li muzikalne?

— Nemam pojma. Nisam o tom ništa čula.

— To je, znate, prvo pitanje — reče gospođica Crawford trudeći se da se doima veselo i bezbrižno — što će ga svaka žena koja svira na kakvu instrumentu postaviti drugoj. Međutim, vrlo je glupo postavljati ikakva pitanja o mladim damama... o trima sestrama koje su se upravo zadjevojčile, jer se dobro zna, makar se ništa ne reklo, kakve su: sve su vrlo izobražene i simpatične, a jedna je vrlo lijepa. U svakoj obitelji ima neka ljepotica, to je uobičajeno. Dvije sviraju glasovir, a jedna harfu... i sve pjevaju... ili bi pjevale da ih je tkogod naučio... ili pjevaju još bolje baš zato što ih nitko nije učio... ili već nešto slično tome.

— Ništa ne znam o gospođicama Owen — reče mirno Fanny.

— Niti što znate, niti vas se to imalo tiče, kako se to obično veli. Nikad još nijedan glas nije jasnije iskazao ravnodušnost. Zaista, kako se čovjeka može ticati netko koga nikada nije vidio? Dakle, kad se vaš rođak vrati ovamo zateći će Mansfield vrlo miran. Sve će bučne osobe biti već daleko odavde... vaš brat i moj, a i ja osobno. Sada, kad se to vrijeme već približilo, nerado mislim na to da ću gospođu Grant ostaviti samu. Ne sviđa joj se što idem.

Fanny se osjeti prisiljenom da nešto kaže.

— Ne možete sumnjati u to da ćete nedostajati mnogima — reče ona. — Veoma ćete nedostajati.

Gospođica Crawford uperi pogled u nju, kao da bi htjela čuti ili vidjeti više, a onda prozbori kroz smijeh:

— O, da, primijetit će da da me nema kao što se primijeti prestanak kakve neugodne buke; to jest, kad se osjeti velika razlika. No ja ne tražim komplimente, nemojte mi ih govoriti. Budem li kome nedostajala, to će se pokazati. Tko god me bude želio vidjeti, moći će me naći. Neću biti ni u kakvom sumnjivom, ni dalekom, ni nepristupačnom području.

Ovaj put se Fanny nije mogla prisiliti da progovori, pa se gospođica Crawford razočarala. Naime, nadala se da će je ona za koju je držala da mora nešto znati, uvjeravati u njezinu moć, što bi joj godilo. Ovako joj se raspoloženje opet pokvarilo.

— Zamislite da se jedna od gospođica Owen uda za njega i nastani u Thornton Laceyju — reče ona ubrzo. — Što biste na to kazali? Dogodile su se već i čudnije stvari. Vjerujem da one nastoje postići nešto takvo. I sasvim su u pravu, jer bi to za njih bila vrlo dobra prilika. Ja se nimalo ne čudim niti ih osuđujem. Dužnost je svakog čovjeka da se za sebe pobrine što bolje može. Sir Thomasov sin je netko i nešto, a sada je u njihovim vodama. Otac im je svećenik, brat također pa su, dakle, svi zajedno svećenici. On je po zakonu njihovo vlasništvo, po pravu pripada njima. Ne govorite ništa, Fanny. Gospođice Price, ništa ne govorite. No recite mi iskreno, zar ne očekujete da će se upravo to dogoditi?

— Ne — reče odlučno Fanny — ne očekujem to nipošto.

— Nipošto? — uzvikne živahno gospođica Crawford. — Čudim se tome. Međutim, vjerujem da vi dobro znate... uvijek smatram da ste dobro upućeni... možda mislite da se on uopće neće oženiti — ili barem ne zasad.

— Da, mislim — reče Fanny blago, nadajući se da ne griješi što tako misli i što to priznaje.

Prijateljica je oštro pogleda i, donekle se oraspoloživši kad je vidjela rumenilo koje je oblilo Fannyne obraze izazvano takvim pogledom, reče samo: — Najbolje mu je ovako — te prijeđe na nešto drugo.

balkandownload | janja

Gospođici Crawford je veoma laknulo poslije tog razgovora, pa se vratila kući u takvu raspoloženju da bi bila mogla izdržati gotovo još jedan tjedan u istom malom društvu i po istom lošem vremenu, da je za to imala priliku. Međutim, kako joj je te večeri stigao brat iz Londona opet onako vedar kao obično, ili možda još i vedriji, nije više morala iskušavati svoje raspoloženje. Njegovo odbijanje da joj čak i sada kaže zašto je išao onamo, samo je još pridonijelo veselu ugođaju. Jučer bi se zbog toga možda ljutila, no sada je to bila ugodna šala jer je slutila da krije nešto što joj je pripremio kao ugodno iznenađenje. Sljedeći joj je dan uistinu donio iznenađenje. Henry je rekao da će otići k Bertramovima samo da vidi kako su i da će se vratiti za deset minuta, ali je ostao više od sata, a kad ga je sestra, čekajući da prošeta s njim po vrtu napokon nestrpljivo susrela na zavoju i uzviknula: — Zaboga, Henry, gdje si tako dugo? — on joj je samo odgovorio da je sjedio s ledi Bertram i Fanny.

— Sjedio si s njima sat i pol! — uzvikne Mary.

No to bijaše tek početak njezina iznenađenja.

— Da, Mary — reče on hvatajući je pod ruku i hodajući putem kao da nije svjestan gdje je. — Nisam mogao ranije doći. Fanny je bila vrlo lijepa! Potpuno sam se odlučio, Mary. Sada znam što želim. Hoćeš li se zaprepastiti? Nećeš! Zacijelo si uočila da sam čvrsto odlučio vjenčati se s Fanny Price.

Uistinu se veoma iznenadila. Jer, što god mislila na temelju svog zapažanja, ipak joj nije ni za tren palo na pamet da ima takve namjere. Na licu joj se tako vjerno odrazila zaprepaštenost da je morao ponoviti ono što je već rekao, i to potpunije i ozbiljnije. Kad se uvjerila da se uistinu odlučio na to, nije joj bilo žao. U iznenađenost se čak uvuklo zadovoljstvo. Bila je u takvu raspoloženju da se radovala što će se stvoriti rodbinski odnosi s Bertramovima i da nije negodovala što joj se brat neće oženiti onako dobro kako bi mu priličilo.

— Da, Mary — reče Henry uvjerljivo na kraju — ulovljen sam. Znaš s kakvim sam neozbiljnim namjerama počeo... ali, eto, kako se završilo. Laskam sebi da nisam postigao baš neznatan uspjeh što se tiče njezinih osjećaja prema meni, a moji su osjećaji vrlo čvrsti.

— Sretne li djevojke! — usklikne Mary Crawford čim je mogla progovoriti. Kakve li dobre partije za nju! Mili moj Henry, neizbježno je da mi to bude prva reakcija. No druga, koju ću izreći isto tako iskreno, jest da se iz dna duše slažem s tvojim izborom i da od srca predviđam da ćeš biti sretan onoliko koliko ti to želim. Imat ćeš milu ženu, odanu ti i zahvalnu cijelim bićem. Upravo to i zaslužuješ. Kakve li sjajne partije za nju!

Gospođa Norris često govori o njezinoj sreći; što li će tek sada reći? Kako li će se obradovati cijela obitelj! A u njoj ona ima i iskrenih prijatelja! Kako će se veseliti! No ispričaj mi sve o tome. Pričaj mi dugo. Kad si počeo ozbiljno razmišljati o njoj?

Ništa nije moglo biti teže nego odgovoriti na to pitanje, iako ništa nije moglo biti ugodnije doli čuti ga. Kako ga je ta slatka bolest svladala, nije znao reći. Prije nego je tripot izrekao isto samo raznim riječima, sestra ga živahno prekine:

— Ah, dragi Henry, zbog toga si, dakle, otišao u London! To je bio taj tvoj posao! Htio si se posavjetovati s admiralom prije nego se konačno odlučiš.

Međutim, to je porekao odrješito. Predobro je poznao strica da bi se s njim savjetovao o ženidbi. Admiral mrzi brak i smatra ga neoprostivim grijehom za imućna mladića koji ni o kom ne ovisi.

— Kad upozna Fanny — nastavi Henry — ludo će je zavoljeti. Ona će razbiti sve predrasude čovjeka poput admirala jer je baš takva žena kakva, po njegovu mišljenju, ne postoji na svijetu. Baš ona je nemogućnost kakvu bi opisao... kad bi raspolagao tako profinjenim rječnikom da bi njime mogao izraziti svoje misli. Međutim, dok se sve to sasvim ne sredi, tako da se više nitko ne može umiješati, on neće o tom ništa doznati. Ne, Mary, varaš se. Još nisi otkrila zbog kakva sam posla oputovao.

— Dobro, dobro, zadovoljna sam. Sada znam s kim je to sve povezano, pa mi se ne žuri da čujem ostalo. Fanny Price! Divno, baš divno! Tko bi mislio da će Mansfield učiniti toliko za... da ćeš sresti svoju sudbinu u Mansfieldu! No sasvim si u pravu — bolju nisi mogao odabrati. Nema bolje djevojke na svijetu, a tebi nije potrebno da ti donese miraz. Što se tiče njezinih rodbinskih veza, one su više nego dobre. Bertramovi pripadaju, bez sumnje, među najistaknutije ljude u ovom kraju. Ona je nećakinja Sir Thomasa Bertrama; to će za svijet biti dovoljno. No nastavi. Pričaj mi još. Kakvi su tvoji planovi? Zna li ona kakva ju je sreća snašla?

— Ne zna.

— Što čekaš?

— Kakvu... kakvu zgodnu priliku. Mary, ona nije poput svojih sestrični. ali ipak mislim da je neću uzalud zaprositi.

— O, ne, to se ne može dogoditi. Čak i da si manje dopadljiv... i da te ona još ne voli (u što gotovo ne mogu vjerovati)... uspjeh bi ti bio siguran. Blagost i zahvalnost njezine naravi smjesta bi je učinile tvojom. Iz dubine duše vjerujem da se ne bi za tebe udala bez ljubavi; to jest, ako na svijetu postoji ijedna djevojka koja može odoljeti utjecaju častohleplja, onda vjerujem da je to ona. Međutim, zamoliš li je da te voli, ona neće imati srca da te odbije.

Čim se njezina živahnost smirila toliko da je mogla šutjeti, rado joj je pričao, baš kao što je ona rado slušala. Potom se rasprio razgovor koji joj je bio gotovo isto toliko zanimljiv koliko i njemu, premda zapravo nije imao što pričati ni o čemu drugom osim o svojim osjećajima i Fannynim dražima. Ljepota Fannyna lica i stasa, njezino ljupko držanje i dobrota srca bijahu neiscrpne teme. Toplo je pričao o blagosti, skromnosti i nježnosti njezine naravi. Govorio je o toj nježnosti koju muškarci smatraju prijeko potrebnom u žena tako da, ako katkad i vole neku koja je nema, nikako ne mogu

povjerovati da je ta žena doista toga lišena. Opravdano se pouzdavao u njezinu narav i hvalio je. Često ju je vidio u iskušenju. Ima li u toj obitelji ikoga, osim Edmunda, tko joj na bilo kakav način ne stavlja neprestano na kušnju strpljivost i trpeljivost? Ona očigledno zna biti vrlo privržena. Treba je vidjeti s bratom! Što bi mogao biti ljepši dokaz da joj je srce koliko toplo, toliko i blago? Što bi moglo više ohrabriti čovjeka koji želi zadobiti njezinu ljubav? Zatim, u njezinu se inteligenciju ne smije ni za tren posumnjati: brza je i bistra. A ponašanje joj je odraz skromnog i otmjenog duha. To još nije sve. Henry Crawford bijaše previše razborit da ne bi znao cijiniti vrijednost moralnih načela kod žena, iako se premalo naviknuo na ozbiljno razmišljanje kako bi ih umio nazvati pravim imenom. Međutim, kad je govorio o postojanosti i urednosti što ih odaje njezino ponašanje, o tako visoku poimanju časti i o takvu poštivanju pravila pristojnosti da bi to svakom čovjeku moglo poslužiti kao jamstvo da se može potpuno osloniti na njezinu vjernost i pošten je, izrazio je ono na što ga je potakla spoznaja da se ona čvrsto drži načela i da je pobožna.

— U nju bih mogao imati potpuno i neograničeno povjerenje — reče on — a baš to želim.

Njegova sestra koja je uistinu vjerovala da njegovo mišljenje o Fanny Price gotovo i ne premašuje ono što zaslužuje, mogla se od srca veseliti Fannynoj sreći.

— Što više razmišljam o tome — uzvikne ona — to sam uvjerenija da si u pravu i, premda mi nikad ne bi palo na um da je Fanny Price djevojka koja bi te mogla najviše privući, sada vjerujem da te upravo ona može usrećiti. Tvoje ozbiljne namjere glede njezina mira pokazale su se na poslijetku kao pametna zamisao. To će za vas oboje biti dobro.

— Od mene je bilo opako, vrlo opako prema takvu stvorenju, no tada je još nisam poznao. Neće imati razloga da se žali zbog onog časa kad mi je to prvi put palo na pamet. Ja ću je veoma usrećiti. Bit će sretnija, Mary, nego što je ikada bila, ona ili bilo koja njezina prijateljica. Neću je odvesti iz Northamptonshirea. Iznajmit ću Everingham i zakupiti nešto u ovom kraju, možda Stanwix Lodge. Iznajmit ću Everingham na sedam godina. Uvjeran sam da ću vrlo lako naći izvrsna zakupca. Mogao bih odmah spomenuti tri čovjeka koji bi pristali na moje uvjete i još mi zahvaljivali.

— O! — usklikne Mary. — Živjet ćeš u Northamptonshireu! To je lijepo! Onda ćemo svi biti zajedno.

Kad je to izrekla, trgnula se i zažalila što joj se omaknulo, ali nije imala razloga za zbunjenost jer je brat vidio u njoj samo vjerojatnog ukućanina u župnom dvoru u Mansfieldu i odgovorio joj je vrlo ljubaznim pozivom u svoju kuću, tvrdeći kako on ima najviše prava na nju.

— Moraš nam pokloniti veći dio svog vremena — reče on. — Ne mogu gospođi Grant priznati na tebe isto pravo koje imamo Fanny i ja, jer ćemo nas oboje imati to pravo. Fanny će ti biti poput rođene sestre!

Mary je ostalo samo da mu zahvali i načelno obeća dolazak. Međutim, sada je čvrsto odlučila da neće biti ni bratov ni sestrin gost više od nekoliko mjeseci.

— Ti ćeš jedan dio godine provoditi u Londonu, a drugi u Northamptonshireu?

— Da.

— Pametno. U Londonu ćeš, naravno, stanovati u svojoj kući, a ne više s admiralom. Dragi moj Henry, baš je dobro što ćeš se odvojiti od admirala dok još nisi preuzeo štošta od njegova ponašanja i prihvatio neke njegove glupe nazore ili se naviknuo sjediti za večerom kao da je to najveće blaženstvo u životu! Nisi ni svjestan koliko je to dobro za tebe jer si zaslijepljen poštovanjem prema njemu, ali ja mislim da će za tebe možda biti spas ako se rano oženiš. Srce bi mi puknulo ako bih vidjela da po riječima ili postupcima, po pogledu ili pokretima počinješ sličiti admiralu.

— Hm, hm, u tom se ne slažemo sasvim. Admiral ima svoje mane, ali je vrlo dobar čovjek, i za mene je bio više nego otac. Malo je očeva koji bi mi dali i upola toliko slobode kao on. Ne smiješ kod Fanny unaprijed stvoriti loše mišljenje o njemu. Njih dvoje se moraju zavoljeti.

Mary se suzdržala da ne kaže ono što je mislila: da na svijetu ne postoje dva stvorenja čiji bi se karakteri i ponašanje teže složili. On će to s vremenom uvidjeti. Međutim, ipak je o admiralu morala reći ovo:

— Henry, ja imam tako lijepo mišljenje o Fanny Price da bih nastojala, ako bih mogla pretpostaviti da će buduća gospođa Crawford imati makar i polovicu onih razloga zbog kojih je naša jadna, zlostavljana strina zamrzila i samo to prezime, pošto-poto spriječiti taj brak. No, ja te poznajem, znam da će žena koju ti budeš volio biti najsretnija među ženama te da će, čak i ako je prestaneš voljeti, u tebi naći širokogrudnost i plemenito ponašanje pravog gospodina.

Osnovno obilježje njegova rječitog odgovora bijaše, naravno, to da nema ničega na svijetu što on ne bi učinio da usreći Fanny Price i da je nikako ne može prestati voljeti.

— Da si je vidjela jutros, Mary — nastavi on — kad je neopisivo blago i strpljivo činila sve što je njezina glupa tetka tražila od nje. Kad je radila s njom i za nju (zarumenjevši se lijepo) nagnuvši se nad svojim radom. Onda se opet vratila na svoje mjesto kako bi završila pismo što ga je prije započela po želji te glupe žene i sve je to obavljala s tako iskrenom blagošću kao da je sasvim prirodno da nema nijednog trenutka kojim može sama raspolagati, a kosa joj je bila lijepo počesljana kao uvijek, s uvojkom koji je padao na lice dok je pisala i koji bi s vremena na vrijeme uklanjala mahnuvši glavom. Usred svega toga bi ipak pokatkad rekla ponešto meni, ili bi slušala kao da rado sluša ono što ja govorim! Da si je takvu vidjela, Mary, ne bi mogla ni pomisliti da bi se moglo dogoditi da ona prestane vladati mojim srcem.

— Dragi moj Henry — uzvikne Mary, te zastane i osmjehne mu se — kako se veselim da si toliko zaljubljen! Oduševljena sam time. Međutim, što će reći gospođa Rushworth i Julia?

— Ne tiče me se ni što će govoriti, ni što će osjećati. Vidjet će kakva žena može privući mene ili bilo kojeg drugog pametnog čovjeka. Htio bih da im to otkriće korisno posluži. Sada će vidjeti da se s njihovom sestričnom postupa onako kako to ona i zaslužuje, te bih htio da se iskreno postide svoje užasne nepažljivosti i neljubaznosti prema njoj. One će se razljutiti — doda on nakon kratke stanke hladnijim glasom — gospođa Rushworth će se veoma razljutiti. To će za nju biti gorka pilula; to jest imat će,

kao i druge gorke pilule, neugodan okus u prvom trenutku, a onda će je progutati i zaboraviti. Ja nisam takva budala da bih pomislio kako su njezini osjećaji trajniji nego u drugih žena, makar bili meni namijenjeni. Da, Mary, moja će Fanny zapaziti kako se mijenja ponašanje ljudi oko nje i to će uočavati svakog dana, svakog sata, a moja će sreća biti potpuna zahvaljujući spoznaji da sam to ja postigao, da sam ja taj čovjek koji joj daje ugled na koji ona ima nepobitno pravo. Fanny je sada ovisna, nemoćna, bez prijatelja, zanemarena, zaboravljena.

— Ne, Henry, nisu je svi zaboravili, nije bez prijatelja i zaboravljena. Njezin je rođak Edmund ne zaboravlja nikada.

— Edmund! Istina je, vjerujem da je on općenito uzevši dobar prema njoj, a takav je i Sir Thomas, na svoj način. No taj je način svojstven bogatom, nadmoćnom, pompoznom, samovoljnom tetku. Što mogu Sir Thomas i Edmund zajedno učiniti, što uopće čine za njezinu sreću i čast, za njezin ugled u društvu, za njezinu dobrobit, u usporedbi s onim što ću ja učiniti?

Henry Crawford bio je sutradan ujutro opet u Mansfield Parku, i to ranije nego što je bilo dopušteno za obične posjete. Obje su dame bile u maloj blagovaonici i, na njegovu sreću, leđi Bertram se upravo spremala otići kad je on ušao. Bila je već gotovo kod vrata i, zaključivši kako joj taj trud nipošto ne smije biti uzaludan, produžila je pošto se uljudno pozdravila s njim i rekla mu ukratko da je netko čeka, te dobacila sluzi neka obavijesti Sir Thomasa.

Presretan što ona odlazi, Henry se nakloni i isprati je pogledom, a onda se ne gubeći ni tren, odmah okrene prema Fanny i, vadeći iz džepa neka pisma, reče vrlo uzbuđeno:

— Moram priznati da sam beskrajno zahvalan svakome tko mi omogući ovakvu priliku da budem nasamo s vama: ovo sam želio više nego što možete zamisliti. Poznajući vaše sestrinske osjećaje teško bih mogao podnijeti da itko u ovoj kući dozna istodobno kad i vi ovu vijest koju vam sada donosim. On je unaprijeđen. Vaš je brat postao potporučnik. Beskrajno se radujem što vam mogu čestitati na bratovu promaknuću. Ovdje su pisma iz kojih sam to saznao, primio sam ih maloprije. Možda biste ih htjeli vidjeti.

Fanny nije mogla progovoriti, ali on nije ni htio da kaže bilo što. Vidjeti izraz njezinih očiju, promjenu na njezinu licu, raznolikost njezinih osjećaja, sumnju, zbunjenost, pa sreću, bilo je dovoljno. Ona uzme pisma čim joj ih je pružio. Prvo je bilo od admirala koji je sinovcu ukratko javljao da je uspio u onom čega se prihvatio: promaknuću mladog Pricea. U tom su pismu bila još dva pisma — jedno od tajnika ministra mornarice kojeg je admiral zamolio da se zauzme za to, upućeno nekom prijatelju, a drugo od tog prijatelja njemu osobno, i iz tog se pisma moglo razabrati da je njegovo gospodstvo vrlo sretno što udovoljava preporuci Sir Charlesa. Također Sir Charles izražava oduševljenje što ima takvu priliku da dokaže koliko poštuje admirala Crawforda, a činjenica da je gospodin William Price imenovan potporučnikom na brodu Njegova Veličanstva, "Drozdu", izaziva opću radost u širokom krugu uglednih ličnosti.

Dok joj je ruka drhtala držeći ta tri pisma i dok je pogledom prelijetala s jednog na drugo, a srce joj se nadimalo od uzbuđenja, Crawford nastavi s neizvještačenom gorljivošću kako bi iskazao što taj događaj znači za njega:

— Neću govoriti o svojoj sreći, koliko god ona bila velika, jer mislim samo na vašu. Tko u usporedbi s vama ima pravo biti sretan? Bio sam gotovo kivan na sebe što sam prvi saznao ono što ste vi trebali doznati prije svih drugih na svijetu. No nisam gubio ni trenutka. Pošta je jutros zakasnila ali, kad je stigla, nisam ni za tren odgađao dolazak.

Neću vam ni pokušati opisati koliko sam bio nestrpljiv, koliko sam se žurio, postidio i gorko razočarao što to nisam završio dok sam bio još u Londonu! Odgađao sam povratak iz dana u dan nadajući se tome, jer me ništa drugo, do čega mi nije toliko stalo, ne bi moglo zadržati daleko od Mansfielda ni pola tog vremena. Međutim, iako mi je stric izišao ususret željama tako srdačno kako sam samo poželjeti mogao i premda je odmah poduzeo sve potrebno, iskrsnule su neke teškoće zbog odsutnosti jednog njegovog prijatelja i zauzetosti drugoga, pa na posljertku nisam više mogao ostati ondje dok se to ne okonča. Znajući u kakvim sam dobrim rukama ostavio sve, krenuo sam iz Londona u ponedjeljak nadajući se da neće proći mnogo vremena prije nego stignu pisma baš poput ovih. Moj se stric, koji je najbolji čovjek na svijetu, potrudio kao što sam se nadao kad je vidio vašeg brata. Oduševio se njime. Jučer nisam dopustio sebi da vam kažem koliko se oduševio niti da vam ponovim barem polovicu njegovih pohvala. Sve sam to odgodio dok se ne pokaže da te pohvale potječu od prijatelja, a današnji dan to uistinu dokazuje. Sada mogu reći da čak ni ja nisam mogao poželjeti da William Price izazove veće zanimanje ili da bude ispraćen srdačnijim željama i boljim preporukama od onih kojima ga je moj stric spontano obasuo poslije večeri koju su proveli zajedno.

— Znači, sve je to bilo vaše djelo? — uzvikne Fanny. — Bože mili! Kako je to divno od vas! Jeste li doista... je li to bila vaša želja? Oprostite mi, molim vas, ali zbunjena sam. Je li admiral Crawford molio za njega? Kako se to dogodilo? Zapanjena sam.

Henry bijaše vrlo sretan što joj to može bolje objasniti tako što će priču započeti manje-više od početka i vrlo potanko ispričati sve što je učinio. Rekao joj je da je na nedavno putovanje u London krenuo isključivo zato da joj brata upozna s admiralom i da potonjeg navede da upotrijebi svoj utjecaj za Williamovo promaknuće. Zbog tog je posla otputovao. Nije nikomu živom, čak ni Mary, kazao ni riječ jer ne bi bio mogao podnijeti, dokle god je konačan ishod bio neizvjestan, da bilo tko podijeli s njim osjećaje. No upravo je zbog tog posla otputovao. Govorio je s takvim žarom o svom zadatku, upotrebljavao tako jake izraze, tako često spominjao “najdublji interes”, “dvostruke pobude”, “namjere i želje koje su veće nego što se može reći”, da bi Fanny svakako zapazila na što cilja da mu je mogla obratiti pozornost. No srce joj bijaše tako puno i začuđenost tako velika da je mogla tek djelimično pratiti čak i ono što joj je pričao o Williamu. Kad je zastao, rekla je samo: — Kako je to lijepo od vas! Zaista je vrlo lijepo! Oh, gospodine Crawforde, mi smo vam beskrajno zahvalni. Dragi, dragi moj William. Potom je skočila na noge i, pohitavši prema vratima, doviknula mu: — Idem k tetku. On to mora što prije saznati. — Međutim, nešto takvo joj nije mogao dopustiti. Prilika je bila predobra, a on previše nestrpljiv. Odmah je krenuo za njom. Reče joj kako ne smije otići i kako mora ostati s njim još pet minuta te je uhvati za ruku, vrati do mjesta gdje je dotad sjedila, i već se uvelike upustio u objašnjavanje kad je naslutila zbog čega ju je zadržao. Shvativši i vidjevši kako se od nje očekuje da povjeruje da je izazvala u njegovu srcu osjećaje za koje ono dotada nije znalo i kako sve što je učinio za Williama treba pripisati njegovoj prevelikoj i neopisivoj ljubavi prema njoj, zgranula se toliko da nekoliko trenutaka nije mogla progovoriti. Smatrala je sve to glupošću, igrom i udvaranjem koje bi je trebalo privremeno zavarati: nije se mogla oteti dojmu da on s

njom postupa nepristojno i neprilično, na način kakav nije zaslužila. No to je slično njemu i sasvim se slaže s onim što je već uočila. Tada odluči da mu neće pokazati ni pola svog nezadovoljstva jer ju je obvezao uslugom koja ni zbog kakvog njegovog nedostatka obzirnosti njoj ne može postati nevažnom. Dok joj je srce još bilo uzburkano radošću i zahvalnošću zbog Williama, nije se mogla duboko uvrijediti zbog nečega što se ticalo samo nje. Izvukavši dvaput svoju ruku iz njegove i pokušavši se dvaput neuspješno okrenuti od njega, napokon je ustala i vrlo uzbuđeno rekla samo ovo: — Nemojte, gospodine Crawforde, molim vas, nemojte. Preklinjem vas da prestanete. Takav mi je razgovor vrlo neugodan. Moram ići. Ne mogu to podnijeti.

Međutim, on je govorio i dalje, pričao joj o svojoj ljubavi, molio da mu uzvрати i na posljetku joj je sasvim jasnim riječima, koje su čak i za nju, mogle imati samo jedno značenje, ponudio sebe, svoju ruku, svoje imanje i sve ostalo. Eto, dogodilo se. Izrekao je što misli. Ona se još više zaprepastila i zbunila. Premda još nije bila načistu govori li on to ozbiljno, jedva se držala na nogama. Navaljivao je da mu odgovori.

— Ne, ne, ne! — uzvikne ona krijući lice. — Sve je to besmisleno. Ne dovodite me u nepriliku. Ne mogu to više slušati. Vaša me dobrota prema Williamu obvezuje više nego što se riječima može iskazati, ali ja neću, ja ne mogu, ja ne smijem slušati takve... Ne, ne, ne mislite na mene. Ali vi i ne mislite na mene. Znam da sve ovo ne znači ništa.

Otrgnula se od njega i u tom je trenutku dopro do njih glas Sir Thomasa koji je govorio nešto jednom sluzi hodajući prema sobi u kojoj su bili. Nije više bilo vremena da je još uvjerava ili moli, premda mu je bilo teško što se s njom mora rastati baš u trenutku kad se, prema njegovu optimističnom mišljenju punom samopouzdanja, pred srećom koju je tražio, ispriječila samo njezina skromnost. Istrčala je kroz vrata na suprotnoj strani sobe od one kojoj se približavao tetak. Šetala je potpuno zbunjena zbrkom proturječnih osjećaja gore-dolje po Istočnoj sobi i još prije nego što je Sir Thomas izrekao sve što je uljudnost zahtijevala, ili se ispričao, ili pak čuo tek početak radosne vijesti koju mu je donio posjetitelj.

Osjećaji je preplave, razmišljala je i drhtala zbog svega. Bila je uzbuđena, sretna, jadna, beskrajno zahvalna i vrlo ljuta. Sve to bijaše nevjerojatno! Nije mu mogla ni oprostiti niti ga razumjeti! Međutim, on se na to naviknuo: ništa ne može učiniti, a da u to ne uplete i nešto loše. Najprije ju je učinio najsretnijom na svijetu, a onda ju je uvrijedio... ona ne zna što da kaže... kako da to nazove niti što da misli o tom. Nije htjela povjerovati da je govorio ozbiljno, ali s druge strane, čime se može opravdati upotreba onakvih riječi i ponuda ako se htio samo našaliti?

Ipak, William je potporučnik. Ta je činjenica izvan svake sumnje i sasvim jasna. Ona će uvijek misliti na to, a sve ostalo će zaboraviti. Gospodin Crawford joj nedvojbeno neće više nikada tako govoriti. Zacijelo je uvidio koliko joj je to neugodno. Bude li tako, koliko će ga poštovati i kako će mu biti zahvalna za prijateljstvo prema Williamu!

Nije htjela kročiti iz Istočne sobe dalje od vrha glavnog stubišta dok se nije uvjerila da je gospodin Crawford otišao iz kuće. Međutim, kad je to ustanovila, željela je što prije sići i biti s tetkom, veseliti se s njim i čuti sve što on zna ili kako zamišlja sada Williamovu budućnost. Sir Thomas se radovao kako je samo poželjeti mogla i bio je vrlo

ljubazan i razgovorljiv. Porazgovarala je s njim tako lijepo o Williamu da je i zaboravila kako se dogodilo nešto što ju je razljutilo dok nije, potkraj razgovora, doznala da je gospodin Crawford pozvan tog dana na večeru. Bila je to vrlo neugodna vijest, jer, iako on možda neće razmišljati o onom što se dogodilo, njoj će biti vrlo mučan ponovni susret s njim nakon tako kratkog vremena.

“Ne, ne, ne!”, uzvikne ona krijući lice.

Pokušala se s tim pomiriti. Što se više približavalo vrijeme večere, to je ona sve više nastojala da se ponaša i osjeća kao obično. Međutim, kad je njihov gost ušao u sobu, nije mogla spriječiti da ne izgleda vrlo plaho i da se ne osjeća nelagodno. Da joj je tkogod bio rekao, ne bi mogla povjerovati da će stjecaj bilo kakvih okolnosti moći u njoj izazvati toliko mučnih osjećaja baš onog dana kad dozna za Williamovo promaknuće.

Gospodin Crawford ne samo što je bio u sobi nego se ubrzo našao blizu nje. Imao je za nju pisamce od svoje sestre. Fanny ga nije mogla pogledati, ali njegov glas nije odavao da se sjeća svoje prijepodnevnice ludosti. Ona odmah otvori pismo zadovoljna što se može bilo čime zaokupiti i sretna što, čitajući ga, osjeća da ju gospođa Norris, koja je također bila na večeri, svojim vrpoljenjem malo zaklanja od pogleda ostalih.

“Draga moja Fanny...(jer tako Vas odsad smijem uvijek zvati, što će biti beskrajno olakšanje za moj jezik koji se spoticao o riječi “gospođice Price“ — barem tijekom posljednjih šest tjedana), ne mogu pustiti brata da ode, a da Vam ne pošaljem nekoliko redaka u kojima Vam čestitam i od sveg srca poručujem da se slažem s Vašim namjerama i odobravam ih. Nastavite, draga moja Fanny, i ne bojte se! Pred Vama ne može biti zapreka koje su vrijedne spomena. Zamišljam sebi da će Vam moj pristanak značiti nešto stoga mu se danas smiješite svojim najslađim osmijesima i pošaljite ga kući sretnijeg nego što je od nje otišao.

Voli Vas Vaša

M. C.”

Te riječi nisu mogle pomoći Fanny. Jer, iako ih je pročitala suviše žurno i zbunjeno da bi sasvim jasno shvatila što gospođica Crawford hoće kazati, ipak je bilo očigledno da joj hoće polaskati glede bratove ljubavi, pa čak hoće stvoriti dojam kako smatra tu ljubav ozbiljnom. Nije znala što da radi niti što da misli. Pomisao da je posrijedi nešto ozbiljno činila ju je nesretnom. S koje god strane gledala sve to, bila je zbunjena i uznemirena. Osjećala se nelagodno kad god bi joj se obratio gospodin Crawford, a on joj se obraćao počesto. Bojala se da su njegov glas i njegovo držanje potpuno drukčiji kad govori njoj nego kad razgovara s ostalima. Tog je dana za večerom bila vrlo usplahirena, gotovo nije mogla jesti, a kad je Sir Thomas dobroćudno natuknuo da je zbog radosti izgubila apetit, bila je spremna od stida propasti u zemlju plašeći se kako će to protumačiti gospodin Crawford. Premda ne bi bila ni za što na svijetu skrenula pogled udesno, tamo gdje je on sjedio, osjetila je da je on odmah pogledao u nju. Šutjela je više nego ikada. Nije skoro ništa progovorila čak ni onda kad se razgovaralo o Williamu, jer je njegovo promaknuće bilo djelo susjeda s desne strane, a njoj je ta pomisao bila mučna.

Činilo joj se da ledi Bertram sjedi za stolom duže nego ikada, te je već počela očajavati pri pomisli da se neće nikada spasiti odatle. Ipak, najzad prijeđeše u salon, tako da je mogla slobodno razmišljati dok su njezine tetke završavale razgovor o Williamovu promaknuću na svoj uobičajeni način.

Sudeći prema svemu, gospođa Norris se najviše oduševila činjenicom da će to

značiti uštedu za Sir Thomasa. Sada će se William moći sam uzdržavati, što će njegovu tetku donijeti golemu razliku u izdacima, jer nitko ne zna koliko je on stajao Sir Thomasa. To će, zapravo, donekle izmijeniti i njezine poklone. Ona je vrlo sretna što je Williamu dala na rastanku ono što mu je dala, doista je vrlo sretna što je bila u mogućnosti da mu, ne ugrozivši sebe materijalno, baš u to doba pokloni nešto vrijedno, to jest — vrijedno za nju, koja ima ograničena novčana sredstva, jer će mu to sada dobro doći za uređivanje kabine. Ona zna da će on sada imati izdataka, da će morati štošta kupiti iako će ga dakako, roditelji moći uputiti kako da sve nabavi što jeftinije — ali ona je vrlo sretna što je mogla tomu pridonijeti svojim skromnim poklonom.

— Drago mi je što ste mu dali nešto vrijedno — reče ledi Bertram sasvim mirno bez truna sumnje — jer sam mu ja dala samo deset funti.

— Niste valjda! — uzvikne gospođa Norris pocrvenjevši. — Tako mi svega, očito je otišao punih džepova, a usto još ni za put do Londona nije morao platiti ništa!

— Sir Thomas mi je rekao da će deset funti biti dovoljno.

Kako nije bila nimalo voljna raspravljati je li to bilo dovoljno ili nije, gospođa Norris počne govoriti s drugog stajališta.

— Čudnovato je — reče ona — koliko taj mladi svijet stoji svoje prijatelje, koliko se na njih potroši dok se ne podignu na noge i krenu u život! Oni malo misle koliko to iznosi i koliko njihovi roditelji ili tetke i stričevi troše tijekom godine na njih. Eto, uzmimo kao primjer djecu naše sestre Price. Kad se uzme sve zajedno, vjerojatno nitko ne bi pogodio koliko novca Sir Thomas svake godine troši na njih, da i ne spominjem što ja za njih činim.

— Upravo je tako, sestro. Ali oni, jadnici, ne mogu tu ništa izmijeniti, a znate ujedno da za Sir Thomasa to ne znači bogzna što. Fanny, William ne smije zaboraviti na šal ako ode u Istočnu Indiju; poručit ću mu neka mi odande donese i druge stvari koje se isplati kupiti. Željela bih da otplovi u Istočnu Indiju, tako da dođem do šala. Mislim da ću zatražiti dva šala, Fanny.

Međutim, Fanny je ozbiljno nastojala, govoreći dotle samo kad je morala, razumjeti što gospodin i gospođica Crawford smjeraju. Izuzevši njegove riječi i držanje, sve je ostalo upućivalo na zaključak da ne misle ozbiljno. Sve prirodno, vjerojatno i razumno protivilo se tomu: sve njihove navike i način mišljenja i sve njezine mane. Kako bi mogla izazvati ozbiljnu ljubav u čovjeku koji je vidio toliko žena, kojem su se tolike divile i koji je s toliko njih očijukao, i to s onima koje su beskrajno iznad nje. Kako bi je mogao zavoljeti on koji se doima tako nesklonim da stvari shvati ozbiljno, čak i onda kad mu se netko osobito nastoji svidjeti — čovjek koji tako olako, tako površno i tako neosjećajno misli o svemu — on koji svima znači mnogo, dok njemu nitko nije bitan? Zatim, kako bi se moglo pomisliti da bi njegova sestra, sa svim svojim oholim i pomodnim shvaćanjima o braku, potpomagala bilo što ozbiljno na tom polju? Ni za jedno ni za drugo ništa ne bi moglo biti neprirodnije. Fanny se stidjela vlastitih dvojbi. Sve je moguće više nego njegova ozbiljna ljubav ili sestrino ozbiljno odobravanje. Već je sasvim uvjerila sebe u to kad su im se pridružili Sir Thomas i gospodin Crawford. Međutim, teško je bilo zadržati tu potpunu uvjerenost nakon dolaska gospodina Crawforda, jer ju je on jedanput ili

dvaput pogledao tako da je to morala opaziti, a nije znala kakvo bi obično značenje mogla pripisati tom pogledu. Uglavnom, za svakog bi drugog čovjeka rekla da to znači nešto vrlo ozbiljno, vrlo određeno. No ipak je nastojala vjerovati kako posrijedi nije ništa više od onog što je taj pogled često iskazivao njezinim sestričnima i mnoštvu drugih žena.

Činilo joj se da on želi razgovarati s njom, ali tako da ostali ne čuju. Stekla je dojam da to povremeno pokušava tijekom cijele večeri, kad god Sir Thomas ne bi bio u sobi ili kad bi razgovarao s gospođom Norris, te je pazila da mu nikako ne da priliku za to.

Napokon (uznemirenoj se Fanny činilo da se to konačno događa iako još nije bilo kasno) on počne govoriti o odlasku. No smirenje što su joj ga donijele te riječi uzdrimalo se već u sljedećem trenu kad se okrenuo prema njoj i rekao:

— Zar nećete ništa poslati Mary? Nikakav odgovor na njezino pismo? Bit će razočarana ako od vas ne dobije ništa. Molim vas, napišite joj nešto, makar samo jedan redak.

— O, da, svakako — uzvikne Fanny ustajući žurno pokazujući hitnju koja izvire iz zbunjenosti i želje da što prije ode. — Odmah ću joj odgovoriti.

Priđe stolu za kojim je obično pisala tetkina pisma i pripremi pribor za pisanje ne znajući što da napiše. Pismo gospođice Crawford pročitala je samo jedanput, pa se našla u neprilici kako da odgovori na nešto što ne razumije dovoljno. Budući da nije bila nimalo vična takvu dopisivanju, svakako bi je obuzele velike dvojbe i bojazni glede stila, no trebalo je odmah napisati nešto, pa je uzdrhtala duha i ruke, osjećajući jasno samo jedno — da ne želi stvoriti dojam kako misli da njezin brat ima bilo kakve ozbiljne namjere — napisala ovo:

“Vrlo sam Vam zahvalna, draga gospođice Crawford, na ljubaznim čestitkama ako se one odnose na mog milog Williama. Znam da ostalo u Vašem pismu ne znači ništa, ali ja sam vrlo nevješta u tom pogledu, pa se nadam da ćete mi oprostiti što Vas molim da na to više ne obraćate pozornost. Gospodina Crawforda poznam već predobro da ne bih razumjela njegovo ponašanje. Kad bi on mene tako razumio, vjerujem da bi se drukčije vladao. Ne znam što pišem, ali učinili biste mi veliku uslugu ako to više nikada ne spomenete. Zahvaljujući Vam na časti koju ste mi iskazali svojim pismom, ostajem Vam odana, draga gospođice Crawford, itd. itd.”

Svršetak njezina pisma bijaše gotovo nečitljiv zbog sve većeg straha, jer je vidjela kako joj se gospodin Crawford približava da bi uzeo pismo.

— Nemojte misliti da vas požurujem — prozbori tiho, zamijetivši uočljivu uznemirenost dok je dovršavala pismo. — Nemojte misliti da to želim. Ne žurite se, molim vas.

— O, hvala, već sam završila, upravo sam završila... bit će gotovo za trenutak... bit ću vam zahvalna... ako ćete biti tako dobri da ovo predate gospođici Crawford.

Ona mu pruži pismo, pa ga je morao uzeti. Kako je ona, ne gledajući, odmah krenula prema kaminu gdje su sjedili ostali, nije mu ostalo ništa drugo nego da uistinu

ode.

Fanny pomisli kako još nikada nije doživjela tako uzbudljiv dan, koliko bolan toliko i radostan. No, na sreću, ta radost nije bila takva da bi se završila tim danom jer će svaki dan obnoviti spoznaju o Williamovu promaknuću dok se bol više ne vrati, nadala se. Bila je načistu da je loše napisala pismo, da bi se i dijete postidjelo takva načina izražavanja, jer od zbunjenosti nije mogla paziti kako piše, ali će ono barem uvjeriti njih oboje da nije ni prevarena ni polaskana udvaranjem gospodina Crawforda.

balkandownload | janja

Fanny nipošto nije zaboravila gospodina Crawforda kad se sutradan ujutro probudila. Sjetila se sadržaja svog pisma i nije vjerovala u njegov učinak s manje optimizma nego sinoć. Kad bi samo gospodin Crawford napokon otišao! To je željela od sveg srca: da ode i povede sa sobom sestru kao što je trebao učiniti prema ranijem dogovoru jer se zbog toga i vratio u Mansfield. A zašto to nije već učinio, nije mogla objasniti, jer gospođica Crawford nipošto nije željela odgodu. Fanny se nadala da će tijekom njegova jučerašnjeg posjeta čuti kojeg će dana otputovati, ali on je o tom putovanju govorio samo kao o nečem što će se uskoro dogoditi.

Budući da se tako lijepo smirila glede uvjerenja koje će kod njih stvoriti njezino pismo, neizbježno se zaprepastila kad je slučajno ugledala gospodina Crawforda kako opet prilazi njihovoj kući, onako rano kao i jučer. Možda njegov dolazak nema nikakve veze s njom. Ipak mora izbjeći susret s njim, ako je to ikako moguće. Kako je upravo krenula gore, odlučila je tu ostati cijelo vrijeme njegova posjeta, osim ako je pozovu dolje. Budući da je gospođa Norris još bila u kući, činilo se da ne postoji osobita opasnost da nekomu bude potrebna.

Sjedila je neko vrijeme vrlo uzbuđena, osluškivala, drhtala i plašila se da će je svaki čas pozvati dolje, no kako se nikakvi koraci nisu približavali Istočnoj sobi, polako se sabrala pa se mogla latiti posla i nadati se da će gospodin Crawford otići, a da ona neće o tom morati ništa saznati.

Tako je prošlo skoro pola sata pa se počela osjećati već vrlo ugodno, kad je iznenada začula nečije ravnomjerne korake. Bio je to težak korak, neuobičajen u tom dijelu kuće. Bio je to hod njezina tetka, poznala ga je isto tako dobro kao i njegov glas. Često bi zadrhtala čuvši ga, pa je pri pomisli da se penje ovamo želeći razgovarati s njom, o čemu god bilo, opet počela drhtati. Uistinu je Sir Thomas otvorio vrata, upitao je da li je u sobi i smije li ući. Kao da je opet oživio strah od njegovih negdašnjih dolazaka u tu sobu te joj se učini da će je ponovno ispitivati štošta iz francuskog i engleskog jezika.

Međutim, bila je vrlo pažljiva, pripremila mu stolac i nastojala se doimati počašćenom njegovim posjetom. Od uzbuđenja je sasvim zaboravila nedostatke svoje sobe, dok on nije na ulasku zastao i iznenađen zapitao:

— Zašto kod tebe danas nije naloženo?

Vani je tlo prekrilo snijeg, a ona je sjedila ogrnuta šalom. Oklijevala je.

— Nije mi hladno, gospodine... u ovo doba godine ovdje nikad ne sjedim dugo.

— Ali tu se obično loži?

— Ne, gospodine.

— Kako je to moguće? Zacijelo je posrijedi nekakva pogreška. Ja sam shvatio da se ovom sobom služiš zato da ti u njoj bude potpuno udobno. Znam da se vatra ne moželožiti u tvojoj spavaćoj sobi. No ovdje je posrijedi neki veliki nesporazum koji se mora ispraviti. Za tebe nipošto nije dobro da sjediš bez vatre, makar samo pola sata na dan. Ti nisi jaka. Zimogrozna si. Tvoja tetka, zacijelo, ne zna za to.

Fanny bi najradije šutke prešla preko toga no, budući da je morala kazati nešto, nije se mogla suzdržati da radi pravednosti prema tetki koju je voljela više ne rekne nešto iz čega je on razabrao riječi “tetka Norris”.

— Razumijem — uzvikne Sir Thomas, sabravši se i ne želeći više ništa čuti — razumijem. Tetka Norris uvijek zastupa mišljenje, i to vrlo opravdano, da mladež treba odgajati da se ne razmazi, ali u svemu treba imati mjeru. Osim toga, ona osobno je vrlo krepka, pa to, naravno utječe na njezin sud o tuđim potrebama. Pritom vodi računa i o nečem drugom, što također mogu sasvim razumjeti. Znam kakvi su njezini osjećaji oduvijek. To je načelo samo po sebi dobro, ali se možda u tvom slučaju primjenjuje pretjerano — čak sam uvjeren da je tako. Svjestan sam da se kadšto u nekim načelima čini neumjesna razlika između tebe i ostalih, ali ja imam o tebi predobro mišljenje da bih pretpostavio kako ćeš zbog toga biti potajno uvrijeđena. Ti si dovoljno razumna da stvari ne primaš samo djelomično i da ne prosuđuješ samo po nekim događajima. Promatrat ćeš prošlost u cjelini, razmišljat ćeš o vremenu, ljudima i o svojim izgledima za budućnost, pa ćeš uvidjeti da ti nisu najmanji prijatelji oni koji su te odgajali i pripremali za osrednji život kakav se činio tvojom sudbinom. Iako se njihova opreznost može pokazati suvišnom, ona je ipak potekla iz dobronamjernosti, i vjeruj mi da će ti život u izobilju biti dvostruko ugodniji zbog malih odricanja i ograničenja koja su ti možda bila nametnuta. Uvjeren sam da nećeš dopustiti da se razočaram u svojoj procjeni o tebi da ikada uskratiš svojoj tetki Norris poštovanje i pažnju koje joj duguješ. No dosta o tome. Sjedni, drago dijete. Moram porazgovarati s tobom nekoliko minuta, ali te neću dugo zadržati.

Fanny ga poslušala gledajući u pod i crveneći se. Poslije kratke stanke Sir Thomas nastavi, pokušavajući prikriti osmijeh.

— Možda i ne znaš da me danas prije podne posjetio netko. Nisam dugo bio u svojoj sobi, nakon doručka, kad je k meni došao gospodin Crawford. Možda slutiš zašto se pojavio.

Fannyno je rumenilo bilo sve tamnije i tamnije pa je tetak, opazivši da se zbunila toliko da ne može govoriti niti pogledati u njega, odvratio pogled od nje i, ne zastajući više, nastavio pričati o posjetu gospodina Crawforda.

Gospodin Crawford je došao da izjavi kako voli Fanny, da je bez uvijanja zaprosi i da zamoli odobrenje od njezina tetka koji joj, sudeći prema svemu, zamjenjuje roditelje. On je sve to učinio tako lijepo, tako otvoreno, tako slobodno i tako pristojno da je Sir Thomas, uvjeren kako su njegovi vlastiti odgovori i napomene veoma pridonijeli svrsi, bio vrlo sretan što joj može taj razgovor potanko prepričati. Ne sluteći gotovo nimalo što se zbiva u nećakinjinoj glavi, mislio je da tim pojedinostima čini veće zadovoljstvo njoj

nego sebi. Stoga je govorio nekoliko minuta, a Fanny ga se nije usudila prekinuti. Gotovo nije uspjela to ni poželjeti. Bila je previše smetena. Promijenila je položaj te je sada izvanredno uznemirena i prestrašena stajala i, gledajući ukočeno u jedan prozor, slušala Sir Thomasa. On malo zastane, no ona to nije skoro ni opazila, a onda joj dižući se sa stolca reče:

— A sada, Fanny, pošto sam izvršio jedan dio svoje dužnosti i pokazao ti da sve počiva na sasvim pouzdanim i čvrstim temeljima, mogu obaviti i ostatak zadatka tako što ću te zamoliti da pođeš sa mnom dolje gdje ću se, premda vjerujem da ti ni moje društvo nije bilo neugodno, morati pomiriti s činjenicom da ćeš naći društvo koje ćeš još radije slušati. Kao što si možda već i naslutila, gospodin Crawford je još u kući. U mojoj je sobi i nada se da će te ondje vidjeti.

Čuvši to, ona se trgne, pogleda ga i uzvikne tako da se Sir Thomas začudio. Još više se zapanjio kad ju je čuo kako govori uzbuđenim glasom:

— O, ne, gospodine, ne mogu, zaista ne mogu sići k njemu. Gospodin Crawford bi trebao znati... on to mora znati. Jučer sam mu rekla dovoljno jasno kako bih ga uvjerila. On mi je jučer govorio o tom i ja sam mu bez uvijanja rekla da mi je veoma neugodno i da nije u mojoj moći da na njegovo lijepo mišljenje o meni uzvratim istom mjerom.

— Ne razumijem što hoćeš kazati — prozbori Sir Thomas, sjednuvši opet. — Nije u tvojoj moći da mu na lijepo mišljenje o tebi uzvратиš istom mjerom? Što to znači? Znam da je on jučer razgovarao s tobom i, ako se ne varam, ti si ga onoliko koliko to sebi razumna djevojka može dopustiti, ohrabrila da poduzme i dalje korake. Bio sam vrlo zadovoljan tvojim ponašanjem u toj prigodi. Ono je pokazalo hvalevrijednu suzdržanost. Međutim, zbog čega se sada, kad se on tako lijepo i časno očitovao, kolebaš?

— Varate se, gospodine — uzvikne Fanny, koju je tjeskoba u tom trenutku natjerala da čak i tetku kaže kako je pogriješio — veoma se varate. Kako je gospodin Crawford mogao reći nešto takvo? Ja ga jučer nisam ničime ohrabrila. Naprotiv, kazala sam mu... ne mogu se točno sjetiti svojih riječi... ali pouzdano znam da sam mu kazala kako ga ne želim slušati, kako mi je to u svakom pogledu vrlo neugodno i kako ga molim da mi više nikada ne govori tako. Sigurna sam da sam mu kazala sve to, pa i više, a rekla bih mu još štošta da sam čvrsto vjerovala kako on išta od toga misli ozbiljno. No nisam mu htjela... nisam mogla... pripisati nešto više od onoga što on možda namjerava. Mislila sam da kod njega sve to, možda, ne znači ništa.

Nije mogla više izreći ni riječ. Ostala je već gotovo bez daha.

— Zar hoćeš reći — zapita Sir Thomas poslije kratke šutnje — da namjeravaš odbiti gospodina Crawforda?

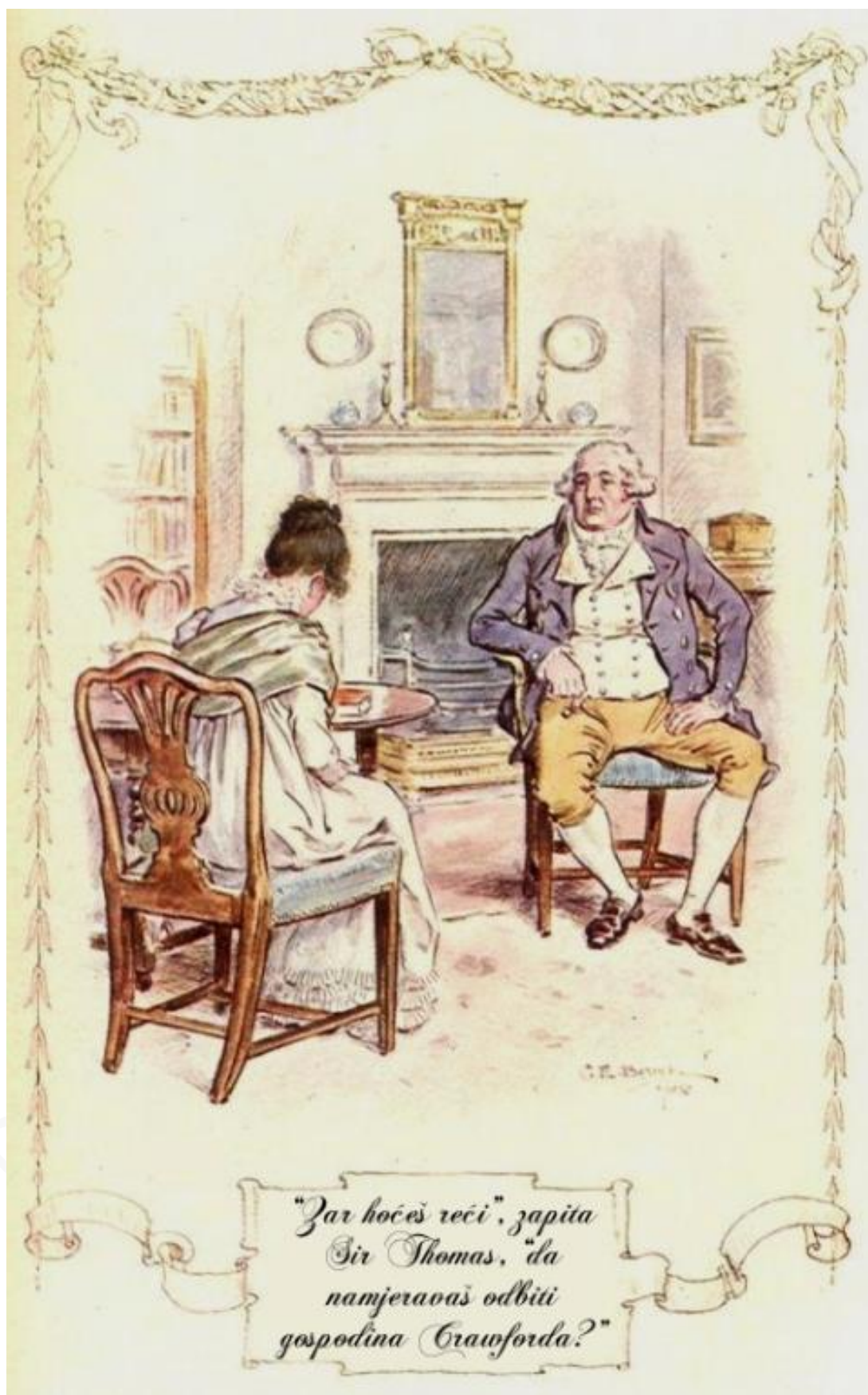
— Da, gospodine.

— Odbit ćeš ga?

— Da, gospodine.

— Odbit ćeš gospodina Crawforda! Zbog čega? Iz kojih razloga?

— Ja... ja ga ne mogu voljeti dovoljno da bih se za njega udala, gospodine.

"Zar hoćeš reći", zapita Sir Thomas, "da namjeravaš odbiti gospodina Crawforda?"

— To je vrlo čudno! — reče Sir Thomas, glasom koji je odražavao tiho nezadovoljstvo. — U tom ima nečega što je nedohvatljivo mom razumu. Ovdje je mladić koji ti se želi udvarati i kojeg štošta preporučuje: ne samo društveni položaj, bogatstvo i dobar karakter, nego je uz to ugodniji od mnogih drugih, ponaša se i govori tako da se svima dopada. Zatim, s njim se nisi upoznala danas, nego ga poznaš već dugo. Štoviše, njegova ti je sestra bliska prijateljica, a on je za tvog brata učinio ono što bi već samo po sebi trebalo biti dovoljna preporuka za tebe, čak i da nema nikakve druge. Vrlo je neizvjesno kada bih ja svojim utjecajem mogao postići da William bude promaknut. A on je to već učinio.

— Da — reče Fanny tihim glasom gledajući u pod nanovo postiđena. Malone se sramila same sebe što joj se gospodin Crawford, iako ga je tetak tako opisao, ne sviđa.

— Morala si opaziti — nastavi uskoro Sir Thomas — da se gospodin Crawford već neko vrijeme vlada prema tebi drukčije nego prema ostalima. Ovo te nije moglo iznenaditi. Morala si uočiti njegovo udvaranje, iako si ga uvijek prihvaćala vrlo smjerno (u tom ti pogledu ne mogu ništa zamjeriti). Ali nikad nisam zamijetio da ti je ono neugodno. Donekle sam sklon zaključku, Fanny, da ti nisi sasvim načistu s vlastitim osjećajima.

— Oh, jesam gospodine, uistinu jesam. Njegovi su znakovi pažnje bili uvijek onakvi... kakve ja ne volim.

Sir Thomas ju je gledao sve začuđenije.

— Ovo mi ne ide u glavu — reče on. — To mi moraš objasniti. Budući da si tako mlada i ne poznaješ gotovo nikoga, teško je zamisliti da si se zaljubila...

On zastane i zagleda se u nju. Vidio je kako joj usne izgovaraju “ne”, iako se to nije jasno čulo, no lice joj bijaše crveno kao paprika. Međutim, to je u tako skromne djevojke moglo značiti gotovo isto što i bezazlenost pa je, odlučivši da se barem doima zadovoljno, brzo dodao:

— Ne, ne, znam da je to sasvim isključeno, sasvim nemoguće. Dakle, nemam više što kazati.

Nekoliko minuta nije doista ništa rekao. Udubio se u misli. I njegova nećakinja se prepustila mislima, pokušavajući se sabrati i pripremiti za daljnje ispitivanje. Radije bi bila umrla nego priznala istinu. Nadala se da će, ako malo razmisli, ojačati toliko da se neće izdati.

— Neovisno o interesu za koji se činilo da ga izbor gospodina Crawforda opravdava — reče Sir Thomas progovorivši opet vrlo staloženo — držim da je pohvalna njegova želja da se tako rano oženi. Ja sam pristaša rane ženidbe, ondje gdje za to postoje povoljne materijalne okolnosti, i savjetovao bih da se svaki mladić koji ima dovoljne prilike oženi čim navrší dvadeset četiri godine. Ja sam sklon tome toliko da mi je žao kad pomislim kako su mali izgledi da će se moj stariji sin, tvoj rođak, gospodin Bertram, rano oženiti jer koliko mogu zasad prosuditi, on još i ne pomišlja na brak. Bilo bi mi drago kad bi postojala veća vjerojatnost da će se smiriti. — Tada pogleda Fanny. — Vjerujem da će se Edmund, s obzirom na svoju narav i navike, oženiti prije nego njegov

brat. Doista mi se u novije doba čini da je on već upoznao ženu koju bi mogao voljeti što se, uvjeren sam, nije dogodilo mojem starijem sinu. Jesam li u pravu? Slažeš li se sa mnom, dijete drago?

— Da, gospodine.

To je bilo rečeno blago, ali i smireno pa je Sir Thomas odahnuo što se tiče ljubavi među rođacima. No uklanjanje te bojazni nije njegovoj nećakinji nimalo pomoglo. Budući se potvrdilo da se njezino držanje ne može nikako objasniti, postao je još nezadovoljniji. Ustao je i počeo hodati po sobi namrgođen, a Fanny je mogla zamisliti kako mu izgleda lice, premda se nije usudila dići pogled. Ubrzo nakon toga zapitao ju je ozbiljnim glasom:

— Imaš li ikakav razlog, dijete, da misliš loše o naravi gospodina Crawforda?

— Nemam, gospodine.

Zaželjela je dodati: “Ali imam razloga misliti loše o njegovim načelima”, međutim pokolebala se pomislivši s užasom na raspravu s njim, objašnjavanje i činjenicu da ga, po svoj prilici, ne bi uspjela uvjeriti. Njezino se loše mišljenje o Crawfordu temeljilo uglavnom na onom što je vidjela, a što zbog svojih rođakinja, nije mogla spomenuti njihovu ocu. Maria i Julia, a osobito Maria, bijahu tako blisko povezane s ružnim ponašanjem gospodina Crawforda da ne bi mogla prikazati njegov karakter onakvim kakvim ga je smatrala a da ne izda njih. Nadala se da će čovjeku poput njezina tetka, tako oštroumnju, tako čestitu i tako dobru, biti dovoljno ako naprosto prizna da se kod nje uvriježila netrpeljivost prema Crawfordu. Međutim, uvidjela je na svoju beskrajnu žalost da to nije dosta.

Sir Thomas priđe stolu za kojim je ona sva nesretna, sjedila i drhtala, te reče prilično hladno i strogo:

— Vidim da tebi ne vrijedi govoriti. Bolje je da završimo ovaj vrlo neugodan razgovor. Ne mogu dopustiti da me gospodin Crawford još čeka. Stoga ću samo dodati, smatrajući svojom dužnošću da ti kažem što mislim o tvom ponašanju, da si me razočarala u svemu što sam od tebe očekivao i da si dokazala kako ti je karakter sasvim drukčiji od onog kakvim sam ga zamišljao. Jer ja sam, Fanny, stekao o tebi vrlo lijepo mišljenje otkad sam se vratio u Englesku, što se vjerujem moglo razabrati i iz mog vladanja. Mislio sam da u tebi nema ni truna svojeglavosti, umišljenosti niti bilo kakve duhovne nezavisnosti, koja je u današnje doba vrlo česta, čak i u mladih djevojaka, i koja je kod njih osobito uvredljiva i neukusna. No ti si mi sada pokazala da možeš biti svojeglava i licemjerna, da možeš i hoćeš odlučivati sama o sebi bez ikakvih obzira i poštovanja prema onima koji svakako imaju stanovito pravo da te upućuju što da činiš... i da čak i ne tražiš savjet od njih. Pokazala si se sasvim, sasvim drukčijom od one kakvom sam te ja zamišljao. Čini se da u ovoj prilici nisi ni u jednom trenutku pomislila kakve bi posljedice za tvoju obitelj... za braću i sestre... imala tvoja udaja ili odbijanje gospodina Crawforda. Koliko bi to moglo biti korisno za njih, koliko bi se, bez sumnje, radovali kad bi se ti tako dobro udala... to tebi ne znači ništa. Ti misliš samo na sebe te samo zato što prema gospodinu Crawfordu ne osjećaš baš ono što mlada, zagrijana mašta zamišlja kao prijeko potrebno za sreću, ti ga odlučuješ smjesta odbiti ne želeći da

ti se dade bar malo vremena da o tome promisliš — još malo vremena da se sabereš i da mirno ispitaš svoje sklonosti. Obuzeta mahnitom ludošću odbacuješ od sebe ovakvu priliku da se središ u životu, da se lijepo, časno i otmjeno udaš, priliku kakvu nećeš, vjerojatno, dobiti više nikada u životu. On je pametan mladić, karakteran, dobre naravi, lijepa ponašanja, bogat, veoma ti je privržen i vrlo pristojno i nesebično moli tvoju ruku. Dopusti mi, Fanny, da ti kažem ovo: možda ti se za sljedećih osamnaest godina neće više udvarati netko tko ima makar pola imetka gospodina Crawforda ili deseti dio njegovih vrlina. Ja bih mu od srca dao koju od svojih rođenih kćeri. Maria se lijepo udala, ali da je gospodin Crawford zaprosio Julijinu ruku, dao bih mu je s većim i iskrenijim zadovoljstvom nego što sam Marijinu dao gospodinu Rushworthu. — Zašutjevši samo za tren, on nastavi: — Veoma bih se iznenadio ako bi bilo koja od mojih kćeri, kad bi je zaprosio netko s kime bi brak bio makar upola tako prihvatljiv kao ovaj, odbila ponudu tako naprečac i odlučno ne pitajući me uopće što ja o tom mislim ili što želim. Takav bi me postupak veoma iznenadio i uvrijedio. To bih smatrao grubim zanemarivanjem dužnosti i velikim nedostatkom poštovanja. No na tebe ne mogu primijeniti isto pravilo. Ti prema meni nemaš dužnosti koje ima dijete prema svom ocu. Međutim, Fanny, ako ti srce može oprostiti nezahvalnost...

On zašuti. Fanny je sad već gorko plakala pa nije htio, koliko god se ljutio, više navaljivati. Srce joj je gotovo prepuknulo pri pomisli kakvu predodžbu ima o njoj; duboko su je pogodile te optužbe, vrlo teške, mnogobrojne, sve užasnije i užasnije! Samovoljna, tvrdoglava, sebična i nezahvalna! Sve joj je to pripisao. Razočarala ga je u onom što je od nje očekivao. Izgubio je lijepo mišljenje o njoj. Što će biti s njom?

— Vrlo mi je žao — promrmlja ona kroz suze — zaista mi je vrlo žao.

— Žao ti je! Da, nadam se da ti je žao; vjerojatno ćeš imati razloga da se dugo kaješ zbog ovog što si danas učinila.

— Kad bi mogla postupiti drukčije... — reče ona jedva govoreći. — Međutim, čvrsto sam uvjerena da on uz mene ne bi nikad bio sretan, a i ja bih bila nesretna.

Opet brizne u plač. No, usprkos tim suzama i toj velikoj crnoj riječi “nesretna” koja im je poslužila kao uvod, Sir Thomas pomisli da bi se malim popuštanjem, malom promjenom naklonosti moglo nešto postići i da bi, možda, bilo dobro da je mladić osobno zamoli. Znao je da je vrlo stidljiva i izvanredno osjetljiva, te je mislio kako nije isključeno da je sada u takvu stanju da bi malo vremena, malo nagovaranja, malo strpljivosti i malo nestrpljivosti... da bi pametna mješavina svega toga u zaljubljenom mladiću mogla postići svoj uobičajeni učinak. Ako bi taj gospodin samo bio ustrajan, ako bi samo imao dovoljno ljubavi da može ustrajati... Sir Thomas se počne nadati. Razvedriše ga te misli što su mu upravo proletjele glavom.

Dobro — reče on ozbiljnim glasom kakav je i priličio tom trenutku, ali ne više onako ljutito — dobro, dijete, obriši suze. Od njih nema nikakve koristi, one ti ne mogu pomoći. Moraš sada sići sa mnom u prizemlje. Već smo pustili gospodina Crawforda da predugo čeka. Moraš mu sama odgovoriti. Ne možemo očekivati da će se zadovoljiti nečim manjim, jedino mu ti možeš objasniti kako je došlo do toga da je pogrešno protumačio tvoje osjećaje, što se na njegovu žalost očito dogodilo. Ja nipošto nisam

dorastao tom zadatku. Međutim, vidjevši koliko se Fanny protivi i koliko je nesretna pri pomisli da mora sići, Sir Thomas zaključio razmislivši malo kako je bolje popustiti joj. Od toga mu se malo uzdrmaše nade vezane kako uz gospodina tako i uz gospođicu. No kad je pogledao nećakinju i vidio kakvo joj je lice postalo od plača, pomisli da bi se tim sastankom moglo izgubiti koliko i dobiti. Stoga ode sam poslije nekoliko riječi bez ikakva osobitog značenja i ostavi nećakinju da tu sjedi i plače, duboko nesretna zbog onog što se zbilo.

Bila je potpuno smušena. Prošlost, sadašnjost, budućnost, sve bijaše užasno. No najteže ju je pogodio tetkov gnjev. Sebična i nezahvalna! Zar mu se ona čini takvom? Bit će nesretna do kraja života... Nema nikoga tko bi bio na njezinoj strani, tko bi je posavjetovao ili rekao štogod u njezinu obranu. Jedini joj je prijatelj odsutan. On bi mogao smekšati oca. No svi će je, možda uistinu svi, smatrati sebičnom i nezahvalnom. Možda će morati često slušati taj prijekor, možda će ga čuti, vidjeti ili znati da on stalno postoji u svemu što se nje tiče. Nije se mogla oduprijeti stanovitoj srdžbi prema gospodinu Crawfordu, međutim ako je on zaista voli i ako je i on nesretan... onda je sve to strašno!

Za četvrt sata vratio se tetak. Umalo se onesvijestila ugledavši ga. No govorio je mirno, bez strogosti, bez prijekora, pa je malo živnula. Njegove su je riječi, baš kao i držanje, utješile jer je započeo ovako:

— Gospodin Crawford je otišao; maločas se oprostio od mene. Nije potrebno ponavljati što se dogodilo. Neću ti pričati kako ga je to potreslo da se ne bi osjećala još lošije. Neka bude dovoljno što ću ti reći da se ponio velikodušno i doista kao pravi gospodin i da je u meni učvrstio dobro mišljenje o svojoj pameti i naravi, a i o svom srcu. Kad sam mu kazao kako patiš on je odmah, s najvećom obzirnošću, odustao od namjere da te sada vidi.

Tada Fanny digne pogled, pa ga opet obori.

— Naravno — nastavi tetak — moglo se očekivati da će zamoliti da razgovara s tobom nasamo, makar samo pet minuta. Ta bi molba bila tako prirodna i njegovo pravo na to tako nepobitno da se ne može uskratiti. No nismo ugovorili nikakvo određeno vrijeme; to će se zbiti možda sutra, a možda nekom drugom zgodom kad se dovoljno sabereš. Zasad se trebaš samo smiriti. Obuzdaj te suze, one te samo iscrpljuju. Ako želiš pokazati da me slušaš, a ja sam sklon vjerovati da to želiš, onda nećeš puštati na volju svojim osjećajima nego ćeš se nastojati urazumjeti i očvrnuti duh. Savjetujem ti da iziđeš iz kuće, zrak će ti koristiti. Prošeći jedan sat kroz perivoj, ondje ćeš biti potpuno sama i okrijepit će te zrak i kretanje. Osim toga, Fanny — doda on okrenuvši se opet za tren — ja neću dolje spomenuti ovo što se zbilo, neću to reći čak ni tvojoj tetki Bertram. Nije potrebno da se i drugi razočaraju. Nemoj ni ti o tom ništa govoriti.

Bila je to zapovijed koju će vrlo rado poslušati; taj ju je dobrotivi postupak ganuo. Poštedio ju je beskrajnih prijekora tetke Norris! Dok je odlazio, lice joj je bilo ozareno od zahvalnosti. Sad bi čak i viđenje s gospodinom Crawfordom bilo manje strašno.

Ona iziđe odmah kako joj je tetak preporučio i postupi sasvim prema njegovu savjetu, koliko god je mogla. Obuzdala je suze i ozbiljno se pokušala sabrati i očvrnuti.

Htjela mu je dokazati da mu želi ugoditi i htjela je ponovno steći njegovu naklonost, a on joj je dao dodatni poticaj za taj napor tako što je sve zatajio pred tetkama. Ne izazvati nikakvu sumnju svojim izgledom ni držanjem — to je sada bio za nju cilj vrijedan truda. Činilo joj se da je sposobna gotovo za sve što bi je moglo spasiti od tetke Norris.

Zapanjila se, veoma zapanjila, kad se nakon šetnje vratila u Istočnu sobu i ugledala vatru kako plamti u kaminu. Vatra! Činilo joj se da je to previše. Osjetila je bolnu zahvalnost jer joj se baš sada tako ugađa. Čudila se što je Sir Thomas našao vremena da se opet sjeti takve sitnice. Ubrzo je od sobarice, koja je došla pogledati vatru, doznala da će se odsad tu ložiti svakog dana. Tako je naredio Sir Thomas.

— Ja sam, zacijelo, zvijer kad mogu uistinu biti nezahvalna! — reče ona, govoreći sama sebi. — Neka me Bog zaštititi od nezahvalnosti!

Više nije vidjela ni tetka ni tetu Norris dok se nisu sastali za ručkom. Sir Thomasovo je ponašanje prema njoj bilo gotovo jednako kao prije. Čvrsto je vjerovala da se ne namjerava vladati drukčije prema njoj i da ona sebi samo umišlja neke promjene, no ubrzo joj je počela prigovarati tetka. Vidjevši kako tetka dugo može pričati i biti neugodna samo zato što je otišla u šetnju bez njezina znanja, Fanny je shvatila koliko ima razloga zahvaljivati za dobrotu koja ju je spasila zajedljivih ukora glede jedne važnije teme.

— Da sam znala da izlaziš, poslala bih te do svoje kuće s nekim naredbama za dadilju — reče tetka Norris. — Poslije sam to morala učiniti osobno, iako mi je bilo vrlo nezgodno. Izgubila sam vrijeme na to, a ti si mi mogla uštedjeti taj trud da si samo bila toliko dobra i izvijestila nas o izlasku. Držim da bi ti bilo svejedno šetaš li po perivoju ili ideš mojoj kući.

— Ja sam Fanny preporučio da šeće po perivoju jer je ondje najsuše — reče Sir Thomas.

— Oh — prozbori gospođa Norris zauzdavši se malo — to je bilo vrlo lijepo od vas, Sir Thomase, ali vi ne znate kako je suh put do moje kuće. Fanny bi se i ondje sasvim lijepo prošetala, vjerujte mi, a to bi bilo bolje jer bi bila od neke koristi i učinila bi uslugu svojoj tetki. Ona je za sve kriva. Da nam je samo rekla da izlazi, ali ima kod Fanny nešto što sam već mnogo puta zapazila: ona rado čini po svom, ne voli da joj se naređuje; odlazi sama u šetnju kad god može. Nedvojbeno ima u njoj tajnovitosti, samostalnosti i gluposti te bih joj savjetovala da to prevlada.

Sir Thomas zaključio da je takvo opće mišljenje o Fanny krajnje nepravedno, premda je i on nedavno rekao nešto slično, pa pokuša skrenuti i izgovor na nešto drugo. Morao je pokušavati nekoliko puta prije nego što je uspio jer gospođa Norris nije bila dovoljno pronicava da bi mogla uočiti, sada ili u bilo kojoj drugoj zgodi, kako lijepo mišljenje ima on o nećakinji ili koliko mu je strana želja da se vrline njegove djece ističu na štetu njezinih. Neprestano se obraćala Fanny i do polovice se ručka ljutila zbog njezine šetnje.

Napokon se obrok završio i potom je slijedilo popodne koje je Fanny donijelo više mira i više vedrine nego što se mogla nadati poslije onako burnog jutra. No vjerovala je, prije svega, da je pravilno postupila i da je njezin sud nije zaveo na pogrešan put. Mogla je snositi odgovornost za čistoću svojih namjera. I, drugo, bila je sklona nadi da se Sir

Thomasovo nezadovoljstvo stišava i da će se još više stišati kad o svemu razmisli nepristranije i kad bude shvatio, kao što mora shvatiti svaki dobar čovjek, koliko je jadno, neoprostivo, beznadno i pokvareno stupiti u brak bez ljubavi.

Kad prođe susret koji joj prijete sutra i čim gospodin Crawford ode iz Mansfielda, sve će se najzad okončati i ubrzo vratiti u staru kolotečinu kao da se ništa nije ni dogodilo. Nije htjela, nije mogla vjerovati da bi gospodin Crawford mogao dugo patiti zbog ljubavi prema njoj; nije on takav čovjek. London će ga brzo izliječiti. U Londonu će se uskoro čuditi svojoj zaljubljenosti, te će joj biti zahvalan na zdravom rasuđivanju koje ga je spasilo loših posljedica.

Dok se Fanny zanosila takvim nadama tetak joj je, ubrzo nakon čaja, bio pozvan pa je morao izići iz sobe. To je bilo nešto tako obično da se nije nimalo začudila, niti je razmišljala o tome dok se nije za deset minuta opet pojavio glavni slugan i, prišavši joj odlučno, rekao: — Sir Thomas želi razgovarati s vama u svojoj sobi, gospođice.

Tek tada joj je palo na pamet što bi moglo biti posrijedi. Kroz glavu joj je sijevnula sumnja od koje joj je lice problijedjelo; no smjesta je ustala spremna poslušati Sir Thomasa, kad je gospođa Norris uzviknula:

— Stani, stani, Fanny! Što hoćeš? Kamo ćeš? Ne žuri toliko. Budi uvjerena da nitko ne zove tebe, već mene — reče ona gledajući slugu — ali ti se vrlo rado guraš ispred drugih. Zašto bi Sir Thomas tražio tebe? Htjeli ste svakako kazati, Baddeley, da zove mene. Evo, idem odmah. Uvjerena sam da mislite na mene, Baddeley, uvjerena sam. Sir Thomas zove mene, a ne gospođicu Price.

Međutim, Baddeley bijaše uporan.

— Ne, gospođo, Sir Thomas zove gospođicu Price, siguran sam da želi razgovarati s gospođicom Price. — Te je riječi popratio suzdržljivim osmijehom koji kao da je govorio: “Ne vjerujem da biste vi bili pogodni za tu svrhu.”

Vrlo nezadovoljna, gospođa se Norris morala primiriti i ponovno latiti posla, a Fanny ode uzbuđena i uznemirena te se ubrzo nađe, kao što je i očekivala, nasamo s gospodinom Crawfordom.

Taj sastanak nije bio ni onako kratak niti onako konačan kako je to gospođica željela. Gospodin se nije mogao baš lako zadovoljiti. Pokazao je ustrajnost kakvu bi Sir Thomas mogao samo poželjeti. Bio je tašt i stoga vrlo sklon zaključku da ga ona voli, premda to možda ni sama ne zna. Drugo, taština ga je, kad je najzad morao priznati kako ona zna što u tom trenutku osjeća, uvjerila da će on s vremenom uspjeti izazvati u njoj osjećaje po svojoj volji.

Bio je zaljubljen, veoma zaljubljen. Upravo zbog ljubavi, koja je djelovala na živahnu vedru narav više strasnu nego istančanu, njezina mu se naklonost činila još važnijom, baš zato što je uskraćena i navela ga je na odluku da osvoji slavu i sreću tako što će je prisiliti da ga zavoli.

On neće očajavati, neće se povući. Imao je mnogo valjanih razloga da joj bude čvrsto privržen. Znao je da ona vrijedi toliko da može opravdati sve najvatrenije nade u trajnu sreću. Njezino ponašanje, koje je odavalo plemenitost i profinjenost njezina karaktera (a te je osobine smatrao vrlo rijetkima) baš u tim je trenucima bilo takvo da je moralo još više potaknuti njegove želje i učvrstiti mu odluke. Međutim, nije znao da mora napadati srce koje već prije njega nije bilo slobodno. O tom nije imao pojma. Smatrao ju je jednom od onih djevojaka koje o ljubavi nisu još razmišljale dovoljno da bi bile ugrožene i koje čuva mladost duše podjednako ljupka kao i mladost tijela. Mislio je da je skromnost sprečava da razumije njegove namjere i da je još zbunjena iznenadnošću sasvim neočekivanih riječi i novošću svog položaja koji nije u mašti još nikada zamišljala.

Zar nije potpuno prirodno da će on, kad ga bude shvatila, uspjeti? Čvrsto je vjerovao u to. Ljubav poput njegove, ljubav takva čovjeka kakav je on, mora ustrajnošću dovesti do toga da mu se uzvрати i na to neće morati dugo čekati. Pomisao da će prisiliti Fanny da ga uskoro zavoli oduševila ga je toliko da gotovo nije ni žalio što ga ona već sada ne voli. Mala zapreka koju treba svladati nije bila ništa strašno za Henryja Crawforda. Prije bi se moglo reći da ga je nadahnjivala. Naviknuo se da prelako osvaja srca. Sadašnji mu je položaj bio nov i zanimljiv.

Za Fanny pak, koja je cijelog života prečesto nailazila na zapreke da bi one imale za nju bilo kakve draži, bijaše sve to nerazumljivo. Uvidjela je da on namjerava ustrajati, ali nije mogla shvatiti kako može postupiti tako poslije onakvih njezinih riječi koje je, znala je, morala upotrijebiti. Rekla mu je da ga ne voli, da ga ne može voljeti i da ga, uvjerena je, neće nikada zavoljeti, da je takva promjena sasvim nemoguća, da joj je vrlo mučno govoriti o tome, da ga mora zamoliti neka to više nikada ne spomene i neka joj dopusti

da odmah ode i to smatra zauvijek završenim. A kad je i dalje bio uporan, dodala je kako su, prema njezinu mišljenju, njihove naravi tako različite da bi zbog toga uzajamna ljubav među njima bila sasvim nemoguća i da su po prirodi, izobraženosti i navikama nepogodni jedno za drugo. Izrekla je sve to ozbiljno i iskreno, pa ipak to nije bilo dovoljno jer je on odmah porekao da u njihovim karakterima ima bilo kakva nesklada ili da u njihovim položajima ima ikakve neprihvatljivosti. Odlučno je izjavio da će je i dalje voljeti i da će se nadati i dalje.

Fanny je znala što znače njezine riječi, ali nije mogla sama suditi o svom držanju. Ono je bilo nepopravljivo blago, nije ni slutila koliko ono prikriva nepokolebljivost njezine odluke. Zbog njezine plahosti, zahvalnosti i popustljivosti doimala se svaka riječ kojom je izražavala ravnodušnost gotovo kao napor samoodricanja. Činilo se, uglavnom, da svaka ta riječ zadaje skoro podjednako boli njoj koliko i njemu. Gospodin Crawford više nije bio onaj gospodin Crawford koji joj je kao potajni, podmukli, nevjerni udvarač Marije Bertram bio odvratan, kojeg joj je bilo mrsko pogledati i s kojim je preko volje razgovarala, za kojeg nije mogla vjerovati da ima ijednu dobru osobinu i kojem je čak i dopadljivost teško priznavala. On je sada bio gospodin Crawford koji joj se obraćao s usrdnom, nesebičnom ljubavlju, čovjek čiji su osjećaji, čini se, postali časni i iskreni, čije su sve želje za sreću bile usmjerene na brak iz ljubavi, koji je opširno pričao o njezinim vrlinama, neprestano spominjao svoju ljubav i opisivao je, te koji je dokazivao koliko se to može dokazati riječima — jezikom, tonom i duhom darovita čovjeka — da je prosi zbog njezine blagosti i dobrote. Kao kruna svega, sada je bio i gospodin Crawford koji je isposlovaio Williamovo promaknuće!

Takva promjena i takve zasluge morale su djelovati! Mogla ga je prezirati s visine razlučene vrline na imanju u Sothertonu ili u kazalištu u Mansfield Parku, no sada joj je pristupio s pravima koja su zahtijevala drukčiji postupak. Mora biti uljudna i suosjećajna. Mora se osjećati počašćenom i, mislila ona o bratu ili o sebi, mora mu biti duboko zahvalna. Sve je to tako djelovalo na nju da je držanjem pokazivala toliko sažaljenja i uzbuđenja, a riječi koje su pratile njezino odbijanje iskazivale su takvu obvezanost i brižnost, da se tako taštu i samopouzdanu čovjeku kakav je bio Crawford lako mogla istina, ili barem snaga njezine ravnodušnosti, učiniti dvojbenom. Nije bio tako nerazuman kao što je Fanny mislila kad je na kraju razgovora rekao da će u ljubavi biti ustrajan, da neće klonuti ni gubiti nadu.

Preko volje ju je pustio da ode. Međutim, na rastanku je nije pogledao s očajem koji bi porekao njegove riječi ili joj ulio nade da je nerazuman manje nego što to sam za sebe tvrdi.

Sada se razljutila. Oneraspoložila ju je tako sebična i neplemenita upornost. Opet se pokazao onaj nedostatak istančanosti i obzirnosti prema drugima koji ju je već prije veoma zaprepastio i ogadio joj se. Ponovno se očitovalo ponešto od onog gospodina Crawforda kojeg je nekoć veoma osuđivala. Kako je očigledno da je neosjetljiv i nečovječan kad je posrijedi njegovo zadovoljstvo! I kako, na žalost, nikada nema moralne čvrstine koja bi m Da i nije svoju ljubav već poklonila (što bi možda bilo bolje) on je nikada ne bi mogao osvojiti.

Tako je mislila Fanny, iskreno, staloženo i tužno dok je sjedila razmišljajući o onom prevelikom užitku i raskoši koju je za nju predstavljala vatra u vlastitoj sobi i čudeći se prošlosti i sadašnjosti, pitajući se što li će je još snaći, sva u nemirnom uzbuđenju zbog kojeg joj nije bilo jasno ništa osim uvjerenosti da nikada, ni u kakvim okolnostima, ne bi mogla zavoljeti gospodina Crawforda, te da je sretna što može sjediti kraj vatre i misliti o tome.

Sir Thomas je bio prisiljen, ili je sam sebe primorao na to, da tek sutradan sazna što se zbilo između to dvoje mladih. Tada je vidio gospodina Crawforda koji mu je sve ispričao. U prvi se tren razočarao. Nadao se nečem boljem. Mislio je da jednosatni razgovor, u kojem mladić poput Crawforda usrdno moli, neće dovesti samo do tako male promjene kod tako blage djevojke kakva je Fanny. No ubrzo se utješio odlučnim nadama i optimističnom ustrajnošću zaljubljenog mladića. Vidjevši takvo samopouzdanje u onoga od kojeg je sve najviše zavisilo i Sir Thomas je ubrzo stekao veće pouzdanje. Nije propustio ništa glede uljudnosti, pohvala ili ljubaznosti što bi moglo pripomoći tom planu. Iskazao je priznanje upornosti gospodina Crawforda, pohvalio Fanny i rekao da je taj brak još i sada vrlo poželjan. Gospodin će Crawford biti uvijek dobrodošao gost u Mansfield Parku. Što se tiče učestalosti njegovih posjeta sada ili u budućnosti, on se treba u tom osloniti samo na svoju prosudbu i svoje osjećaje. Svi nećakinjini rođaci i prijatelji mogu imati samo jedno mišljenje i željeti samo jedno u tom pogledu. Pod utjecajem svih koji je vole, ona će se morati prikloniti na jednu stranu.

Rekao je sve što je moglo ohrabriti čovjeka. Hrabrenje je primljeno sa zahvalnom radošću te se njih dvojica rastadoše kao najbolji prijatelji.

Zadovoljan i uvjeren da je sve baš onako kako treba biti i da je dobro krenulo, Sir Thomas se odlučio suzdržati bilo kakvog daljnjeg dosađivanja nećakinji i otvorenog miješanja u njezin život. Vjerovao je da se na njezinu narav može najbolje utjecati dobrotom. Molbe joj treba upućivati samo jedna osoba. Strpljivost njezine obitelji u vezi s tim pitanjem, glede kojeg ne može dvojiti o njihovim željama, mogla bi biti najpouzdanije sredstvo za ostvarenje tih želja. Držeći se tog načela, Sir Thomas je iskoristio prvu priliku da joj kaže blagom ozbiljnošću koja ju je trebala ganuti:

— Dakle, Fanny, vidio sam opet gospodina Crawforda i od njega točno doznao kakvo je sada stanje među vama. On je izvanredan mladić i, kako god se to završilo, moraš biti svjesna da ti je odan na neobičan način. Doduše ti ne možeš, budući da si mlada i nedovoljno poznaješ prolaznu, promjenljivu i nepostojanu narav obične ljubavi, biti zadivljena kao ja svim onim što je vrlo lijepo u takvoj upornosti i nepriznavanju poraza. Kod njega su posrijedi samo osjećaji: on ne misli da ima bilo kakve zasluge za njih, a možda ih i nema. No, budući da je tako dobro izabrao, u njegovoj postojanosti ima čestitosti. Kad njegov izbor ne bi bio tako besprijekoran, ja bih osudio njegovu ustrajnost.

— Vjerujte mi, gospodine — reče Fanny — vrlo mi je žao što gospodin Crawford i dalje... ja znam da mi on time veoma laska, i osjećam se nezasluženo počašćenom... ali čvrsto vjerujem, a tako sam mu i rekla, da nikad neće biti u mojoj moći...

— Draga moja — prekine je Sir Thomas — to sad nije potrebno. Ja znam što ti

osjećaš isto tako dobro koliko i ti znaš što ja želim i za čim žalim. O tomu nemamo više što kazati niti možemo bilo što učiniti. Od ovog trena nećemo više nikada razgovarati o tome. Ti nećeš imati nikakvih razloga za bojazan ni za uzrujavanje. Ne misliš, valjda, da bih te ja mogao nagovarati da se udaš protiv volje. Imam na umu samo tvoju sreću i dobrobit, te od tebe ne tražim ništa drugo osim da budeš strpljiva prema nastojanjima gospodina Crawforda kako bi se uvjerila da ona, možda, nisu nespojiva s njegovom srećom i dobrobiti. On tu postupa na vlastiti rizik. Ti si izvan opasnosti. Obećao sam mu da ćeš se viđati s njim kad god dođe ovamo, kao što bi činila da se ništa od ovog nije dogodilo. Viđat ćeš se s njim u društvu nas ostalih, baš kao i dosad, i nastojat ćeš koliko god budeš mogla, zaboraviti sve što ti je bilo neugodno. On odlazi iz Northamptonshirea tako skoro da se ni ta mala žrtva neće tražiti od tebe mnogo puta. Budućnost je, bez dvojbe, vrlo neizvjesna. A sada, draga moja Fanny, više nećemo razgovarati o toj temi.

Najavljeni je odlazak bila jedina stvar o kojoj je Fanny mogla misliti vrlo zadovoljno. Međutim, bila je svjesna tetkovih ljubaznih riječi i popustljivog držanja. Imajući na pameti kako je malo on upućen u istinu, smatrala je da se ne smije čuditi njegovom stavu. On, koji je udao kćer za gospodina Rushwortha! Od njega se nipošto ne može očekivati romantična istančanost. Ona mora izvršiti svoju dužnost i uzdati se da će joj to s vremenom biti lakše nego sada.

Premda joj bijaše tek osamnaest godina, nije mogla zamisliti da će ljubav gospodina Crawforda trajati vječno. Vjerovala je da će je njezino stalno, uporno obeshrabrivanje postupno okončati. Drugo je pitanje koliko je vremena u svojoj mašti dodijelila vlasti te ljubavi nad njim. Ne bi bilo pošteno istraživati koliko moć nad osobom pripisuje mlada djevojka svojim dražima.

Unatoč svojoj namjeri da više ništa ne govori, Sir Thomas je još jedanput morao spomenuti tu temu nećakinji i pripremiti je ukratko da će tajnu otkriti njezinim tetkama. Taj bi potez bio još izbjegavao da je mogao, no postao je nužan zbog sasvim suprotnih nazora gospodina Crawforda glede tajnosti svega toga. Njemu nije bilo ni na kraj pameti da to prikriva. O svemu se znalo u župnom dvoru gdje je rado razgovarao o budućnosti s objema sestrama i činilo se da on priželjkuje obaviještene svjedoke koji će pratiti njegov napredak na putu prema uspjehu. Spoznavši to, Sir Thomas je uvidio da mora bez odgode upoznati sa svime svoju ženu i svastiku. Doduše, plašio se posljedica tog priopćenja gospođi Norris gotovo koliko i sama Fanny. Osuđivao je njezinu pogrešnu, ali dobronamjernu revnost. Nije sada baš bio daleko od toga da gospođu Norris uvrsti među one "dobronamjerne" ljude čiji su postupci uvijek neumjesni i vrlo neugodni.

Međutim, gospođa Norris mu je olakšala dužnost. On je izričito zahtijevao da bude vrlo strpljiva prema nećakinji i da joj o tom ništa ne govori, a ona ne samo što je dala to obećanje nego ga je i održala. Jedino se doimala još mrzovoljnijom. Bila je ljuta, ogorčeno ljuta, no ljutila se na Fanny više zbog toga što je uopće dobila takvu ponudu nego zato što ju je odbila. To bijaše uvreda i poruga za Juliju koju je gospodin Crawford trebao odabrati. Neovisno o tome, nije trpjela Fanny jer ju je dotle zanemarivala. Bila je

kivna na takav uspjeh nekoga koga je uvijek nastojala poniziti.

Sir Thomas joj je u toj prigodi pripisao veće zasluge zbog uviđavnosti nego što ih je zaslužila, a Fanny joj je bila zahvalna što samo vidi njezino nezadovoljstvo, a ne mora ga i slušati.

Ledi Bertram je to primila drukčije. Ona je cijelog svog života bila ljepotica, i to bogata ljepotica, pa je poštovala samo ljepotu i bogatstvo. Stoga je Fanny veoma porasla u njezinim očima kad je saznala da ju je zaprosio imućan čovjek. Uvjerivši se da je doista lijepa, (u što je dotle sumnjala), i da će se dobro udati, smatrala je stanovitom čašću poziv nećakinje da dođe k njoj.

— Dakle, Fanny — progovori ona čim su ostale same i zaista je osjetila nešto slično nestrpljenju želeći ostati nasamo s njom, a izraz lica joj je, dok je govorila, bio neobično živahan. — Dakle, Fanny, jutros sam se vrlo ugodno iznenadila. Moram o tom razgovarati s tobom, rekla sam Sir Thomasu da moram razgovarati jedanput, a onda neću više nikada. Baš si me razveselila, draga nećakinjo. — Potom doda gledajući je dobroćudno: — Hm, mi smo baš zgodna obitelj!

Fanny pocrveni, ne znajući u prvom trenutku što bi rekla. A onda, nadajući se da će je pogoditi ondje gdje je najranjivija, odgovori:

— Draga teto, vi ne možete željeti da postupim drukčije nego što sam postupila, uvjerena sam. Vi ne možete željeti da se udam jer bih vam nedostajala, zar ne? Da, čvrsto vjerujem da bih vam previše nedostajala.

— Ne, mila moja, ne bih na to mislila kad bi ti se ukazala takva prilika. Mogla bih te se odreći ako bi se udala za čovjeka s tako velikim imetkom kao što je gospodin Crawford. Uostalom moraš znati Fanny, da je dužnost svake mlade djevojke da prihvati takvu izvanrednu ponudu.

Bila je to gotovo jedina uputa o ponašanju, jedini savjet koji je Fanny dobila od tetke za svih osam i pol godina. To ju je ušutkalo. Uvidjela je koliko bi nekorisno bilo protivljenje. Ako se tetkini pogledi ne slažu s njezinima, nema se čemu nadati od pozivanja na njezin razum. Ledi Bertram je bila vrlo razgovorljiva.

— Kazat ću ti nešto, Fanny — reče ona. — Uvjerena sam da se on u tebe zaljubio na plesu, sigurna sam da se to dogodilo te večeri. Izgledala si neobično lijepo. To su svi rekli. Kazao je to i Sir Thomas. A ti znaš da ti je Chapmanica došla pomoći oko oblačenja. Vrlo mi je drago što sam ti je tada poslala. Reći ću Sir Thomasu da čvrsto vjerujem kako se to dogodilo te večeri. — Potom, slijedeći isti vedri tok misli, ona ubrzo doda: — Znaš što, Fanny? Kad se moja kujica okoti idući put, dat ću ti jedno štene... a toliko nisam učinila ni za Mariju.

Edmunda su po povratku dočekale važne vijesti. Pred njim bijahu mnoga iznenađenja. Prvo, koje je doživio, nije bilo i najmanje zanimljivo: ujahavši u selo, ugledao je Henryja Crawforda i njegovu sestru kako zajedno idu ulicom. Očekivao je, tj. vjerovao da su njih dvoje već daleko odande. Svoje je izbivanje produžio na više od četrnaest dana baš zato da bi izbjegao gospođicu Crawford. Vraćao se u Mansfield u takvu raspoloženju da je bio spreman živjeti od tužnih uspomena i nježnih sjećanja, kadli je ta ljepotica glavom iskrsnula pred njim naslanjajući se na bratovu ruku. Začudio se vidjevši da mu nedvojbeno prijateljski dobrodošlicu želi djevojka za koju je još prije dvije sekunde mislio da je stotinjak kilometara odavde i koja je, što se tiče naklonosti prema njemu, još mnogo dalje, nego što se to ikakvom daljinom može iskazati.

Dočekala ga je onako kako se on, ni da je očekivao njihov susret, ne bi mogao nadati. Vraćajući se s puta na kojem je obavio ono zbog čega je otišao, prije bi očekivao bilo što drugo samo ne zadovoljan pogled i jednostavne, ljubazne riječi. Bilo je to dovoljno da mu se srce razigra i da stigne kući baš u raspoloženju u kojem je najbolje mogao osjetiti punu vrijednost drugih radosnih iznenađenja koja su ga čekala.

Ubrzo je doznao za Williamovo promaknuće i za sve pojedinosti u vezi s tim. Kako je u grudima imao tajni izvor sreće koji je pridonosio radosti, ustanovio je da ta vijest izaziva u njemu vrlo ugodne osjećaje i nepokolebljivu vedrinu tijekom cijele večere.

Poslije večere, kad je ostao nasamo s ocem, čuo je priču o Fanny, a potom i sve druge krupne događaje koji su se zbili za proteklih četrnaest dana te je tako znao kakvo je sada stanje u Mansfieldu.

Fanny je posumnjala što se događa. Sjedili su u blagovaonici mnogo duže nego inače pa je stoga bila uvjerena da razgovaraju o njoj. Kad su napokon došli u salon na čaj i kad ju je Edmund opet trebao vidjeti, osjetila se užasno krivom. Prišao joj je, sjeo kraj nje, uhvatio za ruku i srdačno je stegnuo. U tom je trenutku pomislila da bi, kad ne bi svi bili zaokupljeni čajem, zacijelo odala svoje osjećaje kakvim neoprostivim ispadom.

Međutim, on nije namjeravao tim svojim postupkom pokazati da joj potpuno odobrava i da je sokoli, kao što je ona shvatila ponesena nadom. Htio joj je samo dati na znanje kako sudjeluje u svemu što se tiče nje i kazati joj kako je čuo nešto o njoj što ga je još više raznježilo. Zapravo, glede tog pitanja bio je sasvim na očevoj strani. Nije se iznenadio kao otac što je odbila Crawforda, jer nipošto nije mislio da mu ona u srcu da je bilo kakvu prednost pred drugima. Dapače, uvijek je vjerovao da je stanje suprotno, pa je mogao zamisliti da ju je sve to zateklo sasvim nepripremljenu. No ni Sir Thomas osobno nije mogao smatrati taj brak tako poželjnim kao on. Prema njegovu mišljenju,

sve je govorilo u prilog tom braku. Premda ju je poštovao što je onako postupila pod utjecajem svoje sadašnje ravnodušnosti i to je poštovanje iskazao snažnijim riječima od onih s kojima bi se Sir Thomas mogao sasvim složiti, ipak se najozbiljnije nadao i čvrsto je vjerovao da će na posljetku doći do braka i da će se, kad ih uzajamna ljubav sjedini, pokazati da su njihove naravi upravo kao stvorene za to da budu sretni jedno s drugim. Crawford se prenamagao. Nije joj dao vremena da se zaljubi u njega. Počeo je s pogrešne strane. No, Edmund je ipak vjerovao da će se zahvaljujući Crawfordovim sposobnostima i Fannynoj naravi na posljetku sve sretno završiti. Međutim, vidjevši dobro kolika je Fannyna zbunjenost, oprezno se čuvao da je opet ne izazove riječju, pogledom ili kakvim postupkom.

Sutradan ih je posjetio Crawford te je Sir Thomas zaključio kako ga, povodom Edmundova povratka, svakako ima pravo zadržati na večeri — bilo je to prijeko potrebno iz uljudnosti. On je, naravno, ostao te je Edmund tada mogao na miru promatrati kako se vlada prema Fanny i koliko se njezino držanje može smatrati neposrednim ohrabrenjem za njega. Tog je ohrabrenja bilo tako malo, tako užasno malo (svaka šansa, svaka mogućnost temeljila se samo na njezinoj zbunjenosti: ako nema nade u toj smetenosti, onda je nema ni u čemu drugom) da je bio gotovo spreman začuditi se prijateljevoj ustrajnosti. Fanny bijaše vrijedna svega toga. Edmund je smatrao da zaslužuje svako strpljenje, svaki duševni napor, ali je mislio kako se on osobno ne bi mogao dalje udvarati nijednoj ženi na svijetu ako od nje ne bi dobio veće ohrabrenje od onog koje je mogao razaznati u njezinim očima. Bio je sasvim voljan nadati se kako Crawford vidi bolje i to je za njegova prijatelja bio najutješniji zaključak do kojeg je mogao doći na temelju svega onog što je zamijetio prije večere, u njezinu tijeku i nakon nje.

Tijekom večeri se nekoliko puta zbilo nešto što kao da je budilo veće nade. Kad su on i Crawford ušli u salon, njegova majka i Fanny sjedile su šutke tako zaokupljene svojim ručnim radom kao da ništa drugo nije važno. Htio ili ne htio, Edmund je zapazio njihovo naoko duboko spokojstvo.

— Nismo ovako šutjele cijelo vrijeme — odgovori mu majka. — Fanny mi je čitala te je odložila knjigu tek kad je čula da vi dolazite. — Doista, na stolu bijaše knjiga koja kao da se baš maločas zaklopila. Bilo je to neko Shakespeareovo djelo. — Ona mi često čita iz tih knjiga, i baš je bila usred jednog lijepog govora onog čovjeka... kako se on ono zvaše... kad smo začule vaše korake.

Crawford uzme knjigu.

— Učinit ćete mi zadovoljstvo ako dopustite da vam taj govor pročitam do kraja, vaše gospodstvo — reče on. — Odmah ću ga naći. — Oprezno puštajući listove da se sami slože, on ga pronađe pogriješivši samo za jednu do dvije strane, što je bilo sasvim dovoljno da zadovolji ledi Bertram koja ga je uvjeravala, čim je spomenuo ime kardinala Wolseyja, da je našao pravi govor. Fanny ga nije pogledala niti mu je ponudila pomoć: nije pustila ni glasa od sebe kojim bi to potvrdila ili porekla. Svu je pozornost usmjerila na svoj ručni rad. Kao da je čvrsto odlučila da je neće zanimati ništa drugo. No prevladao je u njoj smisao za lijepo. Nije se mogla u mislima odvojiti odande ni pet

minuta. Bila je prisiljena slušati. On je čitao odlično, a ona je veoma uživala u lijepom čitanju. Na dobro se čitanje, zapravo, odavno naviknula. Njezin je tetak dobro čitao, a i svi njezini rođaci, osobito Edmund. Međutim, u čitanju gospodina Crawforda bijaše raznih odlika koje su nadmašivale one na koje je dotad nailazila. Kralj, kraljica, Buckingham, Wolsey, Cromwell, svi su redom bili dočarani, jer je Crawford uspijevao vrlo spretno uvijek pronaći najbolju scenu ili ponajbolji tekst svakoga od njih, pokazujući veliku sposobnost da skače s teme na temu. Bez obzira da li je trebalo iskazati dostojanstvo ili ponos, nježnost ili kajanje, ili bilo što drugo, on je sve umio reći podjednako lijepo. Bilo je to uistinu dramatično. Iz njegove je glume bila prvi put razabrala kakvo zadovoljstvo može drama priuštiti čovjeku, a njegovo ju je čitanje opet podsjetilo i na glumu. No možda je sada još više uživala jer je sve to došlo neočekivano i nije joj smetalo kao onda kad bi ga na pozornici vidjela pokraj gospođice Bertram.

Edmund je gledao kako je sve pozornija te se zabavljao i veselio zapazivši da joj se igla sve sporije provlači kroz ručni rad koji ju je u početku, kako se činilo, jedini zanimao. Vidio je kako joj rad ispada iz ruke i kako nepomično sjedi nad njim... i, napokon, kako se njezine oči, koje kao da su cijeli dan namjerno izbjegavale Crawforda, okreću i zaustavljaju na njemu. Bile su uperene u njega nekoliko minuta, samo na kratko, sve dokle nisu privukle njegov pogled, a onda se knjiga zaklopila i čarolija je nestala. Nakon toga se ona opet povukla u sebe, crvenjela i radila marljivije nego ikada, no to je Edmundu bilo dovoljno da se rodi nada za prijatelja i kad mu je srdačno zahvalio vjerovao je da izražava i Fannynine skrivene osjećaje.

— To vam je, očito, najdraža drama — reče on. — Čitate je kao da je dobro poznate.

— Vjerujem da će mi od ovog časa biti najdraža — odgovori Crawford — ali mi se čini da nisam u rukama držao nijedno Shakespeareovo djelo otkako sam navršio petnaest godina. Jednom sam gledao "Henrika VIII" u kazalištu... ili mi je o tom pričao netko tko ga je vidio... nisam načistu što je bilo posrijedi. Međutim, Shakespearea čovjek upozna, a da i ne zna kako. On je sastavni dio svakog Engleza. Njegove su se misli i ljepota raširile na sve strane tako da se svugdje nailazi na njih; čovjek mu je nagoni blizak. Nijedan iole pametan čovjek ne može početi čitati koju dobru ulogu iz njegovih drama, a da smjesta ne zapliva tokom njegovih misli.

— Nema dvojbe da se čovjek donekle zbliži sa Shakespeareom već od najranije dobi — reče Edmund. — Njegove slavne stihove svatko citira. Oni su u polovici knjiga koje otvaramo i svi mi govorimo Shakespeareovim riječima, služimo se njegovim usporedbama i koristimo se njegovim opisima, ali to je nešto sasvim različito od izvlačenja smisla iz njegovih riječi onako kako ste vi učinili. Znati ponešto njegovo, manje-više je uobičajeno. Znati ga prilično temeljito, možda ni to nije neobično, no čitati ga dobro na glas — to nije baš svagdašnja sposobnost.

— Gospodine, vi mi činite čast — odgovori Crawford, naklonivši se tobože ozbiljno.

Obojica pogledaše Fanny provjeravajući može li se iz nje izvući barem jedna riječ suglasne pohvale, ali obojica naslutiše da je to nemoguće. Njezina se pohvala odrazila u

njezinoj pozornosti, morali su se zadovoljiti time.

On je čitao odlično

Ledi Bertram iskaže svoje divljenje, i to živahno.

— Ovo je zaista bilo kao da gledam predstavu — reče ona. — Šteta što i Sir Thomas nije bio ovdje.

Crawford se izvanredno razveseli. Ako je ledi Bertram usprkos svoj svojoj neupućenosti i tromosti mogla to osjetiti, onda se može zaključiti da je ono što osjeća njezina nećakinja, osjetljiva i prosvijećena, pravo ohrabrenje.

— Vrlo ste daroviti za glumu, gospodine Crawforde, uvjeren sam — reče njezino gospodstvo ubrzo nakon toga — i kazat ću vam nešto: vjerujem da ćete u svojoj kući u Norfolku jednog dana imati kazalište. Mislim, kad se ondje skrasite. Doista mislim tako. Držim da ćete stvoriti kazalište u svojoj kući u Norfolku.

— Mislite, gospođo? — uzvikne on veselo. — Ne, ne, to se neće nikada dogoditi. Vaše se gospodstvo veoma vara. Neće biti kazališta u Everinghamu! A, ne. — On pogleda Fanny s izražajnim osmijehom koji je očigledno govorio: “Ova gospa ne bi nikada dopustila da u Everinghamu bude kazalište.”

Edmund je sve to vidio, a uočio je i da je Fanny tako čvrsto odlučila da to ne vidi kao da hoće pokazati da je njegov glas potpuno dovoljan za izražavanje protivljenja. Takvo brzo shvaćanje komplimenta, takvo spremno razumijevanje navještaja, pomislio je on, može se protumačiti prije povoljno nego nepovoljno.

I dalje se razgovaralo o čitanju na glas. Govorila su samo dvojica mladića, no oni su stojeći kraj kamina pričali o prečestom zanemarivanju te vještine, o tom kako se njoj ne obraća nikakva pozornost u uobičajenom školskom sustavu za dječake i kako se stoga pojavljuje prirodan, a katkad i gotovo neprirodan, stupanj neznanja i nespremnosti u ljudi, i to pametnih i izobraženih ljudi, kad moraju pročitati nešto na glas. Kao što su obojica opazili, ti ljudi zamuckuju i griješe, ne znaju vladati glasom, modulirati i naglašavati kako treba, ne umiju predvidjeti i prosuditi. Sve se to događa jer se ne obraća pozornost još u djetinjstvu i ne stvara se navika. Fanny je opet slušala vrlo zainteresirano.

— Kako se malo čak i u mom zvanju — prozbori Edmund i osmijehne se — izučavala vještina čitanja! Kako se malo pozornosti obraćalo jasnom i lijepom izgovoru teksta! Međutim, govorim više o prošlosti nego o sadašnjosti. Sada se svagdje očituje želja da se to popravi, ali među onima koji su se zaredili prije dvadeset, trideset ili četrdeset godina većina ih je, sudeći prema njihovom radu, očito mislila kako je čitanje čitanje, a propovijedanje propovijedanje. Sada je drukčije. Na to se opravdano misli više. Smatra se da razgovijetnost i snaga mogu usredotočiti pozornost na vječne istine. Osim toga, općenito se svemu poklanja veća pažnja. Svagdje ima više ukusa i kritički se duh širi više nego prije. Na svakom vjerskom skupu ima danas razmjerno više onih koji o tom znaju nešto i koji umiju prosuditi i prigovoriti.

Edmund je poslije svog zaređenja već odslužio jednu misu. Kad je to čuo, Crawford ga je počeo ispitivati kako se osjećao i kakav je uspjeh postigao. Edmund je na ta pitanja, postavljena sa živahnim prijateljskim zanimanjem i finim ukusom bez ikakvih primjesa one podrugljivosti ili lakomislenosti koje, znao je, veoma vrijeđaju Fanny, rado

odgovarao. Kad ga je Crawford potom zapitao što misli o tome kako bi bilo najpogodnije čitati pojedine dijelove u službi Božjoj i rekao što misli osobno pokazujući da je o toj temi već prije razmišljao, i to razborito, Edmund je bio još zadovoljniji. To će biti put do Fannyna srca. Ona se ne može osvojiti ničim od onoga što se postiže udvaranjem, duhovitošću i dobroćudnošću zajedno ili se, barem ne može osvojiti baš brzo bez pomoći razuma i osjećaja te ozbiljnog držanja glede ozbiljnih tema.

— Naša liturgija — napomene Crawford — ima ljepote koje ne može uništiti ni nemaran i traljav način čitanja. Međutim, ona je ujedno preopširna i obiluje ponavljanjima pa je potrebno dobro čitanje da se to ne osjeti. Što se mene osobno tiče, moram priznati da nisam uvijek onako pozoran kako bih trebao biti. — On pogleda Fanny za tren. — Moram priznati da devetnaest puta od dvadeset mislim kako bi takvu molitvu trebalo pročitati i želim je osobno čitati. Jeste li rekli nešto? — upita on prilazeći živahno Fanny i obraćajući joj se nježnijim glasom. Kad je odgovorila “nisam”, on doda: — Jeste li sigurni da niste ništa rekli? Vidio sam kako vam se miču usne. Pomislio sam da ćete možda reći kako bih trebao biti pozorniji i ne bih smio dopustiti mislima da lutaju. Zar mi nećete to kazati?

— Ne, ni govora, vi predobro znate svoju dužnost da bih ja... čak i kad bih...

Ona zastane, osjeti da se zaplela, a onda se iz nje više nije mogla izvući ni riječ, čak ni poslije nekoliko minuta molbi i čekanja. On se tada vrati tamo gdje je prije stajao i nastavi kao da nije ni bilo takvog nježnog prekida.

— Lijepo izgovorena propovijed još je rjeđa nego dobro izmoljena molitva. Propovijed, sama po sebi dobra, nije baš rijetkost. Međutim, teže je dobro govoriti nego dobro napisati, to jest, pravila i vještina pisanja sastavaka izučavaju se češće. Propovijed koja je dobra od početka do kraja, koja je u cjelini dobro izgovorena, vrhunski je užitak. Takvu propovijed nikada ne mogu slušati a da joj se u najvećoj mjeri ne divim, da je ne poštujem i da napola ne poželim da se i ja zaredim i počnem propovijedati. Ima nečeg posebnog u toj rječitosti s propovjedaonice, kad je ona uistinu rječitost koja zaslužuje najveće pohvale i počasti. Propovjednik koji može ganuti i djelovati na tako raznoliko mnoštvo slušatelja, govoreći o temama čiji je izbor ograničen i koje su se odavno otrcale u svakakvim običnim rukama — svećenik koji može kazati bilo što novo ili neobično, nešto što privlači pozornost njegovih slušatelja ne vrijeđajući njihov ukus i ne zamarajući ih — čovjek je kojeg u njegovoj javnoj djelatnosti ne može nitko dovoljno cijeniti. Rado bih bio takav čovjek.

Edmund se nasmije.

— Doista bih to rado bio — ustraje Crawford. — Još nikada u životu nisam slušao dobra propovjednika da mu nisam donekle zavidio. No moji bi slušatelji morali bili Londonci. Mogao bih držati propovijedi samo izobraženim ljudima... onima koji bi znali cijeniti moje sastavke. Osim toga, čini mi se da ne bih htio propovijedati često, nego samo pokatkad, možda jednom ili dvaput u proljeće, pošto bi vjernici to nestrpljivo iščekivali bar šest nedjelja. Ali ne bih se time mogao stalno baviti.

U tom je času Fanny, koja je protiv volje slušala, nesvjesno odmahнула glavom, a Crawford se opet u tren oka stvorio kraj nje moleći je da mu oda što to znači. Razaznavši

iz načina na koji je privukao stolac i sjeo blizu nje da će to biti sasvim ozbiljan napad i da će pokušati sreću pogledima i riječima u pola glasa, Edmund se povuče, što je tiše mogao u kut, okrene im leđa i uzme neke novine želeći od sveg srca da je njezin vatreni obožavatelj nagovori da mu objasni to mahanje glavom tako da bude zadovoljan. Nastojao je ozbiljno da svaki glas razgovora priguši svojim vlastitim mrmljanjem pri čitanju raznih oglasa o “vrlo lijepom imanju u Južnom Walesu”, “poruci roditeljima i skrbnicima” i “izvrsno uvježbanom konju za lov”.

Međutim, Fanny je ljuteći se na sebe što nije bila nepomična koliko i šutljiva, te pogođena usred srca Edmundovim postupkom, pokušavala svime što je bilo u vlasti njezine skromne, blage naravi odbiti gospodina Crawforda i izbjeći njegove poglede i pitanja, dok je on, nepokolebljiv, uporno ustrajavao u jednom i u drugom.

— Što je značilo ono odmahivanje glavom? — pitao je on. — Što ste htjeli time iskazati? Da ne odobravate, bojim se. Ali što? Što vam se nije svidjelo od onog što sam rekao? Jeste li mislili da o toj temi govorim neprilično, olako, bez poštovanja? Recite mi samo ako je bilo tako. Recite mi samo ako sam pogriješio. Želim to popraviti. Ne, ne, molim vas, ostavite za trenutak svoj rad. Što je značilo ono odmahivanje glavom?

Uzalud je rekla: — Molim vas, gospodine, nemojte... molim vas, gospodine Crawforde — i to dvaput ponovila i uzalud se pokušavala odmaknuti od njega. On je nastavio istim usrdnim glasom sjedeći jednako blizu nje postavljajući joj opet ista pitanja. Bila je sve uzrujanija i nezadovoljnija.

— Kako možete, gospodine? Zaista vam se veoma čudim... pitam se kako možete...

— Čudite mi se? Pitate se nešto? Ima li u ovom što vas sada molim ičega što ne razumijete? Odmah ću vam objasniti sve što me tjera da prema vama budem tako uporan, sve što u meni izaziva zanimanje za ono što pokazujete svojim izrazom lica i postupcima i što pobuđuje moju radoznalost. Neću vas dugo držati u neizvjesnosti.

Protiv volje se napola osmijehnula, ali nije kazala ništa.

— Odmahnuli ste glavom kad sam priznao da se ne bih rado prihvatio svećeničke dužnosti zauvijek, postojano. Da, to je pravi izraz postojanost. Ne bojim se te riječi. Ja bih je sricao slovo po slovo, ne bojim je se. Ne vidim ništa uznemirujuće u toj riječi. Jeste li vi mislili da bih trebao vidjeti?

— Možda, gospodine — reče Fanny prisiljena napokon progovoriti — možda sam pomislila, gospodine, kako je šteta što uvijek ne poznajete sebe tako dobro kao što se činilo da se znate u tom trenutku.

Oduševljen što ju je naveo da govori, što god rekla, Crawford čvrsto odluči nastaviti taj razgovor, a jadna Fanny koja se nadala da će ga ušutkati tako ozbiljnim prijekorom uvidi da se na žalost prevarila i da je to za njega samo prijelaz s jedne zanimljive teme i jedne vrste riječi na druge. On je uvijek imao neki razlog da moli objašnjenje. Ova je prilika bila prelijepa da bi se propustila. Takvu nije imao otkad se sastao s njom u Sir Thomasovoj sobi i možda je neće više dobiti do svog odlaska iz Mansfielda. Nazočnost ledi Bertram koja je sjedila s druge strane stola bijaše nevažna jer se za nju uvijek moglo pretpostaviti da je samo napola budna, a Edmundovi su oglasi još bili vrlo korisni.

— Dobro — reče Crawford poslije niza brzih pitanja i kolebljivih odgovora — sada

sam sretniji nego što sam bio, jer sada bolje razumijem što mislite o meni. Držite da sam nepostojan... da se lako povodim za trenutačnim hirovima... da lako upadam u iskušenje... i da me se čovjek može lako riješiti. Ako tako mislite, nije nikakvo čudo... No vidjet ćemo. Neću vas pokušavati riječima uvjeriti da ste nepravedni prema meni niti da je moja ljubav prema vama postojana. Moje će vladanje govoriti umjesto mene. Odsutnost, daljina i vrijeme govorit će umjesto mene. Oni će dokazati da vas doista zaslužujem, ako vas uopće može netko zaslužiti. Vi ste neusporedivo bolji od mene, sve to znam. Imate osobine za koje prije nisam ni pretpostavljao da ih može biti toliko u bilo kojeg ljudskog bića. Imate nečeg anđeoskog više nego... ne samo više nego što se vidi, jer se nešto takvo i ne vidi... nego više no što bi se moglo i zamisliti. Međutim, ja se ipak ne bojim. Vas ne može nitko osvojiti dobrotom koja bi bila ravna vašoj. To je isključeno. Onaj tko najbolje vidi vašu dobrotu i tko je obožava, onaj tko vas najodanije voli, taj ima najveće pravo da mu uzvratite ljubavlju. U to se uzdam. Tim vas pravom ja zaslužujem sada i ubuduće. A kad se jednom uvjerite da je moja ljubav takva kakvom je prikazujem, predobro vas poznam da se ne bih živo nadao... Da, najdraža, najslađa Fanny. Ne... — izusti on, vidjevši da je nezadovoljno ustuknula — oprostite mi. Možda još nemam pravo... ali kojim bih vas drugim imenom mogao nazvati? Zar pretpostavljate da vas u mašti ikada zovem drukčije? Ne, ja o “Fanny” mislim cijeli dan i sanjam o njoj cijelu noć. Vi ste tom imenu dali takvu istinsku draž da vas ništa drugo ne može bolje opisati.

Fanny bi vrlo teško ostala na svom stolcu ili se suzdržala barem od pokušaja da ode od njega, premda bi time izazvala njegovo protivljenje koje bi svima bilo i te kako uočljivo, da nije začula nešto što je navijestilo olakšanje, baš ono što je odavno iščekivala i za što je već poduže mislila da neobično kasni.

Pojavila se svečana povorka na čelu s Baddeleyjem koja je nosila pladanj sa šalicama za čaj, čajnik i kolače i oslobodila je mučnog zatočeništva tijela i duha. Sada je bila slobodna, bila je zaposlena i zaštićena.

Edmund nije žalio što je opet primljen u krug onih koji smiju govoriti i slušati. Međutim, kako mu se činilo da je njihov razgovor trajao dovoljno dugo i iako je opazio Fannyno rumenilo koje je vjerojatno izazvala srdžba, bio je ipak sklon nadi da se nije moglo toliko mnogo reći i slušati, a da govornik ne izvuče iz toga nekakvu korist.

Edmund je namjeravao odluku o spominjanju Fannynog položaja s obzirom na Crawforda, potpuno prepustiti njoj. Odlučio je da, ako ona prva ne povede riječ o tome, on nikada neće dodirnuti tu temu. Međutim, poslije dan-dva obostrane suzdržljivosti, otac ga je naveo da se predomisli i da provjeri što može svojim utjecajem učiniti za prijatelja.

Određen je dan, i to u vrlo bliskoj budućnosti, za odlazak Crawfordovih pa je Sir Thomas mislio kako bi bilo dobro potruditi se još jednom zbog tog mladića prije nego što ode iz Mansfielda kako bi se njegova obećanja i zakletve o nepokolebljivoj privrženosti poduprli s onoliko nade koliko je to moguće.

Sir Thomasu je bilo veoma stalo do toga da karakter gospodina Crawforda bude savršen u tom pogledu. Želio je da bude uzor postojanosti i držao je da bi se to najbolje moglo postići ako se ne bude predugo iskušavao.

Edmund nije nerado pristao da se time pozabavi. Želio je upoznati Fannyne osjećaje. Ona se navikla savjetovati s njim u svakoj neprilici, a on ju je volio previše da bi mogao podnijeti da mu sada uskrati svoje povjerenje. Nadao se da će joj biti koristan, mislio je da mora biti koristan... kome drugom može ona otvoriti srce? Ako joj nije potreban savjet, zacijelo joj je potrebna utjeha koju će joj dati razgovor s njim. To što se Fanny otuđila od njega, što je postala šutljivom i povučenom, bilo je neprirodno stanje među njima, stanje koje mora prekinuti. Lako je mogao povjerovati kako i ona želi da ga on prekine.

— Razgovarat ću s njom, gospodine. Iskoristit ću prvu prigodu da popričam s njom nasamo. — Te su riječi bile posljedica prethodnih misli, a kad ga je Sir Thomas izvijestio da ona baš u tom trenutku šeće sama perivojem, odmah joj se pridružio.

— Došao sam s tobom prošetati, Fanny — prozbori on. — Smijem li? — zapita provlačeći joj ruku pod svoju. — Odavno nismo zajedno šetali.

Složila se s tim više pogledom nego riječju. Držala se neraspoloženo.

— Ali, Fanny — doda on potom — da bi šetnja bila ugodna, potrebno je nešto više od našeg zajedničkog hodanja stazom. Moraš mi pričati. Znam da ti nešto leži na srcu. Znam o čemu razmišljaš. Valjda ne misliš da sam neupućen. Zar o tome trebam slušati od svih drugih osim od tebe osobno?

Odmah se uznemirivši i pokunjivši, Fanny odvrati:

— Ako ste o tome slušali od svih onda vam, rođače, ja nemam što reći.

Možda nemaš o činjenicama, ali o osjećajima imaš, Fanny. O njima mi nitko osim tebe ne može govoriti. No ja te ne namjeravam tjerati. Ako ti to sama ne želiš, zašutjet ću. Mislio sam da bi ti tako moglo odlanuti.

— Bojim se da o tome mislimo suviše različito, a da bi pričanje o mojim osjećajima moglo biti ikakvo olakšanje za mene.

— Zar držiš da mislimo različito? To mi uopće nije palo na um. Kad usporedimo naša mišljenja, vjerojatno ćemo uvidjeti da su slična kao i uvijek glede bitnog. Ja smatram da je Crawfordova prosidba vrlo povoljna i poželjna, ako mu možeš uzvratiti ljubav. Smatram da je sasvim prirodno što cijela tvoja obitelj želi da mu je uzvратиш, ali da si ne mogavši to učiniti postupila, odbijajući ga, upravo onako kako si i trebala. Može li tu biti ikakva neslaganja među nama?

— O, ne! No ja sam mislila da me vi osuđujete. Mislila sam da ste protiv mene. Ovo mi je velika utjeha!

— Tu si utjehu mogla naći i prije, da si je potražila. Kako si mogla pomisliti da bih ja bio pristaša braka bez ljubavi? Ako bih i bio ravnodušan prema takvim problemima inače, kako si mogla misliti da sam takav kad je na kocki tvoja sreća?

— Tetak je zaključio da griješim, a znala sam da vam je govorio o tome.

— Držim da si sasvim pravilno postupila, Fanny. Može mi biti žao, mogu biti iznenađen, iako vrlo malo što nisi stigla zavoljeti Crawforda, no mislim da si sasvim u pravu. Ima li tu uopće mjesta bilo kakvoj dvojbi? Žalosno je za nas ako ima. Nisi ga zavoljela, pa se ničim ne bi moglo opravdati da si pristala poći za njega.

Fanny se već danima nije osjećala tako ugodno.

— Dosad je tvoje ponašanje bilo besprijekorno, pa su grdno pogriješili oni koji su željeli da postupiш drukčije. Međutim, tu se stvar završava. Crawfordova ljubav nije obična. On je postojan i nada se da će u tebi izazvati naklonost koje prije nije bilo. To, znamo, moramo prepustiti vremenu. Ali — reče on, smiješeći se toplo — dopusti mu da napokon uspije, Fanny. Dokazala si da si čestita i nesebična, dokaži sada da si zahvalna i da imaš dobro srce pa ćeš biti savršen uzor žene kakvom sam te oduvijek smatrao.

— Oh! Nikada, nikada, nikada. To mu sa mnom nikada neće poći za rukom. — Govorila je s takvim žarom da se Edmund veoma začudio, na što je ona, sabravši se, pocrvenjela. Onda je vidjela njegov pogled i čula odgovor: — Nikada! Fanny... govoriш tako odlučno i čvrsto! To nije nalik na tebe, na tvoju uobičajenu razboritost.

— Hoću reći — uzvikne ona, žalosno se ispravljajući — da mislim kako neću nikada... ako se za budućnost može bilo što jamčiti... mislim da mu naklonost neću nikada moći uzvratiti.

— Moram se nadati da će ipak biti bolje. Ja znam, i to bolje nego Crawford, da će se onaj tko kani zadobiti tvoju ljubav (kad ti budeš saznala njegove namjere) morati svojski potruditi jer će se pred njim postrojiti u bojnom poretку sve tvoje naklonosti i navike još od djetinjstva. Prije nego će moći dobiti tvoje srce na raspolaganje, morat će ga osloboditi svih spona koje ga vežu uz živa bića i stvari, a koje su se tijekom godina tvog rasta učvrstile i koje su sada mnogo jače baš zbog pomisli na odvajanje. Znam da će te strah od odlaska iz Mansfielda neko vrijeme naoružavati protiv njega. Šteta što ti je bio prisiljen otkriti svoje namjere. Šteta što te ne pozna onako dobro kao ja, Fanny. Mislim da bismo te nas dvojica zajedničkim trudom osvojili. Moje teoretsko znanje, udruženo s njegovim praktičnim, ne bi moglo doživjeti neuspjeh. Trebalo je postupiti prema mojim

planovima. Moram se ipak nadati da će mu vrijeme, kada dokaže da te zaslužuje svojom postojanom ljubavlju (a čvrsto sam uvjeren da će tako biti), dodijeliti nagradu. Ne mogu pretpostaviti da ga ti ne želiš zavoljeti... takva bi želja bila prirodna iz zahvalnosti. Ti zacijelo osjećaš nešto takvo. Nedvojbeno ti je žao što si tako ravnodušna.

— Mi smo toliko različiti — reče Fanny izbjegavajući neposredan odgovor — mi smo toliko, toliko različiti u svim svojim naklonostima i navikama da smatram potpuno nemogućim da ikada budemo sretni jedno s drugim, čak i kad bih ga mogla zavoljeti. Nikad nisu postojala dva toliko različita stvorenja. Naši se ukusi ne slažu ni u čemu. Bili bismo nesretni.

— Varaš se, Fanny. Razlika među vama nije velika. Vi ste sasvim dovoljno slični. Imate isti ukus u dosta stvari. Vaši su ukusi u pogledu morala i književnosti isti. Oboje imate dobro srce i plemenite osjećaje. Slušaj, Fanny, tko od onih, koji su ga neku večer čuli kako čita i tebe vidjeli kako slušaš Shakespearea, neće pomisliti da ste kao stvoreni da budete životni suputnici? Ti sebe zaboravljaš. Vaši su temperamenti nedvojbeno različiti, to priznajem. On je živahan, ti si ozbiljna, ali utoliko bolje, njegovo će dobro raspoloženje utjecati na tvoje. Tvojoj je naravi svojstveno da se lako obeshrabriš i da zamišljaš kako su teškoće veće nego što jesu. Njegova će se vedrina usprotiviti tome. On nigdje ne vidi teškoće, pa će li njegova prijaznost i veselost biti stalna potpora. Vaša različitost, Fanny, nimalo ne umanjuje nade da budete zajedno sretni, nemoj to sebi zamišljati. Osobno sam uvjeren da je to, zapravo, povoljna okolnost. Čvrsto vjerujem da je bolje da naravi ne budu jednake... mislim, da ne budu jednake u pogledu raspoloženja, ponašanja, naklonosti prema većem ili manjem društvu, u pogledu sklonosti pričanju ili šutnji, ozbiljnosti ili veselosti. Stanovita je suprotnost, osvjedočio sam se već, korisna za bračnu sreću. Naravno, isključujem krajnosti; mislim da bi velika sličnost u svim tim pogledima najprije dovela do krajnosti. Protudjelovanje, blago i stalno, najbolji je čuvar dobrih navika i ponašanja.

Fanny je lako mogla pogoditi gdje su sada njegove misli. Vraćala se sva moć gospođice Crawford. On je o njoj govorio vedro od časa kad se vratio kući. Sasvim je prestao izbjegavati njezino društvo. Večerao je u župnom dvoru već jučer.

Prepustivši ga nekoliko minuta sretnijim mislima, Fanny se, smatrajući da ima na to pravo, vrati na gospodina Crawforda, te reče:

— Ne mislim ja da je on samo po naravi potpuno nepogodan za mene, iako držim da je u tom pogledu razlika među nama prevelika, beskrajno velika. Njegova mi vedrina često pomuti raspoloženje. Ima u njemu nečega zbog čega mu još više zamjeram. Moram reći, rođače, da mi se njegov karakter ne sviđa. O njemu nemam dobro mišljenje još od onog vremena kad se pripremao kazališni komad. Vidjela sam tada da se, kako se meni činilo, ponaša vrlo nedolično i neosjećajno... sada mogu o tom govoriti, jer sve je to prošlost... ponašao se vrlo nedolično prema jednom gospodinu Rushworthu ne vodeći računa koliko ga izlaže podsmijehu i udvarajući se mojoj sestrični Mariji koja je... ukratko, to je ostavilo na mene dojam koji neću nikada moći zaboraviti.

— Draga moja Fanny — odvrati Edmund jedva je saslušavši do kraja — nemoj nam, nikome od nas, suditi prema onom kako smo izgledali u to doba općeg ludila. Nerado se

sjećam tog vremena kad smo pripremali kazališnu predstavu. Maria je pogriješila, Crawford je pogriješio, svi smo zajedno pogriješili, ali nitko toliko kao ja. U usporedbi sa mnom, svi su ostali bili besprijeekorni. Ja sam otvorenih očiju izigravao budalu.

— Možda sam kao promatrač — reče Fanny — vidjela više nego vi. Uistinu mislim da je gospodin Rushworth katkad bio ljubomoran.

— To je lako moguće. Nije ni čudo. Ništa nije moglo biti nepriličnije od cijele te situacije. Zaprepašten sam kad god pomislim da je Maria mogla učiniti nešto takvo. Međutim, ako se mogla prihvatiti te uloge, onda nas ni ostalo ne smije iznenaditi.

— Ako se ne varam, Julia je prije pripremanja predstave mislila da se on udvara njoj.

— Julia! Već sam od nekoga čuo da je zaljubljen u Juliju, ali nikad nisam mogao opaziti ništa što bi to potvrdilo. Osim toga, Fanny, iako se nadam da dobro znam vrline svojih sestara, smatram vrlo mogućim da su one, jedna od njih ili obje, veoma željele da im se Crawford udvara i da su tu želju možda pokazale otvorenije nego što je bilo baš pametno. Sjećam se da im se očigledno sviđalo njegovo društvo, a takvo je ohrabrenje čovjeka poput Crawforda, živahna, a možda malo i lakomislena, moglo navesti da... U tome nema ničega osobito čudnog jer je jasno da nije imao nikakvih ozbiljnih namjera. Svoje je srce čuvao za tebe. Moram reći da je baš zbog toga njegov ugled veoma porastao u mojim očima. To mu služi na čast i pokazuje da dostojno cijeni vrijednost obiteljske sreće i čiste ljubavi, kao i da ga stric nije pokvario. To, ukratko, dokazuje da je baš onakav kakvog sam ga oduvijek želio, a bojao sam se da nije takav.

— Uvjerena sam da o ozbiljnim temama ne misli onako kako bi trebalo.

— Radije reći da dosad nije uopće mislio o ozbiljnim temama, što je vjerujem, prilično točno. Kako bi i moglo biti drukčije uz onakav odgoj i onakva savjetodavca? Zar nije čudesno što su njih dvoje, usprkos svim nepovoljnim okolnostima, ovakvi kakvi jesu? Spreman sam priznati da se Crawford dosad previše povodio za svojim osjećajima. Na sreću, ti su osjećaji bili uglavnom plemeniti. Ti ćeš dodati ostalo. On je najsretniji čovjek što se zaljubio u takvo biće, u ženu koja je čvrsta kao stijena u svojim načelima, ali koja usto ima blagu narav kao stvorenu da ih preporuči. Uistinu je imao rijetku sreću pri izboru svoje životne drugarice. Usrećit će te, Fanny, znam da će te usrećiti, no ti ćeš od njega učiniti što god budeš htjela.

— Ja se ne bih prihvatila takva zadatka — uzvikne Fanny sa zešnjom u glasu — tako velike odgovornosti!

— Kao i obično, ne vjeruješ da si dorasla bilo čemu! Zamišljaš da je sve teško za tebe! Dobro, premda te ja možda neću moći navesti da misliš drukčije, uzdam se da ćeš s vremenom sama promijeniti mišljenje. Priznajem da od srca želim da bude tako. Moja želja da Crawford bude sretan nije obična. Poslije tvoje sreće, Fanny, njegova mi mora biti najvažnija. Ti znaš da meni nije do Crawforda stalo tek reda radi.

Fanny je to znala predobro da bi imala bilo što kazati, pa prijeđoše pedesetak metara šutke i zamišljeni. Edmund opet prvi progovori:

— Veoma mi se svidjelo kako je Mary jučer govorila o tome, jer nisam očekivao da će sve vidjeti u pravom svjetlu. Znao sam da te ona jako voli, ali sam se ipak plašio da te

neće smatrati dostojnom svog brata onoliko koliko bi trebalo i da će žaliti što se nije odlučio za kakvu otmjenu i bogatu djevojku. Plašio sam se da će na nju utjecati ona svjetovna shvaćanja koja se navikla prečesto slušati. No bilo je sasvim drukčije. Govorila je o tebi, Fanny, upravo onako kako je i trebalo. Želi da se taj brak sklopi isto tako žarko kao otac i ja. Dugo smo razgovarali o tom. Ja ne bih tu temu ni spomenuo, iako me veoma zanimalo kako ona na to gleda, no nisam proveo u sobi ni pet minuta kad je već načela tu temu s onom svojom otvorenošću, na onaj svoj osobito ljupki način, s onom iskrenošću koja joj je vrlo svojstvena. Gospođa Grant se nasmijala njezinoj brzini.

— Znači, i gospođa Grant je bila u sobi?

— Da. Došavši tamo zatekao sam u kući obje sestre same, a kad smo počeli govoriti o tebi, nismo prestali dokle god nisu ušli Crawford i doktor Grant.

— Prošlo je već više od tjedan dana otkad nisam vidjela gospođicu Crawford.

— Da, ona žali zbog toga ali priznaje da je tako možda i najbolje. Međutim, vidjet ćeš je prije nego što ode. Veoma se ljuti na tebe, Fanny, moraš s tim biti načistu. Kaže sama za sebe da je vrlo ljuta, no možeš zamisliti kakva je njezina ljutnja. Posrijedi je žaljenje i razočaranje sestre koja misli da njezin brat ima pravo smjesta dobiti sve što zaželi. Uvrijeđena je kao što bi bila i ti kad bi se radilo o Williamu, ali te od srca voli i poštuje.

— Znala sam da će se veoma razljutiti na mene.

— Premda moja Fanny — uzvikne Edmund stežući joj ruku i privlačeći je bliže k sebi. — Nemoj dopustiti da te žalosti pomisao na njezinu srdžbu. Ona više priča o toj srdžbi nego što je osjeća. Srce joj je stvoreno za ljubav i dobrotu, a ne za zlopamćenje. Šteta što nisi mogla čuti kako te hvali, šteta što joj nisi mogla vidjeti izraz lica kad je rekla da bi ti trebala biti Henryjeva žena. Zamijetio sam da je o tebi stalno govorila kao o "Fanny", što prije nije nikada činila, i to je imalo prizvuk prave sestrinske srdačnosti.

— A gospođa Grant, je li rekla... je li govorila... je li bila nazočna cijelo vrijeme?

— Da, potpuno se slagala sa sestrom. Čini se da je tvoje odbijanje, izazvalo beskrajno iznenađenje. Imam dojam da im je neshvatljivo da si mogla odbiti čovjeka poput Henryja Crawforda. Rekao sam što sam znao tebi u prilog, ali iskreno govoreći moraš, sudeći prema onom kako su prikazale taj slučaj, pokazati što prije svojim ponašanjem da si pri zdravoj pameti jer se one neće ničim drugim zadovoljiti. No to je mučno. Dobro, rekao sam svoje. Ne okreći glavu od mene.

— Pretpostavljam — reče Fanny nakon stanke u kojoj je razmišljala i napregnula sve snage — da je svaka žena osjetila da li joj se neki čovjek može svidjeti ili da li ga, barem, može voljeti, makar svima bio vrlo drag. Ako je i savršen u svemu, ja ipak mislim da se ne smije smatrati sigurnim da takva čovjeka mora prigrliti svaka žena koja mu se slučajno sviđi. Međutim, kad bi i bilo tako, kad bismo pretpostavili da gospodin Crawford ima sva ona prava koja mu pripisuju sestre, kako sam ja mogla biti spremna odgovoriti ikakvim osjećajem sličnim njegovu? On me potpuno iznenadio. Nisam ni slutila da njegovo ponašanje prema meni ima neko posebno značenje. Zacijelo nisam mogla poticati sebe da ga zavolim samo zato jer se on, kako mi se činilo, sasvim površno zanima za mene. S obzirom na moj položaj, bilo bi krajnje tašto da sam se počela ičemu

nadati glede gospodina Crawforda. Uvjerena sam da su njegove sestre koje ga toliko cijene, također mislile tako, i da njegovu ponašanju nisu pridavale nikakvo značenje. Kako sam se onda ja mogla... mogla zaljubiti u njega čim je rekao da je zaljubljen u mene? Kako sam mogla imati spremnu ljubav koja bi mu stajala na usluzi onog trenutka kad je on zatraži? Njegove bi sestre trebale razmisliti o meni kao što razmišljaju o njemu. Što su njegove vrijednosti veće, toliko meni manje dolikuje da uopće pomišljam na njega. I... i... mi sasvim različito mislimo o ženskoj naravi, ako one smatraju da je žena kadra tako naglo uzvratiti ljubav, kao što se iz njihova stava može zaključiti.

— Draga, draga moja Fanny, sada znam istinu. Znam da je to istina. Takvi su te osjećaji sasvim dostojni. Ja sam ti ih već i prije pripisivao. Držao sam da te mogu razumjeti. Sada si dala upravo ono objašnjenje koje sam se ja u tvoje ime usudio predočiti tvojoj prijateljici i gospođi Grant, i one su obje bile njime zadovoljne, iako je tvoja srdačna prijateljica još zamišljala i nešto više potaknuta svojim oduševljenjem i ljubavlju prema Henryju. Rekao sam im da navika ima nad tobom veću vlast nego nad bilo kim drugim i da Crawfordu šteti baš okolnost što je njegovo udvaranje tebi nešto novo. To što je ono tako novo i skorašnje nimalo mu ne ide u prilog. Rekao sam da ti ne možeš podnijeti ništa na što se nisi naviknula i dodao još štošta radi istog cilja: da ih upoznam s tvojim karakterom. Gospođica Crawford nas je nasmijala svojim zamislima za ohrabrenje brata. Namjerava ga osokoliti da ustraje u nadi da ćeš ga ti s vremenom zavoljeti i da ćeš njegova udvaranja vrlo blagonaklono prihvatiti poslije desetak godina sretnog braka.

Fanny se jedva osmijehne znajući da on to očekuje od nje. Pobunili su joj se osjećaji. Uplašila se da je pogriješila, da je rekla previše, da je pretjerala pokazujući opreznost koju je smatrala prijeko potrebnom i da se u obrani od jednog zla izložila drugom. Sve je bilo još lošije i ozbiljnije jer joj je šalu gospođice Crawford prepričao baš u tom trenutku i na tu temu.

Edmund joj je na licu vidio umor i tugu pa je odmah odlučio odustati od daljnje rasprave. Neće više ni spomenuti Crawfordovo ime, osim u vezi s onim što bi joj svakako biti ugodno. Držeći se toga, ubrzo prozbori:

— Oni odlaze u ponedjeljak. Stoga možeš biti uvjerena da ćeš prijateljicu vidjeti ili sutra, ili u nedjelju. Doista idu uponedjeljak, a mene su moji domaćini u Lessingbyju bili nagovarali da ostanem ondje baš do tog dana! To sam im već gotovo obećao. Koliko bi onda sve bilo drukčije! Posljedice tih pet-šest dana više u Lessingbyju mogao bih osjećati do kraja života!

— Zar ste bili blizu odluci da ostanete?

— Da, vrlo blizu. Oni su veoma ljubazno navaljivali na mene te sam umalo pristao. Da sam dobio ikakvo pismo iz Mansfielda iz kojeg bih doznao kako ste svi vi, vjerujem da bih svakako ostao. No nisam znao što se ovdje događalo za tih četrnaest dana, pa mi se činilo da već dovoljno dugo izbjivam od kuće.

— Jeste li se ondje lijepo proveli?

— Jesam; to jest, osobno sam kriv ako nisam. Svi su oni vrlo dragi ljudi. Sumnjam da su isto pomislili i o meni. Ja sam sa sobom donio nemir i nisam ga se mogao riješiti

dok nisam opet stigao u Mansfield.

— A gospođice Owen... svidjele su vam se, zar ne?

— Da, veoma su mi se svidjele. Simpatične su, dobroćudne, neizvještačene djevojke. No ja sam prerazmažen za obično žensko društvo. Dobroćudne, neizvještačene djevojke nisu dovoljne čovjeku koji se naviknuo na pametne žene. To su dvije sasvim različite vrste bića. Ti i gospođica Crawford učinile ste me previše izbirljivim.

Međutim, Fanny je još bila potištena i umorna što joj se vidjelo na licu. Budući da to nije mogla ukloniti razgovorom, odustao je od takvih pokušaja i odmah je poveo u kuću pokazujući ljubazni autoritet povlaštenog zaštitnika.

balkandownload | janja

Edmund je sada vjerovao da vrlo dobro zna sve što bi mu Fanny mogla reći, ili bi mu mogla pustiti da nasluti o njezinim osjećajima, i bio je zadovoljan. Kao što je već pretpostavio, Crawford je prenaglio svojim potezom, te joj je trebalo dati vremena da se najprije privikne na tu zamisao, a onda da joj omili. Fanny se mora naviknuti na pomisao da je zaljubljen u nju, pa će mu tada, možda uskoro, uzvratiti ljubavlju.

Svoje je mišljenje priopćio ocu kao rezultat razgovora s njom i preporučio je da joj se više ništa ne govori, da se više ne pokušava utjecati na nju niti je nagovarati, nego da sve treba prepustiti Crawfordovu upornom udvaranju i prirodnom tijeku zbivanja u njezinoj duši.

Sir Thomas obeća da će tako i biti. Vjerovao je Edmundovu kazivanju o Fannynu raspoloženju. Zaključio je da ona sve to osjeća, ali je ipak držao da je velika šteta što je tako. Bio je manje spreman od sina uzdati se u budućnost i nije mogao odoljeti bojazni da Fanny, ako joj treba toliko vremena za privikavanje, neće uspjeti dolično prihvatiti udvaranje tog mladića prije nego što ga prođe volja za udvaranje. Međutim, nisu mogli učiniti ništa drugo osim da se tiho pomire s tim i nadaju se kako će se sve dobro završiti.

Najavljeni je posjet “njezine prijateljice”, kako je Edmund nazivao gospođicu Crawford, bio užasna prijetnja za Fanny te je ona stalno živjela u strahu od nje. Kao sestra, vrlo pristrana i ljuta, ne vodeći baš mnogo računa o onom što govori, a istodobno veoma pobjedonosna i sigurna u sebe, u svakom je pogledu izazivala bolnu uznemirenost u Fanny. Njezino nezadovoljstvo, pronicavost i sreća ulijevali su joj strah od susreta s njom. Dok ga je očekivala, hrabrila ju je jedino nada da će mu pribivati i drugi. Odvajala se od ledi Bertram što je manje mogla, klonila se Istočne sobe i nije uopće šetala sama kroz perivoj, jer je oprezno nastojala izbjeći iznenadni napad.

To joj je pošlo za rukom. Bila je u sigurnosti sjedeći u maloj blagovaonici s tetom, kad je došla gospođica Crawford. Čim je prošlo početno razdoblje neugode u kojem joj se činilo da gospođica Crawford izgleda i govori mnogo manje neobično nego što je Fanny očekivala, počela se nadati da će morati otpjeti samo pola sata umjerenog uzbuđenja. No ta joj nada bijaše pretjerana: gospođica Crawford nije robovala povoljnim prilikama. Budući da je odlučila biti s Fanny nasamo, ubrzo joj reče tihim glasom: Moram nekoliko minuta porazgovarati s vama negdje. — Te je riječi Fanny osjetila u cijelom svom biću, u svim svojim žilama i živicama. Nije mogla odbiti takav zahtjev. Naprotiv, navikla spremno slušati sve, ustane gotovo u istom trenu i povede je iz sobe. Učinila je to duboko nesretna, ali to je bilo neizbježno.

Tek što su koraknule u hodnik, gospođica Crawford odustane od bilo kakve

suzdržljivosti u ponašanju. Smjesta je zatresla glavom gledajući Fanny i pokazujući vragolast, ali nježan prijekor, a onda ju je uhvatila za ruku kao da jedva čeka da već jednom započne. Pa ipak, ne reče ništa osim: — Žalosno, žalosno, djevojko. Ne znam kad ću vas prestati koriti. — No bila je dovoljno oprezna da sve drugo ostavi za kasniju priliku kad budu sigurne unutar četiri zida. Fanny je bez kolebanja pošla uz stube i povelala gošću u odaju koja je sada bila udobna, ali je ipak vrlo teška srca otvorila vrata osjećajući da je očekuje prizor mučniji od svih drugih kojima su ti zidovi dosad bili svjedoci. Međutim, predviđena se nevolja barem privremeno odgodila jer su misli gospođice Crawford, pod jakim dojmom Istočne sobe u kojoj se sad opet našla, iznenada krenule u drugom pravcu.

— O! — uzvikne ona živnuvši odmah. — Zar sam opet ovdje? Istočna soba! Dosad sam samo jedanput bila u ovoj sobi — reče i, zastavši kako bi pogledala oko sebe i prisjetila se svega što se tada zbilo, doda: — Samo jedanput do sada. Sjećate li se toga? Došla sam probati ulogu. I vaš rođak je došao, pa smo održali pokus. Vi ste nam bili i publika, i šaptač. Divan pokus! Nikad ga neću zaboraviti. Bili smo ovdje, baš u ovom dijelu sobe; ovdje je bio vaš rođak, ovdje ja, a ovdje su bila dva stolca. Ah, zašto uopće prođe nešto takvo?

Na sugovorničinu sreću, nije tražila odgovor. Bila je potpuno zaokupljena sobom. Prepustila se sanjarenju o slatkim uspomenama.

— Ta scena koju smo probali bila je vrlo važna! Njezina tema bijaše veoma... veoma... što da kažem? Trebao mi je pričati o braku i preporučiti mi ga. Čini mi se da ga i sada vidim kako pokušava biti smjeran i staložen kao Anhalt, tijekom dviju dugih replika. “Kad se u bračnoj vezi sretnu dva srca koja se razumiju, onda se brak može nazvati sretnim životom.” Mislim da vrijeme neće nikada izbrisati dojam koji su na mene ostavili njegovi pogledi i njegov glas dok je govorio te riječi. Bilo je čudno, vrlo čudno što smo trebali odigrati baš takvu scenu! Kad bih mogla još jedanput proživjeti jedan tjedan iz svog života, odabrala bih taj tjedan... taj tjedan kad smo glumili. Recite što god hoćete, Fanny, no trebao bi biti upravo taj tjedan jer ni u jednom drugom nisam doživjela tako uzbudljivu sreću. Tko bi mislio da će se njegov nepopustljivi duh onako prilagoditi! Oh, ne može se iskazati koliko je to bilo slatko. No, na žalost, baš ta je večer upropastila sve. Baš ta je večer donijela vašeg nimalo dobrodošlog tetka. Jadni Sir Thomase, tko se razveselio vidjevši vas? No, Fanny, nemojte misliti da ću ja sada govoriti bez poštovanja o Sir Thomasu, premda sam ga uistinu mrzila tjednima. Ne, sad sam pravedna prema njemu. On je upravo onakav kakav i treba biti kao glava takve obitelji. Ne, moram na žalost, sasvim staloženo reći kako vjerujem da vas sada sve volim. — Izrekavši to s takvom nježnošću i iskrenošću kakve Fanny nije u nje još nikada vidjela, a koje su joj se sada činile i te kako priličnima, ona za trenutak okrene glavu kako bi se sabrala. — Kao što ste mogli zamijetiti, malo sam se prepustila osjećajima otkad sam ušla u ovu sobu — reče ona potom i osmjehne se nestašno — ali to je sada prošlo, pa sjednimo i čavrljajmo. Naime, kad vas treba koriti, Fanny, a upravo zbog toga sam došla ovamo, onda nemam srca to učiniti. — Zagrlivši je vrlo srdačno, ona doda: — Dobra, plemenita Fanny! Kad pomislim da je ovo posljednji put što vas vidim za tko zna koliko

vremena, osjećam da ne mogu učiniti ništa drugo osim da vas volim.

"Dobra, plemenita Fanny!"

Fanny bijaše ganuta. Nije predviđjela ništa poput ovog, a njezini su osjećaji rijetko mogli odoljeti sjetnom utjecaju riječi “posljednji”. Rasplakala se kao da gospođicu Crawford voli više nego što ju je mogla voljeti, a gospođica Crawford raznježivši se još više kad je vidjela takvo uzbuđenje, pripila se s ljubavlju uz nju i prozborila:

— Nerado vas ostavljam. Ondje kamo idem neću naći nikoga ni upola tako milog kao što ste vi. Tko veli da se nećemo nas dvije oroditi? Ja znam da hoćemo. Osjećam da smo rođene zato da se orodimo, a ove mi suze pokazuju da i vi to osjećate, draga Fanny.

Fanny se trgne i, odgovarajući samo djelomično, reče:

— Ali vi idete samo iz jednog prijateljskog kruga u drugi. Idete svojoj vrlo bliskoj prijateljici.

— Da, to je istina. Gospođa Fraser je već godinama moja prisna prijateljica. No nimalo ne želim otići k njoj. Mislim samo na prijatelje koje ostavljam: na svoju divnu sestru, na vas i na sve Bertramove. Svi vi imate mnogo više srca nego što se inače može naći u životu. Svi vi u meni stvarate dojam da se mogu uzdati u vas i povjeriti vam se, a nešto takvo ne postoji u običnim društvenim odnosima. Žao mi je što se nisam dogovorila s gospođom Fraser da ću doći k njoj poslije Uskrsa, što je mnogo pogodnije vrijeme za posjet, ali to sada ne mogu odgoditi. A kad završim s njom, morat ću otići k njezinoj sestri, leđi Stornaway, jer sam s njom zapravo prisnija, ali joj nisam obraćala osobitu pažnju tijekom proteklih triju godina.

Nakon tih su riječi obje sjedile nekoliko minuta šutke i zamišljene. Fanny je razmišljala o raznim vrstama prijateljstva na svijetu, a Mary o nečemu što je manje sličilo filozofiji. Ona ponovno progovori prva.

— Kako se dobro sjećam odluke da vas potražim na gornjem katu i traženja puta do Istočne sobe. jer nisam imala pojma na kojem je ona kraju! Kako se dobro sjedam što sam mislila dok sam dolazila, te kako sam provirila ovamo i zatekla vas gdje sjedite za ovim stolom radeći nešto, zatim kako se vaš rođak začudio kad je otvorio vrata i ugledao me ovdje! Tko bi mislio da će se vaš tetak vratiti baš te večeri! Nešto takvo nije se, bez sumnje, još nikada dogodilo!

Nakon toga je opet neko vrijeme bila odsutna duhom, a onda je trгнуvši se, ovako napala prijateljicu.

— Zaboga, Fanny, vi ste sasvim utonuli u sanjarenje! Razmišljate, nadam se, o nekome tko uvijek misli na vas. Oh! Kad bih vas mogla nakratko prenijeti u naš krug u Londonu da možete shvatiti što se ondje misli o vašoj moći nad Henryjem! Oh, kakve li zavisti i mržnje desetaka i desetaka žena! Kako će se one iznenaditi i zapanjiti kad čuju što ste vi učinili! Jer, u povjerenju govoreći, moram vam reći da je Henry pravi junak iz jedne stare romance i da se diči svojim okovima. Trebali biste doći u London da znate cijeniti svoju pobjedu. Kad biste vidjeli kako mu se udvaraju, kako se meni udvaraju zbog njega! Eto, znam da će mi se gospođa Fraser razveseliti upola manje zbog njegova odnosa prema vama. Kad sazna istinu, vjerojatno će zaželjati da se vratim u Northamptonshire jer s njom živi kćerka gospodina Fräsera iz prvog braka, koju ona žarko želi udati, i to baš za Henryja. Oh, koliko se trudila oko njega! Naivni i mirni kakvi

jeste, ne možete ni sanjati kakvu ćete senzaciju izazvati, koliko će vas svi željeti vidjeti, na kakva ću sve beskrajna pitanja morati odgovarati! Jadna će me Margaret Fraser neprestano ispitivati kakve su vam oči, kakvi su vam zubi, kako se češljate i tko vam izrađuje cipele. Htjela bih za ljubav svoje prijateljice da se Margaret uda, jer držim da su Fraserovi nesretni otprilike onoliko koliko i većina bračnih parova. Doduše, u ono je vrijeme to bila vrlo povoljna partija za Janet. Svi smo se veselili. Nije mogla postupiti drukčije nego da pođe za njega, jer je bio bogat, a ona nije imala ništa. Međutim, pokazalo se da je on zlovoljne naravi i zajedljiv i hode da mlada žena, lijepa mlada žena od dvadeset i pet godina, bude ozbiljna kao on. A moja prijateljica ne umije izići s njim na kraj — očito ne zna iskoristiti taj brak. Kod njih se osjeća nekakva razdražljivost koja je, blago rečeno, znak vrlo lošeg odgoja. U njihovoj ću se kući s poštovanjem sjećati kako se ponašaju muževi i žene u župnom dvoru i u Mansfieldu. Čak i doktor Grant pokazuje potpuno povjerenje u moju sestru i donekle se obazire na njezino mišljenje što navodi na zaključak da tu ima ljubavi, ali ništa od toga neću vidjeti kod Fraserovih. Ja ću biti u Mansfieldu cijelo vrijeme, Fanny. Moja sestra kao supruga i Sir Thomas Bertram kao suprug, za mene su uzor savršenosti. Jadna se Janet grdno prevarila. Pa ipak, nikad nije učinila ništa što nije trebala učiniti: nije se nepromišljeno zaletjela u taj brak, nije joj nedostajalo opreznosti. Tražila je rok od tri dana da razmisli o njegovoj prosidbi te se ta tri dana savjetovala sa svim svojim znancima čije se mišljenje isplatilo čuti. Posebno se obratila mojoj dragoj pokojnoj strini, čiji je sud opravdano tražila sva mladež iz kruga njezinih znanaca jer je dobro poznavala svijet, a i ona je bila odlučno za gospodina Fräsera. Sudeći po tome, ništa ne jamči zadovoljstvo u braku. Ne mogu isto reći za svoju prijateljicu Floru koja je odbila jednog krasnog mladića iz kraljevske garde zbog onog groznog lorda Stomawaya koji ima pameti otprilike koliko i gospodin Rushworth, ali je mnogo ružniji od njega i hulja je po karakteru. Ja sam već u ono vrijeme sumnjala je li ona u pravu jer on i ne izgleda kao gospodin, a sada znam pouzdano da je pogriješila. Usput rečeno, Flora Ross je umirala za Henryjem prve zime kad je počela izlaziti u društvo. Međutim, kad bih vam pokušala pričati o svim ženama za koje znam da su bile zaljubljene u njega, nikad ne bih završila. Jedino vi, vi neosjetljiva Fanny, možete o njemu misliti koliko-toliko ravnodušno. No jeste li vi baš tako neosjetljivi kao što tvrdite? Ne, ne, vidim da niste.

Preko Fannyna se lica prelilo u tom trenutku tako tamno rumenilo da je moglo izazvati jaku sumnju u nekom tko je već unaprijed bio spreman vjerovati u to.

— Vi ste divno stvorenje! Neću vas zadirkivati. Sve će ići svojim tokom. Ipak, draga Fanny, morate priznati da niste bili tako nepripremljeni za postavljeno pitanje kako to vaš rođak zamišlja. Nije moguće da niste o toj temi baš nimalo mislili ili nagađali što bi se moglo dogoditi. Morali ste opaziti da vam se on na sve moguće načine nastoji svidjeti. Zar vam nije bio odan na plesu? Ali još i prije plesa... ogrlica! Oh, primili ste je upravo onako kako je i trebalo. Bili ste suzdržljivi kako se samo poželjeti moglo. Izvrsno se toga sjećam.

— Hoćete, dakle, kazati da je vaš brat znao već prije za ogrlicu? O, gospodice Crawford, to nije bilo pošteno.

— Znao za nju? Pa, sve je to bilo njegovo djelo, on je sve smislio. Stidim se što vam moram reći da mi to uopće nije palo na pamet, ali sam vrlo rado za dobrobit vas oboje postupila prema njegovu prijedlogu.

— Neću kazati — odvratila Fanny — da se već tada nisam donekle bojala da je tako, jer je u vašem pogledu bilo nečega što me plašilo... ali ne odmah... u početku nisam posumnjala... zaista, zaista nisam. To je istina kao što je istina da ovdje sjedim. A da sam to slutila, ništa me ne bi moglo natjerati da primim ogrlicu. Što se tiče ponašanja vašeg brata, ja sam svakako opazila da je ono drukčije prema meni. Zamijetila sam to nedavno, možda prije dva do tri tjedna, ali sam smatrala da to ne znači ništa. Pripisala sam to, naprosto, njegovu načinu ophođenja i bila sam vrlo daleko od pomisli, a i želje, da on o meni misli bilo što ozbiljno. Ja sam vrlo dobro vidjela, gospođice Crawford, što se ljetos i jesenas događalo između njega i nekih članova ove obitelji. Šutjela sam, ali nisam bila slijepa. Htjela ili ne htjela, uočila sam da gospodin Crawford dopušta sebi udvaranje koje ne znači ništa.

— Ah! To ne mogu poreći. On je katkad previše očijukao i vodio vrlo malo računa o pustoši koju može stvoriti u srcu mladih djevojaka. Često sam ga korila zbog toga, ali to mu je jedina mana; osim toga, može se reći i da vrlo malo mladih djevojaka ima srce o kojem treba voditi računa. Međutim, Fanny, pomislite na slavu kad uz sebe privežete nekoga na koga su mnoge pucale, kad steknete moć da naplatite dugove ženskog roda. Ah, uvjerena sam da odbijanje takve pobjede nije svojstveno ženskoj naravi.

Fanny zatrese glavom.

— Ne mogu lijepo misliti o čovjeku — reče — koji se poigrava osjećajima bilo koje žene. Tu često može biti više patnji nego što to može zamisliti kakav promatrač sa strane.

— Ja ga ne branim. Prepuštam ga potpuno vama na milost i nemilost. Kad u Everinghamu budete uz njega, svejedno mi je koliko ćete mu lekcija čitati. No reći ću ovo: njegova mana, ta sklonost da navede djevojke da se malo zaljube u njega, nije ni upola tako opasna za sreću supruge koliko bi bila sklonost da se zaljubljuje, što nikada nije bio njegov običaj. Ja ozbiljno i iskreno vjerujem da je on vama privržen onako kako nije dosad bio još nikada nijednoj ženi, da vas voli svim srcem i da će vas voljeti gotovo uvijek, koliko je to moguće. Ako je ijedan čovjek ikada volio vječno jednu ženu, onda će, vjerujem, Henry tako voljeti vas.

Fanny nije mogla suzdržati blagi osmijeh, ali nije imala što kazati.

— Ne mogu se sjetiti da je Henry ikada bio sretniji — nastavi ubrzo Mary — nego onda kad mu je pošlo za rukom da isposluje promaknuće vašeg brata.

Tu je nedvojbeno prodrila u Fannyne osjećaje.

— O, da. To je bilo, uistinu, vrlo, vrlo lijepo od njega!

— Znam da se morao svojski potruditi, jer mi je poznato kakve je sile morao pokrenuti. Admiral se nerado trudi oko bilo čega i mrsko mu je tražiti usluge. Uostalom, ima i mnogo drugih mladica o čijim se zahtjevima treba podjednako brinuti, pa se prijateljstvo i napor koji nisu baš odlučni lako zapostave. Kako li je bez dvojbe sretan William! Kad bismo ga, barem, mogle vidjeti!

Fanny zapadne u najmućnije od svih svojih raspoloženja. Sjećanje na ono što je gospodin Crawford učinio za Williama dovelo ju je uvijek do najjačeg kolebanja glede svake odluke protiv njega, te je sjedila duboko zamišljena dok joj Mary, koja ju je najprije promatrala zadovoljno, a onda se zanjela mislima o nečem drugom, nije iznenada privukla pozornost rekavši:

— Rado bih s vama sjedila ovdje čitav dan i pričala, ali ne smijemo zaboraviti one gospođe dolje, i stoga zbogom, moja draga, moja mila, moja divna Fanny, jer iako ćemo se službeno rastati u maloj blagovaonici, moram se s vama oprostiti ovdje. Opraštam se želeći da se opet sretno sastanemo i nadajući se da će naš idući susret biti u takvim okolnostima da ćemo moći jedna drugoj otvoriti srce bez ikakva traga ili sjenke suzdržljivosti.

Te riječi popratit će vrlo, vrlo topao zagrljaj i stanovitu uzbuđenost u ponašanju.

— Vidjet ću ubrzo vašeg rođaka u Londonu. On kaže da će, po svoj prilici, uskoro doći onamo, a držim da će i Sir Thomas tijekom proljeća ići tamo. Uvjerena sam da ću se često sretati s vašim starijim rođakom, s Rushworthovima i Julijom, sa svima dakle, osim s vama. Htjela bih vas zamoliti dvije usluge, Fanny. Prva je da se dopisujemo. Morate mi pisati. Druga je da često posjećujete gospođu Grant kako bi manje osjećala moje izbjivanje.

Fanny bi bilo draže da nije barem prvu od tih usluga zatražila od nje, no nije mogla odbiti dopisivanje. Morala je prihvatiti spremnije nego što joj je razum dopuštao. Nije mogla odoljeti toliko vidljivo pokazanoj nježnosti. Po naravi je bila osobito sklona cijeniti ljubazno ponašanje, a budući da je dosad nailazila na njega vrlo rijetko, još više ju je očarala ljubaznost gospođice Crawford. Osim toga, osjećala joj se zahvalnom što je njihov razgovor u četiri oka bio kudikamo manje mučan nego što je u strahu očekivala.

Taj je razgovor prošao i ona se iz njega izvukla bez prijekora i bez otkrivanja. Njezina je tajna još i sada bila samo njezina i, dokle god to bude tako, vjerovala je da se može pomiriti sa svime drugim.

Uvečer je došlo do još jednog rastanka. Došao je Henry Crawford i sjedio neko vrijeme s njima. Kako joj raspoloženje prije toga nije bilo osobito uravnoteženo, srce joj se privremeno raznježilo prema njemu, jer se doista činilo da nešto osjeća. Nimalo nalik sebi, nije gotovo ništa progovorio. Vidjelo se da je potišten pa ga je Fanny morala žaliti, premda se nadala da ga neće više nikada vidjeti dok ne postane muž koje druge žene.

Kad je došao čas rastanka, htio joj je uhvatiti ruku i nije dopustio da mu to uskrati. Međutim, nije ništa rekao, ili ona nije barem ništa čula, a kad je otišao iz sobe bila je zadovoljna što je takav dokaz prijateljstva prošao.

Sutradan su Crawfordovi otputovali.

Kad je gospodin Crawford otišao, prvi cilj Sir Thomasa bio je da se zamijeti njegova odsutnost. Veoma se nadao da će njegova nećakinja osjetiti prazninu što nema onih pažnji za koje je, u doba kad su joj bile upućene, mislila ili umišljala sebi da su nešto loše. Iskusila je u najlaskavijem obliku što znači predstavljati nešto, stoga se nadao da će se u njoj, kad toga više ne bude i kad opet postane ništa, probuditi vrlo korisno žaljenje. Promatrao ju je očekujući... ali nije baš mogao ocijeniti s kakvim uspjehom. Nije gotovo ni znao ima li kakve razlike u njezinu sadašnjem ponašanju ili nema. Ona je uvijek bila tako blaga i povučena da nije mogao razabrati kakvi su joj osjećaji. Nije ju razumio. Osjećao je da je ne razumije, pa se stoga obratio Edmundu moleći ga da mu kaže kakvo je sada njezino stanje i je li sretna više ili manje nego prije.

Edmund nije opazio nikakve znakove žaljenja, pa je smatrao oca pomalo nerazumnim što misli da bi prva tri do četiri dana mogla imati takvo djelovanje na nju.

Edmunda je ponajviše iznenadilo što Fanny ne pokazuje vidljivije žaljenje za Crawfordovom sestrom, za tom prijateljicom i družicom koja joj je osobito mnogo značila. Čudio se što tako rijetko govori o njoj i ne priča koliko ju je pogodio taj rastanak.

Na žalost, upravo ta sestra, ta prijateljica i družica bila je sada glavni otrov koji je mutio Fannyn mir. Da je mogla vjerovati da će Maryna buduća sudbina biti odvojena od Mansfielda toliko koliko je ona odlučila da bude sudba njezina brata, da se mogla nadati kako će njezin povratak ovamo biti dalek koliko je bila sklona vjerovati da će biti njegov, uistinu bi joj bilo lako pri duši. Međutim, što se više prisjećala i što je više promatrala, sve je više smatrala kako sve ide na ruku udaji gospođice Crawford za Edmunda više nego ikada prije. Njegova je naklonost sada bila jača, a njezina manje dvojbena. Zamjerke njezinu karakteru, koje su izvirale iz njegove čestitosti, kao da su sve nestale... nitko ne bi znao reći kako. Isto su se tako prevladale njezine sumnje i kolebanja... također bez ikakva vidljivog razloga. To se moglo pripisati samo njihovoj sve većoj ljubavi. Njegovi plemeniti i njezini neplemeniti osjećaji popustiše pred ljubavlju, a takva ih ljubav mora spojiti. On mora otići u grad čim obavi neki posao u vezi s Thorntonom Laceyjem, možda za četrnaest dana. Govorio je o svom odlasku, rado je o tom pričao. Kad se jednom opet sastane s njom... Fanny je vjerovala da zna ostatak. Podjednako je izvjesno da će je zaprositi koliko i da će ona pristati na udaju. Međutim, u Mary je ostalo još toliko neplemenitih osjećaja da se Fanny činila ta mogućnost vrlo žalosnom neovisno, kako je vjerovala, o njezinoj ljubavi.

Pri njihovom posljednjem razgovoru je gospođica Crawford, usprkos nekim

simpatičnim osjećajima i velikoj ljubaznosti, ipak još bila gospođica Crawford, još je pokazivala da joj je duh zaveden i smeten i ne sluteći da je tako. Duh joj bijaše zamračen, a umišljala je sebi da je svijetao. Ona možda voli, ali ne zaslužuje Edmunda nikakvim drugim osjećajem. Fanny je vjerovala da među njima gotovo i ne postoji nikakav drugi zajednički osjećaj. Neka joj oprostite stariji muškarci što je mislila da ne postoje gotovo nikakve nade da se gospođica Crawford popravi u budućnosti i da će se Edmundova vrijednost, budući je njegov utjecaj u tom razdoblju ljubavi pridonio tako malo ispravljanju njezina rasuđivanja i sređivanju njezinih shvaćanja, na poslijetku potratiti na nju i u godinama bračnog života.

Iskustvo bi dalo veće nade svakom mladom paru u takvim okolnostima, a nepristranost ne bi naravi gospođice Crawford zanijekala onaj dio opće ženske prirode koji bi je naveo da prihvati poglede voljenog čovjeka i da ih poštuje kao svoje vlastite. No, budući da su Fannyna uvjerenja bila takva, ona je zbog njih veoma patila i nikada nije mogla o gospođici Crawford govoriti da je to ne zaboli.

Sir Thomas je, međutim, ustrajao u svojim nadama i zapažanjima smatrajući još i sada da ima pravo, na temelju svog cjelokupnog poznavanja ljudske naravi, očekivati da će na raspoloženje njegove nećakinje utjecati gubitak moći i važnosti i kako će izostanak negdašnjih znakova pažnje njezina dragana izazvati žudnju za povratkom svega toga. Ubrzo potom mogao je reći da to još ne vidi potpuno i pouzdano, a i očekivao je jednog drugog gosta čiji bi dolazak mogao sasvim dovoljno poduprijeti željeno raspoloženje. Naime, William je dobio dopuštenje da svoj desetodnevni dopust provede u Northamptonshireu i dolazio je, najsretniji od svih poručnika jer je posljednji promaknut, da im pokaže koliko je sretan i da opiše svoju odoru.

Uskoro je došao. Bio bi vrlo rado pokazao svoju odoru da mu nisu gruba pravila zabranila da se u njoj pojavi bilo gdje osim na dužnosti. Stoga je odora ostala u Portsmouthu, a Edmund je vjerovao da će sva njezina svježina i sva svježina onoga koji je nosi svakako nestati prije nego što je Fanny bude mogla vidjeti. Ta će uniforma postati znak sramote, jer što može biti nepriličnije ili nevrednije od odore poručnika koji je u tom činu proveo već godinu-dvije dana i koji vidi kako su drugi promaknuti u zapovjednike prije njega? O tom je Edmund razmišljao dok mu otac nije povjerio zamisao koja bi omogućila Fanny da ipak vidi poručnika broda "Drozd" u svoj njegovoj slavi i u drugom svjetlu.

Prema toj zamisli, ona je trebala otpratiti brata u Portsmouth i ostati nakratko sa svojom najbližom obitelji. Sir Thomasu je to u jednom od njegovih ozbiljnih razmišljanja palo na pamet kao dobro i poželjno rješenje. Međutim, prije nego što se konačno odlučio, posavjetovao se sa sinom. Edmund je sve razmotrio sa svih strana i nije uočio nikakve mane. To je samo po sebi bilo dobro i nije se moglo učiniti u pogodnijem trenutku. Nije sumnjao da bi to Fanny bilo vrlo ugodno što je bilo dovoljno Sir Thomasu da se odluči, i da neprijepornim riječima "onda će tako biti" okonča cijelu stvar. Potom se Sir Thomas povukao sa stanovitim osjećajem zadovoljstva i s nadama da će sve ispasti bolje i iznad onoga što je priopćio sinu, jer glavna pobuda zbog koje je slao Fanny iz Mansfielda nije bila gotovo ni u kakvoj vezi s potrebom da se opet vidi sa

svojim roditeljima i baš ni u kakvoj sa željom da je usreći. Nedvojbeno je želio da ona rado pođe tamo, ali je isto tako nedvojbeno priželjkivao da joj roditeljska kuća i te kako prisjedne prije nego što se završi posjet. Nadao se da će se opametiti kad bude lišena ugladenosti i udobnosti Mansfield Parka i da će je to navesti da pravednije cijeni ponuđeni joj dom koji bi za nju bio trajniji od Mansfielda, a podjednako udoban.

Bio je to plan za liječenje nećakinjina razuma koji je zasad smatrao oboljelim. Boravak od osam ili devet godina u bogatom domu gdje svega bijaše u izobilju poremetio je malo njezinu moć uspoređivanja i rasuđivanja. Očeva će je kuća naučiti, po svoj prilici, da cijeni dobre prihode, te se nadao da će do kraja života biti pametnija i sretnija zbog pokusa koji je smislio.

Da je Fanny bila imalo sklona oduševljavanju, zacijelo bi skakala od sreće kad je shvatila što je očekuje kad joj je tetak ponudio da posjeti roditelje, te braću i sestre od kojih je bila rastavljena gotovo pola svoga života i da se na dva mjeseca vrati prizorima iz svog djetinjstva, s Williamom kao zaštitnikom i suputnikom. Spoznala je da će Williama vidati do posljednjeg časa njegova boravka na kopnu. Da je ikada bila sklona eksplozijama radosti, to bi se moralo dogoditi tada jer je bila radosna, no njezina je sreća pripadala među one mirne, duboke, od kojih se nadima srce. Premda nikada osobito razgovorljiva, uvijek je bila posebno sklona šutnji baš onda kad su joj osjećaji bili najjači. Privremeno je mogla samo zahvaliti i prihvatiti ponudu. Poslije, kad je shvatila mogućnosti uživanja što su se tako iznenada otvorile pred njom, mogla je opširnije pričati Williamu i Edmundu o onom što osjeća. Pa ipak, još je bilo nježnosti koje se nisu mogle zaodjenuti riječima. Sjećanje na sva njezina najranija zadovoljstva, na patnje koje je podnijela kad je od njih bila otrgnuta, preplavilo ju je s obnovljenom snagom te joj se činilo da će ponovni boravak kod kuće zaliječiti sve rane koje su se otada pojavile zbog razdvojenosti. Biti u središtu takva kruga, voljena od tolikih, i to voljena od svih više nego ikada prije, osjećati nježnost bez straha ili susprezanja; osjećati se ravnom onima oko sebe, biti na miru od ikakva spomena Crawfordovih, sigurna od pogleda koje bi mogla protumačiti kao prijekor zbog njih. O takvim se mogućnostima misli s ljubavlju koja se može tek upola priznati.

I onda Edmund... odvojenost od njega dva mjeseca, a možda joj dopuste da ostane i tri mjeseca... zacijelo će joj biti korisna. Daleko od njega, zaklonjena od njegovih pogleda i zaštićena od neprestane razdražljivosti zbog poznavanja njegova srca i pokušaja da izbjegne povjerljivost, moći će se prikladno urazumiti. Moći će misliti kako je u Londonu i kako ondje sve priprema, a pritom neće biti nesretna. Ono što bi u Mansfieldu teško podnijela, postat će u Portsmouthu sitna nevolja.

Jedino joj je smetala sumnja da tetki Bertram neće biti ugodno bez nje. Nije bila od koristi nikome drugom, ali njoj je mogla nedostajati toliko da nije htjela ni misliti o tom. Taj je dio plana uistinu bio najteži za Sir Thomasa, i jedino ga je on mogao svladati.

Ali, on je bio gospodar u Mansfield Parku. Kad bi doista odlučio učiniti neki potez, uvijek bi ga i ostvario. Sada je pomoću dugih priča na tu temu, objašnjavajući i zadržavajući se poduže na Fannynoj dužnosti da privremeno obiđe svoju obitelj, nagovorio svoju ženu da je pusti da ode. Postigao je to više zahvaljujući njezinoj

poslušnosti nego svojim argumentima, jer je ledi Bertram bila uvjerena uglavnom samo u to da Sir Thomas misli kako Fanny treba ići i da ona stoga mora otići. U tišini svoje sobe za oblačenje prepuštena nepristranim vlastitim mislima, bez utjecaja njegovih čudnih tvrdnji, nije mogla priznati bilo kakvu potrebu da Fanny ode k ocu i majci koji su tako dugo mogli biti bez nje, dok je njoj i te kako bila potrebna. A što se tiče zaključka da joj neće nedostajati, što je gospođa Norris nastojala pošto-poto dokazati razgovorima, ona se odlučno protivila priznati nešto takvo.

Sir Thomas se pozivao na njezin razum, savjest i dostojanstvo. On je to nazvao žrtvom i kao takvu je tražio od njezine dobrote i samosvladavanja. No gospođa Norris ju je htjela uvjeriti kako se bez Fanny može biti vrlo lako (budući da je bila spremna žrtvovati sve svoje vrijeme ako se to zatraži) i da Fanny, ukratko, ne može biti nikomu potrebna niti nedostajati.

— Možda je tako, sestro — bilo je sve što je ledi Bertram odgovorila. — Vjerujem da ste potpuno u pravu, ali ja sam čvrsto uvjerena da će mi ona veoma nedostajati.

Sljedeći je korak bila uspostava veze s Portsmouthom. Fanny je pisala nudeći se da dođe u goste, a odgovor njezine majke, iako kratak, bio je tako ljubazan. Nekoliko jednostavnih redaka iskazalo je tako prirodnu materinsku radost zbog izgleda da će ponovno vidjeti svoje dijete, da su se učvrstile sve nade njezine kćeri u sreću što će biti s njom, uvjerivši je da će sada naći srdačnu i nježnu prijateljicu u mami koja prije nije, bez dvojbe, pokazivala nikakve vidljive znakove ljubavi prema njoj. No Fanny je lako mogla pretpostaviti da je za to bila kriva ona osobno ili njezina mašta. Vjerojatno je sama odalečila njezinu ljubav nemoćnošću i razdražljivošću svoje plahe naravi ili je bila nerazumna zahtijevajući od nje više nježnosti nego što ju je itko među njima tolikima zasluživao. No sada, kad bolje zna pomoći i popustiti i kad joj mati više ne može biti zauzeta neprestanim poslovima u kući punoj male djece, bit će dokolice i sklonosti svim udobnostima pa će one uskoro biti ono što majka i kći trebaju biti jedna drugoj.

William je zbog tog plana bio sretan gotovo koliko i njegova sestra. Za njega će biti najveći užitak ako bude ondje do posljednjeg trena prije njegovog otisnuća na more i ako je, možda, zatekne još ondje kad se vrati sa svoje prve plovidbe. Osim toga, veoma je želio da vidi "Drozd" prije nego isplovi iz luke ("Drozd" je, bez sumnje, bio najljepša šalupa u mornarici). Bilo je i nekih novih uređaja u brodogradilištu koje joj je želio pokazati.

Nije se ustručavao dodati kako će njezin boravak kod kuće veoma koristiti svima.

— Ne znam zašto je tomu tako — reče on — no čini se da nam je u očevoj kući potrebno malo tvog lijepog ponašanja i tvoje urednosti. U kući je uvijek nered. Ti ćeš to popraviti, uvjeren sam. Reći ćeš majci kako bi sve trebalo biti, bit ćeš vrlo korisna za Susan, poučavat ćeš Betsey, a dječaci će te zavoljeti i slušati. Kako će sve biti dobro i ugodno!

U doba kad je stigao odgovor gospođe Price, ostalo je još samo nekoliko dana za boravak u Mansfieldu. Mladi su putnici tijekom jednog od tih dana bili prilično uznemireni zbog svog putovanja jer, kad se počelo govoriti o načinu kako će putovati i kad je gospođa Norris uvidjela da su sva njezina nastojanja da svaku uštedi novac

uzaludna i da će usprkos njezinim željama i natuknicama o jeftinijem prijevoznom sredstvu, oni ipak putovati diližansom, te kad je vidjela kako Sir Thomas uistinu da je Williamu novac za put, palo joj je na um da će u kolima biti mjesta i za trećega, pa ju je iznenada obuzela žarka želja da i ona pođe s njima — da ode vidjeti svoju jadnu sestru Price. Priopćila im je svoje misli. Mora im reći da se gotovo odlučila poći s tom mladeži, to bi za nju bilo veliko zadovoljstvo. Svoju jadnu sestru Price nije vidjela već više od dvadeset godina, a za to dvoje mladih bila bi velika pomoć na putu kad bi ih ona, kao starija glava, vodila. Osim toga, neumoljivo joj se nametala misao da bi se jednoj sestri Price činilo kako nije nimalo lijepo od nje što nije iskoristila takvu priliku.

William i Fanny se zgroziše zbog takva prijedloga.

Sav bi užitak na njihovu lijepom putu smjesta propao. Tužno su se gledali. Njihova je neizvjesnost trajala sat-dva. Nitko se nije umiješao niti da ohrabri gospođu Norris, niti da je odvрати. Bilo joj je prepušteno da sama odluči o tom i sve se, na neizmjernu radost njezina nećaka i nećakinje, završilo tako što se prisjetila kako Mansfield Park ne bi sada mogao nikako bez nje, kako je suviše potrebna Sir Thomasu i ledi Bertram da bi sebi mogla dopustiti da ih ostavi makar samo tjedan dana i kako stoga mora svako drugo zadovoljstvo žrtvovati zadovoljstvu da im bude od koristi.

Zapravo palo joj je na pamet da bi, iako bi besplatno putovala do Portsmoutha, teško mogla izbjeći plaćanje putnih troškova na povratku. Tako je svoju jadnu sestru Price prepustila razočaranju što propušta takvu priliku te je, možda, započelo novih dvadeset godina njihove razdvojenosti.

Fannyn je odlazak u Portsmouth utjecao na Edmundove planove. I on je, kao i njegova tetka, morao ponešto žrtvovati za Mansfield Park. Namjeravao je otprilike u to vrijeme otići u London ali nije mogao ostaviti oca i majku baš onda kad odlaze i svi ostali koji su im potrebni da bi se ugodno osjećali, pa je teška srca odgodio za tjedan ili dva to putovanje od kojeg je očekivao da će mu zauvijek učvrstiti sreću.

Spomenuo je to Fanny. Ona je već znala toliko da je sada morala saznati sve. To bijaše bit još jednog povjerljivog razgovora o gospođici Crawford. Bilo joj je još teže jer je osjećala da se posljednji put spominje među njima ime gospođice Crawford sa stanovitim ostacima slobode. Poslije je on još jedanput nešto natuknuo o njoj. Ledi Bertram je na večer govorila nećakinji da joj piše uskoro i često, te je obećala da će joj marljivo odgovarati, a Edmund je potom u pogodnom trenutku dodao šapatom: — I ja ću ti pisati, Fanny, kad budem mogao javiti štogod važno, kad te budem mogao izvijestiti o nečemu što bi vjerojatno rado čula, a što nećeš moći čuti ni od koga drugog. — Da i nije bila načistu sa značenjem njegovih riječi dok ga je slušala, rumenilo njegova lica kad ga je pogledala, govorilo bi dovoljno jasno.

Mora se za to pismo pripremiti. Tko bi mislio da će se tako bojati Edmundova pisma! Osjeti da još nije prošla kroz sve faze razmišljanja i osjećaja koje u ovom promjenljivom svijetu izazivaju tijek vremena i promjene okolnosti. Nije još upoznala sve mijene ljudske duše.

Jadna Fanny! Iako je išla dragovoljno i rado, ipak je posljednje večeri u Mansfield Parku morala biti nesretna. Srce joj se na rastanku sasvim predalo tuzi. Oči su se punile

suzama zbog svake sobe u kući, a još više zbog svakog njezina voljenog stanovnika. Priljubila se uz tetku jer će joj ona nedostajati; poljubila je tetkovu ruku i prigušeno zajecala jer mu nije učinila po volji. Što se tiče Edmunda, nije mogla ni govoriti, ni gledati, ni misliti, kad je kucnuo posljednji trenutak rastanka i tek kad je prošao, znala je da se on od nje oprostio s bratskom ljubavlju.

Sve se to odigralo na večer, jer je na put trebalo krenuti rano ujutro i kad se malo, suženo društvo sastalo za doručkom, o Williamu i Fanny govorilo se kao o putnicima koji su već dobrano poodmakli.

balkandownload | Janja

Novost putovanja i sreća što je s Williamom ubrzo su prirodno djelovale na Fannyno raspoloženje. Mansfield Park je ostao daleko iza njih, a kad su završili prvi dio puta i kad su trebali napustiti Sir Thomasovu kočiju, mogla se vedra lica oprostiti od starog kočijaša i po njemu poslati tople pozdrave.

Ugodnu razgovoru brata i sestre nije bilo kraja. Williamovoj vedroj naravi sve je bilo povod za zabavu, te je bio pun nestašnosti i šale između ozbiljnijih tema koje su se sve završavale, ako nisu počinjale, pohvalama “Drozdu”, nagađanjem o njegovim zadacima, planovima o bitci s nekom jačom silom, zbog koje će (ako zapovjednik ne bude mogao obavljati svoju dužnost — a William nije bio osobito milosrdan prema njemu) ubrzo dobiti viši čin, ili razmišljanjem o novcu koji će im se u Engleskoj velikodušno podijeliti za ratni plijen, a svakako bi ga trebalo biti toliko da se može udobno namjestiti kućica u kojoj će on i Fanny zajedno provesti cijeli srednji i kasniji dio svog života.

Fannynne se brige glede gospodina Crawforda nisu spominjale u njihovu razgovoru. William je znao što se dogodilo i od srca je žalio što su sestrini osjećaji tako hladni prema čovjeku kojeg on mora smatrati najboljim na svijetu. Međutim, bio je u dobi kad je mladić cijelim bićem sklon ljubavi, pa je nije mogao osuđivati. Znajući kakve su joj želje u tom pogledu, nije ju htio ražalostiti ni najmanjom natuknicom.

Imala je razloga vjerovati kako je gospodin Crawford još nije zaboravio. Dobila je nekoliko pisama od njegove sestre tijekom triju tjedana od kako su otišli iz Mansfielda, i u svakom je pismu bilo nekoliko njegovih redaka, toplih i odlučnih kao što su bile i njegove riječi. To je dopisivanje bilo baš onako neugodno kako se Fanny bojala da će biti. Stil pisanja gospođice Crawford, živahan i srdačan, bio je već sam po sebi zlo, bez obzira na činjenicu što je tako bila prisiljena čitati iz pera njezina brata, jer se Edmund nikako ne bi smirio dok mu ona ne bi pročitala ono glavno iz pisma. Zatim je morala slušati kako se divi njezinu izražavanju i jačini njezine privrženosti. U svakom je pismu bilo uistinu toliko poruka, natuknica, uspomena, toliko Mansfielda općenito, da je Fanny morala zaključiti kako je to namijenjeno upravo njemu. Prisiljena na takvu ulogu, primorana na dopisivanje koje je otkrivalo udvaranje čovjeka kojeg nije voljela i koje ju je obvezivalo da potpomaže ljubav voljenog čovjeka, ljubav kojoj se protivi, bila je u okrutnom i ponižavajućem položaju. Nadala se da gospođica Crawford neće, kad ona više ne bude pod istim krovom s Edmundom, imati dovoljno jakih pobuda koje će nadvladati trud oko pisanja i da će njihovo dopisivanje u Portsmouthu postupno sasvim prestati.

Obuzeta takvim mislima, među tisućama drugih, Fanny je nastavila put sigurno,

vedro i brzo, koliko se to moglo razumno očekivati u mjesecu punom blata kao što je veljača. Ušli su u Oxford, ali je ona samo u prolazu mogla vidjeti Edmundovu školu i nisu se zaustavili nigdje dok nisu stigli u Newbury gdje je jedan dobar obrok koji je bio ujedno ručak i večera završio radosti i napore toga dana.

Sutradan su opet krenuli rano; putovali su normalno, bez ikakvih događaja i zastoja, te stigoše u blizinu Portsmoutha još za dana, tako da je Fanny mogla gledati oko sebe i čuditi se novim građevinama. Prijeđoše preko pokretnog mosta i uđoše u grad. Upravo se počeo spuštati suton kad su, prema uputama Williamova snažnog glasa, uz tandrkanje, ušli u jednu usku ulicu koja se odvaja od glavne i zaustavili se pred vratima kućice u kojoj je sada stanovao gospodin Price.

Fanny je bila sva uzbuđena i ustreptala, puna nade i zebnje. Čim su stali, pred njih je izišla neuredna sluškinja, kojoj kao da je bilo više stalo do toga da im kaže što ima novo nego da im pomogne, te je odmah započela: — “Droz” je isplovio iz luke, gospodine, i jedan je časnik bio ovdje da... — Uto je prekinje jedan lijep visok dječak od jedanaest godina koji je izletio iz kuće, odgurnuo sluškinju i viknuo dok je William otvarao vrata kočije:

— Stigao si baš na vrijeme. Čekamo te već pola sata. “Droz” je jutros isplovio iz luke. Vidio sam ga. Lijepo ga je bilo gledati. Misle da će za dan-dva dobiti naređenje za polazak. Gospodin Campbell je bio ovdje u četiri sata i raspitivao se o tebi: dobio je jedan čamac s “Drozda” i vraća se njime u šest, pa se nadao da ćeš stići ovamo na vrijeme da pođeš s njim.

Dva-tri pogleda upućena Fanny dok joj je William pomagao da izađe iz kola bijahu sva svjesna pažnja koju joj je taj brat poklonio, ali se nije odupro njezinim poljupcima, premda je još bio sasvim zauzet otkrivanjem daljnjih pojedinosti o odlasku “Drozda” iz luke, za što je opravdano bio vrlo zainteresiran jer je upravo tada trebao i on započeti svoju pomorsku karijeru na istom brodu.

U sljedećem se trenutku Fanny našla u uskom hodniku kojim se ulazilo u kuću, zatim u zagrljaju majke koja ju je dočekala s izrazom istinske dobrote i s crtama lica koje je Fanny voljela još više jer su je podsjećale na tetku Bertram. Tu su bile i njezine dvije sestre: Susan, lijepo građena četrnaestogodišnjakinja, i Betsey, najmlađa u obitelji, djevojčica od pet godina... obje su se na svoj način razveselile što je vide, premda način kako su je dočekale nije pokazivao njihovo ponašanje baš u najljepšem svjetlu. Međutim, Fanny nije bilo potrebno njihovo lijepo ponašanje. Ako je samo budu voljele, bit će zadovoljna.

Potom su je odveli u gostinsku sobu, tako malenu da je najprije pomislila kako je to samo prostorija kroz koju se prolazi u neku bolju odaju, te je za tren stajala čekajući da je pozovu da pođe dalje. No, kad je vidjela da nema nikakvih drugih vrata i prema nekim znakovima zaključila da se tu živi, sabrala se, prekorila samu sebe zbog takvih misli i rastužila se zbog bojazni da ih je tkogod naslutio. Međutim, njezina majka nije mogla ostati tu toliko da bi išta posumnjala. Ponovno je otišla na kućna vrata kako bi se pozdravila s Williamom.

— Oh, dragi moj Williame, kako se veselim što te vidim. No jesi li čuo za “Drozda”?

Već je isplovio iz luke, tri dana ranije nego što smo mislili, pa ne znam što da radim sa Samovim stvarima, one neće biti spremne na vrijeme, jer brod može dobiti naređenje da krene već sutra. To me veoma iznenadilo. Sada moraš i ti poći za Spithead. Campbell je bio ovdje, ozbiljno zabrinut za tebe, i što ćemo sada? Mislila sam da ću provesti s tobom vrlo ugodnu večer, a sada se eto, sve sručilo na mene.

Sin joj odgovori vedro, govoreći da će se sve završiti dobro i šaleći se na račun neugodne činjenice da mora hitno otići.

— Nema dvojbe da bi mi bilo mnogo milije da je brod ostao u luci, tako da mogu na miru provesti s vama još neko vrijeme, no budući da je čamac u pristaništu, bolje je da odmah krenem, jer druge mi nema. Gdje se “Drozd” usidrio u Spitheadu? Blizu Canopusa? Nije važno. Fanny sjedi u gostinskoj sobi, pa zašto bismo mi stajali u hodniku? Hajdemo, majko, nisi još gotovo ni pogledala svoju dragu Fanny.

Oboje udoše u sobu, te gospođa Price poljubivši opet srdačno kćer i spomenuvši kako je porasla, počne sa sasvim prirodnom zabrinutošću misliti o umoru i potrebama putnika.

— Jadnici! Zacijelo ste oboje vrlo umorni! Dakle, što želite? Već sam pomislila da nećete nikada stići. Betsey i ja smo proteklih pola sata stalno gledale kad ćete naići. Kad ste jeli? Što biste htjeli sada pojesti? Nisam znala hoćete li nakon putovanja biti raspoloženi za komadić mesa ili samo za šalicu čaja, inače bih vam već pripremila nešto. Sada se bojim da će Campbell doći ovamo prije nego što bih vam stigla pripremiti odrezak, a nemamo mesara u blizini. Vrlo je nezgodno kad nema mesara u ulici u kojoj stanuješ. Bolje nam je bilo u onoj kući gdje smo prije stanovali. Možda biste htjeli najprije popiti malo čaja.

Oboje rekoše kako bi im to najbolje odgovaralo.

— Onda Betsey, drago dijete, otrči u kuhinju i pogledaj je li Rebecca pristavila vodu, te joj reci neka odmah donese posuđe za čaj. Htjela bih da popravimo zvonce... no Betsey mi dobro dođe kad god hoću poručiti nešto sluškinji.

Betsey žurno ode, ponosno želeći pokazati svoje sposobnosti pred svojom otmjenom novom sestrom.

— O, Bože — nastavi majka — kako nam vatra slabo gori, a zacijelo ste se vas dvoje smrznuli. Privuci stolac, draga moja. Nemam pojma što je Rebecca radila. Znam da sam joj još prije pola sata rekla neka donese ugljena. Susan, ti si trebala pripaziti na vatru.

— Ja sam bila gore na katu, mama, i selila svoje stvari — reče Susan braneći se smionim glasom koji je iznenadio Fanny. — Znaš da si maloprije odlučila dati Fanny i meni onu drugu sobu, a nisam mogla nagovoriti Rebeccu da mi pomogne.

Daljnju su raspravu osujetili razni drugi neodgodivi poslovi; najprije je došao kočijaš naplatiti svoju uslugu; zatim je nastala prepirka između Sama i Rebece oko toga kako treba gore odnijeti putni kovčeg njihove sestre, koji je on htio nositi na svoj način. Na posljertku je u sobu ušao gospodin Price glavom, a prije toga se čuo njegov glas kad je uz nekakvu psovku gurnuo nogom sinov kovčeg i kćerkinu kutiju za šešire u hodniku, te viknuo neka mu se donese svijeća. Međutim, svijeću nije dobio, pa je ušao u sobu.

Ne znajući ni sama baš točno što osjeća, Fanny se digla kako bi se pozdravila s

njim, ali je ponovno sjela vidjevši da je on ne zamjećuje u sumraku i da i ne misli na nju. Pošto se prijateljski rukovao sa sinom, progovorio je odmah živahno:

— Dobro došao kući, sine. Veselim se što te vidim. Jesi li čuo novost? “Drozd” je jutros isplovio iz luke. Težak je život, vidiš. Bome, stigao si u posljednji tren. Doktor je bio ovdje i pitao za tebe: on ima jedan od čamaca i oko šest će krenuti za Spithead, pa ti je bolje da pođeš s njim. Bio sam kod Turnera da vidim što je s tvojim odijelom, sve će biti gotovo. Ne bih se čudio ako biste sutra dobili naredbu za polazak, no ne možete jedriti dok je ovakav vjetar ako budete plovili prema zapadu, a kapetan Walsh misli da ćete nedvojbeno krenuti na zapad sa “Slonom”. Bome, to bi mi bilo drago. Međutim, stari Scholey reče maloprije kako misli da će vas najprije poslati u Texel. Neka, neka, mi smo spremni što god se dogodilo. No ti si, tako mi Boga, mnogo izgubio što nisi jutros bio ovdje i vidio “Drozda” kad je izlazio iz luke! Ja to ne bih propustio ni za tisuću funti. Stari se Scholey svratio ovamo u doba doručka i obavijestio nas da je brod dignuo sidro i da će isploviti. Skočio sam na noge i u dva koraka stigao do terase. Ako je ikada neka ljepotica plovila morem, onda je to ta lađa. Eno, sada je usidrena u Spitheadu i svatko bi u Engleskoj rekao da je to ratni brod s dvadeset osam topova. Danas sam po podne proveo dva sata na terasi gledajući ga. Usidren je blizu “Endimiona”, između njega i “Kleopatre”, okrenut prema istoku.

— Aha! — uzvikne William. — Baš tako bih ga i ja postavio. To je najbolje mjesto na spitheadskom sidrištu. No ovdje je sestra, gospodine, evo naše Fanny — reče on okrenuvši se, te je povede prema njemu. — Tako je mračno da je i ne vidite.

Priznavši da ju je potpuno zaboravio gospodin Price je sada primi i, srdačno je zagrlivši, napomene da je porasla i da je sada odrasla djevojka, te reče kako smatra da će joj uskoro trebati muž. Nakon toga se činilo da će je opet zaboraviti.

Fanny ponovno sjedne na svoje mjesto, ražalošćena što on tako govori i što vonja na alkohol, a on je i dalje govorio samo sinu i to samo o “Drozdu”, premda je William, iako zainteresiran za tu temu, pokušao nekoliko puta skrenuti očeve misli na Fanny i na njezinu dugu odsutnost i dugo putovanje.

Kad su još neko vrijeme tako sjedili, dobiše svijeću, ali kako od čaja još nije bilo ni traga ni glasa niti je, prema Betseynim izvještajima iz kuhinje, bilo mnogo nade da će ga uopće dobiti u dogledno vrijeme, William se odluči presvući i odmah se pripremiti za ukrcaj na brod, tako da poslije može na miru popiti čaj.

Kad je on izišao utrčase u sobu dva dječaka rumenih obraza, dronjavi i prljavi, jedan od osam, a drugi od devet godina, dolazeći ravno iz škole. Hitali su vidjeti sestru i kazati joj da je “Drozd” isplovio iz luke; bili su to Charles i Tom. Charles se rodio nakon Fannyna odlaska, ali je ona često pomagala majci oko Toma dok je još bio beba, te se sada veoma radovala što ga opet vidi. Nježno je poljubila obojicu, ali je Toma htjela zadržati kraj sebe, pokušavajući pronaći crte dojenčeta koje je voljela i pričala mu i kojem je bila draža od svih drugih. Međutim, Toma nije zanimalo nešto takvo; on je došao kući ne zato da stoji i da sluša priče, nego da trči po kući i da galami. Oba su se dječaka ubrzo otrgnula od nje i lupala vratima gostinske sobe sve dok je nisu zaboljele sljepoočice.

Sada je već vidjela sve koji bijahu kod kuće; ostala su još samo dva brata između nje i Susan. Jedan od njih bijaše činovnik u nekoj javnoj ustanovi u Londonu, a drugi je bio dočasnik na brodu koji je prevezio robu za Indiju. No, iako je *vidjela* već sve članove obitelji, nije još *čula* svu buku koju oni mogu podići. Tijekom sljedećih četvrt sata čula je mnogo više. William je ubrzo vikao s odmorišta na prvom katu i dozivao majku i Rebeccu. Uzrujavao se zbog nečega što je ondje ostavio, a što više nije mogao pronaći. Zagubio se neki ključ, Betsey je optužena da se dokopala njegove nove kape, a na prsluku odore nije se promijenilo nešto sitno, ali vrlo važno što su mu one obećale učiniti.

Gospođa Price, Rebecca i Betsey pođoše sve tri gore da bi se opravdale, govoreći u isti glas, ali ih je Rebecca ipak nadvikivala. Taj se posao morao, koliko god je moguće, obaviti što prije. William je uzalud pokušavao poslati Betsey opet dolje ili je spriječiti da mu smeta, a kako su gotovo sva vrata u kući bila otvorena, to se sve moglo jasno čuti u gostinskoj sobi, osim kad bi tu buku povremeno nadjačala još veća galama što bi je podigli Sam, Tom i Charles, natjeravajući se gore-dolje po stubama, padajući i vičući.

Fanny se zgranula. Budući da je kuća bila malena, a zidovi tanki, sve joj bijaše tako blizu da nije, kad se dodaju umor od puta i njezino uzbuđenje, gotovo znala kako će to izdržati. U samoj sobi bijaše prilično mirno jer su ubrzo, kad je Susan otišla s ostalima, unutra ostali samo ona i njezin otac. On je izvadio iz džepa novine što ih je obično posuđivao od susjeda, te se udubio u njih zaboravivši, čini se, da ona uopće postoji. Jedinu svijeću u sobi držao je između sebe i novina, i ne pomišljajući da bi ona mogla biti potrebna i Fanny, no Fanny nije imala što raditi pa joj je bilo drago što je zaklonjena od svjetla dok je sjedila obuzeta zbunjenim, isprekidanim i tužnim mislima.

Bila je kod kuće. Ali, na žalost, to nije bio onakav dom i nisu je dočekali onako kako... ona se zaustavi shvativši da je nerazumna. Odakle joj pravo da bude važna svojoj obitelji? Ona im ne može značiti ništa, odavno su je izgubili iz vida! Briga o Williamu mora biti najpreča... uvijek je tako bilo... i on ima puno pravo na to. Ipak, tko bi očekivao da će joj tako malo reći ili se raspitivati o njoj, da neće gotovo ni pitati za Mansfield? Boljelo ju je što su zaboravili Mansfield, što su zaboravili prijatelje koji su toliko učinili, drage, vrlo drage prijatelje! Međutim, ovdje je jedna tema razgovora progutala sve ostalo. Možda je tako moralo biti. Cilj "Drozdova" putovanja morao je sada biti zanimljiviji od svega ostalog. Možda će za dan-dva biti drukčije. Kriva je jedino ona. Pa ipak, pomislila je da u Mansfieldu ne bi bilo tako. Ne, u kući njezina tetka vodilo bi se računa o vremenu i godišnjem dobu, razgovor bi bio podvrgnut nekim pravilima, pazilo bi se na pristojnost i svima bi se posvetila pažnja koje ovdje nije bilo.

Misli poput ovih prekinulo je samo jedanput tijekom gotovo pola sata praskanje njezina oca, nimalo usmjereno na njihovo smirivanje. Kad su tresak i vika u hodniku postali još jači i bučniji, on je uzviknuo:

— Neka vrag nosi tu štenad! Kako urlaju! Aha, Sam je još glasniji od svih ostalih! Taj bi dečko bio pogodan za vođu palube. Hej, ti tamo! Same, začepi tu svoju prokletu kreštalicu, inače ću ti je ja začepiti.

Na tu se prijetnju, očigledno, nije nitko osvrnuo tako da Fanny, iako su za pet

minuta sva tri dječaka uletjela zajedno u sobu i posjedali, nije to mogla smatrati dokazom ničega drugog osim njihova potpunog umora u tom trenutku što se vidjelo po njihovim zažarenim licima i dahtanju, posebno zato što su se još udarali nogama i povremeno vikali ocu pred nosom.

Sljedeće je otvaranje vrata donijelo nešto bolje. Unesen je pribor za čaj, za koji je ona već počela gubiti nadu da će ga uopće vidjeti te večeri. Susan i jedna sluškinjica, čiji je loš izgled uvjerio Fanny, na njezino veliko iznenađenje, da je ono prije bila glavna služavka, donijele su sve potrebno za taj obrok. Dok je stavljala čajnik na vatru i dobacivala poglede sestri, Susan se doimala kao da ne zna bi li uživala u ugodnom likovanju što pokazuje kako je vrijedna i korisna ili bi se trebala bojati da će sestra pomisliti kako se ona ponižava takvim poslom. Bila je u kuhinji, reče ona, kako bi kazala Sally neka se požuri i pomogla joj prepržiti kruh i namazati ga maslacem... inače tko zna kad bi dobili čaj, a uvjeren je da joj sestra želi neku okrepu nakon puta.

Fanny joj bijaše vrlo zahvalna. Morala je priznati da bi joj čaj veoma prijao, pa se Susan odmah latila pripreme kao da joj je drago što će sav taj posao obaviti sama. Pokazala se vrlo sposobnom, osim što se bez potrebe malo više vrzmala i što je nekoliko puta nerazumno pokušala braću dovesti u red više nego što je mogla. Fannyn se duh osvježio koliko i tijelo, uskoro joj je u glavi i pri duši bilo lakše od te ljubaznosti koja je naišla baš u pravi čas. Susan je imala otvoren i pametan izraz lica. Sličila je Williamu, te se Fanny nadala da će mu sličiti i glede naklonosti i dobronamjernosti prema njoj.

Kad se donekle stišalo stanje, u sobu je opet došao William, a ubrzo za njim majka i Betsey. Odjeven od glave do pete u svoju poručničku odoru izgledao je u njoj još viši, još čvršći i još skladniji i, vrlo sretno se smiješeći, odmah je prišao Fanny koja ga je ustavši sa stolca za trenutak gledala nijemo i zadivljeno, a onda mu je ovila ruke oko vrata, dajući kroz jecaje oduška raznim osjećajima boli i radosti.

Uplašivši se da će se doimati nesretnom, ubrzo se sabrala. Kad je obrisala suze, mogla je zapaziti sve lijepe pojedinosti na njegovoj odjeći i diviti se dok je slušala, sve bolje raspoložena, kako se on veselo nada da će svakog dana moći provesti neko vrijeme na kopnu prije nego što odjedre, pa čak i da će ju odvesti u Spithead da vidi šalupu.

Sljedeće je uzbuđenje unio dolazak gospodina Campbella, liječnika s "Drozda", dobro odgojena mladica koji je došao po svog prijatelja. Za njega s uz nešto muke pronašao stolac, a kad je mlada služavka užurbano oprala posuđe za čaj, dobio je i šalicu i tanjurić. Nakon četvrt sata ozbiljnog razgovora među gospodom, kad je buka postala sve jača i jača, a metež sve veći i veći jer su napokon svi bili u pokretu, i odrasli i dječaci, došlo je vrijeme polaska. Sve je bilo spremno, William se oprostio i svi su otišli jer su i tri dječaka, usprkos majčinim molbama, odlučila otpratiti brata i gospodina Campbella do mola. Istodobno je otišao i gospodin Price vratiti susjedu novine.

Sada se moglo očekivati nešto nalik miru. I doista se, pošto su nagovorile Rebecca da odnese pribor za čaj i pošto je gospođa Price neko vrijeme hodala po sobi i tražila jedan rukav od košulje, koji je Betsey najzad izvukla iz neke ladice u kuhinji, malo žensko društvo smirilo i majka je, izjadavši se opet kako neće nikako moći spremi Sama pravodobno, imala napokon vremena misliti o svojoj najstarijoj kćeri i prijateljima

kod kojih je živjela.

Gledala ga je nijemo i zadičljeno

Počela je ispitivati, a već početna pitanja: “Kako moja sestra Bertram upravlja poslugom? Pronalazi li i ona teško pristojnu služinčad?” ubrzo su joj odvratila misli od Northamptonshirea i vezala ih za njezine domaće nevolje, te se sasvim zaniжела govoreći o užasnoj naravi sve posluge u Portsmouthu među kojom su obje njezine služavke, vjerovala je, baš najgore. Sve je Bertramove zaboravila dok je potanko pričala kakve sve mane ima Rebecca kojoj je štošta prigovarala i Susan, a mala Betsey još i mnogo više, i koja se doimala tako lišenom ijedne dobre osobine da je Fanny morala skromno pretpostaviti kako se majka namjerava rastati od nje čim istekne njezina godina službe.

— Njezina godina! — uzvikne gospođa Price. — Vjeruj mi, ja se nadam da ću je se riješiti prije nego što ovdje provede godinu dana, jer će to biti tek u studenom. Ovdje u Portsmouthu tako je teško s poslugom, draga moja, da je pravo čudo ako ih tkogod zadrži duže od pola godine. Ja se ne nadam da ću ikada proći dobro. Ako otpustim Rebeccu, dobit ću samo nekoga još goreg. A ne mislim da mi je baš teško ugoditi kao gospodarici. Uvjerena sam da je ovo za nju prilično lako mjesto jer joj uvijek pomaže još jedna djevojka, a i ja često obavim pola posla.

Fanny je šutjela, ali ne zato što je vjerovala da se nijednoj od tih nevolja ne može naći lijek. Dok je sada sjedila i gledala Betsey, nije mogla da ne pomisli na jednu drugu sestricu, vrlo lijepu djevojčicu, ne mnogo mlađu od Betsey, koju je tu ostavila, kad je otišla u Northamptonshire, a koja je umrla poslije nekoliko godina. U njoj je bilo nečega osobito ljupkog. Fanny ju je, u tom ranom djetinjstvu, voljela više nego Susan. Kad je vijest o njezinoj smrti napokon stigla u Mansfield, neko je vrijeme bila vrlo tužna. Dok je gledala pred sobom Betsey, opet je iskrsnuo lik male Mary, ali nije htjela ni za što na svijetu ražalostiti majku kakvom natuknicom o njoj. Kad se zagledala u nju obuzeta takvim mislima, Betsey joj je, nedaleko od nje, iznenada pružila nešto kao da joj hoće privući pogled, a u isti čas sakriti to pred Susan.

— Što to imaš, dušo? — zapita Fanny. — Daj mi pokaži.

Bio je to srebrni nož. Susan skoči na noge, tvrdeći da je nož njezin i pokuša ga oteti, ali djevojčica pobjegne pod majčino okrilje. Susan joj je sada mogla samo prigovarati, što je vrlo žustro i činila nadajući se, očigledno, da će pridobiti Fanny na svoju stranu. Vrlo je žalosno, reče ona, što ne može imati svoj vlastiti nož. To je njezin nož. Sestrica Mary ostavila ga je na samrti upravo njoj, pa ga je trebala već odavno dobiti na čuvanje. No mama joj ga nije dala i uvijek je dopuštala Betsey da ga uzme, pa će se to završiti tako što će ga Betsey pokvariti i što će ga ona dobiti, iako joj je mama obećala da neće dopustiti Betsey da ga uzima u ruke.

Fanny se neugodno iznenadi. U njoj su svi osjećaji dužnosti, časti i nježnosti bili povrijeđeni sestrinim riječima i majčnim odgovorom.

— Hajde, Susan — uzvikne gospođa Price zlovoljnim glasom — hajde, kako se možeš tako ljutiti? Uvijek se svađaš zbog tog noža. Kamo sreće da nisi tako prgava! Jadna mala Betsey, kako se Susan ljuti na tebe! No nisi ga smjela uzeti, zlato moje, kad sam te poslala da potražiš rukav u ladici. Znaš da sam ti rekla da ga ne diraš jer se Susan jako ljuti zbog toga. Drugi put ću ga morati sakriti, Betsey. Jadna Mary nije ni slutila da

će on biti takav povod razdora kad mi ga je povjerila na čuvanje, samo dva sata prije nego što je izdahnula. Jadna dušica! Mogla je govoriti tek toliko glasno da je ja čujem, i lijepo je rekla: “Daj sestri Susan moj nož, mama, kad ja budem mrtva i pokopana.” Jadno moje malo! Voljela je, Fanny, taj nož toliko, da je htjela da on leži kraj nje na krevetu tijekom bolesti. Darovala joj ga je njezina kuma, stara gospođa admirala Maxwella, samo šest tjedana prije nego što se smrtno razboljela. Jadno malo čedo! Dobro, spasila se nevolja koje su je poslije mogle snaći. Mila moja Betsey — reče ona mazeći kćer — ti nisi imala sreću da dobiješ tako dobru kumu. Tetka Norris živi predaleko da bi mogla misliti na tako malo stvorenje kao što si ti.

Fanny joj doista nije donijela od tetke Norris ništa osim poruke da se nada kako je njezino kumče dobra djevojčica i kako uspješno uči. U jednom se trenutku bilo šaptalo u mansfieldskom salonu kako bi bilo zgodno da joj se pošalje molitvenik, ali se poslije nije o tom više ništa govorilo. Ipak, gospođa Norris je, kad je došla kući, imala to na umu i uzela dva stara muževa molitvenika, ali pošto ih je razgledala, žar njezine velikodušnosti se ugasio. Učinilo joj se da je jedan od njih tiskan presitnim slovima za dječje oči, dok bi drugi bio preglomazan za dječje ruke.

Umorna i sve umornija, Fanny je zahvalno prihvatila prvi poziv da pođe u postelju. Prije nego što je Betsey prestala plakati jer joj je u sestrinu čast bilo dopušteno da bude budna samo jedan sat duže nego obično, ona je već otišla i ostavila dolje opet zbrku i galamu. Dječaci su molili prženog sira, otac je vikao neka mu donesu rum i vodu, a Rebecca nije nikad bila ondje gdje je trebala biti.

U maloj i oskudno namještenoj sobi, u kojoj će spavati sa Susan, nije bilo ničega što bi joj popravilo raspoloženje. Skućenost soba, kako na gornjem katu tako i u prizemlju, te uskoća hodnika i stubišta zapanjiše je. Ubrzo je počela s poštovanjem razmišljati o svojoj sobici u potkrovlju Mansfield Parka, koju su u toj kući smatrali premalenom da bi ikome moglo biti udobna.

Da je Sir Thomas mogao znati što je njegova nećakinja osjećala dok je pisala teti prvo pismo, ne bi gubio nadu: naime, unatoč dobrom noćnom poćinku, lijepom jutru, išćekivanju da će uskoro opet vidjeti Williama i razmjerno mirnom stanju u kući jer su Tom i Charles otišli u školu, a Sam se nekamo izgubio svojim poslom, dok je otac ljenćario kao i obićno, ipak je bilo previše pojedinosti koje su joj smetale. Da je on mogao znati samo pola od onog što je ona osjetila prije nego što je prošao prvi tjedan, pomislio bi da će je gospodin Crawford svakako dobiti i ućivao bi u vlastitoj mudrosti.

Prije nego što je završio tjedan, ona se već razočarala u svemu. Prvo, otišao je William. “Drozd” je dobio naredbu za polazak, vjetar se promijenio i on je odjedrio ćetiri dana nakon njihova dolaska u Portsmouth, a tijekom tih dana vidjela ga je samo dvaput, i to nakratko na brzinu kad je po dućnosti došao na kopno. Nije bilo slobodnog razgovora, šetnji po bedemima, posjeta brodogradilištu niti razgledavanja “Drozda”... nićega od onoga što su smislili i u što su se uzdali. U tom se pogledu iznevjerilo sve osim Williamove ljubavi. Kad je odlazio od kuće, posljednja mu je misao bila upućena njoj. Vratio se na vrata i kazao: — Pripazi na Fanny, majko. Ona je nježna i nije se navikla na tegobe kao mi ostali. Stavljam ti na dušu da paziš na Fanny.

William je otišao, a kuća u kojoj ju je ostavio bila je (Fanny to nije mogla sakriti pred sobom) gotovo u svakom pogledu prava suprotnost onom što je mogla poćeljati. Bilo je to utoćište buke, nereda i neprilićnosti. Nitko nije bio na svom mjestu, ništa se nije radilo onako kako bi trebalo. Nije mogla poćtovati roditelje onako kako je ćeljela. Što se tiće oca, nije se ni nadala nićemu osobitom, ali on je svoju obitelj zapostavljao više, navike su mu bile gore, i ponašanje grublje nego što je oćekivala. Nisu mu nedostajale sposobnosti, ali nije imao ni radoćnalosti ni znanja izvan svog zvanja. Ćitao je samo novine i mornarićka izvješća, govorio samo o brodogradilištu, o luci, o Spitheadu i Motherbanku. Psovao je i pio, bio je prljav i prost. Nije se mogla sjetiti da je ikada u njezinu djetinjstvu pokazao bilo kakvu nježnost prema njoj. Ostao joj je samo opći dojam o njegovoj neotesanosti i bućnosti. Ni sada je nije gotovo ni zamjećivao, osim kad bi mu ona poslućila za kakvu grubu šalu.

U majci se razočarala još više: tu su joj nade bile velike, a nije našla skoro ništa. Svi snovi, kojima se zavaravala da će za majku znaćiti nešto, uskoro se raspršiće. Gospoća Price nije bila neljubazna, ali njezina kći, umjesto da sve više stjeće njezinu naklonost i povjerenje, nije od nje doćivjela nikakvu ljubaznost koja bi nadmašila onu od prvog dana kad je došla. Prirodni je nagon bio ubrzo zadovoljen, a naklonost gospoće Price nije imala nikakav drugi izvor. Njezino srce i vrijeme bijahu već sasvim ispunjeni. Nije

imala ni dokolice ni ljubavi kojima bi obasula Fanny. Njoj nisu kćeri nikad bile osobito prirasle srcu. Voljela je sinove, posebno Williama, a Betsey je bila prva kći kojoj je poklanjala više pažnje. Prema njoj je bila vrlo nerazumno popustljiva. William bijaše njezina dika, Betsey njezina maza, a John, Richard, Sam, Tom i Charles dijelili su među sobom svu preostalu materinsku bržnost. Oni su joj čas zadavali muke, a čas su bili utjeha. Srce joj je bilo podijeljeno među njima, dok je njezino vrijeme pripadalo uglavnom kući i posluži. Provodila je dane u nekoj vrsti spore užurbanosti. Stalno je nešto radila, ali je uvijek kasnila i jadala se zbog toga, no nije mijenjala ništa u svom načinu rada. Željela je biti štedljiva, ali to nije znala dobro ni dosljedno provoditi. Nezadovoljna sluškinjama, a nesposobna da ih popravi, nije mogla — bilo da i je pomagala, grdila ih ili im popuštala — nikako steći njihovo poštovanje.

Što se tiče njezinih dviju sestara, gospođa Price je mnogo više sličila ledi Bertram nego gospođi Norris. Bila je organizator samo u nuždi, bez trunke sklonosti gospođe Norris prema tome i bez imalo njezine radinosti. Po naravi je bila popustljiva i nemarna kao ledi Bertram, te bi njezinim sposobnostima kudikamo više odgovaralo takvo bogatstvo i dokolica nego naponi i samoodricanje u koje je zapala svojom nerazboritom udajom. Mogla je postati dobra i ugledna žena kao ledi Bertram, a gospođa Norris bi s malim prihodom bila mnogo bolja majka devetero djece.

Štošta od toga, htjela ili ne htjela, morala je Fanny zapaziti. Možda se ustručavala upotrijebiti te riječi ali je morala pomisliti, a i pomislila je, da joj je majka pristrana, da loše rasuđuje kad je riječ o djeci, da je lijena i neuredna žena koja svoju djecu ne uči niti ih obuzdava, da joj je kuća primjer pogrešnog vođenja kućanstva i neurednosti od početka do kraja, da nema nikakvih posebnih sposobnosti, da ne zna lijepo razgovarati, da ne pokazuje nikakvu nježnost prema njoj, i ne želi je bolje upoznati, steći njezino prijateljstvo niti biti s njom više u društvu kako bi ublažila takve osjećaje.

Fanny je veoma željela biti korisnom i ne doimati se tako kao da podcjenjuje svoju kuću ili da je u bilo čemu, zbog svog drukčijeg odgoja, nesposobna ili nevoljna pridonijeti svoj obol za dobro te kuće, pa se stoga odmah prihvatila posla opremajući Sama i, radeći od ranog jutra do kasne večeri, ustrajno i vrlo brzo, postigla je toliko da je dečko najzad otpremljen na brod s više od pola svog rublja. Veselila se osjećajući da im je od koristi, ali nije mogla zamisliti kako bi se to završilo bez nje.

Koliko god Sam bio bučan i nadut, Fanny je prilično žalila za njim kad je otišao, jer je bio ujedno bistar i pametan i rado je obavljao svaki posao u gradu koji bi mu povjerili. Iako je prezirno odbijao Susanine prijekore koje mu je, same po sebi vrlo opravdane, upućivala u krivo vrijeme i s nemoćnim žarom, na njega su počele djelovati Fannyne usluge i njezino blago uvjeravanje, te je uvidjela da je s njim otišao najbolji od trojice dječaka. Tom i Charles bijahu, bar za onoliko godina koliko su bili mlađi od njega, dalje od onog doba osjećajnosti i razuma koje bi ih moglo potaknuti da se brže sprijatelje s njom i da budu manje neugodni. Njihova je sestra ubrzo izgubila nadu da će moći ikako utjecati na njih; nije ih mogla ukrotiti nikakvim besjedama za koje bi imala raspoloženja ili vremena. Svakog su se popodneva ponavljale njihove neobuzdane igre po cijeloj kući, te je vrlo brzo počela uzdisati čim bi se približio njihov redoviti subotnji odmor.

Osim toga, počela je gubiti nadu da će moći zavoljeti Betsey, to razmaženo dijete koje se naviklo misliti kako mu je abeceda najveći neprijatelj, kojem su dopuštali da boravi s poslugom koliko hoće, a koje je poslije poticano da ih tužaka. Imala je brojne dvojbe i glede Susanine naravi. Njezine neprestane prepirke s majkom, žustre svađe s Tomom i Charlesom i naprasitost prema Betsey, žalostile su Fanny toliko da se bojala kako njezina narav, iako ti ispadi nisu bili bez povoda ali vrlo uporni, mora biti daleko od dobre i od toga da joj priušti spokojnost.

Takav je bio dom koji je trebao istisnuti iz njezine svijesti Mansfield i naučiti je da o svom rođaku Edmundu misli smirenije. Naprotiv, ona nije mogla misliti ni o čemu drugom osim o Mansfieldu, o onima koje je voljela u njemu i o sretnom životu ondje. Ovdje gdje je sada živjela, sve bijaše sušta suprotnost Mansfieldu. Ugladenost, pristojnost, red, sklad i, možda iznad svega, mir i tišina u Mansfieldu padali su joj na um svakog bogovetnog sata jer je ovdje prevladavalo sve suprotno tome.

Život u neprekidnoj buci bio je za biće i narav tako nježnu i preosjetljivu kakva bijaše Fannyna, zlo koje ne bi mogli sasvim ublažiti ni mnogo veća otmjenost ili sklad. To je bilo najgore od svega. U Mansfieldu se nisu nikada čuli nikakvi svadljivi glasovi, nikakav povišen ton, nikakvo naglo praskanje, nikakav ljutit korak. Sve se obavljalo redovitim tijekom vedre središnjosti. Svakomu je pripadalo primjereno poštovanje, o svačijim se osjećajima vodilo računa. Ako bi se katkad i moglo pomisliti da tu nema dovoljno nježnosti, nju su zamjenjivali razboritost i dobar odgoj. Što se tiče malih nesporazuma, do kojih bi kadšto došlo zbog tetke Norris, oni su bili kratkotrajni, bili su nevažni — bili su poput kapi vode u oceanu, u usporedbi s neprestanom zbrkom u njezinu sadašnjem boravištu. Ovdje su svi bili bučni, svi su govorili glasno (osim možda njezine majke čiji je glas podsjećao na blagu jednoličnost glasa leđi Bertram, samo što je majčin s vremenom postao zlovoljan). Kad god bi zatrebalo nešto, to bi se tražilo vikom, a služavke bi dovikivale iz kuhinje svoje isprike. Vrata su neprestano treskala, na stubištu nije nikad bilo mira, ništa se nije radilo bez lupanja, nitko nije mirno sjedio i nitko nije mogao narediti da bude tiho dok on govori.

Uspoređujući te dvije kuće, onakve kakve su joj se činile prije isteka prvog tjedna, Fanny se našla u iskušenju da na njih primijeni čuvenu izreku doktora Johnsona o braku i celibatu i da kaže kako, premda u Mansfield Parku može biti i boli, u Portsmouthu ne može biti zadovoljstva.

Fanny je bila donekle u pravu kad je mislila da od gospođice Crawford više neće dobivati vijesti onako često kao u početku njihova dopisivanja. Maryno je sljedeće pismo stiglo nakon stanke prilično duže od one koja joj je prethodila, ali se Fanny ipak prevarila kad je očekivala da će takva stanaka biti za nju veliko olakšanje. Eto opet jedne čudne promjene u duši! Istinski se razveselila kad je dobila pismo u sadašnjem izgnanstvu iz dobrog društva, daleko od svega što ju je obično zanimalo. Pismo nekog pripadnika kruga u kojem joj je živjelo srce, napisano srdačno i donekle profinjeno, bilo joj je i te kako dobrodošlo. Gospođica Crawford se zbog ranijeg nepisanja ispričavala uobičajenim izgovorom o sve brojnim društvenim obvezama.

“Ovo pismo neće biti vrijedno čitanja”, nastavila je, “jer na kraju neće biti nikakva ljubavnog pisamca, neće biti tri do četiri vatrena retka od Vašeg najodanijeg X., jer je Henry u Norfolku. Prije deset je dana pozvan zbog poslova u Everingham, ili se možda samo pretvarao da je dobio takav poziv kako bi putovao u isto vrijeme kad i Vi. Međutim, on je ondje i, uzgred rečeno, njegovom se odsutnošću može donekle objasniti moj nemar u pisanju jer nije bilo onoga: ‘Dobro, Mary, kad ćeš pisati Fanny? Nije li vrijeme da pišeš Fanny?’ — da me na to potakne. Napokon sam se, poslije raznih pokušaja, uspjela vidjeti s Vašim rođakinjama, s dragom Julijom i najdražom gospođom Rushworth. One su me jučer našle kod kuće i sve smo se veoma razveselile što smo se opet sastale. Doimale smo se vrlo sretnima što se vidimo, a ja uistinu mislim da smo se malo i razveselile. Imale smo o koječemu pričati. Da Vam kažem kako je izgledala gospođa Rushworth kad sam joj spomenula Vaše ime? Nisam dosad mislila da ne zna vladati sobom, no jučer se nije mogla svladati onoliko koliko je bilo potrebno. Jedno s drugim, Julia je izgledala bolje od nje, pogotovo nakon razgovora o Vama. Gospođi Rushworth se više nije vratila boja u lice od trenutka kad sam vas spomenula i kad sam o vama počela govoriti kao sestra. No doći će dan kad će ona opet izgledati lijepo; imamo pozivnice za njezino prvo primanje 28. ovog mjeseca. Tada će zablistati jer će otvoriti jednu od najboljih kuća u Ulici Wimpole. Bila sam u njoj prije dvije godine kad je pripadala ledi Lascelles i sviđa mi se gotovo više od svih drugih kuća u Londonu. Gospođa Rushworth će tada, bez sumnje, osjetiti... da se poslužim prostim izrazom... da je za svoj novac dobila onoliko koliko je platila. Henry joj ne bi mogao priuštiti takvu kuću. Nadam se da će se toga sjetiti i da će biti zadovoljna, koliko može, kad se bude kretala kao kraljica u svom dvorcu, iako kralj može najbolje izgledati negdje u pozadini. Kako je ne želim zadirkivati, neću joj više

nikada nametnuti Vaše ime. Ona će se postupno otrijezniti. Sudeći prema svemu što sam čula i naslutila, barun Wildenheim se i dalje udvara Juliji, ali ne nam je li ga ona ikada ozbiljno ohrabrila. Njoj bi trebalo nešto bolje. Siromašan plemićki sin nije nikakva povoljna partija, a ja ne mogu zamisliti da u tom slučaju ima ikakve simpatije jer, ako se jadnom barunu oduzmu kićene riječi, ne ostaje mu ništa. Vaš se rođak Edmund kreće sporo, valjda su ga zadržale neke dužnosti u njegovoj župi. Možda u Thornton Laceyju ima kakva starica koju treba preobratiti. Ne bih htjela pomisliti da sam zanemarena zbog neke mlade žene. Zbogom, draga moja slatka Fanny, ovo je dugo pismo iz Londona, a vi mi napišite jedno lijepo pismo kao odgovor da razveselim Henryjeve oči kad se vrati ovamo i izvijestite me o svim hrabrim mladim kapetanima koje ste odbacili zbog njega.”

U tom je pismu bilo mnogo povoda za razmišljanje, i to uglavnom za neugodne misli, ali ju je ono ipak usprkos svoj nelagodi što ju je izazvalo u njoj, povezalo s onima koji nisu bili tu, govorilo joj o ljudima i stvarima koji je nisu nikada zanimali toliko kao sada, te bi bila sretna da je mogla pouzdano znati da će svaki tjedan dobivati po jedno takvo pismo. Jedino joj je dopisivanje s tetom Bertram bilo važnije od ovog.

Što se tiče kakva društva u Portsmouthu koje bi joj moglo barem donekle nadoknaditi nedostatke kod kuće, u krugu znanaca njezinih roditelja nije bilo nikoga tko bi je mogao makar i najmanje zadovoljiti. Nije vidjela nikoga zbog koga bi mogla poželjeti da svlada svoju plahost i povučenost. Svi su joj se muškarci činili grubima, sve žene drskima, a svi zajedno prostima. Pri upoznavanju, bilo da je riječ o starim ili novim znancima, davala je isto tako malo zadovoljstva koliko ga je i dobivala. Mlađe žene, koje su joj u početku prilazile sa stanovitim poštovanjem jer je došla iz baronetske obitelji, ubrzo bi se uvrijedile zbog onoga što su nazivale njezinom “umišljenošću” jer, budući da nije ni svirala na glasoviru ni nosila skupe bunde, nisu mogle, kad bi je malo bolje promotrine prihvatiti da je ona u bilo čemu iznad njih.

Prva ozbiljna utjeha koju je Fanny dobila za domaće nevolje, prva s kojom se njezin razum mogao sasvim složiti i koja je obećavala da će biti koliko-toliko trajna, bila je bolje upoznavanje Susan i nada da će joj biti od neke koristi. Susan se uvijek vladala ljubazno prema njoj, ali je odlučnost u njezinu općem ponašanju začudila i uznemirila Fanny, pa je tek za četrnaest dana počela shvaćati narav tako različitu od svoje. Susan je vidjela da u kući štošta ne valja, te je željela to ispraviti. Ni je bilo čudo što je četrnaestogodišnja djevojčica, koja se u svojim postupcima oslanjala samo na svoj razum bez ičije tuđe pomoći, griješila u načinu ostvarivanja tih promjena, pa je Fanny uskoro bila spremnija diviti se prirodnoj bistrini duha koji može već tako rano jasno vidjeti i strogo osuđivati pogreške u ponašanju koje su izvirale iz toga. Susan je samo postupala prema istim načelima i držala se istog sustava koji je priznavao i njezin vlastiti razum, ali bi ih se njezina tromija i popustljivija narav ustručavala braniti. Susan je pokušavala biti korisna ondje gdje bi se Fanny samo povukla i plakala. A da je Susan bila korisna, to je mogla jasno vidjeti; uočila je da bi sve, koliko god bilo loše, bilo još gore bez takvog uplitanja i zamijetila je da se majka i Betsey suzdržavaju od nekih ružnih navika i

prostaštava.

U svakoj je prepirci s majkom Susan bila, što se tiče razuma, nadmoćna no nikad nije bilo materinske nježnosti koja bi je smekšala. Slijepu ljubav, koja bi oko nje stalno širila zlo, ona nije nikada upoznala. U njoj nije bilo zahvalnosti za nježnost u prošlosti ili sadašnjosti koja bi joj omogućila da lakše podnosi ispade koje su drugi zbog nje činili.

Sve je to malo-pomalo postalo očigledno, pa je Susan postupno postala za svoju sestru predmet sažaljenja pomiješanog s poštovanjem. Međutim, Fanny nije prestala smatrati da je njezino ponašanje loše, često vrlo loše, da su joj potezi često odabrani pogrešno i da se provode u krivo vrijeme, te da se njezino držanje i govor vrlo često ne mogu opravdati, ali se nadala da se to može popraviti. Uvidjela je da je Susan poštuje i da želi da stekne dobro mišljenje o njoj. Koliko god nenavikla na to da bi mogla biti autoritet za nekoga i koliko god nenavikla na pomisao da bi ona mogla nekoga voditi ili upućivati, Fanny je ipak odlučila povremeno natuknuti štogod Susan i potruditi se, za njezino dobro, da je nauči pravilnije suditi o tome što je primjereno kome i što bi za nju osobno bilo najpametnije, a to joj je bilo usađeno zahvaljujući boljoj izobraženosti.

Njezin utjecaj, ili barem spoznaja o njemu i služenje njime, potekli su od jednog njezina dobrog djela prema Susan na koje se napokon odlučila nakon velikog kolebanja i sustezanja. Već na početku joj je palo na um da bi se malom svotom novca možda mogla zauvijek riješiti razmirica oko srebrnog noža, koja se neprestano ponavljala, pa je Fanny zahvaljujući bogatstvu kojim je sada raspolagala, jer joj je tetak na rastanku dao deset funti, mogla i željela biti velikodušna. Međutim, bila je tako nenavikla davati poklone, osim vrlo siromašnim ljudima i tako neiskusna kad je trebalo otkloniti zlo ili činiti dobro među sebi ravnima, te tako uplašena da ne stvori dojam kako se kod kuće pravi velika dama, da joj je trebalo neko vrijeme da zaključi kako ne bi bilo neprilično da daruje nešto takvo. Najzad je to i učinila. Kupila je srebrni nož za Betsey koja ga je primila vrlo oduševljeno i on joj je, budući da je bio nov, bio u svakom pogledu draži od onog drugog. Susan je opet postala potpunom vlasnicom svojega, a Betsey je velikodušno izjavila da sada, kad ima ovaj toliko ljepši nož, neće više nikada poželjeti drugi. To je djelo sasvim postiglo cilj. Jedan je povod razmirica u kući bio potpuno uklonjen. Poklonom je otvorila Susanino srce i dala joj nešto što može voljeti i čime se može zanimati. Susan je pokazala da ima istančane osjećaje: koliko god joj je bilo drago što je postala vlasnicom predmeta za koji se borila najmanje dvije godine, ipak se bojala da je sestra osuđuje i da je očekuje prijekor što se toliko borila da se morao kupiti nož radi mira u kući.

Njezina je narav bila otvorena. Priznala je svoje bojazni, osuđivala samu sebe što se tako žustro prepirala. Fanny je otada, uvidjevši pravu vrijednost njezine naravi i opazivši koliko je Susan stalo do toga da ona lijepo o njoj misli, opet počela osjećati blagodat nježnosti i nadati se da će biti od koristi duši kojoj je pomoć toliko potrebna i koja je toliko zaslužuje. Davala joj je savjete, predobre savjete da bi ih zdrav razum mogao odbiti, govorila ih je blago i obzirno kako ne bi povrijedila njezinu naglu narav i bila je sretna gledajući, nerijetko, njihov dobar učinak. Više nije ni mogao očekivati netko tko je, uočivši sve dužnosti i spremnost na poslušnost i trpeljivost, vidio isto tako i sve ono

što je moralo svakog časa vrijeđati djevojku poput Susan. Fanny se uskoro najviše čudila, ne tome što je Susan kad bi je tkogod izazvao pokazivala nepoštovanje i nestrpljivost iako je znala da to ne valja, već što ona uopće toliko zna što valja, što ima tako ispravne nazore i što je, odrasla usred nereda i zbrke, stvorila tako točno mišljenje o tome kako bi sve trebalo biti... premda nije imala rođaka Edmunda koji bi joj uputio misli u pravom smjeru ili joj učvrstio načela.

Tako započeta prisnost između njih bila je istinska dobit za obje. Sjedeći zajedno u sobi na katu, bile su manje izložene metežu u kući. Fanny je imala svoj mir, a Susan se priviknula na pomisao da nije nikakva nesreća raditi u tišini. Sjedile su bez vatre, ali na to se odricanje navikla čak i Fanny i nije joj osobito smetalo, jer ju je podsjećalo na Istočnu sobu. Bila je to jedina sličnost. Što se tiče prostora, osvjetljenja, namještaja i vidika, nije bilo ničega sličnog između tih dviju soba, te bi ona često uzdahnula sjećajući se svih svojih knjiga, kutija i raznih drugih ugodnih stvari ondje. Malo-pomalo počese te dvije djevojke provoditi gore veći dio prijedpodneva, u početku samo u radu i razgovoru, no poslije nekoliko dana postalo je sjećanje na spomenute knjige tako snažno i poticajno da je Fanny uvidjela kako se mora opet pokušati dokopati knjiga. U očevoj kući nije bilo nikakvih. No bogatstvo je raskošno i poduzetno, pa je dio njezina novca pronašao put do posudbene knjižnice. Učlanila se u tu knjižnicu zapanjena što je nešto učinila osobno, zapanjena svojim postupcima u svakom pogledu. Ona posuđuje i bira knjige! I pri tom izboru ima na umu nečiji napredak! No bilo je tako. Susan nije dosad ništa čitala, te je Fanny čeznula za tim da s njom podijeli te prve užitke i da u njoj razvije ukus za životopise i pjesništvo, u čemu je i ona uživala.

Osim toga nadala se da će, baveći se time, potisnuti neke uspomene na Mansfield koje su joj vrlo lako obuzimale um ako su joj bili zaposleni samo prsti. Posebno se u to vrijeme nadala da će je to spriječiti da misli na Edmunda u Londonu, kamo je, kako je doznala iz tetkina najnovijeg pisma, otputovao. Nije dvojila što će se sada dogoditi. Ona vijest, koju joj je obećao, visjela je kao mač nad glavom. Poštarevo kucanje na kakvim vratima u susjedstvu postajalo je za nju iz dana u dan sve strašnije, a ako bi čitanje moglo odagnati tu misao makar na pola sata, i to bi bio neki dobitak.

41

Prošlo je tjedan dana otkako se moglo pretpostaviti da je Edmund u Londonu, a Fanny nije dobila nikakve vijesti od njega. Iz njegove su se šutnje mogla izvući tri različita zaključka, između kojih su se njezine misli neprestano kolebale. Svaki od njih učinio bi joj se povremeno najvjerojatnijim. Ili je opet odgodio putovanje, ili još nije dobio priliku da nasamo razgovara s gospođicom Crawford, ili je previše sretan da bi pisao pisma!

Jednog jutra u tom razdoblju kad su od Fannyna odlaska iz Mansfielda protekla gotovo četiri tjedna (o toj je činjenici mislila svaki dan i računala vrijeme), a ona i Susan se spremale da kao obično pođu gore, zaustaviše se obje začuvši kucanje nekog posjetitelja kojeg, uvidješe odmah, nisu mogle izbjeći jer je Rebecca već žurila prema vratima (ta ju je dužnost uvijek zanimala više od bilo koje druge).

Začuo se muški glas — glas zbog kojeg je Fanny upravo počela blijedjeti, kadli je u sobu koraknuo gospodin Crawford.

Zdrav razum poput njezina uvijek će djelovati kad je to prijeko potrebno. Ustanovila je da ga je u stanju predstaviti majci podsjećajući je da je to “Williamov prijatelj”, iako prije nije mogla vjerovati da bi pred njim bila kadra izustiti ijedan slog u takvu trenutku. Donekle joj je pomogla spoznaja da njega tu znaju samo kao Williamova prijatelja. Međutim, kad ga je predstavila i kad su svi posjedali, uhvatio ju je takav strah pri pomisli do čega može dovesti njegov posjet da joj se učinilo kako će se onesvijestiti.

Dok je nastojala ostati pri sebi, njihov je gost (koji joj je najprije prišao s onim svojim uobičajenim živahnim izrazom lica) sada mudro i uviđavno odvrćao pogled od nje dajući joj vremena da se sabere, i svu je pažnju poklanjao njezinoj majci govoreći joj i slušajući je s najvećom uljudnošću i uglađenošću, a istodobno sa stanovitom prisnošću i zanimanjem, zbog čega je njegovo ponašanje bilo savršeno.

I ponašanje gospođe Price bilo je u najboljem izdanju. Oduševljena što vidi takva sinova prijatelja i obuzdana željom da se pred njim pokaže što bolje, bila je prepuna zahvalnosti, neizvještačene materinske zahvalnosti koja nije mogla biti neugodna. Gospodin Price nije bio kod kuće, pa je veoma žalila zbog toga. Fanny se upravo sabrala toliko da je pomislila kako njoj ne može biti nimalo žao. Osjećala se nelagodno iz nekoliko razloga, a vrlo ozbiljan je bio taj što se stidjela kule u kojoj ju je zatekao. Mogla se koriti zbog te slabosti, ali se to prijekorima ni je moglo otkloniti. Stidjela se, a oca bi se stidjela više od svega ostalog.

Razgovarali su o Williamu, o toj temi koje se gospođa Price nije mogla nikada zasititi, a gospodin Crawford ga je hvalio tako toplo kako je ona samo poželjeti mogla.

Činilo joj se da još nikada u životu nije vidjela tako ugodna čovjeka. Čudila se jedino što on, tako otmjen i tako simpatičan, nije došao u Portsmouth u posjet lučkom kapetanu ili zapovjedniku mjesta, niti namjerava prijeći na otok, niti hoće vidjeti brodogradilište. Ništa od svega onoga što se navikla smatrati dokazom nečije važnosti ili zabavom bogatih, nije njega dovelo u Portsmouth. Doputovao je kasno sinoć, došao je na dan-dva, odsjeo u “Kruni”, slučajno sreo dvojicu ili trojicu pomorskih časnika koje je poznavao, ali ništa od toga nije bio cilj njegova dolaska.

Kad je ispričao već sve pojedinosti, mogao je opravdano pretpostaviti da sada može pogledati Fanny i da joj može govoriti. Bila je u stanju izdržati koliko-toliko njegov pogled i čuti kako je proveo pola sata sa svojom sestrom uvečer uoči polaska iz Londona. Kazao joj je da je ona pozdravlja toplo i srdačno, ali da nije imala vremena za pisanje, te da se on smatra sretnim što je vidio Mary, makar i na pola sata, jer je u Londonu proveo nepuna četiri sata po povratku iz Norfolka prije nego što je opet krenuo na put. Zatim je dodao da je njezin rođak u Londonu, da je ondje ako je dobro razumio već nekoliko dana i da ga on osobno nije vidio, ali je Edmund dobro i svi su u Mansfieldu bili dobro kad je on krenuo odande i, najzad, navodno je trebao jučer večerati kod Fraserovih.

Fanny je staloženo slušala sve, čak i ovo što je spomenuo na kraju. Njezinoj se napaćenoj duši činilo da je olakšanje znati pouzdano istinu kakva god bila. Kroz glavu joj prodoše riječi “onda je sada već sve gotovo”, odajući svoje uzbuđenje samo blijedim rumenilom.

Pošto su još malo porazgovarali o Mansfieldu, o temi za koju je njezino zanimanje bilo najočitije, Crawford natukne kako bi bilo zgodno prošetati prije podne. Jutro je ugodno, reče on, a u to doba godine često se lijepo jutro pretvori u ružno vrijeme, pa bi bilo najpametnije za sve njih da ne odgađaju kretanje na čistom zraku. Kako takve natuknice nisu urodile plodom, ubrzo je počeo otvoreno preporučivati gospođi Price i njezinim kćerima da pođu u šetnju ne gubeći vrijeme. Sada se napokon sporazumješe. Gospođa Price nije, čini se, gotovo nikada izlazila iz kuće osim nedjeljom. Priznala je da uz tako veliku obitelj rijetko može naći vremena za šetnju. Zašto ne bi onda nagovorila kćeri da iskoriste ovakvo vrijeme, zapita on. i dopustila mu zadovoljstvo da im pravi društvo? Gospođa Price bijaše vrlo zahvalna i vrlo uslužna. Njezine su kćeri previše zatvorene u kući, odgovorila je. Portsmouth je turobno mjesto. One ne izlaze često, a ona zna da imaju nekog posla u gradu i da bi ga vrlo rado obavile. Nakon toga se Fanny, koliko god to čudno bilo — čudno, nezgodno i mučno — za deset minuta našla sa Susan i gospodinom Crawfordom vani i hodala prema glavnoj ulici.

Ubrzo se nizala bol za boli, zbrka za zbrkom, jer tek što su krenuli glavnom ulicom već su sreli oca koji nije izgledao nimalo bolje jer tog je dana bila subota. On zastane. Iako se nije doimao nipošto gospodski, Fanny ga je morala upoznati s gospodinom Crawfordom. Nije mogla imati nikakvih dvojbi kakav će dojam ostaviti na gospodina Crawforda. Osjetit će stid i gađenje. Morat će je se ubrzo odreći i izgubiti i posljednju želju za brakom s njom. Međutim, iako je ona veoma željela da se on izliječi od te ljubavi, takvo bi liječenje bilo loše gotovo koliko i bolest. Vjerujem da bi se u Ujedinjenom Kraljevstvu teško našla neka mlada gospođica koja se ne bi radije pomirila

s nesrećom da je voli pametan i prijazan mladić, nego da ga od nje odbije prostaštvo njezinih najbližih rođaka.

Fanny ga je morala upoznati

Gospodin Crawford vjerojatno nije mogao pomisliti, gledajući svog budućeg tasta, da bi mu on mogao poslužiti kao uzor za odijevanje, ali (kako je Fanny s velikim olakšanjem odmah opazila) njezin je otac bio u ponašanju prema tom vrlo uglednom strancu sasvim drugi čovjek, sasvim drukčiji gospodin Price nego kod kuće, u obitelji. Njegovo je držanje sada bilo, premda ne baš uglađeno, više nego prihvatljivo, bilo je ugodno, živahno, muževno. Njegovi su izrazi odavali nježna oca i pametna čovjeka. Jaki mu je glas zvučao sasvim dobro vani, a nije se čula ni jedna jedina psovka. Takav je bio njegov nagonski kompliment lijepom ponašanju gospodina Crawforda. Kakve god bile posljedice, Fanny je u tom trenu beskrajno odlanulo.

Uljudni razgovor njih dvojice završio se ponudom gospodina Pricea gospodinu Crawfordu da ga odvede u brodogradilište, pa je potonji želeći primiti kao osobitu ljubaznost ono što mu je ponuđeno s takvom namjerom i nadajući se da će tako provesti više vremena s Fanny, bio vrlo sklon sa zahvalnošću prihvatiti prijedlog ako se gospođice Price ne boje umora. Budući da se na neki način potvrdilo, ili prešutno zaključilo ili se barem postupilo kao da se one toga nimalo ne boje, poći će svi u brodogradilište. Da nije bilo gospodina Crawforda, gospodin Price bi smjesta bio pošao tamo ne obazirući se nimalo na poslove svojih kćeri u glavnoj ulici. Međutim, gospodin Crawford se pobrinuo da imaju vremena obići sve trgovine zbog kojih su i krenule u šetnju. To ih nije dugo zadržalo, jer je Fanny tako teško podnosila da zbog nje netko bude nestrpljiv ili da je tkogod čeka, da su, i prije nego što su gospoda stojeći kraj vrata mogla progovoriti koju riječ o najnovijim pomorskim propisima o kojima su tek povelili razgovor ili utvrditi broj brodova s tri palube koji su sada u službi, dame iz njihova društva bile već spremne nastaviti put.

Tada su se smjesta zaputili prema brodogradilištu, a ta bi šetnja (prema mišljenju gospodina Crawforda) protekla čudno da se gospodinu Priceu dopustilo da potpuno upravlja njome jer bi obje djevojke, kako je uočio, bile ostavljene da idu za njima, da drže s njima korak ako mogu ili da zaostanu, dok bi njih dvojica išli zajedno žurnim koracima. Mogao je s vremena na vrijeme ponešto popraviti, iako ne onoliko koliko je želio. Nipošto se nije htio udaljiti od njih, a na raskrižjima ili u gužvi kad bi gospodin Price samo doviknuo: "Hajde, cure... hajde, Fan... hajde, Su... čuvajte se... gledajte dobro", on bi bio posebno pažljiv prema njima.

Kad su stigli u brodogradilište, počeo se uzdati u kakvu sretnu prigodu za razgovor s Fanny, jer im je ubrzo prišao neki Priceov "brat po ljenčarenju", koji je došao nadzirati kako napreduje brodogradnja i koji se morao pokazati daleko prikladnijim za društvo od njega. Poslije nekog se vremena vidjelo da ta dvojica časnika žele zajedno prošetati i raspraviti o temama koje su ih obojicu podjednako i uvijek zanimale, dok su mladi sjedili na drvenoj građi ili na kakvu brodiću na navozu na koji bi se svi popeli da ga razgledaju. Crawfordu je baš odgovaralo što je Fanny potreban odmor. Ne bi ni sam mogao poželjeti da bude umornija ili spremnija sjesti, ali bi mogao poželjeti da tu nema njezine sestre. Pronicava djevojčica Susaninih godina bijaše najgora moguća treća osoba: kao prava suprotnost ledi Bertram željela je sve vidjeti i čuti, te se pred njom nije mogao

povesti razgovor o onom bitnom. Morao se zadovoljiti time da bude općenito ugodan i da pusti Susan da i ona sudjeluje u toj zabavi, dopuštajući sebi pokatkad koji pogled ili kakvu natuknicu upućenijoj i svjesnijoj Fanny. Najviše je pričao o Norfolku: ondje je proveo neko vrijeme i sve je postajalo važnije iz njegove sadašnje perspektive. Takav čovjek nije mogao doći ni iz kakva mjesta, ni iz kakva društva a da sa sobom ne donese štogod zabavno. On se služio i svojim putovanjima i svojim prijateljima, te se Susan zabavljala na način koji joj je bio sasvim nov. Fanny je govorio i nešto više nego što su bila puka prepričavanja o ugodnim zabavama kojima je pribivao. Otkrio joj je, očekujući njezino odobravanje, i poseban razlog zbog kojeg je uopće i išao u Norfolk u ovo doba godine kad inače ne ide tamo. Otputovao je uistinu poslovno, u vezi s obnovom ugovora o zakupu o kojem je ovisilo blagostanje jedne velike i (vjerovao je) marljive obitelji. Posumnjao je da njegov zastupnik radi nešto ispod žita, da ga hoće nahuškati protiv tih zaslužnih ljudi, pa je odlučio osobno otići tamo i potanko ispitati sve pojedinosti tog slučaja. Otišao je i učinio više dobra nego što je predvidio, bio korisniji nego što je to zamislio u svom prvobitnom planu, te je sada mogao čestitati sam sebi i osjećati kako je obavljajući dužnost pribavio svojoj duši ugodne uspomene. Upoznao se s nekim zakupnicima koje dotad nije još nikada ni vidio. Počeo je razgledavati kućice za koje dotad, premda bijahu na njegovu imanju, nije ni znao da postoje. Time je ciljao, i to dobro ciljao, na Fanny. Bilo je ugodno slušati ga dok je tako lijepo govorio. Tu je postupio onako kako je i trebao. Biti prijatelj siromašnih i potlačenih! Njoj ništa nije moglo biti draže, pa ga je upravo htjela pogledati s odobravanjem, kad je to osujetio njezin strah, jer je on dodao prenatlašteno kako se nada da će uskoro imati prijateljsku osobu, spremnu da pomogne, vođu u svakom planu za dobro ili milosrđe u Everinghamu, nekoga zbog koga će mu Everingham i sve oko njega postati miliji nego ikada prije.

Ona okrene glavu u stranu i zaželi da on tako ne govori. Bila je pripravna priznati kako on, možda, ima više dobrih osobina nego što je dosad vjerovala! Počela je smatrati mogućim da na kraju postane dobar. Međutim, nipošto joj ne odgovara niti će joj ikada odgovarati, pa ne bi smio misliti na nju.

Zamijetivši da je dovoljno govorio o Everinghamu i da bi bilo pametnije da sada priča o nečemu drugom, on prijeđe na Mansfield. Nije mogao odabrati bolje; tom je temom mogao gotovo odmah vratiti njezinu pozornost i poglede. Njoj bijaše pravi užitak slušati i govoriti o Mansfieldu. Budući da je već tako dugo bila odvojena od svih onih koji poznaju to mjesto, osjetila je u njemu glas prijatelja kad je spomenuo Mansfield i kad ju je naveo da se s ljubavlju oduševljava hvaleći ljepotu i udobnosti Mansfielda, a onda joj je iskazivanjem počasti njegovim stanovnicima omogućio da dade oduška svom srcu najtoplijim pohvalama, govoreći o svom tetku kao o utjelovljenju pameti i dobrote i o teti kao o osobi s najblažom od svih blagih naravi na svijetu.

I on osobno bio je vrlo privržen Mansfieldu i rekao je to. Nadao se da će u budućnosti provoditi mnogo, vrlo mnogo vremena ondje, ili negdje u blizini. Posebno se uzdao da će ove godine provesti ondje ljeto i jesen i da će biti sretan. Osjeća, reče, da će tako biti. Ovo ljeto i jesen neusporedivo će nadmašiti lanjske. Bit će podjednako veseli,

raznoliki i puni društva, ali u neopisivo povoljnijim okolnostima.

— Mansfield, Sotherton, Thornton Lacey — nastavi on — kakvo će društvo biti u tim kućama! A o Miholjdanu možda će se tom broju dodati i četvrta: jedna lovačka kućica u blizini svega što je meni tako drago, jer što se tiče kakva ortaštva u Thornton Laceyju, koje je Edmund Bertram jednom dobroćudno predložio, čini mi se da vidim dvije zapreke, dvije lijepe, izvrsne, neodoljive zapreke tom planu.

Fanny je time bila dvostruko ušutkana. Međutim, poslije, kad je prošao prvi trenutak, zažalila je što nije prisilila sebe da prizna kako razumije jednu polovicu onog što je htio kazati i potaknula ga da veli malo više o svojoj sestri i Edmundu. O toj je temi trebala naučiti govoriti, a njezina slabost što pred tim uzmiče bit će uskoro sasvim neoprostiva.

Kad su gospodin Price i njegov prijatelj vidjeli sve što su željeli, ili imali vremena vidjeti, ostali su bili spremni za polazak. Za vrijeme te šetnje natrag ugrabio je gospodin Crawford priliku da jednu minutu bude nasamo s Fanny i da joj kaže kako je njegov jedini posao u Portsmouthu bio da vidi nju, kako je došao ovamo na dva dana zbog nje, i samo zbog nje, jer više nije mogao izdržati potpunu odvojenost od nje. Njoj je bilo žao, uistinu vrlo žao; usprkos tim riječima i još nekima za koje bi joj bilo milije da ih nije rekao, smatrala je da se veoma popravio otkad ga je prošli put vidjela. Bio je kudikamo nježniji, susretljiviji i pažljiviji prema tuđim osjećajima nego ikada u Mansfieldu. Još nikada ga nije vidjela tako ugodnog... tako blizu toga da bude ugodan. Njegovo ponašanje prema njezinu ocu nije bilo nimalo uvredljivo, a u držanju prema Susan bijaše nečega osobito dobrog i pristojnog. Nedvojbeno se popravio. Najdraže bi joj bilo da je već prošao i sutrašnji dan, žalila je što nije došao samo na jedan dan. Ipak, to nije bilo baš tako loše kako je očekivala: njezino je zadovoljstvo zbog pričanja o Mansfieldu bilo vrlo veliko!

Prije nego su se rastali, morala mu je biti zahvalna na još jednom zadovoljstvu, i to ne malom. Njezin ga je otac zamolio neka im učini čast i ruča s njima, a Fanny je imala tek toliko vremena da se strese od užasa prije nego što je on rekao kako je spriječen jednim ranijim dogovorom. Već je pozvan na ručak i za taj i za sljedeći dan. Sreo se s nekim znancem u "Kruni" koji nije dopustio da mu to odbije, ali će ipak imati čast da ih sutra opet posjeti, i tako dalje. Tada se rastadoše. Fanny je bila sva blažena što je izbjegla takvo užasno zlo!

Da je ručao s njezinom obitelji i vidio sve njihove nedostatke, to bi bilo strašno! Rebeccino kuhanje i Rebeccino posluživanje, Betseyinu proždrljivost za stolom i trpanje svega u tanjur na što se još ni Fanny nije dovoljno naviknula, te bi joj obrok zbog toga često prisjeo. Ona je bila profinjena samo iz prirođene preosjetljivosti, a on je odrastao u školi raskoši i epikureizma.

Priceovi su sutradan upravo htjeli krenuti u crkvu kad se ponovno pojavio gospodin Crawford. Došao je ne zato da ih zadrži, nego da im se pridruži. Pozvali su ga da pođe s njima u garnizonsku kapelu, a to je upravo i on namjeravao, te tako odoše tamo zajedno.

Sada je vidio obitelj u boljem svjetlu. Priroda im je dodijelila ne baš malo ljepote, a nedjeljom im je koža bila najčistija i odjeća najbolja. Nedjelja je uvijek donosila Fanny tu utjehu, a ove ju je nedjelje osjećala više nego ikada. Njezina jadna majka nije sada izgledala onako nedostojnom da bude sestra ledi Bertram kako je inače prečesto izgledala. Fanny je često žalostila pomisao na suprotnost između njih dviju, pomisao da su okolnosti stvorile vrlo veliku razliku među njima iako priroda nije napravila gotovo nikakvu, pomisao da njezina majka, lijepa kao i ledi Bertram i nekoliko godina mlađa od nje, izgleda kudikamo iscrpljenije i uvenulije, vrlo izmučeno, neuredno, bijedno. No nedjeljom je ona bila veoma ugledna i prilično vedra gospođa Price koja je izlazila iz kuće sa svojim lijepim potomstvom ne osjećajući gotovo nimalo gorčine zbog svojih briga tijekom tjedna. Uznemirila bi se samo ako bi vidjela da je koji od njezinih sinova u nekakvoj opasnosti, ili ako bi Rebecca prošla mimo nje s cvijetom na šeširu.

U kapeli su se morali razdvojiti, ali se gospodin Crawford pobrinuo da se ne odvoji od ženskog ogranka, te je ostao uz njih i nakon mise, tako da je kao član obitelji šetao s njima po bedemima.

Gospođa Price je svake nedjelje u godini, ako bi bilo lijepo vrijeme, šetala po bedemima kamo bi otišla ravno iz crkve i tu bi ostala sve dok ne bi bilo vrijeme ručku. Na tom se mjestu viđala sa svijetom: tu je sretala svoje znanice, tu bi čula pokoju novost, razgovarala o lošim osobinama portmouthske posluge i okrijepila duh za sljedećih šest dana.

Tamo pođoše i sada. Gospodin Crawford je bio vrlo sretan što može smatrati da su gospođice Price povjerene baš njegovoj brizi. Prije nego što su tu proveli mnogo vremena... dogodilo se nekako... ne zna se kako... Fanny nije mogla vjerovati da se to zbilo... ali on je išao između njih držeći ih obje pod ruku, a ona nije znala kako da to spriječi ili prekine. Zbog toga se osjećala neko vrijeme nelagodno, ali taj dan i vidik izazivali su radost koja se morala osjetiti.

Dan bijaše neobično lijep. Bio je zapravo ožujak, ali se prema blagom zraku, toplom povjetarcu i blistavom suncu koje bi za minutu dvije zaklonili oblaci činilo kao da je travanj. Sve je izgledalo vrlo lijepo pod takvim nebom, dok su se sjenke međusobno progonile po brodovima u Spitheadu i na otoku iza njega, miješajući se s vječno

promjenljivim bojama mora na kojem je sada bila plima i koje se razigrano ljuljalo i nasrtalo na bedeme uz divan huk. Sve je to zajedno imalo toliko draži za Fanny da je postupno gotovo i zaboravila okolnosti u kojima to doživljava. Da nije bilo njegove ruke, ona bi ubrzo uvidjela da joj je ta ruka potrebna, jer joj je trebala snaga za takvu dvosatnu šetnju nakon tjedan dana nepokretnosti. Fanny je počela osjećati posljedice lišavanja uobičajenog, redovitog kretanja na zraku; zdravlje joj se pogoršalo otkako je došla u Portsmouth, pa bi, da nije bilo gospodina Crawforda i lijepog vremena, već malaksala.

Ljepota tog dana i vidika djelovala je na njega kao i na nju. Cesto bi zastali, ispunjeni istim osjećajima i dojmovima, te bi se naslonili na zidine kako bi nekoliko minuta gledali i divili se. Iako on nije bio Edmund, Fanny je morala priznati da je dovoljno osjetljiv za prirodne čari i da vrlo lijepo zna iskazati svoje divljenje. Ona bi povremeno zapala u nježno sanjarenje, a on bi to katkad iskoristio i gledao joj neopazice lice. Zaključak koji je stvorio iz tih pogleda bijaše da njezino lice, iako čarobno kao uvijek, ipak nije onako svježije kako bi trebalo biti. Rekla je da je sasvim zdrava i nije htjela da se misli drukčije, ali je on, uzevši jedno s drugim, bio uvjeren da njezin sadašnji dom ne može biti udoban i stoga za nju ne može biti pogodan, pa je počeo priželjkivati da se ona opet vrati u Mansfield gdje će njezina sreća, a i njegova jer će je moći vidati, biti mnogo veća.

— Proveli ste ovdje već mjesec dana, zar ne? — reče on.

— Ne, nije se još navršio mjesec. Sutra će biti tek četiri tjedna otkako sam otišla iz Mansfielda.

— Vi računate vrlo točno i pošteno. Ja bih to nazvao mjesecom.

— Ovamo sam stigla tek u utorak uvečer.

— A trebate ostati u gostima dva mjeseca, zar ne?

— Da. Tetak je govorio o dva mjeseca. Držim da neću ostati kraće.

— A kako ćete se vratiti onamo? Tko će doći po vas?

— Ne znam. Teta mi nije ništa pisala o tom. Možda ću ostati i duže. Možda im neće biti zgodno poslati nekoga po mene baš u vrijeme kad se navršše dva mjeseca.

Poslije kraćeg razmišljanja gospodin Crawford odgovori:

— Ja poznajem Mansfield, znam kako se ondje živi i kako se griješi prema vama. Znam da postoji opasnost da vas zaborave toliko da će se vaša udobnost žrtvovati svakoj tobožnjoj pogodnosti bilo kojeg drugog člana obitelji. Znam da vas oni mogu ovdje ostaviti tjednima ako Sir Thomas ne bude mogao sve srediti da dođe osobno ili da pošalje služavku vaše tetke po vas, a da to ne unese ni najmanju promjenu u planove koje je možda stvorio za sljedeće tromjesečje. Ne može to tako. Dva mjeseca je previše, ja mislim da vam je šest tjedana dovoljno. Na umu mi je zdravlje vaše sestre — obrati se on Susan — za koje je, držim, nepovoljno da bude zatvorena u kući ovdje u Portsmouthu. Potrebno je da stalno bude na zraku i da se kreće. Kad je budete poznali tako dobro kao ja, zacijelo ćete se složiti sa mnom da je tako i da nikada ne smije biti dugo lišena čistog zraka i slobode koju ima na selu. Dakle — obrati se on opet Fanny — ako vam ne bude dobro i ako iskrсну bilo kakve teškoće oko vašeg povratka u Mansfield prije nego što dočekate da se navršše dva mjeseca, to će se lako riješiti. Ako se osjetite

imalo slabijom ili umornijom nego obično i ako to samo javite mojoj sestri, ako joj to makar najblaže nagovijestite, ona i ja odmah ćemo doći ovamo i vratit ćemo vas u Mansfield. Zna da ćemo to rado i zadovoljno učiniti. Zna sve što ćemo u toj prigodi osjetiti.

Fanny mu zahvali, ali pokušava smijehom prijeći preko toga.

— Ja to najozbiljnije mislim — odgovori on — kao što vrlo dobro znate. I nadam se da nećete okrutno tajiti bilo kakvu mogućnost da se razbolite. Vi to doista nećete učiniti, to uistinu neće biti u vašoj moći, jer samo dok budete u svakom pismu Mary otvoreno govorili “ja sam dobro”... a ja znam da vi ne možete govoriti ni pisati ono što nije istina... samo dotle ćemo smatrati da ste zdravi.

Fanny mu je opet zahvalila, ali je bila toliko ganuta i ražalošćena da nije mogla mnogo govoriti, a nije čak bila ni načistu što bi trebala kazati. To se događalo potkraj njihove šetnje. On je bio uz njih do kraja i rastao se od njih tek pred vratima njihove kuće, kad je znao da idu na ručak, i stoga je odglumio kao da ga netko čeka negdje drugdje.

— Šteta što ste tako umorni — reče on zadržavši Fanny kad su svi ostali već ušli u kuću. — Htio bih vas ovdje ostaviti zdraviju. Mogu li išta učiniti za vas u Londonu? Gotovo bih se htio uskoro vratiti u Norfolk. Nisam zadovoljan Maddisonom. Uvjeran sam da mi on još hoće nametnuti svoju volju, ako bude mogao, i da želi jednog svog rođaka dovesti u mlin koji sam namijenio drugom čovjeku. Moram se nekako sporazumjeti s njim. Moram mu utuviti u glavu da neću dopustiti da me obmanjuje na zemljištu južno od Everinghama, a ni na sjevernom... da hoću biti gospodar na svom imanju. Nisam mu to do sada dovoljno jasno pokazao. Ne može se ni zamisliti koliko takav čovjek može nanijeti štete, kako ugledu svog poslodavca, tako i položaju siromašnih. U velikom sam iskušenju da se smjesta vratim u Norfolk i sve odmah uredim tako da se to poslije ne može mijenjati. Maddison je pametan čovjek; ne želim ga zamijeniti nekim drugim dokle god on ne pokušava zamijeniti mene. ali bi bilo glupo da me vara čovjek koji nema vjerovničko pravo da me vara, a bilo bi i više nego glupo pustiti ga da mi kao zakupnika nametne neosjetljivog i gramzivog čovjeka umjesto jednog čestitog seljaka kojem sam to već napola obećao. Zar to ne bi bilo više nego glupo? Da odem tamo? Savjetujete li mi to?

— Ja da vas savjetujem? Vi znate vrlo dobro što trebate učiniti.

— Da. Kad mi vi kažete svoje mišljenje, ja uvijek znam što trebam učiniti. Vaša je prosudba za mene pravilo o ispravnosti.

— O, ne! Ne govorite tako. Svi mi imamo u sebi boljeg vođu, ako ga hoćemo slušati, nego što nam može biti itko drugi. Zbogom. Želim vam sutra ugodno putovanje.

— Zar nema ničega što bih mogao za vas učiniti u Londonu?

— Nema, hvala vam lijepa.

— Nemate nikakvu poruku ni za koga?

— Pozdravite svoju sestru, molim vas, a kad vidite mog rođaka, mog rođaka Edmunda, htjela bih da budete tako dobri i kažete mu kako se nadam da će mi se uskoro javiti.

— Svakako. A ako bude lijen ili nemaran, ja ću mu osobno napisati ispriku.

Nije mogao reći više ništa, jer Fanny nije dopustila da je duže zadržava. Stisnuo joj je ruku, pogledao je i udaljio se. Otišao je potratiti sa svojim znancem sljedeća tri sata kako zna i umije, dok se za njihov užitak ne pripravi najbolji ručak koji se može dobiti u prvorazrednoj gostionici, a ona je odmah ušla u kuću i sjela za svoj skromni objed.

Njihova se hrana općenito veoma razlikovala. Da je mogao naslutiti čega se Fanny sve lišava u očevoj kući, ne računajući kretanje na čistom zraku, čudio bi se što ne izgleda još gore. Bila je tako nedorasla Rebeccinim pudinzima i Rebeccinu sjeckanom mesu, što su stizali na stol uvijek zajedno s poluopranim tanjurima i s neopranim vilicama i žlicama, da je vrlo često morala odustati od obroka baš onda kad je bila najgladnija i čekati do večeri kad je mogla poslati braću da joj kupe kekse i pecivo s grožđicama. Budući da su je u Mansfieldu razmazili, bilo je prekasno da očvrsne u Portsmouthu. Iako bi Sir Thomas, da je znao sve, možda pomislio da je njegova nećakinja, zbog skapavanja kako tijela tako i duše, na najboljem putu da pravednije sudi o dobrom društvu i imetku gospodina Crawforda, vjerojatno bi se plašio nastaviti svoj pokus kako ne bi od tog liječenja umrla.

Fanny je bila neraspoložena do kraja tog dana. Iako prilično uvjerena da više neće vidjeti gospodina Crawforda, nije mogla odoljeti potištenosti. Bio je to rastanak s nekim tko joj bijaše u neku ruku prijatelj i, premda se s jedne strane veselila što je otišao, ipak joj se činilo da su je sada svi napustili. Kao da se ponovno rastala od Mansfielda. Nije mogla misliti o njegovu povratku u London i o tome kako će ondje biti često s Mary i Edmundom, a da ne osjeti takvu zavist zbog koje je mrzila samu sebe.

Snuženost joj nije ublažilo ništa što se događalo oko nje. Dva ili tri očeva prijatelja provela su tu, kao i uvijek kad on ne bi bio s njima vani, dugu, vrlo dugu večer. Od šest sati do pola deset gotovo nije prestajala galama i stalno se pio grog. Bila je vrlo potištena. Među svim mislima što su joj strujale kroz glavu, najviše ju je mogla utješiti čudesna promjena nabolje u gospodinu Crawfordu. Ne uzevši u obzir okolnost da ga je vidjela u sasvim drukčijem krugu niti se pitajući koliko je dojmu pridonijelo odudaranje od te sredine, bila je čvrsto uvjerena da je on sada neusporedivo blaži i pažljiviji prema drugima nego prije. Ako je takav u malim stvarima, zar neće neizbježno biti takav i u velikima? Ako je tako zabrinut za njezino zdravlje i njezinu udobnost, tako osjećajan kakvim se sada prikazao i uistinu dojmio, zar se ne nameće zaključak da će uskoro prekinuti udvaranje koje joj je tako mučno?

Pretpostavilo se da je gospodin Crawford sutradan otputovao u London, jer ga kod Priceovih više nisu vidjeli, a za dva dana je tu činjenicu Fanny potvrdilo pismo koje je dobila od njegove sestre i koje je, zbog nečeg drugog, otvorila i čitala vrlo uznemireno i znatiželjno:

“Moram Vas obavijestiti, moja najdraža Fanny, da znam da je Henry otišao u Portsmouth da Vas vidi, da se prošle subote divno prošetao s Vama po brodogradilištu i da ste sutradan bili u drugoj šetnji po bedemima, o kojoj bi se moglo još više pričati, kad su mirisni zrak, blistavo more i Vaš nježni lik i riječi bili u najljepšem skladu i izazvali takve osjećaje koji i pri sjećanju dovode do ushićenosti. To je, koliko sam shvatila, glavno što Vam trebam kazati. On me tjera da pišem, a ja ne znam što bih Vam drugo priopćila, osim tog spomenutog posjeta Portsmouthu i tih dviju spomenutih šetnji, te njegova upoznavanja s Vašom obitelji, osobito s Vašom lijepom sestrom od petnaest godina koja je bila u Vašem društvu na bedemima i koja je, držim, tada dobila prvu pouku iz ljubavi. Nemam vremena pisati Vam mnogo ali, kad bih ga i imala, to bi bilo neumjesno, jer ovo treba biti samo poslovno pismo koje pišem zato da bih Vam poslala potrebne obavijesti, što se ne bi moglo odgoditi, a da se zbog toga ne pojavi opasnost od loših posljedica. Draga, draga moja Fanny, da ste mi ovdje, koliko bih vam pričala! Slušali biste me dok se ne biste umorili i savjetovali me dok se ne bi još više umorili. No budući da ne mogu prenijeti na papir ni stoti dio svojih brojnih misli, sasvim ću se suzdržati od toga i pustiti Vas da po volji nagađate. Nemam nikakvih vijesti za Vas. Vi ste, naravno, promućurni. Bilo bi vrlo ružno da Vam dosađujem nabrajanjem imena ljudi i zabava koji mi ispunjavaju vrijeme. Trebala sam Vam opisati prvo primanje kod Vaše rođakinje, ali sam bila prelijena, a sada je prošlo već previše vremena otada. Dovoljno je ako Vam kažem da je sve bilo kako treba, u stilu koji je zacijelo godio svim njezinim gostima, i da je ona svojom haljinom i držanjem stekla velik ugled. Moja prijateljica, gospođa Fraser, luduje za takvom kućom, a ni ja se ne bih loše osjećala u njoj. Poslije Uskrsa idem k leđi Stornaway; ona se doima vrlo raspoloženo i sretno. Držim da je lord S. veoma dobroćudan i ugodan u svom obiteljskom krugu, i više ne mislim da je onako ružan kao što sam prije mislila, bar utoliko što se mogu vidjeti i mnogo ružniji od njega. On ne bi dobro prošao uz Vašeg rođaka Edmunda. O ovom potonjem junaku što da Vam velim? Ako bih potpuno izbjegavala spomenuti njegovo ime, to bi se činilo sumnjivim. Reći ću Vam onda da smo ga vidjeli dva ili tri puta i da

je na moje ovdašnje prijatelje ostavio jak dojam svojom otmjenom pojavom. Gospođa Fraser (koja nema loš ukus) kaže da pozna tri čovjeka u Londonu koji imaju tako lijep izgled, visinu i držanje, a ja moram priznati da se nitko, tko je bio ovdje na večeri neki dan, nije mogao usporediti s njim iako nas je bilo šesnaestero u društvu. Na sreću, danas odijelo ne čini čovjeka, ali... ali... ali...

Vaša odana...

Umalo sam zaboravila (tome je kriv Edmund, na njega mislim više nego što je dobro za mene) nešto vrlo važno što Vam moram reći u svoje i Henryjevo ime: namjeravamo Vas odvesti u Northamptonshire. Draga moja djevojčice, nemojte ostati u Portsmouthu da tu izgubite svoju ljepotu. Li gadni morski vjetrovi propast su za ljepotu i zdravlje. Moja se jadna strina uvijek osjećala loše čim bi se približila moru na desetak kilometara, s to admiral naravno nikad nije vjerovao, ali ja znam da je bilo tako. Stojim na usluzi Vama i Henryju i bit ću spremna za polazak za jedan sat od trenutka kad me pozovete. Htjela bih da se to ostvari, te bismo tada putovali malo zaobilazno i pokazali Vam usput Everingham, a možda se ne biste protivili ni da prođemo kroz London gdje biste vidjeli kako iznutra izgleda kuća St. George na Hanoverskom trgu. Samo nastojte u to doba držati svog rođaka Edmunda podalje od mene; ne bih htjela pasti u iskušenje. Kakvo dugo pismo! Još samo jedna riječ. Henry, vidim, namjerava opet ići u Norfolk radi nekog posla koji Vi odobravate, ali to mu se nikako neće moći dopustiti prije sredine idućeg tjedna. Naime, nipošto ne smije otići prije 14., jer te večeri mi imamo primanje. Ne možete ni zamisliti koliko vrijedi čovjek poput Henryja u takvoj prigodi. Stoga mi morate vjerovati na riječ da je neprocjenjiv. On će posjetiti Rushworthove što mi, priznajem, nije žao jer sam pomalo radoznala, a mislim da je i on, premda to neće priznati."

To je bilo jedno od onakvih pisama preko kojih se nestrpljivo preleti pogledom, koja se zatim čitaju polako jer da ju mnogo povoda za razmišljanje i poslije kojih ostaje sve još neizvjesnije nego prije. Jedino što se iz njega moglo izvjesno zaključiti bilo je da se još nije dogodilo ništa presudno. Edmund još nije govorio. Što gospođica Crawford uistinu osjeća... kako namjerava postupiti ili kako bi mogla postupiti usprkos svojoj namjeri... znači li on za nju još i sada ono što je značio prije posljednjeg rastanka... hoće li se to njegovo značenje, ako se smanjilo, umanjiti još više ili će postati onakvo kakvo je bilo — to bijahu teme za beskrajna nagađanja, teme o kojima će misliti tog dana a i još mnogo sljedećih dana, ne dolazeći ni do kakva zaključka. Najčešće joj se vraćala misao da će se gospođica Crawford kad uvidi da je ohladnjela i da se pokolebala vrativši se londonskim navikama, na kraju pokazati ipak previše privrženom njemu da bi ga se mogla odreći. Pokušat će biti poduzetnija nego što bi joj to srce dopustilo. Oklijevat će, izazivat će, postavljat će uvjete, tražit će mnogo, ali će na posljatku pristati.

To je Fanny najčešće očekivala. Kuća u Londonu... to će, mislila je, biti sasvim nemoguće. Pa ipak, tko zna što bi sve mogla gospođica Crawford tražiti! Izgledi za njezina bratića sve više su se pogoršavali. Žena koja može govoriti o njemu, ali samo o izgledu! Kakve li nedostojne ljubavi! Izvlačiti potkrepu iz pohvala gospođe Fraser! Ona,

koja ga dobro pozna već pola godine! Fanny je se stidjela. Oni dijelovi pisma koji su se ticali samo gospodina Crawforda i nje pogađali su je neznatno u usporedbi s tim. Hoće li gospodin Crawford otići u Norfolk prije ili poslije 14., nije je se baš nimalo ticalo, premda je, uzevši sve u obzir, mislila da će on otputovati bez odgode. To što se gospođica Crawford trudi da se on sastane s gospođom Rushworth, znak je onog najgoreg u njezinu ponašanju, neotesano je i nerazborito, no Fanny se nadala da ga neće potaknuti takva sramotna radoznalost. On nije priznao da ima takve pobude, pa bi mu sestra trebala iskazati priznanje što su mu osjećaji profinjeniji od njezinih.

Primivši ovo pismo, još je nestrpljivije iščekivala sljedeće pismo iz Londona. Nekoliko je dana bila tako uznemirena zbog njega, zbog onog što se dogodilo i što bi se moglo dogoditi, da je poprilično zanemarila uobičajeno čitanje i pričanje sa Susan. Nije mogla vladati svojom pozornošću onako kako je željela. Ako se gospodin Crawford sjetio poruke koju je ona po njemu poslala bratiću, onda je vjerojatno, vrlo vjerojatno, da će joj on svakako pisati. To bi bilo sasvim u skladu s njegovom uobičajenom ljubaznošću. Dok se nije oslobodila te misli i dok ona nije postupno izgubila svoju snagu, jer tijekom sljedećih triju ili četiriju dana nije stiglo nikakvo pismo, Fanny je bila vrlo nemirna i zabrinuta.

Napokon je došlo nešto slično staloženosti. Mora se pomiriti s neizvjesnošću i ne smije dopustiti da je ona iscrpi i onesposobi. Nešto je učinilo vrijeme, nešto malo više njezin napor, te se opet počela brinuti o Susan i ponovno se zainteresirala za to.

Susan ju je voljela sve više i, premda nije imala onih ranih užitaka u knjigama koji su kod Fanny bili vrlo jaki i premda je po naravi bila mnogo manje sklona baviti se poslovima sjedečki ili stjecanjem znanja samo znanja radi, toliko je željela stvoriti dojam da nije neznalica pa je bistrog uma bila vrlo pozorna, dobra i zahvalna učenica. Fanny bijaše za nju utjelovljenje mudrosti. Njezina objašnjenja i napomene bijahu najvažniji dodatak svakog ogleđa ili poglavlja iz povijesti. Ono što bi joj Fanny rekla o minulim vremenima zadržalo bi joj se u svijesti više nego Goldsmithove stranice. Sestri je iskazivala laskavo priznanje time što je njezinu stilu davala prednost pred stilom bilo kojeg napisanog teksta. Nedostajala joj je navika čitanja iz djetinjstva.

Međutim, njihov se razgovor nije ipak uvijek vrtio oko tako uzvišenih tema kao što su povijest ili etika. I druge su teme dolazile na svoje, a među nevažnijima nijedna se nije tako često vraćala, niti se tako dugo zadržavala, kao Mansfield Park, opis njegovih stanovnika, njihova ponašanja, zabava i načina života u Mansfield Parku. Imajući prirođenu sklonost prema svemu otmjenom i dobro uređenom, Susan je rado slušala, a Fanny nije mogla odoljeti želji da nadugo i naširoko priča o tako omiljenoj temi. Nadala se da to nije loše. Doduše, nakon nekog se vremena činilo da je Susanino golemo divljenje svemu što se govorilo ili zbivalo u tetkovoju kući i njezina ozbiljna želja da ode u Northamptonshire gotovo okrivljuju jer je izazvala snove koji se ne mogu ostvariti.

Jadna Susan nije bila skoro nimalo prilagođenija životu u roditeljskoj kući negoli njezina starija sestra, a kad ju je Fanny sasvim shvatila, počela je misliti kako će, kad dođe vrijeme da se oslobodi Portsmoutha, njezina sreća biti istinski pomućena što ostavlja Susan iza sebe. Sve više i više je žalila što će djevojka, koja bi mogla postići

mnogo, ostati u takvim rukama. Kad bi postojale nade da bi mogla imati vlastiti dom u koji bi je mogla pozvati, kakva bi to sreća bila! Da je mogla gospodinu Crawfordu uzvratiti ljubav, vjerojatnost da on ne bi zamjerio takvu potezu najviše bi pridonijela njezinoj osobnoj sreći. Smatrala ga je uistinu dobrodušnim i mogla je zamisliti kako bi on s velikim zadovoljstvom prihvatio takvu zamisao.

balkandownload | Janja

Sedam tjedana od ukupno dva mjeseca već je malone isteklo kad je Fanny dospjelo u ruke Edmundovo pismo, odavno očekivano. Kad ga je otvorila i vidjela kako je dugačko, pripremila se za potanki opis sreće i obilje ljubavi i pohvala o sretnom biću koje sada gospodari njegovom sudbinom. U pismu je pisalo ovo:

“Mansfield Park

Draga moja Fanny,

oprosti što Ti nisam već prije pisao. Crawford mi je rekao da želiš da Ti se javim, ali sam uvidio da Ti ne mogu pisati iz Londona i uvjerio sam se da ćeš razumjeti moju šutnju. Da sam Ti mogao poslati nekoliko sretnih redaka, ne bih to propustio, no nešto takvo nije bilo u mojoj moći. Vratio sam se u Mansfield manje siguran nego što sam bio kad sam iz njega otišao. Moje su nade mnogo slabije. Ti to, vjerojatno, već znaš. Budući da Te gospođica Crawford veoma voli, sasvim je prirodno da će Ti reći o svojim osjećajima dovoljno da možeš prilično jasno naslutiti moje. Međutim, ipak me nitko neće spriječiti da Ti kažem ono što želim. Njezino i moje povjerenje u Tebe ne moraju se sukobiti. Ja ništa ne pitam. Ima nečeg umirujućeg u pomisli da nas oboje imamo istu prijateljicu i da smo, kakva god nesretna razmimoilaženja u mišljenjima postojala među nama, ujedinjeni u ljubavi prema Tebi. Za mene će biti utjeha da Ti kažem kakvo je sada stanje i kakvi su moji sadašnji planovi, ako se može reći da uopće imam neke planove. Vratio sam se ovamo u subotu. Proveo sam tri tjedna u Londonu i viđao sam je (za London) vrlo često. Fraser ovi su mi iskazivali svu pažnju koja se razumno mogla očekivati. Usuđujem se kazati kako nisam bio razborit kad sam se nadao da ću se ondje moći s njom viđati i razgovarati barem približno kao u Mansfieldu. No razlog je više u njezinu ponašanju nego u rijetkim susretima. Da je bila drukčija kad sam je vidio, ne bih se žalio, ali se ona već od početka promijenila. Njezin se doček toliko razlikovao od onog čemu sam se nadao da sam umalo odlučio smjesta otputovati iz Londona. Nije potrebno da Ti pričam pojedinosti. Ti znaš slabu stranu njezine naravi, pa možeš razmisliti kakvi su me osjećaji i riječi mučili. Ona je bila dobro raspoložena i okružena onima koji su davali svu moguću potporu svoje nerazboritosti njezinu preživahnom duhu. Ne sviđa mi se gospođa Fraser. Ona je tašta žena bez srca koja se udala isključivo iz računice i koja, iako očigledno nesretna u braku, ne pripisu je svoje razočaranje vlastitim pogreškama, nego okolnosti što je, unatoč svemu, manje bogata od mnogih svojih znanica, a osobito od svoje sestre, ledi Stornaway, te odlučno podupire sve koristoljubivo i častoljubno, samo ako je to

dovoljno koristoljubivo i dovoljno častohlepno. Ja smatram njezino prijateljstvo s tim dvjema sestrama najvećom nesrećom u njezinu i svom životu. One je godinama vode na stranputicu. Kad bi se barem mogla odvojiti od njih! Katkad ne gubim nadu u to jer mi se čini da naklonost postoji samo s njihove strane. One nju veoma vole, no ja sam uvjeren da ona njih ne voli tako kao Tebe. Kad razmišljam o njezinoj velikoj privrženosti Tebi i općenito o njezinu razboritom, čestitom sestrinskom ponašanju, onda se ona doima kao sasvim druga osoba, sposobna za sve što je plemenito i spreman sam sebe okriviti da prestrogo shvaćam njezinu živahnu narav. Ne mogu je se odreći, Fanny. Ona je jedina na svijetu o kojoj bih ikada mogao misliti kao o svojoj ženi. Kad ne bih vjerovao da joj je donekle stalo do mene, ja to naravno ne bih rekao, ali vjerujem u to. Uvjeren sam da je i ona načistu tko joj je najdraži. Nisam ljubomoran ni na koga. Ljubomoran sam na utjecaj otmjenog društva u cjelini. Bojim se navika bogatog svijeta. Njezini prohtjevi ne premašuju ono što joj njezin vlastiti imetak može osigurati, ali su veći od onog što bismo, s našim društvenim prihodima, nas dvoje mogli sebi priuštiti. Međutim, i tu postoji stanovita utjeha. Lakše bi mi bilo da je izgubim zato što nisam dovoljno bogat nego zato što sam svećenik. To bi samo dokazalo da njezina ljubav nije dorasla žrtvama koje ja zapravo gotovo i nemam pravo tražiti. Ako me ona odbije to bi, mislim, bio pošten razlog. Njezine predrasude, vjerujem, nisu više onako jake kao prije. Govorim Ti svoje misli, draga Fanny, baš onako kako mi se javljaju; možda su katkad proturječne, ali ovo neće zbog toga biti manje vjerna slika mog duševnog stanja. Kad sam već počeo, zadovoljstvo mi je kazati Ti sve što osjećam. Ja je se ne mogu odreći. Povezani ovako kako smo već sada i kako ćemo, nadam se, biti i ubuduće kad bih se odrekao Mary, to bi za mene značilo odreći se društva nekih osoba koje su mi najdraže i izgnati sebe upravo iz onih kuća i od onih prijatelja kojima bih se inače, da me bilo što drugo tišti, obratio tražeći utjehu. Moram smatrati da bih, ako bih izgubio Mary, izgubio i Crawforda i Fanny. Da se to već dogodilo, da me odbila, nadam se da bih to znao podnijeti i umanjiti njezinu vlast nada mnom, pa bih tijekom nekoliko godina... ali ja pišem gluposti. Ako me odbije, morat ću to podnijeti. Međutim, dokle god me nije odbila, nipošto ne mogu odustati od pokušaja da je pridobijem. To je živa istina. Jedino je pitanje: kako? Koji bi način bio najbolji? Kadšto pomišljam na ponovni odlazak u London poslije Uskrsa, a kadšto mislim da bi bilo najpametnije da ne poduzimam ništa dok ona ne dođe u Mansfield. Ona još i sada govori zadovoljno o tom kako će u lipnju biti opet u Mansfieldu; no lipanj je daleko, pa vjerujem da ću joj pisati. Gotovo sam odlučio objasniti joj sve u pismu. Glavni mi je cilj da budem što prije načistu. Moje je sadašnje stanje vrlo neugodno. Jedno s drugim, mislim da će pismo svakako biti najbolji put do razjašnjenja. Moći ću joj napisati štošta što ne bih mogao reći, dat ću joj vremena za razmišljanje prije nego mi odgovori, a manje se bojim ishoda njezina razmišljanja nego kakve nagle i nepromišljene pobude — mislim da je tako. Najviše će me ugroziti njezino savjetovanje s gospođom Fraser, a ja budući da sam daleko, neću moći štititi svoje interese. Pismom se čovjek izlaže svim opasnostima savjetovanja, a kad netko nije sasvim odlučan onda ga savjetodavac može, u jednom nesretnom trenutku,

navesti na nešto zbog čega bi se poslije mogao i pokajati. Moram o tom malo promisliti. Ovo dugo pismo, ispunjeno samo mojim brigama, zamorit će čak i takva prijatelja kao što si ti. Posljednji put sam vidio Crawforda na zabavi kod Fraserovih. Sve sam zadovoljniji onim što vidim ili što čujem o njemu. Nema ni trunke kolebanja. On vrlo dobro zna što hoće i postupa sukladno svojim odlukama, što je neprocjenjiva vrlina. Kad sam vidio njega i svoju stariju sestru u istoj sobi, sjetio sam se htio ili ne htio, onog što si mi jednom rekla i priznajem da njihov susret nije bio prijateljski. Ona je jasno pokazala hladnoću. Gotovo nisu razgovarali. Vidio sam kako se on iznenađeno povlači i bilo mi je žao što se gospođa Rushworth ljuti zbog neke male nepravde učinjene nekoć gospođici Bertram. Tebe, zacijelo, zanima moje mišljenje koliko je Maria zadovoljna kao udana žena. Nema nikakvih znakova da je nesretna. Nadam se da se njih dvoje prilično dobro slažu. Dvaput sam bio na večeri kod njih u Ulici Wimpole, a mogao sam biti i češće, ali je dosadno biti s Rushworthom u svojstvu brata. Julia se, čini se, izvrsno zabavlja u Londonu. Ondje sam malo uživao, a ovdje još manje. Naše društvo nije veselo. Veoma si nam potrebna. Meni nedostaješ više nego što mogu iskazati. Majka Te najsrdacnije pozdravlja i nada se da će uskoro dobiti vijesti od Tebe. Spominje Te malone svakog sata, te mi je žao što znam da će po svoj prilici biti još tjednima bez Tebe. Otac namjerava osobno doći po Tebe, ali će se to dogoditi tek poslije Uskrsa, jer tada ima nekog posla u Londonu. Ti si sretna u Portsmouthu, nadam se, no ne smiješ odlaziti tamo svake godine. Htio bih da si kod kuće kako bih mogao čuti tvoje mišljenje o Thornton Laceyju. Nemam baš mnogo volje za neko veće preuređivanje ondje dok ne budem znao hoće li on ikada imati gospodaricu. Mislim da ću svakako pisati. Grantovi su čvrsto odlučili otići u Bath; u ponedjeljak odlaze iz Mansfielda. To mi je drago. Nisam dovoljno smiren da bih bio raspoložen za bilo kakvo društvo; no čini se da se Tvoja teta smatra nesretnom što ovakva vijest ide iz mog pera umjesto iz njezina.

Vječno Tvoj, najdraža moja Fanny...”

— Neću više nikada... ne, jamačno neću više nikada poželjeti nikakvo pismo — rekla je Fanny u sebi kad je pročitala ovo. — Što drugo ona donose osim razočaranja i tuge? Tek poslije Uskrsa! Kako ću ja to podnijeti? A moja me jadna tetka spominje svakog sata!

Fanny obuzda želju da se prepusti tim mislima kako je običavala, ali je već za pola minute pomislila opet kako Sir Thomas nije dobar ni prema njezinoj tetki ni prema njoj. Što se tiče glavne teme iz pisma, tu nije bilo ničega što bi joj ublažilo nemir. Oneraspoložila se toliko da je bila gotovo nezadovoljna Edmundom i ljutila se na njega.

— Nema nikakve koristi od tog odgađanja — reče ona. — Zašto se to nije već sredilo? On je zaslijepljen i ništa mu neće otvoriti oči, ništa i ne može, kad je istina tako dugo bila uzalud pred njim. On će se oženiti njome, te će biti siromašan i nesretan. Daj, Bože, da pod njezinim utjecajem ne izgubi i čast! — Ona opet preleti pogledom po pismu. — “Ona me veoma voli!” Sve su to gluposti. Ona ne voli nikoga osim sebe i svog brata. “Prijateljice je godinama vode na stranputicu!” Isto je tako mogla ona njih

odvlačiti s pravog puta. Možda su kvarile jedna drugu, no ako te prijateljice vole mnogo više nju nego ona njih, onda je manja vjerojatnost da su joj naudile osim laskanjem. "Jedina na svijetu o kojoj on može misliti kao o svojoj ženi." U to čvrsto vjerujem. Ta će ljubav utjecati na njegov cjelokupni život. Pristala ona udati se za njega ili ga odbila, njegovo će srce uvijek pripadati njoj. "Moram smatrati da bih, ako bih izgubio Mary, izgubio i Crawforda i Fanny". Edmund, ti mene ne poznaješ. Naše se dvije obitelji neće nikada oroditi, ako se ne orode preko tebe! Oh, piši, piši mi. Svrši s tim odmah. Neka bude kraj ovoj neizvjesnosti. Odluči se, obveži se, osudi sam sebe.

Međutim, takvi su osjećaji bili preblizu srdžbi da bi mogli dugo nadahnjivati Fannyne monologe. Ubrzo je postala blaža i tužnija. Njegova iskrena naklonost, njegove lijepe riječi i povjerljivo ponašanje duboko su je ganuli. On je bio samo predobar prema svima. To je pismo, ukratko, bilo takvo da bi za njega dala sve na svijetu i nije ga mogla dovoljno cijeniti. Tako se to završilo.

Tko god se naviknuo pisati pisma iako nema bogzna što kazati, a tu pripada veći dio ženskog roda, mora suosjećati s ledi Bertram i smatrati da nije imala sreće kad je tako važna vijest iz Mansfielda, kao što je bio taj pouzdani podatak da će Grantovi otići u Bath, stigla baš u vrijeme kad je ona nije mogla iskoristiti, i priznat će da joj je bilo vrlo teško gledati kako vijest dopada njezinu nezahvalnom sinu koji je o njoj govorio što je sažetije mogao na kraju dugačkog pisma, umjesto da se ona opširno raspričala o njoj preko cijele stranice u svom vlastitom pismu. Naime, iako se o ledi Bertram govorilo da lijepo piše pisma jer je u početku svog braka, budući da nije imala drugog posla i da se naviknula dopisivati te je stvorila pohvalan, razumljiv, opširan stil tako da joj je i bilo kakav neznatan povod bio dovoljan za pismo, bez ikakva povoda ipak nije mogla pisati. Morala je imati nešto o čemu će se raspisati, makar i nećakinji. Kako će u vrlo bliskoj budućnosti izgubiti sve blagodatni simptoma kostobolje doktora Granta i prijepodnevnih posjeta gospođe Grant, vrlo ju je teško pogodilo što joj je uskraćena jedna od posljednjih prilika da se njima posluži za pisma.

Međutim, sudbina joj je pripremila bogatu naknadu za to. Kucnuo je sretan trenutak za ledi Bertram. Nekoliko dana nakon Edmundova pisma, Fanny je dobila od tetke pismo koje je počinjalo ovako:

*"Draga moja Fanny,
uzimam pero da Ti priopćim jednu vrlo uznemirujuću vijest, koja će Te, bez
sumnje, jako zabrinuti."*

Bilo je to mnogo bolje nego da je morala uzeti pero kako bije upoznala sa svim pojedinostima puta na koji su Grantovi namjeravali krenuti, jer je ova sadašnja vijest bila takva da se moglo očekivati da će joj pero biti zaposleno danima. Naime, posrijedi bijaše ništa manje nego opasna bolest njezina starijeg sina, o kojoj im je stigla hitna obavijest prije nekoliko sati.

Tom je s nekim mladićima otišao iz Londona u Newmarket, gdje je poslije jednog pada, kojem nije posvetio potrebnu pozornost, i poslije mnogo pića, dobio groznicu.

Kad se društvo razišlo, on je, budući da se nije mogao kretati, ostao u kući jednog od tih mladića prepušten udobnostima bolesti i samoće, te samo njezi posluge. Umjesto da se ubrzo oporavi toliko da može poći za svojim prijateljima, kako se bio ponadao, njegova se bolest znatno pogoršala i nije prošlo mnogo vremena kad se osjetio toliko bolesnim da je bio spreman, kao i njegov liječnik, hitno poslati pismo u Mansfield.

“Ta nas je žalosna vijest, kao što možeš i zamisliti”, napomenula je ledi Bertram kad ju je uglavnom ispričala, “veoma uznemirila te smo htjeli ili ne htjeli, vrlo zabrinuti i uplašeni za jednog bolesnika za čije stanje Sir Thomas strahuje da bi moglo biti vrlo kritično, a Edmund ljubazno predlaže da odmah ode k bratu i njeguje ga, no mogu, na sreću, dodati da me Sir Thomas neće napustiti u ovoj nevolji, jer bi to za mene bilo preteško. Nama će, u našem malom krugu, veoma nedostajati Edmund, ali ja vjerujem i nadam se da će on jednog bolesnika zateći u manje zabrinjavajućem stanju nego što mi u strahu pretpostavljamo i da će ga uskoro moći dovesti u Mansfield, kao što Sir Thomas predlaže i što smatra u svakom pogledu najboljim, a ja se tješim da će jadni patnik uskoro biti sposoban putovati bez velikih teškoća ili povreda. Kako ja, draga moja Fanny, nimalo ne sumnjam u Tvoje osjećaje prema nama u ovim žalosnim okolnostima, pisat ću Ti opet vrlo skoro.”

Fannyni su osjećaji u toj prilici bili svakako kudikamo topliji i istinitiji od stila kojim je pisala njezina teta. Iskreno je suosjećala sa svima njima. Tom se opasno razbolio, Edmund ga je otišao njegovati, a žalosno je malo društvo ostalo u Mansfieldu... te su joj misli potisnule sve druge, ili gotovo sve druge brige. Uspjela je pronaći dovoljno sebičnosti da se zapita je li Edmund pisao gospođici Crawford prije nego što je stigao taj poziv, ali se kod nje nije dugo zadržavao nijedan osjećaj koji nije bio čista ljubav i nesebična zabrinutost. Tetka je nije zanemarila; pisala je i pisala; javljala da često dobivaju vijesti od Edmunda, pa je te vijesti redovito prenosila Fanny u istom nejasnom stilu i u istoj zbrci uzdanja, nada i bojazni što su se nizali i nasumce izazivali jedni druge. To je bilo nekakvo glumljenje straha. Patnje koje ledi Bertram nije vidjela imale su malenu moć nad njezinom maštom, te je vrlo smireno pisala o uzbuđenju, o brizi i jadnim bolesnicima dokle god nije Tom uistinu doveden u Mansfield i dok nije svojim vlastitim očima vidjela koliko se promijenio. Onda je pismo, koje je već pripremila za Fanny, dovršila u drukčijem stilu jezikom istinskih osjećaja i uznemirenosti. Sada je pisala onako kako bi govorila.

“On je upravo stigao, draga moja Fanny, i odveli su ga gore na kat, a ja sam se vidjevši ga, zaprepastila toliko da ne znam što da radim. Uvjerena sam da se vrlo teško razbolio. Jadni Tom! Jako sam žalosna i uplašena zbog njega, a i Sir Thomas. Kako bi mi bilo drago da si Ti ovdje i da me tješiš! Međutim, Sir Thomas se nada da će mu sutra biti bolje i veli da ne smijemo smetnuti s uma da se umorio na putu.”

Prava zabrinutost što se sada probudila u materinskim grudima nije brzo prošla.

Tomova velika nestrpljivost da se preseli u Mansfield i spoznaja o udobnostima koje ima u svojoj kući i obitelji, a o kojima je vrlo malo mislio dok je bio sasvim zdrav, vjerojatno su utjecale na to da ga prerano prevezu kući, te se po povratku vratila groznica i tjedan dana je bio u stanju koje je zabrinjavalo više nego ikada. Svi su se ozbiljno uplašili. Ledi Bertram je svaki dan pisala o svom strahu nećakinji, za koju se sada moglo reći da živi od pisama i da cijelo vrijeme provodi pateći zbog današnjeg pisma i iščekujući sutrašnje. Iako nije bila osobito sklona svom starijem bratiću, zbog svog je dobrog srca mislila da ne bi mogla biti bez njega, a zabrinutost se još povećala zbog čistoće njezinih načela dok je razmišljala kako je njegov život dosad, čini se, bio malo koristan, s malo samoodricanja.

U toj joj je prilici, kao i u drugima običnijima, Susan bila jedina drugarica i slušateljica. Bila je uvijek spremna slušati i suosjećati. Nitko se drugi nije mogao zainteresirati za tako daleku nevolju kao što je bolest u rodbini udaljenoj više od stotinu kilometara. To nije mogla ni gospođa Price, osim što bi postavila dva-tri kratka pitanja kad bi vidjela kćer s pismom u ruci i što bi pokatkad mirno napomenula: — Mojoj je jednoj sestri Bertram, zacijelo, vrlo teško.

Budući da su bile tako dugo razdvojene i u tako različitim položajima, njihovo se krvno srodstvo svelo gotovo na ništicu. Njihova se veza, nekoć smirena kao i njihove naravi, sada pretvorila samo u puku riječ. Gospođa je Price činila za ledi Bertram baš onoliko koliko bi ledi Bertram činila za gospođu Price. Troje ili četvero Priceovih moglo je nestati iz redova živih, i to bilo tko između njih ili svi, osim Fanny i Williama, a da ledi Bertram gotovo i ne bi mislila o tom; ili bi, možda, s usana gospođe Norris prihvatila isprazne riječi kako je velika sreća i blagodat za njezinu jednu dragu sestru Price što su tako dobro zbrinuti.

45

Otprilike tjedan dana nakon povratka u Mansfield prošla je neposredna opasnost za Toma i njegovo je stanje proglašeno toliko dobrim koliko je bilo potrebno da se njegova majka sasvim smiri. Sada već navikla gledati ga u izmučenom i nemoćnom stanju, slušajući samo ono što je bilo najbolje i ne misleći nikada dalje od onog što bi čula, nesklona uzrujavanju i nesposobna shvatiti nagovještaje, ledi Bertram je bila najpogodnije stvorenje na svijetu za male liječničke laži. Groznica je bila pobijedena; budući da je on bolovao od groznice, sada će naravno uskoro ozdraviti. Ledi Bertram nije mogla očekivati ništa manje, a i Fanny se uljuljkivala u tu tetkinu sigurnost dok nije dobila Edmundovo pisamce, napisano baš zato da bi joj bolje objasnio bratovo stanje i upoznao je s bojazni koju je njemu i ocu spomenuo liječnik glede nekih znakova tuberkuloze, a koja je čini se uzimala sve više maha poslije prestanka groznice.

Smatrali su kako je najbolje da se ledi Bertram ne muči brigama koje će se, treba se nadati, pokazati neutemeljenima; međutim, nije bilo razloga da Fanny ne dozna istinu. Bojali su se za njegova pluća.

Samo nekoliko Edmundovih redaka bilo je dovoljno da joj prikažu bolesnika i bolesničku sobu u jasnijem i jačem svjetlu nego što su to mogli postići svi listovi ledi Bertram. U kući nije bilo gotovo nikoga tko ne bi, na osnovi vlastitog zapažanja, opisao sve to bolje od nje niti bilo koga tko nije bar pokatkad pomogao njezinu sinu više od nje. Ona nije mogla učiniti ništa drugo osim da se tiho ušulja u njegovu sobu i da ga gleda. No, kad je on bio u stanju govoriti, slušati nečije pričanje ili čitanje na glas, onda mu je najdraže bilo Edmundovo društvo. Tetka ga je uznemirivala svojom brižnošću, a Sir Thomas nije znao prilagoditi teme za razgovor ili svoj glas razini njegove razdražljivosti i slabosti. Edmund bijaše najbolji za sve. Fanny ga je svakako zamišljala takvim i morala je uvidjeti da ga cijeni još više otkako se pokazao kao čovjek koji njeguje, sokoli i uveseljava svog napaćenog brata. Tu nije bila potrebna pomoć samo zbog slabosti poslije nedavne bolesti. Tomu su, kako je sada saznala, bili veoma oštećeni i živci. Njegova je potištenost bila prevelika da bi se smirila ili nestala, a njezina je mašta dodala tomu i duh koji treba pravilno usmjeriti.

Obitelj Bertramovih nije bila sušičava, pa je Fanny u pogledu svog rođaka bila sklonija nadi negoli strahu, osim kad bi pomislila na gospođicu Crawford. Imala je dojam da je gospođica Crawford dijete sreće, a za njezinu bi sebičnost i taštinu bila sreća ako bi Edmund ostao jedini sin.

Ni u bolesničkoj sobi nije sretna Mary bila zaboravljena. U Edmundovu je pismu postojao ovaj postskriptum:

“U vezi s onim što sam Ti prošli put pisao, započeo sam već pismo kad sam morao otputovati zbog Tomove bolesti, ali sam se sada predomislio i bojim ju se prepustiti utjecaju njezinih prijatelja. Kad se Tom oporavi, otići ću tamo.”

Takvo je bilo stanje u Mansfieldu i potrajalo je gotovo bez ikakve promjene do Uskrsa. Poneki redak što bi ga Edmund katkad dodao majčinu pismu bio je dovoljan da Fanny bude obaviještena o zbivanjima. Tom se oporavljao zabrinjavajuće sporo.

Te je godine stigao Uskrs osobito kasno, što je Fanny vrlo žalosno zapazila čim je doznala kako nema nade da će otići iz Portsmoutha dok ne prođe blagdan. Stigao je, a ona nije još čula ništa o svom povratku, ništa čak ni o odlasku u London koji se trebao dogoditi prije povratka kući. Teta je često pisala kako je se zaželjela, ali joj tetak, o kojem je sve ovisilo, nije poslao nikakvu vijest ni poruku. Pretpostavljala je da on još ne može ostaviti sina, no ta je odgoda bila za nju mučna i strašna. Približavao se kraj travnja. Uskoro će se navršiti gotovo tri mjeseca, umjesto dva, otkako je odvojena od svih njih i provodi dane u nekoj vrsti pokore. Voljela ih je toliko da se nadala kako će je oni sasvim razumjeti. Pa ipak, tko zna kad će imati vremena pomisliti na nju ili doći po nju?

Njezina želja, nestrpljivost i čežnja da bude s njima bijahu takve da su je stalno podsjećale na Cowperov “Tirocinium”. “S kakvom žarkom željom ona žudi za svojim domom”, bilo joj je uvijek na umu kao najvjerniji opis žudnje koja, vjerovala je, ne može biti jača ni u srcu kakva đaćića.

Dolazeći u Portsmouth, rado ga je nazivala svojim domom i govorila je s ljubavlju kako ide kući. Riječ “dom” bijaše joj tada vrlo draga, a draga joj je bila i sada, samo se morala primijeniti na Mansfield. Ondje je sada bio dom. Portsmouth je bio Portsmouth, a Mansfield je bio dom. To dvoje je odavno rasporedila tako u svojim skrivenim mislima, te joj je velika utjeha bila spoznaja da i teta govori isto tako. “Moram reći da veoma žalim što nisi kod kuće u ove teške dane, koji moju duševnu snagu dovode u veliko iskušenje. Vjerujem i nadam se, i iskreno želim, da više nikada ne izbivaš tako dugo iz kuće”, bile su za nju najljepše rečenice. No time se naslađivala u tajnosti. Obzirna prema roditeljima, pazila je da ne oda kako više voli tetkovu kuću. Uvijek bi govorila: “Kad se vratim u Northamptonshire” ili “Kad se vratim u Mansfield, učinit ću to i to.” Dugo je bilo tako, ali je na poslijetku čežnja ojačala i nadvladala opreznost, pa je uhvatila sebe kako priča što će raditi kad ode kući, prije nego što je bila toga svjesna. Ukorila je sebe, pocrvenjela i plašljivo pogledala oca i majku. Suvišno se uznemirila. Oni nisu ničime pokazali da su nezadovoljni, čak ni da su je čuli. Nisu osjećali baš nikakvu ljubomoru prema Mansfieldu. Slobodno je mogla poželjeti da bude ondje kao i ovdje.

Fanny je žalila što će propustiti sva proljetna zadovoljstva. Prije nije ni znala kakve užitke gubi ako ožujak i travanj provede u gradu. Nije znala koliko uživa u nicanju i bujanju zelenila. Koliko je živosti, tjelesne i duševne, osjećala kad bi promatrala razvoj tog godišnjeg doba koje je, usprkos svojoj ćudljivosti, uvijek divno i kad bi gledala njegovu sve veću ljepotu počevši od prvih cvjetova u najtoplijim lijehama tetina vrta, pa do listanja u tetkovim nasadima i do veličanstvenosti njegovih šuma! Izgubiti takva

zadovoljstva nije bilo baš nevažno, a izgubiti ih zato što živi u skučenosti i galami, što je zatvorena među četiri zida gdje je zrak loš i mirisi neugodni umjesto da bude na slobodi, okružena svježinom, miomirisima i zelenilom, bilo je kudikamo gore. No, čak su i ti povodi za žaljenje bili slabi u usporedbi s onim što je Fanny osjećala vjerujući da nedostaje svojim najboljim prijateljima i čeznući da pomogne onima kojima je potrebna!

Da je bila kod kuće, mogla je biti od koristi svima ondje. Slutila je da bi im, bez dvojbe, mogla svima pomoći u nečemu. Svakoga bi poštjednala kakve brige ili posla. Ako ne bi trebala činiti ništa drugo nego samo podupirati dobro raspoloženje tetke Bertram, čuvati je od neugodne samoće ili od još većeg zla... od društva jedne nemirne, nametljive osobe, suviše sklone preuveličavanju opasnosti kako bi sebi pridala što veću važnost, već bi njezina prisutnost kod kuće bila korisna svima. Rado je zamišljala kako bi teti mogla čitati na glas kakvu knjigu, pričati joj, nastojati joj pokazati kako je dobro sadašnje stanje i pripremati je istodobno za ono što bi moglo doći. Pomišljala je i na to koliko bi joj uštedjela hodanja gore-dolje po stubama i koliko bi poruka mogla prenijeti.

Zgranula se što Tomove sestre mogu mirno živjeti u Londonu u takvo doba tijekom cijele njegove bolesti koja je sada, s više ili manje opasnosti, trajala već nekoliko tjedana. One mogu otputovati u Mansfield kad god hoće; za njih putovanje ne može biti nikakva teškoća, pa joj stoga bijaše neshvatljivo kako se obje mogu još i sada držati podalje od roditeljske kuće. Ako gospođa Rushworth i umišlja sebi da je sprečavaju nekakve obveze, Julia svakako može otputovati iz Londona kad joj se prohtije. Sudeći prema jednom tetkinu pismu, Julia je ponudila da se vrati kući, ako je potrebno, no to je bilo sve. Očigledno joj bijaše draže ostati ondje gdje jest.

Fanny je bila sklona zaključku da London štetno djeluje na svaku časnu odanost. Dokaz za to vidjela je u gospođici Crawford, kao i u svojim sestričnama. Maryna je naklonost prema Edmundu bila časna, bila je najbolja osobina u njezinu karakteru, a i njezino prijateljstvo prema Fanny bilo je u najmanju ruku besprijeekorno. Gdje je sada ijedan od tih osjećaja? Fanny nije od nje dobila nikakvo pismo već tako dugo pa je imala razloga posumnjati u to prijateljstvo o kojem se mnogo pričalo. Već tjednima nije čula ništa o gospođici Crawford ni o svojoj rodbini u Londonu, osim preko Mansfielda. Već je počela pomišljati kako neće, možda, ni saznati je li gospodin Crawford opet otišao u Norfolk ili nije sve dok se opet ne sretne s njim i kako joj se proljetos više neće ni javiti njegova sestra, kadli je dobila sljedeće pismo koje je probudilo stare i izazvalo neke nove osjećaje:

“Oprostite mi, draga moja Fanny, što prije možete, moju dugu šutnju i ponašajte se kao da biste mi mogli oprostiti odmah. To je moja skromna molba i nada, jer ste Vi tako dobri da se nadam kako ćete sa mnom postupati bolje nego što sam zaslužila, te Vam pišem s molbom da mi smjesta odgovorite. Zanima me kakvo je stanje u Mansfield Parku, a vi mi to bez sumnje možete najbolje reći. Čovjek bi morao biti zvijer da ne suosjeća s njima u nevolji u kojoj su se našli. Sudeći prema onom što čujem, male su nade da će jadni gospodin Bertram ikada ozdraviti. U početku nisam ozbiljno shvaćala njegovu bolest. Držala sam da je on jedan od onih

ljudi oko kojih se drugi uznemiravaju bez potrebe i koji i osobno preuveličava čak i najmanji poremećaj, te sam se uglavnom brinula za one koji ga moraju njegovati. Međutim, sada se pouzdano tvrdi da mu se stanje zaista pogoršava, da su simptomi vrlo zabrinjavajući i da je bar jedan dio obitelji svjestan toga. Ako je tako, uvjerena sam da i Vi pripadate u taj dio, među one koji vide jasno. Stoga Vas molim da mi javite koliko ima istine u onom što sam čula. Nije potrebno da Vam kažem koliko ću se razveseliti ako doznam da sam pogrešno obaviještena, no takve se glasine pronose tako uporno da, priznajem, ne mogu odoljeti strepnjama. Da tako krasan mladić bude pokošen u cvijetu mladosti, to je vrlo žalosno. Jasnog će Sir Thomasa to užasno pogoditi. Doista sam vrlo uznemirena zbog toga. Fanny, vidim da se smješcate i gledate me lukavo, no dajem Vam časnu riječ da još nikada u životu nisam podmitila nijednog liječnika. Ubogi mladić! Ako on umre, na svijetu će biti dva uboga mladića manje, a ja bih tada bez straha na licu i smjelim glasom rekla svakomu da bogatstvo i ugled nisu mogli dospjeti u ruke koje bi ih više zaslužile. On se prošlog Božića budalasto prenaglio, ali to kratkotrajno zlo od nekoliko dana može se donekle popraviti. Sjaj i pozlata kriju mnoge mrlje. Sve će se svesti samo na to da će on izgubiti "esquire" iza imena. S iskrenom ljubavi kakva je moja, Fanny, može se i više progledati kroz prste. Pišite mi pivom poštom, mislite na moju zabrinutost i ne igrajte se njome. Recite mi pravu istinu, onakvu kakvu ste čuli s glavnog izvora. A sada, nemojte se stidjeti ni mojih ni svojih osjećaja. Vjerujte mi, oni su ne samo prirodni nego i filantropski i vrli. Postavljam Vašoj savjesti pitanje: ne bi li "Sir Edmund" učinio mnogo više dobra cjelokupnom imetku Bertramovih nego bilo koji drugi "Sir"? Da su Grantovi kod kuće, ne bih Vas uznemirivala, ali Vi ste sada jedini komu se mogu obratiti da saznam istinu, jer do njegovih sestara ne mogu doprijeti. Gospođa R. provela je Uskrs s Aylmerovima u Twickenhamu (što, zacijelo, već znate) odakle se još nije vratila, a Julia je kod rođaka koji žive u blizini Bedford Squarea, ali sam zaboravila kako se zovu oni i njihova ulica. Međutim, da sam se i mogla odmah obratiti jednoj od njih, ipak bih radije odabrala Vas, jer mi se čini da su one cijelo vrijeme vrlo nesklone prekinuti svoje zabave i da zatvaraju oči pred istinom. Pretpostavljam da uskršnji praznici neće za gospođu R. još dugo trajati; to su za nju, bez sumnje, pravi praznici. Aylmerovi su ljubazni ljudi, a budući da muž nije ondje s njom, ona se, bez dvojbe, stalno zabavlja. Odajem joj priznanje što ga je nagovorila da ode u Bath po svoju majku, ali kako će se ona i stara gospa slagati u istoj kući? Henry nije ovdje, pa nemam nikakvu poruku u njegovo ime. Ne mislite li da bi Edmund bio već odavno opet ovdje da nije te bolesti?

Vaša odana

Mary.

"Upravo sam počela preklapati pismo kad je u sobu ušao Henry. Međutim, on nije donio nikakvu vijest koja bi spriječila slanje ovog pisma. Gospođa R. zna da postoji bojazan da će se bratovo stanje pogoršati. Henry ju je vidio prije podne; ona se danas vraća u kuću u Ulici Wimpole. Stara je gospođa stigla. Nemojte sebi zagorčavati raspoloženje kakvim čudnim mislima što je proveo nekoliko dana u

Richmondu. On odlazi tamo svakog proljeća. Budite uvjereni da mu nije stalo ni do koga osim Vas. Baš sada je lud od želje da Vas vidi, te stalno smišlja kako bi to mogao postići i kako bi svojim zadovoljstvom pridonio Vašem. Da bi to dokazao, ponavlja, i to još usrdnije, ono što Vam je rekao u Portsmouthu: odvest će Vas kući. Ja mu se u tome pridružujem svim svojim srcem. Draga Fanny, pišite nam odmah i recite da dođemo. To će za sve nas biti dobro. On i ja možemo, znate, otići u župni dvor, pa nećemo nimalo smetati svojim prijateljima u Mansfield Parku. Zaista bi bilo pravo zadovoljstvo vidjeti ih opet sve, a malo povećanje društva moglo bi za njih biti vrlo korisno. Što se Vas osobno tiče, zacijelo osjećate da ste potrebni ondje, te ne možete zbog savjesti (zna se da ste savjesni) ostati daleko od njih kad postoji način da im se vratite. Nemam vremena ni strpljenja kazati Vam niti pola od onog što Vam Henry poručuje; zadovoljite se time što je bit svake od tih poruka njegova nepromjenljiva ljubav.”

Fannyna odbojnost prema većem dijelu tog pisma i njezino veliko protivljenje da pošiljateljicu tih redaka i svog rođaka Edmunda približi jedno drugom, onesposobili bi je (kako je osjećala) da nepristrano sudi o tom može li prihvatiti ono što joj je ponuđeno na kraju pisma ili ne može. Za nju osobno bilo je to vrlo privlačno. Naći se možda već za tri dana u Mansfieldu, bila bi za nju vrhunska sreća, ali bi joj ozbiljno smetalo što bi za takvu sreću morala biti zahvalna ljudima u čijim je osjećajima i vladanju u tom trenutku vidjela štošta za osudu: sestrini osjećaji, bratovo ponašanje, njezina hladnokrvna ambicija, njegova bezobzirna taština. On još viđa gospođu Rushworth, možda joj se i udvara! Bila je uvrijeđena. Imala je bolje mišljenje o njemu. No, na sreću, nije morala prosuđivati i odlučivati se između suprotnih težnji i dvojbenih poimanja što bi bilo ispravno. Nije imala priliku odrediti treba li Edmunda i Mary zadržati razdvojene ili ne treba. Morala se pridržavati jednog pravila koje je riješilo sve. Njezino poštovanje prema Sir Thomasu i strah da se pred njim ne pokaže preslobodnom odmah su joj jasno pokazali što treba učiniti. Svakako mora odbiti tu ponudu. Ako on to želi, poslat će nekoga po nju a i njezina puka ponuda da se vrati ranije, bila bi tako nametljiva da bi se teško mogla opravdati. Zahvalila je gospođici Crawford, ali joj je odgovor bio odlučno niječan. Napisala je da tetak, koliko zna, namjerava doći po nju. Budući da bratićeve bolesti traje već toliko tjedana, a ondje se uopće ne smatra da je ona potrebna, mora zaključiti da njezin povratak u ovom trenutku ne bi bio poželjan i da bi im smetala.

Bratićevo tadašnje stanje prikazala je baš u skladu s vlastitim uvjerenjem, onako kako će, vjerovala je, u optimističnoj naravi djevojke kojoj piše potkrijepiti nadu u sve što želi. Edmundu će čini se biti oprošteno što je svećenik, pod stanovitim uvjetima u vezi s bogatstvom. U tome se, sumnjala je, sastojala sva njegova pobjeda nad predrasudama, na kojoj je bio vrlo spreman čestitati sebi. Spoznala je samo kako ništa osim novca nije važno.

Budući nije mogla dvojiti da će njezin odgovor izazvati pravo razočaranje, Fanny je, poznavajući čud gospođice Crawford, poprilično vjerovala da će je ona ponovno nagovarati. Iako tijekom sljedećeg tjedna nije stiglo nikakvo pismo, ona je ipak tako mislila i kad je ono stiglo.

Čim ga je dobila, opazila je da je kratko i zaključila da je riječ o poslovnom pismu, napisanom u žurbi. Za nju nije bilo nikakve sumnje kakva mu je svrha, bile su joj dovoljne samo dvije sekunde da pomisli kako je to pismo poslano vjerojatno jedino zato da je obavijeste o svom dolasku u Porstmouth još istog dana i uznemire je dvojbama što da učini u takvim okolnostima. Međutim, ako dvije sekunde mogu okružiti čovjeka teškoćama, treća ih može raspršiti. Prije nego što je otvorila pismo, pala joj je na pamet mogućnost da su se gospodin i gospođica Crawford obratili njezinu tetku i dobili od njega dopuštenje, što ju je umirilo. U pismu je pisalo ovo:

“Upravo je doprla do mene jedna vrlo skandalozna, zlonamjerna glasina te Vam pišem, draga Fanny, kako bih Vas upozorila da joj nimalo ne vjerujete ako stigne i do Vas. Vjerujte mi, posrijedi je neka zabuna i sve će se razjasniti za dan-dva. Uglavnom, Henry je nevin i, unatoč kratkotrajnoj lakomislenosti, ne misli ni na koga drugog osim Vas. Ne recite ni riječ o tom. Ne slušajte ništa, ne nagađajte ništa, ne šapućite ništa dok Vam ne budem opet pisala. Uvjerena sam da će se sve zataškati i da se neće dokazati ništa osim Rushworthove ludosti. Ako su otišli, dala bih glavu da su otišli jedino u Mansfield Park i da je s njima Julia. No zašto ne dopuštate da dođemo po Vas? Ne bih htjela da se pokajete zbog toga.

Vaša, itd.”

Fanny je stajala zapanjena. Budući da nikakva skandalozna, zlonamjerna glasina nije doprla do nje, nije baš mogla razumjeti to čudno pismo. Mogla je samo razabrati da se ono tiče obitelji u Ulici Wimpole i gospodina Crawforda i nagađati da se upravo dogodilo nešto vrlo nepromišljeno što bi moglo privući pozornost okoline i, prema mišljenju gospođice Crawford, izazvati ljubomoru u njoj ako ona to dozna. Gospođica Crawford se bezrazložno zabrinula zbog nje. Fanny bijaše žao samo upletenih osoba i onih u Mansfieldu, ako se ta vijest pročuje i ondje. Međutim, nadala se da se to neće dogoditi. Ako su Rushworthovi otišli u Mansfield, kako se moglo zaključiti iz onog što je rekla gospođica Crawford, onda nije bilo vjerojatno da je išta neugodno moglo stići prije njih ili, barem, nije još moglo djelovati.

Što se tiče gospodina Crawforda, nadala se da će ga to možda prisiliti da upozna svoju narav, uvjeriti ga da nije sposoban biti trajno privržen nijednoj ženi na svijetu i natjerati ga da joj se od stida prestane udvarati.

To bijaše vrlo čudno! Pomislila je već da je on uistinu voli i povjerovala je kako je njegova ljubav prema njoj nešto više od obične ljubavi. Njegova sestra još govori da mu nije stalo ni do koga drugoga. Međutim, zacijelo se na neki uočljiv način udvarao njezinoj sestrični, zacijelo se dogodilo nešto vrlo nepromišljeno jer gospođica Crawford ne bi obratila pozornost nekakvoj sitnici.

Osjećala se vrlo neugodno, a tako će se osjećati dokle god ne dobije opet vijesti od gospođice Crawford. Nikako nije mogla otjerati to pismo iz glave niti je mogla sebi olakšati situaciju tako što bi s nekim pričala o tome. Nije bilo potrebno da gospođica Crawford tako usrdno moli da se sve zadrži u tajnosti; mogla se pouzdati u njezin osjećaj dužnosti prema svojoj rođakinji.

Osvanuo je slijedeći dan, ali nije donio nikakvo novo pismo. Fanny bijaše razočarana. Još nije mogla misliti ni o čemu drugom cijelo prijepodne. Kad je otac poslije podne, kao obično, donio kući novine, pomisao da bi se preko njih moglo što razjasniti nije joj uopće pala na um.

Zadubila se u druge misli. Sjetila se svoje prve večeri u toj sobi, oca i njegovih novina. Sada nije bila potrebna svijeća. Suncu je ostao još sat i pol do obzora. Osjećala je da je tu, zapravo, već tri mjeseca. Sunčane su zrake jarko obasjale gostinsku sobu, ali umjesto da razvesele Fanny, još su je više rastužile jer joj se činilo da je sunčani sjaj u gradu sasvim drukčiji nego na selu. Ovdje se njegova moć pokazivala blještavilom, zagušljivim, boležljivim blještavilom koje nije služilo ničemu drugom osim da izvuče na vidjelo mrlje i prljavštinu koje bi inače još bile skrivene. U gradskom suncu nije bilo ni zdravlja ni radosti. Sjedila je u sparnoj vrućini, u oblaku uzvitlane prašine, a pogled joj je mogao lutati samo od zidova na kojima bijahu sjene očeve glave, do stola punog ureza i ogrebotina što su ih napravila njezina braća i na kojem je bio pladanj za čaj, nikada pošteno očišćen, šalice i tanjurići nemarno obrisani tako da su na njima ostale prljave pruge, mlijeko koje je bilo mješavina čestica prašine što plutaju u plavičastoj tekućini, te kruh i maslac koji su svakim trenom postajali još masniji nego kad ih je Rebecca donijela na stol. Otac je čitao novine, a majka se, dok se pripremao čaj kao obično, jadala zbog otrcanog saga i žalila što ga Rebecca ne zakrpa. Fanny se trgnula iz razmišljanja tek kad ju je otac zovnuo, pošto je najprije promrmljao nešto i zagledao se u neku posebnu vijest.

— Kako se zovu tvoji otmjeni rođaci u Londonu, Fanny?

Sabravši se za nekoliko trenutaka, mogla mu je odgovoriti:

— Rushworth, gospodine.

— Ne stanuju li oni u Ulici Wimpole?

— Da, gospodine.

— Onda će biti vraga kod njih! Evo — reče on pružajući joj novine — mnogo ćeš dobra doživjeti od takvih krasnih rođaka. Ne znam što Sir Thomas misli o tom. Možda je previše plemić i gospodin da bi zbog toga manje volio svoju kćer. Međutim, što mu

gromova, da je ona moja, šibao bih je dokle god bih mogao stajati nad njom. I muškarce i žene trebalo bi katkad istući, to bi bio najbolji način da se spriječi nešto takvo.

"Mnogo ćeš dobra doživjeti od takvih krasnih rođaka."

Fanny pročitava u sebi da "list s beskrajnim žaljenjem mora priopćiti javnosti da je u obitelji gospodina R. u ulici Wimpole došlo do bračnog loma. Lijepa gospođa R., čije je ime tek nedavno dospjelo na Himenov popis (Himen je starogrčki bog braka, nap. prev.) i od koje se očekivalo da će postati istaknuta osoba u otmenom društvu, napustila je mužev dom i otišla s dobro poznatim i privlačnim gospodinom C., bliskim prijateljem i kolegom gospodina R., ali čak ni uredniku ovog lista nije poznato kamo su otišli".

— To je zabuna, gospodine — reče odmah Fanny — to mora biti nekakva zabuna, ne može biti istina, to se mora ticati nekih drugih ljudi.

Govorila je iz nagonske želje da odgodi sramotu, govorila je s odlučnošću koja je potekla iz očajja jer je izgovorila ono u što nije vjerovala, što nije mogla vjerovati. Dok je čitala, prenerazila se. Nasrnula je na nju istina; kako je uopće mogla govoriti, kako je mogla i disati, čudila se poslije sama sebi.

Gospodin Price je premalo mario za tu vijest da bi puno odgovarao.

— Sve to može biti laž — priznao je — no danas ode toliko finih dama do vrata da se ni za koga ne može jamčiti.

— Uistinu se nadam da to nije istina — reče gospođa Price tužno — to bi bilo vrlo sablažljivo! Tvrdim da sam Rebeci spomenula ovaj sag ne jedanput, nego najmanje deset puta; nije li tako, Betsey? A tu nema ni deset minuta posla.

Užas nastao u duši poput Fannynne, kad je postala svjesna takvog grijeha i počela donekle shvaćati jade koji će nastati iz njega, teško se može opisati. U početku bijaše to neka vrsta obamrlosti, no sa svakim je trenutkom sve više spoznavala to grozno zlo. Nije mogla sumnjati, nije se usudila prepustiti nadi kako je ta vijest neistinita. Pismo gospođice Crawford, koje je čitala tako često da je znala već svaki redak iz njega na pamet, užasno se podudaralo s tim. Njezina vatrena obrana brata, njezina nada da će se to zataškati, njezina očigledna uzbuđenost, sve je to jasno navješćivalo da se dogodilo nešto vrlo loše. A ako na svijetu uopće postoji žena takva karaktera koja bi mogla taj najveći grijeh smatrati nečim nevažnim, žena koja bi to pokušala ublažiti i protivila se kazni, onda je, smatrala je Fanny, upravo gospođica Crawford takva žena! Sada je uvidjela svoju zabludu u pogledu toga tko je otišao... ili navodno otišao. Nije bila riječ o gospodinu i gospođi Rushworth, nego o gospođi Rushworth i gospodinu Crawfordu.

Fanny se činilo da se još nikada nije tako neugodno iznenadila. Nije se mogla smiriti. Večer je protekla ne otklonivši ni za tren muke, a noć je bila potpuno besana. U Fanny su se neprestano smjenjivali gađenje i drhtaji užasa te vrući valovi groznice i hladna jeza. Taj događaj bijaše tako strašan da je bilo trenutaka kad joj se srce tome opiralo kao nečemu nemogućem i kad je mislila da se to nije moglo dogoditi. Žena koja se udala tek prije šest mjeseci... čovjek koji je tvrdio da je odan drugoj, čak vezan uz nju... a ta druga joj je bliska rođakinja... cijela obitelj, obje obitelji već su povezane raznim vezama, svi su prijatelji, svi bliski među sobom! To je bila pregrozna zbrka grijeha, pregruba zamršenost zla kojem bi bila dorasla samo ljudska narav koja je u stanju krajnjeg barbarstva! Pa ipak, razum joj je govorio da je tako. Njegove nestalne ljubavi koje se povode za taštinom, Marijina nesumnjiva naklonost prema njemu, te nedovoljna

moralna čvrstina na objema stranama, to su omogućile... a pismo gospođice Crawford potvrdilo je da je to istina.

Kakve će biti posljedice? Kome će nanijeti bol? Na čije će nazore to utjecati? Čiji će mir zauvijek uništiti? Mir gospođice Crawford, nje osobno, Edmunda; no možda je bilo opasno zakoračiti na taj teren. Zadržala se, ili se pokušala zadržati, na jednostavnim, nedvojbenim obiteljskim patnjama kojima će biti izvrgnuti svi ako se taj grijeh doista potvrdi i izazove javni skandal. Majčine patnje, očeve... tu je zastala. Julijine, Tomove, Edmundove... tu je nastala još duža stanka. Njih dvojicu će to najteže pogoditi. Zbog Sir Thomasove roditeljske brižnosti i njegova vrlo razvijenog osjećaja časti i pristojnosti, zbog Edmundove čestitosti, nesumnjičave prirode i jačine njegovih iskrenih osjećaja, teško je mogla zamisliti da će oni suočeni s takvom sramotom moći živjeti i sačuvati zdrav razum. Činilo joj se da bi, što se tiče samo ovog svijeta, najveća sreća za svu najbližu rodbinu gospođe Rushworth bila da svi smjesta nestanu s lica zemlje.

Sutradan, a ni prekosutra nije se dogodilo ništa što bi joj ublažilo strah. Dvaput je stigla pošta, ali nije donijela nikakvo opovrgnuće, ni javno ni privatno. Nije prispjelo drugo pismo od gospođice Crawford da objasni ono prvo. Nisu stigle nikakve vijesti iz Mansfielda, premda je već bilo vrijeme da joj se opet javi tetka. To nije slutilo na dobro. Nije imala gotovo nikakvih nada koje bi joj umirile dušu, pa je zapala u takvo stanje potištenosti, izmučenosti i strepnji da bi ga morala zapaziti svaka dobra majka, osim gospođe Price, kadli je trećeg dana najzad začula kucanje na vratima koje je očekivala i ponovno je dobila jedno pismo u ruke. Na njemu bijaše londonski žig, a stiglo je od Edmunda.

“Draga Fanny,

Ti znaš za nesreću koja nas je snašla. Neka Ti Bog dade snage da izdržiš udarac koji je i Tebe pogodio. Mi smo ovdje već dva dana, ali ništa ne možemo učiniti. Njima se ne može ući u trag. Možda još nisi čula za najnoviju nesreću... za Julijin bijeg. Ona je otišla u Škotsku s Yatesom. Krenula je iz Londona nekoliko sati prije nego što smo mi stigli. U svako drugo doba pogodilo bi nas to vrlo teško. Sada nam se to čini nevažnim, iako znatno otežava stanje. Otac nije klonuo. Nešto više ne može se ni očekivati. Još je sposoban misliti i djelovati, a ja pišem po njegovoj želji, kako bih Ti predložio da se vratiš kući. Stalo mu je da dođeš tamo zbog moje majke. Ja ću doći u Portsmouth slijedeće jutro pošto primiš ovo pismo i nadam se da ćeš biti spremna za putovanje u Mansfield. Otac želi da pozoveš Susan da pođe s Tobom na nekoliko mjeseci. Uredi to kako budeš htjela. Reci ono što se priliči. Uvjeren sam da ćeš osjetiti kako je to lijepo od njega u ovakvu trenutku! Budi pravedna prema njegovoj namjeri, koliko god ja nejasno govorio o njoj. Možeš donekle zamisliti u kakvu sam sada stanju. Nema kraja nesrećama koje su se sručile na nas. Vidjet ćeš me rano, stižem poštanskim kolima.

Tvoj, itd.”

Fanny još nikada nije bilo potrebniije kakvo sredstvo za jačanje. I nikada nije dobila

takvo, kao u tom pismu. Sutra! Otići će sutra iz Portsmoutha! Našla se, bila je svjesna toga, u vrlo velikoj opasnosti da bude izvanredno sretna dok su mnogi drugi nesretni. Zlo joj je donijelo veliko dobro! Bojala se da bi mogla postati neosjetljivom na to. Otići tako skoro, biti tako ljubazno pozvana, pozvana kao utjeha i to s dopuštenjem da povede sa sobom Susan, sve to bijaše takva sreća da joj je srce plamtjelo i za neko je vrijeme nestala svaka bol. Nije mogla prikladno sudjelovati ni u patnjama onih s kojima je najviše suosjećala. Julijin ju je bijeg mogao kosnuti razmjerno malo u usporedbi s ostalim. Zapanjila se i zgranula. Ipak, to je nije moglo zaokupiti, nije joj moglo dugo ostati u mislima. Morala je sebe prisiliti da misli na to i priznati kako je užasno i Žalosno, inače bi to smetnula s uma usred svili uzbudljivih, nametljivih i radosnih osjećaja izazvanih poslanim pozivom.

Ništa nije ravno poslu, aktivnom i nužnom poslu kad treba ublažiti tugu. Rad, makar i žalostan, može odagnati žalost, a ona se bavila poslovima puna nade. Morala je štošta obaviti, tako da na nju nije mogla utjecati ni strašna priča o gospođi Rushworth (sada potvrđena tako da više nije bilo ni trunke sumnje) onako kao prije. Nije imala vremena biti nesretna. Nadala se da će za dvadeset četiri sata otići odatle. Mora razgovarati s ocem i majkom, pripremiti Susan, spremiti sve. Jedan je posao dolazio za drugim. Dan joj gotovo nije bio dovoljno dugačak. Sreća koju je prenosila i na druge, sreća gotovo nepomućena crnom vijesti što ju je prethodno morala ukratko priopćiti... očev i majčin veseli pristanak da i Susan ide s njom... zadovoljstvo s kojim su svi gledali na odlazak njih dviju... i Susanina ushićenost... sve joj je to pridonosilo dobrom raspoloženju.

Nesreća Bertramovih malo se osjećala u ovoj obitelji. Gospođa Price je govorila nekoliko minuta o svojoj jadnoj sestri, ali je mnogo više mislila o tome u što će spakirati Susaninu odjeću, jer je Rebecca odnijela sve kutije i upropastila ih. Što se tiče Susan, kojoj se sada neočekivano ispunila najveća želja njezina srca, a koja nije znala ništa o onima koji su zgriješili ni o onima koji su se ražalostili, ona nije mogla drukčije nego da se veseli od početka do kraja, što je i trebalo očekivati od ljudske kreposti u petnaestoj godini.

Kako ništa nije bilo prepušteno odlukama gospođe Price ni Rebeccinim uslugama, sve se završilo razumno i onako kako treba, pa su djevojke bile spremne za sutrašnji dan. Međutim, nisu se mogle dovoljno naspavati i pripremiti za putovanje. Nije se moglo očekivati ništa manje nego da će im rođak, koji putuje prema njima, biti stalno na umu: jednoj izvan sebe od sreće, a drugoj u promjenljivom i neopisivom uzbuđenju.

U osam ujutro bijaše Edmund već u kući. Djevojke su ga odozgo čule kad je ušao, te je Fanny sišla u prizemlje. Pomisao da će ga odmah vidjeti i spoznaja koliko nedvojbeno pati obnoviše sve njezine prvobitne osjećaje. On je tako blizu nje, a nesretan je! Umalo se onesvijestila kad je ušla u dnevnu sobu. Bio je sam i odmah joj je krenuo u susret. Našla se u njegovu zagrljaju dok je on jedva čujno izgovarao samo ove riječi: — Moja Fanny, moja jedina sestro, moja jedina utjeha. — Ona nije mogla prozboriti ni riječ, a nekoliko minuta nije ni on mogao reći više ništa.

Okrenuo se od nje kako bi se sabrao, a kad je opet progovorio njegovo je držanje,

premda mu je glas još bio kolebljiv, pokazivalo da želi ovladati sobom i da je odlučio izbjeći bilo kakve aluzije. — Jesi li doručkovala? Kad ćeš biti spremna? Ide li i Susan? — bijahu pitanja što su se brzo nizala jedno za drugim. Glavni mu je cilj bio da što prije krene. S obzirom na Mansfield, vrijeme je bilo dragocjeno. Osim toga, on je u svom sadašnjem duševnom raspoloženju nalazio olakšanje samo u pokretu. Dogovoriše se da naruči kočiju da bude pred kućom za pola sata. Fanny reče da su doručkovale i da će za pola sata biti sasvim spremne. I on je već jeo, te je odbio ostati kod njih na doručku. Šetat će po bedemima i doći po njih kad i kočija. Tada je otišao, zadovoljan što će se maknuti čak i od Fanny.

Doimao se vrlo bolesno; očigledno je patio zbog jakih osjećaja koje je odlučio prigušiti. Zнала je da mora biti tako, ali joj je to bilo vrlo teško.

Stigla je kočija; u istom je trenutku on opet ušao u kuću, baš na vrijeme da provede nekoliko minuta s njezinima i da bude očevdac... premda on od toga nije ništa vidio... kako se roditelji mirno rastaju od svojih kćeri i baš na vrijeme da ih spriječi da sjednu za doručak koji je, zahvaljujući neuobičajenoj žurbi, bio sasvim gotov upravo kad su kola krenula ispred kuće. Fannyn je posljednji obrok u očevoj kući bio sukladan s prvim; poslana je iz nje isto onako gostoljubivo kako je i dočekan.

Koliko joj se srce nadimalo od sreće i zahvalnosti kad je prošla preko granica Portsmoutha i koliko je Susanino lice bilo ozareno najvedrijim osmijesima, lako se može zamisliti. No, budući da je sjedila sprijeda i da je bila zaklonjena kapicom, te osmijehe nije nitko vidio.

Činilo se da će putovanje proteći u muku. Edmundovi bi duboki uzdasi često doprli do Fanny. Da je bio nasamo s njom, njegovo bi joj se srce moralo otvoriti usprkos svim odlukama, no Susanina ga je nazočnost natjerala da se sasvim povuče u sebe, a njegovi pokušaji da govori o drugim temama nisu nijednom bili duga vijeka.

Promatrajući ga, Fanny je cijelo vrijeme suosjećala s njim, a kad bi povremeno uhvatila njegov pogled, izazvala bi mu na licu nježan smiješak koji bi je tješio. Međutim, tijekom prvog dana putovanja nije čula od njega ni riječ o onom što ga je tištalo. Sutradan ujutro dogodilo se malo više. Uoči polaska iz Oxforda, dok je Susan stajala kraj prozora i radoznalo promatrala odlazak jedne velike obitelji iz gostionice, njih dvoje su stajali ispred kamina, i Edmund koji se veoma začudio promjeni u Fannynu izgledu, te je ne znajući kakvim je neprilikama bila izložena svaki dan u očevoj kući, pripisivao pretjerano velik dio te promjene, čak i svu, nedavnom događaju. Uhvatio ju je za ruku i rekao tihim, ali vrlo izražajnim glasom:

— Nije ni čudo... ti moraš to osjećati... moraš patiti. Kako te mogao napustiti čovjek koji te nekoć volio! Ali tvoja... tvoja je naklonost bila nova u usporedbi sa... Fanny, pomisli na mene!

Prvi je dio njihova puta trajao cijeli dan i doveo ih gotovo sasvim iscrpljene u Oxford, no drugi se završio mnogo ranije. Stigli su na domak Mansfielda znatno prije uobičajenog vremena za večeru, a kad su se približili tom voljenom mjestu, srca obiju sestara malo su klonula. Fanny se počela plašiti susreta s tetkama i s Tomom, u tako teškim i sramotnim okolnostima, a Susan je zabrinuto mislila kako će sada morati na

djelu pokazati svoje najljepše ponašanje i sve ono što je nedavno naučila o ovdašnjem načinu života. Pred njom bijahu slike dobrog i lošeg odgoja, starih prostih navika i novih profinjenosti, te je puno razmišljala o srebrnim vilicama, ubrusima i zdjelicama za pranje prstiju poslije jela. Fanny je svagdje uočavala koliko se promijenila priroda od veljače, no kad su ušli u Park, njezina zapažanja i zadovoljstva bijahu najjača. Prošla su tri mjeseca, tri puna mjeseca otkako je otišla odande, a priroda je iz zime prešla u ljeto. Pogled joj je posvuda zapinjao za travnjake i nasade u najsvježijoj zelenoj boji, a drveće, iako još ne sasvim prolistalo, bilo je u onom divnom stanju kad se zna da će uskoro biti još ljepše i kad, iako oko mnogo dobiva, mašti ostaje još više. Međutim, u tom je uživala sama. Edmund nije mogao sudjelovati. Ona ga pogleda; zavalio se i utonuo u misli sumornije nego ikada. Žmirio je kao da mu je slika vedrine mučna, kao da se ljupki prizori zavičaja moraju odagnati.

To ju je opet ražalostilo, a spoznaja o patnjama koje on nedvojbeno podnosi, dala je čak i kući suvremenoj, zračnoj i na lijepom položaju, tužan izgled.

Jedna pak od onih osoba koje su patile u kući, očekivala ih je s takvim nestrpljenjem kakvo nije nikad prije iskusila. Tek što je Fanny prošla mimo slugu dostojanstvena izgleda, izišla je iz salona ledi Bertram i krenula joj u susret, i to ne tromim koracima. Bacivši joj se oko vrata, kazala je:

— Draga Fanny, sad će mi biti lakše!

Bilo je to nesretno društvo, a svatko od njih troje vjerovao je da je najjadniji. Pa ipak, gospođa Norris je zaista najviše patila, jer je bila najprivrženija Mariji. Maria joj bijaše ljubimica, najdraža srcu. Taj je brak bio njezino djelo, kako je običavala ponosno osjećati i govoriti, pa ju je ovakav njegov završetak gotovo dotukao.

Sada je bila sasvim drukčija žena: stišana, otupjela, ravnodušna prema svemu oko sebe. Činjenica da je ostala sama sa sestrom i nećakom, s cijelom kućom pod svojom upravom, bila je prednost koje se potpuno odrekla. Nije bila sposobna upravljati ni naređivati, čak ni zamišljati da je korisna. Kad bi se uistinu ražalostila, njezina bi se poduzetnost potpuno umrtvila, pa nije nimalo sokolila, čak ni pokušavala sokoliti, ni ledi Bertram ni Toma. Ona za njih nije učinila više nego što su oni činili jedno za drugo. Svi su bili podjednako osamljeni, nemoćni i izgubljeni, a dolazak ostalih samo je uspostavio njezino prvenstvo u nesreći. Njezinim je supatnicima sada bilo lakše, ali njoj nije ništa koristilo. Edmund bijaše dobrodošao bratu gotovo kao i Fanny svojoj tetki, no gospođa Norris, umjesto da se utješi jednim od njih, samo se još više razljutila ugledavši osobu koju je u svom slijepom gnjevu optuživala kao krivca za sve. Da je Fanny pristala udati se za gospodina Crawforda, ovo se ne bi moglo dogoditi.

I na Susan se ljutila. Bila je u takvu raspoloženju da joj je dobacila samo nekoliko neprijateljskih pogleda, no smatrala ju je uhodom, uljezom, siromašnom nećakinjom i svim ostalim najodvratnijim. Druga je teta primila Susan mirno i ljubazno. Ledi Bertram joj nije mogla posvetiti mnogo vremena ni mnogo riječi, ali je osjećala da ona, kao Fannyna sestra, ima pravo na Mansfield i bila ju je spremna poljubiti i zavoljeti. Susan je bila više nego zadovoljna, jer je došla potpuno svjesna da od tetke Norris ne može očekivati ništa osim zlovolje. Bila je tako sretna, tako okružena tom najvećom blagodat, spasom od mnogih neizbježnih nevolja, da bi mogla izdržati i mnogo više ravnodušnosti od ove na koju je naišla.

Sada je bila poprilično prepuštena sama sebi, pa se upoznavała s kućom i cijelim imanjem kako je znala i umjela; i u tom je vrlo sretno provodila dane dok su oni, koji bi joj inače pravili društvo, bili zatvoreni u sobama ili se svatko od njih potpuno zaokupio osobom čija je utjeha u to vrijeme sasvim ovisila o njoj. Edmund je pokušavao zaboraviti svoje vlastite osjećaje tako što je nastojao olakšati položaj bratu, a Fanny se posvetila ledi Bertram, prihvaćajući se svih svojih negdašnjih dužnosti još marljivi je nego prije uvjerena da nikada ne može učiniti dovoljno za stvorenje kojem je, čini se, toliko potrebna.

Razgovarati s Fanny o tom strašnom događaju, govoriti i jadata se, bijaše jedina

utjeha za ledi Bertram. Slušati je i suosjećati s njom, a za uzvrat čuti glas dobrote i samilosti, bilo je sve što se za nju moglo učiniti. Drukčija je vrsta utjehe bila sasvim isključena. Taj slučaj nije bio takav da bi utjeha bila moguća. Ledi Bertram nije mislila duboko, ali je, oslanjajući se na Sir Thomasa u svim važnim pitanjima, pravilno rasuđivala i stoga je ovo što se zbilo vidjela u svoj grozoti, pa nije pokušavala olako misliti o grijehu i sramoti niti je tražila da je Fanny navodi da to tako shvati.

Njezine naklonosti nisu bile jake niti um uporan. Fanny je nakon nekog vremena uvidjela da nije nemoguće usmjeriti joj misli prema drugim temama i donekle oživjeti njezino zanimanje za ono čime se inače bavila. Međutim, kad god bi se ledi Bertram usredotočila na taj događaj, mogla ga je vidjeti samo u jednom svjetlu: kao gubitak kćeri i sramotu koja se neće nikada izbrisati.

Fanny je od nje doznala sve pojedinosti koje su dotad doprle do njih. Tetka se nikada nije držala nekog reda u pričanju, ali je Fanny, pomoću nekoliko njezinih pisama Sir Thomasu i njegovih njoj, kao i onog što je već sama znala i mogla logično povezati, ubrzo bila kadra shvatiti, onoliko koliko je željela okolnosti u kojima se to zbilo.

Gospođa Rushworth je otišla za uskršnje praznike u Twickenham, k obitelji s kojom se tek nedavno sprijateljila, obitelji živahna i ugodna ophođenja, a vjerojatno i morala i slobode u skladu s tim, jer je gospodin Crawford imao pristup u njihovu kuću u svako doba. Da je on bio u blizini, Fanny je već znala. Gospodin Rushworth je u to doba otišao u Bath kako bi proveo ondje nekoliko dana s majkom i potom se vratio u London, a Maria je bila kod tih prijatelja bez ikakva nadzora, jer ni Julia nije bila s njom, otišavši prije dva ili tri tjedna iz njihove kuće u Ulici Wimpole u goste kod nekih Sir Thomasovih rođaka. Njezini su roditelji bili sada skloni protumačiti taj njezin posjet željom da ugodu gospodinu Yatesu. Ubrzo po povratku Rushworthovih u Ulicu Wimpole, Sir Thomas je dobio pismo od jednog svog starog i vrlo dobrog prijatelja iz Londona, koji je čuvši i vidjevši štošta što ga je zabrinulo u tom pogledu, pisao Sir Thomasu i preporučio mu da osobno dođe u London te da utječe na kćer kako bi se završilo to prisno prijateljstvo koje već izaziva neugodne primjedbe na njezin račun i zbog kojih je, očito, nelagodno gospodinu Rushworthu.

Sir Thomas se pripremao postupiti u skladu s tim pismom, ne govoreći ništa o njegovu sadržaju nikomu u Mansfieldu, kadli je za njim stiglo drugo pismo koje je hitno poslao isti prijatelj i u kojem mu je javio malone očajnu situaciju u kojoj su se našli ti mladi ljudi. Gospođa Rushworth je napustila muževu kuću. Gospodin Rushworth, vrlo ljut i nesretan, posjetio ga je (gospodina Hardinga) i zatražio savjet. Gospodin Harding se bojavao da je došlo u najmanju ruku do javnog skandala. Sobarica stare gospođe Rushworth prijetila je vrlo ozbiljno. On je činio sve što je bilo u njegovoj moći kako bi smirio stanje, nadajući se da će se gospođa Rushworth vratiti, no njegovim se pokušajima u Ulici Wimpole toliko suprotstavljao utjecaj majke gospodina Rushwortha da su se mogle očekivati najgore posljedice.

Ta se strašna vijest nije mogla zatajiti pred ostalima u obitelji. Sir Thomas je krenuo na put s Edmundom, a oni u kući ostadoše u takvoj nesreći koju je premašila samo nesreća što ih je snašla kad su primili sljedeće pismo iz Londona. Tada je već sve postalo

tako javno da nije bilo više nikakve nade. Sobarica stare gospođe Rushworth raspolagala je stanovitim dokazima i, imajući gospodaričinu potporu, nije se mogla ušutkati. Dvije su se dame sukobile već za ono kratko vrijeme što su ga provele zajedno. Ogorčenost stare gospođe na snahu potekla je, možda, gotovo podjednako iz činjenice što joj ona nije iskazivala dužno poštovanje koliko i iz suosjećanja prema sinu.

Kako god bilo, ona se nije mogla umiriti. Međutim, da je bila i popustljivija ili da je imala manji utjecaj na sina koji se uvijek povodio za onim koji bi posljednji govorio, za čovjekom koji bi ga mogao uvjeriti i ušutkati, taj bi slučaj ipak bio beznadan jer se gospođa Rushworth više nije pojavljivala i, sudeći prema svemu, skrivala se negdje s gospodinom Crawfordom koji je napustio stričevu kuću tobože krenuvši na put istog dana kad je ona pobjegla.

No Sir Thomas je ipak ostao još neko vrijeme u Londonu nadajući se da će je pronaći i spriječiti da tone dublje u porok, premda je glede časti bilo već sve izgubljeno.

O njegovu sadašnjem stanju Fanny nije mogla gotovo ni misliti. Samo jedno od njegove djece nije u to doba bilo izvor nesreće za njega. Tomova se bolest znatno pogoršala od udarca kojeg mu je nanijelo sestrino ponašanje, te se njegov oporavak usporio toliko da je čak i leđi Bertram iznenađeno zapazila razliku kod njega i svoje je bojazni kazivala mužu u pismima što mu ih je redovito slala. I Julijin bijeg, taj drugi udarac koji ga je snašao čim je stigao u London, premda je njegova snaga bila privremeno otupljena, Fanny je znala da će mu zadati jaku bol. Vidjela je da je tako. Njegova su pisma pokazivala koliko mu je žao. Taj bi brak i u drukčijim okolnostima bio nepoželjan, no činjenica da je sklopljen tako potajno i da je za nj izabran baš takav trenutak prikazivala je Julijine osjećaje u najnepovoljnijem svjetlu i jasno istaknula ludost njezina izbora. On je to nazivao lošim postupkom, učinjenim na najgori način i u najgore vrijeme. Iako se Juliji moglo oprostiti prije nego Mariji, jer se ludost prašta prije nego porok, on se nije mogao oteti dojmu da bi taj njezin korak mogao lako dovesti do toga da joj se brak poslije završi kao i sestrin. Takvo je mišljenje imao o društvu u koje je zapala.

Fanny ga je duboko žalila. Za njega je samo Edmund mogao biti utjeha. Sva ostala djeca kidala su mu srce. Što se tiče nje osobno, nadala se da će on misliti drukčije od gospođe Norris i da više neće biti njome nezadovoljan. Nju treba opravdati. Gospodin Crawford ju je sasvim oslobodio krivnje što ga je odbila, ali to će za Sir Thomasa biti slaba utjeha, premda je za nju bilo vrlo važno. Tetkovo ju je nezadovoljstvo strašno pogađalo, ali što mu mogu, s druge strane, značiti njezino opravdanje, zahvalnost i privrženost? On se može tješiti samo mislima o Edmundu.

Međutim, prevarila se misleći da Edmund sada ne nanosi bol ocu. Ta je bol bila mnogo slabija od one koju su mu zadavali drugi, ali je Sir Thomas smatrao da mu je sreća vrlo duboko uzdrmana sestrinim i prijateljevim prijestupom, jer se Edmund zbog toga mora odvojiti od djevojke kojoj se udvarao s nesumnjivom ljubavlju i s velikim izgledima na uspjeh. Mora se rastati od djevojke koja bi po svemu, izuzevši prezira vrijednog brata, bila vrlo dobra partija. Znao je dok su bili u Londonu koliko Edmund, uz sve ostalo, pati zbog svoje osobne nesreće: vidio je ili naslutio njegove osjećaje, a

imajući razloga za pomisao kako je između njega i gospođice Crawford došlo do jednog sastanka poslije kojeg je Edmund bio samo još tužniji, pobrinuo se da ga zbog toga kao i zbog koječega drugog udalji iz Londona, te ga je poslao da odvede Fanny kući k tetki, ne bi li tako pomogao i koristio njemu koliko i njima. Fanny nije bila upućena u tetkove osjećaje, a Sir Thomas u karakter gospođice Crawford. Da je mogao potajno pribivati razgovoru između nje i svog sina, ne bi želio da gospođica Crawford postane njegovom, makar umjesto svojih dvadeset tisuća imala čak i četrdeset.

Fanny nije nimalo sumnjala da se Edmund mora zauvijek rastati od gospođice Crawford. Pa ipak, to joj uvjerenje nije bilo dovoljno dokle god nije saznala da i on misli jednako. Slutila je već da je tako, ali se htjela uvjeriti u to. Kad bi sada htio razgovarati s njom s onom otvorenošću koja joj je prije bila katkad neugodna, to bi je najviše utješilo, ali do toga, uvidjela je, neće doći. Viđala ga je rijetko, nikada samog. Vjerojatno je izbjegavao susrete s njom nasamo. Što da se zaključi iz toga? Da mu se razum pomirio s njegovim posebnim i gorkim udjelom u toj obiteljskoj tragediji, ali da ga to preteško pogađa da bi mogao o tom bilo što reći? Zacijelo je bio u takvu stanju. Pokorio se ali uz takve patnje da nije mogao ništa govoriti. Proteći će mnogo, mnogo vremena prije nego što ime gospođice Crawford prijeđe opet preko njegovih usana ili se Fanny bude mogla nadati da će se obnoviti njihov negdašnji povjerljivi odnos.

Doista je prošlo mnogo vremena. U Mansfield su doputovali u četvrtak, a Edmund joj je počeo o tom pričati tek u nedjelju na večer. Sjedio je s njom uvečer... bila je kišna večer... baš onakva kada se srce mora otvoriti ako je kakav prijatelj pri ruci i kada se mora sve reći. Budući da nije nikog drugog bilo u sobi osim njegove majke koja se, pošto je čula ganutljivu propovijed, isplakala i zadrijemala, više nije mogao šutjeti. I tako se, poslije uobičajenih uvoda među kojima bi se bilo teško sjetiti što je izrekao prvo, i poslije uobičajene izjave da će, ako ga ona bude htjela slušati samo nekoliko minuta, i da joj više nikada neće tako dosađivati... ona se ne treba bojati da će se to ponoviti... bit će to potpuno zabranjena tema... prepustio duševnom užitku pričanja o okolnostima i osjećajima koji su mu bili najvažniji, i to onoj osobi u čije je odano razumijevanje bio čvrsto uvjeren.

Kako je Fanny slušala, s kakvom radoznalošću i zanimanjem, s kakvom boli i s kakvom radošću, kako je pratila uzbuđenje u njegovu glasu i kako je nastojala gledati u bilo što drugo, samo ne u njega, može se zamisliti. Početak ju je uznemirio. On se vidio s gospođicom Crawford. Bio je pozvan da je posjeti. Dobio je pisamce od ledi Stornaway koja ga je molila da dođe. Smatrajući da to treba biti posljednji, baš posljednji prijateljski sastanak, i pripisujući joj sve osjećaje stida i jada koji bi Crawfordovu sestru morali ispunjavati, otišao je k njoj u takvu duševnom stanju, tako raznježen, tako odan, da je Fanny nekoliko minuta strahovala da to ipak neće biti njihov posljednji sastanak. Međutim, kad je nastavio pričati, tog je straha nestalo. Dočekala ga je, rekao je, ozbiljno... vrlo ozbiljno... čak i uzbuđeno, ali prije nego što je mogao kazati ijednu razgovjetnu rečenicu, ona je progovorila o toj temi tako da se, prema vlastitom priznanju, zaprepastio.

— “Čula sam da ste u Londonu”, rekla je — pričao je Edmund — “pa sam vas htjela

vidjeti. Razgovarajmo o tom žalosnom događaju. Što se može usporediti s ludošću vaše sestre i mog brata?” Ja joj nisam mogao odgovoriti, ali vjerujem da je moj izraz lica govorio dovoljno što mislim. Osjetila je da je korim. Kako ona katkad brzo shvaća! Na to je dodala ozbiljnija glasa i izraza lica: “Ne namjeravam braniti Henryja na račun vaše sestre.” Tako je počela... ali kako je nastavila, Fanny, ne pristoji se... gotovo se ne pristoji ponoviti pred tobom. Ne mogu se sjetiti svih njezinih riječi. Kad bih i mogao, ne bih se na njima zadržavao. Bitno bijaše da se veoma ljutila na njihovu ludost. Predbacivala je bratu što je bio tako lud i dopustio da ga privuče žena do koje mu nikada nije bilo slalo, te je učinio ono zbog čega će izgubiti obožavanu ženu, ali je još više prigovarala jednoj Mariji na ludosti što je žrtvovala takav položaj, što je zapala u takve teškoće umišljajući da je zaista voli čovjek koji je odavno pokazao jasno da je ravnodušan prema njoj. Pokušaj zamisliti što sam ja osjećao. Čuti kako žena koju sam... Nije pronašla nikakvu jaču riječ od ludosti! Govorila je o tom vrlo rado, vrlo slobodno, vrlo sabrano! Bez ikakva sustezanja, bez užasavanja, bez ženske... da kažem i to?... čednosti i gnušanja! Tako djeluje svijet na neke ljude. Jer gdje ćemo, Fanny, naći ženu koju je priroda tako bogato obdarila? Pokvarena, pokvarena!

Poslije kratka razmišljanja, on nastavi mirno i istodobno očajno:

— Reći ću ti sve, a onda ću s tim zauvijek završiti. Ona je to smatrala samo ludošću, a ta ludost je postala takva samo zato što je izbila u javnost. Nedostatak uobičajene tajnovitosti i opreznosti... njegov boravak u Richmondu za cijelo vrijeme njezina posjeta u Twickenhamu... njezino potpadanje pod vlast služavke... ukratko, otkrivanje svega toga... ah, Fanny, ona ih je osuđivala zato što su raskrinkani, a ne zato što su počinili taj grijeh. Njihova je nepromišljenost kriva što je nastalo takvo stanje i što se njezin brat morao odreći svih drugih, milijih planova kako bi mogao pobjeći s njom.

On zastane.

— A što — zapita Fanny, vjerujući da on očekuje od nje da kaže nešto — što ste vi mogli reći?

— Ništa, ništa što bi ona razumjela. Osjećao sam se tako kao da me ošinula munja. Ona je pričala dalje, počela je govoriti o tebi. Da, tada je počela govoriti o tebi, žaleći koliko je mogla zbog gubitka takve... Tu je govorila vrlo razborito. Doduše, ona je uvijek bila pravedna prema tebi. “On je odbacio”, rekla je, “takvu ženu kakvu neće više nikada sresti. Uz nju bi se smirio, ona bi ga usrećila za cio život.” Mila moja Fanny, nadam se da ti pričinjavam više zadovoljstva nego boli ovim pričanjem o onom što je moglo biti... a što se sada više nikako ne može ostvariti. Ti ne želiš da šutim? Ako to želiš, pokaži mi to samo jednim pogledom, reći jednu riječ, i ja ću završiti.

Nije mu to pokazala pogledom niti mu je išta rekla.

— Hvala Bogu! — izusti on. — Mi smo se svi bili skloni čuditi, no čini se da se milosrdna Providnost pobrinula da ne pati srce koje ne zna za lukavstvo. Ona je vrlo pohvalno i srdačno govorila o tebi. Pa ipak, i tu je postojala neka primjesa, neki dodatak zla, jer je usred toga uzviknula: “Zašto se nije htjela udati za njega? Za sve je to ona kriva. Glupa djevojka! Neću joj nikada oprostiti. Da je pristala poći za njega, kao što je trebala, mogli su sada biti pred vjenčanjem te bi Henry bio suviše sretan i zaposlen da bi

tražio bilo što drugo. Ne bi se uopće pokušao pomiriti s gospođom Rushworth. Sve bi se završilo na redovitom stalnom udvaranju prigodom susreta u Sothertonu i Everinghamu svake godine.” Možeš li vjerovati da je nešto takvo moguće? No čarolija se prekinula. Ja sam progledao.

— Okrutno — uzvikne Fanny — vrlo okrutno! Upustila se u šalu u takvu trenutku, govorila je olako, i to vama! Krajnje okrutno!

— Ti to nazivaš okrutnošću? Tu se ne slažemo. Ne, ona nije okrutne naravi. Ja ne mislim da je htjela raniti moje osjećaje. Zlo leži još dublje... u njezinu potpunom neznanju da postoje takvi osjećaji, u izopačenosti njezine duše zbog koje je za nju prirodno da o tom govori onako kako je govorila. Govorila je samo onako kako se naviknula slušati druge da govore, onako kako zamišlja da govore i svi drugi. Njezine mane nisu u njezinoj naravi. Ona ne bi nikomu namjerno nanijela suvišnu bol i, premda se možda varam, mislim kako bi ona za mene, za moje osjećaje... Njezine se mane kriju u shvaćanju morala, Fanny, u otupjeloj tankočutnosti i u pokvarenom, okuženom duhu. Možda je to za mene najbolje, jer mi ostaje vrlo malo razloga za žaljenje. Ipak, nije tako. Radije bih podnio i mnogo veću bol zbog toga što je gubim nego što o njoj moram ovako misliti. To sam joj i rekao.

— Doista?

— Da, odlazeći od nje, rekao sam joj to.

— Koliko ste razgovarali?

— Dvadeset i pet minuta. Da, onda je rekla da nam sada ostaje samo da udesimo da se njih dvoje vjenčaju. Govorila je o tom, Fanny, mirnijim glasom nego što ja sada mogu. — Morao je zastati nekoliko puta kad je nastavio pričati. — “Moramo nagovoriti Henryja da se oženi njome”, kazala je. — “A što se tiče časti i izvjesnosti da se zauvijek udaljio od Fanny, ja ne očajavam zbog toga. On se mora odreći Fanny. Ne vjerujem da bi se sada i on sam mogao nadati uspjehu kod djevojke njezina kova, pa se stoga nadam da nećemo naići na nepremostive teškoće. Ja ću sav svoj utjecaj, koji nije malen, upotrijebiti u tom pravcu. Kad se jednog dana vjenčaju i kad budu imali pristojnu potporu njezine obitelji, tih tako uglednih ljudi, ona će možda moći donekle vratiti svoj položaj u društvu. U neke krugove, znamo, neće biti nikada primljena, ali ako bude priređivala dobre večere i velike zabave, uvijek će biti onih koji će se veseliti poznanstvu s njom. Nedvojbeno postoji danas u tom pogledu veća širokogrudnost i iskrenost nego prije. Savjetujem vam da vaš otac miruje. Ne dopustite mu da uplitanjem pokvari ono što je u njegovu interesu. Nagovorite ga neka pusti da stvari idu svojim tokom. Ako se ona zbog kakve njegove upotrebe očinske vlasti nad njom bude morala otrgnuti od Henryjeve zaštite, bit će mnogo manje izgleda da će se oženiti njome nego ako ostane uz njega. Ja znam kako se na njega može utjecati. Neka se Sir Thomas pouzda u njegovu čast i sažaljenje, pa se sve može dobro završiti. Međutim, odvoji li kćer od njega, uništiti će glavno uporište.”

Ponovivši to, Edmund bijaše tako uzbuđen da je Fanny, gledajući ga nijemo, ali vrlo nježno i zabrinuto, gotovo zažalila što su uopće povelili razgovor o tom. Prošlo je podosta vremena prije nego što je mogao opet progovoriti.

— Sada ću, Fanny — reče — uskoro završiti. Ispričao sam ti uglavnom sve što je kazala. Čim sam bio u stanju govoriti, rekao sam joj da nisam mogao, dolazeći u tu kuću u takvu duševnom stanju u kakvu sam bio, zamisliti da bi se moglo dogoditi išta zbog čega bih još više patio, ali da mi je ona gotovo svakom rečenicom zadavala sve dublje rane. Napomenuo sam kako nisam, premda sam tijekom našeg poznanstva često zamjećivao da se razilazimo u mišljenju, čak i glede nekih važnijih pitanja, nikad ni sanjao da bi ta razlika među nama mogla biti takva kakvom se sada pokazala. Istaknuo sam način na koji je govorila o užasnom zlodjelu što su ga počinili njezin brat i moja sestra (a nisam se upuštao u to tko je na koga više utjecao), način pri kojem im je govoreći o zlodjelu prigovarala zbog svega drugog osim onog pravog, vodeći računa o lošim posljedicama samo utoliko ukoliko im se trebalo suprotstaviti ili ih svladati kršenjem pristojnosti ili bezobzirnošću u zlu. I najzad, iznad svega, njezina preporuka da se pokorimo, da budemo pripravnici na nagodbu i da pristanemo na produžetak grijeha, zbog nekakvih šansi za brak koji bi, s obzirom na ono što ja sada mislim o njezinu bratu, prije trebalo spriječiti nego potpomoći... sve me to, na moju veliku žalost, uvjerilo da je prije nisam uopće razumio i da je, što se tiče duše, plod moje mašte. Možda je tako i najbolje za mene. Manje ću žaliti što žrtvujem jedno prijateljstvo, osjećaje nade koje sada moram svakako iščupati iz svog srca. Pa ipak, moram i hoću priznati da bih, kad bih u njoj mogao opet vidjeti ono što je nekoć bila za mene, kudikamo radije podnio veću bol na rastanku, jer bih ponio sa sobom pravo da je i dalje volim i poštujem. Eto, to sam joj rekao, to je bit mojih riječi. Međutim, kao što možeš zamisliti, nisam to izrekao ovako staloženo i sređeno kao što sam tebi govorio. Ona se iznenadila, veoma iznenadila... i više nego iznenadila. Vidio sam kako joj se promijenio izraz lica. Pocrvenjela je kao paprika. Činilo mi se da vidim mješavinu raznih osjećaja: veliku, iako kratku borbu, napola želju da popusti istini, napola osjećaj stida, ali navika, navika je pobijedila. Bila bi se nasmijala da je mogla. Ipak, ono što mi je odgovorila bilo je neka vrsta šale. “Prilično dobro predavanje, časna riječ. Je li to iz vaše najnovije propovijedi? Ako tako nastavite, uskoro ćete preodgojiti sve u Mansfieldu i Thornton Laceyju, a kad idući put budem čula za vas, možda će se o vama govoriti kao o slavnom propovjedniku u kakvu velikom metodističkom društvu ili kao o misionaru u stranim zemljama.” Nastojala je govoriti bezbrižno, ali nije bila onako bezbrižna kao što se željela doimati. Odgovorio sam joj samo kako joj od srca želim sreću i kako se nadam da će uskoro naučiti bolje misliti, te da neće ono najdragocjenije znanje koje svatko od nas može steći, a to je poznavanje samog sebe i svojih dužnosti, dobiti iz pouka koje joj budu dale nesreće... i potom sam odmah izišao iz sobe. Sišao sam već niz nekoliko stuba, Fanny, kad sam začuo kako se iza mene otvaraju vrata. “Gospodine Bertrame”, zovnula me. Okrenuo sam se. “Gospodine Bertrame”, kazala je smiješeći se, ali taj osmijeh nije bio u skladu s našim maloprijajšnjim razgovorom; bio je to drzak i prpošan smiješak, koji kao da je zvao da se pokorim, barem se meni tako činilo. Odolio sam mu; u tom sam mu trenutku nagoni zaželio odoljeti, i produžio sam niz stube. Otada bih katkad, za trenutak, požalio što se nisam vratio, ali ipak znam da sam bio u pravu. Eto, tako se završilo naše poznanstvo. A kakvo je to poznanstvo bilo! U kakvoj sam zabludi

bio! Kako sam se prevario! Podjednako u bratu i u sestri! Zahvaljujem ti na strpljenju, Fanny. Ovo je najveće olakšanje za mene, i sada smo s tim gotovi.

Fanny je toliko vjerovala njegovim riječima da je pet minuta mislila kako su uistinu gotovi. Međutim, onda je on opet pričao sve isto ili nešto vrlo slično, pa se taj razgovor mogao završiti jedino ako bi se ledi Bertram sasvim razbudila. Dok se to nije dogodilo, oni su i dalje pričali samo o gospođici Crawford, o tome kako je on bio zaljubljen u nju, kako ju je priroda stvorila zanosnom i kako bi divna bila da je ranije dospjela u bolje ruke. Budući da je sada smjela govoriti otvoreno, Fanny je smatrala da ima puno pravo upotpuniti njegovo poznavanje njezina karaktera natuknicom o tome koliko je zdravstveno stanje njegova brata moglo utjecati na njezinu želju da se s njim potpuno pomiri. To nije bila ugodna aluzija. Narav se tomu opirala neko vrijeme. Bilo bi kudikamo ugodnije da je u njezinoj ljubavi bilo više nesebičnosti, ali mu taština nije bila tako jaka da bi se mogla dugo boriti protiv razuma. Pristao je povjerovati da je Tomova bolest utjecala na nju, a za sebe je zadržao samo utješnu misao da je ona, s obzirom na mnoge navike koje su djelovale suprotno, bila svakako zaljubljenija u njega nego što bi se moglo očekivati i da je bila spremna zbog njega postupiti gotovo onako kako bi i trebalo. Fanny je mislila sasvim jednako... oboje su se potpuno složili u pogledu trajnog učinka neizbrisivog dojma koje takvo razočaranje mora ostaviti na njegovoj duši. Vrijeme će, bez sumnje, donekle ublažiti njegove patnje, ali se on toga neće nikada moći sasvim osloboditi. Što se tiče nade da će ikada više sresti neku ženu koja bi mogla... to je bilo posve nemoguće da bi se o tom moglo govoriti drukčije doli ogorčeno. Fannyino prijateljstvo bijaše još jedino što mu je ostalo.

Neka druga pera pišu o grijehu i jadu. Ja napuštam te mrske teme što brže mogu, nestrpljiva da što prije vratim opet sve one koji osobno nisu mnogo zgriješili razmjernom miru i da završim sa svim ostalim.

Moja je Fanny zapravo baš u to doba, zadovoljstvo mi je što to znam, svakako bila sretna usprkos svemu. Bila je sretno stvorenje unatoč svemu što je osjećala, ili mislila da osjeća, zbog nesreće onih oko sebe. Imala je vrela radosti koja su morala negdje izbiti. Vratila se u Mansfield Park, bila je korisna i voljena. Spasila se od gospodina Crawforda, a kad se Sir Thomas vratio imala je sve dokaze, koje joj je on mogao dati u svom tadašnjem tužnom raspoloženju, da joj on sasvim odobrava i da je sada više poštuje. Koliko god je usrećivalo sve to, bila bi sretna i bez toga jer Edmund više nije bio žrtva gospođice Crawford.

Istina je da je Edmund bio daleko od toga da bude sretan. Patio je zbog razočaranja i žaljenja tugujući za onim što je prošlo i priželjkujući ono što nikada ne može biti. Znala je da je tako i žalila je, no to je njezino žaljenje počivalo na zadovoljstvu, bilo usmjereno prema smirenosti i tako u skladu sa svim dobrim osjećajima da ima malo ljudi koji ne bi rado svoje najveće veselje zamijenili za to.

Sir Thomas, jadni Sir Thomas, otac svjestan pogrešaka u svom roditeljskom ponašanju, najduže je patio. Osjećao je da nije smio dopustiti onaj brak. Dovoljno je poznavao kćerine osjećaje pa je bio kriv što je pristao da se ona onako uda. Postupivši tako, žrtvovao je ono što je ispravno nečemu što je bilo probitačno i poveo se za sebičnim pobudama i svjetovnom mudrošću. Trebalo je vremena da bi ta razmišljanja postala manje bolna, no vrijeme će učiniti gotovo sve. Iako je sa strane gospođe Rushworth dolazilo malo utjehe za nesreću koju je prouzročila, utjehu je našao, i više nego što je očekivao, u svojoj ostaloj djeci. Julijina je udaja postala manje beznadnom nego što je on u početku mislio. Ona je bila skrušena i žudjela je za oprostom, a gospodin Yates želeći da ga njezina obitelj istinski prihvati bijaše spreman poštovati i slušati Sir Thomasa. On nije bio osobito razborit, ali je bilo nade da će postati manje lakomislen, da će se koliko-toliko naviknuti na kuću i smiriti. Uglavnom, za Sir Thomasa bijaše utješno što je otkrio da je Yatesovo imanje veće, a dugovi manji nego što se bojao i što se Yates savjetovao s njim i gledao u njemu prijatelja kojeg se najviše isplati slušati. Tješio se i Tomom koji se postupno oporavljao, i kod kojeg su se izgubile lakomislenost i sebičnost, nekoć uobičajene za njega. Njemu je bolest koristila za cio život. Napatio se i naučio misliti — bile su to dvije prednosti dotad mu nepoznate. Osim toga, prijekori samom sebi poslije događaja u Ulici Wimpole za što se osjećao sukrivcem zbog sve one

opasne prisnosti u njegovu kazalištu za koje nije bilo opravdanja, ostavili su na njega takav dojam da su, budući da mu je bilo dvadeset šest godina i nisu mu nedostajali razum ni dobri prijatelji, trajno utjecali povoljno na njega. Postao je onakav kakav je i trebao biti: pomagao je ocu, bio je pouzdan i miran i nije živio samo za sebe.

Tu je zaista bilo utjehe! A čim se Sir Thomas mogao pouzdati u takve izvore dobrote i Edmund mu je olakšao situaciju tako što se popravio u onom jedinom u čemu mu je prije zadavao bol: razvedrio se. Šećući s Fanny tijekom cijelog ljeta po okolici i sjedeći s njom za ljetnih večeri pod drvećem, uvjerio je sebe kroz te razgovore da se mora pomiriti sa sudbinom te je opet postao poprilično vedar.

To bijahu okolnosti i nade što su postupno donijele olakšanje Sir Thomasu, prigušujući u njemu tugu za onim što je izgubio i mireći ga djelomično sa samim sobom. Doduše, patnja što je izvirala iz njegova uvjerenja da je osobno pogriješio u odgoju svojih kćeri neće nikada sasvim nestati.

Prekasno je spoznao kako nepovoljno djeluje na karakter svake mlade osobe ako se s njom postupa na dva sasvim suprotna načina, kao što su to Maria i Julia uvijek doživljavale kod kuće, gdje se pretjeranoj popustljivosti i laskanju njihove tetke neprestano suprotstavljao otac svojom strogošću. Shvatio je koliko je pogrešno prosudio misleći da će ono što je loše kod gospođe Norris suzbiti bude li postupao sasvim suprotno njoj. Jasno je uvidio da je samo pogoršao stanje time što je svoje kćeri učio da se pred njim povlače u sebe, tako da on njihovu pravu narav nije ni upoznao, i što ih je za sva njihova zadovoljstva upućivao osobi koja ih je mogla vezati uz sebe samo zaslijepljenošću svoje ljubavi i pretjerivanjem u pohvalama.

U tom je pogledu grdno iznevjerio. Međutim, koliko god to loše bilo, postupno je shvatio da to nije bila najstrašnija pogreška u njegovu odgojnom planu. Očito je nešto nedostajalo u njima samima, inače bi vrijeme ublažilo mnoge loše posljedice tog odgoja. Bojao se da su nedostajala moralna načela, djelotvorna načela, da ih nitko nikada nije pošteno naučio da svoje naklonosti i čudi podrede osjećaju dužnosti koji jedino može zadovoljiti čovjeka. Teoretski su učile o tom na vjeronauku, ali se od njih nije nikada tražilo da to primijene u svagdašnjem životu. Isticanje u otmjenosti i izobraženosti, što je bio dopušten cilj njihove mladost, nije moglo korisno utjecati u tom pravcu niti moralno djelovati na njihov duh. On ih je želio učiniti dobrima, ali se pritom brinuo o njihovu razumu i ponašanju, a ne o njihovim naravima. O nužnosti samoodricanja i poniznosti nisu, na žalost, vjerojatno ništa čule s usana onih koji bi ih mogli poučiti.

Gorko je žalio zbog te pogreške koja mu se sada činila gotovo neshvatljivom. Tužno je uvidio da je, unatoč svim troškovima i brizi za skupo školovanje, odgojio kćeri tako da ne znaju svoje osnovne dužnosti, a njemu su nepoznati njihovi karakteri i sklonosti.

Smjelost i jake strasti gospođe Rushworth upoznao je tek iz njihova žalosnog rezultata. Nisu je mogli nagovoriti da napusti gospodina Crawforda. Nadala se da će se udati za njega, pa su njih dvoje nastavili živjeti zajedno dokle god se nije uvjerila da je takva nada uzaludna i dok njezina narav, zbog razočaranja i ojađenosti, nije postala tako teška, a njezini osjećaji prema njemu tako slični mržnji, da su neko vrijeme njih dvoje bili jedno drugom kazna i potom su se dragovoljno odlučili rastati.

Doživjela je njegovo predbacivanje da mu je upropastila svu sreću s Fanny, a kad ga je ostavila nije ponijela sa sobom nikakvu bolju utjehu od one da ih je uistinu rastavila. Ima li ičega jadnijeg od takve duše u takvu položaju?

Gospodin Rushworth je lako dobio razvod, te se tako završio brak sklopljen u okolnostima u kojima se nije ni mogao očekivati nikakav bolji kraj, osim ako bi pomogao kakav sretan slučaj. Ona ga je prezirala, a voljela drugog... i on je vrlo dobro znao da je tako. Sramota koja izvire iz gluposti i razočaranje koje potječe iz sebične strasti ne mogu baš izazvati sućut. On je dobio kaznu za svoje ponašanje, a njegova je žena kažnjena još više za svoj grijeh veći od njegova. Oslobođen je tog braka kako bi živio ponižen i nesretan dok ga kakva druga zgodna djevojka ne namami opet u brak, te se možda drugi put okuša s više sreće. Ako bude prevaren, neka to bude barem učinjeno dobroćudno i sa srećom. Ona se, neusporedivo nesretnija morala povući od svijeta i prepustiti kajanju koje isključuje mogućnost drugog proljeća nade ili ugleda.

Pitanje gdje bi se ona mogla smjestiti postalo je temom vrlo tužnih i važnih dogovaranja. Gospođa Norris, čija ljubav kao da je rasla usporedo s nećakinjinim grijesima, željela je da dođe kući i da joj svi pomognu. Sir Thomas nije htio ni čuti za to, pa se gospođa Norris stoga ljutila još više na Fanny, jer je smatrala da je za to kriv Fannyn boravak u kući. Uporno je ponavljala kako se Sir Thomas susteže od toga zbog nje, iako ju je on vrlo ozbiljno uvjeravao da ne bi nikada, čak i da nije posrijedi nikakva mlada djevojka, i da u kući nema druge njegove djece — bilo ženske, bilo muške — koju bi moglo ugroziti društvo gospođe Rushworth ili kojoj bi mogao nauditi njezin loš glas, tako grubo uvrijedio svoje susjede da bi im je doveo pred oči. Nadao se da će je štititi kao kćer koja se kaje, osigurat će joj udoban život i poduprijet će je u svemu dobrom što bude činila, a što njihovi međusobni položaji budu dopuštali, no dalje od toga neće ići. Maria je sama upropastila svoj ugled, pa on neće uzaludnim pokušajem da se popravi nešto što se nikada ne može popraviti, dati svoj blagoslov grijehu, ili pokušavajući smanjiti sramotu potpomoći da takva nesreća, kakvu je on upoznao, uđe u obitelj bilo kojeg drugog čovjeka.

Završilo se time da je gospođa Norris odlučila otići iz Mansfielda i posvetila se nesretnoj Mariji i što je za njih stvoreno utočište u jednoj drugoj zemlji, udaljeno i skriveno gdje su živeći zatvorene jedna s drugom i s malo drugog društva, bez ljubavi s jedne strane i bez razuma s druge, postale zbog svojih naravi, kako se logično može zaključiti, kazna jedna drugoj. Odlazak gospođe Norris iz Mansfielda bio je, uz ostalo, veliko olakšanje u životu Sir Thomasa. Mišljenje o njoj mu se neprestano pogoršavalo još od onog dana kad se vratio s Antigüe: u svakom je njihovom dodiru otada, u svakidašnjem općenju, na poslu ili pri čavrljanju, ona gubila ugled u njegovim očima, te je sve više vjerovao ili da se ona s vremenom znatno promijenila nagore, ili da je on prije precjenjivao njezinu pamet i divno podnosio njezino ponašanje. Stoga ju je smatrao nekim zlom, što je bilo još gore jer se činilo da nema nikakvih nada da će to prestati do kraja života. Kao da je postala dio njega samoga koji mora zauvijek trpjeti. Stoga je oslobodivši je se bio toliko sretan da bi, da nije za sobom ostavila mučne uspomene, gotovo počeo hvaliti zlo koje ima za posljedicu takvo dobro.

U Mansfieldu nije nitko žalio za njom. Ona nikada nije znala steći naklonost čak ni onih koje je najviše voljela, a nakon bijega gospođe Rushworth bila je uvijek tako razdražljiva da je njezina nazočnost postala za svakoga mučenje. Ni Fanny nije imala suza za tetku Norris, čak ni onda kad je zauvijek otišla.

Što je Julia prošla bolje od Marije, to treba donekle pripisati povoljnoj razlici u njihovim naravima i okolnostima, ali ponajviše činjenici što nije bila takva ljubimica te iste tetke koja joj je manje laskala i manje je mazila. Njezina ljepota i sposobnosti bijahu uvijek na drugom mjestu. Ona se naviknula misliti kako u svemu pomalo zaostaje za Marijom. Narav joj je po prirodi bila lakša; iako nagla, mogla se bolje svladati, a odgojem nije stekla tako visoko mišljenje o sebi, a tako štetno kao kod Marije.

Potpuno se pomirila s razočaranjem prema Henryju Crawfordu. Kad je prošla početna ogorčenost zbog uvrede, ubrzo je bila na dobrom putu da više ne misli na njega, a kad se to poznanstvo obnovilo u Londonu i kad je kuća gospodina Rushwortha postala metom gospodina Crawforda, ona se, mora se priznati, povukla iz nje i odlučila u to vrijeme otići u goste drugim prijateljima kako bi izbjegla opasnost da se opet previše zagrije za njega. Zbog te je pobude otišla rođacima. Ugađanje gospodinu Yatesu nije bilo ni u kakvoj vezi s tim. Ona mu je neko vrijeme dopuštala da joj se udvara, ali ga baš nije namjeravala prihvatiti. Da sestrino ponašanje nije izazvalo onaj skandal i da je tada još veći strah od oca i od kuće (jer je zamišljala kako će posljedica tog događaja svakako biti još veća strogost prema njoj i veća ograničenost slobode) nije naveo na brzopletu odluku da pošto-poto izbjegne taj užas, vjerojatno ne bi gospodin Yates nikada uspio. Ona je pobjegla samo zbog sebičnog straha. Činilo joj se da joj jedino to preostaje. Marijin je grijeh potaknuo Juliju na ludost.

Henry Crawford, pokvaren prerano stečenom samostalnošću i lošim primjerom kod kuće, uživao je malo predugo u ugađanju čudima svoje hladnokrvne taštine. To ga je jednom, protivno njegovim početnim namjerama, nezasluženo dovelo na put sreće. Da se mogao zadovoljiti osvajanjem jedne dobrodušne djevojke i stjecanjem njezine ljubavi, da se mogao dovoljno veseliti što je svladao njezin otpor i što je uspio zadobiti poštovanje i naklonost Fanny Price, po svoj prilici bi doživio uspjeh i sreću. Njegova je ljubav već nešto postigla. Zbog Fannyna utjecaja nad njim stekao je i on utjecaj nad Fanny. Da je zaslužio više, nedvojbeno bi više i dobio, pogotovo kad bi do tog braka došlo jer bi mu tada pritekla u pomoć i njezina savjest koja bi ugušila njezinu prvu ljubav i koja bi ih često zbližavala. Da je ustrajao, i to časno, Fanny bi mu morala pripasti kao nagrada — nagrada koja bi mu vrlo rado bila dodijeljena prikladno vrijeme nakon Edmundova eventualnog vjenčanja s Mary. Da je postupio onako kako je namjeravao i kako je znao da bi trebao učiniti, da je otišao u Everingham vrativši se iz Portsmoutha, možda bi sam odlučio o svojoj sreći u životu. Međutim, bio je nagovoren da ostane do zabave gospođe Fraser; njegoj se nazočnosti pridavala laskava važnost, a tu se trebao sresti s gospođom Rushworth. Probudiše se kod njega znatiželja i taština, a iskušenje glede tako bliskog zadovoljstva bijaše preveliko za karakter nenavikao na žrtve u ime onoga što je dobro: odlučio je odgoditi put u Norfolk, zaključio je da se ono što treba učiniti na tom putu može obaviti i pismeno ili da to i nije važno... i ostao je. Vidio

je gospođu Rushworth, ona je pokazala hladnoću koja ga je trebala odbiti i među njima stvoriti zauvijek prividnu ravnodušnost, ali on je bio uvrijeđen, nije mogao podnijeti da ga odbaci žena čiji su osmijesi nekoć ovisili potpuno o njemu. Morao se potruditi da pokori tako ponosnu odbojnost. Ona se ljutila zbog Fanny, a on je morao i to prevladati i od gospođe Rushworth stvoriti opet Mariju Bertram sa starim ponašanjem prema njemu.

U takvu je raspoloženju započeo napad i živahnom je ustrajnošću ubrzo uspostavio opet one nekadašnje odnose udvaranja, ljubakanja što mu je i bio cilj. Međutim, likujući zbog pobjede nad njezinom oprežnošću koja ih je, premda se začela u srdžbi, mogla oboje spasiti, on je potpao pod vlast njezinih osjećaja, jačih nego što je očekivao. Ona ga je voljela i sada ni je više mogao prekinuti udvaranje do kojeg joj je očigledno bilo stalo. Zapleo se zbog svoje taštine, bez ikakva opravdanja ljubavlju i bez ikakve nevjernosti u duši prema njezinoj rođakinji. Glavni mu je cilj bio da ne dopusti da Fanny i Bertramovi ću ju štogod o onom što se zbiva. Tajnovitost je bila podjednako poželjna za gospođu Rushworth koliko i za njega. Vrativši se iz Richmonda, bio bi se veselio da više nije vidio gospođu Rushworth. Sve što se potom dogodilo bilo je posljedica njezine nepromišljenosti, te je napokon otišao s njom jer mu ništa drugo nije ostalo. Žalio je za Fanny već u tom trenutku, a žalio je za njom neusporedivo više kad su prošla sva uzbuđenja oko skandala. On je već nakon nekoliko mjeseci, uspoređujući ih, počeo još više cijeniti blagost njezine naravi, čistoću duše i pravednost načela.

Ta kazna, ta javna sramotna kazna koja bi u pravednoj mjeri trebala pasti u njegov udio u grijehu, nije kao što znamo jedna od zapreka što ih društvo da je vrlini. Na ovom svijetu nisu kazne tako pravedne kao što bi se moglo poželjeti, ali možemo ne upuštajući se u očekivanje pravednijeg postupka na drugom svijetu, biti prilično uvjereni da je pametan čovjek poput Henryja Crawforda, pripremio za sebe ne baš malu zalihu nezadovoljstva i kajanja... nezadovoljstva koje katkad mora dovesti do predbacivanja samom sebi, a kajanje do boli što je tako uzvratio gostoprimstvo, što je tako narušio obiteljski mir, što je tako proigrao povjerenje svojih najboljih, najdostojnijih i najmilijih prijatelja i izgubio ženu koju je volio srcem i razumom.

Nakon tog događaja koji je ražalostio i otuđio te dvije obitelji, daljnji bi život Bertramovih i Grantovih u tako bliskom susjedstvu bio vrlo mučan, da nije odsutnost potonjih, koja se namjerno produžila za još nekoliko mjeseci, završila na sreću tako što su morali ili bar mogli zauvijek otići odande. Doktor Grant je, premda se tomu nije gotovo više ni nadao, uspio dobiti položaj u Westminsteru i to mu je poslužilo kao povod da napusti Mansfield, kao izgovor da stalno živi u Londonu, a ujedno je povećanje njegovih prihoda, koje mu je omogućilo da isplati troškove u vezi s tom promjenom, bilo vrlo ugodno kako onima koji su otišli tako i onima koji su ostali.

Gospođa Grant, po naravi takva da je voljela i bila voljena, morala je otići žaleći pomalo za tim krajem i ljudima na koje se naviknula. No takva sretna narav mora joj u svakom mjestu i u svakom društvu pribaviti štošta u čemu će uživati. Osim toga, mogla je Mary ponuditi gostoprimstvo, jer Mary se zasitila svojih prijatelja, zasitila se taštine, častoljublja, ljubavi i razočaranja tijekom proteklih šest mjeseci, tako da su joj bili

potrebni istinska dobrota sestrinskog srca i razumni mir njezina načina života. Živjele su zajedno, a kad je doktora Granta udarila kap i kad je umro, zbog triju obilnih večera tijekom tjedna povodom ustoličenja, one su i dalje nastavile živjeti zajedno. Mary je, iako čvrsto odlučivši da se više nikada ne zaljubi ni u jednog mlađeg brata, dugo tražila među otmjenim predstavnicima plemstva ili među dokonim budućim nasljednicima, koje su privlačili njezina ljepota i miraz od 20.000 funti, nekoga tko bi mogao zadovoljiti njezin profinjeni ukus koji je stekla u Mansfieldu, nekoga čiji bi karakter i ponašanje mogli opravdati nadu da će s njim doživjeti obiteljsku sreću što ju je ondje naučila cijeniti ili nekoga tko bi joj Edmunda Bertrama dovoljno izbio iz glave.

Edmund je u tom pogledu bio kudikamo bolje sreće od nje. Nije morao čekati i željeti da nađe cilj svoje ljubavi koji će mu zamijeniti Mary. Tek što je prestao žaliti za Mary Crawford i rekao Fanny kako je nemoguće da će ikada više sresti takvu ženu, počeo je razmišljati o tome ne bi li kakva sasvim drukčija žena mogla biti isto tako pogodna za njega, ili još mnogo pogodnija i ne postaje li mu upravo Fanny sa svojim osmijesima i općenitim držanjem isto tako draga i važna kao što je nekoć bila Mary Crawford, te ne bi li pokušaj, da je uvjeri kako je njezina topla i sestrinska naklonost prema njemu dovoljan temelj za bračnu ljubav, bio moguć i imao izgleda na uspjeh.

Namjerno se ustručavam spomenuti datume u ovoj prigodi, kako bi ih svatko mogao odrediti po svojoj volji, jer znam da liječenje nesavladivih strasti i prenošenje vječne ljubavi s jedne osobe na drugu veoma različito traje kod raznih ljudi. Ja samo molim svakoga da vjeruje kako je baš u ono vrijeme kad je bilo potpuno prirodno da bude tako, ni tjedan dana ranije, Edmund prestao mariti za gospođicu Crawford i postao nestrpljiv da se vjenča s Fanny upravo onako kako je to ona samo poželjeti mogla.

S obzirom da je ta naklonost prema njoj već odavno bila utemeljena na ljupkoj nevinosti i bespomoćnosti, upotpunjenoj svime što je za pohvalu kod jedne dobre djevojke, što je moglo biti prirodnije od takve promjene? Budući da ju je volio, vodio i štitio još od doba kad je njoj bilo deset godina, da se njezin duh uvelike razvio pod njegovim utjecajem i da je njezina sreća ovisila o njegovoj dobroti prema njoj, da je za njega bila cilj vrlo prisnog i posebnog zanimanja i da mu je bila kudikamo milija od svih drugih u Mansfieldu baš zato što je on njoj bio tako važan — što sada valja još dodati, osim da je još samo trebao naučiti voljeti blage svijetle oči više nego sjajne tamne? A kako je uvijek bio s njom i uvijek povjerljivo razgovarao i kako su njegovi osjećaji bili baš u onom pogodnom stanju kakvo nastaje poslije kakva nedavnog razočaranja, te blage svijetle oči neće morati dugo čekati da bi dobile prednost.

Kad je krenuo tim putem prema sreći i osjetio da je to učinio, nije bilo ničega zbog čega bi ga razum zaustavio ili usporio njegov napredak: nikakvih sumnji o njezinim vrlinama, nikakvih bojazni o neslaganju ukusa, nikakve potrebe da nove nade za sreću crpi iz razlike u temperamentima. Njezin duh, narav, uvjerenja i navike nisu zahtijevali nikakvo privikavanje, nikakvu samoobranu u sadašnjosti ni uzdanje u to da će se ona popraviti u budućnosti. Čak i onda kad je bio najzaljubljeniji u Mary Crawford, priznavao je da je Fanny umno nadmoćna. Što li je tek sada mislio o tom! Uočio je samo jednu zamjerku, a to je da je ona, naravno, predobra za njega, ali kako nikomu ne smeta

da dobije nešto što je za njega predobro, bio je vrlo ozbiljan i uporan u svom nastojanju da dođe do te sreće. Na ohrabrenje s njezine strane nije trebalo dugo čekati. Koliko god bila bojažljiva, zabrinuta i nesigurna, ipak je ljubav poput njezine morala pokatkad dati vrlo velike nade u uspjeh premda je za neko kasnije doba odgodila trenutak kad će mu ispričati svoju divnu i čudesnu istinu. Njegova je sreća, zbog spoznaje da ga je tako dugo voljelo srce poput njenog, zacijelo bila toliko velika da ga je nadahnula snažnim riječima kojima je sve mogao opisati njoj ili samom sebi. Nedvojbeno je to bila čarobna sreća. No na drugoj je strani postojala sreća koju nikakav opis ne bi mogao predočiti. Neka se nitko ne zavarava da bi mogao prikazati što osjeća mlada djevojka kad se uvjeri u postojanje ljubavi za koju nije sebi dopuštala gotovo nikakvu nadu.

Kad su njih dvoje ustanovili da se vole, više nije bilo nikakvih teškoća, nikakvih zapreka zbog siromaštva ili roditelja. Bio je to brak koji su Sir Thomasove želje čak pretekle. Sit brakova sklopljenih iz častohleplja i računice, cijeneći sve više i više istinsku vrijednost moralne čvrstoće i dobre naravi, te ponajviše želeći da najjačim jamstvom veže uz sebe sve što mu je još ostalo od obiteljske sreće, on je s iskrenim zadovoljstvom razmišljao o mogućnosti koja je bila i više nego samo mogućnost da to dvoje mladih prijatelja nađu utjehu jedno u drugom za sva doživljena razočaranja. Radosni pristanak na Edmundovu molbu, te spoznaja o velikom dobitku što će mu Fanny postati snahom, bijahu sušta suprotnost onome što se nekoć govorilo o dolasku jadne djevojčice, kao što uostalom vrijeme uvijek čini s planovima i odlukama smrtnika, njima na pouku i za zabavu njihovih bližnjih.

Fanny je doista bila onakva snaha kakvu je želio. Njegovo milosrđe i dobrota urodili su najvećom utjehom. Širokogrudnost se bogato nagradila, a on je to i zaslužio jer su mu namjere uvijek bile dobre. Mogao joj je priuštiti sretnije djetinjstvo, ali se samo zbog zablude u prosuđivanju doimao strog i stoga je bio lišen njezine ljubavi dok je još bila dijete. Sada, kad su se uistinu upoznali, njihova je međusobna privrženost postala vrlo jakom. Smjestivši je u Thornton Lacey i brinući se od srca da joj ondje bude što udobnije, odlazio je tamo gotovo svaki dan da je vidi ili ju je odande vodio kući.

Radosno je pristala na Edmundovu molbu

Budući da je ledi Bertram voljela Fanny sebično, ona se baš nije rado rastala od nje. Nije mogla poželjeti taj brak makar bila posrijedi sreća njezina sina i nećakinje. No ipak se mogla rastati od Fanny jer je uz nju ostala Susan da zamijeni sestru. Susan je sada bila nećakinja koja će stalno biti tu, oduševljena i sposobna za to zbog spremnosti svog duha i zbog želje da drugima bude korisna, kao što je Fanny bila zbog blagosti svoje naravi i jakog osjećaja zahvalnosti. Bez Susan se nikako nije moglo. Prvo kao utjeha za Fanny, onda kao pomoćnica i najzad kao njezina zamjenica, učvrstila se u Mansfieldu i postojali su svi izgledi da će tu ostati kao i Fanny. Njoj je sve bilo lako zbog smjelije naravi i boljih živaca. Brzo je upoznala karaktere onih s kojima je živjela, a budući da po prirodi nije bila tako stidljiva da bi obuzdavala nastale želje, ubrzo su je svi zavoljeli i svima je bila korisna. Poslije Fannyna odlaska naslijedila je tako prirodno njezin utjecaj nad tetom i stalnu brigu o njezinoj udobnosti da ju je teta s vremenom zavoljela možda i više nego Fanny. U njezinoj korisnosti, u Fannynim vrlinama, u Williamovu uvijek dobrom vladanju i sve većoj slavi, kao i u općoj dobroti i uspjehu drugih članova obitelji koji su svi međusobno pomagali jedni drugima u napredovanju i osvjetlali mu obraz zbog njegove zaštite i pomoći, Sir Thomas je neprestano pronalazio razloge da se veseli onom što je učinio za sve njih i da prizna prednosti što ih stječu oni koji u djetinjstvu žive u teškim prilikama i stezi i koji su svjesni da su rođeni zato da se bore i da trpe.

S obzirom na toliko istinskih vrlina i prave ljubavi, s dovoljno imetka i prijatelja, sreća rođaka koji su postali bračni par svakako se činila sigurnom, koliko to ovozemaljska sreća može biti. Budući da su oboje bili podjednako stvoreni za obiteljski život i da su voljeli zadovoljstva koja da je život na selu, njihov je dom bio pun ljubavi i spokojsva. Kao dopunu toj slici sreće, valja napomenuti da su dobili mansfieldsku župu nakon smrti doktora Granta, dobili su je baš u doba kad su bili u braku već dovoljno dugo da počnu priželjkivati povećanje svojih prihoda i osjećati kako je nezgodno što su toliko udaljeni od očinskog doma.

Tada su preselili u Mansfield. Župni dvor kojemu Fanny nikada nije mogla prići bez mučnih osjećaja sustezanja ili uznemirenosti, dok su u njemu živjela dva prijašnja vlasnika, ubrzo je prirastao njenom srcu i postao tako savršen u njezinim očima kao što je to odavno bilo i sve drugo na vidiku i pod okriljem Mansfield Parka.

KRAJ

www.balkandownload.org

MANSFIELD PARK

od Jane Austen

ane Austen (1775-1817), na osnovi njezinih šest dovršenih romana, često se smatra najvećom engleskom spisateljicom. Zapaženi osobito kao briljantne društvene komedije s preciznim prikazom ljudskih odnosa, ti su romani rado čitani danas kao i u vrijeme svoga nastanka.

Rođena je kao sedmo dijete seoskog vikara 16. prosinca 1775. u Steventonu, Hampshire. Njezin otac, velečasni George Austen, bio je inteligentan i osjećajan čovjek koji je ohrabrivao Jane u njezinoj sklonosti čitanju. Od rane mladosti bila je bliska s djelima Henrya Fieldinga, Sir Waltera Scotta, Richardsona, Frances Burney i pjesnika Georgea Crabbea. Njezini rani književni pokušaji uključuju burleske i popularne ljubavne romane. Kad joj je otac umirovljen 1801. godine, obitelj seli u Bath kojeg kasnije opisuje u romanu *Northangerska opatija* (objavljen posmrtno 1818.). Poslije očeve smrti 1805. obitelj seli prvo u Southampton, a zatim 1809. u Chawton, u Hampshireu, gdje je Jane napisala svoja posljednja tri romana: *Mansfield Park* (1814.), *Emma* (1816.) i *Pod tuđim utjecajem* (također objavljen posmrtno 1818.). Iako su njezini drugi romani napisani znatno ranije, tek 1811. je prvi puta objavljen *Razum i osjećaji*. Slijedio ga je roman *Ponos i predrasude* (1813.), u kojem je glavni lik Elizabeth Bennet, omiljena Janeina heroína.

Okružena živahnim i srdačnim članovima svoje obitelji i potpuno predana pisanju i kućnim poslovima, Jane Austen je vodila miran život bez osobitih događanja. Međutim, privukla je nekoliko prosaca i čak prihvatila ženidbenu ponudu jednog obožavatelja — ali se slijedećeg jutra predomislila. Njezin povučen život često se odražava u romanima koji napučeni siromašnim svećeničkim obiteljima, poželjnim mjesnim vlastelinskim ženicima, luckastim snobovima i ženama u lovu na muševce, ipak vrlo zorno prikazuju svijet u minijaturi. Sir Walter Scott hvali Jane Austen zbog “tog izvanrednog dara kojim uspijeva svakodnevna obična mjesta, stvari i karaktere učiniti ineresantnima”, dok Somerset Maugham tvrdi da ona ima usađen “najvredniji dar koji pisac može imati”, a to je da zna zadržati čitačovo zanimanje. Jane Austen je umrla 1817.

Napisan u vrijeme kada je Engleska ulazila u period velikih društvenih promjena, *Mansfield Park* je puno raznolikiji u prikazu događaja i prizora i opsežniji od drugih njezinih romana. Napisan u zreloj dobi (kad je imala 36 godina), roman odražava njezin neusporediv smisao za komiku i mirnu ironiju u njihovom najboljem obliku.